

ЗАКОНИК
ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА

РУМУНСКИ ПРЕВОД ЗАКОНИКА ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА
И ЕПИТИМИЈНОГ НОМОКАНОНА
(1776)

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SERBICA
SECTIO STUDIORUM SOCIALIUM
FONTES IUS SERBICUM SPECTANTES IV

C O D E X
IMPERATORIS STEPHANI
DUŠAN

VOLUMEN V

CODICIS IMPERATORIS STEPHANI DUŠAN
NOMOCANONISQVE EPITIMII
(EX ANNO MDCCLXXVI PROVENIENTIUM)
INTERPRETATIO DACOROMANA

Captum in II° conventu Sectionis studiorum socialium
habito die IX° mensis Aprilis, anno MMXXI^o

Redegerunt

KOSTA ČAVOŠKI, Academiae socius ordinarius
ĐORĐE BUBALO, philosophiae doctor universitatisque professor ordinarius

BELGRADI
MMXXI

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
ИЗВОРИ СРПСКОГ ПРАВА IV

ЗАКОНИК
ЦАРА СТЕФАНА
ДУШАНА

КЊИГА V

РУМУНСКИ ПРЕВОД
ЗАКОНИКА ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА
И ЕПИТИМИЈНОГ НОМОКАНОНА
(1776)

Примљено на II скупу Одељења друштвених наука
9. априла 2021. године

Уредници

академик КОСТА ЧАВОШКИ
проф. др ЂОРЂЕ БУБАЛО

БЕОГРАД
2021

Редакцијски одбор

академик КОСТА ЧАВОШКИ, проф. др ЂОРЂЕ БУБАЛО,
др БИЉАНА СИКИМИЋ, проф. др ВИКТОР САВИЋ,
секретар редакције ДРАГИЦА ПУЉАРЕВИЋ

Redactorum collegium

KOSTA ČAVOŠKI, Academiae socius ordinarius,
ĐORĐE BUBALO, philosophiae doctor universitatisque professor ordinarius,
BILJANA SIKIMIĆ, philosophiae doctrix, VIKTOR SAVIĆ, philosophiae doctor
universitatisque professor extraordinarius, DRAGICA PULJAREVIĆ, collegii amanuensis

Јов Василијевић, *Цар Душан*, уље на платну, око 1750. године
 Народни музеј Београд, Збирка Јоце Вујића (ЈВ 150 / Ј. В. I 99)

С а д р ж а ј

Уз пету књигу преписа Душанова законика (<i>Косџа Чавошки</i>)	VII
Скраћенице за рукописе Душанова законика	IX
Скраћенице чешће цитираних извора, литературе, часописа и установа	XI
I. УВОДНЕ СТУДИЈЕ	
<i>Ђорђе Бубало</i> , Рукопис број 3093 из Збирке румунских рукописа Библиотеке Румунске академије наука	3
<i>Адина Кирила (Adina Chirilă)</i> , <i>Моника Хуцану (Monica Huțanu)</i> , Језик румунског превода Душанова законика и Епитимијног номоканона	27
<i>Ђорђе Бубало</i> , Напомене о нумерацији чланова, издавачким начелима, латиничкој транскрипцији и транслитерацији и преводу на српски језик	51
II. РУМУНСКИ ПРЕВОД ДУШАНОВА ЗАКОНИКА И ЕПИТИМИЈНОГ НОМОКАНОНА (фотографије)	23 ^v –54 ^r
III. ДУШАНОВ ЗАКОНИК	
<i>Моника Хуцану (Monica Huțanu)</i> , Издање румунског превода – оригинална ћириличка ортографија и латиничка транскрипција / <i>Биљана Сикимић</i> , Српски превод с румунскога / <i>Викџор Савић</i> , Издање Ковиљског преписа / <i>Ђорђе Бубало</i> , Латиничка транслитерација Ковиљског преписа / <i>Викџор Савић</i> , Превод Ковиљског преписа	59
IV. ЕПИТИМИЈНИ НОМОКАНОН	
<i>Моника Хуцану (Monica Huțanu)</i> , Издање румунског превода – оригинална ћириличка ортографија и латиничка транскрипција / <i>Биљана Сикимић</i> , Српски превод с румунскога / <i>Ђорђе Бубало</i> , Издање и латиничка транслитерација Ковиљског преписа / <i>Викџор Савић</i> , Превод Ковиљског преписа	179

VI

V. КОМЕНТАРИ

<i>Ђорђе Бубало</i> , Румунски превод Душанова законика и Епитимијног номоканона и његов српски предложак	265
---	-----

VI. ТАБЕЛЕ

<i>Ђорђе Бубало</i> , Индекс чланова Душанова законика	355
<i>Ђорђе Бубало</i> , Упоредни преглед стандардне нумерације и нумерације у препису	361

VII. РЕЧНИЦИ И РЕГИСТРИ

<i>Моника Хуцану (Monica Huțanu)</i> , <i>Биљана Сикимић</i> , <i>Ђорђе Бубало</i> , Речник и регистар Душанова законика и Епитимијног номоканона у румунском преводу	373
<i>Виктор Савић</i> , Речник и регистар Душанова законика у Ковиљском препису	397
<i>Виктор Савић</i> , Речник и регистар Епитимијног номоканона у Ковиљском препису	425

VIII. REZUMATE/SUMMARIES

Traducerea românească a pravilei împăratului Stefan Dușan și a extrasului din nomocanonul epitimian (tradus de <i>Monica Huțanu</i>) . . .	447
Romanian Manuscript Copy of the Code of Emperor Dušan and a Digest of the Penitential Nomokanon (translated by <i>Milica Ševkušić</i>) . .	449

УЗ ПЕТУ КЊИГУ ПРЕПИСА ДУШАНОВА ЗАКОНИКА

Овом петом књигом довршено је објављивање свих двадесетшест нама познатих преписа Душанова законика.

Чињеница да је препис који се у овој књизи објављује писан на румунском језику изискивала је примену особених издавачких решења. Поређењем румунског превода Душанова законодавства млађе редакције, чије је преписивање завршено 1776, са српским преписима XVIII века утврђено је да је српски предложак припадао групи преписа коју представљају Ковиљски и Софијски препис. Стога је издање приређено тако да се на наспрамним страницама дају упоредо текстови Румунског преписа и Ковиљског преписа (с разнотченијима из Софијског) и њихови преводи на савремени српски језик. Ковиљски препис Душанова законика и његов превод преузети су из претходне, четврте књиге. Рукопис бр. 3093 из Збирке румунских рукописа Библиотеке Румунске академије наука, у којем се налази Душанов законик, мешовитог је садржаја; његову прву трећину чине правни текстови преведени са српског, и то: Закон Константина Јустинијана, Душанов законик и извод из млађег или Павловљевог Епитимијног номоканона, преписани истим редоследом као у Ковиљском и Софијском рукопису. Румунски превод Закона Константина Јустинијана из овог рукописа већ је објављен, у латиничкој транскрипцији и француском преводу, уз пратеће студије (М. Andréev, G. Cronț, *Loi de jugement. Compilation attribuée aux empereurs Constantin et Justinien, versions slave et roumaine*, Bucarest 1971). Због тога се овде објављују само Душанов законик и извод из Епитимијног номоканона, који и у српском предлошку и у румунском преводу чине текстуалну целину.

Стручну групу која је написала уводне и пратеће студије, рашчитала и транскрибовала румунску и српску верзију правних текстова, сачинила преводе на савремени српски и помоћне прилоге чинили су: проф. др Ђорђе Бубало, др Моника Хуцану (Monica Huțanu), др Биљана Сикимић, проф. др Виктор Савић и проф. др Адина Кирила (Adina Chirilă). Поврх тога, др Биљана Сикимић редиговала је читање румунског текста у оригиналној ћириличној ортографији и латиничкој транскрипцији, као и поглавље с коментарима; проф. др Виктор Савић и проф. др Ђорђе Бубало извршили су стилску и језичку редакцију српског превода с румунског; проф. др Виктор Савић прочитао је рукопис читаве књиге и дао низ запажања и

VIII

предлога за њено побољшање, а уредничку редакцију свих прилога извршио је проф. др Ђорђе Бубало. Доц. др Мирјана Ђорковић превела је с румунског језика на српски студију Адине Кириле и Монике Хуцану о језику румунског превода Душанова законика и Епитимијног номоканона.

Посебну захвалност дугујемо др Ђурици Крстићу, почившем члану Одбора за изворе српског права (1924–2018), који је направио снимке страница с текстом Душанова законика и Епитимијног номоканона из овог рукописа у Библиотеци Румунске академије наука.

Рад одбора на сабирању и издавању преписа Душанова законика започео је још далеке 1938. године под председништвом академика Томе Живановића, наставио се 1965. под његовим руководством, затим под председништвом академика Мехмеда Беговића, потом и академика Миодрага Јовичића, а после дужег прекида и академика Симе Ђирковића. Ове 2021. године тај велики подухват се окончава, што само сведочи да су за велике пројекте и капитална издања потребне деценије мукотрпног рада више генерација правника, историчара и лингвиста.

Косџа Чавошки

СКРАЋЕНИЦЕ ЗА РУКОПИСЕ ДУШАНОВА ЗАКОНИКА

Млађа редакција

Бгд	–	Београдски
Бог	–	Богишићев
Бор	–	Борђошких
Врш	–	Вршачки
Грб	–	Грбаљски
Јаг	–	Јагићев
Кар	–	Карловачки
Ков	–	Ковиљски
Пат	–	Патријаршијски
Поп	–	Попиначки
Рав	–	Раванички
Реж	–	Режевићки
Рум	–	Румунски
Сан	–	Сандићев
Соф	–	Софијски
Тек	–	Текелијин

Старија редакција

Нов	–	Новаковићева или стандардна нумерација
Атн	–	Атонски
Бар	–	Барањски
Бис	–	Бистрички
Прз	–	Призренски
Рак	–	Раковачки
Стд	–	Студенички
Стр	–	Струшки

Х

Хил – Хиландарски
Ход – Ходошки
Шиш – Шишатовачки

Правни текстови

ДЗ – Душанов законик
ЕН – Епитимијни номоканон
ЗКЈ – Закон цара Константина Јустинијана

СКРАЋЕНИЦЕ ЧЕШЋЕ ЦИТИРАНИХ ИЗВОРА, ЛИТЕРАТУРЕ, ЧАСОПИСА И УСТАНОВА

АСАНУК	Архив Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима
Бубало, Душанов законик	Ђ. Бубало, <i>Душанов законик</i> , Београд 2010.
Бубало, <i>Извод из Ејийџимиј-ној номоканона</i>	Ђ. Бубало, <i>Извод из Ејийџимијној номоканона у Ковилџском и Софијском џрејису Душанова законодавџтва и њејов руски џредложак. Пролејомена за реконџструкцију исџорије џекџта млађеј Ејийџимијној номоканона</i> , Наслеђе и стварање. Свети Ѓирило. Свети Сава (869–1219–2019), II, Институт за српски језик САНУ, Београд 2019, 525–589.
Гавриловић, <i>Срби и Румуни</i>	Н. Гавриловић, <i>Срби и Румуни. Срјско-румунске везе кроз векове</i> , Београд – Нови Сад 1997.
Законик I	<i>Законик цара Сџефана Душана</i> , књ. I, Струшки и Атонски рукопис, Одељење друштвених наука САНУ, Извори српског права IV, Београд 1975.
Законик II	<i>Законик цара Сџефана Душана</i> , књ. II, Студенички, Хиландарски, Ходошки и Бистрички рукопис, Одељење друштвених наука САНУ, Извори српског права IV, Београд 1981.
Законик III	<i>Законик цара Сџефана Душана</i> , књ. III, Барањски, Призренски, Шишатовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис, Одељење друштвених наука САНУ, Извори српског права IV, Београд 1997.

Законик IV	<i>Законик цара Стефана Душана</i> , књ. IV, том 1–2, Па- тријаршијски, Борђошких, Поиначки, Текелијин, Сандићев, Ковиљски, Београдски, Режевићки, Карло- вачки, Вршачки, Грбаљски, Бојишићев и Јајићев ру- копис, Одељење друштвених наука САНУ, Извори српског права IV, Београд 2015.
Законоправило	<i>Законоправило Светиої Саве</i> , 1, прир. М. Петровић и Љ. Штавланин-Ђорђевић, Историјски институт, Београд 2005.
ЗМСИ	Зборник Матице српске за историју
ИЧ	Историјски часопис
ЛССВ	<i>Лексикон српскої средњеї века</i> , прир. С. Ђирковић и Р. Михаљчић, Београд 1999.
Марковић, Јусџинијанов за- кон	Б. Марковић, <i>Јусџинијанов закон. Средњовековна византијско-српска љравна комџилација</i> , Одељење друштвених наука САНУ, Извори српског права XV, Београд 2007.
Новаковић, Синџаїмаї	С. Новаковић, <i>Маїије Власџара Синџаїмаї</i> , СКА, Београд 1907.
Павлов, Номоканон	А. Павлов, <i>Номоканон при Большом требнике</i> , Уче- њыя записки Императорскаго московскаго универ- ситета. Отдел юридический, вып. 14, Москва 1897.
Поповић, Сечански, Грађа	Д. Ј. Поповић, Ж. Сечански, <i>Грађа за историју насе- ља у Војводини од 1695 до 1796</i> , Нови Сад 1936.
ТЗ	Темишварски зборник
Троицки, Дойунски чланци	С. Троицки, <i>Дойунски чланци Власџареве Синџаїме</i> , САН, Поседна издања књ. ССLXVIII, Одељење дру- штвених наука књ. 21, Београд 1956.
Флорински, Памятники	Т. Флорински, <i>Памятники законодательной дея- тельности Душана Царя Сербов и Греков</i> , Киев 1888.

- Andréev, Cronț, *Loi de jugement* M. Andréev, G. Cronț, *Loi de jugement. Compilation attribuée aux empereurs Constantin et Justinien, versions slave et roumaine*, Bucarest 1971.
- Berechet, *Istoria vechiului drept* Șt. Gr. Berechet, *Istoria vechiului drept românesc*, I. Izvoarele, Iași 1933.
- Constantinescu, *Vechiul drept* R. Constantinescu, *Vechiul drept românesc scris: Repertoriul izvoarelor 1340–1640*, București 1984.
- DER Al. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București 2001.
- Gheție, *Istoria limbii române* I. Gheție (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, Editura Academiei Române, București 1997.
- Îndreptarea legii *Îndreptarea legii, 1652*, edd. A. Rădulescu et al., București 1962.
- Marcu, *Une variante roumaine* L. P. Marcu, *Une variante roumaine du code d'Etienne Douchan*, RESEE 27, 1–2 (1989) 145–158.
- MDA *Micul dicționar academic*, I (A-C), II (D-H), III (I-Pr), IV (Pr-Z), Editura Univers Enciclopedic, București 2002, 2003.
- Peretz, *Curs de istoria* I. Peretz, *Curs de istoria dreptului român*, II–2, București 1928.
- RESEE *Revue des études sud-est européennes*
- Rosetti, *Istoria limbii române* A. Rosetti, *Istoria limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1978.
- Ștrempel, *Catalogul* G. Ștrempel, *Catalogul manuscriserol românești*, B.A.R. 1601–3100, București 1983.
- Wolf, *Quellen* J. Wolf, *Quellen zur Wirtschafts-, Sozial- und Verwaltungsgeschichte des Banats im 18. Jahrhundert*, Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde, Materialien, Heft 5, Tübingen 1995.

I
УВОДНЕ СТУДИЈЕ

ЂОРЂЕ БУБАЛО

РУКОПИС БРОЈ 3093 ИЗ ЗБИРКЕ
РУМУНСКИХ РУКОПИСА БИБЛИОТЕКЕ
РУМУНСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА

ИСТОРИОГРАФИЈА РУКОПИСА

Најбројнију породицу преписа Душанова законодавства чине преписи настали у XVIII веку на подручју Карловачке митрополије. Сачувано их је десет: Патријаршијски, Борђошких, Попиначки, Текелијин, Сандићев, Ковиљски, Софијски, Београдски, Карловачки и Вршачки. Овој скупини може се с пуним правом прикључити, према месту и времену настанка, Румунски препис-превод¹ Душанова законодавства у рукопису бр. 3093 из Збирке румунских рукописа Библиотеке Румунске академије, и то управо њеном зачељу, не само зато што је најмлађи (настао 1776, четири године после Врш) већ и зато што је последњи, готово безгласно, ушао у видокруг српске науке. Иако га је 24. октобра 1905. Ливију Темпеа продао Библиотеци Румунске академије, дакле, постао је доступан научној заједници пре Поп, Кар и Врш, о томе није било гласа међу проучаваоцима Душанова законодавства. Заправо, привукао је пажњу румунских историчара права, али ни њихови радови нису имали одјека с друге стране румунско-југословенске границе. Колико ми је познато, први је о рукопису дао податке Јон Перец 1928. године.² Он је пружио опис садржине рукописа, упоредни преглед чланова Рум и Прз и објавио допунске чланове млађе редакције ДЗ према Рум. Посебно поглавље посветио је опису и краткој анализи ЗКЈ у Рум. Исте године када се појавила Перецова књига, Александар Соловјев објавио је у Скопљу монографију о Душанову законодавству. Због тога, разумљиво, у прегледу рукописа није поменуо Рум.³ Њега, међутим, нема ни у попису рукописа који је, с много више појединости, припремио Никола Радојчић у уводу издања Душанова законика 1960,⁴ иако је у међувремену објављена најмање још једна публикација на румунском, у којој се помиње Рум, а била

¹ У даљем тексту називи рукописа користиће се у скраћеном виду; в. Попис скраћеница.

² Peretz, *Curs de istoria*, 14–28.

³ А. Соловјев, *Законодавство Стефана Душана, цара Срба и Грка*, Скопље 1928.

⁴ Н. Радојчић, *Законик цара Стефана Душана 1349 и 1354*, Београд 1960.

је позната српским научницима. Румунски историчар права Стефан Берекет, у прегледу извора старог румунског права (објављеном 1934), у поглављу о ДЗ, помиње и Рум, уз тврдњу, за коју није навео доказе, да је посреди препис румунског превода који је начињен још у XVII веку. Штавише, уверен је да постоје и старији преводи од тога. Берекет даје и текст наслова ДЗ, као и неколико правила из ЕН.⁵

Крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века у румунској историографији поново је оживело интересовање за Рум и то поглавито за текст ЗКЈ. Валентин Ђорђеску кратко се осврнуо на рукопис у часопису *Revue des études sud-est européennes*, 1968. године,⁶ а у истој свесци часописа објављена је студија Георгеа Кронца о тексту ЗКЈ према Рум – опис рукописа, однос према словенском изворнику, извори и анализа правних одредаба.⁷ Настала је за потребе заједничког издања српске и румунске верзије, објављеног 1971, као резултат сарадње Михаила Андрејева, који је приредио ЗКЈ према Соф, и Кронца, који је преузео одговорност за румунски превод.⁸ Андрејев је приредио текст ЗКЈ у оригиналној ортографији упоредо с француским преводом. У другом делу књиге, Кронц је румунску верзију издао у латиничкој фонетској транскрипцији, такође упоредо с француским преводом. За уводну студију Кронц је искористио ону објављену 1968, уз незнатне измене, а у напоменама идентификовао паралеле између Соф и Рум.

Иако су заједничким испитивањем Андрејев и Кронц утврдили да је законски део Рум превод са „словенског“ и открили „un rapport étroit entre les deux versions“, они су се у поређењу ограничили само на ЗКЈ. Разуме се, њихов избор преписа српске верзије није био последица проучавања рукописне традиције млађе редакције Душанова законодавства и, на основу тога, избора преписа којем је Рум најближи, већ чињенице да је Андрејев био професор на Правном факултету Софијског универзитета, те је за издање употребио препис који се чувао у Софији, у Народној библиотеци „Св. св. Кирил и Методиј“. Из Андрејевљевих запажања о Соф слутим још један разлог таквог избора, а то је ни на чему неутемељено уверење да тај препис сведочи о употреби ЗКЈ међу Бугарима, као и о његовој вези са „Законом судњим људем“, што га је аутор такође сматрао бугарским правним спомеником. Наравно, не треба посебно доказивати да место чувања неког правног споменика, нарочито ако је то јавна установа новијега доба, која се, поред осталог,

⁵ B e r e c h e t, *Istoria vechiului drept*, 138–139. Исти аутор помиње кратко Рум и у студији о везама између византијског и румунског права (S. B e r e c h e t, *Legătura dintre dreptul bizantin și românesc*, Vol. I, Partea I. Izvoadele, Iași 1937, 88); уп. Н. Р а д о ј ч и ћ, *Век и њо проучавања Душанова законодавства*, Зборник у част шесте стогодишњице Законика цара Душана, I, Београд 1951, 248–249, који се вајкао да је књиге Переца и Берекета знао само по наслову.

⁶ V. A. I. G e o r g e s c o, *Présentation de quelques manuscrits juridiques de Valachie et de Moldavie (XVe–XIXe siècle)*. *Contribution à l'étude de la reception du droit byzantin en Roumanie*, I, RESEE VI, No 4 (1968) 627–630.

⁷ G h. C r o n ț, *Le livre de jugement de l'empereur Justinien. Compilation des sources byzantines en versions slave et roumaine*, Ibidem, 639–647.

⁸ A n d r e v, C r o n ț, *Loi de jugement*. Андрејев је наредне године издао студију о ЗКЈ и превод на бугарски, са снимцима Соф и Рав: М. А н д р е в, *Закон на Константин Юстинијан. Правно-историческо проучаване*, Софија 1972.

бави прикупљањем писаних старина, не мора бити показатељ географске или политичке области и друштвене (етничке) групе у којој је он настао или се примењивао. За Соф се зна да је преписан у кругу српске црквене јерархије у Београду, у трећој деценији XVIII века, у доба хабзбуршке Краљевине Србије,⁹ а у Софију је стигао тек у последњој четвртини XIX века, према Јиречековим подацима који се не могу проверити,¹⁰ из Кратова.

Премда је Кронц показао да се готово сви чланови ЗКЈ у Рум поклапају с одговарајућим прописима у Соф, и према редоследу и према садржини, уз нужна прилагођавања Рум особеностима средине у којој се примењивао,¹¹ те да је, као што је наведено, румунска верзија превод са „словенскога“, он није изнео претпоставку да је управо неки од преписа из гране којој припада Соф представљао предлогак Рум. Само је опрезно претпоставио да школска уредба на крају ЗКЈ „paraît être rédigé d’après une source de la famille des manuscrits de Sofia“.¹² Бугарском и румунском научнику решење је било пред очима, али се у питање предлошка нису ни смели упустити без провере осталих преписа Душанова законодавства млађе редакције, а с друге стране, свесно су ограничили узорак за поређење на ЗКЈ, тј. нису тражили сличности и разлике у редоследу и садржини текстова који су улазили у састав једног и другог рукописа.

У српској историографији о Душанову законодавству и даље је владала тишина о Рум, колико год његово постојање деловало несвакидашње и привлачно за истраживање. Нови попис рукописа објављен је 1975. у првој књизи издања преписа ДЗ, без и најмањег наговештаја о давном открићу Рум.¹³ У постхумно штампаној монографији Александра Соловјева о ДЗ (1980) налази се детаљан опис рукописне традиције Душанова законодавства, али о Рум ни слова.¹⁴ Исто је и у сумарном попису рукописа уз превод ДЗ, објављен 1986. у едицији „Стара српска књижевност у 24 књиге“.¹⁵ У Румунији пак публикован је 1983. године нови сумарни опис рукописа, у Каталогу румунских рукописа Библиотеке Румунске академије наука,¹⁶ а наредне године још један, мада не тачан у свим појединостима, у библиографском прегледу споменика румунског права пре 1640, у одељцима о пенитенцијалним зборницима и Душанову законодавству. Иако су монографијом обухваћени само текстови настали пре појављивања првог законског текста на румунском 1640.

⁹ О Соф в. Бу б а л о, *Душанов законик*, 56–57.

¹⁰ С. Јиреček, *Das Gesetzbuch des serbischen Caren Stephan Dušan*, *Archiv für Slavische Philologie* 22, 1–2 (1900) 206 п. 2.

¹¹ О томе више речи у поглављу *Румунски њревод Душанова законика и Ейїїимијної номоканона и њеїов сїїски њредложак*.

¹² А n d r é e v, C r o n ț, *Loi de jugement*, 149.

¹³ М. Бартош, *Зборник рукописна Законика цара Сїїефана Душана (1349. и 1354. іодине). Уводне найомене, Законик I*, 1–23.

¹⁴ А. Соловјев, *Законик цара Сїїефана Душана 1349. и 1354. іодине*, Одељење друштвених наука САНУ, Извори српског права VI, Београд 1980, 37–102.

¹⁵ *Душанов законик*, прир. Б. Марковић, *Стара српска књижевност у 24 књиге*, књ. 8, Београд 1986, 101–108.

¹⁶ Ș t r e m p e l, *Catalogul*, 453, No 3093.

године, аутор, Раду Константинуеску, придружио им је и рукопис бр. 3093 Румунске академије због старине изворника.¹⁷ Крајем те деценије, изучавања Душанова законодавства у румунским земљама прихватио се Ливију Марку (Liviu P. Marcu), прво чланком *Le code d'Etienne Douchan dans le pays roumains* (1988),¹⁸ у којем се позабавио рукописима што се чувају или су се чували у румунским земљама – Ход, Бис, Тек и, наравно, Рум – као сведоцима коришћења Законика међу Румунима. Наредне године објавио је студију посвећену управо Рум,¹⁹ у којој пружа опис рукописа, расправља о преводиоцу (писару) и месту где је превод начињен, а највише простора пружа правној анализи одредаба ДЗ и ЕН. Он је претпоставио да је превод могао бити сачињен на основу Тек и то у круговима јерархије Арадске епархије.²⁰

За невољу, ни Маркуови резултати, саопштени у часопису који је био лако доступан, нису добили ни кратак осврт у југословенској историографској хроници. Ако је судити по библиографији о Душанову законодавству,²¹ прва је на постојање Рум указала Биљана Марковић у студији пред издањем Јустинијанова закона, позивајући се управо на Андрејева, Кронца и Маркуа.²² Према подацима саопштеним у радовима тих аутора, Ђорђе Бубало је уврстио Рум у попис преписа Душанова законика,²³ а Б. Марковић му се још једном вратила 2011. у саопштењу на регионалној конференцији о банатском културном наслеђу.²⁴

САДРЖИНА РУКОПИСА, ВРЕМЕ, МЕСТО И СВРХА ПРЕВОЂЕЊА

Рукопис који садржи румунски превод Душанова законодавства млађе редакције чува се у Библиотеци Румунске академије наука у Букурешту (Одељење рукописа и ретких књига, Збирка румунских рукописа), No 3093.²⁵ Рукопис има 157 листова формата 17,5 × 22,5 цм, исписаних брзописном ћирилицом, мрким мастилом, с насловима и иницијалима у киновару, с једнобојним заставицама на почецима одељака и концовкама на њиховим завршецима. Читав рукопис писала је једна рука. Његова садржина је следећа:

¹⁷ Constantinescu, *Vechiul drept*, 98–99, 251.

¹⁸ L. P. Marcu, *Le code d'Etienne Douchan dans le pays roumains*, *Recherches sur l'histoire des institutions et du droit* 13 (1988) 107–117.

¹⁹ Marcu, *Une variante roumaine*, 145–158. Дobar део података и запажања о Рум Марку је већ објавио у расправи цитираној у претходној напомени.

²⁰ Ibidem, 147, 148.

²¹ Г. Радочић - Костић, *Библиографија о законодавству цара Стефана Душана*, Одељење друштвених наука САНУ, Извори српског права XII, Београд 2006.

²² Марковић, *Јустинијанов закон*, 7, 47 нап. 36.

²³ Бубало, *Душанов законик*, 63.

²⁴ B. Marković, *The Constantine Iustinian's Law in Serbian and Romanian Redaction*, *Proceedings of the Regional Conference. Research, Preservation and Presentation of Banat Heritage: Current State and Long Term Strategy*, Vršac 2012, 177–180.

²⁵ Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de manuscrise – Carte rară, Fondul românesc.

- лл. 1^r–23^r: Закон Константина Јустинијана
Cartea judecății a celui binécredinciosului împăratului Constantin Justi«ni»an etc.
 лл. 23^v–44^v: Душанов законик
De Hristos iubitelui împăratul Stefan: cel putérnic și creștin etc.
 лл. 44^v–54^r: Извод из Епитимијног номоканона
 лл. 54^v–56^r: Почетак Српског летописа
 лл. 54^v–55^r: Кратка Хроника света
 Anii dela Hristos și dela Adam
 лл. 55^r–56^r: Преглед васељенских сабора
 Soboarele Sfinților părinți
 лл. 57^r–68^v: Филозофска и пророчка питања и одговори учитеља и филозофа
 цару Лаву
*Întrebări și răspunsuri filosofești și prorocești cind s-au întrăbat împăratul Leont
 cu dascălii și cu filosofi*
 лл. 68^v–75^r: Друга филозофска питања
Adăogâmi încă și acestea întrebări filosofești
 лл. 75^v–92^r: Филозофске изреке за поуку свим људима
Pilde filosofești dea învățătură la tot omul
 лл. 93^r–145^v: Роман о Александру Великом
Povestirea împăratului Alecsandru de Machedonia
 лл. 145^v–152^v: Рецепт за лекове
Pintru liacuri arată
 лл. 153^r–155^r: Патриотске песме
 лл. 155^v–157^v: Записи и рачуни.²⁶

Постоји више записа на маргинама и празним листовима на крају рукописа. Запис на л. 91^r, писан истом руком као и основни текст, открива време завршетка преписивања, али не и идентитет преписивача (или преводиоца) и место преписивања (и превођења): „Sfîrșitu-s-au déplin această sfîntă carte cu ostănița mea în lăuntru numit, iară mai mult cu ajutorul lui Dumnézău la anul 1776 = în luna lui octomvrie în 10 zilé“.²⁷ Иако је преписивање књиге окончано 10. октобра 1776, не можемо знати да ли је тек тада сложен зборник таквога састава или је дословно преписан са старијег предлошка. Такође не знамо да ли је преписивач био истовремено и преводилац српских састава у рукопису или је преписивао с концепта превода који је сачинио неко други, непосредно пре преписивања или раније.

²⁶ Фолијација, садржина рукописа и записи реконструисани су комбиновањем података из описа: P e r e t z, *Curs de istoria*, 14–15; A n d r é e v, C r o n ț, *Loi de jugement*, 147; Ș t r e m p e l, *Catalogul*, 453, No 3093; C o n s t a n t i n e s c u, *Vechiul drept*, 98–99; M a r c u, *Une variante roumaine*, 147. Подаци о нумерацији листова не поклапају се у свим описима јер постоје две фолијације у рукопису: руком исписани бројеви листова у горњем десном углу сваке гесто стране и фолијација унета печатом, на средини горње маргине сваке гесто-стране. Код ове друге пропуштена је нумерација на листу 34 (те је накнадно обележена црном оловком као 33bis) и настављена на листу 35, тако да печатна нумерација заостаје за један број за писаном после листа 33. Овде је дата руком исписана фолијација.

²⁷ P e r e t z, *Curs de istoria*, 14; Ș t r e m p e l, *Catalogul*, 453, No 3093.

Записи из разних времена, расути по рукопису, дају посредан кључ за решење питања места и разлога превођења Душанова законодавства и Епитимијног номоканона на румунски. На л. 3^r исписано је ћирилицом: „Konstantin Şuboni protoprezbiter Timișoari(i)“. Константин Шубоњ протопрезвитер темишварски, помиње се у попису свештеника Темишварске епархије из 1797. као протопрезвитер липовски, рукоположен од епископа Вићентија Јовановића Видака 1773, који зна српски и румунски.²⁸ На л. 157^r помиње се Никола Поповић, свештеник у Бузјашу. Према већ цитираном попису из 1797, у селу су служили свештеници Замфир Поповић и Јанош Брату, за које је убележено да говоре само румунски.²⁹ На полеђини истог листа (л. 157^v) забележено је име свештеника Георгија Поповића, пароха села Србова. Он се иначе помиње у селу 1846, а у попису из 1797. као србовски парох наведен је Мојсије Поповић, који се такође служио само румунским језиком. Села Бузјаш и Србова налазе се у источном Банату, између Темишвара и Лугоша, у Чаковском дистрикту, а припадала су Жебелском протопрезвитерату Темишварске епархије. Оба села бележе се у пописима Темишварске епархије током XVIII века као румунска.³⁰ Поред поменутих свештеника помиње се и „plebanus Sârbu“, Димитрије Тодоровић, без ближег територијалног одређења. О судбини рукописа сведочи и запис у којем се каже да је фебруара 1857. у Србови Регина Поповић поверила рукопис неком Јонашу да га чува. До почетка XX века рукопис се обрео у Брашову, где је био у поседу Ливију Темпеа, који га је 1905. продао Библиотеци Румунске академије наука.

Из ових временски неповезаних записа рекло би се да се рукопис користио на подручју Темишварске епархије Карловачке митрополије. Штавише, сва је прилика да је ту и настао, у време темишварског епископа Мојсија Путника (1774–1781). Темишварска епархија допирала је на северу до Мориша, на западу до Тисе, на југу је границу чинио Дунав, а на истоку и југоистоку прибрежје Карпата, од Ковина до Мориша узводно од Липове.³¹ Под јурисдикцијом карловачких

²⁸ Д. Попов, *Свешћенство Епархије темишварске 1797. године* (3), ТЗ 10 (2018) 178. С њим је у роду свакако био Јован Шубоњ, протојереј у темишварском предграђу Фабрика, забележен такође у попису из 1797 (Д. Попов, *Свешћенство Епархије темишварске 1797. године* (1), ТЗ 8 (2015) 96).

²⁹ Д. Попов, *Свешћенство Епархије темишварске 1797. године* (2), ТЗ 9 (2017) 142.

³⁰ Поповић, Сечански, *Грађа*, 68, 69; Wolf, *Quellen*, 256, 286, 304, 305. У попису православног свештенства Темишварске епархије, сачињеном 1767, наводе се само имена свештеника и њихово порекло: у Бузјашу Стефан Лазаревић и Дамјан Петровић, ту и рођени, а у Србови Адам Поповић, родом из Алмаша (АСАНУК, МП „Б“, 1767/48, стр. 46 бр. 54; стр. 47 бр. 59). Снимке овог пописа љубазно ми је уступила Љиљана Пузовић, библиотекар саветник у Археографском одељењу Народне библиотеке Србије у Београду. Дугујем јој, такође, захвалност и за помоћ у трагању за литературом и подацима о етничкој структури Темишварске епархије.

³¹ Љ. Пузовић, *Границе, насеља и јарохије Темишварске епархије (1716–1779): ирилој ироучавању историје православља у Банату*, ЗМСИ 96 (2017) 38, 51. О Темишварској епархији видети и следеће њене радове: *Парохијско свешћенство Темишварске епархије средином XVIII века*, ТЗ 9 (2017) 19–39; *Парохијски храмови у Темишварској епархији средином XVIII века*, ТЗ 10 (2018) 29–41.

митрополита налазила се у XVIII веку сразмерно густа популација румунскојезичког живља, и то у банатским епархијама – Вршачкој и Темишварској – затим у Арадској епархији, а с временом та је надлежност проширена и на Румуне у Ердељу, Олтенији и Буковини. Што се иде ближе источним границама јурисдикције Карловачке митрополије, то је већа концентрација румунских насеља и што је даље одмицао XVIII век, то се демографска структура у тим областима мењала на штету Срба, а у корист Румуна. То је добрим делом последица пресељавања Румуна из планинских у равничарске пределе Баната.³²

На подручју Баната, према попису из 1743, било је 576 насеља, од чега 390 румунских (68,8%), српских само 131 (23,5%), а уз то 19 румунско-српских (3,4%). Тај однос је нешто повољнији у границама Темишварске епархије, која је обухватала 307 насеља. Од тога броја је било 185 румунских (60,26%), 89 српских (29%) и 12 српско-румунских (3,91%).³³ Већ деценију касније, у подручјима источно и југоисточно од Темишвара однос насеља мења се у корист румунских: у Темишварском дистрикту 21 румунско насеље наспрам 11 српских и 11 мешовитих, а у Чаковачком тај однос је 46 према 7.³⁴ Према попису Јохана Јакоба Ерлера из 1774, у целом Банату било је 642 насеља, од чега 422 румунска (65,7%), 88 српских (13,7%) и 70 мешовитих (10,9%). У границама Темишварске епархије било је 382 насеља, од чега 212 румунских (55,21%), 71 српско (18,58%), 38 српско-румунских (9,89%) и 6 румунско-српских (1,56%).³⁵ Према Ерлеровом прорачуну, тада је у Банату живело 200.000 Румуна и упола мање Срба и Грка.³⁶ Демографске промене у корист Румуна на подручју Темишварске епархије у распону од 30 година јасно се виде из наведених статистичких података. Од 185 румунских насеља према 89 српских 1743. године, стигло се до 212 румунских и 71 српског насеља 1774. године. Ова промена најочљивија је на истоку и југоистоку епархије: У Темишварском дистрикту било је 20 румунских и 16 српских насеља 1743, а тај однос 1774. био је 28 према 8; у Липовском од 22 према 14, уз 4 српско-румунска села, дошло се до 36 румунских, ниједног српског и 12 српско-румунских; у Лугошком српских села није било ни 1743. ни 1774.³⁷

³² Р. Грујић, *Прилози историји одношаја наших с Румунима у XVIII-иом веку*, Српски Сион XV (1905), бр. 23, 682–693; XVI (1906) бр. 1, 19–22; бр. 2, 45–51; бр. 3, 67–70; бр. 4, 102–107; бр. 6, 161–165; бр. 7, 193–198; бр. 9, 232–238; бр. 10, 258–261; бр. 11, 293–297; бр. 12, 322–329; бр. 13, 365–371 (о односима с Румунима у Ердељу и Малој Влашкој); Поповић, Сечански, *Грађа*, XX–XXII; Н. Гавриловић, *Јурисдикција Карловачке митрополије над њравославним Румунима у Банату, Кришани и Ердељу*, ТЗ 1 (1994) 63–78 (= *Срби и Румуни*, 23–49).

³³ Wolf, *Quellen*, 252–293, 335; Љ. Пузовић, *Етничка структура становништва у насељима Темишварске епархије средином XVIII века*, ЗМСИ 101 (2020) 20–21, 26.

³⁴ Поповић, Сечански, *Грађа*, 67–73. У попису из 1753. нема података за Липовски и Лугошки дистрикт.

³⁵ Wolf, *Quellen*, 296–330, 336; J. J. Ерлер, *Банат*, Панчево 2004, 77–96; Љ. Пузовић, *нав. место*.

³⁶ J. J. Ерлер, *нав. дело*, 12.

³⁷ Љ. Пузовић, *нав. дело*, 22, 25.

Такав негативни тренд по Србе наставио се и наредних година. У попису насеља Темишварске епархије 1797. наведено је свега 54 српска и 46 мешовитих насеља, без целовитих података за Панчевачки протопрезвитерат. На пример, у Темишварском протопрезвитерату подбројано је 44 парохије од чега само шест српских и 15 мешовитих, у Жебељском од 32 насеља само је једно српско-румунско, у Липовском од 49 насеља два су била српска, а 10 мешовитих, у Хасијашком и Фачетском протопрезвитерату није било ниједног српског насеља.³⁸ Из исте године потиче и попис свештеника Темишварске епархије, који садржи и податке о језику или језицима којима су говорили. Општи је утисак, и сасвим у складу с подацима о етничком саставу насеља, да у српским и српско-румунским селима Баната свештеници углавном говоре и српски и румунски, док у румунским, пре свега оним у источном Банату, говоре само румунски.³⁹ На подручју Темишварске епархије пописано је 1825. године 177.349 Срба наспрам 264.985 Румуна. Та је разлика, као и претходних деценија, нарочито изражена у источном делу епархије: у Темишварском протопрезвитерату живело је 18.590 Срба и 57.506 Румуна, у Чаковачком однос је 10.334 Срба према 30.566 Румуна, у Жебељском нема Срба, у Фачетском само 4, у Жомбољском 927, а наспрам тога броја у последња три протопрезвитерата убележено је 85.132 Румуна.⁴⁰

Разумљиво је да су карловачки митрополити, а нарочито архијереји поменутих епархија морали водити рачуна о томе да њихови румунски пастири и паства буду опскрбљени пре свега богослужбеном, канонском и школском литературом на румунском језику, те да се свештеници школују на свом матерњем језику.⁴¹ Штавише, на дворовима карловачких митрополита и подручних епархијских архијереја били су стално ангажовани појединци који су водили преписку и администрацију на румунском или преводили неопходне књиге. У архиви Карловачке митрополије, као и у архивама подручних епископија, сачувао се велики број аката писаних румунским језиком.⁴²

Будући да се текст млађе редакције Душанова законодавства умножавао на подручју Карловачке митрополије током XVIII века, о чему сведочи чак десет сачуваних преписа, карловачки митрополити, као и старешине епархија у којима су Румуни чинили већину, настојали су да тај историјско-правни зборник учине доступним и њима. У окружењу темишварског владике Мојсија Путника свакако је било појединаца који су одлично познавали и српски и румунски језик, било

³⁸ Д. Попов, *Попис парохија и верника у Епархији темишварској 1797. године*, Банатски алманах (2015) 151–160.

³⁹ Д. Попов, *Свештениство Епархије темишварске 1797. године* (1), ТЗ 8 (2015) 91–109; (2) ТЗ 9 (2017) 127–147; (3), ТЗ 10 (2018) 177–197.

⁴⁰ Н. Гавриловић, *Јурисдикција Карловачке митрополије*, 66 (= Срби и Румуни, 28).

⁴¹ Уп. Н. Гавриловић, *О румунском преводу Рајићевој Малој катихизиса*, Срби и Румуни, 313–325. Видети и друге прилоге Н. Гавриловића у зборнику његових радова о српско-румунским односима.

⁴² Н. Гавриловић, *Румунски језик у администрацији Карловачке митрополије у XVIII веку*, Срби и Румуни, 50–59.

да им је румунски био матерњи или не. Рекло би се да је преводиоцу Душанова законодавства матерњи језик био румунски. На ту помисао наводе грешке које је правио, неразумевање појединих српских речи или реченичних конструкција. Међу ученим људима који су се тог посла могли латити довољно је на овом месту поменути Данијела Лазаринија, синдика, а од 1777. нотара конзисторије Темишварске епархије.⁴³

Наравно, један сачувани рукопис с румунским преводом Душанова законодавства не значи да је био и једини који је колао међу православним Румунима. И то не као приручник за обављање судских надлежности архијереја и конзисторија међу верницима, већ из истих идеолошких и политичких побуда због којих се преписивао и кружио пре свега међу високим српским клиром Карловачке митрополије. Уз друге симболе и поруке, превасходно визуелне природе, Душанов законик био је живи, писани сведок славе и величине некадашње, средњовековне српске државе, чијем су обнављању, макар и под врховном влашћу Хабзбуршке монархије, тежили првојерарси Карловачке митрополије. Таквом циљу требало је да допринесе и изградња свести о континуитету са средњовековном државом, чија је једина преживела установа била управо Црква, а елементи колективног историјског памћења и националног идентитета, попут штовања светих из средњовековних српских династија, Косовског завета или величања Српског царства, цара Душана и његова Законика, биле су упечатљиве манифестације и упоришта тог континуитета и његове улоге у државотворном програму карловачких митрополита.⁴⁴

СРПСКИ ПРЕДЛОЖАК ЗАКОНСКОГ ДЕЛА РУКОПИСА

Као што је већ примећено, не може се одгонетнути да ли је преписивач одговоран за склапање зборника мешовитог састава или је већ постојао предложак превода с којег је начинио препис. Будући да у рукописној традицији Душанова законодавства млађе редакције не постоји ниједан примерак у којем се уз законске текстове налази преписана и Александрида, сва је прилика да српског предлошка истоветног састава као и Рум није било. Другим речима, преводилац и/или састављач зборника прикупљао је грађу из више извора, тј. рукописа. Тим пре што за ту прилику вероватно није ни требало преводити све текстове који су ушли у

⁴³ О њему Н. Гавриловић, *исти, Данијел Лазарини и његово управљање директоријом српских и румунских тривијалних школа у Банату у XVIII веку*, Срби и Румуни, 169–178.

⁴⁴ Уп. Д. Медковић, *Српски јерарх у XVIII веку и средњовековна бајтина*, Глас САНУ 334, Одељење историјских наука, књ. 4 (1983) 37–48; В. Симић, *Слика прошлости као историјски аргумент: рецепција средњег века у српској барокној уметности*, *Замишљање прошлости и рецепција средњег века у српској уметности XVIII–XXI века*, Београд 2016, 11–23; М. Костић, *Барокна обнова средњовековне политичке идеологије у Карловачкој митрополији*, на истом месту, 47–57.

избор зборника. Управо је Александрида први пут преведена на румунски 1620.⁴⁵ и из времена након те године има више сачуваних преписа којима се састављач зборника могао послужити.

За нас је, природно, најважније да међу рукописима млађе редакције Душанова законодавства идентификујемо представника оне гране чији је један од изданака могао послужити за превођење законског дела румунског зборника. За тај посао можемо се послужити двама мерилима – а) избором и редоследом правних текстова и б) редоследом и садржином прописа у сваком од њих.

Према првом мерилу, само у Ков и Соф, које је 1726. и 1728. године преписао Стефан Стојковић, архијерејски егзарх београдско-карловачког митрополита, правни и историјски текстови нижу се истим редоследом као у Рум: 1. Закон Константина Јустинијана; 2. Душанов законик; 3. извод из Епитимијног номоканона; 4. Српски летопис.⁴⁶ Разумљиво је да је у Рум из Српског летописа преузет само његов почетни, општи део, са светском хроником од Адама и прегледом васељенских сабора.⁴⁷ На ову грану преписа млађе редакције Душанова законодавства упућује и структура појединачних састава.

У табелама је за чланове ЗКЈ и ЕН наведена нумерација рукописа Ков-Соф, а за чланове ДЗ Новаковићева нумерација.

ЗАКОН ЦАРА КОНСТАНТИНА ЈУСТИНИЈАНА

Ков-Соф	Рум
Књига звана судач благочастиваго и христољубиваго самодржавнаго , великаго цара Константина Јустиана (!) итд.	Cartea judecății a celui binécredincosului împăratului Constantin (!) Justian (!) etc.
1	1
2	2 Pintru scrisori, celé cu taină
3	3
4	4
5	5
6	6

⁴⁵ Критичко издање: *Alexandria*, ed. F. Zgraon, *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 11, București 2005.

⁴⁶ Описи рукописа, издање ДЗ с преводом и снимци: *Законик III*, 355–422; *Законик IV*, том 1, 31–36, 311–343; том 2, 259–386.

⁴⁷ Додуше, још неки преписи млађе редакције (Бор и Врш) имају Српски летопис, али је он преписан пре ЗКЈ и ДЗ. У Поп је Српски летопис преписан после ДЗ, али он представља засебну варијанту.

Ков-Соф	Рум
Закон и устав царски Повеленије царско	–
7	7
8	8
9	9
10	10
11	11
12	12
13	13
14	14 [прва два одељка члана 15, па члан 14, па трећи одељак члана 15]
15	15
16	16
17	17
18	18
19	19
20	20
21	21
22	22
23	23
24	–
25	26
26	25
27	27
28	28
29	29
30	30
31	31
32	32
33	33 [превод према Ков-Соф и Сан; у Бор, Кар и Врш је скраћено]

Ков-Соф	Рум
34	34
35	35
36	36
37	37
38 Рече благочастиви цар; О блуде [in marg.]	38 Pintru sodomleani
39 Се же о суде царском	39 [подељен на два одељка као и Ков-Соф]
40	40 Pintru cei bisericеști
41 Тако рече закон царски	41
42 О сведетеље [in marg.]	42 Pintru mărturii
43	43
44 Јемство	44 Pintru chizășie
45	45 [не помиње се вино, као у Ков-Соф]
46	46 [правилно као у Ков-Соф; Бор, Кар, Врш погрешно „јест“ уместо „нест“]
47	47 [подељен на одељке као и Ков-Соф]
48	48
49	49
50	50 [подељен на одељке као и Ков-Соф]
51	51
52	52 [са изменама]
53 О сажижденију дома	53 Pintru facerea casălor
54	54 [подељен на одељке као и Ков-Соф]
55	55
56 Закон царски [наслов пред последњим одељком]	56
57	57 [преводилац није разумео изворник]
58–65	58–65 [веома слободан превод, са доста измена; прописи о наслеђивању]

Ков-Соф	Рум
Расужденије светејшаго патријарха кир Атанасија итд.	Luarea dă samă a sfîntului patriarh chir Af- tanasiе etc. [развијенији текст]
66	66
67	67
68	68 [одељци нису нумерисани, а пред одељком 13, који говори о родитељи- ма што су у заточеништву, налази се наслов којег нема у Ков-Соф:] Pintru cei de sînt la robie
69 О изгнанији родитељ именија својего	69 [нема нумерације одељака]
70	70
71	71
72	72
73	73
74	74
75 Сеже о секушних лозија или дрва плодовита	75 Pintru cei se strică poamelé viilé
76 Закон царски	76 Pintru furtişag din mormînturi
77 Закон царски	77
78	78
79 О женах [in marg.]	79 Pintru mueri
80	80 Pintru judécata împăratului
81 Закон царски	81
82 О држимих ва тамницах	82 Socotiņa mitropoliţilor, episcopilor
83 [уводна реченица:] И сију заповед имами итд. (школска уредба)	83 [наслов, развијен:] Pintru rînduala şi aşezarea şcoalelor etc.
84	84
85	85 Pintru cei necredincioşii
86 И јеште обретохом с насилијем жене- штих се	86 Pintru cei ce să însoară
87	87
[завршна формула]	[завршна формула; проширена]

ДУШАНОВ ЗАКОНИК

Ков-Соф	Рум
[наслов]	[наслов]
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6
7	7
8	–
9	9
10	10
11	11
12 О духовном суде	12 Pintru rândul duhovnicilor
13.1 О митрополите и о епископе	13.1 Pintru punérea slujitorilor bisériceşti
33.2	33.2
34	34
31 Презвитером устав и закон царски	31 Pintru moşiiłé preoţăşti
65	65
40	40
41 Се же о властелех	41
42	42
43	43
45	45
47	47 [превод је ближи старијој редакцији и Рав]
44	44
46	46
48	48
50	50

Ков-Соф	Рум
55	55
95a	95a
53	53
54	54
49	49
52 Се же о неверствију	52
56	56
61	61
62	62
57	57
58 [Соф изоставља: „пожегом или чим иним оному селу“]	58 [прати Ков]
103	103
104 Закон цесарев	104
67 О посадници и о баштиници по селех	67
68	68
70	70
69 О саборе себрове	69
73	73
74	74
75 [само почетак, целина с претходним]	–
76	76
77	77
79.1 Закон о међах сеоских	79.1
13.2	13.2
14a	14a
14б	14б
15	15
16	16
35	35
36	36

Ков-Соф	Рум
37	37
17 Закон царски о људех црковних и о калуђерих	17
18	18
19	19
29	29
20 О јеретизех жегуштих телеса мртвих	20
21	21
22 О људех црковних	22
23	23
24	24
25	25
26	26
27	27
28	28
32	32
33.1	33.1
79.2	79.2
80	80
81 Закон царски за планине	81
83 О земљах	83
85 За непоштену реч	85
87 Закон о убистве	87
86	86
94	94
95б	95б
96	96
88	88
89	89
90 О залогах	90
92 О познанији	92

Ков-Соф	Рум
93 О провожденији туждега човека	93
97 О скубежу	97
98	98
99 О пожегалцу	99
100	–
101 О насилију	101
105 О књигах царских	105
138	138
107	107
108 О данку	108
110 О судијах	110 Pintru giudécători(i) légilor
111	111
112 О сужњи	112
113	113
114 О људех властелских	114
115а [Ков изоставља крај члана: „да повратит се“]	115а [прати Соф]
115б	115б
116	116
118 О трговцих	118 Pintru néguțători
119	119
120	120
122	122
125 О пришалцех	125
126	126
130	130
131 [Ков: „сваде и бијут се“; Соф: „сваде два и бијут се“]	131 [прати Соф]
132	132
133 О поклисари који иду к цару	133
134 О баштинах	134
136 О књигах цареви по земљи	136

Ков-Соф	Рум
139 О посадници по царевој земљи	139
140 Закон царски	140
142 Закон царски о властелех	142
143	143
144	144
145 Закон и устав царски за гусаре	145
146	–
147 [Соф изоставља: „нису хајали , ти исти господари“]	147 [прати Ков]
150	–
148 О судијах	148
151	151
152	152
162 О посланице	162
159 О купцех	159
160.1 О даљних путници и о купци	160.1
160.2	160.2
161	161
163а	163а
163б	163б
167	167
166 О пијаницах [Ков-Соф не помиње „хаљине“, а помиње „папуче“]	166 [помиње „хаљине“, а изоставља „папуче“ као Рав]
169а	169а
169б [Ков: „поплени“; Соф: „поплени и распет“]	169б [прати Соф]
I Закон царски	I
II	II
III [Ков: „вест канона“; Соф: „нест канона“]	III [прати Соф]
IV	IV
V	V
VI	VI

Ков-Соф	Рум
VII Закон царски	VII
VIII	VIII
IX Закон царски	IX
X	X
XI	XI
XII.1	XII.1
XII.2	XII.2
XIII	XIII [прати Рав]
XIV	XIV
XV Закон царски о девицах	XV
XVI.1	XVI.1
XVI.2	XVI.2
XVII	XVII
XVIII Закон царски	XVIII
XIX	XIX

ЕПИТИМИЈНИ НОМОКАНОН

Ков-Соф	Рум
28	28
28 bis	28 bis
29	29
30 [Ков: 77. и 79. правило Василија Великог]	30 [само 77. правило, као у Соф]
31	31
32	32
33	33
34	34
35	35
36	36
37	37

	Ков-Соф	Рум
	38	38
	39	39
	40 О женах	40
	41	–
	42	–
	43 [Ков: „ротитељ“; Соф: „родитељ“]	43 [прати Соф]
	44	44
	45	45
	46	46
	47	47
	48	–
	49	49
	50	50
	51	51
	52	52
	54	54
	55	55
	59	59
	60	60
	61	61
	62	62
	63 (О женах)	63
	64	64
	65	65
	66	66
	67	67
	68 Иже в Халкидоне светих отац	68
	69	69
	70	70
	71	71

Ков-Соф	Рум
72	72
73	73
74	74
75	75
76	–
77 О монасех	77
78	78
86	86
87.1	87.1
87.2 Паки тогожде Василија Великаго другоје завештаније	87.2
91	91
92	92
93	93
94	94
95	95
96	96
97	97
98	98
99	99
100	100
101	101
102	102
103	103
104	104
105	105
106	106
115 Василија Великаго	115
112 Нићифора Цариградскога правило	112

Ков-Соф	Рум
123 апостола Павла	123
124	124
125	125
126	126
127 [Соф изоставио: „о умршем лето“]	127 [прати Соф]
128	128
144	144
165	–
166	166
167	167
168	168
173	173
174	174
179	179
180	180
181	181
182	182
[поднаслов]	[поднаслов]
183	183
184	184
185	185
186	186
187	–
[поднаслов]	[поднаслов; преиначено]
191	191
192	–
193	193
194.1 О врзасте рукополагајемих	194.1
194.2	194.2
[завршна формула]	[завршна формула; обимнија]

Из табеларног прегледа прописа ЗКЈ виде се недвосмислена поклапања с изворником представљеним преписима Ков и Соф: погрешан облик имена цара Јустинијана у наслову, подударане текстолошких одлика чланова 33, 39, 45, 47, 50 и 54. Рум готово у целости прати и поделу нумерисаних чланова српског предлошка на мање целине, које су на почетку обично обележене киноваром и везником „аште“. Редослед чланова такође безмало сасвим одговара предлошку, осим што су одредбе чланова 14 и 15 међусобно измешане, изостављен је члан 24, а чланови 25 и 26 су заменили места. Разуме се, у формулацији појединих прописа има измена и прилагођавања, о чему ће доцније бити више речи, али то не замагљује идентификовање српског предлошка.

Од сачуваних преписа млађе редакције ДЗ, редослед чланова какав је у Рум среће се у преписима карловачке групе (осим Поп). С друге стране, не постоји ниједан препис млађе редакције који изоставља чланове {8}, {9}, {75}, {100}, {146} и {150} или изостављањем дела текста и преформулисањем врши спајање два суседна члана, као у случају чл. {122} и {125}. То је, дакле, резултат рада преводиоца или његова редактора. Међутим, једино Ков-Соф има избор и редослед правних и историјских текстова какав је у Рум. Само у Ков-Соф налази се, преписан у континуитету са ДЗ, млађи или Павловљев ЕН, а после њега Српски летопис. За разлику од обележавања превода ЗКЈ, као засебног текста, заставицом и киноварним насловом на почетку и концевком у кинонару на свршетку, чиме је одвојен од ДЗ, што му следи већ на наредној страни, превод ДЗ је обележен на исти начин на почетку, али текст тече без прекида и обележја за свршетак целине све до краја ЕН, који је такође обележен концевком у кинонару. На следећој страни, према описаном обрасцу, почиње Српски летопис, заставицом и киноварним насловом. Ни у Ков-Соф нема обележја којим се указује на свршетак текста ДЗ и почетак ЕН: ДЗ се свршава на дну полеђине 121. листа, а ЕН почиње на врху предње стране наредног, 122. листа. Штавише, само у Ков-Соф и у Рум ЕН се налази у посебној редакцији, тј. у изводу што садржи 94 од укупно 230 правила. У иначе богатој српској и руској рукописној и штампаној традицији млађег ЕН не постоји ниједан други случај осим Ков-Соф у којем се он налази у тако сложеном изводу или скраћеном виду. Млађи ЕН, познат у науци као Павловљев или Номоканон при Великом трбнику, преведен је с грчког на српскословенски крајем XV века или почетком XVI века.⁴⁸ Овај номоканон је русификован и умножавао се у Руској цркви, почев од 1620, путем штампаних издања и преписа. Поређењем Ков-Соф с руским издањима и српским преписима утврдили смо да је непосредни предлог извода из млађег ЕН у Ков-Соф једно од штампаних издања руске рецензије у редакцији патријарха Никона, која је први пут обелодањена 1658. године. На основу Никоневе редакције извршено је скраћивање, тј. избор прописа и посрбљавање текста.⁴⁹

⁴⁸ Назива се млађи Епитимијни номоканон да би се разликовао од старијег, познатог као Псеудо-Зонара, који је с грчког преведен у XIV веку.

⁴⁹ Б у б а л о, *Извод из Епитимијној номоканона*, 525–589; уп. Исти, *Епитимијни номоканон из цркве Свјетіој арханђела Михаила у селу Клинци (Лушійица)*, Бока 39 (2019) 39–61.

Готово потпуно поклапање Ков-Соф и Рум у избору чланова и њиховом редоследу недвосмислено упућује на порекло румунског превода млађег ЕН и Душанова законодавства које му претходи у рукопису. Према свему реченом, предлогак на основу којег је извршено превођење текста Душанова законодавства и извода из млађег ЕН јесте један од преписа млађе редакције Душанова законодавства из гране коју представљају Ков и Соф.

Међутим, текстолошко поређење Рум са Ков и Соф показује да преводилац није имао као предлогак ни Ков ни Соф, нити њихов непосредан дословни препис или предлогак, на првом месту зато што у разликама између Ков и Соф Рум не прати доследно ни један ни други препис. Заправо, у неким одступањима слаже се са Ков, а у неким са Соф, мада је, судећи према њиховој заступљености, ближи рукописном изданку који представља Соф. У разликама Ков и Соф, у члановима ДЗ {58}/[32] и {147}/[105], Рум прати Ков, а у члановима ДЗ {115a}/[86], {131}/[95], {169δ}/[117] и {III}/[119] и члановима ЕН 30/[138], 43/[149] и 127/[207] Рум прати Соф.⁵⁰ Међутим, има и чланова ДЗ у којима Рум одступа од Ков и Соф, а та одступања нису резултат преводиочевих измена и прилагођавања или неразумевања предлошка. У члановима {41}/[16], {47}/[18], {166}/[116] и {XIII}/[127] Рум се текстолошки приближава старијој редакцији, односно Рав, као препису најближем протографу млађе редакције ДЗ.⁵¹ Та појава говорила би у прилог уверењу да је предлогак Рум изданак гране карловачке верзије, што је представљају Ков и Соф, али са текстолошким слојевима протографа млађе редакције Душанова законодавства, чији је најстарији сачувани представник Рав. Рекло би се, према резултатима ове текстолошке сонде, да је рукописна историја млађе редакције ДЗ, као и предлошка Рум, много сложенија него што се може претпоставити на основу сачуваних преписа.

⁵⁰ За преглед ових текстолошких особености в. табеле у овом поглављу.

⁵¹ В. поглавље *Румунски превод Душанова законика и Ейиџимијној номоканона и његов српски предлогак*, под бројем члана у Рум.

АДИНА КИРИЛА, МОНИКА ХУЦАНУ

ЈЕЗИК РУМУНСКОГ ПРЕВОДА ДУШАНОВА ЗАКОНИКА И ЕПИТИМИЈНОГ НОМОКАНОНА

У фонду старе књиге Библиотеке Румунске академије наука налази се један интересантан румунски рукопис, како по садржају, тако и по форми, чије је преписивање довршено 10. октобра 1776. године.¹ Реч је о рукопису бр. 3093 – о компилацији која садржи и правне текстове преведене са српског и српскословенског и прилагођене румунској стварности те епохе. Међу њима, између страна 23v и 54r рукописа, налази се *Законик цара Стефана Душана с изводом из Епитимијног номоканона*, који су предмет овог истраживања.

До XVI века, румунски језик се није користио у цркви нити у администрацији – окружењу које би подстакло његов развој и богаћење – стога тек прилично касно можемо да говоримо о одређеном ученом, књижевном аспекту у историји румунског језика. Током више векова, у специфичним историјским условима, језик који је служио за религијску и званичну комуникацију, језик културе, био је црквенословенски (а био је то и у тренутку појаве првих текстова на румунском језику) или, у администрацији и световној култури, латински језик (у зависности од региона). Али, у XVI веку, истовремено с пробојем идеја реформације у Трансилванији, а међу њима посебно оних које су се односиле на превођење и употребу црквених књига на народним језицима, румунски језик је почео да развија један нови аспект. Мада се темељи на народном говору (са својим дијалектним, регионалним варијантама – говорима), ова нова језичка форма се од њега разликује, као последица активности учених људи: а) бирањем одређених језичких облика из народних, регионалних норми и, имплицитно, одбацивањем других; и б) из превођених текстова (првенствено с црквенословенског, латинског и грчког) преузимане су поједине граматичке структуре и лексички елементи који су се чинили узорима и, отуда, неопходнима како би се румунском читаоцу тачно могао пренети садржај тих књига. Тако су активности превођења религијских текстова,

¹ Berchet, *Istoria vechiului drept*, 138–139; Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 144–145.

преписивања, коректуре и штампања, као и, од једног тренутка, све чешће писање световних дела (посебно хроника) – водиле ка уобличавању неколико румунских књижевних варијаната (или дијалеката), које су се разликовале по регионима, са својим специфичним нормама, што су се манифестовале током читаве старе епохе књижевног румунског језика (од XVI до краја XVIII века, када је отпочео процес конституисања јединственог румунског књижевног језика, промишљеним интервенцијама људи из културе).

У периоду из којег датира верзија текста *Законика цара Сџефана Душана с изводом из Еџиџимијној номоканона* на румунском језику (крај XVIII века; тачније, 1776. година), у употреби су, тако, књижевне варијанте које се одликују како заједничким, тако и засебним језичким нормама. С једне стране, реч је о северним књижевним варијантама – банатској, ердељској и молдавској – а, с друге стране, о јужној књижевној варијанти – мунтенској. У зависности од области у којој су писани (или из које потичу они који су укључени у њихову реализацију: преводиоци, преписивачи итд.), текстови представљају једно од та два средишта регионалних норми; али, исто тако, и низ одступања од тих прописа, одступања која иду или у правцу неке друге регионалне књижевне норме, или у правцу неке народне регионалне норме (некога говора). Посматрано из перспективе норми старе епохе књижевног румунског, не постоје језички чисти текстови. Оно на основу чега се неки текст сматра мунтенским или молдавским, или банатским итд., јесте преовладавање одређеног регионалног језичког типа, а не искључива употреба одређених језичких елемената које дијахронијска лингвистика сматра мунтенским, молдавским, или банатским.

Законик цара Сџефана Душана с изводом из Еџиџимијној номоканона не представља изузетак од овог правила. Ова лингвистичка студија води ка закључку да је ту реч о мунтенском тексту, у којем преовладава мунтенска књижевна варијанта (дакле, јужног типа). Као што произлази из анализе, у тексту су присутни поједини елементи карактеристични за север, који упућују на другачију лингвистичку област, Олтенију, која с лингвистичке тачке гледишта припада северном лингвистичком ареалу, иако се географски налази на југу. С обзиром на то да се чини да је верзија коју смо проучавали копија једног претходног превода, из XVII века,² тешко је оценити да ли су све лингвистичке особености рукописа,³ које су релевантне у погледу локализације текста и типа норме која се користи, оригиналне или су се неке појавиле у процесу преписивања.

² Berchet, *Istoria vechiului drept*, 138.

³ Прецизирамо да смо се у овој презентацији, због ограниченог простора, задржали само на најзначајнијим лингвистичким питањима која говоре о индивидуалности овог текста, и да смо само о њима расправљали.

слога, праћено палаталним елементом у следећем слогу: кїє: 36v, Ѡмпърѣція: 37v, скрїнторї: 39v итд. Срећу се, међутим, и графије попут оуѣрѣкїлѣ: 31r или ачєня: 29v.

Слово *є* преноси средњи вокал предњег реда /e/: грєдиниле: 27r, чєка: 38r. Начелно, на почетку речи или слога, слово преноси дифтонг /ié/: ерта: 28v, ель: 37v, коє: 38v.

Слово *ѣ* углавном има нејасну вредност у старим румунским текстовима, будући да преноси или средњи вокал предњег реда /e/, или дифтонг /ea/, или отворено /e/ у неким регијама. У овом тексту, разликују се три ситуације у којима се јавља слово *ѣ*: а) када на јасан начин преноси дифтонг /ea/, после слова-консонанта, у јакој позицији (када га не прати палатални елемент у следећем слогу), и у речима с дифтонгом што је норма и у савременом књижевном румунском: мѣерѣ: 26r, нѣмь: 28r, бѣтѣгъ: 35v; б) када поуздано има вредност вокала /e/: чинѣва: 25v, дѣ: 27v; и в) када његова вредност није сигурна, /e/ или /ea/, у речима типа лѣце (*lege* < *leage* < лат. *legem*) – у којима, дакле, актуелна књижевна норма намеће писање и изговор *e* /e/ (наглашено, у мекој позицији)⁵.

Слова *ѣ*, *ѡ* и *ѣ* преносе дифтонг /ia/. Слово *ѣ* се јавља искључиво на почетку речи: ѣрѣ: 28r, 36r, ѣсте: 28r, 37r, ѣдѣлѣн: 51r итд., а слова *ѡ* и *ѣ* се користе без разлике унутар и на крају речи: пїѡрѣ: 43v, пїѣтрѣ: 34v; алѣа: 44v, ачєлѣя: 33r. Само у једној ситуацији слово *ѡ* се користи на почетку речи: ѡв: 41v. Слово *ѣ* (60 јављања) није својствено ћириличком алфабету који се користи у румунским текстовима и вероватно се јавља под утицајем словенског предлошка.

Слово *ь* је обично граfiјски знак без фонетске вредности: синѣ: 28v, пѣмѣнтѣ висѣриѣскѣ: 33v, кѣмпѣ: 35v. У неколико ситуација, *ь* преноси крајње неслоготворно /i/, с циљем означавања множине: алѣшѣ: 25v, посебно после африката /tʃ/ и /dʒ/: прѣнѣ: 29r, хобаѣ: 31r.

Слово *џ*, знак који је специфичан за румунске текстове, бележи предњонепчану африкату /dʒ/: стрѣнѣ: 34r, џѣдѣкѣторї: 37r, фџи: 37v.

Слова *џ*, *џ*, *џ* јављају се само у страним речима, посебно у властитим именима: мѣџандрїа: 47r, џѡломѣл(ѣ): 51v, мѡџен: 46v, џиѡџен: 47r.

Од помоћних знакова, само пајерак има фонетску вредност. После слова *ѡ* пајерак преноси назални консонант /n/, најчешће у писању предлога или префикса *in*: ѡвѣсѣриѣн: 26r, ѡвѣсѣорѣ: 31r, ѡвѣратѣ: 31v, ѡвѣраше: 40v. У случајевима префиксалних изведеница код којих творбена основа речи почиње словом *n*, /n/ > /m/: ѡвѣпка: 51r, ѡвѣпотривѣ: 40r, ѡвѣпрезна(рѣ): 46v, 47v, 48v; у једном случају, по аналогiji: ѡвѣпратѣлѣ: 41v, иако редовно пише ѡвѣпър-: 24r, 25v, 27r, 27v, 28r, 28v итд. Слово *ѡ* пише се без пајерака испред *л*, *м* и *ш*, уз етимолошки неоправдане изузетке: ѡлѣ:

⁵ У овом случају, указивање на неку од врста преноса узима у обзир процес еволуције наведених облика у односу на историју језика. Будући да овај рукопис потиче с краја XVIII века, из јужне културно-лингвистичке области, могуће је да се у речима попут *lege* генерализовао прелазак дифтонга /ea/ у /e/, док је *ѣ* могло да се јави захваљујући писарском маниру. Међутим, такође је могуће да је овде у питању копија неког старијег текста, написаног у периоду у којем је врло вероватно исто слово преносило и фонетизам с дифтонгом у наведеним речима.

38r, 48r, Ѡ'шь: 32v. Исто правило требало би да важи и за писање испред слова н, али у тим случајевима редовно се пише (сувишни) пајерак: Ѡ'нантѣ: 35r, 36r, 36v, 41v; Ѡ'напон: 37v, 38r, 44r. На крају речи, пајерак обично преноси крајње неслого-творно /i/: преѡц': 25r, крещин': 25v, скриптѣр': 25r, съш': 27v.⁶ Међутим, понекад је пајерак, попут слова ѡ, само граfiјски знак, без фонетске вредности: слокод': 28r, дин': 39r. У примеру Ѡ'л': 48r, оба пајерка су без фонетске вредности, али је први написан, по инерцији, грешком.

ОСОБЕНЕ ФОНЕТСКЕ ПОЈАВЕ

1. Реч *străin* (< лат. **exterrenus* или *exterrinus*)⁷ јавља се с етимолошким фонетизмом /e/, који је уобичајен у књижевним текстовима у читавој старој епоси: стрѣинъ: 33r, 35v.

2. Речи *sânge* (< лат. *sanguis*, **sanguem*, DER), *osândi* (< псл. *osōditi*, DER) и *sînt* (< лат. *sint*;⁸ **sintunt*⁹) представљају етимолошке облике, који су уобичајени у свим књижевним варијантама старе епохе, с тврдим изговором фрикативног консонанта /s/: сѣнце: 46v; сѣнцѣра: 42r, 42v; ѡсѣндѣ: 25v; сѣнтѣ: 24v, 27r, 31r, 33v, 40v. Међутим, забележени су и облици са /i/ уместо /i/ или /ə/, дакле с умекшаним изговором претходног консонанта: синѣ: 50r; синѣлѣ: 52v; ѡсинѣиѣ: 41r; синѣ: 26v, 27r, 28v итд. (укупно 30 јављања) – који могу да се објасне хиперкоректношћу. Овај феномен је карактеристичан за културно-језичке области северног типа, укључујући Олтенију, тамо где се консонанти попут /s/, /z/, /ts/ изговарају тврдо у локалном говору, док код појединих писара постоји тенденција да се изоставе такви облици чак и кад су они нормални с етимолошке тачке гледишта.

3. За *biserică* (< лат. *basilica*) у тексту није забележен етимолошки облик са сачуваним протоничним /ə/, већ само еволуирани облици које рефлектују други и трећи стадијум развоја протоничног вокала, из латинског у румунском: /ə/ > /e/ – бесѣрѣин: 42v (општа књижевна норма у другој половини XVII века); и /e/ > /i/ – висѣринѣ/висѣрика: 25r, 28r, 32v; висѣринѣ: 24r, 24v; висѣринѣсѣкѣ: 27r; висѣринѣсѣкѣ: 29r; висѣринѣиѣ: 26v (мунтенска иновација која се јавља у овом тексту, у различитим облицима и дериватима именице *biserică*, 68 пута).

4. Прилог *măcar* се користи само у етимолошком облику макарѣ (са сачуваним ненаглашеним /a/, < нгрч. μακάρι)¹⁰: 39v, 43v, 44r (укупно 10 пута). У XVII веку,

⁶ Знак за пајерак који се користи у рукопису на крају речи (') зове се *eric* у румунској палеографији.

⁷ I. Gheție, *În legătură cu etimologia lui strein*, Studii și cercetări lingvistice XXVI–2 (1975) 175–182.

⁸ Rosetti, *Istoria limbii române*, 158, 403.

⁹ F. Király, *Istoria limbii române. Fonetica. Morfosintaxă. Lexic*, Tipografia Universității din Timișoara, Timișoara 1991.

¹⁰ Gheție, *Istoria limbii române*, 293; cf. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, Editura Academiei Române, București 1966; O. Densușianu, *Istoria limbii române*, vol. I, *Originile*, vol. II, *Secolul al XVI-lea*. Ediție îngrijită de J. Byck, Editura Științifică, București 1961.

књижевни текстови имају тенденцију да преузму нови фонетизам, али одустајање од старог облика је спорије у културно-језичким регијама северног типа.

5. Етимолошки вокал /e/ (или /i/, в. *infra*) више се не јавља у: *drept* (*dirept*) (< лат. *derectus*) и његовим изведеницама: дрѣптате: 30v, 34r, 40r итд.; дрѣптаѣ: 41r; сав дрѣптате: 42r.

6. По правилу, /-u/ (финално *u*) није бележено на крају речи, после консонанта или консонантске групе, што је у складу с тенденцијама у јужном типу књижевног писања током XVII века: сф(џ)нт: 24r; жврџмџнт: 24v; ересѣ: 25r; пџгџнѣскѣ: 25r; итд. Међутим, бележи се фѣрѣ (< лат. *fūr*, DER): 38r; локѣ (< лат. *lōcus*, DER): 33r; кѣлѣгѣрѣ: 41v; сѣ сокотѣскѣ: 48r – облици који представљају графичку традицију која нема покриће у изговору.¹¹

7. /-u/ се јавља забележено у речима (именице, придеви, бројеви, прилози) које се завршавају на полувокално /i/ или /k'/: маи ѣтѣю: 35r, 47r итд. (уобичајени облик у тексту); ѣлѣ днѣ тѣю: 44r, 49r; ѡбнѣаю: 43r; рѣзѣою: 43v, ѣнапою: 44r. Међутим, бележи се и завршетак без /-u/: маи ѣтѣи: 24v, 26r, 28v, 38r, 41v; сора ѣ днѣтѣи: 45r, 50v, ѣнапон: 37v, 38r. Облици попут ових се јављају у складу с обичном тенденцијом у румунском језику,¹² која је забележена у многим румунским текстовима из XVII–XVIII века.

8. У *eretic* (< стсл. *eretikŭ*, MDA), *trebui* (< стсл. *trĕbovati*, DER), *derept* (< лат. *derectus*), медијално /e/ > /i/: еритикѣ: 26r; еритичи; еритичиѣ; трѣвѣѣше: 24v, 26v, 39r, 41v, 42r, 44v, 46v, 51v, 54r; трѣвѣѣше: 26r; трѣвѣе: 32r, 38r, 41r, 41v, 47v; дирѣптате: 41v; дрѣрѣпта: 24v. Реч је о феномену који се јавља прилично често у световном писању и у канцеларијским документима из друге половине XVII века у Мунтенији, а да није карактеристичан за мунтенску књижевну варијанту. Књижевни облици су ретко забележени у тексту: трѣвѣиѣ: 37r; трѣвѣе: 47r; еретичи: 25v.

9. У погледу предлога *pre* (< лат. *per*), уобичајени облик у тексту је етимолошки (са 103 јављања), који се сматрао књижевним у епоси из које потиче текст: прѣ: 25v, 26r, 26v итд. Двапут је забележен и облик са /e/ > /i/: при: 32r, 32v.

10. У *pentru* (< лат. *per-intro*), тонично медијално /e/ > /i/: пинтрѣ: 24v, 25r, 27r, 29v, 30v итд. (укупно се бележе 74 јављања).

11. Дифтонг /iá/ у мекој позицији (дакле, кад постоји /e/ у следећем слогу) доследно се јавља у: ѣсте (< лат. **estit*): 27v, 28r, 31v, 33v, 37r итд. (31 пут); трѣвѣѣше: 26r; боѣрю (< стсл. *bojarinŭ*): 27r, 28v, 30r; мѣрѣѣ (< лат. *mŭlier*): 29v, 30v, 48r; грѣѣше (< слов. *grajati*): 45r; ѣлѣѣ (зам. *ele* < лат. *illae*): 47r; а ѣвѣѣ (< *a-* + слов. *jave*, DER): 52r. Ипак, бележе се и облици у којима је очигледан развој /iá/ > /ié/, на који је прво указано у говорима јужног типа: ѣсте [ieste] (cf. *ε* [ie]: 45v, 46r, 52r): 53v; пѣрѣѣѣ: 33v, 38v, пѣрѣѣѣ: 41v.¹³

12. У речима које су формиране помоћу суфикса *-ar* и *-tor*, затим у појединим речима наслеђеним из латинског (с етимоном на *-arius*, *-orium*), али и у речима

¹¹ Rosetti, *Istoria limbii române*, 512–513.

¹² O. Nandris, *Phonétique historique du roumain*, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1963, 43.

¹³ Cf. Rosetti, *Istoria limbii române*, 518.

другог порекла, вибрантни консонант /r/ се преноси: а) с палаталношћу, у складу с књижевном употребом у старој епоси у свим областима: аргинтариу (< *argint* + *-ar*): 42v; кълѣториу (< *cale* + *-tor*): 41v; жвдѣкѣториу (*judeca* + *-tor*): 38r, 42r; бољориу (< стсл. *bojarinŭ*): 27r, 28v, 30r; мѣргѣринтариуль (< нгрч. *μαργαριτάρι*): 29r; рободариу (cf. *robotă, robodă* < стсл. *robota*, 'работа, обавезан рад зависних људи у корист властелина', MDA): 40r; б) у тврдој варијанти, што представља иновацију мунтенских говора, која се среће доста често у рукописним књигама и канцеларијским текстовима: даторѣ (< лат. *debitorium*): 43v; стѣпѣннторѣ (< *stăpâni* + *-tor*): 28r.

13. Реч *fel* (< мађ. *féle*) јавља се с фонетизмом /l'/: фѣлю: 24v, 32v, 39r, 39v, 42r итд.; фѣлюри: 53r.

14. Код глагола *lepăda* (*leapăda* < лат. *lapidāre*, DER,), /eá/ > /a/, у: ллпѣдѣ: 32v; ллпѣдѣ: 32r, 51v, 53r.

15. У различитим речима, фрикативни зубни консонанти /s/, /z/ и африката /ʃ/ забележени су како с меким изговором (+ /e/, /eá/), који је специфичан за књижевне варијанте јужног типа, тако и с тврдим изговором (+ /ə/, /a/), који је уобичајен на северу дакороманске територије, укључујући Олтенију: косѣскѣ: 31r; липѣскѣ: 30v, 33r, 36v, 45r, 53r; сингѣрь: 23v, 28r, 31r, 40v, 47r; цинѣ: 26r, 28v, 35v, 37v, 38v (укупно 9 јављања); цинѣ: 28v, 29v, 32v, 43v, 46v; зичѣ: 31v, 32r, 34r, 34v, 38r, 39r; зикѣ (III л. мн.): 33r; зикѣнд[ѣ]: 51v; али ѣцѣлѣѣ: 44r; ѣцѣлѣгѣ: 31v; ѣцѣлѣпѣ: 32r; дѣинѣзѣ: 32r, 33r, 41v, 47v, 49r (укупно 8 јављања); сама: 30v, 36r, 40v, 41r, 42r, 48r итд.

16. Фрикативни предњонепчани консонанти /ʃ/ и /z/ јављају се посебно с тврдим изговором (+ /ə/, /a/), у складу с народном мунтенском иновацијом која, почев од XVII века, тежи да покрије и северне области; али забележени су и облици с меким изговором (+ /e/, /eá/). На тај начин, постоји жѣфѣи: 41v (два пута); грѣшаскѣ: 24v; грѣшалѣ: 32r; ѣшѣлѣѣнѣ: 44r; ѣшалѣ: 49r; сѣ ашазѣ (индикатив презента): 34r; сѣ сѣ ашазѣ (конјунктив презента): 32r; грнѣжѣ: 32r; шѣд[ѣ]: 31r, 33r; али и грнѣжѣскѣ: 32r; сав ашезатѣ: 24r; ашезаѣ: 24v, 26v, 28v, 41r; ашезе: 25v, 26v, 32v; ашездрѣ: 52v, 54r.

17. У складу с мунтенском нормом, /z/ (< /dz/ < лат. /j/ + /o/, /u/; /d/ + /i/ + наглашено /o/, /u/) доследно се јавља, у: ајута (< лат. *adiutare*): ва ажѣта: 39r; ажѣториу: 33v; ајунге (< лат. *adiungere*, DER): ажѣнѣ: 40r; *judeca* (< лат. *iudicare*): а сѣ жвдѣка: 31v; жвдѣкатѣ: 30r; жвдѣкѣториу: 38r; *jurământ* (< лат. *juramentum*): жѣрѣмѣнт: 24v, 41v итд. Етимолошки фонетизам, карактеристичан за културно-језичке области северног типа, забележен је спорадично: ѣѣѣториуль: 23v; ѣвдѣкѣторн: 37r, 41v, 42r; ѣвдѣкѣ: 42r, ѣвдѣката: 42r.

18. У речи *a rîpe* (< лат. *rumphere*), етимолошка консонантска група /mp/ се задржава, у складу с општом књижевном нормом: рѣмпе: 35v.

19. Облик *pre* (< лат. *per*), који се сматрао књижевним, доминантан је у односу на народни облик *pe* (са /r/ које је нестало потпуном дисимилацијом), иако је стварно смењивање та два облика уобичајено у текстовима (посебно световним) у XVII–XVIII веку. Тако се *pre* јавља 103 пута, док се *pe* јавља само једном: пѣнѣ

къндъ съ ва къръциѣ ача поалъ дѣ пе дънса: 47г. У погледу варијаната *preste* (< лат. *per extra*) и *peste* не можемо да пратимо однос, будући да прва уопште није употребљена, а *peste* се појављује само једном: дѣ аръ фаче чева ман мвалтъ песте артиквалъ: 40г.

20. У вези с народним обликом *pe*, примећује се да писар једном користи и фонетску варијанту, такође некњижевну, специфично мунтенску, у којој се усне-ни консонант изговара тврдо: пѣ: 46в.

21. Феномен отврдњавања консонанта забележен је и у случају предлога (или везника) *de*, префикса *des-/dez-* и у другим речима у којима иза /d/ следи палатални елемент. Тако се јавља: де: 28г, 29г, 30г итд. (332 пута); динъ: 25в, 27в, 28в итд. (45 пута); дезлѣга: 26г. Наспрам тога, постоји: дъ: 25г, 27г итд. (44 пута); съ съ дъспартъ: 24в; дъспърцицъ: 29в; дъскънта: 50г; съ съ дъскъмпере: 35в; съ ва дъсцинце: 50в; сав дъспърцитъ: 50в; дъзлѣга: 50в. Примећује се да су примери који представљају одступање од књижевне норме и народни феномен, што снажно карактеришу јужну румунску зону, ређи само у погледу *de* – *dă*, *din* – *dîn*, док су у случају префикса чешћи народни облици.

МОРФОЛОГИЈА

1. У складу с мунтенском књижевном нормом, за присвојно-генитивни члан се користе облици који се мењају у роду и броју: *al*: съ мѣргъ ла стѣпжнвалъ съв ал(ѣ) висѣричи: 33г; алтъ нѣмъ ал(ѣ) фетен: 46в; *a*: сф(ѣ)нта правнлѣ, а сф(ѣ)нцилворъ пѣрцицъ: 42в; правила 66 : а сф(ѣ)нтѣлви василѣ: 45г; *ai*: Чен свпвш' ан пѣмѣнтѣлви љмпѣртѣскъ: 39в; алц' љдрептѣторн ан цѣри: 41г; *ale*: челѣ лѣминате ши мари зналѣ алѣ сф(ѣ)нцилворъ празниче: 47в; челѣ ман мари ши грѣлѣ мвнчѣ алѣ дѣяволѣлви: 53г. Међутим, јавља се и северна морфолошка норма (ретко, у поређењу са ситуацијама у које је укључен променљиви облик), у којој је присвојно-генитивни члан непроменљив: *a*: чѣлѣ љтѣритѣ а лви мошѣи: 28г; пѣскѣтѣл маркелвор пре вндѣ пашѣ а внвн сатъ: 31в; љѣрѣ челѣ висеричѣши алѣ висѣричи съ фѣ тарѣ стѣпжнѣши, а стѣпжнилворъ съ фѣ: 34г; чен донспрѣзѣче; оученичи а лви хр(н)стос(ѣ): 54г. Поред ових примера, у појединим конструкцијама се јавља члан који се не слаже с бројевима и неодређеном заменицом *seva*: дѣпѣ а 15 капѣ ла стѣхл(ѣ) : 3 : а лви маѣен: 46в; часлѣ чѣлѣ динтѣю. чѣл а 3 а : алѣ 6 лѣ : алѣ 9 лѣ: 49г; односно, љ'силѣ а апѣка, чева а лворѣ: 38г.

2. Одређени члан *-l* се доследно пише код именица мушког и средњег рода у једнини: љмпѣратѣлѣ: 24г; ѡмѣлѣ: 24в; сфатѣлѣ: 25г итд. Поред овог облика (који је уобичајен у тексту), бележи се и неколико облика у којима одређени члан није графички пренет: стѣпжнѣ: 28в; љмпѣратѣ: 32г; околѣ: 38в. Формант *-l* из структуре неодређене заменице *altul* недостаје у: алтѣ: 31в (то је једини случај тог типа).

3. У појединим ситуацијама, придев *singur/-ă* 'сам' користи се као заменица / заменички придев за појачавање (рум. *pronume / adjectiv pronominal de întărire*), у: слобод' нѣ тастѣ љмпѣратѣл(ѣ) сав крајол(ѣ) сав љмпѣртѣсѣ сав ворѣ че стѣпжнѣ нѣ поате лѣа мошѣилѣ атѣлѣ љ'силѣ фѣрѣ дѣи ва фи вол лви синѣрѣ кѣнка а да: 28г; съ и съ га

стѣпжнїя ши цинѣтѣлѣ лѣни, ши сѣ плѣтѣскѣ тоатѣ чѣлѣ чѣ сѣв фѣкѣтѣ пагѣбѣ, ши сингѣрѣ вїяца сѣ и сѣ ѿ : 40г-v; Яша ши мѣриѣлѣ амѣстѣкѣндѣсѣ ши фѣкѣнд[ѣ] аша фѣлю дѣ ма-лахѣ, сѣв сингѣрѣ фѣкѣндѣш[ѣ] малакѣлѣ: 47г; Ял жѣдѣкатѣ карѣ пѣрѣшѣ мѣргѣ ла пѣрѣ винѣ сѣ сѣ сокотѣскѣ, касѣ нѣ кадѣ сѣв сингѣрѣ (sic) ѣпѣрѣ: 42г.

4. Начин на који се користи односна заменица *care* ‘који’ показује тенденције те епохе да се одустане од облика с чланом (који су променљиви у роду и броју) у номинативу и акузативу, а који су карактеристични за норму књижевних текстова старе епохе. На тај начин, карѣлѣ у мушком роду једине се јавља само једанпут: 26г; женски род једине карѣ¹⁴ и женски род множине карѣлѣ не користе се уопште. Једини облик који се јавља више пута (35) јесте карѣ. Уобичајено, карѣ је специфичан за мушки род множине, као у: дѣховничѣ карѣ нѣ синтѣ ашеѣзац: 26в; Карѣ жѣдѣкѣторѣ сѣв стѣпжнѣ: 30г итд. Међутим, преводац и/или преписивач текста не користи га искључиво с том вредношћу, показујући тако својеврсну несигурност у дистрибуцији облика. На тај начин, карѣ¹⁵ се јавља поред: а) једине мушког рода: Карѣ рѣбѣ сѣ цинѣ: 37в; Карѣ стѣпжнѣторѣ ва ѿпри: 38в; б) множине женског рода: Кѣрѣциѣлѣ ѣпѣрѣтѣшѣ карѣ сѣ гѣсѣскѣ: 36г; в) множине средњег рода: сатѣлѣ карѣ ла карѣ вѣсѣрѣнкѣ синтѣ: 27г.¹⁶ Уместо тога, користи се непроменљиви облик народног порекла карѣ / карѣ, који има тенденцију да уђе у општу употребу крајем XVIII века: боѣрюлѣ карѣ ва сѣвпѣнѣ: 28в; ла карѣ вѣсѣрѣнкѣ синтѣ: 27г; Ял жѣдѣкатѣ карѣ пѣрѣшѣ мѣргѣ ла пѣрѣ: 42г; карѣ нѣ вѣрѣс а сѣ ѣтоарѣ, аѣлѣѣра сѣ и сѣ ѿ тоатѣ авѣрѣ лѣни: 25в итд.

5. Глаголи II, III и IV конјугације, с основом на /d/, /t/ и /n/, представљају нарочито облике који чувају те зубне консонанте у индикативу презента у првом лицу једине и у конјунктиву презента у првом и трећем лицу једине те у трећем лицу множине (као и у будућем времену са *să*): сѣ винѣ: 27г, 33в, 35г; сѣ трѣнитѣ: 32в; сѣ арѣдѣ: 26г, 35г, 36г, 42в, 43в; сѣ пѣрѣдѣ: 35в, 36в, 43в; сѣ винѣдѣ: 38в, 40г, 43г; сѣ пѣнѣ: 26г, 29г, 32г, 32в, 47г; сѣ сѣвпѣнѣ: 28в, 33в; сѣ скоатѣ: 42в. Много ређи су јотовани облици, који су сматрани нормом у религијским текстовима тог времена: сѣ рѣмѣ: 42г; сѣ трѣницѣ: 25в, 30в; сѣлѣ пѣрѣнѣ: 35в; сѣ скоаѣ: 28в. Облици који преовлађују у тексту представљају иновацију која се јавила у Банату и Молдавији, затим се лагано ширила према југу и лакше продирала у световне списе и рукописе.

¹⁴ Узимајући у обзир чињеницу да слово *ѣ* углавном преноси вокал /e/ (у *чинѣва*: 25в, *дѣ*: 27в итд.), као и дифтонг /eá/ (у *нѣмѣ*: 28г, *вѣтѣгѣ*: 35в), може се сматрати да графички облик попут *карѣ* преноси било коју од две варијанте односне заменице женског рода: *carea*, односно *care*. Међутим, будући да писар нема навику да употребљава традиционални облик који није специфичан ни за друге две јединице из парадигме односне заменице (реч је о множини мушког рода и множини женског рода), мишљења смо да облик *care* треба сматрати за норму у тексту за једину женског рода.

¹⁵ Искључујемо могућност фонетске појаве затварања крајњег ненаглашеног вокала /e/ у /i/ (као у *поарѣ* > *поарѣти*), иако се ова појава бележи још од краја XVI века и у документима из Олтеције и Мунтеније. Анализирани текст не показује такву тенденцију.

¹⁶ У анализираном тексту нисмо наишли на појаву једине женског рода, као ни једине средњег рода.

6. Сложени перфекат у трећем лицу једнине користи само етимолошки помоћни глагол *ai* (< лат. *habuit*): сѣ плѣтѣскѣ рѣвѣлѣн сѣв тотѣ кѣтѣ аѣ лѣкрѣтѣ мѣн мѣлѣтѣлѣ(ѣ): 40г; чѣлѣн чѣ аѣ спѣртѣ оуѣша сѣ н сѣ таѣ мѣнѣнѣлѣ: 43г итд. Помоћни глагол *a* (иновација с југа) се не појављује.

7. Уобичајено, у трећем лицу множине сложени перфекат се гради од помоћног глагола *ai* (као и једнина, в. *supra*): сѣ плѣтѣскѣ тоатѣ пагѣвѣ чѣ аѣ фѣкѣтѣ ачѣн рѣн: 41г; ѣрѣ дѣ ва ѣдрѣзѣннѣ, а сѣ мѣлѣстѣка ѣн аѣ спѣркѣтѣ тотѣ постѣлѣ(ѣ): 45в итд. Међутим, забележен је и облик који рефлектује иновацију која се појавила, у складу с потврдама које потичу из XVIII века, у говорима у Банату–Хунедоари (и проширила се према југоистоку, покривајући касније и северозапад Олтеније): *or* (cf. *o* [e.g., *o fugit*])¹⁷: пѣнѣ кѣндѣлѣ нѣ сорѣ кѣнѣнѣтѣ: 46в; ѣмѣннѣ вѣнѣрѣнѣчѣшн [...] ѣрѣ пѣрѣдѣтѣ: 33в.

8. Најчешће, у складу с нормом из другог периода старе епохе румунске писмености (после 1640), будуће време се гради од помоћног глагола *a voi*: ва да: 24в; ва кѣдѣ: 54г; ворѣ фи: 26в; ворѣ сѣдѣн: 29г. Међутим, у трећем лицу једнине се јавља облик северног типа са *a*, као у: прѣ кѣмѣлѣ : тѣргѣлѣ на дѣчѣ: 38в. Такође, у трећем лицу множине је једанпут забележен северни народни облик са *орѣ*: шорѣ стрѣка сѣтѣлѣ: 40г.

9. Веома су честе конструкције с конјунктивом уз који стоји облик рефлексивног пасива глагола (хортативни конјунктив, који је, иначе, специфичан за текстове правног карактера, као што је овај): стѣпѣжнѣторѣулѣ ачѣлѣн лѣкѣ сѣ сѣ лѣчѣ шн сѣ сѣ дѣ ла жѣдѣкатѣ, шн сѣ плѣтѣскѣ тоатѣ пагѣвѣ чѣ аѣ фѣкѣтѣ ачѣн рѣн: 41г.

10. Конјунктив перфекта се јавља само једанпут, изграђен од помоћног глагола који се мења у броју и лицу: кѣндѣлѣ сѣв фѣкѣтѣ нпѣдѣлѣкѣнѣ сѣ фѣѣ фѣстѣ дѣ вѣрѣстѣ дѣ 25 : дѣ ани: 53в. Не бележи се, стога, конструкција с непроменљивим *fi*, што представља иновацију јужних говора.

11. У индикативу и конјунктиву презента, глагол *a lucra* представља како облике с флексионим суфиксом *-ez*, који су нормални у мунтенској књижевној варијанти, тако и облике без суфикса, који су специфични за неке ердељске, северно-молдавске, банатске и олтенске говоре. На тај начин се јавља, с једне стране: ѣсѣптѣмѣнѣ, доѣо знѣлѣ сѣн лѣкрѣзѣ: 39в; али и: кѣтѣ сѣ лѣкрѣ ѣтрѣо зн сѣв ѣтрѣо сѣптѣмѣнѣ: 31г, с друге стране.

12. Исто запажање се намеће и у погледу глагола *a trebui*, који познаје и облике с флексионим суфиксом *-esc* итд., као и прости облик (с тим да први преовладавају). Помиње се, стога: ѣлан ѣтрѣн трѣвѣшѣ а сокотн: 24в; аша шн чѣлѣрѣлѣ мѣрѣн трѣвѣшѣ а сѣ канонн: 51в итд.; али и: ѣтрѣатѣ мѣнѣстѣрѣ трѣвѣ а фи кѣтѣ 50 = дѣ кѣлѣвѣгѣри: 32г; ѣтрѣо трѣвѣ сѣ фѣкѣ канѣнѣлѣ мѣлѣкѣѣн: 47г.

¹⁷ I. G h e ț i e, *Introducere în dialectologia istorică românească*, Editura Academiei Române, București 1994, 126.

СИНТАКСА

Синтаксички односи

1. Саставни напоредни однос се остварује помоћу јукстапозиције, како на нивоу просте реченице, тако и на фрастичном нивоу: *л'трѣ тоатѣ четъцилѣ орашѣлѣ, сатѣлѣ*: 26г, као и помоћу напоредног везника *џи 'и'*: *сф(ѿ)нтеле бисѣрчи ши мѣнѣстири ши преѡц'*: 24v; *сѣн сфѣтѣаскѣ ши сѣн л'вѣце*: 25г. У одричним конструкцијама, јавља се везник *неси 'ни(ти)'*: *сѣ нѣ сѣ л'гроапе, нѣчи поманѣ сѣ нѣ лн сѣ факѣ*: 49г.

2. Супротни напоредни однос се нарочито остварује помоћу супротног везника *iar 'али'*, често с наративном вредношћу: *ларѣ дѣ нѣ ва врѣ сѣ сѣ л'тоаркѣ ла крѣшинѣтатѣ, сѣ та ѡсѣндѣ*: 25v. Среће се и везник *си 'већ'*, углавном у вези с негацијом: *нѣ тастѣ кредникѣ а сѣ кѣминѣка, чи сѣ сѣ ѡпрѣскѣ*: 51г. Везник *insă 'али, мада'* јавља се само једанпут: *ѿ треѣ кѣнѣнаѣин л'нсѣ кари нѣ аѣ прѣнѣѣ*: 46г. Други супротни везници се не јављају.

3. Раставни напоредни однос прибегава везнику *sau 'или'*, како на нивоу просте реченице, тако и на фрастичном нивоу: *ларѣ дѣ сарѣ л'тѣмпла чинѣва сѣ грѣшаскѣ бисѣрчилѡрѣ сѣѣ преѡцилѡрѣ сѣѣ ва мѣрѣце ла алте лѣѣѣ, кѣ коѣ сѣѣ кѣ ширѣ*: 24v–25г, као и у односу смењивања: *сѣ кадѣ сѣ мѣргѣ ла ал(ѣ) сѣѣ стѣпѣжнѣ сѣѣ пинтрѣ дрѣптатѣ сѣѣ пинтрѣ стрѣмѣѣтатѣ*: 30v. Често везник *sau* има улогу увођења синонима или објашњења: *Бисѣрика дѣ ѡ ва ѡборн сѣѣ ѡ ва стрика*: 38v; *тѣлахари, сѣѣ лотри*: 41v. Раставни везник *ai 'или'* јавља се само на једном месту: *лар[ѣ]*: *ѣи ѣѣ нѣ аѣ грѣдинилѣ лѡрѣ ши пѣмѣнтѣ, аѣ локѣри дѣ арѣтѣрѣ, ши сѣнтѣ пре локѣрилѣ бисѣрчи, аѣелѣѣ сѣ н сѣ дѣ 3 = ѡлѣ дѣ арѣтѣрѣ*: 27г.

4. Закључни напоредни однос се остварује помоћу везника *deci 'дакле'* (један пример): *дѣчи ѡ нѣнтѣ сѣ нѣ сѣ факѣ фѣрѣ кѣнѣнѣ*: 24v.

СИНТАКСА ПРОСТЕ РЕЧЕНИЦЕ

1. Поред субјекта у инфинитиву, све чешће се јављају и субјекатске реченице с глаголом у конјунктиву: *нѣ сѣ кадѣ а мѣрѣце*: 49г / *сѣ кадѣ сѣ мѣргѣ* 30v; *ѿан л'тѣн триѣѣѣѣ а сокотн*: 24v / *ман*: *л'тѣн триѣѣѣѣ сѣ та бл(а)гословѣнѣ*: 26г. Веома је често понављање субјекта помоћу супституције (поседно показне заменице), будући да је то представљало норму у периоду којем припада овај текст: *Преѡци кари аѣ грѣдинилѣ лѡрѣ сѣѣ пѣмѣнтѣ аѣѣѣ слѡѡз[ѣ] сѣ фѣѣ дѣ тоатѣ дарѣ*: 27г.¹⁸

2. Заменички атрибут изражен кроз присвојни датив јавља се искључиво поред глагола, понекад удвојен неком другом ознаком присвајања: *сѣ н сѣ таѣ мѣнилѣ ши насѣлѣ*: 29v; *сѣш' кѣѣтѣ агонисѣла лѣн*: 24v.

3. Уопштено, директни и индиректни објекти се антиципирају и понављају помоћу ненаглашених облика личне заменице (нарочито се поштује обичај понављања прономиналног елемента): *л(ѣ) ва тѣѣ, пре крѣвн(ѣ) ѡл[ѣ]*: *сѣѣ л(ѣ) ва сѣнѣѣѣѣѣ*: 42г; *пре аѣѣѣѣ ѣѣѣѣѣѣѣ сѣѣѣ арѣѣ фѣрѣ мн[ѣ]ѣ л'фѡкѣ*: 35г; *аѣѣѣѣѣѣѣ тоатѣ сѣ н сѣ ѣ*: 30г

¹⁸ G h e ț i e, *Istoria limbii române*, 348.

итд. Више изузетака има кад је реч о антиципирању: пѣнѣ кѣнд[ѣ] ва стрѣнице пре чѣн рнспици: 34r; пинтрѣ кѣѣ аѣ фѣкѣтъ нѣкрединцѣ ши рѣшинѣ бѣрѣатѣлѣи еи: 44v. У једној ситуацији се јавља и редувантна употреба ненаглашеног облика личне заменице: дѣ ѿ ва фи силвнѿ: 44v.

4. Агентивна одредба се остварује помоћу сложеног предлога *dela* 'од': дѣховничн карн нѣ синтѣ ашезац' дѣла архіерен: 26v; аша гастѣ скрнсь дѣла дѣмпѣратѣлѣ: 33v, а много ређе помоћу предлога *de* 'од': синт[ѣ] ашезац' дѣ дѣмпѣратѣлѣ: 41r. Јон Геције сматра да је конструкција са *dela* углавном ређа у епоси него она са *de*, она представља калк према старословенском и јавља се само у преводима са старословенског оригинала.¹⁹

5. Прилошка одредба за узрок изражава се кроз именице и именичке изразе којима претходе предлози *pintru* 'због' и *de* 'од': Іѣрѣ прѣвоци сѣ нѣ властемѣ пре крешнн' пинтрѣ грѣшала лѣорѣ: 25r; нѣлѣа бѣтѣза прѣотѣл[ѣ] пинтрѣ нѣбѣгарѣ дѣ самѣ: 48r; ачѣла дѣ сабѣѣ сѣ лѣорѣ: 43v; Іѣрѣ дѣ вѣо нѣвоѣ ва фи аѣѣрнспнѣ л' б : ани сѣ ѿпрѣще: 45v.

6. Прилошка одредба за циљ изражава се именицама којима претходе предлози *spre* 'на' и *pintru* 'за': Жѣдѣкѣторн лѣцилѣорѣ карн плѣкѣ принѣ пѣмжнтѣлѣ дѣмпѣратѣлѣи : спре жѣдѣкѣц' сѣл спре л'дрѣптарѣ цѣри: 37r; сѣ кадѣ сѣ мѣргѣ ла ал[ѣ] сѣл стѣпжнѣ сѣл пинтрѣ дрѣптѣтѣ сѣл пинтрѣ стрѣмѣтѣтѣ: 30v. Такође, сређе се и прилог *nadins* 'изван': тарѣ чѣлѣ чѣ аѣ л'трѣтѣ надннѣ сѣл плѣтѣскѣ: 31v.

7. Прилошка одредба за услов изражава се глаголима у герунду, који су понекад у координацији с условним реченицама (види *infra*): Іѣрѣ кѣрвинд[ѣ] кѣ норѣсѣ, сѣл кѣ нѣпоатѣса 7 : ани сѣ нѣ сѣ кѣмннѣчѣ: 45r; Іѣрѣ фѣкѣнд[ѣ] ши дѣпѣ канонѣ ачѣста, лнпспнѣ сѣ фѣѣ дѣ прѣвоцѣѣ. л'трѣнѣ анѣ. ши тарѣ фѣкѣнд[ѣ] аша ши нѣлѣсѣндѣсѣ, атѣнч' дѣ тотѣ сѣ фѣѣ лнпспнѣ: 47r.

8. Прилошка одредба за допуштање ретко се сређе, будући да се изражавала глаголом у герунду: Іѣѣрѣ карѣ ва нашѣ принѣ (sic) л'постѣл[ѣ] чѣлѣ мѣрѣ слѣбѣд[ѣ] поатѣ мѣнка оунтѣ дѣ лѣмнѣ, ши вннѣ сѣ бѣ лѣкарѣ ши л'сѣптѣмжнѣ чѣ мѣрѣ фѣннд[ѣ]: 47v.

9. Прилошка одредба за изузимање изражава се именицама и њиховим заменама којима претходи *fără* 'осим', а нарочито *fără numai* 'осим само': ши нѣчн чѣ фѣлѣ дѣ ѿмѣ сѣ нѣ сѣ чѣрѣ а ѿ чѣти, фѣрѣ ачѣла ла карѣ гастѣ трнмнѣсѣ: 39v; ачѣл дѣ нѣ кор[ѣ] фи грѣшнѣ сѣ нѣ плѣтѣскѣ грѣшала фѣрѣ нѣман ачѣла карѣ аѣ грѣшнѣ: 29v.

СИНТАКСА СЛОЖЕНЕ РЕЧЕНИЦЕ

1. Узрочна реченица се уводи помоћу везника *сѣ* 'да': касѣ нѣ калѣ кѣмѣ л'фѣкѣ, кѣ прѣвоцѣѣ гастѣ фѣкѣ нѣ мнѣвнѣтѣ: 53r, а чешће и помоћу везничких спојева *pintru cǎ*, *pintru cǎci* / *pintru cǎce*, *pintru cǎci cǎ*, *cǎce cǎ*, *fiind cǎ*: сѣ нѣ сѣ л'гролѣпѣ, нѣчн поманѣ сѣ нѣ лн сѣ фѣкѣ, пинтрѣ кѣ грѣ гастѣ жѣдѣкѣтѣ л'цѣрѣскѣ, ши тѣндѣрѣ кѣлѣгѣрѣи: 49r; тарѣ ачѣлѣ жѣдѣкѣторн сѣ нѣ поатѣ кѣмпѣра, пинтрѣ кѣт' кѣ синтѣ еи прѣцѣнтѣри ши кѣмпѣрѣторн: 43r; нѣ сѣ кадѣ сѣ мѣнѣнѣчѣ нѣмнѣка [...] кѣѣ кѣ л'шалѣ

¹⁹ Ibidem, 353.

пре двинѣзъх: 49г; аша съ нѣ рдрѣзнѣскъ спре кѣминѣкѣтѣзрѣ ртрѣнѣ анѣ, фѣиндѣ] кѣ лѣ фостѣ вѣаца ен кѣратѣ: 47в.

2. Иако се у датој епоси намерне реченице уводе²⁰ помоћу великог броја конектора, у анализираном тексту се помињу само везници *сă* 'да' (съ съ дѣ ла мѣнѣстири съ вѣецѣскъ: 32в) и *casă* 'да' (ачен кѣ пагѣба съ мѣргѣ ла рпѣратѣлѣ касѣни плѣтѣскъ тоатѣ пагѣба: 41в).

3. Условна реченица се уводи помоћу везника *dă / de* 'да': дѣ ворѣ фи амѣстѣкацѣ ши попи ртрѣ ача фаптѣ съ съ лнпсѣскъ дѣ попѣ: 33г. Понекад конектор изостаје: ши съ ва гѣси ртра ача карте вѣр ѣн(ѣ) кѣкѣнтѣ] : сдинтитѣ сав мѣнѣжитѣ, ача карте нѣ съ поатѣ прими дѣ кѣдинѣцѣ: 36в. Понекад је условна реченица у координацији с прилошком одредбом за услов израженом глаголом у герунду: ачела съ плѣтѣскъ : 1500 дѣ потори, дѣ ва фи кѣ воя лѣни, тарѣ фѣиндѣ фѣрѣ вое съ нѣ плѣтѣскъ: 43г; дѣ ва фи динѣ бѣна воя ен, ши нѣшѣиндѣ нимѣня [...] ачаста фѣрѣ опрѣлѣ поатѣ фи нѣнта: 44г.

4. Допусна реченица се нарочито уводи помоћу *macar* 'макар' и *macar de* (макарѣ дѣ) 'макар да': датоарѣ гастѣ мѣерѣ съ ащѣптѣ пре бѣрѣбатѣ, макарѣ] нѣѣни скрѣсоарѣ нарѣни кѣпѣтатѣ дѣла елѣ: 43в; макарѣ дѣ ва фи фостѣ ши ла робѣ датоарѣ гастѣ га ашѣ ащѣпта бѣрѣбатѣлѣ ен: 44г. Срећу се и допусне реченице уведене помоћу конектора *de* (дѣ) 'ако': дѣ ва фи ши мѣнкатѣ сав бѣзѣтѣ ѣмѣлѣ ла времѣ морѣни, фѣрѣ пѣкатѣ гастѣ а съ сповѣдѣ ши а съ кѣминѣка: 52г.

5. Зависна реченица за изузимање се уводи помоћу везничких спојева *fără numai, fără dă, fără căt* 'осим само, осим': Трѣинши рпѣратѣлѣни, сав ѣадѣкѣторѣи, съ нѣ мѣргѣ, нѣкѣнрѣ фѣрѣ скрѣсоарѣ рпѣратѣлѣни, фѣрѣ нѣман кѣндѣ] ворѣ мѣрѣе ла касѣлѣ лорѣ: 41в; ши слободѣ нѣ гастѣ рпѣратѣлѣ(ѣ) сав краюлѣ(ѣ) сав рпѣртѣгѣса сав ѣорѣ че стѣпѣнѣ нѣ поатѣ лѣа мошѣилѣ ачелѣ рѣсилѣ фѣрѣ дѣи ва фи волѣ лѣни синѣзрѣ кѣивѣ а да: 28г; съ нѣ съ депѣртѣзѣ соѣцѣ дѣ соѣцѣ фѣрѣ кѣтѣ; пре кѣмѣ] апостоли грѣескѣ, ла алѣсѣ зилѣ: 47г–47в.

ЛЕКСИКА

Лексичко-семантичка поља

Речи и значења која се срећу у тексту покривају различите семантичке домѣне. Међутим, како се и могло очекивати, најбоље је представљена лексика правног карактера (световна и црквена). Имајући у виду природу текста, треба напоменути да бројне речи које деконтекстуализоване припадају различитим подручјима (нпр. активности које се тичу људских односа, ментални и психички процеси, трговина итд.) – треба разматрати с правне тачке гледишта.

Листа правних термина у наставку овог прилога не претендује на исцрпност будући да издање текста прате регистри свих термина. Превод одабраних румунских правних термина из Душанова законика и Епитимијног номоканона наведен

²⁰ Ibidem, 367–368.

је у складу с његовим еквивалентом из српског предлошка и не рефлектује увек њихово уобичајено значење у савременом румунском језику.

Закон и његова примена

*articulă*²¹ ‘закон’: дѣ арѣ фаче чева ман мвать песте артикулѣ: 40r; *canon* ‘канон, епитимија’: 42v, 46v, 47r; *a dăscumpăra* ‘откупити’: *Зълоацелѣ пре оундѣ сарѣ гъси съ съ дъскѣмперѣ, касѣ нѣ съ пїардѣ*: 35v; *a întări*, в. и *întărire* ‘установити’: Тоатѣ *лѣтѣрирѣ* ши скриптѣра карѣ аѣ скрис(ѣ) ши аѣ *лѣтѣрирѣ* *лѣмѣрѣцїа* мѣ: 27v; *a jura* ‘заклети се’, *jurământ* ‘заклетва’: ши ачея тоцѣ *жѣдѣкѣторѣ* ши стѣпжннторѣ ман лѣтѣри трнѣвеще съ фїѣ лѣнннтѣ преоцїлорѣ лѣвнѣрикѣ ла *жѣрѣмѣнтѣ* сѣи *жѣрѣ*, прекум[ѣ] съ поатѣ *жѣдѣка* лѣи *дѣмнѣзѣв* кѣ днрѣптате: 41r-v²²; *lege* ‘закон’: 24r, 25v, 27v итд.; *a se pocăi* ‘покајати се’: 32v, 44v, 46r итд.; *porție* ‘удео’: тарѣ дарѣ дѣ *порцїѣ* а *лѣмѣратѣлѣи* тастѣ”: 31r; *pravilă* ‘правило, закон’: 44r, 45r, 45v итд.; *rânduială* ‘ред, закон’: дарѣ дѣ *порцїѣ* а *лѣмѣратѣлѣи* тастѣ, дѣ *рѣндѣвѣлѣ*: 31r; *șrof* ‘огрешење’²³: Дѣ ва кїѣма пре чѣлѣ *виноватѣ* лѣнннтѣ (sic) *жѣдѣкѣторилорѣ*, ши нѣ ва *крѣ* съ *винѣ* ла *жѣдѣкатѣ*, тарѣ чѣлѣ чѣ ва *венїи* съ фїѣ *ертат[ѣ]* дѣ *шрофѣл[ѣ]* лѣи ши *жѣдѣката* сѣво *дѣвнѣдѣскѣ* дѣ арфи ши *виноватѣ*: 35r-v; *uric* ‘законит’: ачѣлѣ *грѣдннн* *мошїи* дѣ *урикѣ* нѣ *клетннѣ* съ фїѣ: 27v; *a vinde* ‘продавати’: *нѣгѣцѣторилорѣ* съ фїѣ *слобод[ѣ]*, ши чѣлорѣ *марн* ши чѣлорѣ *мнѣ*, фѣрѣ *сопрѣлѣ* а *лѣмѣла* *прннѣ* *пѣмжнтѣлѣ* *лѣмѣратѣлѣи*: съ *виндѣ* ши съ *кѣмперѣ*, пре *кѣм[ѣ]*: тѣргѣлѣ на дѣчѣ, ши оундѣ арѣ *коѣ* а *кѣмѣра* ши а *виндѣ*: 38r-v; *vinovat* ‘крив’: 30r, 33r, 51r; *volnic* ‘властан, вољан, слободан’: стѣпжнѣлѣ съ нѣ фїѣ *волникѣ* а *фачѣ* *врѣ* оун(ѣ) *рѣв* ла *робѣл[ѣ]* сѣв: 40r; *zalog* ‘залога’: *Зълоацелѣ* пре оундѣ сарѣ гъси съ съ дъскѣмперѣ: 35r.

Кршење закона (световних и/или црквених)

1. Дела и активности која могу бити кажњива или су само подложна правном уређивању: *bătaie* ‘батине’: сѣ ва лѣтѣмпла сѣ *моарѣ*. *дннѣ* ача *бѣтаѣ*: 34v; *a batjocori* ‘вређати’: 37r; *a se băscăși, băscășit* ‘одвојити се, одвојен’: Дѣ сѣ ва лѣтѣмпла лѣтѣро касѣ *фрацї* сѣв *пѣрннцї* *бѣшкѣшннцї* дѣ *фѣторн*, ла *пнтѣ* *башка* тарѣ ла *мошїи* нѣ; ши ла *авѣрѣ* нѣ: 31r; *a blestema* ‘проклињати’: преоци сѣ нѣ *блестѣмѣ* пре *крѣшнн* *пннтрѣ* *грѣшала* лорѣ: 25r; *a curvi* 1. ‘курвати се’: 29v; 2. ‘блудничити’: 45r, 49v; *curvie* ‘блуд’: 42v, 44v, 49r; *a face curvie* ‘учинити блуд’: чѣлѣ чѣ ва *фачѣ*, *кѣрѣкїѣ* кѣ *добннтокѣ*: 42v; *a se descinge* ‘распасати се’: *кѣлѣгѣрѣлѣ* дѣ сѣ ва *дѣснннцѣ* ла *патѣлѣ* лѣи сѣ *факѣ* 200 : дѣ *мѣтани*: 50v; *a fura* ‘покрасти, красти, украсти’: 35r, 38v, 46r, 50r, 52v итд.; *gâlcea-vă* ‘свађа’: ши *ундѣ* аѣ *фостѣ* *рїндѣрѣ* *аколов* сѣ *плѣтѣскѣ* чѣла чѣ аѣ *лѣчѣпѣтѣ* *гѣлѣтава* лѣтѣю: 34v; *a jefui* ‘опљачкати’: Дѣ сѣ ва лѣтѣмпла *орѣ* оундѣ *врѣ* оун(ѣ) *кѣлѣторю*, сѣв *нѣгѣцѣторю*, сѣв *кѣлѣгѣрѣ*, сѣв *попѣ*, сѣв *орѣ* *чннѣ*, *прннтрѣ* *врѣзнѣ* *пѣмжнтѣ*, ши сарѣ *нѣмѣри* *тѣлѣхари*, сѣв *лотри*, ши нѣ ва *жѣфѣи*, ши *орѣ* чѣ сарѣ *жѣфѣи* дѣла *дѣнши*, ачѣн кѣ

²¹ Кључне речи ће у наставку текста бити писане на румунском језику, у складу с правилима савременог румунског језика.

²² У контексту, *a jura* и *jurământ* добијају конотацију обећања у виду улагања у неку функцију, те смисао ‘чина којим се потврђује истина’ постаје секундаран.

²³ Cf. *șrof*, MDA, s.v. *șurub*.

пагѣба съ мѣргъ ла рѣпратѣлъ касън плѣтѣскъ тоатъ пагѣба: 41v; *a lega gadinile* ‘везивати звери’: сав аз лѣгати гадинилѣ: 52v; *a lega gura lupilor*²⁴ ‘везивати уста вукови-ма’: аз лѣгати гадинилѣ : сав гѣра лѣпилор[ъ]: 52v; *a lepăda* 1. ‘побацити’: Нѣбѣгѣтоарѣ дѣ самъ мѣрѣтѣ фѣинд[ъ] грѣ ши ла кѣлѣторѣе кѣлѣториндѣ ла дрѣм[ъ] : ши лѣпѣдѣндѣ прѣнкѣл(ъ) мортъ, сав ва мѣри дѣпѣ чѣлъ ва фатѣ фѣиндѣ кѣ фѣрѣ време гастѣ лѣпѣдѣатѣ ачѣя съ потривѣще ка ѱ ѳингашѣ: 48r; 2. ‘обацити’: дѣ ва лѣпѣда чинѣва прѣнкѣлъ съз ла дрѣмъ, сав ла оушилѣ кѣнѣва, сав ла алѣ чѣтѣци ѳши сав рѣрѣспѣндѣ: 48v; 3. ‘одобацити’: Кѣлѣгѣрѣл(ъ) карѣ рѣшъ лѣпѣдѣ раса лѣни съ съ пѣнѣ ла тѣмниѣ пѣнѣ съ ва покѣни: 32v; *malahie* ‘онанија’: Аша ши мѣерилѣ алѣстѣкѣндѣс ши фѣкѣнд[ъ] аша фѣлю дѣ малахѣе, сав сингѣрѣ фѣкѣндѣш[ъ] малакѣа, ши лорѣ съ дѣ канонѣлъ кашн ла бѣрѣбаѣ. кѣтъ кѣ ши галѣ потѣ фатѣ малакѣю кашн бѣрѣбаѣи: 47r; *a minți* ‘слагати’: Кѣлѣгѣрѣлѣ дѣ ва мнѣци чѣва кѣ бѣна коѱ лѣни: 50r; *a mânji* ‘прецртати, зацрнети, затамнити’: ши съ ва гѣси рѣтра аѣа картѣ вѣрѣ ѳн(ъ) кѣвѣнт[ъ] : сѣинтитѣ сав мѣнѣжитѣ, аѣа картѣ нѣ съ поатѣ при-ми дѣ крѣдинѣѣ: 36v; *mită* ‘мито’: Мнѣтрополѣни епископѣи съ нѣ съ пѣнѣ дѣпѣ мнѣтъ ши дѣ съ ва гѣси кѣ сав пѣсѣ дѣпѣ мнѣтъ съ съ скоѱѣ днѣ сѣавнѣ алѣндѣи ши чѣла чѣ лѣз пѣс(ъ) ши чѣла чѣ аз датѣ мнѣтъ: 32r; *neascultare* ‘непослушност’: чѣлъ чѣ съ ва гѣси ла нѣаскѣлатѣре [...] ачѣлѣз съ съ ѱ тоатѣ алѣ лѣни: 27r; *necredință* 1. ‘невера’: Шнѣтрѣ (sic) нѣ крѣдинѣѣ дѣ ертѣре фратѣ пнѣтрѣ фратѣ: 29v; 2. ‘неверство’: пнѣтрѣ кѣнѣ аз фѣкѣтъ нѣкрѣдинѣѣ ши рѣшиннѣ бѣрѣбатѣлѣни еи: 44v; *a omori* ‘убити’: 42r, 48r, 48v итд.; *pagu-bă* ‘штѣта’: Дѣ ва трѣчѣ вѣрѣ ѱастѣ пнѣтро ко царѣ ши корѣ фатѣ пагѣбѣ, аѣа пагѣбѣ съ плѣтѣскѣ стѣпѣнѣиторн карн цинѣ ачѣлъ пѣмѣнтѣ: 29v; *păgânătate* ‘паганство’: дѣ вѣрѣнѣ ерѣсъ сав пѣгѣнѣтѣтѣ: 50v; *păgânesc* ‘пагански’: ла вѣре оуѣн(ъ) ерѣсъ пѣгѣнѣскѣ: 25r; *potriță* ‘потриѣа’: Пѣрѣ дѣ ва пѣщѣ чинѣва кѣ марѣфа грѣл(ъ) : сав вѣилѣ лнѣвѣзилѣ, ши съ ва фатѣ пагѣбѣ ши потрнѣѣ ши ва фн фостѣ фѣрѣ шнѣре ши фѣрѣ коинѣѣ аѣа потрнѣѣ съ плѣтѣскѣ чѣ корѣ знѣчѣ чѣн сѣфлѣтѣщн: 31v; *a preacurvi* ‘учинити прѣлѣубѣ’: 52v; *preacurvie* ‘прѣлѣубѣ’: 44v, 45v; *a preface pre a doua oară* ‘преправити по други пѣтѣ’: Кѣрѣилѣ рѣмпѣртѣщн карн съ гѣсѣскѣ ши съ аратѣ рѣнаннтѣ жѣдѣкѣторнлѣорѣ, аша съ фѣе рѣбѣгарѣ дѣ самъ, дѣ корѣ фн фостѣ скрнѣс кѣ шнѣрѣ рѣмпѣратѣлѣни. ши сарѣ прѣ фатѣ дѣ алѣн прѣ адѣорѣа, ачѣлѣ сѣлъ дѣ жѣдѣкѣторн рѣнаннтѣ рѣмпѣратѣлѣни: 36r-v; *a procleți* ‘клѣти, проклнѣати’: Чѣлъ чѣ осѣндѣщѣ ши проклѣѣщѣ прѣ апроѣпѣлѣ съз съ съ ѱпрѣскѣ рѣ 3 зилѣ оуѣскатѣ съ мѣнѣнѣчѣ: 51r; *a rușina* ‘осрамѣтити’: Дѣ ва рѣшинна сав ва сѣдѣнн чинѣва прѣ вѣрѣн(ъ) трнѣнѣс, ал(ъ) рѣмпѣратѣлѣни сав а стѣпѣннлѣорѣ ачѣла съ плѣтѣскѣ 400 : дѣ поторн: 36v; *a sângera (pe cineva)* ‘окрѣавити’: дѣ ва да нѣвалѣ спрѣ чинѣва, ши рл(ъ) ва тѣа, прѣ вѣрѣн(ъ) ѱм[ъ] : сав рл(ъ) ва сѣнѣѣра, ши нѣлѣ ѱмѣорѣ: 42r; *a săra mormânturi* ‘раскопатн грѣбѣвѣ’: ѣпѣторн чѣн чѣ сѣпѣ мѣрѣмѣнтѣрнлѣ касѣ фѣре чѣва дѣла мѣрѣмѣнтѣрн ачѣла рѣ 2 : анн съ нѣ съ кѣмнѣчѣ: 46r; *a silui* 1. ‘силѣватн’²⁵: Дѣ ва фн слѣзнѣтѣ вѣрѣѣ фатѣ сав вѣдѣѣ: 47v; 2. ‘битн намерѣно’ ѣрѣ жѣмѣтѣтѣ съ фѣе ачѣлѣя спрѣ карѣ аз слѣзнѣтѣ а фатѣ рѣѣ: 36r; *a sminti* ‘покѣварити’: кѣвѣнт[ъ] : сѣинтитѣ сав

²⁴ Одрѣдѣ се односе на магиѣске праксе уѣбнѣѣѣне за стѣчѣрѣске балѣанѣске нарѣде, а коѣе има-ју за цнѣ да ѣбѣзѣде пѣвѣнаѣе стада и нѣхову заштнѣту ѣд днѣвѣлх живѣтнѣна (у ѣвом случѣѣу ву-кова), шѣто црѣвѣнн закон санѣкѣонншѣ.

²⁵ Cf. *silă* ‘снлѣ, снага’: Дѣ сарѣ рѣтѣмпѣла, съ мѣргѣ чннѣва кѣ марѣ снлѣ спрѣ алѣлѣ прѣ кан: 36r.

мънжнтъ: 36v; *strâmbătate* ‘кривица, неправда’: съ кадѣ съ мѣргъ ла ал(ъ) съз стѣпжнъ саз пинтръ дрѣптате саз пинтръ стрѣмѣтате: 30v; *a sudui* ‘псовати’: ва рѣшна саз ва сѣдѣн чинѣва пре врежн(ъ) тринисъ, ал(ъ) дѣмѣратѣлаи саз а стѣпжнлоръ: 36v; *a supă-ra* ‘увредити, узнемирити’: {{C}}ъ нѣ съ триницъ слагъ стѣпжнлаи ла мѣяре съ ѱ свѣре дакъ нѣ ва фи бѣрватѣл(ъ) акасъ: 30v; *a topi ceară* ‘топити восак’, *a topi plumb*²⁶ ‘топити олово’: саз чарѣ аз топнтъ саз пѣмѣ аз топнтъ: 52v; *ucidere* ‘убиство’: тарѣ дѣ ва фи мѣрсъ кѣ вое ла ѱндере, съ и съ тае алъндоео мѣниле: 34v; *vină* ‘кривица’: 30v, 35r; *a fi de vină* ‘бити крив’: ачела съ съ глоѣскъ ши дѣ винъ съ фѣ: 35v; *a vomă* ‘повраћати’: Кѣлѣгѣрѣлѣ бецивѣ пасте кѣрварю, ши чель че коалѣ съ потрнѣвѣще кѣрварю: 50r.

2. Противправне радње и њихови починиоци: *aprinde* ‘бес’: Иѣрѣ преотѣлѣ дѣ ва аѣзриси, саз динъ априндерѣ са съ ва фи апринсъ спре аѣзрисанѣе, саз дѣ нѣвое, лѣпситѣ (sic) съ фѣе дѣ преѱѣе: 45v-46r; *argintar* ‘ковничар’: Дѣ сарѣ лѣтѣмпла ѱрѣ оундѣ лѣтетате саз лѣораше саз ла ѱрѣ че локѣ вре оун(ъ) аринтарю, касѣ факѣ бани пре ачель аринтарю сълѣ ардѣ лѣфокѣ: 42v; *beat, bețiș*: 42r; *bețiv* ‘пијаница’: 50r; *bitang* ‘битанга’: Беѣин кари синтѣ лѣвѣкѣл лорѣ, бнтѣнге ши беѣицѣ, дѣ ва да нѣвалѣ спре чинѣва, ши л(ъ) ва тѣла, пре врежн(ъ) ѱм[ъ] : саз л(ъ) ва сѣнѣера, ши нѣлава ѱморѣ, ла ачель фељу дѣ беѣицѣ, трѣвѣще съ и съ скоатѣ оун(ъ) ѱкѣи, ши съ и съ тае мѣна: 42r-v; *cititor de stele* ‘звездословац’: 52v; *curvar* ‘блудник’: Преотѣлѣ кѣрварю саз прѣ кѣрварю, кѣ бѣрватѣ: 45r; *curvă* ‘блудница’: кѣрка дѣ ва акѣ прѣжнъ ши л(ъ) ва ѱморѣ лѣ 10 : ани съ ѱпрѣще, аша съ ѱпрѣще ши чель че саз лѣпрезнатѣ кѣ дѣнса: 48v; *eres* ‘жерес’: ши дѣмѣратѣлѣ чель православник(ъ) : съ изгонѣскъ тотѣ ересѣлѣ дин(ъ) : локѣрилѣ лѣи: 25v; *eretic* ‘жеретик’: Иѣрѣ висѣричлѣ еритичлор[ъ] съ съ сѣинѣскъ ши съ съ дѣ ла крещини: 25v; *făcător de rău* ‘преступник’: ши съ съ ѱсѣндѣскъ ка оунѣ фѣкѣторю дѣ рѣж дѣмѣратѣлѣ ши висѣрическъ: 27r; *fermecător* ‘чаробѣак, врач’: саз аз фостѣ четиторю дѣ стѣлѣ : саз врѣжнторю : саз фермекѣторю: 52v; *fugitor* ‘бегунац’: Дѣ сарѣ гѣси вре оун(ъ) стѣпжнъ саз вре оун(ъ) ѱмѣ простѣ фѣинторю, ши съ ва скѣла чинѣва асѣпра бинѣлаи лѣи, ши ченѣ (sic) арѣ фаче де ачестѣ, сѣнтѣ кашѣ чен нѣкрѣдинѣш[ъ] аи дѣмѣратѣлаи: 40v; *fur* ‘крадѣливац’: съ съ ѱсѣндѣскъ ка ши оун(ъ) фѣрѣ: 38r; *hamiș* ‘подмукао’: вѣо скѣсоаре хаминшѣ ши виклѣнѣ спре дѣмѣратѣл(ъ): 43v; *hoț* ‘крадѣливац’: Оундѣ сарѣ лѣтѣмпла хоѣ, ши арѣ мѣрѣе ла маринѣ (sic) цѣрн: 40v; *lotru* ‘крадѣливац’: ши сарѣ нѣмери тѣлѣхари, саз лотри, ши и ва жѣфѣи: 41v; *mânie* ‘бес’: Чинѣ сарѣ гѣси съ априндѣ касѣ, саз алтѣ чева лѣпизмѣ ши лѣмѣнѣе, пре ачела кѣ фокѣ сълѣ ардѣ: 36r; *păgân* ‘паганин’: чен де алтѣ лѣѣи пѣгѣни ши еретичи: 25v; *pizmă* 1. ‘пизма’: дѣ ва да рѣжалѣ асѣпра кѣнѣла лѣмѣнѣе саз лѣпизмѣ: 30r; 2. ‘злоба’: Дѣ ва акѣ чинѣва пизмѣ оунѣл(ъ) пре алтѣлѣ: 51r; *preacurvar* ‘прељубник’: Преотѣлѣ кѣрварю саз прѣкѣрварю, кѣ бѣрватѣ: 45r; *silnic* ‘насилник’: Дѣ сарѣ лѣтѣмпла, съ мѣргѣ чинѣва кѣ мѣре силѣ спре алтѣлѣ пре кан [...] пре ачѣн силничи сѣн канонѣскъ: 36r; *tâlhar* ‘раздожник’: ши сарѣ нѣмери тѣлѣхари, саз лотри, ши и ва жѣфѣи: 41v; *viclean*: ‘лукав, непријатѣлѣски, издајнички’: дѣ ва кѣпѣта вѣо

²⁶ Реч је о елементима магијског ритуала проклињања, које црквени закон не може да толерише.

скрѣсоаре хамнишь ши внклѣнъ спре ѡмпѣратѣл(ь), ши нѣ ва врѣ съ ѡ ардѣ чи ѡ ва четн, даторъ тасте съ пѣтрѣкъ тоатъ казна чѣлви чѣ аѣ скрѣсо: 43v; *vrăjitor* ‘врач’: сав аѣ фостъ четнторю дѣ стѣлѣ : сав врѣжнторю : сав фермекъторю: 52v; *vrăjmaș* ‘непријатељ’: съ съ анпѣскъ дѣ тотъ винѣлѣ лви, ка о҃н(ь) силникъ врѣжмашъ: 36v.

Судски поступак

ascultare (a face ascultare) ‘послушање’: сателе карн ла каре висѣрникъ синтъ аколоѣ съ факъ аскѣатарѣ лоръ: 27r; *a avea ascultare* ‘бити послушан’: Тотъ ѡмѣл съ анѣ аскѣатарѣ, дела чѣн дѣ ѡбще ан висѣрнич: 24v; *carte* ‘исправа’: Кѣрцилѣ ѡмпѣртѣши карн съ гѣсѣскъ ши съ аратъ ѣнантѣ жѣдѣкѣторилоръ: 36r; *a da la față* ‘предати’: Чинѣ саръ гѣси съ априндѣ каса, сав алтѣ чѣва ѣпнзѣ ши ѣмнѣ, пре ачѣла кѣ фокъ сълѣ ардѣ, тарѣ дѣ нѣл ва да сатѣлѣ ла фаѣ, атѣнча съ плѣтѣскъ сатѣлѣ ачѣла тоатъ пагѣба, асѣлви: 36r; *a da seama* ‘бити упознат’: пинтрѣ ѡарѣ чѣ рѣспѣнсъ бѣрѣатѣлѣ съ дѣ сама: 30v; *a ispiti* ‘испитати’: Кѣлѣгѣри карн съ тѣнд[ь] спре кѣлѣгѣрѣе ши ворѣ лѣкѣи прила касѣлѣ лоръ съ съ испитѣскъ ши съ съ дѣ ла мѣнѣстири съ кѣѣсѣскъ: 32v; *a judeca* ‘судити’: Жѣдѣкѣтори карн синтъ тринишь, съ ѣдѣчѣ: 42r; *judecată* ‘пресуда’: *judecător* ‘судия’: Тотъ жѣдѣкѣторю ворѣ чѣ ѣдѣкѣ трѣбѣеѣе съшѣ скрѣе тоатъ ѣдѣкѣтата, ши ѡ скрѣсоаре съ съ дѣ ла чѣлѣ чѣ сав ѣдрептатѣ, тарѣ о҃на съ рѣмѣе ла ѣдѣкѣтори: 42r; *a striga la judecată* ‘позивати на суд’: съ нѣ съ стрѣце ла жѣдѣкатѣ кѣ печатѣ жѣдѣкѣци: 30r; *mărturie* ‘сведок’, *a da mărturie* ‘дати сведоке’: Пѣмжнтѣ сътѣскъ, кѣнд[ь] съ ашазѣ сателе амѣндоаѡ, съ дѣ мѣртѣрѣи амѣндоаѡ пѣрцилѣ, ҃ни жѣмѣтатѣ алци жѣмѣтатѣ. дѣпѣ лѣѣе, ши ѣкѣтрѡ ворѣ зичѣ мѣртѣрѣилѣ аколоѣ съ съ дѣ: 34r; *a mărturisi* ‘посведочити се’: Пинтрѣ вре ҃н(ь) пѣмжнтѣ, дѣ ва скоате чинѣва доаѡ кѣрци ѡмпѣртѣши, ши съ ва мѣртѣрѣи аша съ фѣе: 34r-v; *păgubaș* ‘оштеѣени’: ѣтѣмплѣндѣсѣ чѣва пагѣбѣ съ съ сокотѣскъ чѣн кѣ сѣфлѣтѣ, ши съ съ плѣтѣскъ ла пѣгѣбашъ: 42r; *a se pârî* ‘спорити се’: ачѣлѣ рободарю волникъ тасте, а съ пѣрѣ кѣ стѣпѣнѣлѣ съѣ: 40r; *pârâș* ‘парничар, онај који се суди’: дѣ синтъ амѣндон пѣрѣши стѣпжнитори: 34r; *pecete* ‘печат’: Жѣдѣкѣтори стѣпжни воѣри, съ нѣ съ стрѣце ла жѣдѣкатѣ кѣ печатѣ жѣдѣкѣци, тарѣ пре алци проши кѣ печатѣ сън стрѣце: 30r; *prepus* ‘заступник’, *a zice cu prepusul* ‘рѣши са заступником’: ачѣн днѣ пѣмжнтѣ стрѣенѣ, ворѣ зичѣ кѣ препѣсѣлѣ кѣ тасте а лоръ, пре ачѣя сън ѣдрептѣзѣ кѣ кѣрциле: 39r; *pricină* ‘разлог’: съ мѣргъ ла жѣдѣкатѣ ла стѣпжнѣлѣ съѣ ворѣ пинтрѣ чѣ прѣчинѣ: 30v; *a se pricinui* ‘спорити се’: Кѣнд[ь] съ прѣчинѣскъ ши съ пѣрѣскъ сателѣ ѣтрѣ дѣнсѣлѣ съ чарѣ дела ѡмпѣратѣлѣ жѣдѣката лоръ: 32r; ѣрѣ пинтрѣ врѡ прѣчинѣ нѣ ворѣ вои пѣрѣинци еи, ши ва фи ѡмѣлѣ каре аѣ стрѣкат[ь] фѣтѣя фѡартѣ богатѣ, атѣнча съ дѣ фѣторѣлѣ ла фатѣ ѡ литрѣ дѣ аѣрѣ: 44r-v; *plânsoare* ‘жалба’: ачѣлѣ съ мѣргъ ворѣ пинтрѣчѣ плѣнсоаре съ мѣргъ ла стѣпжнѣлѣ съѣ ал(ь) висѣрнич: 33r; *a da plânsoare* ‘поднети жалбу’: съ мѣргъ ла архнѣреѣлѣ (sic) лви ши съ дѣ плѣнсоаре тарѣ архѣреѣлѣ съ порѣнчѣаскѣ ла стѣпжнѣ съ агоннѣскъ пре преотѣ дѣпѣ лѣѣе: 27v; *scriptură* ‘исправа’²⁷: ши пре ачѣн силничн сън канонѣскъ прѣкѣм[ь] аратѣ ла скрѣптѣра жѣдѣкѣци: 36r.

²⁷ Cf. *Scriptură* ‘Свето писмо’: сф(ї)нтѣе скрѣптѣр: 25r.

Световне накнаде и казне

a arde pre obraz ‘жигосати по образу’: Ши дѣ съ ва гъси врезн(ь) : ернтикъ съ лъкъваскъ кѣ крещини, пре ачела съль ардѣ пре образ[ь]: 26г; *a bate* ‘бити, тући’: 29г, 34в, 35г итд.; *caznă* ‘казна’: даторь исте съ пѣтрѣкъ тоатѣ казна челии че аз скрисо: 43в; *gloabă* ‘глоба’: ачель сат[ь] саз сорашь съ пльгѣскъ глоабѣ ла бесѣрѣи: 42в; *a globi* ‘оглобити’: чела че нав асквлататѣ порвнка ши нав венитѣ ла жвдѣкатѣ ачела съ съ глобѣскъ ши дѣ винѣ съ фїе: 35в; *dajdie* ‘даждина’: нвман съшь пльгѣскъ даждѣ двпѣ кѣтъ арѣ ампѣрцнтѣра пре зилѣ: 31г; *dare* ‘давање’: ачел слобоз[ь] съ фїе дѣ тоате дарѣ: 27г; *a izgoni* ‘прогнати’: ампѣратѣль чель православник(ь) : съ изгонѣскъ тотѣ ересъль дин(ь) : локврилѣ лви: 25в; *închisoare* ‘затвор’: ачелъа съ и съ тае оуѣкїлѣ ши съ съ дѣ ла лїксоре: 31г, 25в; *a lipsi de* ‘лишити’: ачелъа тоате съ и съ га ши съ съ липсѣскъ дѣ тоате: 30в; *a (i) se lua tot binele* ‘узети све имаѣе’: Чель че нв ва врѣ съ съ вотѣзѣ ла крещинѣтате съ и съ га : мверѣ лви ши : копїи ши : тот(ь) : винѣлѣ лви: 26г; *a omorî cu pietre* ‘убити каменоваѣем’: пре ачела съль омоарѣ кѣ пїетри саз съль спнѣзѣре ла оастѣ: 39г; *osândă* ‘казна’: тарѣ дѣ нв ва врѣ съ съ лїтоарѣ ла крещинѣтате, съ га осъндѣ пре кѣм[ь] скрїе лїѣца сф(ї)нцилор[ь] пѣрннц: 25в; *a osândi* ‘осудити’: съ съ осъндѣскъ двпѣ лѣце: 33г; *prinsoare* ‘затвор’, *a pune la prinsoare* ‘ставити у затвор’: съль пѣнѣ ла принсоаре пѣнѣ кѣнд[ь] съва лїтоарѣ: 26г; *robie* ‘робија’: Дѣ сарѣ лїтїмпа съ фѣгѣ вре оуѣ(ь) робѣ дела робїе: 37г; *a scoate un ochi* ‘извадити око’: ла ачель фелю дѣ бецицѣ, трїбвеще съ и съ скоатѣ оуѣ(ь) окиѣ, ши съ и съ тае мѣна: 42в; *a spânzura* ‘обесити’: пре ачела съль омоарѣ кѣ пїетри саз съль спнѣзѣре ла оастѣ: 35г; *a tăia mâinile* ‘одсеѣи руке’: ши челии че аз спартѣ оуша съ и съ тае мѣнїлѣ, ши съ пльгѣскъ ача глоабѣ: 43г; *a tăia nasul* ‘исеѣи нос’: съ и съ тае насъль ши съ пльгѣскъ тоатѣ рѣшинѣ фети: 44г; *a tăia urechile* ‘одсеѣи уши’: Дѣ ва кѣрви мѣарѣ кѣ алѣ бѣрѣатѣ съ и съ тае насъль ши урекнїлѣ: 29в; *temniță* ‘тамница’, *a pune la temniță* ‘ставити у тамницу’: съ дѣ 500 = дѣ потори ши съль пѣнѣ ла темннцѣ: 29г; *zeciuială* ‘десетина’: съ дѣ зѣвѣла ши ла оастѣ ампѣратѣлви съ мѣргѣ: 28г; *a zogoni* ‘прогнати’: пре ачела съль ардѣ пре образ[ь] : ши : съль зогоанѣ дин(ь) локвѣ ачела: 26г.

Црквене казне

a afurisi ‘проклетѣ’: Пѣрннтелѣ дѣ ва афѣриси пре фїзсъ съ опрѣще 10 : ани: 45в; *anaftema* ‘анатема’: дѣ ворѣ ашеза чинѣва двпѣ лнтѣ ачела съ фїе афѣриснтѣ ши анафтѣма: 26в; *a canoni* ‘казнити’: аша ши челор[ь] мїрѣн трїбвеще а съ канони лї 40 дѣ зилѣ: 51в; *a lepăda din scaun* ‘уклонити с престола’: лїрѣ нгѣмени съ нв съ лапѣдѣ дннѣ скавнл(ь) лви фѣрѣ ларѣ грѣшалѣ: 32г; *a lipsi de popie* ‘лишити свештенства’: ши дѣ ворѣ фи амѣстѣкацѣ ши попи лїтрѣ ача фапѣтѣ съ съ липсѣскъ дѣ попїе: 33г; *a mânca uscat* ‘жести суво’: лвна ши мїеркѣрѣ ши винѣрѣ съ мѣнѣнѣ оускатѣ: 48г, *a scoate din scaun* ‘скинути с престола’: дѣ съ ва гъси кѣ саз пѣсѣ двпѣ лнтѣ съ съ скоацѣ дннѣ скавнѣ амѣндон: 32г.

Врсте поседа и својинско - правни односи

agoniseală 'издржавање': сьшь цинъ ла висѣрикъ оун(ь) кълъвгъре сав преотъ кх тоатъ агонисѣла лви: 28v; *avere* 'имање': пинтръ ащѣптарѣ крѣщери ен сѣ дѣ феторъла а треа парте дин(ь) авере ла фатъ: 44v; *bine* 'добро': сѣ сѣ липсѣскъ дѣ тотъ бинѣлѣ лви: 36v; *grădină* 'башта': таръ грѣдина ши волделе ниненѣ нѣ поате а лѣ кѣмпъра: 27г; *hrană* 'храна': тоатъ храна лви ши адаощѣрѣ лви дѣла стѣпжнъла лви: 27v; *loc de arătură* 'ораница': тен те нѣ ав грѣдиниле лоръ ши пѣмжнтъ, ав локври дѣ арѣтъръ: 27г; *marfă* 'стока': Каре сатс (sic) синтѣ апроапе оунъла дѣ алтъл дѣ пѣскѣтъл марвелор пре вндѣ пашѣ а вни сатъ пре аколѣ ши чела лалтъ: 31v; *moșie* 'имање': дѣ ва да вресѣ картѣ скрисѣ дела мѣна лви, кѣнва пинтръ вресѣ мошѣе: 39v; *moștean* 'баштиник': ІѦрѣ дѣ тасте попа мошѣенъ сѣ нѣ анѣт а скоате ниненѣ динъ локъл(ь) лви: 27v; *holdă* 'ѣвива': грѣдина ши волделе ниненѣ нѣ поате а лѣ кѣмпъра: 27г; *venit* 'приход': сѣи винъ венитъл дѣла висѣрикъ: 27г.

Брачни и породични односи

bărbat 'муж': дѣ ва фате ѡмълъ кѣрвѣе кх мѣрѣ алтѣа каре аре бѣрѣбатъ: 44v; *cinunie* 'венчање': ѡ нѣнтъ сѣ нѣ сѣ факъ фѣрѣ кѣнѣнѣе: 24v; *fată* 'кѣер': таръ дѣ нѣ ва авѣ прѣнтъ чи нѣман фѣте, фата аре вое сѣ дѣ динъ тоате кѣи ва врѣ ја: 29г; *fecioară* 'девојка': сав мѣрѣ лви нав фостѣ феторѣ кѣратъ: 52v; *fecior* 'син': Каре стѣпжниторѣ аре нѣман фете тар[ь] фетори нѣ аре: 28г; *fetie* 'невиност': дѣ ва слави чинѣва фата лѣсилъ, сав кх лѣшълѣнѣ таръ стрнка фетѣя ен: 44г; *fiu* 'син': Пѣринтелѣ дѣ ва афѣриси пре фѣс сѣ сѣ ѡпрѣще 10 : ани: 45v; *frate* 'брат': скрисѣ тасте чѣлѣи те ва ворѣи дѣ рѣх пре фрате сѣх сав пре апроапелѣ сѣх: 51г; *frățâne* 'брат': Кх мѣрѣ вѣрѣчнѣсѣх (sic) 10 : ани сѣ нѣ сѣ кѣминѣте: 45г; *logodire* 'веридба': аша логодирѣ сѣ ѡпрѣще а фате: 46v; *logodnă* 'веридба': ІѦрѣ ман лѣтѣю дѣ логоднѣ ва кѣрки кх мѣма фетен: 46v; *mamă* 'мајка': таръ нѣман дѣ мѣмѣ ва фи сав нѣман дѣ татъ: 45г; *mașteră* 'маѣеха': „кх мащѣса дѣ сѣ ва местѣка: 45v; *muiere* 'жена': дѣ ва ава вѣвнѣ боерю. мѣрѣ алѣви ѡм[ь] сѣ ѡ цинъ лѣсилъ, сѣ н сѣ тае мѣннѣе ши насълъ: 29v; *muiere jalnică* 'жена у жалости': сѣ нѣ лѣдрѣзнѣзъ (sic) ѡмълъ а ава мѣере жалникъ, каре дѣ кѣрѣндѣ мѣриндѣи бѣрѣбатъл(ь): 43г; *muiere văduvă* 'удовица': ІѦрѣ дѣ ва фи мѣрѣ вѣдѣвѣ, ши ва фате кх вое: 44v; *nănașă* 'кумица': Кх нѣнашѣса карѣ лав цинѣтѣлѣбрацѣ: 45г; *bună nănașă* 'добра кума': Кх вѣнѣ нѣнашѣ каре лав цинѣтѣлѣбрацѣ ла ботѣзъ: 45г; *neam* 'роѣак': Каре стѣпжниторѣ аре нѣман фете тар[ь] фетори нѣ аре, ши ва мѣри ши дѣпѣ моартѣ лви грѣдинилѣ ѡлдѣлѣ мошѣилѣ сатѣлѣ ѡрѣ кѣте ва авѣ, нѣмълъ лви нѣпоци де фрац' стрѣнѣпоци нѣмѣ ши пѣнѣ ла а треа сѣмѣнѣцѣ лѣла поате лѣмпѣрци тоате мошѣилѣ: 28г; *nepoată* 'неѣака': ІѦрѣ кѣрѣиндѣлѣ кх норѣсѣ, сав кх нѣпоатѣса: 45г; *nepot de frate* 'братанац од брата': нѣмълъ лви нѣпоци де фрац' стрѣнѣпоци нѣмѣ ши пѣнѣ ла а треа сѣмѣнѣцѣ: 28г; *noră* 'снаха': ІѦрѣ кѣрѣиндѣлѣ кх норѣсѣ, сав кх нѣпоатѣса: 45г; Кх сора ча динтѣи а нѣрѣрѣса л' 9 : ани: 45г; *nuntă* 'свадба': Кълъвгърълъ сав кълъвгѣрица дѣ сѣ ва лѣсѣра сав сѣ ва мѣрита, нѣ сѣ цинѣ лѣдѣ бинѣ ача нѣнтъ: 48v; *prunc* 'син': таръ дѣ нѣ ва авѣ прѣнтъ чи нѣман фѣте, фата аре вое сѣ дѣ динъ тоате кѣи ва врѣ ја: 29г; *pruncie* 'невиност': трѣбѣще а сѣ пѣзи прѣнтѣя кѣратъ: 46v; *sora cea dintâi* 'роѣена сѣстра': Кх сора ча динтѣи а нѣрѣрѣса л'

9 : ани: 45r; *a doua soră* ‘сестра у другом колену’: К8 а доао сорь ♀ 9 : ани: 45r; *soț* ‘супруг’: съ н8 съ депертѣзъ соць дѣ соц: 47r; *strănepot* ‘унук’: нѣмьль л8и нѣпоци де фрац’ стренѣпоци нѣмь ши пѣнъ ла а треа съмънцъ: 28r; *sămânță* ‘колено’: нѣпоци де фрац’ стренѣпоци нѣмь ши пѣнъ ла а треа съмънцъ: 28r; *tată* ‘отац’: кашн к8 сорѣса динтрь татъ динтро мѣмъ: 45v.

Власт и поданици; друштвени сталежи

boier ‘боляр’: ярь чель че съ ва гѣсн ла нѣасквалтаре. сав вре оун(ь) болярю сарь гѣсн съ та лвкрѣтори висѣрничн: 27r; *crai* ‘краль’: макаръ ворь оундѣ сарь тримите ла алтъ ѡмпърѣцїе сав ла ѡмпърѣтѣса л8и сав ла кран: 39v; *dajdnic* ‘дажденик’: Чей че синтѣ даждничн ѡмпѣратѣл8и пинтрь пѣмжнтѣ, съ дѣ : 12 : потори: 36v; *dregător* ‘управитель’: к8 чен марн ши чен мнчи дрегѣтори: 24r; *iobag* ‘jobaĥ, зависни сельак’: Чен свпѣш’ ан пѣмѣнтѣл8и ѡмпѣрѣтѣскъ ла стѣпжниторя, адѣкъ нѣобаци: 39v; *împărat* ‘цар’: ѡминнатѣл ѡмпѣратѣ дѣ ва да врео картѣ скрисъ дела мѣна л8и: 39v; *împărăteasă* ‘царица’: макаръ ворь оундѣ сарь тримите ла алтѣ ѡмпѣрѣцїе сав ла ѡмпѣрѣтѣса л8и сав ла кран: 39v; *îndreptători ai țării* ‘управитель земље’: Жвдѣкѣтори карн синт[ь] ашезац’ дѣ ѡмпѣратѣл, сав алц’ ѡдрептѣтори ан цѣри: 41r; *mișel* ‘убог’: Ши ♀трь тоате висѣрничлѣ съ съ хрѣнѣскъ мншѣи сѣратн: 33v; *om de cinste* ‘угледан човек’: Дѣ ва рѣмпе чинѣва барба ла вре оун(ь) стѣпжниторя сав ла вре оун(ь) : ѡм[ь] : дѣ чинсте: 35v; *om prost* ‘прост човек’ Дѣ сарь гѣсн вре оун(ь) стѣпжнъ сав вре оун(ь) ѡмь простѣ фѣцнтору: 40v; *om cu putere de mijloc* ‘човек среднег стаѣа’: ярь дѣ ва фи ѡм[ь] : к8 пѣтѣре дѣ мнжлокъ съ дѣ пре жвдѣтате: 44v; *om mai de rând* ‘обичан човек’: Ёрь дѣ ва фи ѡм[ь] : ман де рѣнд[ь] : съ дѣ 48 : потори : ши съль батъ: 34v; *om stăpânit* ‘човек господар’: Дѣ ва зиче чинѣва вревнъ квѣвнтѣ рѣс сав де рѣшинѣ, ши ва фи ѡм[ь] стѣпжниторя, съ плѣтѣскъ 400 : дѣ потори: 34v; *păzitor de margine* ‘чувар пограничја’: Оундѣ сарь ♀тѣмпла хоц’, ши арь мѣрѣе ла марцинѣ (sic) цѣри съ фѣре, сав алтѣ рѣс съ факъ ши н8 ворь бѣга ♀самъ, пѣзнитори чен дѣ марцинне, ачен пѣзнитори съ плѣтѣскъ тоатѣ пагѣба: 40v; *rob* ‘роб’: 37r, 37v, 40r итд.; *robodar* ‘работник’: ачель рободарю волникъ іасте, а съ пжрѣ к8 стѣпжнѣль със: 40r; *sărac* ‘сиромаш’: {{C}}ѣракѣл карн н8 іасте пѣтѣрникъ а съ жвдѣка, сав съ плѣтѣскъ ла алтѣ съ съ жвдѣче пинтрь ель, ачел8и сѣракъ винѣ съ н съ ♀цѣлѣгъ: 31v; *slugă* ‘слуга’: {{C}}ѣ н8 съ тримнцъ савгѣ стѣпжнѣл8и ла мѣяре съ ѡ свпѣре дакѣ н8 ва фи бѣрбатѣл(ь) акасѣ чи пинтрь ѡарѣ че рѣспѣнѣс бѣрбатѣл съ дѣ сама. ярь дѣ съ ва ♀тѣмпла чева рѣс ла ата тримнѣ савгѣ бѣрбатѣл съ н8 анбѣ нѣчи ѡ винъ: 30v; *slujitor împărătesc* ‘царски службеник’: ярь дѣ ворь сѣдѣи пре вревн(ь) савжиторя ѡмпѣрѣтѣскъ дѣ ѡастѣ съ дѣ 500 = дѣ потори ши съль пѣнъ ла темннцъ: 29r; *stăpân* ‘господар’, *stăpânire* ‘власт’: Чен че синтѣ свпѣ стѣпжннре съ мѣргъ ла жвдѣкатѣ ла стѣпжнѣль: 30v; *stăpânit* ‘господар’: Карѣ стѣпжниторя арѣ нѣман фете тарѣѣ фетори н8 арѣ: 28r; *supus* ‘потчиѣени’: ачѣл съ лвкрѣ пре рѣнд[ь] кашн чѣл лалцѣ лвкрѣтори ши свпѣши. карнѣ сингѣри ♀касѣлѣ лѡрь: 31r; *strajă* ‘стража’, *străjar* ‘стражар’, *stăpânul străjilor* ‘старѣшина стражара’: тотѣ кѣлѣтору сав нѣгѣцѣтору съ мѣргъ ла стѣпжнѣль стрѣжарилѡрь, к8 тоате че арѣ к8 ель ши съ съ ♀щинцазѣ ши съль петрѣкѣ стража ка

сълъ дѣ ꙗꙑама алторъ стрѣжани, ши кѡ пацъ бѡнъ съ съ пѣзѣскъ: 42r; *ȝiitor* ‘самодржац’: сингърѣ стѣпѣннаторю ши цѣнтаторю, адѣвѣратъ кѡ тоатъ мнла ши ацѣсторюл(ъ) ави ꙗꙑсъ Хр(н)стосъ: 23v.

Црква

arhiereu ‘архијереј’: ши кѡ тоц’ дѡховничн сф(ѣ)нтелоръ бисѣрничн, кѡ чен мари ши чен мичи дрегѣтори, кѡ митрополиц’ ши кѡ архѣрен: 24r; *călugăr* ‘калуђер’: 28v, 29r, 32r итд.; *ctitor* ‘ктитор’: ктиторн съ съ ашезе спре тоате пре кѡмѣѣ спѡнѣ лѣца: 32v; *duhovnic* ‘духовник’: 24r, 25r, 32v итд.; *egumen* ‘игуман’: ꙗꙑнантѣ митрополницѣлоръ, ши а еп(н)скопи, а егѡменѣн: 34r; *episcop* ‘епископ’: двпѣ правнла а 9 : а прѣсф(ѣ)нтѡвани еп(н)скопъ дѣла крнтъ: 52r; *epitrop* ‘епитроп’: ши оун(ъ) епнтропъ съ фѣе рѣндвнтъ, ачѣлѡ съ дѣ порѡнка митрополици: 33v; *ipodiatcon* ‘подђакон’: ѡрѣ кѡндѣѣ сѡв фѣкѡтъ нподѣаконъ съ фѣе фостъ дѣ вѣрсте дѣ 25 : дѣ ани: 53v; *mitropolit* ‘митрополит’: 26r, 32r, 34r итд.; *monah* ‘монах’: Кѡлѡгѣрѡлъ сѡв монахѡлъ дѣшѡ лѣса мѣнѣстирѣ ꙗꙑтрѡ каре ав фостъ кѣематъ: 50v; *parte bisericească* ‘црквено лице’: Дѣ ва рѡшина сѡв ва сѡдѡн пре архѣрѡв сѡв пре поѡ : сѡв пре кѡлѡгѣри адѣкъ парте бисѣрничаскъ: 29r; *patriarh* ‘патријарх’: 24r, 25r, 26r; *părinte duhovnicesc* ‘духовни оѡц’: Тотъ ѡмѡлъ съ анѣѣ аскѡлатарѣ, дѣла чен дѣ ѡбще ан бисѣрничн, прѡѡцъ сѡв пѣринц’ дѡховничѣши: 24v; *popă* ‘поп’: 26v, 27v, 29r итд.; *preot* ‘свѣштеник’: 27r, 27v, 28v итд.; *protopop* ‘протопоп’: Ши съ съ ашезе прин(ъ) тоате четѣцилѣ, ѡрашѣлѣ, сателѣ, протопопи, прѡѡц’ ꙗꙑѣцац’: 25v; *pustilnic* ‘пустињак’: Ши кѡлѡгѣри съ нѡ лѣкѡяскъ ꙗꙑпрежѡлъ (sic) мѣнѣстири, фѣрѣ нѡман чѣа ав юбнре кѣтрѣ дѡмнѣзѣѡ ка съ фѣе пѡстниничъ ачѣа потъ лѣкѡви ꙗꙑскитѣри пѡстничѣши: 33r; ачѣстъ канонъ ши ꙗꙑкинѣѡвни синтѣ ла ѡа мѡн микъ фацѣ, ѡрѣ ла пѡстниник(ъ) мѡ кѡ ꙗꙑдонте ꙗꙑкинѣѡвни : 49v; *schimnic* ‘[велико]схимник’: Кѡлѡгѣрѡлъ скимникъ дѣ ва кѡрѡви, ка оун(ъ) прѣкѡрѡварю съ ѡпрѣще ꙗꙑ 15 ани: 49v; *sobor* ‘сабор’: 32r, 43r, 48v.

*

Из перспективе језичких регија за које су карактеристични различити термини, лексички материјал који смо горе представили омогућава значајна запажања по питању локализовања порекла и/или образовања преводиоца. На тај начин, поред речи у општој употреби у румунском у старој епоси, поред оних које су специфичне за Влашку (*lotru* < псл. *lotrŭ*) или оних које су познате и употребљавају се како у Влашкој, тако и у Молдавији (*a certa* < лат. *certāre*, DER; *dajdie* < буг. *dažda*; *gloabă*, *a globi* < слов. *globa*, *globiti*; *moștean*, непозната етимологија), издвајају се елементи катактеристични за цео северни румунски језички простор, укључујући Олтенију: *mașteră* (< буг. *mašteha*), *a sudui* (< мађ. *szidni*), *uric* (< мађ. *örök*), или за само један његов део (за Банат–Хунедоару и југозападну Трансилванију), али не искључујући ни овај пут Олтенију: *marvă* (< мађ. *marha*), *zogoni* (< срп. *zagoniti*), *iobag* (< мађ. *jobbágy*).

ТВОРБА РЕЧИ

СУФИКСАЦИЈА

Суфикси *nomen agentis*:

-ar(iu): арцинтарию: 42v, кврварию: 45г, рободарию: 40г;

-aș: ошташь: 30г, пьгъбашь: 42г, үгнгашь: 35г;

-eș: пьрешн: 34г;

-tor(iu): апвкьторию: 43v, къльторию: 41v, четнторию: 52v, фькьторию: 27г, ферлекьторию: 52v, фвцнторию: 40v, л'кьцьторию: 50v, жвд'кьторию: 42г, н'гъцьторию: 41v, прїмнторию: 50v, рьмьторию: 37г, стьп'ннторию: 28v, славнторию: 29г, врьжнторию: 52v.

Суфикси за творбу апстрактних термина:

-ătate: крещннътате: 25v, дрептате: 34г, пьгжнътате: 25v, рьвтате: 50v, стрьмьвтате: 30v;

-ie: кълвгърїе: 32v, преоціе: 46v, попїе: 33г, робїе: 37г, сьрвїїе: 37v, волннїїе: 37г.

ПРЕФИКСАЦИЈА

Префикси искључивања:

des-/dez-: дьсквмпере: 35v, дьзл'га: 50v.

Негативни префикси:

ne-: н'басквалтаре: 27г, н'вот'ззатъ: 48г, не клетите: 27v, н'крединць : 40г, н'кредин-чощ[ь]: 40v, н'вопритъ: 38v, н'пвтин'ос(ь): 49v, н'сп'лар'бъ: 50v, невоннца: 34v.

БИБЛИОГРАФИЈА

- I. Bărbulescu, *Fonetica alfabetului cirilic în textele române din vécul XVI și XVII în legătură cu monumentele paleo-, sârbo-, bulgaro-, ruso- și româno-slave*, Tipografia „Universitară”, A.G. Brătescu, București 1904.
- Șt. Gr. Berechet, *Istoria vechiului drept românesc. I. Izvoarele*, Iași 1933.
- O. Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I, *Originile*, vol. II, *Secolul al XVI-lea*. Ediție îngrijită de J. Byck, Editura Științifică, București 1961.
- Al. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, Editura Saeculum, București 2001.
- C. Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Casa Editorială „Demiurg”, Iași 2009.
- A. Gafton, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea. Studiu lingvistic asupra Codicelui Bratul în comparație cu Codicele Voronețean, Praxiul Coresian și Apostolul Iorga*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași 2001.
- I. Gheție, *În legătură cu etimologia lui strein*, Studii și cercetări lingvistice XXVI–2 (1975) 175–182.
- I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei Române, București 1975.
- I. Gheție, *Introducere în dialectologia istorică românească*, Editura Academiei Române, București 1994.
- I. Gheție (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, Editura Academiei Române, București 1997.
- G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași 1947.
- F. Király, *Istoria limbii române. Fonetică. Morfosintaxă. Lexic*, Tipografia Universității din Timișoara, Timișoara 1991.
- Loi de jugement. Compilation attribué aux empereurs Constantin et Justinien. Versions slave et roumaine établies par Mihaïl Andreev et Gheorghe Cronț*, Bucarest 1971.
- Micul dicționar academic*, I (A-C), II (D-H), III (I-Pr), IV (Pr-Z), Editura Univers Enciclopedic, București 2002, 2003.
- H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, Editura Academiei Române, București 1966.
- G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, Editura Academiei Române, București 1960.
- Șt. Munteanu, V. D. Țăra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București 1983.
- O. Nandris, *Phonétique historique du roumain*, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1963.
- A. Rosetti, *Istoria limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1978.
- E. Virtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Editura Științifică, București 1968.

ЂОРЂЕ БУБАЛО

НАПОМЕНЕ О НУМЕРАЦИЈИ ЧЛАНОВА, ИЗДАВАЧКИМ НАЧЕЛИМА, ЛАТИНИЧКОЈ ТРАНСКРИПЦИЈИ И ТРАНСЛИТЕРАЦИЈИ И ПРЕВОДУ НА СРПСКИ ЈЕЗИК

ТИПОВИ И ФОРМАЛНА ОБЕЛЕЖЈА НУМЕРАЦИЈЕ

Издање ДЗ према Ковиљском препису преузето је из претходне, четврте књиге,¹ а с њиме и типови и обележја нумерације текста ДЗ. За детаљна објашњења нумерације и одговарајуће табеле и индексе упућујемо читаоца на претходну књигу,² а овде пружамо само основна обавештења.

Ков има сопствену нумерацију словним цифрама насталу из тежње да се прописи групишу према сродности материје. Овакве логичке и садржајне целине обухватају често два и више прописа старије редакције. Осим тога, ова нумерација озакоњује редослед грађе и здружене чланове настале због испретураних листова у предлошку Карловачке верзије млађе редакције ДЗ. Ова се нумерација, као интегрални део текста, преноси без посебних ознака.

У витичастим заградама { } дата је Новаковићева или стандардна нумерација, којом се обележавају, препознају и цитирају чланови ДЗ старије редакције. Тиме се идентификује њихово порекло и оригинално значење у првобитној верзији Законика, што је утолико потребније јер је изменама и писарским грешкама у млађој редакцији често замагљен или сасвим промењен првобитни смисао прописа. У облику заградама () даје се текућа нумерација, према редоследу у Ков-Соф. Она је неопходна ради сналажења у тексту посредством индекса, нарочито због чињеница да су већ у Атонско-барањској верзији уведене измене у редоследу грађе у односу на ону из првобитне редакције, оличене у Призренском препису и стандардној нумерацији, као и да се с изменама у редоследу отишло још даље код Карловачке верзије, код које су испретурани листови предлошка довели до нових

¹ Законик IV, Том I, 311–343; Том II, 259–386. Издање и превод Соф: Законик III, 355–422; преглед разлика између Ков и Соф: Д. Грбић, К. Шкорић, Љ. Васиљев, Душанов законик. Боржошкој, Николајевићев, Текелијин, Сјрајимировићев и Ковиљски рукопис, Ђирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске, књ. XIII, Нови Сад 2008, 123–126 (Д. Грбић).

² Законик IV, Том I, 135–141, 581–652.

поремећаја у низању чланова. Бројне ознаке текуће и стандардне нумерације налазе се непосредно испред почетка сваког члана (према подели старије редакције). Код хибридних чланова Ков-Соф сачињених од више чланова старије редакције, бројне ознаке другог и сваког следећег члана у оквиру дате целине налазе се иза косе црте, која обележава почетак новог члана, или у новом реду, уколико је киноарним иницијалом обележена потцелина.

Извод из Епитимијног номоканона, према Ков-Соф, има сопствену нумерацију словним ознакама, која се преноси без посебних обележја, као и она у тексту ДЗ.

Пошто у Рум ни ДЗ ни ЕН немају нумерисане прописе, парцелисање и нумерација целина врше се пре свега на основу употребе иницијала, киноара и знака интерпункције. По правилу, број се додељује целини која почиње у новом реду, с иницијалом у киноару и комбинацијом знакова и киноара на крају. На крају целине, тачки или зарезу најчешће следи низ таласића у киноару, којима се попуњава преостали простор до краја реда. Некада је на крају целине само тачка, а уколико текст правила досеже до десне ивице текстуалног блока, оивиченог двама паралелним линијама које чине правоугаоник унутар правоугаоника и раздвајају текст од све четири маргине, може изостати било какав маркер за обележавање краја целине. У оба случаја нова целина почиње у новом реду иницијалом у киноару. Потцелине у оквиру целине (нумерисане једним бројем) обележене су, по правилу, киноарним иницијалом, у наставку основног текста у истом реду, са знаковима интерпункције или без њих, који раздвајају две потцелине. Почетак целине (с новим бројем) ретко се налази у истом реду са свршетком претходне (нумерисане) целине и тада је, у већини случајева, одвојен од ње низом киноарних таласића и истакнут киноарним иницијалом. Бројеви целина дају се у угластим заградама [], у непрекинутом низу, за оба састава. Тиме се, с једне стране, преноси стање у рукопису, у којем се текст ЕН, без посебних обележја, наставља на текст ДЗ (уосталом, као и у Ков-Соф), а с друге стране, добија референтна нумерација за кретање између текста, објашњења и индекса. Типови и обележја нумерације користе се на исти начин и у латиничкој транскрипцији и преводу.

У Рум, за разлику од Ков-Соф, нису графичким и бројчаним обележјима истакнути некадашњи чланови старије редакције ДЗ, према стандардној нумерацији, јер су, нарочито у збирним члановима, уклапани у нове целине интервенцијама које су подразумевале, поред осталог, измене и изостављања текста и промене значења. Порекло прописа може се прецизно установити посредством табеларних индекса и у поглављу „Румунски превод Душанова законика и Епитимијног номоканона и његов српски предложак“.

Заграде као обележја нумерације користе се и у пратећим студијама, у одељцима где се упоредо користи више врста нумерација или где није упозорено на коју се нумерацију бројеви односе.

ИЗДАВАЧКА НАЧЕЛА

Будући да су примењена иста издавачка начела као у претходној књизи, где су изложена и образложена у појединостима,³ овде наводимо њихове основне чињенице.

Издавачким начелима настоји се постићи што веће приближавање стању у рукописима. Скраћенице се разрешавају уз помоћ неколицине заграда, без обзира на то да ли су написане с титлом или без ње и без огрешења о правописну традицију. Као велика слова доносе се насловна, иницијална и увећана – висока слова (некада је писање оваквих слова обичан манир, без посебне вредности, што не може имати одраза у издању). Киноварна слова се преносе полумасним слогом. У инвентару слова поштује се стање у рукопису, у складу с функционалном оправданошћу појединих решења (користи се, нпр., широко о и е или слова особена за румунску ћирилицу: ђ и џ). Редно-надредни знаци се рационално преносе: пајерак се даје у стандардном облику /' / у издању српског предлошка, а у издању румунског превода у два облика – стандардном, на крају речи, без обзира на то да ли има фонетску вредност или не, и као апостроф /' /, иза слова ђ, када преноси назални консонант /n/; надредни знаци се, изузев стандардних (нпр. дијалитика изнад „десетеричког и“ и „ижице“), обично искључују (разни спирити и акценти, али и врахија над „осмеричким и“ јер је без доследне вредности), осим у случајевима када знак замењује неко слово (нпр. удвојена варија као замена за „осмеричко и“); изворна интерпункција се преноси и у инвентару и у позицији у оквиру рукописног текста (обично одвојена од слова, осим у функцији обележавања бројева), а не у складу са савременим језичким осећањем.

Употребљене заграде:

() обле заграде – разрешавање скраћеница с титлом, уз спуштање натписаних слова

[] угласте заграде – разрешавање скраћеница без титле, уз спуштање натписаних слова

< > стреласте заграде – васпостављање недостајућих слова (необележено скраћивање или испуштање слова)

{ } витичасте заграде – обележавање слова која се назире и за њихово разазнавање је потребан додатан напор

{ } удвојене витичасте заграде – реконструкција изгубљених делова текста

/// удвојене косе црте – текст дописан на маргини

[] полуугласте заграде – чланови, реченице или речи српског предлошка, који нису преведени на румунски

Изворна ортографија, без обележених интервенција, преноси се и у латиничким варијантама издања.

³ Законик IV, 142–143.

ТРАНСКРИПЦИЈА РУМУНСКОГ ПРЕВОДА

За преношење ћириличног текста румунског превода на латиничко писмо коришћена је интерпретативна транскрипција. Ћириличке графеме из изворника преносе се у латиницу према фонетској вредности и одговарајућим правилима писања у савременом румунском језику.

А	a
Б	b
В	v
Г	g, gh (ге → ghe; ги → ghi; в. слово ц)
Д	d
Е	e
Ж	j
З	z
И, њ	i ¹
К	c, ch (ке → che; ки → chi; в. слово ч)
Л	l
М	m
Н	n
О, ѿ	o
П	p
Р	r
С	s
Т	t
У, ѱ, ѳ	u
Ф	f
Х	h
Ц	ț
Ч	c, ce (ча → cea), ci (чо → cio; чѱ → ciu)
Ш	ș
Щ	șt
Ъ	ă
Ь (када има фонетску вредност)	i ²
Ѣ	é, ea ³
Ю	iu
Ѧ	â
Ѣ, ѡ, ѣ	ia
Ѧ	th
Ѧ	ks

Ψ	ps
ϕ	î
ц	g, ge (ua → gea), gi (us → giu)
' (на крају речи; када има фонетску вредност)	i ²
' (после ϕ)	n (ϕ' → îñ)

¹ Како би се олакшало разумевање, у ситуацији у којој се слово и налази на крају речи и преноси слоготворно /i/, а не неслоготворно /i/ (ном. мн. с одређеним чланом), додаје се једно <i> у загради: лѡкрѡтори бисѡричи – lucrători(i) bisericici(i).

² У ситуацијама у којима слово њ и пајерак /' / имају фонетску вредност, преносећи крајње неслоготворно /i/, оно се транскрибује курзивом <i>: преѡиць сав пѡриниц' – preoți sau părinți.

³ Како би се указало на то да у оригиналном тексту слово ђ вероватно има вредност /e/, користи се графема <é>: лѡѡ – lége. За разлику од тога, слово ђ пренето је помоћу <ea> у ситуацијама када се налази на крају речи те се намеће, и на основу граматике, дифтоншки изговор: ѡѡѡѡ – tuerea, ѡѡѡѡѡ – ascultarea, као и у глаголском суфиксу за конјунктив, треће лице јд.: сѡ плѡѡѡѡ – să plătească; сѡ ѡѡѡѡѡѡ – să să osândească.

ТРАНСЛИТЕРАЦИЈА СРПСКОГ ПРЕДЛОШКА

Из разлога визуелне и текстуалне симетрије, српски предлошак румунског превода даје се и у латиничкој варијанти, и то посредством приближне транслитерације.

а	a
б	b
в	v
г	g
д	d
е, є	e
ж	ž
ѕ	dz
з	z
и	i
ї	î
к	k

л
м
н
о
п
р
с
т
ш, њ
џ
Ѡ
ѡ
Ѣ
ѣ
Ѥ
ѥ
Ѧ
ѧ
Ѩ
ѩ
Ѫ
ѫ
Ѭ
ѭ
Ѯ
ѯ
Ѱ
ѱ
Ѳ
ѳ
Ѵ
ѵ

l
m
n
o
p
r
s
t
u
f
h
ō
št
c
č
š
ъ
y
ь
ě
ja
je
ju
ę
q
ks
ps
th
ü

ПРЕВОДИ НА СРПСКИ ЈЕЗИК

Оба текста – Рум и Ков – дата су и у преводу на српски језик. Да би значење и циљ прописа били што разумљивији данашњем читаоцу, настојали смо да се уз помоћ текстуалних допуна у угластим заградама превод угради у логичке и синтаксичке целине примерене савременом језичком осећању, а у облим заградама пружају се кратке дефиниције појединих техничких термина који немају еквивалента у савременом језику, тј. могу се само описно превести. Да би се одредбе учиниле прегледнијим, бројне вредности пренете су цифрама, пре свега у преводу оних прописа којима се тачно одмерава висина обавезе или казне, односно тамо где су у оригиналу коришћене индо-арапске цифре (Рум) или словне ознаке с бројном вредношћу (Ков-Соф).

Превод ДЗ према Ков преузет је из претходне књиге,⁴ али без варијаната из других преписа и само с најнужнијим објашњењима. Превод ЕН се објављује први пут, па су уз преводе неких термина и израза дата подробна образложења, тим пре што је реч о тексту писаном српскословенским, за разлику од ДЗ, који је писан српским с елементима српскословенског. То је разлог због којег постоји, само привидна, несразмера у научном апарату који прати превод једног и другог састава.

Пошто је већ сам румунски текст, по својој природи, превод са српског и српскословенског, то је његово разумевање и преношење на савремени српски изискивало вишеслојан приступ: познавање особености румунског језика и његових дијалеката XVIII века, поређење са српским предлошком ради избора стварног или приближног значења појединих речи или синтаксичких целина и за идентификовање погрешака у преводу или његових свесних измена и прилагођавања. Особености румунског текста, а самим тим и стилизовање његова превода на савремени српски језик тако да он одговара значењу румунског превода XVIII века и разумевању српског предлошка од стране тадашњег румунског преводиоца, изискивали су образложења која обимом знатно премашују простор уз сваки пропис и онемогућавају наспрамно издање и превод српске и румунске варијанте оба правна састава. Због тога су поређење српског предлошка и румунског превода, њихова подударана и разлике, лексичке паралеле, као и особености савременог српског превода појединих места у тексту, уобличени као засебно поглавље, смештено након издања и превода, а веза с текстом остварена је посредством нумерације правила Румунског преписа.

⁴ *Законик IV*, Том I, 533–564.

II
РУМУНСКИ ПРЕВОД
ДУШАНОВА ЗАКОНИКА И
ЕПИТИМИЈНОГ НОМОКАНОНА
(фотографије)

ДЕ УТОЛЮЩИЕ
СЪЗДАНИЕ СТЕФАНЪ ЧЕ
СЪ ПУТЬНИКЪ Ш КРЕЩИИ

Аль езрапль, аль волгарпль, аль оутро
вра хп, аль оунсврпль, аль далмацпль
аль арсактпль, шп аль алторп прѣ-
мвалторп лонврп шп нѣмврп. Спнсврѣ стп
пѣнпторп шп цѣпторп, а дѣврѣтѣ лѣ-
посѣтѣ мплѣ шп а мѣторп лѣп ѣсѣ хрто

Маи р'тѣи трпавенъ а Сономн, лннтръ бр
щнѣтато, пренъ сѣ на дѣ брешннѣлѣ а дѣ
реата сѣнтеле онебреннѣ шн Мнѣстпрн ш
преоцъ.

Слѣдвнторн шн дѣе ѿ Мнрѣн сѣнѣсѣ
р'соаре дѣрѣ олго словеннѣ арх'срвѣлѣ сѣт
дѣла пѣрннѣ дѣховннѣщн, карѣ сѣнтѣ аше
зацъ дѣла арх'рерн.

Дѣтн сѣнѣтѣ сѣнѣсѣ фанѣ дѣрѣ бѣнѣннѣ, ш
дѣрѣ рѣврѣтѣнтѣ, дѣрѣ олго словеннѣ, сѣрѣ дѣ
сѣва дѣге дѣрѣ лого дѣре шн дѣрѣ олго словес
ннѣ, дѣла онебреннѣ, аша дѣло, сѣсѣ дѣсѣтѣрѣ
шн сѣсѣ дѣла пемннѣрѣ пѣнѣ дѣнѣ ва да бѣова
сѣ,

Тотѣ ѿ Мѣн сѣ апаѣ аснѣлтаре, дѣла ѣнѣ
ѿашѣ аш онебреннѣ, преоцъ сѣт пѣрннѣ дѣхо
вннѣщн, карѣ дѣсаре р'тѣтѣла ѣнѣва сѣ
Трѣтшаснѣ онебреннѣлорѣ сѣт преоцѣлорѣ сѣт
ва мѣрѣ ла алтѣ лѣцѣ, кѣвоѣ сѣт дѣшн
р'ѣ:

къ шире, съ съ апостъ и пророчески описани
ларъ и ва аѣди и пророческа лѣ: шп нѣса
ва и прѣпѣта съ съ Глоубеиу Грѣв.

Крѣ прѣици сѣнѣ оластѣмъ прѣ крѣшнѣ пт.
нтрѣ Грѣшала лѣрѣ, Гнѣ дѣховниѣ ш: прѣоу
сѣнѣ Сѣдѣвасиѣ прѣ дѣншиѣ, олаѣнѣ ш: Смертѣ
къ олаѣнѣ: дѣ ѡ дѣтѣ шп дѣ дѣаѣ ѡриѣ шп
пѣнѣ прѣрѣ ѡриѣ, шп нѣврѣнѣ шп аша сѣ
а Сивѣмѣ сѣдѣлѣ шп дѣвѣдѣтѣра, сѣлѣ ѡ прѣ
снѣ дѣла описаниѣ.

Ченъ те ворѣ прѣ оарѣ прѣ ѡ: Гнѣ дѣла пра
вославниѣ крѣшнѣцѣ, ла бре оу Грѣсѣ пѣтѣ
нѣсѣнѣ, патриарши Митрополциѣ Сѣхѣ архие
рѣнѣ, къ дѣвѣдѣтѣра описаниѣ сѣнѣ Сѣдѣвас
нѣ шп сѣнѣ дѣвѣцѣ, дѣнѣ Сѣдѣтелѣ Сирѣптѣрѣ
ка сѣнѣ поатѣ прѣ оарѣ ла православниѣ
крѣшнѣца.

Г

ларѣ

Fol. 25r

іаръ дѣнвоа врт сѣсѣ ртоаріа ла крещанъ
таме, сѣ іа ѿсѣнѣ пренѣ сиріа рѣвца сѣнцлѣ
пѣрнцѣ. шѣ рѣратѣлѣ тѣлѣ православно: сѣ ізго
нѣсѣлѣ потѣ Ересеа дѣ: лонѣрлѣ лѣ: шѣ: карѣ
нѣвртѣ асѣ ртоаріа, а ѣлѣра сѣнѣ іа тоатѣ а
вртѣ лѣ: шѣ сѣсѣ дѣ ла ѣея аплѣнацѣ ла крещан
цѣ, ѣея дѣ аѣте лѣтѣ пѣтѣнѣ шѣ Ерестнѣнѣ
карѣ тратѣ пре крещанѣ ла пѣтѣнѣтаме, а ѣсѣ
сѣ сѣ прѣнѣдѣ шѣ сѣнѣ рѣтѣнѣ ла рѣнѣсоарѣ =
пѣнѣ ла Моартѣ, **І**арѣ онебрѣнѣлѣ Ерѣтнѣлѣ
сѣсѣ сѣнѣуѣеиѣ шѣ сѣсѣ дѣ ла крещанѣнѣ. шѣ
сѣнѣ рѣвѣце іа: ла ѣтѣлѣ аѣѣвѣратѣ аѣлѣ крещан
цѣ **Ш**и сѣсѣ ашѣѣ прѣ
тоатѣ ѣстѣнѣлѣ, ѣрашѣлѣ, сѣтѣлѣ, прѣто=
попѣ, прѣсѣцѣ, рѣвѣцацѣ а ѣѣѣ, карѣ потѣ а
дѣѣе прѣсѣамѣнѣ ла православнона крещанѣцѣ
шѣ: ѣрѣ оѣѣѣ арѣ ртоаріа прѣсѣнѣѣѣ ла крѣ=
дѣнѣцѣ. сѣнѣ рѣвѣце дѣ ѣхѣнѣнѣѣѣѣ. рѣ прѣ тоатѣ
дѣ =

Чи мнѣнѣиъ ѿ оубрѣнѣи, на порѣнѣ апѣтолѣици
 колѣ ге нѣва вѣрѣ сѣсѣ потѣвѣ на крѣщѣнѣиѣтѣ
 сѣнѣ га: Мѣрѣ лѣи ѿ: копѣи ѿ: по: оубѣлѣ лѣи
 ѿ сѣлѣ пѣнѣ на прѣсѣаре пѣнѣ кѣнѣ сѣва ѿтоа
 рѣе. **Ш**и ѿ сѣва Гѣсѣ вѣрѣ: Ериѣниѣ сѣлѣ
 иѣсѣнѣ кѣ прѣщѣниѣ, прѣ аѣла сѣлѣ арѣ прѣ ѿ
 ара: ѿ: сѣлѣ вѣгоанѣ ѿ лѣнѣлѣ аѣла, аѣсѣ
 пѣтрѣиѣ ѿ аѣла карѣлѣ ѿ вѣцѣнѣ прѣ аѣнѣнѣ
Архѣрѣсѣ сѣ аѣшѣо прѣоцѣ ѿ трѣ тоаѣтѣ ѿ
 тѣцѣлѣ оубѣлѣ, сѣмѣлѣ прѣоцѣ аѣлѣшѣ ѿвѣ
 цѣѣ ѿ ѿ ѿ лѣоѣнѣ карѣиѣ вѣрѣ ѿ вѣрѣнѣнѣ
 ѿ спѣвѣѣѣѣ крѣщѣнѣиѣлѣ: Мѣ: ѿтѣ трѣнѣ
 лѣѣ сѣ ѿ оѣтѣсѣлѣнѣиѣ ѿ ѣла пѣтрѣархѣлѣ
 сѣѣ ѿ ѣла мѣтрѣполѣитѣѣ, сѣѣ ѿ ѿпѣѣ. ѿ:
 пѣтрѣѣ сѣ аѣоѣѣ ѿ ѣла ѿ ѿнѣиѣ аѣлѣѣ ѿ:
 аѣ ѿ ѿлѣѣѣ, прѣ аѣ ѿ ѿ сѣѣѣрѣнѣѣ ѿ ѿ ѿ ѿ
 ѿ, поѣѣ крѣщѣнѣѣлѣ ѿ ѿ пѣнѣ сѣ аѣнѣѣ аѣ
ѿ ѿ ѿ ѿ

Fol. 26r

дѣлающе а҃лѣш: дѣловни; іа: дѣловнии ка
ри нѣспитѣ а҃шеца? дѣла архіереи прѣа
гѣа нѣспитѣ а҃шеца дѣлающе дѣловнии дѣ
плни, пѣтрѣ дѣ нѣспитѣ тоцъ и Свѣспѣ

Іа Пѣтрѣ рѣдѣлъ дѣловнии пѣтрѣ.
рѣ дѣлае ши дѣловни дѣловнии пѣтрѣ
рѣдѣте а҃шеца іа: мѣрѣни, ш дѣсѣва гѣсп
гѣспѣа сѣ рѣдѣте дѣловни дѣловнии, а҃ше
ла сѣ пѣтрѣ сѣ боо-дѣ потори, гѣспѣа
опѣтрѣна сѣ рѣдѣте дѣловнии опѣтрѣи

Ш Пѣтрѣ пѣтрѣ сѣ рѣдѣте сѣ рѣдѣте
ш іа: трѣполци ш сѣнопи и гѣспѣа по
ли сѣнѣа а҃шеца дѣспѣ мѣтрѣ, іа: дѣворѣ
а҃шеца гѣспѣа дѣспѣ мѣтрѣ а҃шеца сѣ дѣ а҃
дѣспѣта ш а҃нафѣта, гѣспѣа іа: пѣтрѣ соо
рѣдѣте сѣ сѣ а҃шеца ш ла опѣтрѣна мѣтрѣ сѣ
рѣдѣте, іа: дѣворѣ дѣ сѣнопи дѣла дѣоо
сѣ рѣдѣте ла а҃шеца опѣтрѣи
шѣ =

III: сатомъ каръ на каре опсврънъ сунтъ а
 коло сѣ хайъ а амлтаръ лоръ II: Слѣрота
 ла аръ те лѣрхъм, гаръ гѣлъ гѣсѣва гѣсп ла
 нѣас кълтаре. Сакъ вре ду моарю саръ гѣсп
 сѣ га лѣпрѣтори опсврънъ а гѣлѣа сѣсѣ га
 тоатѣ алъ лѣи, III сѣ сѣ ѡ сѣнѣтѣи каоунѣ
 вѣлѣторю гѣрѣ гѣпрѣтѣвѣи III опсвръ
 чѣсѣи. *Динтрь Машѣнтъ порѣщѣщѣ*

Преѡци каръ а гѣрѣннѣ лоръ сакъ пѣмѣ
 нтѣ а гѣа Слоѡб сѣ вѣи гѣтоатѣ гѣртъ га
 гѣи те нѣ а гѣрѣннѣ лоръ III пѣмѣнтѣ а
 лонѣри гѣарѣтѣрѣ, III сѣнтѣ прѣ лонѣ
 рилъ опсврънъ, а гѣлѣа сѣ нѣа гѣтѣ, III ѡ лѣ
 гѣ арѣтѣрѣ III сѣ вѣнѣтѣ вѣнтѣмъ гѣла
 опсврънъ, гаръ гѣрѣннѣа III ѡ лѣгѣи нѣтѣ
 нѣ нѣ поатѣ алъ къпѣра гѣрѣ гѣ ѡ сѣоѡ сѣ
 гѣи гѣстѣртъ опсврънъ.

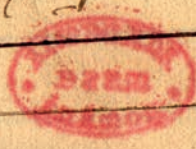
Прѣотѣлѣ сѣ нѣ мѣртѣ нѣ вѣлѣртъ гѣла сѣ
 пѣнѣ.

Fol. 27r

Стѣпанъ сѣдъ, 7 н поамѣ Храма. Мѣстѣ
 а да оубрѣтѣ лѣтѣ Стѣпанъ лѣтѣ. Іа рѣ де
 нѣва фѣ вѣрнѣ Стѣпанъ а ѣрѣта шѣ
 а да Храма прѣотвѣди, сѣ мѣрѣ да архѣрѣ
 сѣ лѣтѣ лѣтѣ сѣ дѣтѣ пѣтѣ сѣрѣ іа рѣ архѣрѣ
 сѣ порѣнѣ да сѣтѣ сѣ а ѣтѣ сѣтѣ
 Прѣ прѣотѣ дѣтѣ лѣтѣ, іа де нѣва а сѣтѣ
 сѣтѣ дѣтѣ порѣнѣ архѣрѣ сѣтѣ, а рѣ вѣс прѣ
 сѣтѣ сѣтѣ лѣтѣ сѣтѣ сѣтѣ а ѣтѣ лѣтѣ
Іа рѣ дѣтѣ іа сѣтѣ поа Мошѣ сѣтѣ а поа а
 сѣтѣ іа мѣтѣ дѣтѣ лѣтѣ лѣтѣ.

Тоамѣ фѣтѣ рѣтѣ сѣтѣ Сѣрѣтѣ да рѣтѣ
 сѣтѣ сѣтѣ фѣтѣ рѣтѣ сѣтѣ а ѣтѣ
 фѣтѣ мошѣ дѣтѣ сѣтѣ не ѣтѣ сѣтѣ
 фѣтѣ. Іа прѣтѣ сѣтѣ сѣтѣ сѣтѣ сѣтѣ
 сѣтѣ де поамѣ вѣс а рѣ фѣтѣ рѣтѣ а ѣтѣ сѣтѣ
 а вѣтѣ сѣтѣ Сѣрѣтѣ сѣтѣ сѣтѣ сѣтѣ
 сѣтѣ сѣтѣ фѣтѣ рѣтѣ.

Каръ Свѣдѣнноторъ аге нѣма феме іа де-
 гора нѣ аге. ии ва нѣри и нѣри моарт лѣ-
 фреуи нѣ солфт. номинлт самлт. аге кѣ
 та ва аѣт. нѣмал лѣи нѣпоуи нѣ аге Сре
 нѣпоуи нѣмѣ и нѣмѣ ла а прѣа сѣмѣнѣ
 а ѣт поаѣт нѣпоуи поаѣт номинлт. іа рѣ
 тѣлт нѣпрѣте а ѣт номинлт нѣсѣ поѣт лѣа
 нѣла нѣнѣ іа нѣма слѣоуѣ сѣрѣ нѣ-
 поаѣт нѣрт нѣрт нѣма сѣрт нѣнѣ іа
 ла ѣаѣт нѣнѣрѣлт сѣнѣрѣ, и слѣоуѣ
 нѣ іаѣте нѣнѣрѣлт сѣд нѣратѣ сѣд нѣнѣ-
 нѣсѣ сѣд сѣрт іа слѣнѣнѣ нѣ поаѣт лѣа
 номинлт а ѣлт нѣ слѣ нѣрт нѣнѣ нѣ нѣ
 лѣи слѣнѣрт нѣ нѣ а ѣа.

Ма Свѣдѣнноторъ іа нѣ сѣрт нѣ нѣла сѣ
 нѣ слѣнѣрѣнѣа нѣре номинлт лѣи, нѣре а ѣт нѣ
 нѣрт.

Fol. 28r

Прѣратѣмъ сѣмъ архіерѣмъ сѣмъ своаѣмъ
лоубѣмъ мѣрѣмъ нѣмъ сѣмъ свѣтѣмъ роарте сѣмъ
Грѣмъ дарѣмъ, ии сѣмъ сѣмъ волнѣмъ ациѣмъ мошѣмъ
сѣмъ ми сѣмъ цѣмъ ла вѣстрѣмъ оу вѣстрѣмъ
сѣмъ прѣмъ вѣмъ поатѣмъ а вѣмъ вѣмъ ла мѣмъ, ми
сѣмъ карѣмъ рѣмъ сѣмъ ла вѣмъ вѣмъ сѣмъ ар
хіерѣмъ лаубѣмъ, вѣсѣмъ ии вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ
вѣсѣмъ.

Ши поарѣмъ карѣмъ ва сѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ
сѣмъ вѣмъ а вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ.

Ши карѣмъ сѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ
вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ.

Ши мѣмъ карѣмъ сѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ
вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ.

Ки сѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ
вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ вѣмъ.

в крѣпѣ арте: іарѣ арѣла арѣпнѣла мѣ
рѣарпѣарѣмъ пѣтрѣ свѣне: Ханѣ, тоамѣ
агѣлѣ: сѣ дѣс аѣлѣ прѣнѣпѣлѣ лѣнѣ, іарѣ
дѣ нѣва аѣлѣ прѣнѣ чпнѣтѣ дѣтѣ, дѣла
арѣ воѣ сѣ дѣ дѣнѣ тоамѣ дѣнѣ ва ерѣ іа.

Іарѣ нѣва рѣшнѣ вѣре оу Стѣпѣнѣторѣо
прѣ аѣлѣ Стѣпѣнѣ сѣ пѣлѣтѣсѣ 400 = дѣ по
тѣрѣ, іарѣ чѣлѣ Маѣнѣ Мѣнѣ ва рѣшнѣ прѣ
чѣлѣ маѣ маѣ, сѣ дѣ: 800 = дѣ потѣрѣ. ^{мѣ}
сѣлѣ оаѣтѣ, іарѣ дѣ вѣре сѣ дѣ прѣ ерѣ:
Слѣрѣторѣо дѣ прѣтѣсѣ дѣ оаѣтѣ сѣ дѣ
500 = дѣ потѣрѣ мѣ сѣлѣ пѣнѣ ла пѣнѣцѣ

Дѣва рѣшнѣ сѣлѣ ва сѣ дѣ прѣ арѣсѣрѣ
Сѣлѣ прѣ поѣа: Сѣлѣ прѣ дѣлѣсѣрѣ аѣлѣ пѣр
тѣ оѣпѣрѣнѣсѣнѣ, аѣлѣ сѣ дѣ 400 дѣ по
тѣрѣ мѣ сѣ дѣ ла пѣнѣцѣ 40 = дѣ
Знѣтѣ.

Fol. 29r

Знат.

Два два брѣвна погрю. Мерт а лѣтъ
ио сѣвѣннѣ р'Спѣлѣ, сѣ нѣ тае мѣнлѣт
на сѣлѣ

Два дѣрѣи Мерт дѣлѣтъ аэ роатѣ
сѣнѣ тае на сѣлѣ и урѣнлѣт.

Два тѣрѣе вѣо аѣсѣт прѣтѣрово царѣ
и вѣрѣ вѣѣе патѣоѣ, аѣа патѣоѣ сѣплѣ
тѣвѣнѣ Сѣлѣтѣннѣтѣри Карѣ и нѣнѣ аѣсѣлѣ
пѣлѣнѣтѣ.

Ши нѣтѣ нѣтѣ Крѣднѣнѣ дѣ Ерѣтѣарѣ вѣрѣ
пѣннѣтѣрѣ вѣратѣ Сѣлѣ патѣлѣ пѣннѣтѣрѣ дѣсѣ
нѣтѣ пѣннѣтѣрѣ нѣтѣнѣ. Карѣ Спѣннѣ дѣсѣтѣрѣ
и дѣннѣтѣрѣ аѣсѣлѣ дѣннѣтѣрѣ вѣннѣтѣрѣ сѣ
нѣтѣ пѣннѣтѣрѣ вѣрѣтѣлѣ дѣрѣ нѣтѣннѣ аѣсѣлѣ
Карѣ аѣсѣлѣ вѣрѣтѣлѣ аѣсѣлѣ тѣоатѣ патѣоѣ дѣ
сѣннѣ аѣсѣлѣ сѣлѣтѣвѣннѣтѣ.

Прѣ Сѣлѣтѣннѣтѣри дѣ нѣннѣтѣрѣ дѣннѣтѣрѣ
матѣ.

Матѣ ла прѣн сѣ ла ѹнѣ сѣ ла ѡле
цѣ, ѹ ва мѣрѣ внопа: гѣте, гѣрѣ кѣс-
мѣнѣлѣ дѣ дѣрѣтѣ шѣ дѣвог ѡлѣ шѣ-
нѣва мѣрѣ гѣрѣ внопаѣтѣ гѣте. ~ ~ ~

Кѣн ва сѣсѣ вѣрѣ ѹ похрѣо дѣ ѡста: дѣла
ѡастѣ сѣх ѹ ѡстаѣтѣ лѣпѣ мѣнѣлѣ, лѣрѣ
дѣпаѣтѣ сѣнѣсѣ стѣрѣцѣ пѣнѣ сѣрѣ ѡ
дѣнѣ гѣ 3: сѣпѣдѣмѣнѣтѣ дѣвѣ аѣсѣ сѣ
мѣрѣ ла рѣдѣпаѣтѣ. ~ ~ ~

Жѣрѣтѣ мѣрѣ стѣпѣнѣ похрѣо, сѣнѣсѣ стѣрѣ
цѣ ла рѣдѣпаѣтѣ дѣ пѣсѣтѣ рѣдѣпаѣтѣ
гѣрѣ прѣ аѣлѣ проѣцѣ дѣ пѣсѣтѣ сѣнѣсѣ стѣрѣ
цѣ. ~ ~ ~

Кѣрѣ рѣдѣпаѣтѣ сѣсѣ стѣпѣнѣ, дѣва дѣ
рѣсѣмѣ аѣсѣпра дѣнѣсѣ гѣ мѣнѣсѣ сѣсѣ гѣ пѣдѣтѣ
сѣсѣ ва стѣрѣпа пѣнѣнѣ пѣдѣлѣ, сѣсѣ ва аѣпрѣ
нѣ

Fol. 30r

зривъль кару Нвчасте пвтрннв асз
рвднв, сав сз платвев лв алтв сгов рвд-
двге пвтрв елв, а левн сзравн олнвсепсв л
цз лтв.

К арс Савто Спнств а проати оунвлв дв алтв лв
дв пвевтв лв Маровлорв првзнв павдв а внв
савтв прв а колв шв ела лалтв. дврз нвтан
сзсз пвдтв лтв сз мнате шв лнеднлв.

Л арз дгов павдв лнвва лс Марва Трхв. Сав ввн
лв лнеднлв, шв сзва даре павва ш пврнцв
ш ва дв дотв дврз цврв ш дврз воннцв
а лв потрнцв сз платвев леворв днв лнв
сз лвтвднцв ларз дгов да нзвалв Марва сз
платвев пвшвнв ртрннв шв сз дб 150 = по
порн, ларз лев лв а ртрннв надрннв сз пла
твев ш Глоав сз дб 400 = дз поторн.

Л арз лс дврншв ва даре потрнцв 200. дз по
торн сз дб, шв рвдтв лв лв ртрннв лв рвд
тв

мѣтаме ла' сатѣм а' кѣн патѣла,

Кѣн сѣ пригнвсѣн шѣ сѣ пѣрвсѣ сатѣлѣ рѣторѣ
дѣнсѣлѣ сѣ гѣрѣ дѣла рѣратѣлѣ рѣрѣмѣталѣморѣ
дѣсѣлѣ рѣратѣлѣ кѣ Сирисѣорѣ дѣла рѣратѣлѣ
шѣ ва дѣне дѣтѣмѣяв рѣратѣлѣ сѣ рѣи ашѣ.

Итрополѣца Епѣлопѣи сѣнѣсѣ пѣнѣ дѣтѣ мѣтѣ
шѣ дѣсѣва гѣсѣн кѣсѣлѣ пѣсѣ дѣтѣ мѣтѣ сѣ сѣсноа-
цѣ дѣнѣ Спѣвнѣ а' мѣнѣрѣи шѣ гѣла гѣлаѣ пѣ шѣ гѣла-
гѣа' дѣтѣ мѣтѣ.

Гѣрѣ пѣ гѣтѣнѣ сѣнѣсѣ лѣпѣдѣ дѣнѣ Спѣвнѣ лѣ дѣ
рѣ лѣрѣ Грѣшѣлѣ.

Гѣсѣ мѣнѣ прѣлѣ мѣнѣстѣрѣи а' лѣвѣ сѣ рѣсѣ шѣсѣ
сѣ а' шѣдѣ кѣ Сѣорѣ кѣлѣтѣрѣвѣи шѣ мѣрѣвѣсѣи
гѣ рѣдѣлѣцѣ шѣ брѣтѣнѣлѣ дѣ сѣорѣ шѣ брѣтѣнѣлѣ
пѣдѣорѣи кѣсѣ лѣ дѣнѣсѣлѣ, шѣ сѣ вѣцѣхѣсѣлѣ прѣнѣ
кѣлѣлѣлѣ мѣрѣ пѣтѣрѣ тоѣ а' гѣрѣнѣ сѣ гѣрѣрѣвѣи
шѣ сѣи рѣдѣрѣвѣтѣ шѣ дѣтоаѣтѣ сѣ рѣлѣтѣлѣ сѣ поар-
тѣ Грѣрѣ **Г**ѣрѣ рѣтоаѣтѣ мѣнѣстѣрѣи трѣноѣе а' рѣи
кѣтѣ **50** = дѣ дѣлѣтѣрѣи.

ашѣ

Fol. 32r

Би стрѣлилъ съ нѣкъ съперъ дѣ илментъ дѣръ нѣ
манъ дѣкъ сарѣ рѣтѣла съ оны рѣратѣла съдѣ
ардѣтѣрю шѣ сѣлъ прѣнтѣнъ апѣвртѣнъ къ инѣсѣ

Ши дѣ сѣва дѣкъ вѣрѣ дѣ: апѣвртѣсѣнъ сѣ іа Ми
тѣ, а іа сѣва сѣнѣ іа тоатѣ а вѣрѣлѣ дѣнѣ.

Трѣдѣ тоатѣ апѣвртѣлѣ, нѣманъ оу нѣлѣ дѣ. Мнѣ
тѣлѣ рѣратѣла сѣ а пѣлѣ пѣтѣрѣ а порѣнѣнѣ
а лѣтѣлѣ нѣлѣнѣ.

Алѣ апѣвртѣнѣ лѣнѣрѣи тоатѣ сѣнѣтѣ Сѣоооооо,
дѣ мнѣнѣ шѣ нѣрѣи.

Би стрѣлилъ рѣратѣнѣи сѣнѣсѣ сѣтѣнѣ сѣнѣтѣ а
лѣтѣ апѣвртѣнѣ, манъ мнѣнѣ.

Ши рѣтрѣдѣ тоатѣ апѣвртѣлѣ, сѣлѣ хрѣнтѣнѣ
Мнѣнѣ сѣрѣнѣ, а шѣ іа сѣтѣ Сѣрѣнѣ дѣла рѣратѣ
лѣнѣ, шѣ іу Елѣнѣрѣнѣ сѣлѣ рѣнѣ дѣлѣ, а іа сѣлѣ
сѣ дѣ порѣнѣнѣ Мнѣоооооо Мнѣнѣ, іа сѣлѣ а дѣ
нѣ, іа сѣлѣ пѣтѣнѣоооо Мнѣ, прѣ апѣвртѣнѣ прѣнѣ
орѣнѣ, іа сѣлѣ іа Сѣнѣнѣнѣ прѣ дѣнѣнѣ.

Ша Мнѣнѣ апѣвртѣнѣи карѣ нѣнѣ пѣлѣнѣнѣ апѣ
рѣнѣсѣнѣ шѣ сѣтѣ апѣвртѣнѣи, шѣ сѣрѣ нѣрѣнѣнѣ
іа сѣлѣ

тѣмъ дѣлѣмъ прѣислѣ, сѣмъ лѣтъ дѣлѣмъ живѣа, сѣмъ а до-
гонѣмъ ѡ а мѣнѣ дѣлѣмъ сѣмъ, сѣмъ лѣтъ, шѣ сѣмъ
лѣтѣ шѣ пѣмъ лѣтъ дѣлѣмъ дѣлѣмъ дѣлѣмъ, шѣ прѣислѣ
тѣ а а вѣмъ сѣмъ ѡ а пѣмъ лѣтъ, пѣмъ лѣтъ вѣмъ стрѣмъ
прѣмъ лѣтъ рѣмъ лѣтъ.

Би стрѣмъ ѡ а мѣнѣ сѣмъ рѣмъ лѣтъ дѣлѣмъ прѣмъ лѣтъ, кѣ
дѣмъ лѣтъ, дѣмъ лѣтъ мѣмъ лѣтъ мѣмъ лѣтъ, шѣ а дѣ-
мъ лѣтъ, а дѣмъ лѣтъ, шѣ дѣмъ лѣтъ а мѣмъ лѣтъ прѣмъ лѣтъ
сѣмъ лѣтъ мѣмъ лѣтъ, тѣмъ лѣтъ а рѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ
рѣмъ лѣтъ, а мѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ.

Пѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ, кѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ а
мѣмъ лѣтъ, сѣмъ лѣтъ мѣмъ лѣтъ а мѣмъ лѣтъ прѣмъ лѣтъ, шѣ
рѣмъ лѣтъ а мѣмъ лѣтъ рѣмъ лѣтъ, дѣмъ лѣтъ, шѣ дѣмъ лѣтъ
прѣмъ лѣтъ вѣмъ лѣтъ мѣмъ лѣтъ а мѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ.

Мѣмъ лѣтъ лѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ дѣмъ лѣтъ прѣмъ лѣтъ
шѣ лѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ а мѣмъ лѣтъ рѣмъ лѣтъ, дѣмъ лѣтъ
сѣмъ лѣтъ. лѣмъ лѣтъ а мѣмъ лѣтъ прѣмъ лѣтъ а мѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ
лѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ, а сѣмъ лѣтъ мѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ.

Пѣмъ лѣтъ вѣмъ лѣтъ дѣмъ лѣтъ, дѣмъ лѣтъ сѣмъ лѣтъ
дѣмъ лѣтъ

Доаю Крци прррррррр, ши сѣ ва Мртв-
рнѣ аша сѣ рѣ.

Два Знѣ Гнѣва врднѣ Крвѣнтѣ рѣдѣ
дѣрдшнѣ, ши ва фѣ со Стпннторю, сѣ плѣ
твенѣ, 400 дѣ потори, лѣрѣ дѣ ва фѣ со: Мѣн
дѣ рѣн: сѣ дѣ 48: потори: ши сѣль оаѣ.

Два сѣ Морѣ унѣлѣ прѣ а'лтѣлѣ, Крвѣнѣво
нѣца лѣнѣ ши фѣрѣ вѣстѣ, Крвѣнѣ Пѣтрѣ-
сѣлѣ Крвѣнѣ лѣнѣ, сѣлѣ Крвѣнѣ тѣва
ши нѣлѣ врднѣ сѣ рѣ аша, а'тѣла сѣ дѣ-
500 дѣ потори, лѣрѣ дѣ ва фѣ мѣрѣ Крвѣнѣ
ла' унѣрѣ, сѣнѣрѣ пѣлѣ а'мѣнѣоаѣ Мѣннѣ
ши унѣ а'фѣтѣ унѣрѣ а'колѣ сѣплѣтвенѣ
тѣла тѣ а'рѣнѣтѣ Гѣлѣва рѣтѣю, тоаѣ
оаѣсѣа сѣ плѣтвенѣ ши рѣдѣнѣтѣ.

Лрѣ дѣ ва оаѣ врдѣ Стпннѣ, прѣ врдѣ
Слѣрѣнторю, дѣнѣ тѣмѣ сѣлѣ дѣнѣ сѣтѣ,
сѣ ва' рѣтѣпла сѣ Моарѣ. дѣнѣ а'тѣ оѣтѣа
сѣ =

съ плътвснѣ стѣпнѣ: 4000 хъ побори, рѣдѣва
бате Свѣропторѣ пре стѣпнѣ съ нѣ пѣе мѣ
нѣнѣт ми съ дѣ 1200 = дѣ побори.

Гарѣ дѣ ва ловѣ Унѣва Ма рѣтѣю, пре архіе
рѣвѣ саѣ пре Кѣлвѣрѣлѣ, Саѣ пре попа, съна
дѣ маѣ рѣтѣю съ нѣ пѣе Мѣнѣлѣ ми а по
съ нѣ стѣнѣдѣрѣ.

Гарѣ дѣ ва о Морѣ пре татѣсѣд саѣ пре мѣтѣ
са саѣ пре дѣратѣсѣд, Саѣ пре фѣгорѣ, пре
а ѣлѣ ѣ Унѣамѣ съ нѣ арѣдѣ фѣрѣ мѣвѣ рѣо
нѣ.

Кѣн съ прѣснѣ сатѣлѣ, Саѣ стѣпнѣ побори
нѣой рѣтѣ дѣнѣши, ѣрѣ пѣнѣтѣрѣ ѣ съ дѣ мѣр
тѣрѣи ми а пѣчѣ съ сѣ ѣрѣдѣ.

Дѣ ва дѣ ма пре ѣлѣ виноватѣ рѣнантѣ
рѣдѣ дѣнѣ торѣлѣрѣ, ми дѣ ва ѣрѣ съ вѣнѣ ла
рѣдѣ дѣнѣтѣ, ѣрѣ ѣлѣ ѣ ва вѣнѣ съ фѣе ѣрѣта
дѣ шрѣоѣ лѣи ми рѣдѣ дѣнѣтѣ съ доѣнѣ дѣснѣ
дѣ арѣдѣ

Fol. 35r

ши вношатъ, царъ гл҃а те наъ а свѣтатѣ
 порядна ши наъ вѣнѣ ла рѣдѣматѣ аѣ
 ла сѣ сѣ Глоатсѣ ши дѣ вѣнѣ свѣтѣ, царъ гл҃а
 мѣ аѣтѣ сѣ сѣ рѣдѣ.

Злоуцѣ про уѣ саръ Гѣсѣ сѣ сѣ дѣсѣ
 перѣ, наъ нѣсѣ пѣрѣ.

Даръ вѣноуѣ Гнѣва те ва дѣ рѣтѣ
 ла Гнѣва, ши ва дѣи а даръ ла кѣпѣ ши
 нѣва дѣи пѣтѣрѣнѣ а дѣи, а гл҃а сѣ рѣи
 дѣсѣ ла сѣтѣмѣ те мѣ маѣ а проаѣ
 ши аѣ нѣсѣва свѣла а те мѣ сѣтѣ сѣ мѣ про
 вѣ, поаѣтѣ Гл҃а а гл҃а сѣ пѣтѣсѣнѣ аѣ
 сѣтѣ приѣтѣ вѣрѣ свѣтѣ рѣдѣмѣтѣ.

Чи нѣ саръ Гѣсѣ сѣ пѣтѣрѣнѣ про ѡмѣ сѣрѣ
 нѣ ла пѣ мѣнѣ сѣрѣнѣ, про а гл҃а сѣ мѣ
 аѣ ла мѣна рѣдѣмѣтѣ.

Дѣва рѣдѣ Гнѣва парѣа ла вѣрѣ Гнѣва
 я пѣтѣрѣ сѣ мѣ ла вѣрѣ о: аѣ Гнѣсѣ, сѣ пѣ
 тѣаѣ мѣна, царъ дѣ сѣворѣ Гнѣва дѣи ва
 мѣни

с а Мени прощ, съ платвсн 400 ф^т потори
У и нт саръ Гзепъ съ а прп^тъ ласа, савъ а мт
 чева ъ пп^тъ шн ъ Мание. прг а тла жв фовъ
 сѣмъ аррѣ, ларъ ф^т Нѣла да сатвѣ ла фа
 цѣ, атвнѣа съ платвсн сатвѣ а тла поа
 тѣ патвѣа, а рсѣлѣи.

Д а саръ ъ пѣлаа, съ Мѣртѣ Гнѣва жв паръ
 сплѣ спрг а твѣмъ прѣ канъ, шн ворѣ ф^т ъ Фран
 нпѣи Стре рѣв, шн съ ворѣ Гзепъ аша фаттѣ
 съ съ ла фѣла дѣнши потѣ, шн съ съ ф^т рѣв
 нѣтаме ла жв тара ф^т прѣ пѣснѣ, ларъ рѣв
 нѣтаме съ ф^т а тла Стре ларѣ а ъ сплѣнѣ
 а фѣте рѣв. шн прѣ а тѣн сплѣнѣ сѣнъ канонѣ
 нѣ прѣнѣ ара тѣ ла Сирп пѣвѣ рѣв дѣнѣцѣи.

105
 106

К ѣ рцпѣ ф^т прѣ рѣ пѣщнѣ ларѣ съ Гзевѣнъ т
 съ ара тѣ ъ Напнтѣ рѣв дѣнѣ торѣ ларѣ, аша
 съ ф^т ф^т ъ авѣаре ф^т са мѣ, ф^т ворѣ ф^т ъ
 тѣ Сирп съ жв шпрѣ ф^т прѣ рѣ тѣмъ шн саръ
 прѣ

про фате дѣ алицѣ пре а доура, а гѣт сѣлѣ дѣ
рѣвѣ дѣ потори, рѣ канитѣ рѣ ратѣлѣ: шѣ сѣва
Гѣсѣ рѣтра а гѣ карте ерѣ у лѣвѣи: Спннѣлѣ
Сѣлѣ лѣчѣнѣлѣ, а гѣ карте дѣ сѣлѣ поате при
ми дѣ лѣрѣдѣнѣлѣ, шѣ Гнѣлѣ ва фѣи пре фѣи:
а гѣ карте поате рѣдѣнѣлѣ сѣлѣ пѣтрѣлѣ
шѣ пнѣлѣ а гѣя лѣрѣ сѣлѣ пѣрѣлѣ.

Дѣ ва рѣдѣнѣлѣ сѣлѣ ва сѣлѣ Гнѣлѣ ва пре ерѣ
пѣтрѣлѣ, а рѣ ратѣлѣ сѣлѣ а сѣлѣ пнѣлѣ
а гѣла сѣлѣ пнѣлѣ сѣлѣ 400 дѣ потори, лѣрѣ дѣл
ва лѣвѣ лѣ гѣва, сѣлѣ лѣпѣлѣ дѣ потѣ-
пнѣлѣ лѣи, лѣ гѣ Спннѣлѣ ерѣ тѣлѣ.

Чѣ гѣ снѣлѣ дѣ рѣдѣнѣлѣ рѣ ратѣлѣ пнѣ
лѣрѣ пнѣлѣлѣ, сѣлѣ дѣ: 12: потори: пнѣрѣ-
лѣ шѣлѣ рѣ сѣлѣ: 12: потѣ: пнѣрѣлѣ лѣорѣ
12: потѣ: пнѣрѣлѣ сѣлѣ гѣлѣ 10: потѣ: пнѣрѣлѣ
сѣлѣ: 12: потѣ: Шѣ пнѣрѣлѣ лѣлѣ: 4: потори
пнѣрѣлѣ сѣлѣ лѣлѣ: 4: потѣ: Пнѣрѣлѣ сѣлѣ лѣлѣ: 4:
потѣ: пнѣрѣлѣ сѣлѣ лѣлѣ: 6: потѣ: пнѣрѣлѣ сѣлѣ лѣлѣ

баше 12 бани: пинѣвъ Стѣпѣ 12 бани: пинѣвъ
рѣмѣторіа: 12 бани пинѣвъ Капри 12 бани

Пинѣвъ рѣмѣторіа Стѣпѣ Капри

Ж рѣмѣторіа Стѣпѣ Капри пинѣвъ принѣ
лѣмѣнтѣвъ рѣмѣторіа: Стѣпѣ рѣмѣторіа Сѣвѣ
Стѣпѣ рѣмѣторіа Стѣпѣ, волниѣ Нѣ арѣ аѣва:
рѣ Сѣвѣ Стѣпѣ Стѣпѣ арѣ те те лѣсте рѣ
прѣводниѣ лѣи, Стѣпѣ Нѣ маи Нѣ те Сѣвѣ
рѣ Стѣпѣ Сѣпѣ аѣва Нѣ пинѣвъ волниѣ лѣи

К рѣ Стѣпѣ Стѣпѣ инѣва сѣ пинѣвъ рѣмѣ
сѣ сѣ рѣмѣторіа рѣмѣторіа рѣмѣторіа рѣмѣторіа
лѣи, аѣва сѣ пинѣвъ лѣи пинѣвъ аѣва лѣи, лѣи
теи те ворѣ рѣмѣторіа, аѣва сѣ лѣи
рѣмѣторіа инѣва те рѣмѣторіа лѣи, теи рѣмѣ
торіа.

Д рѣмѣторіа рѣмѣторіа сѣ рѣмѣторіа рѣмѣторіа
рѣмѣторіа, лѣи сѣ, теи сѣ рѣмѣторіа лѣи рѣмѣторіа
рѣмѣторіа

Fol. 37r

рѣтвѣнъ, сѣдъ ла ѿ а мени рѣтвѣнъ, сѣдъ
ла ѿпсвѣтѣнъ, а ѿла роуѣ Слово сѣ фѣе ѿ
поатѣ роуѣ лѣи.

Кари роуѣ сѣ ѿпсвѣтѣ рѣтвѣ ѿпсвѣтѣнъ,
васнѣпа рѣтвѣ рѣтвѣнъ, а ѿла Сло
во сѣ фѣе.

Ша мени Кари сѣ а ѿпсвѣнъ приѣ цѣри
Саринѣ, ши ва фѣ фѣцѣнъ ѿ роуѣ вѣо
Кѣ Вѣшѣи, а ѿла Кѣ Вѣшѣ Кари Сѣи Пнтарѣ
Ель, Аи Мѣна сѣ ѿпсвѣнъ Кѣи а прѣтѣ
ѿ: Саринѣ Вѣрѣ шѣи.

Гарѣ ѿ ва фѣцѣи ѿпсвѣнъ ѿ вѣрѣнъ Марѣ рѣдъ
сѣѣ ѿ сѣ рѣѣ, ла а ѿла пѣмѣнѣ Саринѣ
рѣтвѣ рѣтвѣнъ Кѣи, Прѣ а ѿла сѣнѣлѣ
ѿ рѣ Мѣнои, ѿгарѣ пѣтрѣи Кѣи мѣлѣ
рѣдъ пнтарѣ Ель, пѣ мѣнѣнѣ лѣи.

Агарѣ Кѣи ѿпсвѣнъ ѿ ва а прѣтѣнъ ѿ пѣмѣ
нѣнѣ рѣтвѣнъ, сѣ ѿ прѣтѣнъ, ѿгарѣ
Аѣ

де ва зпѣе къ р'ль ва да р' Напои, ла' таа те-
ва къ ноаще, ши' Нѣва р'щница, ла' а' та р'
лѣрцѣ'с де р'де Саѣ Гостѣ, съезъ о' Сѣнѣвѣ
ка ши' оу' фрѣ, сѣрѣ дѣ ва Гѣеп' ла' басть р'
лѣмѣнѣв Стрѣнѣ, прѣже съ араѣе р'тѣ
ла' къ пѣтанѣмъ съзъ Саѣ ла' воэ воэ.

Питрѣ итѣвѣторѣ.

Итѣвѣторѣ карѣ р'алѣ прѣнѣ цѣри' Сре-
нѣ, Саѣ а' р' паратѣвѣнѣ Мѣи, волнѣнѣ съ нѣ р'ѣ
нѣи оу' Стѣпѣнѣторѣ Саѣ рѣдѣвѣторѣ Саѣ
сѣрѣ те ѡ: а' ѡ при, къ мѣторѣ мѣрѣ ши' Итѣвѣ-
торѣ, Саѣ р' Спѣмъ а' а' лѣна, тева а' мѣрѣ, Саѣ
р' Спѣмъ а' прѣнѣнѣ тева саѣ пан', чѣнѣ сѣрѣ
Гѣеп' съ фанѣ дѣ а' гѣстѣ, съ лѣзѣвѣнѣ а' гѣ-
ла' 2000 рѣ потѣри.

Итѣвѣторѣ мѣрѣ сѣрѣ Слѣпо, ши' те мѣрѣ ма-
ри' ши' те мѣрѣ мѣнѣ, фрѣ рѣ ѡ прѣвѣ а' р'ѣ
прѣнѣ

Принь пьмьнтвль рьратвль: съ вьндръ ти
съ кьперь, прькь: пьртьвль и а дьтє, шь оу:
нъ арє вог а кьтєра ти а вьндрє;

Шмьль рьратвльи, Ствльнторю Сь рьв
двнтори, съ нъ дьтє волннє а вьпрн, Сь а
цннє тєва а нъ вьцурторнє: Сь аи вьндрє
вє а льн дьрє прьць, ии волннє гьстє
дьтє кьдє кь аса нъ вьцурторє рьла нъ вьпрн
пєв:

Кари Ствльнторю вьд прн, нъ вьцурторє
кьнєвє, съ пьлтвєи а гєлє Ствльнє патв
па льн ти Глодє: 1200 нъ потєри, ти дє
сєвє дь тєвє пьр дьтє дьнє нъ соу потє
тєсєв пьр дьтє сь пьлтвєи.

Чєлє пьмьнтвль тєтєцн, Сь дьнє вько
лєлє тєтєцн, тєсарє дьрє, а гє патвєи сь
пьлтвєи, тєи дьнє околє лонєлєи а гєлє
Сатєлє,

Би стрнє дь вє вьпєри Сь вє Стрнє
чи

ши сѣль петрѣла алтѣ ѡтаре дѣ ота
рѣль лѣрѣ къ нѣте,

Дѣ Мнѣтѣла рѣратѣ дѣва дѣ вѣрѣ ка
рѣтѣ спрѣсѣ дѣла мѣна мѣи, къ нѣва Пнѣрѣ
вѣрѣ Мѣиѣ, сѣ дѣ Сирѣиторѣлави 120 дѣ поѣ:
ши ѣлѣнѣ Мѣи Мѣи Сирѣиторѣи 24 дѣ поѣ

Кѣ рѣтѣ рѣратѣвѣи сѣ нѣвѣ вѣрѣ сѣи сѣ ѡ каѣ
пѣ ѣнѣва, Мѣкарѣ ѡрѣ ѡуѣтѣ сѣрѣ мѣрѣтѣтѣ
ла алтѣ рѣ рѣрѣцѣ сѣи ла рѣ рѣратѣвѣа мѣи сѣи
ла ѣраи, сѣи ла Сѣвѣпнѣиторѣи, Мѣри мѣи
мѣи, ши Аѣиѣ ѣвѣлѣо дѣ ѡ мѣ сѣ нѣ сѣ вѣрѣ
а ѡ вѣтѣи, дѣ рѣ а ѣла ла дѣ рѣ ѣстѣ три
мѣсѣ, ши ѣв ѡвѣнѣ паѣ мѣи Сѣо пнѣиѣ сѣ
мѣрѣ.

Чѣи Сѣпѣиѣ аи пѣ мѣнѣтѣлави рѣ рѣратѣвѣи ла
Сѣвѣпнѣиторѣи, а дѣиѣ пѣ ѡ ѡаѣи, пнѣтѣрѣ, ѣи
сѣ нѣ дѣиѣ ѡлнѣиѣ нѣиѣ ѡуѣ Сѣвѣпнѣиѣ, а дѣаѣ:
ѣѣва Мѣи Мѣитѣ, ѣв дѣиѣши, дѣ рѣ нѣтѣи
ѣѣтѣ ле Сѣвѣнѣ, а рѣтѣнѣла рѣ рѣратѣвѣиѣ, рѣ
сѣ пѣтѣ мѣнѣ, дѣ ѡаѣ ѣнѣтѣ сѣи ѣвѣрѣтѣ, ла рѣ
дѣ

А аръ фаре тева Ма мѣтъ пѣте а ртнѣ
 лѣ, а теѣ рокозарю волнѣв ѣсте, а съ пѣ
 рѣ къ стѣпнѣ свѣ, ш Нѣте Нѣ ѣсте вол
 ннѣ а о при при ѣла фѣла дурпале, ш Нѣ
 Маѣ свѣсъ рѣдѣе къ дурпале, ш дѣва,
 рѣдѣе при стѣпнѣ къ ѣва, съ пѣтѣе
 рокозѣ свѣ поѣе мѣтъ а мѣратѣ Маѣ Мѣл
 пѣ: шѣ дѣвѣ а теѣ стѣпнѣ свѣдѣе вол
 ннѣ а фаре вѣ оу рѣ ѣ рокозѣ свѣ.

Ни мѣтъ свѣдѣе при пѣтѣе, сорѣ те ѣ: а дѣва
 рѣтѣратѣ свѣ стѣпнѣ, фѣрѣ рѣдѣе мѣта фѣ
 пѣратѣ мѣ. шѣ свѣдѣе рѣтѣратѣ порѣнѣа рѣтѣрѣ
 тѣеѣе. **Г**а рѣ ѣрѣ те арѣ фѣ фѣтѣе къ
 ва рѣтѣратѣ мѣ, ѣтѣте свѣ сѣте, свѣ мѣиѣ
 шѣ сорѣ фѣси ѣнѣва сѣлѣ вѣнѣе, свѣ рѣтѣрѣ
 вѣрѣ нѣ рѣдѣнѣе ва ѣдѣа. свѣ шорѣ стѣрѣ
 ѣа сѣтеле, свѣ сорѣ тева пѣдѣнѣ арѣ фаре рѣ
 по тѣрѣва рѣтѣратѣ мѣ, свѣ нѣе ѣа стѣпнѣа
 шѣ цѣндѣлѣ мѣи, шѣ свѣ пѣтѣеѣе тѣоате
 теѣе.

ка

Fol. 40r

не сѣхъ дѣнѣтъ Патѣоу, шѣ Спнѣрѣ Бѣаца
сѣ н'сѣ ла, сѣхъ ла прннсоади пѣнѣ ла тѣарѣ
сѣ фѣо.

Оу нѣ сарѣ рѣтѣла Хоу, шѣ арѣ Мѣрѣ ла та
рѣнѣтѣ рѣри сѣ рѣрѣ, сѣхъ алѣ рѣхъ сѣ рѣнѣ =
шѣ Нѣ Ворѣ оѣса рѣ сѣмѣ, пѣдѣторѣ чѣнѣ рѣ
ларѣнѣ, а чѣнѣ пѣдѣторѣ сѣ пѣлѣтѣсѣнѣ тѣоатѣ
пѣлѣла.

Дѣ сарѣ Гѣспѣ рѣрѣ оу Стѣпѣнѣ сѣхъ вѣрѣ оу оѣмѣ
прѣстѣ рѣрѣторѣ, шѣ сѣвѣ Сѣлѣ чѣнѣвѣ =
а оѣпра оѣнѣлѣнѣ лѣнѣ, шѣ чѣнѣ арѣ рѣгѣрѣ
а чѣстѣ, сѣнѣтѣ хѣшѣ чѣнѣ нѣ рѣрѣнѣ оѣнѣ
рѣ прѣратѣлѣнѣ.

Порѣнѣ лѣтѣнѣлѣнѣ рѣ прѣратѣ, сѣпорѣнѣ =
чѣнѣ о: оу нѣ сарѣ рѣтѣла рѣ чѣтѣу, рѣ рѣрѣ
рѣ сѣтѣ, Хоу пѣлѣ хѣрѣ, сѣхъ оѣ мѣнѣ чѣнѣ рѣнѣ
шѣ нѣвѣ чѣнѣ прѣнѣ Мошѣнѣ, сѣсѣ прѣнѣ рѣнѣ
сѣсѣ рѣ ла рѣрѣ Мошѣ, шѣ рѣ сарѣ Гѣспѣ рѣтра
а чѣнѣ оѣкѣмѣ сѣхъ чѣнѣтѣ шѣ Нѣ сѣхъ нѣ рѣтѣ
а чѣнѣ

а'га' лонѣ съ съ рнхтвсѣмъ, г'рѣ' Слѣдѣнн
торнѣмъ а'га' лонѣ съ съ лбухъ мѣ съ съ дѣ-
ла рѣхъ дѣнѣмъ, мѣ съ плѣтвсѣмъ тоаѣмъ пачѣ-
оа г'а' дѣнѣмъ а'га' рѣн'.

Грѣ' дѣворѣ' дн' Слѣдѣ' лѣ рѣхъ дѣнѣторнѣ мѣ-
рѣ дѣнѣторнѣ лѣ авѣамъ д' самѣ дѣ а'гестнѣ
а'га' рѣхъ дѣнѣторнѣ а'ша съ пѣспрѣнѣмъ камнѣ
г'ен' рѣн'.

Ждѣнѣторнѣ карнѣ снѣ амѣдѣу' дѣ рѣнѣ
ратѣль, сѣд' а' мѣ' р' дѣ рѣнѣ дѣнѣторнѣ а'нѣ рѣнѣ
мѣ' съ ворѣ' дѣнѣмъ а' фѣгѣ дѣ рѣнѣмъ лѣ
г'ен' рѣнѣ, мѣ' г'нѣ сѣрѣ дѣнѣмъ мѣ' а'рѣ дѣ рѣ-
дѣ а'га' дѣ рѣнѣмъ, а'ша съ рѣ' ѡ снѣ дѣнѣ
камнѣ г'а' г'ѣ' а' Слѣдѣмъ тапнѣ дѣ рѣнѣмъ

Порѣннѣ дѣ рѣнѣмъ дѣнѣ, пѣрѣдѣ лѣ г'а'
мѣ' мѣрѣ рѣхъ дѣнѣмъ пнѣторѣ' дѣ рѣнѣмъ
лѣ г'ен' мѣрѣ, лѣ г'ен' мѣрѣ, д' Слѣдѣмъ рѣхъ дѣнѣмъ
съ дѣ' **24:** дѣ рѣхъ дѣнѣторѣ, **Г**рѣ' пнѣторѣ' мѣ'
пѣнѣмъ съ дѣ', **6:** мѣ' мѣ' дѣ рѣнѣмъ: мѣ'; **4:** съ дѣ'
мѣ' а'га' мѣ' рѣхъ дѣнѣторѣ мѣ' Слѣдѣмъ мѣ' дѣ'

Е

Fol. 41r

рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
ла рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
нѣдѣи къ дѣи прпоисше.

Аша порѣшише рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
пѣи прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
аѣи прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши

Трѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
нѣдѣи къ дѣи прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
нѣдѣи къ дѣи прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши

Нѣдѣи къ дѣи прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
нѣдѣи къ дѣи прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
нѣдѣи къ дѣи прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши

Аша порѣшише рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
нѣдѣи къ дѣи прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши
нѣдѣи къ дѣи прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши прпоисше сѣ дѣи рѣши

патвоа, сав прѣ тѣмъ карн сав латри сѣи приндѣ.
Ши потѣ вѣлѣторю сав нѣтѣцѣторю, сѣмъбрѣ ла
 стѣпѣнѣмъ стрѣжарпурѣ, кѣмъ поаѣтѣ кѣ арѣ кѣ сѣмъ
 шн сѣ сѣ рѣщѣцаѣ, шн сѣ сѣ пѣтрѣвѣмъ страѣа ка
 сѣ сѣ дѣ рѣ сѣмъ а лторѣ стрѣжарпн, шн кѣ падѣ оѣ
 нѣ сѣ сѣ пѣдѣ сѣ, рѣ рѣтѣ пѣлн дѣ сѣ кѣ патвоа
 сѣ сѣ сопопѣ сѣ кѣ кѣ сѣ сѣ лѣ, шн сѣ сѣ пѣлн =
 тѣ сѣ сѣ ла пѣдѣ сѣ сѣ.
Дарѣ дѣнѣмъ карн пѣрѣ шѣ мѣртѣ ла пѣрѣ бнѣ
 сѣ сѣ сопопѣ сѣ, кѣ сѣ нѣ кѣ дѣ сѣ сѣ сѣ рѣ рѣ.
Тотѣ рѣ дѣ нѣ торю сѣ рѣ кѣ пѣ дѣ сѣ пѣ рѣ сѣ сѣ
 сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ
 дѣ ла кѣ сѣ кѣ сѣ рѣ рѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ
 ла пѣ дѣ нѣ торн.
Ждѣ нѣ торн карн снпѣ пѣ рѣ пѣ шѣ, сѣ пѣ
 дѣ сѣ, а кѣ сѣ сѣ кѣ рѣ рѣ, ла кѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ
 кѣ сѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ мѣ
Бе сѣ сѣ карн снпѣ рѣ сѣ сѣ сѣ сѣ, бнѣ пѣ нѣ =
 шн сѣ сѣ сѣ, дѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ
 сѣ сѣ сѣ, пѣ рѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ
 сѣ мѣ рѣ, ла а кѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ сѣ

Fol. 42r

Грѣ двѣ дозоръ каса къна къ пѣтри, сав ал
 тѣ къ тева, ва сурьма а конершиъ каси, а гна сля
 тѣснѣ: 1500 дѣ потори, двѣ дн къ воѣ лѣн, тарѣ дн
 дн дѣрѣ воѣ съ нѣ плѣтѣснѣ, тарѣ двѣ дн дѣнѣ
 сѣ дѣтѣ сав дѣ двѣ при сѣри, а гнѣ сѣ плѣтѣснѣ
 4000 дѣ потори.

Д двѣ спарѣ оуша къна гнѣва, шн ва пнѣра фѣа
 са къна дѣ спѣ, шн гнѣн гѣ а спарѣ оуша сѣснѣ
 тѣи мѣнѣпѣт, шн сѣ плѣтѣснѣ а гѣ гнѣоуѣ, шн пѣтѣва
 гѣ сав дѣнѣтѣ **Г**рѣ двѣ дн дѣтѣ тритѣ дѣла:
 сѣпѣнѣпѣри, а гнѣра сѣ нѣлѣсѣ дѣнѣ нѣнѣ сѣрѣв=
 тѣтѣ.

Д двѣ внѣдѣ гѣва а лнѣнѣва дѣ дѣнѣтѣри пнѣрѣ дѣ
 тѣриѣ гѣ дѣ сѣснѣ, шн сѣва дѣ гѣтѣтѣ сав лѣ со
 оарѣ сѣснѣ внѣдѣ дѣнѣ сѣнѣоуѣ, тарѣ а гнѣ рѣзѣнѣ
 тѣри сѣ нѣ поатѣ кънѣра, пнѣрѣ дѣ гѣ снѣтѣ гѣ
 прѣуѣтѣри шн кънѣрѣтѣри.

Сѣ сѣ прѣтѣ гѣ лѣтѣ, сѣ нѣ гѣ дѣрѣ. а гѣ а гнѣ а гнѣ
 мѣрѣ рѣалнѣнѣ, тарѣ дѣ нѣрѣнѣ мѣрѣ дѣнѣ бѣрѣалѣ
 шн а гнѣ мѣрѣ двѣ мѣрѣ гѣ дѣрѣнѣ, лѣ мѣрѣнѣнѣ
 гѣ рѣнѣ пѣнѣтѣри гѣ пнѣрѣ сѣрѣатѣ, шн гнѣ гѣ
 сѣ лѣа, а гнѣ гѣрѣ дѣнѣ сѣ а гнѣ сѣрѣатѣ гнѣ дѣ
 гнѣ

Fol. 43r

дѣнса, пптръ кѣтъ нѣврѣ съцнѣ крѣднѣца Еп
пптръ кѣтъ вѣс, кѣтъ пптръ кѣтъ Мортѣ.

Сѣнѣ кѣтъ кѣтъ пптръ асѣпра Мѣртѣ вѣдѣ, сѣсѣ
сѣратпора кѣдѣрѣ сѣпѣрѣ, Макарь дѣ арѣи шѣсѣ
сѣрпѣнѣ дѣтѣрѣ, пѣнѣ кѣтъ сѣрѣ сѣтѣнѣи тѣнѣсѣрѣ
Прѣ дѣ арѣ дѣ рѣднѣ асѣпра шѣ арѣ сѣпѣрѣ прѣ тѣнѣ
тѣнѣнѣ сѣратпѣ, асѣрѣ кѣ асѣрѣратѣ, сѣнѣ пѣрѣтѣ тѣа
тѣ дѣтѣрѣнѣ. Еа сѣ асѣрѣтѣрѣ.

Чѣлѣ кѣтъ Стѣрпѣнѣ сѣсѣтѣ асѣпра дѣ рѣратѣнѣ, кѣрѣ
сѣсѣ, асѣрѣ дѣ сѣсѣтѣ сѣ тѣрѣ, шѣ дѣсѣ кѣлѣтѣ вѣсѣ
сѣрѣсѣсѣрѣ кѣлѣтѣ шѣ вѣпѣлѣнѣ сѣрѣ дѣ рѣратѣ, шѣ нѣ
вѣ вѣрѣ сѣсѣ арѣрѣ дѣ сѣсѣтѣ кѣтѣи, дѣ тѣрѣ тѣсѣтѣ сѣ пѣрѣтѣ
нѣ тѣсѣтѣ кѣднѣ кѣлѣтѣ кѣ асѣрѣсѣ.

Дѣсѣ дѣ сѣсѣтѣнѣ дѣ сѣсѣтѣ Мѣсѣрѣ дѣ 100 дѣ асѣ
дѣтѣсѣрѣ тѣсѣтѣ Мѣсѣрѣ сѣ асѣрѣтѣ прѣ сѣрѣратѣ, Мѣсѣ
нѣтѣи сѣрѣсѣсѣрѣ нѣрѣнѣ кѣлѣтѣтѣ дѣлѣ Елѣ, сѣнѣ
сѣ мѣрѣтѣ пѣнѣ кѣтѣ. кѣ асѣрѣратѣ вѣсѣ вѣрѣи
дѣрѣ дѣсѣсѣ асѣрѣсѣрѣ дѣсѣтѣ сѣпѣтѣ кѣ асѣрѣтѣ дѣ
кѣ дѣтѣсѣрѣ тѣсѣтѣ асѣрѣтѣ дѣнѣ асѣ вѣсѣтѣ рѣнѣнѣ
апѣнѣ арѣ вѣсѣ сѣсѣ Мѣрѣтѣ.

Прѣ дѣ нѣсѣ дѣлѣнѣ Мѣсѣрѣ асѣлѣ сѣрѣнѣ шѣ вѣ
дѣ рѣднѣ асѣ Мѣрѣтѣ, дѣ рѣ дѣ сѣрѣратѣнѣ Еп нѣ
шѣсѣ

иъшаъ а дъсь а мнѣ шъ о ва лва а лѣ вопниъ
 аша сѣ сѣ сомотвѣя а мнѣ шъ канѣ шъ кѣ рвари, шъ дѣ
 ва вѣнъ гѣлѣ дѣнѣ тѣю а вѣ ратиъ дѣла о асѣтѣ, вѣс аръ
 ашъ лва мѣрт са р напою, Манаръ дѣва дѣи дѣсѣтѣ
 шъ ла роуѣ дѣтпоаръ тѣстѣ гѣ ашъ ашѣтѣ о вѣ роа-
 тѣвлѣ гѣи. **Г**арѣ гѣравлѣ дѣнѣ дѣ кѣ гѣрѣ тѣстѣ а а
 шѣтѣ рѣтѣ 100 дѣ ани, гѣ дѣнѣва гѣуѣтѣ, гѣтѣ
 гѣи ани вѣрѣ вѣстѣ дѣ вѣауѣ лѣи сѣ дѣ. Моарѣ, гѣ
 вѣлнѣтѣ тѣстѣ асѣ мѣртѣ

Дѣва сплѣнъ вѣнѣва гѣта гѣсплѣ, сѣв кѣ рѣтѣ
 нѣ шѣ Стѣрѣна гѣтѣ гѣи, аша порѣнѣтѣ сѣтѣ
 о вѣ рѣна рѣсѣ рѣтѣвлѣ. сѣнѣ тѣсѣ насѣлѣ тѣнѣ
 плѣтѣсѣ тѣоатѣ рѣшнѣтѣ гѣтѣ, а дѣнѣ сѣнъ дѣ а
 тѣрѣ парѣ дѣи а вѣртѣ лѣи.

Гарѣ дѣва дѣи дѣнѣ а вѣна вѣа гѣи, шъ нѣтѣтѣ нѣ
 тѣнѣ нѣтѣи пѣрѣнѣтѣ дѣ а гѣста, шъ вѣрѣ а вѣтѣ вѣнѣтѣ
 вѣнѣтѣ дѣ а лѣтѣвлѣ, а гѣстаа дѣрѣ о пѣрѣтѣ нѣтѣ
 дѣи нѣтѣта шъ сѣ о гѣ лѣи дѣ мѣртѣ.

Гарѣ пѣтѣрѣ вѣрѣ пѣрѣтѣ нѣ вѣрѣ вѣи пѣрѣнѣтѣ
 гѣи, шъ вѣа дѣи о мѣлѣ кѣртѣ а Стѣрѣна гѣтѣ гѣи
 рѣтѣ о о тѣтѣ, а тѣнѣтѣ сѣ дѣ гѣтѣ рѣлѣ ла гѣтѣтѣ.

Fol. 44r

с' лице д' аге, фаре д' ва д'и с' д' п' в' р' е д' ми
р' ои с' д' пр' е р' а' т' а' л' е, фаре д' и' н' д' е ц' о' р' т' а' e
с' р' а' н' e, а' г' е' л' я' с' e' n' e' т' a' e' н' a' c' e' l' e, и' n' c' e' e' z' d' k' n' e' z'
л' a' п' р' e' c' o' o' p' e, д' в' a' д' и' ф' a' m' a' M' a' i' M' i' n' i' d' e' : 12 a' n' i'
и' д' и' в' o' r' e' в' o' t' п' e' r' n' i' c' y' c' л' o' o' d' n' a' m' a' в' e' r' e' m' e' c' t' p' e
M' e' r' t' n' i' c' h' e' v' a' n' , т' p' o' n' o' s' y' e' c' e' a' t' f' i' c' t' a' п' e' n' e' л' a' в' e' r' e' m' e' t'
M' e' r' t' n' i' c' h' e' v' a' n' , фаре п' и' n' d' o' s' a' i' f' t' e' d' e' r' t' k' r' o' v' e' r' e' i' e'
с' e' d' d' e' f' e' o' r' i' a' n' a' t' p' i' a' k' a' r' l' e' d' i' n' a' v' e' r' e' l' a' f' a' t' a' n' .

143

Д в' a' f' a' c' e' c' o' M' e' l' e' k' e' r' e' i' t' k' e' M' e' r' t' a' l' t' e' r' k' o' r' e' a' r' e'
o' b' r' a' t' e' t' e' , и' n' v' a' d' i' f' o' c' t' a' k' e' v' o' s' M' e' r' t' , и' n' c' o' M' e' l' e'
v' a' d' i' f' e' v' r' a' t' e' , c' e' п' л' a' t' e' s' i' e' : 120 d' e' п' o' t' o' r' i' t' a' o' b' o' r'
п' и' n' t' o' r' e' k' i' e' a' d' e' n' i' t' a' n' d' i' r' e' d' i' n' u' d' и' r' e' v' i' n' i' t' a' g' e'
p' o' a' t' v' a' n' e' i' e' , фаре a' g' a' M' e' r' t' c' e' c' e' k' i' d' n' e' s' e' k' a' o' k' e' r'
e' z' d' e' r' e' r' e' v' i' n' i' t' , фаре d' e' n' v' a' d' i' f' e' v' r' a' t' e' a' g' e' l' e' c' o'
и' n' a' f' o' c' t' a' k' e' v' o' s' M' e' r' t' , c' e' п' л' a' t' e' s' i' e' c' o' M' e' l' e' : 120 d' e'
п' o' t' o' r' i' t' e' , и' n' o' b' r' a' t' v' a' n' M' e' r' t' a' r' e' v' o' s' c' e' n' v' o' M' a' i' п' r' i'
t' e' s' i' e' d' k' a' s' a' l' e' i' .

Д a' r' e' d' v' a' d' i' M' e' r' t' e' z' d' e' v' o' s' , и' n' v' a' d' a' g' e' k' e' v' o' s' a'
M' e' l' e' d' o' n' a' c' e' п' e' t' r' v' i' e' п' o' a' t' e' r' e' v' i' n' i' t' , фаре d' e' v' a' d' i'
c' l' a' v' i' t' e' c' e' п' л' a' t' e' s' i' e' c' o' M' e' l' e' : 120 d' e' п' o' t' o' r' i' t' e' и' n' c' e'
o' a' t' e' .

144

Д e' l' e' i' e' f' a' c' i' t' p' r' o' k' e' r' v' i' e' k' e' o' b' r' a' t' v' a' n' e' c' a' k' e' M' e' r' t'
c' a' z' k' e' d' o' o' a' t' t' o' n' e' , c' a' z' k' e' п' a' c' e' r' , d' e' f' e' v' a' p' o' n' d' i' c' e'
c' z

К и со ра Мъри Лън р'и' ани сѣ нъ сѣ къ мнѣ ся. ~ ~ ~
К и до ао сврори фаръ р'и' ани **А**ша ши Мъртъ къ дои
ограацѣ, а дѣиъ доп' драцѣ. ~ ~ ~
Гаръ къ Мауфеа дѣ сѣ ва Мѣстна, кашъ къ сорвса дѣ
пръ патѣ дѣ старо Мѣтѣ р'и' ани дѣиъ правна а: 29:
сѣ нѣтѣ лѣнъ василѣ. ~ ~ ~
К и дѣта фаръ нѣ та стѣ а рѣвнѣ лѣ въ рѣстѣ дѣ р'и' ани
Мѣтѣ дѣиъ сѣ нѣ сѣ къ мнѣ ся р'и' ани дѣиъ правна сѣ
нѣтѣ лѣнъ Иоанъ Златовѣстѣ. ~ ~ ~
Аша сѣ ѡпрѣцѣ ши Мъри фаръ нѣ арѣ ограатѣ ш
ва фѣиъ къ дѣгору тѣнѣ рѣ прѣиъ рѣиъ сѣ ѡпрѣцѣ р'i' ани
Сѣ нѣ сѣ а Мѣстна Мъртъ къ ограатѣ, сѣ ѡграатѣ
къ Мъртѣ, р'и' тоѣ поставѣ тѣлѣ Мѣрѣ, тѣ рѣ дѣ ва р'
дѣ рѣ дѣиъ, а сѣ а Мѣстна Е' а свѣ рѣ нѣтѣ тоѣ поставѣ
ши р'и' дѣ арѣ сѣ ѡ поставѣ Мапарѣ нѣ таи ѡ дѣиъ
дѣ сѣ арѣ рѣ а Мѣстна тѣ, ши нѣ ѡ вѣ рѣ нѣиъ а лѣ ва сѣ нѣ
та прѣиъ ани ~ ~ ~
Прѣиъ тѣ лѣ дѣ ва а дѣ рѣ нѣ прѣ рѣ сѣ сѣ ѡ прѣцѣ 10:
ани нѣ тѣ правна сѣ нѣтѣ лѣнъ василѣ. ~ ~ ~
Гаръ дѣ вѣ рѣ нѣтѣ ва дѣиъ а дѣ рѣ нѣтѣ р'и' ани сѣ ѡ
прѣцѣ **Г**арѣ прѣотѣ лѣ дѣ ва а дѣ рѣ нѣ, сѣ ѡ прѣ
цѣ

Ани, април рѣ са сѣва фи а прѣса спре а дѣрса нѣ са
дѣ нѣво, лѣспѣ са дѣ дѣ проуѣ. дѣ нѣ правна 25
а сѣ нѣва вѣ а нѣто лѣ.

Тѣл харю дѣ сѣва по нѣ шѣ сѣва сповѣ дѣ дѣ
во а са оу а нѣ сѣ нѣса кѣ мѣ нѣ, шѣ сѣ пѣ дѣ нѣ по а нѣ
та дѣ хѣ рѣ а. дѣ ва а вѣ кѣ сѣ, сѣ рѣ дѣ ва фи дѣ шѣ нѣ а нѣ
дѣ рѣ а нѣ сѣ оу рѣ вѣ дѣ кѣ мѣ нѣ дѣ вѣ рѣ, дѣ ва правна
а сѣ нѣва вѣ в а сѣ лѣ.

Чѣл ѣ прѣ нѣ вѣ прѣ пѣ л харю ла дѣ нѣ, кѣ мѣ та дѣ
рѣ сѣ по нѣ вѣ шѣ сѣ оу рѣ вѣ рѣ прѣ оу а нѣ дѣ кѣ
мѣ нѣ вѣ тѣ рѣ.

Сѣ лѣ гори ѣ нѣ сѣ са нѣ мортѣ нѣ тѣ рѣ лѣ кѣ сѣ дѣ рѣ ѣ ва
дѣ ва мортѣ нѣ тѣ рѣ а ѣ ва рѣ 2: а нѣ сѣ нѣса кѣ мѣ нѣ дѣ нѣ
7: правна а сѣ нѣва вѣ в а сѣ лѣ. 61

Чѣл ѣ сѣ рѣ дѣ ва сѣ нѣ цѣ ѣ нѣ дѣ а нѣ вѣ рѣ нѣ оу а нѣ сѣ
нѣса кѣ мѣ нѣ. дѣ нѣ правна сѣ нѣва вѣ в а сѣ лѣ.

А дѣ ва дѣ вѣ нѣ а нѣ сѣ нѣса кѣ мѣ нѣ рѣ прѣ оу а нѣ. дѣ ва
правна сѣ нѣва вѣ в а сѣ лѣ.

А прѣ дѣ вѣ нѣ а нѣ рѣ нѣ кѣ рѣ нѣ а вѣ прѣ нѣ рѣ 4 а нѣ
сѣ рѣ а вѣ нѣ прѣ нѣ рѣ 4 а нѣ. дѣ ва фи мѣ нѣ тѣ нѣ рѣ
дѣ 20 а нѣ. сѣ рѣ дѣ вѣ рѣ фи мѣ нѣ оу а нѣ рѣ нѣ нѣ
кѣ сѣ рѣ тѣ рѣ а сѣ рѣ прѣ нѣ ла дѣ вѣ нѣ. Мѣ вѣ дѣ нѣ ла сѣ мѣ
хѣ лѣ 3: ла кѣ вѣ нѣ 4: нѣ са кѣ вѣ а рѣ прѣ нѣ. ѣ рѣ

Fol. 46r

Га рѣ дѣвѣ а мѣстна къ логодина дѣи пѣна бѣи
нѣсорѣ дѣвѣнѣа рѣ прѣ уанѣ сѣ прѣи пѣ прѣианѣ
пннтарѣ бѣи прѣианѣ а сѣ пѣи прѣианѣ кѣратѣ прѣ
прѣианѣ нѣианѣ дѣи.

Га рѣ маи рѣианѣ дѣ логодина ба дѣрѣи къ мѣта прѣи
сѣи дѣ алѣи нѣианѣ а дѣианѣ, аша логодина сѣ прѣ
и сѣианѣ.

Га рѣ рѣ рѣианѣ нѣианѣ сѣианѣ а мѣстна, нѣианѣ прѣи
и нѣианѣ дѣианѣ, ии сѣ прѣианѣ канѣи а мѣстна
и сѣианѣ. дѣианѣ а **15** канѣи лѣ сѣианѣ. **3** : а дѣианѣ
дѣианѣ канѣианѣ аша таѣи рѣ **11** : ани сѣианѣ къ мѣианѣ:

Га рѣ дѣианѣ лѣианѣ мѣианѣи сѣианѣи дѣианѣи рѣ
40 дѣианѣи дѣианѣи сѣианѣианѣи дѣианѣианѣи лѣианѣианѣи
таѣианѣи дѣианѣи сѣианѣианѣи **100** : дѣианѣианѣи. **К**рѣианѣи
нѣианѣианѣи лѣианѣи сѣианѣианѣи пннтарѣи дѣианѣианѣианѣи рѣ
прѣианѣианѣи ии мѣианѣи сѣианѣианѣи дѣианѣианѣи маи сѣианѣи.

А мѣстнаианѣи дѣианѣианѣи дѣианѣианѣи къ алѣианѣи дѣианѣианѣи мѣианѣианѣи
сѣианѣианѣи дѣианѣианѣи рѣ **80** : дѣианѣианѣи таи сѣианѣианѣи дѣианѣианѣи
пннтарѣианѣи рѣ **2** : анианѣи, дѣианѣианѣи рѣианѣианѣи дѣианѣианѣи
50 : дѣианѣианѣи мѣианѣианѣи.

Га рѣ дѣианѣианѣи лѣианѣианѣи сѣианѣианѣи прѣианѣианѣи, таианѣи
дѣианѣианѣи маианѣианѣи дѣианѣианѣи прѣианѣианѣи рѣианѣианѣи мѣианѣианѣи
рѣианѣианѣи.

47
рѣше преаве съ раке канонвал Малагїи, шѣ дѣ
че а іа сѣ пѣтѣ тѣндѣрт лѣнпѣрѣ спрѣ дѣнѣ.
Іа рѣ дѣнѣ шѣ дѣнѣ канонѣ а іа сѣтѣ, лѣнпѣтѣ сѣ дѣ
дѣтѣ прощїи. рѣтѣнѣ а нѣ. шѣ дѣрѣ дѣнѣ аша шѣ
нѣ лѣсѣнѣ дѣсѣ, а нѣнѣ дѣтѣтѣ сѣ рѣсѣ лѣнпѣтѣ.
Іа рѣ дѣ лѣтѣ рѣлѣ дѣнѣ а іа сѣтѣ дѣ бѣ дѣнѣ сѣтѣнѣ
нѣ оу пѣтѣ, шѣ тѣнѣ канонвал сѣ а нѣ дѣнѣ пра
вїа сѣ рѣтѣ дѣнѣ васїлѣ.

Аша шѣ Мѣрпѣ а мѣтѣтѣнѣ дѣсѣ шѣ дѣнѣ аша
сѣ рѣлѣ дѣтѣ малагїи, сѣ сѣнѣ сѣ рѣ дѣнѣ Малагїи, шѣ
лѣрѣ сѣ дѣ канонвал каїнѣ ла оу рѣаїѣ. кѣтѣ кѣ шѣ
нѣ лѣтѣ тѣнѣ дѣтѣ Малагїи каїнѣ оу рѣаїѣ.

А а 7 лѣ: правїа дѣ а мѣтѣтѣ рѣаїѣ вѣтѣ дѣнѣ
нѣ, сѣ рѣтѣ дѣтѣ Мѣрпѣ а мѣтѣтѣ рѣаїѣ дѣнѣ пѣ
нѣ дѣ дѣнѣ, кѣнѣ сѣ рѣтѣтѣ пра дѣнѣ лѣнпѣтѣнѣ.
поала, шѣ пѣнѣ дѣнѣ сѣва дѣрѣцїи а іа поала
дѣтѣ дѣнѣ, аша нѣнѣ ла сѣтѣтѣ кѣ мѣтѣтѣтѣ рѣсѣ
нѣ дѣ дѣнѣнѣ, а нѣнѣ а іа мѣтѣтѣнѣ кѣ оу рѣаїѣ
сѣ, лѣнѣ тѣсѣва дѣрѣцїи.

Спрѣ а іа сѣтѣ вѣтѣтѣ, сѣ нѣсѣ дѣтѣтѣтѣ сѣуѣ дѣтѣ сѣуѣ
дѣрѣ кѣтѣ; пра кѣ а по тѣоли тѣрѣсѣнѣ. ла а іа сѣ дѣ
лѣ:

Fol. 47r

ле а сѣ пѣднѣ дѣ прѣсвѣнарѣ, ла времѣ кътннѣмѣтѣри, ла
Златѣ пашпѣрѣ, дѣ постѣри, ла гѣлѣ мѣтннѣмѣтѣри шѣ Марѣ
Златѣ а дѣ сѣрнѣмѣтѣри прѣднѣмѣтѣри, ла тоатѣ дѣ мнѣмѣтѣри
ла тоатѣ а дѣ сѣрнѣмѣтѣри прѣднѣмѣтѣри а сѣ пѣднѣмѣтѣри ла
дѣ мнѣмѣтѣри а мѣтѣнарѣ.

Мертѣ карѣ ва мацѣ прѣднѣ дѣ постѣ гѣлѣ Марѣ Сло
го поатѣ мѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри, шѣ вѣнѣ сѣ сѣтѣ Ма
карѣ шѣ дѣ мѣтѣнарѣ ла Марѣ дѣ мнѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри
дѣ мнѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри.

Ша мнѣ гѣлѣ мѣтѣнарѣ дѣ мнѣмѣтѣри шѣ мѣтѣнарѣ, мѣтѣнарѣ
вѣрѣмѣтѣри сѣ мнѣмѣтѣри дѣ сѣрнѣмѣтѣри сѣ мнѣмѣтѣри, дѣ мнѣмѣтѣри
ла а **69** - дѣ мнѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри гѣлѣ мѣтѣнарѣ поатѣ дѣ мнѣмѣтѣри
пѣднѣмѣтѣри ла а вѣнѣмѣтѣри, а промѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри, дѣ мнѣмѣтѣри гѣлѣ мѣтѣнарѣ
носѣ шѣ дѣ мнѣмѣтѣри сѣ мнѣмѣтѣри а мѣтѣнарѣ, шѣ прѣсвѣнарѣ сѣ мнѣмѣтѣри
слово дѣ мнѣмѣтѣри а сѣ пѣднѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри.

Дѣ ва дѣ мнѣмѣтѣри сѣ мнѣмѣтѣри сѣ мнѣмѣтѣри сѣ мнѣмѣтѣри, мнѣмѣтѣри
дѣ мнѣмѣтѣри а сѣ пѣднѣмѣтѣри, аша сѣ мнѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри сѣ мнѣмѣтѣри
тѣрѣ дѣ мнѣмѣтѣри а сѣ пѣднѣмѣтѣри, дѣ мнѣмѣтѣри гѣлѣ мѣтѣнарѣ дѣ мнѣмѣтѣри

Дѣ ва дѣ мнѣмѣтѣри мнѣмѣтѣри а мѣтѣнарѣ пѣднѣмѣтѣри а мѣтѣнарѣ
мнѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри сѣ мнѣмѣтѣри сѣ мнѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри правнѣ **15**
а сѣ мнѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри дѣ мнѣмѣтѣри, дѣ мнѣмѣтѣри мнѣмѣтѣри баснѣмѣтѣри
дѣ мнѣмѣтѣри

000000

А ѿ ла правна а 4 ра = пптръ сплвиръ, а ѿ ѿиъ сплвнла
роама савъ Савнпа, а ѿ стлпнъ сѣв, Мапа шпъ кзвог =
ка нѣшъ кзрваръ сѣ соотвѣнъ адръ.

А ѿ ѿва ртлпа къ нѣ оѿтаре а ѿ сама ла времъ Мѣри
сѣ а "копропъ прѣннъ шпъ р'л ва с' Мѣри 7 3: ани сѣ
нѣсѣ кътннѣи шпъ ла тоатѣ зѣва сѣ фанъ кѣтѣ 200
а ѿ мѣтаннъ, фартъ лѣна шпъ Мѣри нѣртъ шпъ вниртъ
сѣ пѣннѣ оунатѣ, фартъ а ѿ ѿва а ѿ рѣа ла прѣотѣ
касвѣ оотѣзѣ, шпъ нѣла вѣтѣла прѣотѣ пптръ нѣ
оѿтаре а ѿ сама, шпъ ва Мѣри прѣннѣ нѣ оотѣзѣтѣ
тоатѣ канонѣа а ѿ ела сѣлѣ прѣотѣ прѣотѣ лѣ.

М ѿ артъ а фортннѣ шпъ кѣ зѣца епъ ва а "копропъ прѣ
ннѣва, шпъ ва Мѣри 7 7: ани сѣ о прѣцѣ а ѿ кътннѣ
нѣтѣртъ.

Н фортннѣ артъ а ѿ сама Мѣртъ фѣннѣ артъ шпъ лава
лѣтѣртѣ къ лѣтѣртѣ ла артъ: шпъ лѣдѣртѣ прѣннѣ
лѣртѣ, савъ ва Мѣри нѣртѣ гѣлѣ ва фартѣ фѣннѣ кѣ фѣртѣ
времѣ фѣтѣ лѣ нѣратѣ а ѿ сѣ лѣтѣртѣ ла о'у'нѣга =
ше, а ѿ нѣ правна 33: а Марѣва Васѣлѣс.

Г артъ фѣннѣ прѣотѣ епъ шпъ фѣннѣ Мѣртѣ а лѣртѣ
а ѿ нѣ, савъ фѣннѣ сѣртѣ нѣлатѣ, савъ а ѿ ертѣ нѣвог савъ

Fol. 48r

савъ дѣво нѣво, савъ ла лонѣ пѣтїю, а тѣснѣ всѣхъ
сѣ прїте; А тїи кѣ пѣнати снїтї.

Дрѣ дѣва Мѣнна вѣрѣ Мѣрге оубѣдї савъ сѣрѣ те оупрѣ
сѣтѣрѣ, шї вѣ сѣ Морѣ прѣнївѣ рѣ Фоалѣ, а тѣ сѣ потрѣ
вѣтїѣ ка шї оубѣтїшї, дѣнѣ правнїа а 2. а Марїѣ
василїс, аша сѣнѣсѣ дѣ шї Енѣ авѣдї ка а сѣлѣ дѣ. морѣ
дѣнѣ порѣнїа лѣнѣ вѣанѣ пѣсѣнївѣлѣ.

Дрѣ тѣлѣ дѣла анѣра сѣнтївѣлѣ сѣморѣ а: 21. ла асѣ
правнїа, кѣрѣа дѣва авѣ прѣнївѣ шї рѣ вѣ сѣ Морѣ рѣ
10. анѣ сѣ оупрѣцѣ, аша сѣ оупрѣцѣ шї тѣлѣ тѣснѣ дѣрѣ
натѣ дѣ дѣнѣсѣ.

Аша сѣ оупрѣцѣ дѣнѣ вѣанѣ потнїлѣ, дѣва лѣ
пѣдѣ тѣнѣва прѣнївѣлѣ сѣвѣ ла дѣрѣтѣ, савъ ла оубѣтїшї
кѣнѣва, савъ ла авѣ тѣтїцї ушї савъ рѣ рѣспѣнїлѣ, шї
нѣлѣва лѣва нѣтѣнѣ сѣрѣ крѣщѣрѣ, шї сѣва рѣ тѣлѣ
сѣ морѣ, а тѣла сѣ потрѣнѣвѣцѣ дѣ уубѣтїшї.

Мѣрге дѣва лѣпѣнѣ прѣнївѣ дѣрѣ вѣсѣ шї дѣрѣ
вѣрѣтѣ, дѣанѣ сѣнѣсѣ кѣтнївѣ.

Кѣ лѣтѣ рѣлѣ савъ кѣ лѣтѣ рѣцѣ дѣсѣва рѣсѣра савъ
сѣва Мѣрїта, дѣсѣ цнїтѣ рѣ дѣтѣ оупрѣ аша нѣнѣтѣ шї
нѣтѣ

Крѣ дѣ нѣва дѣ кѣ лѣтѣ рѣ лѣ картѣ рѣ рѣ, сѣ сѣ фа-
нѣ ла потѣ сѣ сѣ лѣ кѣ те **40** дѣ лѣ танѣ нѣ, шѣ ла потѣ
лѣ танѣ нѣ сѣ сѣ нѣ нѣ нѣ Мѣ лѣ сѣ щѣ нѣ, шѣ дѣ нѣ ва дѣ нѣ
пѣ тѣ нѣ го: сѣ фа нѣ кѣ те, **50** дѣ лѣ танѣ нѣ шѣ ла потѣ
сѣ сѣ лѣ сѣ сѣ нѣ дѣ нѣ нѣ сѣ сѣ хрѣ тѣ о сѣ кѣ нѣ сѣ нѣ то сѣ рѣ дѣ
дѣ нѣ ва Мѣ лѣ сѣ щѣ нѣ прѣ мѣ нѣ нѣ лѣ тѣ о сѣ лѣ.

Чѣ лѣ дѣ рѣ дѣ картѣ кѣ лѣ тѣ рѣ лѣ, сѣ фа нѣ дѣ Мѣ лѣ сѣ щѣ
нѣ о сѣ щѣ кѣ те **10**: дѣ лѣ нѣ гѣ нѣ нѣ нѣ прѣ сѣ тѣ рѣ нѣ, **12** прѣ
прѣ сѣ сѣ рѣ **10**: прѣ нѣ прѣ а лѣ нѣ о сѣ лѣ сѣ **10** прѣ прѣ сѣ
рѣ нѣ. **12**: прѣ прѣ нѣ сѣ гѣ рѣ, шѣ дѣ лѣ нѣ гѣ нѣ нѣ дѣ нѣ о sѣ
сѣ дѣ **103**: дѣ дѣ лѣ нѣ гѣ нѣ а lѣ сѣ тѣ лѣ нѣ о nѣ шѣ dѣ лѣ nѣ gѣ
нѣ сѣ nѣ тѣ лѣ lѣ Мѣ nѣ Мѣ nѣ фа нѣ, сѣ рѣ лѣ пѣ сѣ тѣ nѣ
Мѣ kѣ dѣ nѣ o sѣ dѣ nѣ gѣ nѣ.

Кѣ лѣ тѣ рѣ лѣ сѣ nѣ nѣ nѣ дѣ ва kѣ рѣ nѣ, kѣ o sѣ прѣ dѣ rѣ o sѣ
рѣ sѣ o sѣ rѣ sѣ **15** а nѣ, kѣ rѣ dѣ gѣ Мѣ nѣ Мѣ nѣ фа нѣ
dѣ **7** а nѣ sѣ o sѣ rѣ sѣ dѣ nѣ nѣ nѣ nѣ nѣ rѣ.

Кѣ лѣ тѣ рѣ лѣ kѣ rѣ sѣ dѣ nѣ rѣ nѣ Мѣ rѣ nѣ lѣ sѣ mѣ sѣ nѣ
тѣ rѣ sѣ sѣ rѣ o sѣ rѣ.

Кѣ лѣ тѣ рѣ лѣ kѣ rѣ sѣ dѣ nѣ lѣ a sѣ kѣ sѣ, a sѣ dѣ sѣ o sѣ
tѣ rѣ sѣ dѣ nѣ sѣ kѣ прѣ o sѣ Мѣ rѣ nѣ.

Кѣ лѣ тѣ рѣ лѣ dѣ nѣ sѣ lѣ sѣ nѣ tѣ mѣ sѣ sѣ tѣ sѣ sѣ
nѣ sѣ

Мѣта ла патвѣ сортанвсѣо съ фанѣ р' Аннѣтвнѣ 500
Къ лѣтѣрѣль оуцнѣ фѣсто кърварю, шѣтѣль те боате
съ погрѣшѣхъ кърварю.

Къ лѣтѣрѣль шѣва дѣра' сева дѣла Мѣнѣстѣрѣ съ
арѣ мѣнѣа пре аснѣнѣ сева, пѣпатѣль кървѣн' арѣ.

Къ лѣтѣрѣль шѣва Мнѣнѣ' сева' кървѣнѣ' воа мѣнѣ, съ
ѡ прѣшѣхъ шѣн' р' тоатѣ дѣва съ фанѣ дѣтѣ 100. шѣ мѣтѣнѣ
пѣнѣ р' ва' р' дѣртѣта' канонѣль съ.

Къ лѣтѣрѣль шѣва Мѣрус ла нѣнѣта съ а' поа канонѣ
р' 40. шѣ дѣлѣ.

Къ лѣтѣрѣль шѣ сева рѣдѣ шѣрѣ вѣрѣтѣ шѣ шѣрѣ сѣтѣ
съ фанѣ 50. шѣ мѣтѣнѣ.

Къ лѣтѣрѣль шѣва Мѣрусѣ воровѣдѣ къ Мѣрусѣ ла шѣрѣ
съ ѡ прѣшѣхъ р' 30 шѣ дѣлѣ.

Къ лѣтѣрѣль шѣва прѣтѣнѣ ла снѣтѣ р' кѣлѣ Мѣрусѣ сѣтѣ
дѣпнѣ съ ѡ прѣшѣхъ р' 40 шѣ дѣлѣ съ нѣсѣ дѣтѣнѣтѣ нѣ
тѣ ла пѣшѣнѣ, фѣрѣ пре мѣтѣсѣ сѣнѣдѣ ѡ прѣтѣнѣ.

Прѣотѣль шѣва' дѣснѣнѣта' сѣтѣ ва' слѣдѣнѣ снѣшѣхъ дѣ
шѣнѣ р' 7. дѣлѣ съ дѣснѣнѣтѣ шѣ тоатѣ сѣтѣсѣа пре
ѡшѣнѣ.

Къ лѣтѣрѣль прѣоушѣтѣ шѣва' дѣ шѣ мѣтѣнѣ
пѣнѣ

Fol. 50r

поаіте дѣлѣтѣ Маіа въ аліоложеніа.

Квѣтѣрѣвъ проета дѣва оаіте прѣ ілтѣа сѣ фанѣ 300
дѣлѣтѣ.

Квѣтѣрѣвъ дѣ оурта ітннѣ дѣрѣ мѣннѣ шѣ арѣ ат сѣ
сѣ постѣенѣ дѣро сѣ пѣлѣннѣ оуенатѣ сѣ мѣннѣ шѣ ілтѣ
тоатѣ дѣва сѣ фанѣ дѣтѣ 300 дѣлѣтѣ.

Квѣтѣрѣвъ дѣ дѣва дѣоуітнѣ дѣ патѣвъ лѣнѣ сѣ
фанѣ 200 дѣлѣтѣ.

Квѣтѣрѣвъ сѣѣ монахѣвъ дѣ шѣа лѣва мѣннѣ стѣрѣ
дѣрѣ вѣрѣ а дѣтѣ кѣнѣатѣ, пѣннѣрѣ вѣрѣ рѣвѣатѣ
дѣ вѣрѣнѣ вѣрѣ сѣѣ пѣтѣннѣатѣ, ілтѣ пѣннѣрѣ вѣрѣ дѣрѣ
тѣрѣ пѣтѣ сѣѣ пѣтѣрѣ вѣрѣ тѣрѣрѣрѣ а мѣннѣ стѣрѣ
сѣѣ пѣтѣрѣ мѣлѣтѣ вѣ стѣннѣннѣ арѣвѣтѣннѣ сѣѣ оуѣннѣ
сѣѣ пѣннѣрѣ нѣ сѣлѣарт лѣрѣ, сѣѣ дѣрѣтѣ лѣтѣ, сѣѣ лѣ
пѣрѣ а мѣрѣтѣ прѣ сѣлѣ пѣрннѣтѣ лѣннѣ ілтѣтѣннѣ, сѣѣ ілтѣ
мѣлѣтѣ дѣрѣцѣ а ілтѣ, пѣтѣрѣ а вѣсѣтѣ прѣ ілтѣннѣ вѣлѣ
сѣѣ мѣннѣ стѣрѣ, а мѣрѣ лѣннѣ мѣлѣтѣ мѣлѣтѣ лѣ
дѣ, вѣрѣтѣ сѣѣ дѣрѣтѣрѣтѣ дѣ хрѣтѣсѣ шѣ дѣ оуѣ
ннѣ лѣннѣ хрѣтѣсѣ.

Трѣннѣ фаннѣ оіоатѣ прѣ кѣлѣтѣрѣ дѣ мѣннѣ стѣрѣ
ілтѣ дѣннѣ тѣлѣ, вѣрннѣтѣннѣ ілтѣтѣннѣ лѣннѣ дѣва дѣннѣ, шѣ
дѣва дѣннѣ прѣ ілтѣтѣрѣ дѣ мѣрѣ, шѣ ілтѣтѣтѣрѣ дѣ лѣ
ннѣ.

ѿ Златъ ла Мортантѣ слава ла Мертвѣ, аще
Матаніи ла Мортантѣ, шѣ Златъ аша, фартанѣ
фратѣ каѣте фартѣ фѣнѣдѣс.

Дѣва свѣтра Іунѣа пре матѣсѣс, сѣх пре Мѣтѣсѣ
ѣз мѣртѣ сѣ Мѣртѣ, фѣрѣ фѣсѣсѣа полнѣ фѣ аѣтѣ
сѣ сѣ в прѣсѣдѣ Мѣртѣ фѣлѣрѣ шѣ ѣрта пре ѣмѣ
рѣнѣцѣ, **Т**ѣрѣ фѣсѣа рѣдѣнѣа Мѣтѣсѣ сѣв Мѣна шѣ ва
ѣнѣ прѣнѣцѣ, сѣ прѣ матѣ Мѣна, фѣрѣ полнѣ прѣсѣ
сѣсѣ фѣ ла а хрѣсѣтѣ, каѣсѣ прѣсѣдѣсѣсѣ, каѣсѣ
Мѣлѣ прѣсѣ прѣсѣ ѣсѣсѣсѣ.

Прѣсѣдѣ фѣсѣа воѣте фѣрѣ аѣа Златъ а сѣсѣрѣнѣ
Лѣтѣртѣа фѣ прѣсѣдѣрѣ **ѿ 40** фѣ Златъ сѣ фѣ сѣпрѣнѣ
фѣрѣ сѣсѣдѣсѣа ѣванѣ прѣсѣдѣсѣсѣсѣ, фѣрѣ фѣрѣ лѣсѣ
рѣсѣ фѣ аѣа воѣте сѣсѣсѣ сѣпрѣнѣ прѣ рѣсѣдѣсѣсѣ
Тѣрѣ мѣртѣ фѣрѣ сѣсѣа фѣсѣрѣ сѣрѣ оѣцѣ сѣ
сѣ лѣсѣсѣ фѣсѣа прѣсѣдѣсѣсѣ, аша шѣ телѣ Мѣртѣ
прѣсѣдѣсѣ аѣа канѣнѣ **ѿ 40** фѣ Златъ. шѣ ла сѣсѣдѣсѣ
Златъ сѣ сѣсѣсѣа **ѿ 50**: фѣ Мѣтѣсѣ, Златъ Валѣсѣ
аѣа **II**: ла: а фѣсѣ Мѣсѣсѣсѣсѣ фѣсѣсѣсѣсѣсѣ аѣсѣ Мѣ
рѣ Мѣла та. аша фѣсѣсѣ фѣсѣа воѣте фѣсѣ сѣсѣсѣ
ѣсѣ мѣсѣсѣсѣсѣсѣ.

Fol. 51v

Два дн шн Мѣнать сѣв оцѣтъ ѿ Мѣлѣ ла врснт по
руцѣ, дѣръ пѣнать фастъ асѣ сповѣдн шн асѣ къ мнѣна
дѣ пѣ правла а 9: а Сѣнтвѣлѣ Нппнфорѣ.

Трѣтѣвѣ мортѣ нѣпоате лѣа сѣнтѣ къ мнѣнѣтѣрѣ
дѣтѣ 84 правла дѣнѣ трѣла.

Два асѣнѣтѣ ѣнѣва пѣнатьвѣ шн нѣлѣа спѣнѣт лѣдѣ
хѣннѣвѣ, а ѣла сѣ ѿ прѣшѣ, пннѣрѣ тоате пѣнате къ
а ѣдѣнѣтѣ дѣтѣ правла а 70: а Марѣлѣвѣ Васѣлѣ.

Морцѣ ѣнѣтѣ ѣ Троаѣ ѣ Сѣнтѣ олѣврнѣ, лѣа къ лѣ
внѣдѣ асѣ ѣропа ѣ олѣврнѣ, дѣрѣ нѣ Маѣ парѣтѣ прѣ
цѣнѣ поате. дѣтѣ правла а 9: а прѣсѣнтѣвѣлѣ ѣнѣ
пѣ дѣла дѣрнѣтѣ.

Нвѣа картѣ а ѣдѣ лѣаѣ Марѣ дѣнѣтѣ лѣа Мортѣ дѣ
рѣ нѣ Маѣ къ лѣннѣцѣ шн къ ѣу Млѣнѣцѣ асѣ пѣнѣтѣ, дѣ
пѣ правла а 75: а дѣнѣ трѣла.

Врѣартѣ сѣв а ѣдѣтѣ дѣнѣтѣ лѣрѣѣтѣ. нѣа фастѣ врснѣ
асѣ прѣтѣ лѣа сѣнтѣ олѣврнѣ, пѣнѣ къ ѣ сѣрѣ понѣ
шн сѣрѣ лѣаѣ дѣ а ѣлѣ пѣнѣтѣ, лѣгнѣ прѣносѣлѣ лѣ
сѣ нѣсѣ прѣнѣсѣнѣ дѣлѣ правла 39 а Марѣлѣвѣ Васѣлѣ

Нвѣтѣ ѣа дѣрѣ дѣ лѣуѣ сѣв нѣтѣ дѣнѣ, лѣсѣ картѣ
асѣ прѣтѣ ѣ олѣврнѣ, дѣ нѣсѣ вѣрѣ дѣсѣтѣрѣнѣ, шн
дѣтѣ дѣсѣтѣрѣнѣнѣ ѣ 15 а нѣ сѣнѣсѣ лѣтнѣтѣ, дѣнѣтѣ

Fol. 52r

ѣз саѣ а мѣстѣ патѣ спущѣтъ.
и ша шѣ а патра живнѣе, нѣсѣ прилѣтъ ѣ апетрѣнѣ, пѣнѣ
кѣнѣ сарѣ дѣстѣрѣцѣ, шѣ дѣтѣ дѣстѣрѣцѣ рѣ 3: ани сѣ
нѣсѣ кѣтѣнѣнѣ

А дѣоѣ живнѣаѣи, нѣ поатѣ дѣ прѣоѣтъ, дѣтѣ прѣаѣ
ла, а 12: а Марѣлѣи вѣаѣнѣлѣ:

А ннѣ а шѣ дѣртѣ сѣнтѣ мѣрѣ Со оварѣ, дѣ прѣ
карѣ сѣ ѡ прѣѣцѣ, дѣла сѣнѣцѣ пѣрѣнѣнѣ шѣ дѣ
пѣраѣѣ кѣ а лѣрѣ, кѣ вѣрѣнѣстѣлѣ шѣ прѣѣрѣ, сѣ а мѣ

А дѣва дѣ копѣлѣрѣ прѣнѣнѣлѣ, кѣ а лѣтѣ копѣлѣ, сѣ а
кѣрѣвѣи аѣрѣ дѣнѣѣтѣ кѣ Мѣрѣнѣ сѣ а кѣ оѣрѣоѣѣѣ, сѣ а кѣ
дѣрѣнѣнѣ, сѣ а Пѣсѣрѣ, сѣ а кѣ Мѣрѣнѣ лѣ парѣте аѣрѣоѣ
тѣнѣнѣ, сѣ а Мѣрѣнѣ дѣнѣ Нѣвѣ дѣтѣ дѣоѣаѣрѣ дѣрѣатѣ сѣ а
а дѣостѣ лѣоѣдѣрѣнѣ кѣ а лѣтѣлѣ, сѣ а сѣ а кѣ а лѣтѣ, сѣ а
лѣоѣоѣ живнѣнѣ дѣнѣнѣ, сѣ а сѣ а дѣ а мѣстѣ патѣ кѣ лѣоѣдѣ
тѣ лѣнѣ, тѣнѣнѣнѣнѣтѣ, сѣ а дѣ прѣ кѣрѣнѣтѣ Мѣрѣнѣ лѣнѣ

С а дѣнѣтѣ дѣнѣрѣ: **С** а кѣ а лѣ дѣрѣатѣ: **С** а бѣоѣ а лѣ
С а сѣрѣ лѣ а дѣрѣатѣ: **С** а лѣ кѣрѣрѣ бѣнѣсѣрѣнѣѣѣ: **С** а прѣоѣ
ѣѣѣнѣ **С** а дѣнѣнѣ ѡ дѣоѣрѣлѣ апетрѣнѣ дѣрѣ сѣ нѣтѣрѣ лѣ
прѣ дѣ сѣнѣцѣ: **С** а а тѣлѣ дѣрѣнѣтѣ: **С** а а дѣтѣ лѣтѣнѣ
торѣ дѣ оѣтѣлѣ: **С** а вѣрѣрѣнѣторѣ: **С** а дѣрѣтѣнѣторѣ **С** а
тарѣ а тѣоѣнѣтѣ **С** а нѣлѣоѣ а тѣоѣнѣтѣ: **С** а а лѣтѣтѣнѣ
дѣрѣнѣнѣтѣ: **С** а дѣрѣ лѣнѣнѣлѣ: **С** а а Мѣрѣнѣлѣ: **С** а а оѣрѣ

ннѣ, гдѣ ѿ нѣва дн сѣвршнцѣ къ ани, нѣсѣ кафт асѣ
 прѣоуѣ дѣнѣ правнѣ а 58 а сѣнцѣлорѣ апѣтолнѣ.
Травнѣ ащѣ шѣ ѿ аѣастѣ, къ дѣва кафт вѣс прѣо
 дѣрѣ вѣрѣнѣ пѣнатѣ ѿ аѣсѣтѣ дѣлю, шѣ дѣва дѣ
 шѣ лѣпѣдѣтѣ ѿ прѣоуѣ, сѣв ѣ прѣтѣ, гдѣ дѣ
 сѣнтѣ, къ тнѣнѣтѣрѣ нѣ спнѣтѣ ѣ прѣнѣ, къ къ а
 канонѣлѣ лорѣ дѣнѣ правнѣ а 25 а сѣнцѣлорѣ апѣ
 толнѣ, гдѣ дѣспрѣдѣтѣ; оуѣнѣнѣ, а лѣвѣ хрѣтѣ шѣ прѣо

Пѣнѣ аѣта сѣв сѣвршнѣтѣ, поатѣ ащѣ
 зарѣ шѣ дѣрѣтѣ, сѣнтѣлорѣ порѣнѣ
 гѣнѣтѣ сѣнтѣ къ дѣрѣтѣ сѣнцѣ
 лорѣ лѣрѣнѣцѣ, шѣ а лѣ спнѣтѣ крѣ
 дѣнѣшлорѣ дѣрѣтѣ, шѣ
 къ алѣ лорѣ сѣнтѣ рѣ
 гѣнѣнѣ, дѣнѣтѣ сѣ хѣ
 мѣлѣтѣщѣнѣ прѣ
 нѣнѣ рѣтѣ
 вѣтѣнѣ
 Амнѣ

Fol. 54r

Найомена – Премда су снимци високог квалитета и допуштају поуздано читање текста, фотографисањем није обухваћена читава површина листова, тј. опсечене су горња, доња и спољна маргина. То се на репродукцијама најбоље види по опсецању печатне фолијације на горњој маргини.

III
ДУШАНОВ ЗАКОНИК
РУМУНСКИ ПРЕВОД И КОВИЉСКИ ПРЕПИС

Издање румунској превода – МОНИКА ХУЦАНУ
Српски превод с румунској – БИЉАНА СИКИМИЋ
Издање и превод Ковиљској преписа – ВИКТОР САВИЋ
Латиничка транслитерација Ковиљској преписа – ЂОРЂЕ БУБАЛО

23^v **ДЕ ХР(Н)СТОСЪ ЮБИТЪЛЪИ ІМПЪРАТЪЛЪ СТЕФАНЪ : ЧЕЛЪ ПЪТЪРНИКЪ ШИ
КРЕЩИНЪ**

24^r Ілѣ сѣрбнлѡрь, алѣ болгарнлѡрь, алѣ оугровлахѣн, алѣ оунгѣрнлѡрь, алѣ далма-
цїлѡр алѣ арбанѣннлѡрь, ши алѣ алторѣ прѣ мѡлторѣ локѡри ши нѣмѡри. сингѣрь стѣпъ-
нитѡрю ши цїнтѡрю, адѣвѣратѣ кѡ тоатѣ мнла ши ацѣторюл(ѣ) лѡи Ісѡсъ Хр(н)стѡсъ |
Лѣца ши лѣтѣрирѣ сѡз ашезатѣ, лѣтѣнѡлѣ 6857 = ла индиктїѡнѣ 20 = лѣтїѡла
празникѡлѡи лѣтѣлѡцѣри доминѡлѡи нѡстрѡ І(с)съ Хр(н)стѡсъ, лѣлѡна лѡи Маїн лѣ 21 дѣ
знлѣ

Кѡ воа ши бл(а)гословенїа прѣ цинститѡлѡи ши смернтѡлѡи, пѣринтелѣ нѡстрѡ па-
трїархѣ, Іѡнїкнѣ, ши кѡ тоцѣ дѡховничн сф(тї)нтѡлѡрь бнсѣрнчн, кѡ чѣн марн ши чѣн
мнчн дрегѣторн, кѡ мнтрополнцѣ ши кѡ архїерѣн, ши кѡ мннѣ Імѣратѡлѣ Стефанѣ,
днн(ѣ) прѣзнѣ кѡ доминїлѣ мѣлѣ, ачѡстѣ правнлѣ, ши лѣтѣрирѣ лѣцн сѡз лѣтѣрнтѣ
днн(ѣ) бѡна вѣрѣрѣ дѡхѡлѡи сф(ѣ)нт, ши пѣтѣрѣ лѡи аминѣ

DE HRISTOS IUBITULUI ÎMPĂRATUL STEFAN: CEL PUTÉRNIC ŞI CREŞTIN

Al sărbilor, al bolgarilor, al ugrovlahii, al ungurilor, al dalmaţilor al arbanénilor, şi al altor prea multor locuri şi neamuri. singur stăpănitoriu şi ȕiitoriu, adăvărat cu toată mila şi agiutoriu lui Isus Hristos

Légea şi întărirea s-au aşezat, în Anul 6857 = la indiction 20 = în zioa praznicului înălţări(i) domnului nostru Isus Hristos, în luna lui Maii în 21 dé zile

Cu voia şi blagoslovenia prea cinstului şi smeritului, părintelé nostru patriarh, Ionichie, şi cu toţi duhovnici(i) sfințelor bisérici, cu cei mari şi cei mici dregători, cu mitropoliţi şi cu arhieriei, şi cu miné împăratul Stefan, din preună cu domniile méle, această pravilă, şi întărirea légi(i) s-au întărit din buna vrérea duhului sfânt, şi putérea lui, amin

Од христољубивога цара Стефана: моћнога и хришћанскога

Србá, Бугарá, Угровлахá, Угарá, Далматá, Арбанасá, и многих других места и народа. Једини владар и самодржац са свом милошћу и помоћи Исуса Христа.

Закон и устав донети су године 6857, 20. индикта, на празник Вазнесења Господа нашега Исуса Христа, 21. дана месеца маја.

Са дозволом и благословом пречеститога и смернога оца нашега патријарха Јоаникија, и са свим духовницима Свете цркве, с великим и малим управитељи-ма, с митрополитима и архијерејима и са мнош, царем Стефаном, заједно с Мојим господством, ово правило и озакоњење донети су у доброј намери Светога Духа и његове моћи, амин.

24^v

[1]

Мѡи ѡ'тѣи трибвеще а сокоти, пинтрѡ крещинѣтѡте, пре кѡм[ѡ] съ кадѣ крещинѡвѡи а ѡ'дирептѡ сф(ї)нтеле висѣричи ши мѣнѣстири ши пресоц'. ~ ~ ~ ~ ~

[2]

Стѣпжнитори ши фїе че ѡм[ѡ] : мирѣнѣ съ нѡ съ ѡ'соаре фѣръ бл(а)гословенїѡ архїеревѡи сѡв дела пѣринц' дѡховничещи, кари сѣнтѣ ашезац' дела архїерен. ~ ~ ~ ~ ~

[3]

Дѣчи ѡ нѡнтѣ съ нѡ съ факѣ фѣръ кѡвнѣе, ши фѣръ жѡрѣмѣнт, фѣръ бл(а)гословенїе, иарѣ дѣ съ ва фаче фѣръ логодире ши фѣръ бл(а)гословенїе, дела висѣричи, аша фелю съ съ дѣспартѣ ши съ съ дѣ ла темницѣ пѣнѣ кѣнд[ѡ] ва да глоба са. ~ ~ ~ ~ ~

[1]

Mai întâi tribuește a socoti, pintru creștinătate, pre cum să cadé creștinului a îndirepta sfintele bisericici și mănăstiri și preoți.

[2]

Stăpânitori(i) și fie ce om : mirean să nu să însoare fără blagosloveniia arhierelui sau de la părinți duhovnicești, cari sânt așezați de la arhierei.

[3]

Déci o nuntă să nu să facă fără cununie, și fără jurământ, fără blagoslovenie, iară dă să va face fără logodire și fără blagoslovenie, de la bisericici, așa feliu să să dăspartă și să să dea la temniță până când va da gloaba sa.

[1]

Прво треба утврдити за хришћанство као и за хришћане – како управљати светим црквама и манастирима и свештеницима.

[2]

Властела и други човек – мирјанин нека се не жени без благослова архијереја или духовних отаца који су постављени од архијереја.

[3]

И свадба нека се не обавља без венчања и без заклетве, без благослова. Ако се обавља без веридбе и без благослова Цркве, такав нека се растави и нека се стави у тамницу све док не да своју глобу.

<:ā:>

(1) {1} **Н**аипървѣ за христїан'ст'во , како подобаетъ промыш'ляти ѿ христїан'ствѣ , и ѿ с(вѣ)тыхъ цр(ь)квах[ь] , и ѿ монастири , и ѿ с(вѣ)щен'ници :

:b̄:

(2) {2} **В**ластѣли и ини людї да се не женѣ не бл(а)г(о)словивъши се ѿ своего архие-реа , или ѿ(т)ца д(с)хов'наго , по|став'лен'наго ѿт[ь] архие-реа :

64^r

(3) {3} **И** ни єдина свадба да се не учинитъ без вен'чанїа , и безъ заклинанїа , аще ли се учинитъ безъ бл(а)г(о)словенїа , и безъ[ь] впрошенїа цр(ь)кве , такови да се раз[ь]лучитъ , и да се вьсадитъ въ там'ницѣ доньдеже глобѣ дастъ :

1

(1) {1} **N**aipър've za hristian'st'vo , kako podobaetъ promyšljati ō hristian'stvu , i ō svetyhъ crьkvaхъ , i ō monastiri , i ō svešten'nici :

2

(2) {2} **V**lasteli i ini ljudi da se ne žene ne blagoslovivъshi se u svoego arhierea , ili ōtъ-ca duhov'nagō , postav'len'nago ōtъ arhierea :

(3) {3} **I** ni edina svadba da se ne učinitъ bez venčania , i bezъ zaklinania , ašte li se učinitъ bezъ blagoslovenia , i bezъ uprošenia crьkve , takovi da se razьlucitъ , i da se vь-saditъ въ tam'nicu donьdeže globu dastъ :

[1]

(1) {1} **Н**ајпре о хришћанству – како се треба старати о хришћанству, [као] и о светим црквама, и о манастирима, и о свештеницима.

2.

(2) {2} **В**ластела и други људи нека се не жене а да нису добили благослов (тј. одобрење) од свога архијереја или духовнога оца постављеног од архијереја.

(3) {3} **И** ниједна свадба нека се не обави без [црквенога] венчања и без заклињања. Ако ли се обави без благослова и без питања Цркве, тај нека се растави, и нека се смести у тамницу док не да глобу.

[4]

25^r Тотъ ѡмѣль съ анбѣ аскѣлатаре, дела чен де ѡбще ан бисѣричи, пресоць саз пѣринцѣ дѣховничеши, іарѣ де сарѣ ꙗтѣмпла чинѣва съ грѣшаскъ бисѣричилорѣ саз пресоцілорѣ саз ва мѣрце ла алте лѣць, кѣ воє саз кѣ щире | кѣ щире (sic), съ съ аплѣче ꙗдрептѣри бисѣричи іарѣ дѣ ва аззи де ꙗдрептаря лзи : ши нѣ съ ва ꙗдрѣпта съ съ глобѣскѣ грѣс. ~

[5]

Іарѣ пресоци съ нѣ бластеме пре крещинѣ пинтрѣ грѣшала лорѣ, чи дѣховничи ши : пресоцѣ съи сфѣтѣаскъ пре дѣнши, блѣнд[ѣ] ши : смеритѣ кѣ бинѣ : де ѡ датѣ ши дѣ доаѡ ори ши пѣнѣ ꙗтрѣи ори, ши нѣврѣнд[ѣ] ши аша съ аскѣлате сфатѣль ши ꙗвѣцѣтѣра, съль ѡпрѣскѣ дѣла бисѣрикѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[4]

Tot omul să aibă ascultare, de la cei de obște ai biseric(i), preoți sau părinți duhovnicești, iară de s-ar întâmpla cinéva să gréșască bisericilor sau preoților sau va méрге la alte légi, cu voe sau cu știre cu știre (sic), să să apléce îndireptări(i) biseric(i), iară дă va auzi de îndreptaria lui : și nu să va îndrépta să să globească greu.

[5]

Iară preoți(i) să nu blasteme pre creștini pintru gréșala lor, ci duhovnici și : preoți să-i sfătuiască pre дăнși, блăнд și : smerit cu biné : de o dată și дă doao ori și până în trei ori, și névrăнд și аша să asculte sfatul și învățătura, să-l oprească дă la biserică.

[4]

Сваки човек да буде послушан уједно Цркви, свештеницима или духовним оцима, а ако се догоди да неко сагреши [према] црквама или свештеницима или пређе у другу веру, вољно или хотимично, нека послуша црквене поуке, [и] ако чује поуке па се не исправи, нека се тешко оглоби.

[5]

А свештеници нека не проклињу хришћане због њихових грехова, него духовници и свештеници нека их саветују помирљиво, благо и смерно, једном или два пута и све до три пута, и ако не жели ни тако да послуша савет и поуку, нека га одлуче од Цркве.

:ĩ:

(4) {4} **ВЪСАКЫ** чл(о)в(ѣ)къ да има повинованїе и посласханїе | обще къ вьсѣмь с(вє)щен'никомь , и къ своємъ ѡ(тѣ)цѣ д(с)хов'номъ , аще ли се кто ѡбрецетъ съгрѣшивъ цр(ѣ)кви или с(вє)щен'никомъ , или престѣпитъ что любо ѡт[ѣ] иновѣраць , волюю и хотѣнїемъ , да се покоритъ и исправи цр(ѣ)кви с(вє)тон , ако ли сїе прѣславшаеть и вдрѣжит' се ѡт[ѣ] цр(ѣ)кве , и не вьсхоцет(ѣ) | покорити се и исправити се , и да се глобитъ : 64^v 65^r

(5) {5} **И** с(вє)щен'ници да не проклиннають христїанъ за съгрѣшенїа ихъ . нь д(с)хов'но да призивають ихъ тихо и крот'ко , да ихъ повчеть ·Ѣ~щ(и)· или ·Г~щ(и)· аще ли тако не посласхаеть да ѡт[ѣ]лвчет' се ѡт[ѣ] цр(ѣ)квѣ :

3

(4) {4} **Vъsaky** člověkъ da ima povinovanie i poslušanie ōbšte къ vьsѣmь svešten'nikomъ , i къ svoemu ōtъcu duhov'nomu , ašte li se kto ōbrešetъ съгрѣшивъ сръкvi ili svešten'nikomъ , ili prestupitъ что ljubo ōтъ inoverasъ , voljeju i hotѣnїemъ , da se pokoritъ i ispravi сръкvi svetoj , ako li sїe прѣслушаеть i udrѣžit' se ōтъ сръкве , i не вьshošetъ pokoriti se i ispraviti se , i da se globitъ :

(5) {5} **I** svešten'nici da ne proklinjajutъ hristijanъ за съгрѣшенїa ihъ . нь duhov'no da prizivajutъ ihъ тихо i krot'ko , da ihъ poučetъ 2-šti· ili 3-šti ašte li tako не poslušaetъ da ōtълučet' se ōтъ сръквѣ :

3.

(4) {4} **Сваки** човек нека буде потчињен и послушан уједно свим свештеницима, [као] и своје духовноме оцу. Ако ли се затекне [не]ко да је сагрешио [према] Цркви или свештеницима, или да преступи било шта [попут] иновераца, вољно и хотимично, нека се покори и исправи [пред] Светом црквом. Ако ли не послуша ово и одвоји се од Цркве, и не хтедне покорити се и исправити се [пред] Црквом, нека се [о]глоби.

(5) {5} **И** свештеници нека не проклињу хришћане због њихових грехова, него нека их духовно опомињу тихо и кротко, нека их поуче двапут или трипут. Ако ли тако не послушају, нека се одлуче¹ од Цркве.

¹ ѡтълвчити – 'одвојити [од Цркве], екскомуницирати', грч. ἀφορίζω.

[6]

Чен те воръ ѿтоарче пре вор[ь] : чинѣ дела православникъ крѣдинцъ, ла вре оун[ь] ересъ пѣгънѣскъ, патрїарши митрополици сав архiereи, кѣ ѿвѣцѣтѣра бисѣричи сѣн сфѣтѣваскъ ши сѣн ѿвѣце, динѣ сф(ї)нтеле скриптѣр' ка сѣн поатѣ ѿтоарче ла право-
25' славника крѣдинца. ~ ~ ~ ~ ~ |

таръ дѣ нѣ ва врѣ сѣ сѣ ѿтоаркѣ ла крѣшинѣтате, сѣ ја осѣндѣ пре кѣм[ь] скрїе ѿлѣца сф(ї)нцилор[ь] пѣринц'. ши ѿмпѣратѣль чель православник[ь] : сѣ изгонѣскъ тотѣ ересѣль дин[ь] : локѣрилѣ лѣи : ши : карѣ нѣ врѣѣ а сѣ ѿтоарче, ачелора сѣ н сѣ ја тоатѣ авѣрѣ лѣи : ши сѣ сѣ дѣ ла чен аплѣкац' ла крѣдинцъ. чен де алте лѣци пѣгъни ши еретичи кари трагъ пре крѣшин' ла пѣгънѣтате, ачѣа сѣ сѣ приндѣ ши сѣн {т}рѣдницъ ла ѿкисоаре пѣнѣ ла моарте,

Іѿръ бисѣричлѣ еритичилор[ь] сѣ сѣ сфїнцѣскъ ши сѣ сѣ дѣ ла крѣшини. ши сѣн ѿвѣце тар[ь] : ла чѣлѣ адѣвѣрате алѣ крѣдинци ~ ~ ~ ~ ~

[6]

Cei ce vor întoarce pre ori : ciné de la pravoslavnică credință, la vre un eres păgănesc, patriarși(i) mitropoliți(i) sau arhieriei(i), cu învățătura bisericii(i) să-i sfătuiască și să-i învețe, din sfintele scripturi ca să-i poată întoarce la pravoslavnică credința.

iară dă nu va vrea să să întoarcă la creștinătate, să ia osândă pre cum scrie în legea sfinților părinți. și împăratul cel pravoslavnic : să izgonească tot eresul din : locurile lui : și : care nu vreau a să întoarcе, acelora să i să ia toată averea lui : și să să dea la cei apărăcați la credință. cei de alte légi păgăni și eretici cari trag pre creștini la păgănatate, aceia să să prindă și să-i trimiță la închisoare până la moarte,

Iară bisericile ereticilor să să sfințească și să să dea la creștini. și să-i învețe iar : la celé adăvărate ale credinții(i)

[6]

Они који желе да преобрате некога из православне вере у неку паганску јерес, патријарси, митрополити или архијереји нека их саветују црквеним учењем и да их подуче из Светог писма, да их могу вратити у православну веру.

Ако неко не жели да се врати у хришћанство, нека се казни онако како пише у Закону светих отаца. И православни цар нека изгони сваку јерес из својих крајева и који не желе да се врате нека им се узме сав иметак и нека се пода онима који су покорни вери. Они из других вера, пагани и јеретици, који одвлаче хришћане у паганство, они нека се ухвате и пошаљу у затвор до смрти.

А јеретичке цркве нека се освештају и дају хришћанима. И нека их опет поучавају истинама вере.

:Ā:

(6) {6} [За ересъ латин'скѡю] | нже ѡт[ѡ]врацають православнїе христїане [въ латин'ство], патрїархе и митрополите, съ епископи съ повѣленїемъ ц(а)р(ѡ)скимъ да имають ихъ ѡучити ѡченїемъ и с(в)етымъ писанїемъ и да ихъ пакы въз[ѡ]вратетъ къ православ'нѣи нашеи вѣри, истин'ному христїанъ|ству, аще кто не покорит' се и не въсхошет(ѡ) възвратити се въ православїе, казанъ да прїимитъ како се пишеть ѡ законѡ с(в)еты ѡт(ѡ)ць и ц(а)рь бл(а)гоч(ѡ)стивнн въсакѡю ересъ да имають изгонити ѡт[ѡ] свонх[ѡ] предѣль, и кон се не хотет(ѡ) ѡбратити да имъ се възметъ въсе именїе, и да се подаст(ѡ) | ѡнимъ кон се покоретъ православ'нѣи вѣры, и иноѡв'рске попове еретичаске, кон ѡт[ѡ]врацають люди ѡт[ѡ] православїа да се въсхитетъ и да се послають въ лютїе рѡднн и заточенїа, а цр(ѡ)кве еретичаске да се ѡс(в)ещаютъ и да се дадутъ православ'нымъ с(в)ещен'никомъ(ѡ) и да ѡчетъ | пакы заблудив'шее ѡбращати се къ истин(ѡ)ненн нашеи вѣри :

41

(6) {6} [Za eresъ latin'skujul] iže ōtvraštajutъ pravoslavnie hristijane [vъ latin'st'vo], patriar'he i mitropolite, съ episkopi съ povēlenїemъ carъskimъ da imajutъ ihъ učiti učeniemъ i svetumъ pisaniemъ i da ihъ paku възvratetъ къ pravoslav'nei naŝei vѣri, istin'nomu hristianъstvu, aŝte kto ne pokorit' se i ne vъshoŝtetъ възvratiti se въ pravoslavїe, казанъ да прїимитъ како се пишеть u zakonu svety ōтъсъ i carъ blagočъstivi vъsakuju eresъ da imatъ izgoniti ōтъ svoihъ predēlъ, i koi se ne hotetъ ōbratiti da imъ se възmetъ въse imenїe, i da se podastъ ōnimъ koi se pokoretъ pravoslav'nei vѣry, i inovѣr'ske popove eretičaske, koi ōtvraštajutъ ljudi ōтъ pravoslavїa da se vъshitetъ i da se posilajutъ въ ljutїe rudi i zatōčeniа, a crъkve eretičaske da se ōsveŝtajutъ i da se dadutъ pravoslav'numъ sveŝten'nikomъ i da učetъ paku zabludiv'ŝee ōbraŝtati se къ istinъnei naŝei vѣri:

4.

(6) {6} [О латинској јереси] – они који [пре]обраћају православне хришћане [у латинство], патријар[си] и митрополит[и] с епископима, на основу царске наредбе треба да их [под]учавају [правим] учењем и Светим писмом, и да их поврате у нашу православну веру, истинито хришћанство. Ако се неко не покори и не хтедне се вратити у православље, нека се казни [онако] како је записано у Закону светих отаца. И побожни цар треба да изгони сваку јерес из својих крајева. И који се не хтедну обратити, нека им се [од]узме сав иметак и нека се пода онима који се покоре православној вери. И иноверни попови јеретички, који одвраћају народ од православља, нека се ухвате и нека се пошаљу у тешке руднике и заточеништво¹, а јеретичке цркве нека се освећују и нека се дају православним свештеницима, и нека [они под]учавају заблуделе да се натраг враћају у нашу истиниту веру.

¹ заточенїе – 'лишавање слободе', подразумева измештање, контролисано изгнанство (с радном обавезом), интернирање, грч. εζορία.

[7]

26^г ШИ СЪ СЪ АШЕЗЕ ПРИН(Ь) ТОАТЕ ЧЕТЪЦИЛЪ, ОРАШЪЛЪ, САТЕЛЪ, ПРОТОПОПИ, ПРЕОЦ' ЛЪВЪЦАЦ' АЛЪШЪ, КАРИ ПОТЬ АДЪЧЕ ПРЕ ОАМЕНИ ЛА ПРАВОСЛАВНИКА КРЕДИНЦЪ ШИ : ОРЪ ОУНДЕ АРЪ ЛЪТОАРЧЕ ПРЕ ЧИНЪВА ЛА КРЕДИНЦЪ, СЪИ ЛЪВЕЦЕ ДУХОВНИЧЕШЕ, ЛЪТРЪ ТОАТЕ | ДУМИНЪЧИЛЪ ЛЪБИСЪРИЧИ, ЛА ПОРЪНЧ(Ь) : АПОСТОЛИЧЕШИ

[8]

ЧЕЛЪ ЧЕ НЪ ВА ВРЪ СЪ СЪ БОТЪЗЪ ЛА КРЕЩИНЪТАТЕ СЪ И СЪ ИА : МУЕРЪ ЛВИ ШИ : КОПЪИ ШИ : ТОТ(Ь) : БИНЪЛЪ ЛВИ ШИ СЪЛЪ ПЪНЪ ЛА ПРИНСОАРЕ ПЪНЪ КЪНД[Ъ] СЪВА ЛЪТОАРЧЕ ~ ~ ~ ~

[7]

Și să să așeze prin toate cetățilé, orașălé, satelé, protopopi, preoți învățați aléși, cari pot aduce pre oameni la pravoslavnica credință și : ori unde ar întoarce pre cinéva la credință, să-i învețe duhovnicește, întru toate duminécilé în bisérici, la porunci : apostolicești

[8]

Cel ce nu va vrea să să botéză la creștinătate să i să ia : muerea lui și : copii(i) și tot : binélé lui și să-l pună la prinsoare până când să va întoarce

[7]

И нека се поставе у свим утврђеним градовима, местима [и] селима протопопови, одабрани учени свештеници који могу да поврате људе у православну веру и било где да некога врате у веру, нека их духовно подучавају апостолским заповестима сваке недеље у црквама.

[8]

Онај који не жели да се покрсти у хришћанство, нека му се узму жена и деца и све његово имање и нека се стави у затвор док се не врати [у веру].

:Ė:

(7) {7} И да поставеть [цр(ь)кви велика] протопопе , по всѣхъ градѣхъ и мѣстѣхъ и сѣлехъ[ь] , да възвратеть христїане [от[ь] ереси латин'скїе] где год[ѣ] кого от[ь]вратили бѣдѣхъ , и да имъ дадѣхъ заповѣдь д(8)хов'нѣю , и да ихъ учеть въ въ|сакѣю неделю въ цр(ь)кви , и да се обратеть всаки христїанин(ь) въ православ'ны истин'ныи законъ заповѣдан'ныи от[ь] ап(о)с(то)ль и от[ь] с(в)етыхъ[ь] от(ь)ць :

67^v

:š:

(8) {8} [И попь латин'скы ако се наѣе от[ь]вративъ христїанина въ вѣрѣ латин'скѣю , да се казнить по законѣ с(в)етыхъ от(ь)ць :-]

(9) {9} [И ако се наѣе | ако є крадомъ да се има покр(ь)стити , ѡ христїан'ст'во ,] ако ли се не покр(ь)сти , да му се взме и жена и дѣца и всѣ домъ , и онъ да се заточит(ь) :

68^r

5

(7) {7} I da postavet[ь] [срѣкѣѣ велика] protopope , po vsěh[ь] graděh[ь] i městěh[ь] i sěleh[ь] , da възvratet[ь] hristiane [ot[ь] eresi latin'skije] gde godě kogo ot[ь]vratili budut[ь] , i da im[ь] dadut[ь] zapověd[ь] duhov'nuju , i da ih[ь] učet[ь] v[ь] vsakuju nedelju v[ь] срѣкѣѣ , i da se obra- tet[ь] vsaky hristijanin[ь] v[ь] pravoslav'ny istin'nyj zakon[ь] zapovědan'nyj ot[ь] apostol[ь] i ot[ь] Svetyh[ь] ot[ь]c[ь] :

6

(8) {8} [I por[ь] latin'sky ako se nađe ot[ь]vrativ[ь] hristianina v[ь] věru latin'skiju , da se kaznit[ь] po zakonu svetyh[ь] ot[ь]c[ь] :-]

(9) {9} [I ako se nađe ako e kradom[ь] da se ima pokr[ь]stiti , u hristian'st'vo ,] ako li se ne pokr[ь]sti , da mu se uzme i žena i děca i vs[ь] dom[ь] , i on[ь] da se zatočit[ь] :

5.

(7) {7} И нека постав[и] [Велика црква] протопопове, по свим [утврђеним] гра- довима и местима и селима, нека поврате хришћане [из латинске јереси], где год да кога [латини] буду [пре]обратили. И нека им изрекну духовну казну¹, и нека их [под]учавају сваке недеље у цркви. И нека се [пре]обрат[и] сваки хришћанин у православни истинити закон, заповеђен од апостола и светих отаца.

¹ заповѣдь у изразу датн комоу заповѣдь значи 'дати коме епитимију, прописати коме црквену ка- зну [ради испуљења]'.
6.

(8) {8} [И ако се нађе латински поп који је [пре]обратио хришћанина у латинску веру, нека се казни по Закону светих отаца.]

(9) {9} [И ако се нађе, ако је крадом, нека се покрсти у хришћанство.] Ако ли се не покрсти, нека му се [од]узм[у] и жена и деца и целокупан дом, и он нека се протера¹.

¹ заточити – 'изагнати, послати у прогонство' (можда и принудни рад); в. напомену уз чл. {6}.

[9]

Шн дъ съ ва гъси вревн(ъ) : ернтикъ съ лъкъваскъ къ крещини, пре ачела сълъ ардъ пре образ[ъ] : ши : сълъ зогоанъ дин(ъ) локълъ ачела, аша съ петрѣкъ ши ачела кареле л'л' ва цинѣ пре аскънс(ъ)

[10]

26'

Архїерен съ ашезе преоц' л'тръ тоате четъцилѣ орашълѣ, сатѣлѣ преоц' алѣшь л'вѣцац' ши дъховнич' карн воръ фи вредничн дѣ споведѣрѣ крещиннлор[ъ] : маи : л'тѣн трибъаще съ га бл(а)гословенїе дела патрїархълъ сав дела митрополнтъл(ъ), сав еп(н)скопъ. ши : пѣтѣрѣ съ анбѣ дѣла дънши а лѣга ши : а дезлѣга. пре ачєн съвѣршиц' дъховничн, тотъ крещинълъ дъ плин(ъ) съ анбѣ ан | къноаще алѣши : дъховнич' ; иар[ъ] : дъховничн карн нъ синтъ ашезац' дѣла архїерен пре ачєл нъ трибъеще ан къноаще дъховничн дъ плинъ. пинтръ къ нъ синтъ тоц' искъсиц'

[9]

Și dă să va găsi vreun : eritic să lăcuiască cu creștini(i), pre acela să-l ardă pre obraz : și : să-l zogoană din locul acela, așa să petrécă și acela carele îl va ține pre ascuns

[10]

Arhierei(i) să așeze preoți întru toate cetățile orașălé, satélé preoți aléși învățați și duhovnici cari vor fi vrednici dé spovedérea creștinilor : mai : întâi tribuiaște să ia blagoslovenie de la patriarhul sau de la mitropolitul, sau episcop. și : putérea să aibă dé la dănși a léga și : a dezléga. pre acei săvârșiți duhovnici, tot creștinul dă plin să aibă a-i cunoaște aléși : duhovnici ; iar : duhovnici(i) cari nu sint așezați dé la arhierei pre aceia nu tribuește a-i cunoaște duhovnici dă plin. pintru că nu sint toți iscușiți

[9]

И ако се нађе неки јеретик који живи с хришћанима, нека се жигоше по образу и нека се прогна из тога места; тако нека прође и онај који га сакрива.

[10]

Архијереји нека поставе свештенике по свим утврђеним градовима, местима [и] селима одабране учене свештенике и духовнике, који ће бити достојни да исповедају хришћане. Прво треба да добију благослов од патријарха, или митрополита, или епископа, и нека имају њихово овлашћење да везују и разрешују [грехе]. Постављене духовнике сваки хришћанин треба потпуно да призна за изабране духовнике; а духовнике који нису постављени од архијереја не треба признати за праве духовнике, јер нису сви искусни.

:ž:

(10) {10} И ако се ѡбрешетъ кто еретигъ а живетъ съ христїани да се по ѡбразѹ пожеже , и по томъ да се проженетъ , и тко га имать потанти | и таи да имать трѣпѣти таковѹ казань :~ 68^v

:ñ:

(11) {11} Архирен да поставетъ с(в)ещен'нике учен'не по всѣхъ нврїахъ по градовнхъ и по сѣлехъ[ь] , исповед[ь]ници кон люде исповѣдають , пьр'вее да прїимать бл(а)г(о)с(ло)венїе ѡт[ь] с(в)ет(а)го Патрїар'ха , властъ д(с)хов'нью везати и раз'дрешати чл(о)в(ѣ)комъ съгрѣшєнїа , и подобаеть да ихъ слышаеть всаку чл(о)в(ѣ)къ по законѹ цр(ь)ков'номѹ , а они кои нисѹ поставлєни ѡт[ь] архиреа , на свѣсть д(с)хов'нью , тнзымъ не подобаеть на то дьр'зати , не всаку бо томѹ естъ искѹсанъ , [нъ тѣмъ иже добрѣ разумѣють с(в)етая писанїа , и имаютъ въ|саку добродѣтел(ь) въ себѣ :] 69^r
69^v

7

(10) {10} I ako se õbrešetetъ kto eretigъ a živetъ съ hristїani da se po õbrazu požeže , i po tomъ da se proženetъ , i tko ga imatъ potaiti i tai da imatъ trѣpѣti takovu kazany : -

8

(11) {11} Arhieri da postavetъ svešten'nike učen'ne po vsěhъ nurїahъ po gradovihъ i po sělehъ , isповед'nici koi ljude isповѣdajutъ , pьr'vee da prїimutъ blagoslovenїe õtъ svetago Patriar'ha , vlastъ duhov'nuju vezati i raz'drešati človekomъ съgrěšenїa , i podobаетъ da ihъ slušaetъ vsaku človekъ po zakonu crьkov'nomu , a õni koi nisu postav'ljeni õtъ arhierea , na svěstъ duhov'nuju , tizymъ ne podobаетъ na to dьr'zati , ne vsaku bo tomu estъ iskusanъ , [нъ тѣмъ иже добрѣ razumějutъ svetaa pisanїa , i imajutъ vsaku dobrodětelъ въ seбѣ.]

7.

(10) {10} И ако се затекне ко [да је] јеретик, а живи с хришћанима, нека се жигоше по образу и потом нека се прогна. И ко га буде сакривао, и тај нека поднесе [исту] такву казну.

8.

(11) {11} Архиреји нека поставе учене свештенике по свим парохијама, по градовима и по селима. Исповедници који народ исповедају, најпре нека добију благослов од светог патријарха – духовну власт да везују и разрешују сагрешења људима. И треба да их слуша сваки човек, у складу с црквеним законом. А они који нису постављени од архиреја на духовну дужност, они не треба да се на то дрзну, јер није свако у томе умешан, [него [само] они који добро познају Свето писмо и имају сваку врлину у себи.]

[11] Пинтрус рѣндзлѣ дѣховничлѡрѣ

Иѣрѣ фапте ши лѡкрѡри дѣховничѣщи съ нѣ жѡдѣте ѡамени чен мѣрѣани, ши де съ ва гѣси чинѣва съ жѡдѣте лѡкрѡри дѣховничѣщи, ачела съ плѣтѣскѣ 600 = де потори. Чи нѣман бисѣрика съ жѡдѣте лѡкрѡрилѣ бисѣричѣщи

[11] Pintru rândul duhovnicilor

Iară fapte și lucruri duhovnicești să nu judece oameni(i) cei miriiani, și de să va găsi cinéva să judece lucruri duhovnicești, acela să plătească 600 = de potori. Ci numai bisérica să judece lucrurile biséricești

[11] О суду духовника

А за духовне предмете и дела нека не суде људи – мирјани, а ако се нађе неко да суди о духовним стварима, тај нека плати 600 потора.¹ Само Црква нека суди за црквена дела.

¹ Ситан сребрни и бакарни новац, чији је назив настао од старословенског израза *ѡоль вѣѡоры* 'један и по'. Уведен је почетком XVII века у Речи Посполитовој (федерација Литваније и Пољске) под називом *póltorak*, у вредности једног и по гроша. Првобитно је кован од сребра, а потом од бакра. Подстакао је појаву хабзбуршког новца, под називом *poltura*, који је вредео једну и по крајцару или пола гроша; у једну форинту ишло је 40 полтура. Увео га је цар Леополд I, до 1759. ковао се од сребра, а патентом издатим 27. марта 1761. Марија Терезија наредила је ковање бакарних полтура. Ковање је прекинуто 1775. У другој половини XVIII века био је широко распрострањен у источним и североисточним областима Хабзбуршке монархије. У споменицима писаним румунским називао се *potor*, *potur*, *potorak*, *polturak*, *potronik* (<https://dexonline.ro/definitie/potor>; приступљено 18. 01. 2021), а у српским *ѡоѡура*.

:ѿ: ѿ д(8)хов'номъ судѣ ,

(12) {12} Д(8)хов'нои вѣщи да не судеть бел'ци , аще ли се т'ко наѣеть ѿт[ѣ] белаць судиви д(8)хов'нои вѣщи , да платитъ .ѿ: пер(ѣ)перъ , тък'мо цр(ѣ)ква да судить ѿ грѣсехъ и ѿ вьсакомъ дѣла цр(ѣ)ков'номъ :-

9 ō duhov'nomъ sudě,

(12) {12} Duhov'noi věsti da ne sudetъ bel'ci , ašte li se t'ko nađetъ ōtъ belacъ sudivi duhov'noi vešti , da platitъ 300 перперъ , тък'мо сръква да судить ō grěsehъ i ō vьsakomъ dѣlu сръков'nomu :-

9. О духовном суду

(12) {12} За духовни предмет нека не суде световъаци. Ако ли се нађе ко од световъака да је судио у духовној ствари, нека плати 300 перпера. Само Црква нека суди за грехе и за свако црквено дело.

[12] Пинтѣрѣ пѣнѣрѣ сѣжнторнлор[ѣ] бисѣричѣши

Шитрополици¹ (sic) ши еп(н)скопи игѣмени попи съ нѣ съ ашезе дѣпѣ митѣ, тар[ѣ] : дѣ корѣ ашеза чинѣва дѣпѣ митѣ ачѣла съ фїе афѣрситѣ ши анафѣтѣла, чи лѣнантѣ соборѣлѣни съ съ ашезе ши ла бисѣричлѣ лорѣ съ съ жѣдѣче. тар[ѣ] дѣ корѣ фи ѡлѣмени дѣ ла доаѡ бисѣричи съ съ жѣдѣче ла амѣндоаѡ бисѣричѣ | ши : сатѣле карн ла карѣ бисѣрикѣ синтѣ аколѡ съ факѣ аскѣлатарѣ лорѣ ши : сѣжѣла ла ѡрѣ чѣ лѣкрѣлѣ, тарѣ чѣлѣ чѣ съ ва гѣси ла нѣаскѣлатарѣ. сѣжѣ вре ѡун(ѣ) боарю сарѣ гѣси съ та лѣкрѣторн бисѣричи ачѣлѣла съ съ та тоатѣ алѣ лѣни, ши съ съ ѡсѣндѣскѣ ка ѡунѣ фѣкѣторю дѣ рѣѣ лѣпѣрѣтѣскѣ ши бисѣричѣскѣ.

¹ Шитрополици : recte Шитрополици

[12] Pintru punerea slujitorilor bisericеști

Șitropoliți(i) (sic) și episcopi(i) igumeni(i) popi(i) să nu să așeze după mită, iar : dă vor așeza cinéva după mită acela să fie afurisit și anaftema, ci înainteа soborului să să așeze și la bisericile lor să să judece. iar dă vor fi oameni de la doao bisericici, să să judece la amăndoao bisericici și : satele cari la care biserică sint acolo să facă ascultarea lor și : slujba la ori ce lucrul, iară cel ce să va găsi la néascultare. sau vre un boiaru s-ar găsi să ia lucrători(i) bisericici(i) aceľuia să să ia toate alé lui, și să să osăndească ca un făcătoriu dă rău împărăтѣsc și bisericesc.

[12] О постављању црквенослужитеља

Митрополити и епископи, игумани, попови нека се не постављају митом, а ако [их] неко постави митом, тај нека буде проклет и анатемисан. Него, нека се постављају пред сабором и њихове цркве нека им суде. А ако буду људи [који се парниче] – двеју цркава – нека се суде у обе цркве, а свако село нека обавља своје послушање и службу по било којој ствари тамо где му је црква, а онај који се нађе у непослушности, или се неки бољар нађе да преузима црквене подложнике, њему све његово [што има] нека се одузме и нека се осуди као царски и црквени преступник.

Ї: О МИТРОПОЛИТѢ І О ЕП(И)СК(О)ПЕ :

(13α) {13.1} Еп(и)ск(о)пи и митрополити | и игъмени да се по митѣ не постављають , аще ли кто поставит(ь) митрополита или еп(и)скопа или игъмена по митѣ , да естъ про- 70^r
 клеть и анатема-фисанъ , нь в'сѣмъ съборомъ да се постав'ляють , /(13β) {33.2} и каждо да
 се сѣдетъ пред[ь] свонми цр(ь)квѣми , аще ли бѣдѣтъ чловѣци ѿт[ь] двою цр(ь)квы кон се | 70^v
 прѣтъ , да се сѣдетъ ѿт[ь] ѿбоихъ цр(ь)квѣи , /(14) {34} и села що сѣ цр(ь)ков'на , и людїе що
 сѣ цр(ь)ков'ни да не ходеть ѡ друге цр(ь)кве , нь своен цр(ь)квѣи да сѣжетъ , [дрѣгимъ же
 цр(ь)квѣмъ да не ходеть ни на сено ни на соранїе ни на винограде , ни на единѣ работѣ ,
 ни на малѣ ни на великѣ , ѿт[ь] в'сѣхъ бо работѣ сво|боды ихъ ц(а)р(ь)ство мое , тѣк'мо 71^r
 да работають црѣкви ,] тко ли се наиде из[ь]гнавь под[ь]лож[ь]ники цр(ь)ков'нїе на кою
 работѣ , и проче ѿ томъ ц(а)р(ь)ство мое , томѣ болгаринѣ да се в'сѣхъ въз[ь]метъ достоянїе
 елико имать , и да се накажетъ јакоже ц(а)р(ь)скы и цр(ь)ков'ни преслѣш'никъ :-~ | 71^v

10 O mitropolitě i o episkope :

(13α) {13.1} Episkopi i mitropoliti i igumeni da se po mitu ne postavljajutъ , аше ли кто
 postaviti mitropolita ili episkopa ili igumena po mitu , da estъ prokletъ i anatemathisanъ ,
 нь v'semъ съборомъ да се postav'ljajutъ , /(13β) {33.2} i každy da se sudetъ predъ svoimi
 crъkvami , аше ли budutъ чловѣци ѿтъ двоју crъkvy koї se prutъ , da se sudetъ ѿтъ ѿboihъ
 crъkvi , /(14) {34} i sela što su crъkov'na , i ljudie što su crъkov'ni da ne hodetъ u druge crъkve ,
 нь svoei crъkvi da služetъ , [drugimъ же crъkvamъ da ne hodetъ ni na seno ni na ѿranje ni
 na vinograde , ni na edinu rabotu , ni na malu ni na veliku , ѿтъ v'sehъ bo rabotъ svobo-
 dy ihъ carъstvo мое , тѣк'мо да rabotajutъ crъkvi ,] tko li se naide izъgnavъ podъložni-
 ky crъkov'nie na koju rabotu , i pročue ѿ томъ carъstvo мое , tomu boljarinu da se v'sehъ
 възьметъ dostojanie eliko imatъ , i da se nakažetъ јакоже carъsky i crъkov'ni presluš'nikъ :-

10. O митрополиту и о епископу

(13α) {13.1} Епископи и митрополити и игумани нека се не постављају митом.
 Ако ли ко постави митрополита или епископа или игумана митом, нека је проклет
 и анатемисан. Него, нека се постављају од целог сабора. /(13β) {33.2} И свако нека се
 суди пред својим црквама. Ако ли буду људи који се парниче – двеју цркава – нека
 им суде обе цркве. /(14) {34} И села која су црквена, и људи који су црквени нека не
 иду у друге цркве, него својој цркви нека служе. [Другим, пак, црквама нека не иду
 ни на сено, ни на орање, ни на винограде, ни на једну [другу] работу, ни малу ни
 велику. Јер од свих работа ослободи их Моје царство, осим да раде цркви.] Ко ли
 се нађе да је истерао црквене подложнике на коју работу, и дочеује за то Моје цар-
 ство, томе велможи нека се одузме сва имовина колико [год да је] има, и нека се
 казни као царски и црквени непослушник.

ⲁⲓⲓ: Презвѣтеромъ(ъ) уставъ и законъ ц(а)р(ъ)скы :

(15) {31} Попови кон съ бащиници да имають свою бащинъ и зем'лю , и да съ свобод'ни , а они попови кон не имаю бащинъ и кон съ ѡ цр(ъ)ковнон бащинах¹ , да имъ се дадѡ 3 ниве законите и да иде цр(ъ)кви доходакъ по законъ и бащинъ | цр(ъ)ков'нъ нит'ко да не може ни кѡпити ни продати кромѣ замене близъ цр(ъ)кве :

72^r

(16) {65} Попъ въсакы ѡт[ъ] своего господара никако да не ѡт[ъ]ходи , ако ли га господарь не може хранити по законъ да дондѡ къ своему ар(ъ)хиерею , и архиерен да речет(ъ) томъ г(о)с(поди)нъ да хранитъ попа по законъ , и ако | тои господинъ не хоцетъ послъшати , да естъ тыи попъ свободанъ како мѡ естъ хотѣнїе , ако лї е попъ бащиникъ да га нѣстъ волянъ ѡт[ъ]гнати , нъ тъкмо да естъ свободанъ :

72^v

¹ бащинах[ъ] : бащинах[ъ] Sof

11 Prezviteromъ ustavъ i zakonъ carъsky :

(15) {31} Popovi koi su baštiniци da imajuт svoju baštину i zem'lju , i da su svobod'ni , a ѡni popovi koi ne imaju baštину i koi su u crъkovnoi baštinaхъ , da imъ se dadu 3 nive zakonite i da ide crъkvi dohodakъ po zakonu i baštину crъkov'nu nit'ko da ne moъe ni kupiti ni prodati kromѣ zamene blizъ crъkve :

(16) {65} Popъ въsaky ѡтъ svoego gospodara nikamo da ne ѡтъhodi , ако li ga gospodarъ ne moъe hraniti po zakonu da doidu къ svoemu arъhiereju , i arhierei da reцetъ tomu gospodinu da hranitъ popa po zakonu , i ако toi gospodinъ ne hoštetъ posлушати , да естъ тыи popъ svobodанъ како mu естъ hotѣнїе , ако li е popъ baštиникъ да ga нѣстъ voljanъ ѡтъgnati , нъ тъkmo да естъ svobodанъ :

11. Устав и закон царски за презвитере

(15) {31} Попови који су баштиници, нека имају своју баштину и земљу, и нека су слободни, а они попови који немају баштину и који су у црквеној баштин[и], нека им се дају 3 ниве по закону, и нека иде Цркви доходак по закону. И црквену баштину нека не може нико ни купити ни продати, осим [да изврши] замену близу цркве.

(16) {65} Ниједан поп никуда нека не одлази од свога господара. Ако ли га господар не може хранити по закону, нека [обојица] дођу к своме архијереју, и архијереј нека рекне томе господину да храни попа по закону. И ако тај господин не буде хтео послушати, нека је тај поп слободан [да чини] како му је воља. Ако ли је поп баштиник, нека га не може по [својој] вољи [господар] одагнати, него само нека је [овај] слободан.

:кї:

(17) {40} И вѣси рѣсволн и записанїа що є комы оставило ц(а)р(ь)ство мое , и що комы зчинило тѣ ба|щине и записанїа да сѣ тврѣда : [каконо и прочих[ъ] прѣввых[ъ] православных[ъ] ц(а)реи], вольнїи нима или подѣ цр(ь)кве дати или за д(ш)шѣ , или продати любо комы , ц(а)р(ь)скыи пиcанїемъ вѣсегда да вѣрѣет се :

73^r

:кї: om. Sof

:гї: Се же ѿ властелѣхъ

(18) {41} Кон властелинѣ имать д(ѣ)в(и)цѣ¹ , а пакъ не имал(ь) бѣде чедѣ и змреть , | по неговои смърти бащина пуста , где се обрѣщеть ѿт[ъ] негова рода до третїаго братѣчеда таи да има негови бащинѣ , /(19) {42} а властел(ь)ске бащине да сѣ свободне ѿт[ъ] вѣсѣхъ данакъ ц(а)р(ь)ства нашего , раз'ма да дадут(ь) десетинѣ и воинскѣ да воюють сѣ мною по законѣ , /(20) {43} и да нѣсть свѣт'лыи господинѣ ц(а)рь ни краљ , ни ц(а)рица ни прочи господар(ь) никому бащинѣ слободанѣ силом(ь) ззети , тѣкмо аще воля бѣдетъ томѣ самомѣ :

73^v74^r¹ Изворно је дѣт'цѣ.

12

(17) {40} I v̄si rusovoli i zapisanīa što e komu ōstavilo car̄stvo мое , i što komu ūc̄inimo t̄e baštine i zapisanīa da su tvr̄da : [kakono i prōcih̄ pr̄v̄vyh̄ pravoslavnyh̄ carei] , vol̄nii nima ili pod̄e cr̄kve dati ili za dušu , ili prodati ljubo komu , car̄skym̄ pisanīem̄ v̄segda da v̄ruet se :

13 Se že o vlastelēhъ

(18) {41} Koi vlastelin̄ imat̄ d̄evicu , a pak̄ ne imal̄ bude čed̄e i umret̄e , po njegovoi sm̄rti baština pusta , gde se ob̄rešet̄e ōt̄ njegova roda do trētiago bratūčeda tai da ima njegovu baštinu , /(19) {42} a vlastel̄ske baštine da su svobod̄ne ōt̄ v̄s̄eh̄ danak̄ car̄stva našego , raz'ma da dadut̄ desetinu i voisku da vojujūt s̄e mnoju po zakonu , / (20) {43} i da n̄est̄ sv̄et'lyi gospodin̄ car̄ ni kral̄ , ni carica ni prōci gospodar̄ nikomu baštinu slobodan̄ silom̄ uzeti , t̄kmo ašte volja budet̄ tomu samomu :

12.

(17) {40} И све хрисовуѣе и исправе што је коме оставило Моје царство, и [оно] што коме учинимо, те баштине и исправе нека буду постојане [као и осталих, ранијих православних царева]. [Нека су] власни [над] њима, било да [пре]дају црквама, било [да намене] за душу, било да продају ма коме. Писаном од цара свагда нека се верује.

13. Ово, пак, о властели

(18) {41} Који властелин има [кћер] девицу, а уз то не буде имао [мушких] потомака, те умре, [па] после његове смрти баштина пуста, где се пронађе од његова рода до трећега братучеда – тај нека има његову баштину. /(19){42} А властелинске баштине нека су слободне од свих данака Нашега царства, осим да дају десетину и војску да војују са мнош по закону. /(20){43} И нека није слободан свети господин цар, ни краљ, ни царица, ни други господар никоме одузети баштину на силу, изузев ако [тако] буде воља томе самом.

[17]

28^v

Иа стѣпжнитори үнде сарь ꙗꙗтѣмпла съ фїе бисѣрика пре мошїа лви, пре ачеа | ꙗꙗпѣратѣль сав архїеревал(ѣ) съ нви скоацѣ дин(ѣ) локѣль лорь нѣчи сѣи свпвнѣ фоарте свпт[ѣ] грѣ дажде, чи съ фїе волничѣ а цинѣ мошїа са ши съшь цинѣ ла бисѣрикѣ оун(ѣ) кѣлвгѣре сав преотѣ кѣ тоатѣ агонисѣла лви, ши съ кадѣ ꙗꙗтѣи съ та Бл(а)гословенїе дѣла архїеревал локѣлви, ка сѣи дѣ пѣтѣре дѣховничаскѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[18]

Ши боарюль каре ва свпвнѣ бисѣрика са свптѣ алтѣ бисѣрикѣ съ нв фїе слобод[ѣ] :

[19]

Ши карн синтѣ ашезац' ла мошїи съ фїе де вѣчїе ла мошїналѣ лорь. ~ ~ ~ ~ ~

[17]

La stăpânitori(i) unde s-ar întâmpla să fie biserică pre moșia lui, pre aceia împăratul sau arhiepiscopul să nu-i scoată din locul lor néci să-i supună foarte supt grea dajde, ci să fie volnici a ține moșia sa și să-și țină la biserică un călugăre sau preot cu toată agoniseala lui. și să cadé întâi să ia Blagoslovenie dé la arhiepiscopul locului, ca să-i dea putere duhovnicească.

[18]

Și boiariul care va supună biserică sa supt altă biserică să nu fie slobod :

[19]

Și cari sint așezați la moșii să fie de vecie la moșiile lor.

[17]

Код господара где се деси да буде црква на његовом поседу, цар или архијереј нека их не измешта с њиховог места, нити да их подвргава тешкој дајбини, него нека буду власни да држе своје поседе и да држе у цркви једнога калуђера или свештеника са свим његовим издржавањем [које му даје господар]. И нека [тај калуђер или свештеник] прво добије благослов од меснога архијереја – да му дâ духовну власт.

[18]

И бољар који своју цркву потчини под другу цркву нека не буде властан [над том црквом].

[19]

И који су посадници на поседима, нека вечито буду на својим поседима.

(21) {45} Властели и ини людїе кои илають цр(ь)кви ѡ своих[ь] башинах[ь] , да ихъ свѣт'ли ц(а)рь и патрїар(ь)хъ не под[ь]гонє ни под[ь]лажѡ под[ь] великѡ цр(ь)квѡ нъ | да естѡ волань башинник(ь) теи цр(ь)квѡ поставити и да дѣр'жи своєго калѡгѣра да га доведє къ ар(ь)хиєрею да га бл(а)г(о)с(ло)витѡ и да му дастѡ властѡ д(ь)ховнѡю : 74^v

(22) {47} И властелинѡ кои се наѣе под[ь]ложиви свою цѣр'квѡ под[ь] великѡ цр(ь)квѡ , да онѡ томѡ цр(ь)квомѡ нїє волань :

(23) {44} И посад[ь]ници шо сѡ по башинах[ь] , да сѡ | ѡ башинѡ вѣт'нѡ , [нѡ посад[ь]никѡ прикѡ да се не дастѡ никог'да :] 75^r

(21) {45} Vlasteli i ini ljudie koji imaju crkvi u svojim baštinahъ , da ihъ svѣt'li carъ i patriarhъ ne podъgone ni podъlažu podъ veliku crkvu нъ da estъ voljanъ baštinikъ tei crkve postaviti i da дѣр'жи своєго kalugera da ga dovede къ архiereju da ga blagoslovitъ i da mu dastъ vlastъ duhovnuju :

(22) {47} I vlastelinъ koji se naѣe podъloživi svoju crkvu podъ veliku crkvu , da онѡ томѡ crkvomѡ нїє voljanъ :

(23) {44} I posadъnici što su po baštinahъ , da su u baštinu vѣt'nu , [нѡ posadъniku prikъa da se ne dastъ nikog'da :]

(21) {45} Властела и други ѡуди који имају цркве у својим баштинама, нека их светли цар и патријарх не нагоне ни потчињавају под Велику цркву, него нека је властан баштиник те цркве да постави и држи свога калуђера, да га доведе к архiereју да га [овај] благослови и да му дâ духовну власт.

(22) {47} И властелин који се наѣе да је потчинио своју цркву под Велику цркву, нека не буде властан над том црквом.

(23) {44} И посадници¹ који су по баштинама, нека су у вечној баштини, [али посаднику никада нека се не даје мираз.]

¹ посад'ници – 'земљорадници у јужнијим приморским жупама' (ЛССВ, s. v. посадници, 558 [Р. Михальчић]).

[20]

Ѡамени карн синтъ ꙗꙗмошїилѣ квнѡа пре ачѣа нѡман чѣн ѡа ерта стѣпжнѡ мошїн
съ фїѣ ертат[ѡ] : алта нѡ. ~

[21]

29^r

Кѣнд[ѡ] сарѣ ꙗꙗтѣмпла съ моарѣ вре оꙗн[ѡ] боарю дѣ ѡсташь саз стѣпжннторю,
армеле лѡн, алѣ ꙗꙗпѣратѡлѡн съ фїѣ, тарѣ алтѣ | лѡкрѡри арме: тарѣ лѡрѡлѣ арцннтѡлѣ
лѡргѣрнтарюлѣ пїертн скѡмпе : ханнѣ, тоатѣ ачѣлѣ : съ фїѣ алѣ прѡнчнлѡрѣ лѡн, тарѣ
дѣ нѡ ѡа лѡлѣ прѡнчѣ чн нѡман фѣтѣ, фата арѣ ѡѣ съ дѣ дннѣ тоатѣ квн ѡа ѡрѣ ја.

[20]

Oameni(i) cari sint în moșiile cuiva pre aceia numai ce-i va erta stăpânu moșii(i) să
fie ertat : alta nu.

[21]

Când s-ar întâmpla să moară vre un boiaru dé ostaș sau stăpânitoriu, armele lui, alé
împăratului să fie, iară alte lucruri arme: iară aurul argintul mărgăritariul pietri scumpe :
hainé, toate acelea : să fie alé pruncilor lui, iară dé nu va avea prunci ci numai fété, fata
are voe să dea din toate cui va vrea ia.

[20]

Људи који су на нечијим поседима – само они које буде ослободио господар
поседа нека буду слободни, друго не.

[21]

Кад се догоди да умре неки бољар – ратник или господар, оружје његово нека
буде царѣво, и друга ратничка опрема, а злато, сребро, бисери, драго камење, оде-
ћа, све то нека буде његових синова. Ако не буде имао синова, већ само кћери, кћер
је власна да од свега преда коме хоће.

(24) {46} Люде кое имаю властели по бащинах[ъ] да имъ свъ бащинъ , тъкмо що ќе простити господар(ъ) , или мъж[ъ] или с(ъ)нъ то да естъ свобод[ъ]но а ино нищо :

:дѣ:

(25) {48} Када се престави кон добаръ властелинъ , оружїа его да бѣдст(ъ) ц(а)рю , | а свите и бисерїе и злато и сребро и каменїе , и злат'ни појаси и ино именїе с(ъ)новомъ его , аще ли не имать с(ъ)на а имаеть кѣерь да естъ вол'на въсѣмъ тиелъ даши та или продати или от[ъ]дати комъ хошетъ свобод[ъ]на естъ :

75^v

:дѣ: om. Sof

(24) {46} Ljude koe imaju vlasteli po baštinahъ da imъ su u baštinu , тъкмо што ќе простити gospodarъ , ili mužъ ili сынъ то да естъ svobodъno а ино ništo :

14

(25) {48} Kada se prestavi koi dobarъ vlastelinъ , оружїа его да budutъ carju , а svite i biserie i zlato i srebro i kamenie , i zlat'ni pojasi i ino imenie synovomъ ego , аште li ne imать сына а имаеть кѣерь да естъ vol'na въсѣмъ тиелъ даши ta ili prodati ili отъdati komu hošetъ svobodъna естъ:

(24) {46} Људе које имају властела по баштинама, нека им буду у баштину. Само оно што буде ослободио господар – било човек или [његов] син – то нека буде слободно, а друго ништа.

14.

(25) {48} Када умре који добар властелин, његово оружје нека буде цару, а [свечана] одећа и бисери и злато и сребро и камење и златни појаси и други иметак његовим синовима. Ако ли нема сина, а има кћер, нека располаже свим тим та кћи – слободна је да прода или преда коме хоће.

[22]

Іаръ дѣ ва рѣшина вре оунѣ) стѣпжнннторю пре алтѣ стѣпжнѣ съ плѣтѣскѣ 400 = де потѣри (sic), **іаръ** чѣль ман мнкѣ ва рѣшина пре чѣль ман маре, съ дѣ : 800 = дѣ потори, ши съль батѣ, **іаръ** дѣ ворѣ сѣдѣн пре врежнѣ) слѣжиторию ꙗмпѣртѣскѣ дѣ оастѣ съ дѣ 500 = дѣ потори ши съль пѣнѣ ла темниѣ

[23]

29^v

Дѣ ва рѣшина сав ва сѣдѣн пре архїерев сав пре попа : сав пре кѣлѣгѣри адѣкѣ парте бисѣриѣскѣ, ачѣла съ дѣ 400 : дѣ потори ши съ фїе ла темниѣ 40 : де | зилѣ ~ ~ ~ ~

[24]

Дѣ ва лѣа врежнѣ боерю. мѣерѣ алтѣн ѡмѣ) съ ѡ цинѣ ꙗсилѣ, съ и съ тѣе мѣннле ши насѣль ~ ~ ~ ~ ~

[22]

Iară dă va rușina vre un stăpânitoriu pre alt stăpân să plătească 400 = de poturi (sic), iară cel mai mic va rușina pre cel mai mare, să dea : 800 = dă potori, și să-l bată, iară dă vor sudui pre vreun slujitoriu împărătesc dé oastă să dea 500 = dă potori și să-l pună la temniță

[23]

Dă va rușina sau va sudui pre arhieriu sau pre popa : sau pre călugări adică parte bisericască, acela să dea 400 : dă potori și să fie la temniță 40 : de zile

[24]

Dă va lua vreun boeriu, muerea altui om să o țină în silă, să i să tae mâinile și nasul

[22]

A ако осрамоти неки господар другога господара, нека плати 400 потора, ако нижи осрамоти вишега нека дâ 800 потора и нека се бије; а ако опсује неког царског војног службеника, нека дâ 500 потора и нека се стави у тамницу.

[23]

Ако [неко] осрамоти или опсује архијереја или попа или калуђере, односно црквено лице, тај нека дâ 400 потора и нека буде у тамници 40 дана.

[24]

Ако неки бољар узме жену другога човека да је држи на силу, нека му се одсеку руке и нос.

̄:ēī:

(26) {50} **Ѧ**ще кон властелин(ь) ѡбезчѣститѣ и ѡсра|мотитѣ властелина , да платитѣ ̄р̄ пер(ь)перѣ , и властеличиѣ ако ѡбез[ь]чѣститѣ властелина да платит(ь) ̄р̄ пер(ь)перѣ , и да се биетѣ , / (27) {55} и ако и властелин(ь) , или властеличиѣ ѡпсе себ'ра , да платит(ь) ̄р̄ пер(ь)перѣ , и ако себерѣ ѡбез[ь]чѣститѣ властелина , или властеличиѣ да пла|титѣ ̄р̄ пер'перѣ , и да се ѡсмѣднтѣ : 76^r
76^v

̄:ŝī:

(28) {95a} **Ѧ**ще кто ѡбезчѣститѣ архiereа , или калугера или попа , да платитѣ , ̄р̄ пер'перѣ , и да лежитѣ 8 там'ници ̄л̄ дни [јако ругателѣ б(о)жїи] :

̄:zī:

(29) {53} **Ѧ**ще кон властелин(ь) взме женѣ посланемѣ да му се ѡбедве рѣке ѡт[ь]секѣтъ , и носѣ ѡбре|жетѣ , 77^r

15

(26) {50} Ašte koi vlastelinь ōbezčastitь i ōsramotitь vlastelina , da platitь 100 perьperь , i vlasteličičь ako ōbezčastitь vlastelina da platitь 100 perьperь , i da se bietь , / (27) {55} i ako i vlastelinь , ili vlasteličičь ōpsue seb'ra , da platitь 100 perьperь , i ako seberь ōbezčastitь vlastelina , ili vlasteličiča da platitь 100 per'perь , i da se ōsmuditь :

16

(28) {95a} Ašte kto ōbezčastitь arhierea , ili kalugera ili popa , da platitь , 100 per'perь , i da ležitь u tam'nici 40 dni [јako rugatelь božii] :

17

(29) {53} Ašte koi vlastelinь uzme ženu posilietь da mu se ōbedve ruke ōtьsekutь , i nosь ōbrežetь ,

15.

(26) {50} Ако неки властелин обешчисти и осрамоти [другога] властелина, нека плати 100 перпера. И властеличиѣ ако обешчисти властелина, нека плати 100 перпера, и нека се бије. / (27) {55} И ако властелин или властеличиѣ опсује себра, нека плати 100 перпера. И ако себар обешчисти властелина или властеличиѣ, нека плати 100 перпера и нека се осмуди.

16.

(28) {95a} Ако неко обешчисти архијереја, или калуђера, или попа, нека плати 100 перпера и нека лежи у тамници 40 дана [као онај који ружи Бога.]

17.

(29) {53} Ако неки властелин узме жену на силу, нека му се обе руке одсеку и нос обреже.

[25]

Дѣ ва кѣрви мѣрѣ кѣ алтъ бѣрбать съ и съ тае насѣль ши үрекилѣ. ~ ~ ~ ~

[26]

Дѣ ва трѣче вѣо оастѣ принтро вѣо царѣ ши вѣорѣ фатѣ пагѣбѣ, ача пагѣбѣ съ плѣтѣскѣ стѣпжнитори карн цинѣ ачелѣ пѣмжнтѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[27]

Шинтрѣ¹ (sic) нѣ крѣдинцѣ дѣ ертаре фратѣ шинтрѣ фратѣ сѣв татѣль шинтрѣ фѣс нѣмѣ шинтрѣ нѣмѣ, карн синт[ѣ] дѣспѣрциц' дин(ѣ) касѣ ачѣа дѣ нѣ вор[ѣ] фи грѣшитѣ съ нѣ плѣтѣскѣ грѣшала фѣрѣ нѣман ачѣла карѣ ав грѣшитѣ ачѣла тоатѣ пагѣба касѣн ачѣня съ плѣтѣскѣ. ~

¹ Шинтрѣ : recte Пинтрѣ

[25]

Dă va curvi muiarea cu alt bărbat să i să tae nasul și urechilé.

[26]

Dă va tréce vro oasté printr-o vo țară și vor face pagubă, acea pagubă să plătească stăpânitori(i) cari țin acel pământ.

[27]

Șintru (sic) nécredință de ertare frate pintru frate sau tatăl pintru fiu neam pintru neam, cari sint dăspărțiți din casă aceia dă nu vor fi greșit să nu plătească greșala fără numai acela care au greșit acela toată paguba casii aceiia să plătească.

[25]

Ако се жена курва с другим мушкарцем, нека јој се одсеку нос и уши.

[26]

Ако прође нека војска кроз неку земљу и начини штету, ту штету нека плате господари који држе ту земљу.

[27]

За неверу, за опроштај брат за брата или отац за сина, рођак за рођака; они који су одељени од куће, ако нису скривили – нека не плате кривицу. Само онај који је скривио, он нека плати целу штету те куће.

/(30) {54} аще ли жена блуд[ѣ] сътворитъ съ своимъ чл(о)в(ѣ)комъ , да имъ се обема носъ и оуши обрежѣт(ѣ) :-

:нї:

(31) {49} Властели коня воинска от[ѣ]къде мине и пленитъ земљу , тере преиде опеть през' них[ѣ] земљу , тизы властелие вьсе то да плате , преко ихъ бо преиде дрѣжавъ :-

:ѡї: Се же ѡ неврст'вїю |

(32) {52} За неврѣр за всїю прощенїе братѣ за брата , и от(ѣ)ць за (ѣ)на , родимъ за родама (sic) , кто сътъ от[ѣ]делени от[ѣ] оного , в своих[ѣ] дома кон нѣстъ съгрѣшил(ѣ) , таи да не има платити нища , раз'ма ѡнези кон съ грѣшили , тогова къѣ да платитъ :-

77^v

/(30) {54} ašte li žena bludъ съtvoritъ съ svoimъ ĉlověkomъ , da imъ se obema nosъ i uši obrežutъ :-

18

(31) {49} Vlasteli koji voiska otkude mine i plenitъ zem'lju , tere preide opetъ prez' nihъ zem'lju , tizy vlastelje vьse to da plate , preko ihъ bo preide drъžavu :-

19 Se že o nevrst'vijju

(32) {52} Za nevěru za vsjju proštenie bratu za brata , i oťсъ за сына , rodimъ за rodama (sic) , kto sutъ oťdeljeni oť onogo , u svoihъ domi koi nѣstъ съgrѣsilъ , tai da ne ima platiti ništa , raz'ma oнези koi su съgrѣsili , togova kuća da platitъ :-

/(30) {54} Ако ли жена почини блуд са својим човеком, нека им се обома нос и уши обрежу.

18.

(31) {49} Властела – [уколико] која војска однекуд прође и [по]плени земљу, па опет пређе преко њихове земље – та властела све то нека плати јер [војска] преко њихове пређе области.

19. Ово, пак, о неверству

(32) {52} За сваку неверу [даје се] опроштај брату за брата, и оц[у] за сина, рођаку за рођака. [Они] који су одељени од онога [ко је крив] у својим домовима – који [од њих] није скривио – тај нека не плати ништа. Само они који су скривили – његова кућа нека плати.

[28]

30^г

Пре стѣпѣнитори дѣ нѣи ва фи кїе|матѣ ла прѣнз[ѣ] саз ла чинѣ саз ла ѡспеце,
ши ва мѣрце виноват[ѣ] : іасте, іарѣ кїе мѣндѣлѣ де драгѣ ши кѣ воє бѣнѣ ши нѣ ва
мѣрце іарѣ виноватѣ іасте. ~ ~ ~ ~ ~

[29]

Кѣнд[ѣ] ва соси вре үн(ѣ) боярю де остаѣ : дела ѡастѣ саз үн(ѣ) остаѣ маи микѣ,
ла жѣдѣкатѣ сѣ нѣ сѣ стрице пѣнѣ сарѣ ѡдихни ф' : 3 : сѣптѣмѣни ши дѣпѣ ачѣл
сѣ мѣргѣ ла жѣдѣкатѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[30]

Жѣдѣкѣтори стѣпѣни боєри, сѣ нѣ сѣ стрице ла жѣдѣкатѣ кѣ печатѣ жѣдѣкѣци,
іарѣ пре алц' проѣи кѣ печатѣ сѣи стрице. ~ ~ ~ ~ ~

[28]

Pre stăpănitōri dă nu-i va fi chemat la prănz sau la cină sau la ospete, și va mēрге
vinovat : iaste, iară chemându-l de drag și cu voe bună și nu va mēрге iară vinovat iaste.

[29]

Când va sosi vre un boiaru de ostaș : de la oasté sau un ostaș mai mic, la judéca-
tă să nu să strige până s-ar odihni în : 3 : săptămăni și după aceia să meargă la judécată.

[30]

Judécători(i) stăpăni(i) boeri(i), să nu să strige la judécată cu peceatea judécăți(i),
iară pre alți proști cu peceatea să-i strige.

[28]

Господар нека не буде позиван током ручка или вечере или [када је] у гостима,
и [ако] оде, крив је, а ако се позове љубазно и с добром вољом и не оде, опет је крив.

[29]

Када неки бољар – војник дође из војске или неки нижи војник, нека се не по-
зива на суд док се не одмори 3 недеље и после тога нека иде на суд.

[30]

Судије, господари, бољари нека се не позивају на суд с печатом суда, а други,
обични нека се позивају с печатом.

:к:

(33) {56} Властелин(ъ) да е непозванъ на обѣдѣ или на | вѣчери , раз'ма да се позыва прежде съ приставомъ , и не прїиде на обѣдѣ да е кривъ : 78^r

:кѧ:

(34) {61} Кадъ прїиде властелинъ с воиске дома , или любо кон воиникъ , да га не има ни'ко поз'вати на свд[ъ] , докле почине ·г· недеље , по том(ъ) да иде на свдъ :

(35) {62} Властелин великын да се не позываю | с книгомъ свдїиномъ , а прочїи и съ печатомъ :- 78^v

20

(33) {56} Vlastelinъ da e nepozvanъ na ōbedu ili na vĉeri , raz'ma da se pozuva prežde съ pristavomъ , i ne prїide na ōbedъ da e krivъ :

21

(34) {61} Kadъ prїide vlastelinъ s voiske doma , ili ljubo koi voynikъ , da ga ne ima ni'ko poz'vati na sudъ , dokle poĉine 3 nedelje , po томъ da ide na sudъ :

(35) {62} Vlastelii velikyi da se ne pozuvalu s knjgomъ sudїinomъ , a proĉii i съ pečatomъ :-

20.

(33) {56} Властелин нека не буде поз[и]ван током ручка или вечере. Само нека се позива пре [тога] преко пристава, и [ако] не дође [до] ручка, нека је крив.

21.

(34) {61} Кад дође властелин из војске кући, или било који војник, нека га нико не поз[и]ва на суд док се не одмори 3 недеље; потом нека иде на суд.

(35) {62} Велика властела нека се не позивају [осим] са судијиним писмом, а [за] остале [довољно је] и с печатом.

[31]

30^у **Карн жѡдѣкѡторн сѡз стѣпжнн, дѣ ва да рѣзль асѡпра кѡнѡа л'мѣнїе сѡз л'пизмѣ сѡз ва стрнка пѣмжнтѡль, сѡз ва апрн|нде чеѡа кѡнѡа, ачелѡя тоате сѣ и сѣ га ши сѣ сѣ липсѣскѣ дѣ тоате. ~ ~ ~ ~ ~**

[32]

Дѣ ва мѡри чинѣѡа ши ва рѣмѣнѣ вре ѡн(ѡ) сатѣ ши ва фїи (sic) л'тра алтѣ сатѣ ши сѣ ва фате вреѡ пагѡбѣ л'сатѡль челѡи мортѣ кѡ фокѣ сѡз кѡ алтѣ чеѡа ачелѡя сатѣ сѣ плѣтѣскѣ сателѣ чѣлѣ динѣ прежѡрѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[31]

Cari judécători sau stăpâni, dă va da răul asupra cuiva în mânia sau în pizmă sau va strica pământul, sau va aprinde ceva cuiva, aceluia toate să i să ia și să să lipsească dé toate.

[32]

Dă va muri cineva și va rămăné vre un sat și va fii (sic) întra alté saté și să va face vreo pagubă în satul celui mort cu foc sau cu alt ceva aceluia sat să plătească satelé celé din prejur.

[31]

Koји судија или господар учини зло некоме из беса или пизме, или поквари земљу или некоме нешто запали, томе нека се узме све и нека се лиши свега.

[32]

Aко неко умре и остане [иза њега] неко село и буде међу другим селима – и ако се учини нека штета у селу умрлога ватром или нечим другим, том селу нека плате [за учињену штету] села из околине.

:кв:

(36) {57} **Кои властелин(ь) на пресел'ници пизломъ коиъ кое зло оу'чинитъ зем'ли пленомъ , или доми пож[е]жетъ , или любо кое зло оу'чинитъ , таковоиъ да се взме дрѣ-жава , а ина не дастъ :**

:кг:

(37) {58} **Ище кто умретъ а има ед[ь]но сѣло в жупи | или меѣх жупами , что се зло о'чинитъ оу' томъ сѣлѣ пожегомъ или чимъ инимъ , оноиъ сѣлѣ¹ въсу тѣ злобѣ да плати околнна :**

79^r

¹ пожегомъ или чимъ инимъ , оноиъ сѣлѣ от. Sof

22

(36) {57} **Koi vlastelinъ na presel'nici pizmomъ komu кое зло u'чинитъ zem'li plenomъ , ili domi požežetъ , ili ljubo кое зло u'чинитъ , takovomu da se uzme дрѣжава , а ina ne дастъ :**

23

(37) {58} **Ašte kto umretъ а ima eдъно sѣло u župi ili међу župami , što se зло u'чинитъ u тому sѣлу požeгомъ ili чимъ инимъ , oному sѣлу въсу tu злобу da плати oколina :**

22.

(36) {57} **Који властелин током преселнице¹ из злобе учини коме какво зло – земљу оплени или домове попали, или било које зло почини, томе нека се одузме [његова] област, а друга нека [му се] не да.**

¹ прѣсел'ница – 'пресељење властелина уз једне области у другу, додељену му на управу'.

23.

(37) {58} **Ако неко умре, а има једно село у жупи или међу жупама – [оно] што се почини зло у томе селу, паљењем или чиме другим, томе селу за сву ту злобу (штету) нека плати околина.**

[33]

Чен чє синть свпть стъпжнирє съ мѣргъ ла жвдѣкатъ ла стъпжнѣлъ съѡ воръ пинтрѡ чє причинъ, съ кадѣ съ мѣргъ ла ал(ѣ) съѡ стъпжнъ сѡз пинтрѡ дрѣптатє сѡз пинтрѡ стрѣмбѣтатє

[34]

⟨с⟩ъ нѡ съ тримницъ слѡга стъпжнѣлѡн ла мѡярє съ ѡ свперє дакъ нѡ ва фн бѣрбатѡтѡл(ѣ) акасѣ чи пинтрѡ ѡарѣ чє рѣспѡнсъ бѣрбатѡлѣ съ дѣ сама. иарѣ дѣ съ ва рѣтѣмпла чєва рѣѡ ла ача тримисъ слѡгъ бѣрбатѡлѣ съ нѡ анѣъ нѣчи ѡ винъ. ~ ~ ~ ~ ~

[35]

31^r Дѡждничи слѡбоз[ѣ] съ фїє карн аѡ лѡкѡрилѣ | лѡрь грѣдинилѣ ѡлдѣлѣ ши шѣдѣ рѣсатѣ нѡман съшь плѣтѣскѣ даждѣ двпъ кѣтъ арє рѣмпѣрцитѡра прє зилѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[33]

Cei ce sint supt stăpânire să meargă la judecată la stăpânul său ori pintru ce pricină, să cadé să meargă la al său stăpân sau pintru dréptate sau pintru strămbătate

[34]

Să nu să trimiță sluga stăpânului la muiare să o supere dacă nu va fi bărbatul acasă ci pintru oaré ce răspuns bărbatul să dea sama. iară dé să va întâmpla ceva rău la acea trimisă slugă bărbatul să nu aibă néci o vină.

[35]

Dajdnici(i) slobozi să fie cari au locurile lor, grădinile oldélé și șad în sat numai să-și plătească dajdea după cât are împărțitura pre zile.

[33]

Они који су под [нечијом] влашћу, нека иду на суд пред свога господара из било којег разлога. Треба да иду пред свога господара било за правду, било за кривицу.

[34]

Нека се не шаље господарев слуга к жени да је увреди ако муж није код куће, него нека муж буде упознат за било који одговор. Али ако се догоди неко зло том послатом слуги, муж нека нема никакву кривицу.

[35]

Дажбеници¹ који имају своја имања, баште, њиве, и бораве у селу, нека буду слободни, само нека плаћају дажбину онолико колико има подела по данима.

¹ daj(d)nic < dajdie – ‘онај који има обавезу да плаћа дажбине’; од словенског „дажда“, у значењу ‘дажбина, намет’.

:кд:

(38) {103} **Аще св посад[ь]ници да се суде пред[ь] своимь судіомь , сїи речь пред[ь] своимь господарн за сващо и за свое дългове [и за цр(ь)кве да идуть пред[ь] судію] , | и за кривьдѣ и за правдѣ , [и за крад[ь]бѣ и за гусаре , и за превзимь люд[ь]скы] :-** 79^v

:кѣ: законь ц(ѣ)с(а)р(е)вь :

(39) {104} **Да се не послааеть посланик(ь) судіинь на женѣ ни да се позива жена кадь мъжа нїе дома , нь да дасть глас(ь) мъжѣ оу толнко да нѣсть кривь мъж[ь] :-**

:кѣ: О посад[ь]ници и ѿ бащинници по сѣлехъ , |

(40) {67} **Посад'ници и бащинници кои сѣдеть оу единомъ сѣлѣ , вьсакы данакъ кои доходить да плаѣаю заедно , како зем'лю дър'же и данакъ тако нека плаѣаю :-** 80^r

:кѣ: om. Sof.

24

(38) {103} **Ašte su posadъnici da se sude predъ svojimъ sudіomъ , sїi rečъ predъ svoimi gospodari za svašto i za svoje дълgove [i за сръкве да идуть предъ судіју] , i за krivъdu i за prav'du , [i за kradъbu i за gusare , i за preuzimъ ljudъsky] :-**

25 **zakonъ сѣsarevъ :**

(39) {104} **Da se ne posilaetъ poslanikъ sudіiinъ na ženu ni da se poziva žena kady muža nie doma , нь da dastъ glasъ mužu u toliko da nѣstъ krivъ mužъ :-**

26 **O posadъnici i ѿ baštинnici po sѣlehъ ,**

(40) {67} **Posad'nici i baštинnici koi sѣdetъ u edinomъ sѣlu , vьsaky danakъ koi dohoditъ da плаѣaju zaedno , kako zem'lju дър'же i данакъ tako нека плаѣаю :-**

24.

(38) {103} **Ако су [парничари] посадници, нека се суде пред својим судијом, то јест пред својим господарима за све – и за своја огрешења [и за цркве нека иду пред судију], и за кривицу и за правду, [и за крађу и за разбојнике, и за преузимање људи].**

25. **Царев закон**

(39) {104} **Нека се не шаље судијин посланик жени, нити да се позива жена кад мужа нема код куће, него да [жена] јави мужу; за толико да не буде муж крив, [док му не стигне порука].**

26. **О посадницима и о баштиницима по селима**

(40) {67} **Посадници и баштиници који живе у истом селу, сваки данак који доспева, нека плаћају заједно – како држе земљу, тако нека плаћају и данак.**

[36]

Иаръ ла чеа че сънт[ъ] хобаць свпъши ла боери съ анеъ мѣсврата робїа лоръ ши
врѣмѣ лор[ъ] : кѣтъ съ лѣкре л'тро џи саз л'тро съптѣмънъ л'доаѡ џилѣ съ лѣкре
л'тро съптѣмънъ, іаръ дарѣ дѣ порціе а л'мпѣратѣлѣн іасте, дѡ(пѣ) рѣндѣялѣ, ши сън
костѣскъ л'тро џи ла фѣнъ іаръ ѡ џи ла кіе саз ла алтѣ чеа лѣкрѡ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[37]

Дѣ съ ва л'тѣмпла л'тро касъ фрац' саз пѣринц' бѣшкѣшиць дѣ фецори, ла питѣ
башка іаръ ла мошїи нѡ ; ши ла авѣре нѡ, ачеа съ лѣкре пре рѣнд[ъ] каши чеа лалць
лѣкрѣторн ши свпъши. карнсъ сингѡри л'касѣлѣ лоръ

[36]

Iară la ceia ce sânt hobagi supuși la boeri să aibă măsurata robii lor și vrémea lor :
cât să lucre într-o zi sau într-o săptămână în doao zile să lucre într-o săptămână, iară da-
rea dé porție a împăratului iaste, după rânduială, și să-i cosească într-o zi la fân iară o zi
la vie sau la altă ceva lucru.

[37]

Dă să va întâmpla într-o casă frați sau părinți bășcășiți de feciori, la pită bașca iară
la moșii nu ; și la avére nu, aceia să lucre pre rând ca și ceia lalți lucrători și supuși. cari-s
singuri în casăle lor

[36]

А они који су јобађи¹ под влашћу бољара, нека имају одмерену своју работу и
своје време колико да раде на дан или недељно: два дана да раде недељно, а давање
царевог удела је, редом, и нека косе један дан сено и опет [један] дан у винограду
[нека раде] или неку другу работу.

¹ hobagi (iobagi) < мађ. jobbágy – 'јобађи, зависни сељаци, кметови у Угарској'.

[37]

Ако се нађу у једном дому браћа или родитељи одвојени од синова, одвојени
хлебом, али не од поседа нити од имања, они нека раде редом као и они други ра-
ботници и зависни [људи] који су сами у својим домовима.

:кз:

(41) {68} Мероп'хомь¹ вставь и законь по вьсен зем'ли , оу недѣли да работають два дни своелю господарю , и да му даю в години пер(ь)|пер(ь)ц(а)р(е)в(ь) , и да му коси ·ѧ· дань сѣно , и да му работа в винограду ·ѧ· д(ь)нь , а тко не има виногра[д]а , ино что да му работаеть ·ѧ· д(ь)нь :

80^v

¹ Мероп'хомь : Мїряномь Sof. Првобитно је и у Sof писало Мероп'хомь па је преиначено у Мїряномь.

:кн:

(42) {70} Яще се обрещутъ вь единомь дому , или братен'ци или от(ь)ць от(ь)с(ь)новь от(ь)делень , или инь кто хлѣбомь от(ь)делень и именїемь , ако бѣде на |единомь огнищи а от(ь) тезы от(ь)делень , да работаеть редомь онако како и они кон сѣ само в своих[ь] домѣхъ , и вьсе да плабать господарю :

81^r

27

(41) {68} Merop'homь ustavь i zakonь po vьsei zem'li , u nedѣli da rabotajutъ dva dni svoemu gospodaru , i da mu daju u godini perьperu carevu , i da mu kosi 1 danь sѣno , i da mu rabota u vinogradu 1 днь , a tko ne ima vinograda , ino что da mu rabotaеть 1 днь :

28

(42) {70} Ašte se obreštutъ vь edinomь domu , ili braten'ci ili oтьсь oть synovь oтьdeljень , ili inь kto hlѣbomь oтьdeljень i imenїemь , ako bude na edinomь oгništi a oть tezy oтьdeljень , da rabotaеть redomь онако како i oни koi su samo u svoihь domѣхъ , i vьse da plaбать gospodaru :

27.

(41) {68} За меропхе устав и закон по целој земљи [нека важи] – током недеље нека работају два дана своје господару, и нека му током године дају цареву перперу, и нека му [свако од њих] један дан коси сено, и нека му један дан работа у винограду, а ко нема винограда – нека му нешто друго работа један дан.

28.

(42) {70} Ако се нађу у једном дому – било браћа, било отац одељен од синова, било неко други одељен хлебом и имањем – ако буде [упркос томе] на једном огњишту, а од ових одељен, нека работа редом, онако како и они који су само у својим домовима, [неодељени], и нека све плаћа господару.

:кѣ: О съборе себ'роке ,

(43) {69} Събора себрова да несть , тко ли се обрешетъ оу саборѣ себровѣ , да му се оуши обрешуть , и да се осмуди :~ |

81^v

:ѣ:

(44) {73} Сирота која се нїе така прети , или да стави пар'ца за себе кон би се прео за себѣ ,

:ѣ: О пашах[ь] сельнихъ

(45) {74} Која сѣ села близѣ сѣ сѣли , да пасѣ кудѣ едно сѣло тудѣ и друго раз'ма забель закон'ни , и ливадѣ да не пасѣ нит'ко , /(46) {75} [Жѣпа жѣпе да не пасѣ :]

29 О съборе себ'rove ,

(43) {69} Sьbora sebrova da nestь , tko li se obreshetь u saboru sebrovu , da mu se uшi obreshutь , i da se osmudi : -

30

(44) {73} Sirota koja se nїe jaka preti , ili da stavi par'ca za sebe koi bi se preo за себѣ ,

31 О рашахъ сельнихъ

(45) {74} Koja su sѣla blizu sь sѣli , da pasu kude edino sѣlo tude i drugo raz'ma zabelь zakon'ni , i livade da ne pase nit'ko , /(46) {75} [Жѣпа жѣпе да не пасу :]

29. О себрову збору

(43) {69} Нека не буде себрова збора. Ко ли се затекне у себрову збору, нека му се уши обрежу, и нека се осмуди.

30.

(44) {73} Сирота која није у стању да се парничи или [да се брани у спору], нека постави (тј. именује) себи заступника који би се парничио [за њу – као и] за себе.

31. О сеоским испашама

(45) {74} Која су села близу [других] села, нека изводе [стоку] на пашу – куда једно село, туда и друго. Само законите забране и ливаде нека нико не користи за испашу. /(46) {75} [Жупа нека не напаса [стоку у туђој] жупи.]

:лѣ: о потрицахъ , |

82^r

(47) {76} **Аще кто попасеть жито , или потреть виноград[ъ] , или ливадъ , аще то нехотеніемъ сътворить , да платить що рекътъ д(8)шев'ници кон цене , ако ли навалице да платить попашъ ·г--ж[ди]: и ·н̄· пер'перъ , а изванимъ жвпалъ ·р̄· пер'перъ :-**

(48) {77} **Потакъ междъ селн ·н̄: пер'перъ , и те ѿсвдине | ц(а)рю половина , [а град[о]у] чне є или селъ половина :**

82^v

32 О potricahъ ,

(47) {76} **Ašte kto popasetь žito , ili potretь vinogradъ , ili livadu , ašte to nehotenіemъ съtvoritь , da platitь što rekutь dušev'nici koi cene , ako li navalice da platitь popašu 3-ždi: i 50 per'perъ , a izvanimъ žuramъ 100 per'perъ :-**

(48) {77} **Potakъ meždu seli 50 per'perъ , i te ѿsudine carju polovina , [а gradu] čie e ili selu polovina :**

32. О потрицама¹

(47) {76} Ако не[чија стока] попасе жито, или потре виноград, или ливаду – ако [се] то учини нехотично, нека [се] плати [оно] што рекну [по] души [клетвеници]² који процењују. Ако ли [се то учини] намерно, нека [се] плати [за] попашу тро-струко и [још] 50 перпера, а вањским жупама 100 перпера.

¹ потрица, односно уже попаша – ‘штета нанета другоме, настала пуштањем стоке’.

² доушев'ници – ‘угледни људи у месту који су, заклинајући се у душу, процењивали начињену штету – вештаци, проценитељи’.

(48) {77} Потка¹ међу селима [износи] 50 перпера, и [од] те досуђене [глобе] цару [припада] половина, [а граду] или селу чије је – [друга] половина.

¹ потка – ‘глоба за причињену штету’.

[43]

Кѣнд[ѣ] съ причинвескъ ши съ пѣрѣскѣ сателѣ ꙗтрѣ дѣнсѣлѣ съ чарѣ дела ꙗмпѣратѣлѣ жѣдѣката лсорѣ дѣ саз ꙗтрѣритѣ кѣ скрисоаре дѣла ꙗмпѣратѣлѣ ши ва зичѣ датѣмѣяꙗ ꙗмпѣратѣ съ фѣѣ аша. ~ ~ ~ ~ ~

[44]

Митрополици епископѣи съ нѣ съ пѣнѣ дѣпѣ митѣ ши дѣ съ ва гѣси кѣ саз пѣсѣ дѣпѣ митѣ съ съ скоацѣ динѣ сказнѣ амѣндон ши чѣла чѣ лас пѣс(ѣ) ши чѣла чѣ лас датѣ митѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[45]

Иꙗрѣ игѣмени съ нѣ съ лапедѣ динѣ сказнѣл(ѣ) лѣи фѣрѣ маре грѣшалѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[43]

Când să pricinuesc și să păresc satelé întră dănsălé să ceară de la împăratul judecata lor dé s-au întărit cu scrisoare dé la împăratul și va zice datu-mi-iau împăratu să fie așa.

[44]

Mitropoliți(i) episcopii să nu să pună după mită și dé să va găsi că s-au pus după mită să să scoață din scaun amândoi și cela ce l-au pus și cela ce au dat mită.

[45]

Iară igumeni(i) să nu să lapédé din scaunul lui fără mare greșală.

[43]

Ако се оптужују и споре села међусобно, нека траже од цара своју пресуду. Ако поседују цареву исправу и [једно од њих] каже: „Дао ми је цар“, нека буде тако.

[44]

Митрополити [и] епископи нека се не постављају митом. И, ако се нађе да су постављени митом, нека се обојица скину с престола, и онај који га је поставио и онај који је дао мито.

[45]

А игумани нека се не уклањају са свога престола без велике кривице.

:л҃҃: законъ ѿ меѣах[ь] сеѡски

(49) {79.1} **Ш**о се речѣкаю сѣла меѣа собомъ , да ниѡ сѡдомъ ѡт[ь] пресвѣтлаго цара , кад' се е ѡтврѣдило и оуписан'но , ако т'ко дастъ писаніе ц(а)рево , и речетъ далъ ми естъ ц(а)рь да бѣдетъ тако :

:л҃҃҃:

(50) {13.2} **М**итрополити | і еп(н)ск(о)пи да се по митѡ не постав'ляю , ако ли се наѣтъ кон любо по митѡ став'ленъ , да изврѣгѡт' се ѡба ѡт[ь] сана , сїи речъ ѡт[ь] престола , и кон е постав'ленъ , и т'ко га е постав'їо :

83^r**:л҃҃҃҃:**

(51) {14a} **И** игѡмени да се не нз'метають ѡт[ь] престола без велике кривице :-

33 zakonъ ѿ međahъ seōski

(49) {79.1} Što se reč'kaju sēla među sobomъ , da ištu sudomъ ѡтъ presvēt'lagо cara , kad' se e utvrđilo i upisan'no , ako t'ko dastъ pisanіe carevo , i rečetъ dalъ mi estъ carъ da budetъ tako :

34

(50) {13.2} Mitropoliti i episkopi da se po mitu ne postav'ljaju , ako li se nađetъ koi ljubo po mitu stav'ljenъ , da izvrgut' se ѡba ѡтъ sana , sїi rečъ ѡтъ prestola , i koi e postav'ljenъ , i t'ko ga e postav'їo :

35

(51) {14a} I igumeni da se ne iz'metajutъ ѡтъ prestola bez velike krivice :-

33. Закон о сеоским међама

(49) {79.1} [За оно] што се споре села међу собом, нека траже судом од пресветлога цара. Кад се буде утврдило [и будући] уписано – ако ко да написмено од цара и рекне: „Дао ми је цар“, нека буде тако [како је рекао].

34.

(50) {13.2} Митрополити и епископи нека се не постављају митом. Ако ли се нађе [да је] било који [од њих] постављен митом, нека се обојица лише чина, то јест [збаци] с престола – и [онај] који је постављен, и [онај] ко га је поставио.

35.

(51) {14a} И игумани нека се не уклањају с престола без велике кривице.

[46]

Їгумени прила мѣнѣстири алѣшь съ фїе ши съ съ ашазъ кѣ соборъ кѣлѣгѣрѣскѣ ши мирѣнѣскѣ чен ѡцѣлѣпц' ши вредничн дѣ собор[ѣ] : ши вредничн а ѡподобн каса лѣн дѣмнѣзъ, ши съ вїецяскѣ прин[ѣ] келїнлѣ лѣоръ пинтрѣ тоц' бѣтрѣни съ грижѣскѣ ши сън ѡдирѣпте ши дѣ тоате свфлетелѣ съ поарте грижѣ

32^v

Іарѣ ѡтоатѣ мѣнѣстирѣ трибѣе а фн кѣте 50 = дѣ кѣлѣгѣри. |

[47]

Аша зиче ѡмпѣрѣцїя мѣ съ анбѣ слобозире игумени ши тоате мѣнѣстирилѣ ши съ съ цинѣ ла мѣнѣстири¹ (sic) ѡбичнѣнѣ марфѣ, бон, вачѣ, ѡн ши ор[ѣ] чѣ фелю дѣ марфѣ. ктитори съ съ ашезе спре тоате пре кѣм[ѣ] спѣнѣ лѣца. іарѣ кѣлѣгѣри ѡмѣнѣстири съ съ ашезе пре кѣмѣн мѣнѣстирѣ.

¹ мѣнѣстири: recte мѣнѣстири

[46]

Igumeni(i) pri la mănăstiri aléși să fie și să să așază cu sobor călugăresc și mirénesc cei înțălérți și vrednici dé sobor : și vrednici a împodobi casa lui dumnézău, și să viețuiască prin cheliile lor, pintru toți bătrăni(i) să grijească și să-i îndirépte și dé toate sufletele să poarte grijă

Iară în toată mănăstirea tribue a fi câte 50 = dé călugări.

[47]

Așa zice împărăția mea: să aibă slobozire igumeni(i) și toate mănăstirile și să să țină la munăstiri (sic) obicinuite marfă, boi, vaci, oi și ori ce feliu dé marfă. ctitori(i) să să așeze spre toate pre cum spuné légea. iară călugări(i) în mănăstiri să să așeze pre cumu-i mănăstirea.

[46]

Iгумани нека буду бирани по манастирима. И нека се постављају од стране калуђерскога и мирјанскога сабора, [и нека буду] мудри и достојни за сабор и достојни да управљају Божјим домом. И нека живе у својим ћелијама, о свима старци нека се брину и нека их упућују, и о свим душама нека воде бригу.

А у сваком манастиру треба да буде по 50 калуђера.

[47]

Овако заповеда Царство ми: нека имају слободу игумани и сви манастири и нека држе у манастирима обичну стоку, волове, краве, овце и сваку врсту стоке. Ктитори нека се уведу у сва [права] онако како каже закон. А калуђери нека се уведу у манастире [у зависности од тога] какав је [који] манастир.

(52) {14б} **И** игъмени по монастырѣхъ | да се избѣрають , и да ихъ став'ляютьъ вси събор'но калъгери , и чл(о)в(ѣ)ци мѣдри и блазѣ , кои ѣе стронти домъ б(о)жїи , /(53) {15} да живѣтъ въ своихъ келїа договараючи се ѿ всемъ съ стар'ци монастыра того , /(54) {16} [и надъ тисѣщомъ домовъ да е стронтелъ] , а оу монастырѣ по 50 калъгера :

83^v

(55) {35} **И** предаде ц(а)р(ѣ)ство мое | игъменомъ цр(ѣ)кви да овладаютьъ или и дрѣ-жеть конѣ , волове , ов'це , и всѣмъ что естѣ имъ прилич'но , и како успишѣ с(вѣ)тыи русоволь с(вѣ)тыхъ ктиторъ , /(56) {36} и да поставеть по цр(ѣ)квахъ [уставъ кѣновыски] , а калъгера оу монастырѣ како е кон монастырѣ :

84^r

(52) {14b} I igumeni po monastirěhъ da se izbirajutъ , i da ihъ stav'ljajutъ vsi sьbor'no kalugeri , i člověci mudri i blazy , koi će stroiti domъ božїi , /(53) {15} da živutъ въ svoihъ kelїa dogovarajušti se ō vьsemъ съ star'ci monastira того , /(54) {16} [i nadъ tisuštomъ domovъ da e stroitelъ] , a u monastiru po 50 kalugera :

(55) {35} I predade carьstvo moe igumenomъ crьkvi da ōbladajutъ ili i drъžetъ konje , volove , ōv'ce , i vsěmi čto estъ imъ prilič'no , i kako uspišu svetyi rusovolъ svetyhъ ktitorъ , /(56) {36} i da postavetъ po crьkvaхъ [ustavъ kьnovyski] , a kalugera u monastiru kako e koi monastirъ :

(52) {14б} И игумани по манастирима нека се бирају и нека их постављају саборно сви калуђери, и [нека се бирају они] људи који су мудри и добри, који ће управљати домом Божијим. /(53) {15} Нека живе у својим ћелијама договарајући се о свему са старцима тога манастира. /(54) {16} [И над хиљаду домова нека буде старатељ], а у манастиру по 50 калуђера.

(55) {35} И предаде Моје царство игуманима цркве да управљају [само њима] или [још] и [да] држе коње, волове, овце, и свиме што им приличи, и [онако] како [им буду] уписали (тј. прописали) свети хрисувуљ[и] светих ктитора. /(56) {36} И нека уведу по црквама [киновијски устав] [з]а калуђер[е] у манастиру, [у зависности од тога] какав је [већ] који манастир.

[48]

Ирѣ архіереи чен дѣ мирѣни съ нѣ ашезе духовници спре служба исповѣданіи чи съ тримитѣ кълвгъри исквсиц' пинтрѣ ѿдрѣптарѣ попиловрь, ши съ лѣ дѣ дин(ѣ) венитврилѣ чѣлѣ попеши, пѣринци духовничеши. ~ ~ ~ ~ ~

[49]

Кълвгъри карн съ твнд[ѣ] спре кълвгърїе ши ворѣ лѣквн прила каслѣ лворѣ съ съ испитѣскѣ ши съ съ дѣ ла мѣнѣстири съ вїецяскѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[50]

Кълвгъри карн сав твнс(ѣ), ши ав мошїилѣ лворѣ ла бисѣрика каре ав вїецинтѣ, ачела съ ласѣ челѣ дѣ аколѣ ши съ вїецяскѣ дѣла мѣнѣстире. ~ ~ ~ ~ ~

[48]

Iară arhieriei(i) cei dé mireani să nu așeze duhovnici spre slujba ispovédanii(i) ci să trimită călugări iscușiți pintru îndréptarea popilor, și să lé dea din veniturilé celé popești, părinți duhovnicești.

[49]

Călugări(i) cari să tund spre călugărie și vor lécui pri la casălé lor să să ispitească și să să dea la mănăstiri să viețuiască.

[50]

Călugări(i) cari s-au tuns, și au moșiilé lor la bisérica care au viețuit, acela să lasă celé dé acolo și să viețuiască dé la mănăstire.

[48]

А архијереји мирјане нека не постављају за духовнике, за исповедничку службу, него нека шаљу искусне калуђере за [духовно] упућивање попова, и нека се од поповских прихода да́ духовним оцима.

[49]

Калуђери који се постризавају за калуђерење (sic) и живе по својим кућама, нека се испитају и пошаљу у манастире да [тамо] живе.

[50]

Калуђери који су се постригли и имају своја имања у цркви у којој су живели, они нека их напусте и нека се издржавају од манастира.

:λ̄ς:

(57) {37} **И архiereи бeльцe | да нe пoслaютъ <пo> пoпoвнх[ь] , нъ да пoслaютъ кaлугeрa сaмoдрyгoгa¹ пo² пoпoвнх[ь] зa испрaвe д(с)хoв'нe и д(с)хoв'никъ цр(ь)кoв'ни да вьзмeтъ oт[ь] пoпoвъ шo eстъ oт[ь] бaштинe :-** 84^v

¹ сaмoдрyгoгa : сaмoдрyгoвa Sof || ² пo om. Sof

:λ̄ζ: зaкoнъ ц(a)р(ь)скыx[ь] o людeх[ь] цр(ь)кoвннх[ь] , и o кaлугeрнх[ь] :

(58) {17} **Кaлугeри кoн сe пoстризaю , a живe пo свoнх[ь] кyхaх[ь] , да сe нeждeнe и да живe пo | мoнaстирн :** 85^r

(59) {18} **И кaлугeри кoн сe пoстриг'ли бaштиннцн oт[ь] тeхъ цр(ь)квe , да нe живeтъ oу тoн цр(ь)квн нъ да ндeтъ в ннъ мoнaстиръ , и да нм' сe дaвa хрaнa :**

36

(57) {37} I arhieriei beļse da ne posilajutъ po popovihъ , nъ da posilajutъ kalugera samodrugoga po popovihъ za isprave duhov'ne i duhov'nikъ crъkov'ni da vъzmetъ oтъ popovъ što estъ oтъ baštine :-

37 zаkоnъ сaгьскyхъ o ljudehъ crъkovnihъ , i o kalugerihъ :

(58) {17} Kalugeri koi se postrizaju , a živu po svoihъ kucahъ , da se iždenu i da živu po monastiri :

(59) {18} I kalugeri koi su se postrig'li baštiniци oтъ tehъ crъkve , da ne živutъ u toi crъkvi nъ da idutъ u inъ monastirъ , i da im' se dava hrana :

36.

(57) {37} И архиејереји нека не шаљу световњаке [као изасланике по] поповима, него нека шаљу по двојицу калуђера по поповима за [бригу о извршавању] духовних правила и црквени духовник нека узме од попова [оно] што је од баштине.

37. Царски закон о црквеним људима и о калуђерима

(58) {17} Калуђери који се постризавају, а живе по својим кућама, нека се изагнају и нека живе по манастир[има].

(59) {18} И калуђери који су се постригли – баштиници те цркве, нека не живе у тој цркви него нека иду у други манастир, и нека им се даје храна.

[51]

33^r Кълаѡгърѡл(ѡ) каре л'шь лапѡдѡ раса лѡи съ съ пѡнѡ ла темницѡ пѡнѡ съ ва покѡи. ~ ~ ~ ~ ~ |

[52]

Шн кълаѡгъри съ нѡ лѣкъѡскѡ л'прежѡлъ¹ (sic) мѡнѡстрии, фѡръ нѡман ѡѡла лѡ юбире кътрѡ дѡмнѡзѡѡ ка съ фѡе пѡстниичѡ аѡѡла потѡ лѡкъѡи л'скитѡри пѡстни- ѡѡщи ~ ~ ~ ~ ~

¹ прежѡлъ : recte прежѡрѡлъ

[53]

Ѣритичи карн скотѡ трѡпѡрилѡ мѡрцилѡр[ѡ] шн лѡ багѡ л'фѡкъ шн ардѡ шн зикѡ къ синѡ стригон, ѡрѡ ѡундѡ сарѡ гѡси аѡа фѡптѡ л'сатѡ сѡѡ ла фѡе ѡе лѡкъ съ фѡе виноватѡ ѡѡла ѡе лѡ фѡкъѡѡ аша шн съ съ ѡсѡндѡскѡ дѡптѡ лѡѡѡ, шн съ съ баѡѡ ла темницѡ, шн дѡ ворѡ фн амѡстѡѡкаѡ шн попи л'трѡѡ аѡа фѡптѡ съ съ липѡскѡ дѡ попѡе, ~ ~ ~ ~ ~

[51]

Călugărul care își lapădă rasa lui să să pună la temniță până să va pocăi.

[52]

Și călugări(i) să nu lécuiască în prejul (sic) mănăstiri(i), fără numai ceia au iubire cătră dumnézău ca să fie pustilnici aceia pot lăcui în schituri pustnicești

[53]

Eritici(i) cari scot trupurile morșilor și lé bagă în foc și ard și zic că sint strigoi, ori undé s-ar găsi acea faptă în sat sau la fie ce locu să fie vinovat cela ce au făcut așa și să să osăndească după lége, și să să bage la temniță, și dă vor fi améstécați și popi întru acea faptă, să să lipsească de popie,

[51]

Калуђер који одбаци своју расу нека се стави у тамницу док се не покаје.

[52]

И калуђери нека не живе у околини манастира, осим оних који имају љубав према Богу да буду пустињаѡи, они могу да живе у пустињаѡким скитѡвима.

[53]

Јеретиѡи који ваде тела умрлих [из грѡѡѡѡ] и баѡају их у ватру и спаљују – и кажу да су [то] вампири, где год би се нашло то дело у сѡлу или на било којѡм месту, нека буде крив онај ко је то тако учинио и нека се осуди по закону, и нека се баѡи у тамницу. И ако би у то дело били умешани и попови, нека буду лишени свештенства.

(60) {19} **Калугеръ кон свръже расе да се въмет'нетъ въ там'ницѣ , донъдеже се обератитъ опетъ въ послушаніе , ꙗи да се пе|деп'са| ,/(61) {29} и калугери да не живѣ око̀ло монастира , раз'ма пвстинници , аще б(о)га кто любитъ и въселит' се въ пвстинню :** 85^v

:ѡи: О еретизех[ь] жегъщих[ь] тѣлеса мрт'вых[ь] :

(62) {20} **Свтъ такови еретници иже изимають из гробовъ мр(ь)тва тѣлеса , и по том(ь) ихъ съжигаютъ , идеже сѣ оберещет' се то мѣсто | или село да платитъ тѣ злобѣ , и да предасть свдnamъ творещее таковое злое дѣло , и аще попъ на то прїидеть , да лишень бвдетъ с(вє)щен'ства , и заточеніе да тръпнть до свое см'рѣти въ рвдахъ :** 86^r

(60) {19} Kalugerъ koi svrže rase da se vmet'netъ въ tam'nicu , donъdeže se obratitъ opeтъ въ poslušanie , ꙗi da se pedep'sa| , /(61) {29} i kalugeri da ne živu okolo monastira , raz'ma pustinici , ašte boga kto ljubitъ i vselit' se въ pustinju :

38 О еретизехъ жегуштихъ тѣлеса мрт'выхъ :

(62) {20} Sутъ takovi eretici iže izimajutъ iz grobovъ mrtva tѣlesa , i po tomъ ihъ съжigajutъ , ideže sie obrešet' se to mѣsto ili selo da platitъ tu zlobu , i da predastъ sudiamъ tvoreštee takovoe zloe dѣlo , i ašte popъ na то prїidetъ , da lišenъ budetъ svešten'st'va , i zatočenіe da trъpitъ do svoje sm'rti въ rudahъ :

[51]

(60) {19} Калуђер који скине расе, нека се баци у тамницу док се [не] врати, опет, у послушност, ꙗи нека се казни|. /(61) {29} И калуђери нека не живе око̀ло (тј. изван) манастира, осим пустињаци – када се неко [нарочито] приклони Богу и насели се у пустињу.

38. О јеретицима који пале тела мртвих

(62) {20} Постоје такви јеретици који ваде из гробова мртва тела, и потом их спаљују. Где се ово затекне, то место или село нека плати [за] то зло, и нека преда судијама оне који чине такво злодело. И ако поп буде на то дошао, нека буде лишен свештенства, и нека трпи у заточеништву у руднику, до своје смрти.

[54]

Дѣ ва виндѣ чинѣва пре вре оуны крещинѣ ла алтѣ лимбѣ стренинѣ, ачелѣя съ и съ тае лимба ши мѣна, ши ла темницѣ пѣнѣ ла моарте. ~ ~ ~ ~ ~

[55]

33^у

Оамени карн шѣд[ѣ] пре локѣрилѣ сав пре сателѣ бисѣричи. ши прин(ѣ) мошѣилѣ бисѣричи ачел съ мѣргѣ орь пинтрѣче плѣнсоаре съ мѣргѣ ла стѣпжнѣлъ съѣ ал(ѣ) бисѣричи. ~ ~ ~ ~ ~ |

[56]

Бисѣричилѣ съ нѣ съ свпере де нименѣ фѣрѣ нѣман кѣнд[ѣ] сарѣ фѣтѣмпла съ винѣ фѣмпѣратѣлъ съ дѣ ажѣторю ши сълъ примѣскѣ бисѣрика кѣ чинсте

[54]

Dă va vindé cinéva pre vre un creștin la altă limbă streină, acelaia să i să tae limba și mână, și la temniță până la moarte.

[55]

Oameni(i) cari șad pre locurile sau pre satelé bisérici(i). și prin moșiiélé bisérici(i) aceia să meargă ori pintru ce plânsoare să meargă la stăpânul său al bisérici(i).

[56]

Biséricilé să nu să supere de nimenea fără numai când s-ar întâmpla să vină împăratul să dea ajutoriu și să-l primească bisérica cu cinste

[54]

A ako прода неко некога хришћанина у другу, страну веру, њему нека се одсече језик и рука и [нека се баџи] у тамницу до смрти.

[55]

Људи који седе по местима или по црквеним селима и по црквеним имањима, они нека иду за било какву жалбу, нека иду (sic) к своме црквеном господару.

[56]

Цркве нека се не узнемиравају ни од кога, осим кад би се догодило да дође цар да дâ помоћ и нека га црква прими с поштовањем.

:ѠѢ:

(63) {21} **ѦЩЕ** КТО ПРОДАСТЪ ХРИСТІАНИНА ВЪ ИНОВѢРСТ'ВО ДА МѢ СЕ ОТ[Ъ]СѢЧЕТЪ | РѢКА 86^v
И ЕЗЫКЪ ДА МѢ СЕ СРЕЖЕТЪ :-

:Ѡ: О ЛЮДЕХ[Ъ] ЦР(Ъ)КОВ'НЫХ[Ъ] :

(64) {22} **ЛЮДІЕ** ВЛАСТ'ѢЛ'ЦИ КОИ СЕДЕТЬ ПО ЦР(Ъ)КОВ'НИХ[Ъ] С'ѢЛЕХЪ И ПО БАЩИНАХЪ , ДА
ПОХОДИТЬ ВЪСАКЪ КЪ СВОЕМЪ ГОСПОДАРЪ :

:ѠѦ:

(65) {23} **ЦР(Ъ)КВАМЪ** ДА НЕ ЧИНЕТ' СЕ ДОСАДЕ НИ ОТ[Ъ] КОГА , РАЗ[Ъ]МА КАДЪ ИМА ДОЃИ 87^r
ТАМО Ц(А)РЬ , ТАДА ДА Ч(Ъ)СТ(Ъ)НО ЕГО ПРИЕМЪЛЮТЬ :- |

39

(63) {21} Ašte kto prodastъ hristianina въ inověrst'vo da mu se oтъsečetъ ruka i ezykъ
da mu se urežetъ :-

40 О ljuđehъ сръков'нухъ :

(64) {22} Ljudie vlastělci koi sedetъ po сръков'niхъ sěleхъ i po baštinaхъ , da poho-
ditъ vъsakъ kъ svoemu gospodaru :

41

(65) {23} Сръкватъ да не činet' se dosade ni oтъ koga , razъma kadъ ima doći tamo
саръ , tada da състъно egō priemъljutъ :-

39.

(63) {21} Ако неко прода хришћанина у иновѣрство, нека му се одсече рука и
језик нека му се одреже.

40. О црквеним људима

(64) {22} Властеоски људи који бораве по црквеним селима и по баштинама,
нека сваки [од њих] оде своме господару.

41.

(65) {23} Цркве нека се не узнемиравају ни од кога, осим када тамо буде дошао
цар – тада нека га с поштовањем примају.

[57]

Шн де съ ва гъси вре үн(ь) оу[ь] : бисѣрическъ съ ѿ митѣ, ачелѡя съ н съ ѿ тоате авѣрилѣ лѡи. ~ ~ ~ ~ ~

[58]

Ѧтрѡ тоате бисѣричнлѣ, нѡман оүнѡлѡ лѡминатѡлѡ ѡмпѣратѡлѡ съ лѡбѣ пѡтѣре а порѡчн алѡлѡ ннменѡ ; ~ ~ ~ ~ ~

[59]

Ѧлѣ бисѣричн лѡкрѡри тоате сѡнтѣ слободе, дѣ мичи ши мари. ~ ~ ~ ~ ~

[60]

Бисѣричнлѣ ѡмпѣртѣщи съ нѡ съ свѡнѡ свѡтѣ алѣ бисѣричн, мѡи мичѣ. ~ ~ ~ ~

[57]

Și de să va găsi vre un om : biséricesc să ia mită, acelaia să i să ia toate avérilé lui.

[58]

Întru toate biséricilé, numai unul luminatul împăratul să aibă putére a porunci al-tul nimenia ;

[59]

Alé bisérici(i) lucruri toate sănt slobode, dé mici și mari.

[60]

Biséricilé împărătéști să nu să supună supt alte bisérici, mai mici.

[57]

И ако се нађе неки црквени човек да узме мито, њему нека се узму сва њего-ва имања.

[58]

Међу свим црквама, само један, светли цар нека има моћ да наређује, други нико.

[59]

Цркве су слободне од свих работа, од великих и малих.

[60]

Царске цркве нека не потпадају под друге, мање цркве.

(66) {24} И ако се наиде кон властелинъ цр(ь)ков'ни узамъши мито , да му в'се имене вьз'меть :

:ѡѡ:

(67) {25} цр(ь)квѡли да обладаеть т'къмо самь единь с(вѣ)тлы ц(а)рь , ꙗ с(вѣ)тын г(о)сподинь ѡт(ь)ць патриар'хъ . и логофеть ц(а)р(е)вь ꙗ инь нит'ко .

(68) {26} цр(ь)кы в'се што се обретають под[ь] нашим[ь] ц(а)р(ь)ством[ь] освободи ихъ ц(а)р(ь)ство моѡ ѡт[ь] вѡсех[ь] работъ . ѡт[ь] мали , | и великих[ь] да су свобод'не :

87^v

(69) {27} Цр(ь)кви ц(а)р(ь)скыѡ да не под[ь]легають под[ь] цр(ь)квы великѡ :-

:ѡѡ: om. Sof

(66) {24} I ako se naide koi vlastelinъ crьkov'ni uzamъši mito , da mu v'se imenie vьz'metъ :

42

(67) {25} crьkvami da obladaetъ t'къmo samъ edinъ svѣtly carъ , ꙗ svetyi gospodinъ ѡтъсъ patriar'хъ . i logofetъ carevъ ꙗ инъ nit'ko .

(68) {26} crьky v'se што se obretajutъ рѡдъ našimъ carьstvѡmъ osvobodi ihъ carьstvo moје ѡтъ vsehъ работъ . ѡтъ mali , i velikyhъ da su svobod'ne :

(69) {27} Crьkvi carьskye da ne podъlegajutъ рѡдъ crьkvy velikie :-

(66) {24} И ако се нађе који црквени старешина да је узео мито, нека му се одузме све имање.

42.

(67) {25} Црквама нека управља само, једино, сѡм светли цар ꙗ свети господин отац патријарх и царев логотетꙗ, а нико други.

(68) {26} Све цркве што се налазе под Нашим царством, ослободи их Моје царство од свих работа: од малих и од великих [работа] нека су слободне.

(69) {27} Царске цркве нека не потпадају под велике цркве.

[61]

Шн ѡтрѣ тоате бисѣрничлѣ съ съ хрѣнѣскѣ мишѣн сърати, аша іасте скрнсь дела ѡмпѣратѣль, ши оун(ѣ) епитропѣ съ фїе рѣндѣнтѣ, ачелѣя съ дѣ порѣнка митрополнцн еп(н)скопн, касѣ адѣнѣ, чеѣа пѣтннѣоасѣ мллѣ, прин(ѣ) бисѣрнчн принѣ орашѣ, касѣ н агонисѣскѣ пре дѣншн. ~ ~ ~ ~ ~

[62]

34^r Ѡамени бисѣрнчешн карн цннѣ пѣмѣнтѣ бисѣрнческѣ ши сате бисѣрнчешн, ши сорѣ пѣрдѣтѣ | чеѣа дннѣ трѣнсѣлѣ, сѣз лѣз датѣ квнѣа, сѣз ѣз зогоннтѣ ѡамени дннѣ сатѣ, съ съ лѣце, ши съ н съ іа тоате ши пѣмѣнтѣль дѣла дѣншїн, ши пре чен чѣ ѣз ѣвѣтѣ съ іа бисѣрнѣа, пѣнѣ кѣнд[ѣ] ѡа стрѣнѣе пре чен рнснпнц'. ~ ~ ~ ~ ~

[61]

Şi întru toate bisericile să să hrănească mişăi(i) săraci(i), aşa iaste scris de la împăratul, şi un episcop să fie rânduit, aceluia să dea porunca mitropoliţi(i) episcopi(i), ca să adună, ceva putincioasă milă, prin biserică prin oraş, ca să-i agonisească pre dănşi.

[62]

Oameni(i) bisericesti cari țin pământ bisericesc şi sate bisericesti, şi or pierdut ceva dintr-ănsălė, sau li-au dat cuiva, sau au zagonit oameni(i) din sat, să să lége, şi să i să ia toate şi pământul dé la dănşii, şi pre cei ce au avut să ia biserică, până când va stränge pre cei risipiţi.

[61]

И у свим црквама нека се хране убоги, сиромаси, тако је прописано од цара. И један епитроп нека буде постављен, њему нека наложе митрополити [и] епископи да скупља могућу милостињу по црквама, по граду, да би их (тј. убоге и сиромасе) издржавао.

[62]

Црквени људи који држе црквену земљу и црквена села и изгубили су нешто од њих, или су их некеме дали, или су прогнали људе из села, нека се свежу и нека им се узме све, и земља од њих. И оне [људе] које су имали нека узме црква, док не окупе ове разагнате.

:Ⲛⲓⲁ:

(70) {28} **И** по вьсѣхъ цр(ь)квахъ да се хранетъ збогихъ тако естъ зписано ѿт[ь] пьр'вих[ь] ктитор(ь) , ѿ томъ да промиш'ляють митрополити і еп(н)ск(о)пи они да савакзп'ляють маломощ'ніе къ цр(ь)квѣ да ихъ кьр'метъ :- |

88^r

(71) {32} **Л**юдїе цр(ь)ков'ни кон дьр'жетъ села цр(ь)ков'на , и цр(ь)ков'не зем'ле , а прогнали св посад'нике цр(ь)ков'не , они зымъ кон св прог(н)али¹ цр(ь)ков'не люде , да се свежъ и да имъ се вз'ме зем'ля и² ихъ посад[ь]нике да взметъ цр(ь)ква , док'ле скупе посад'нике кое св разгнали :-

¹ прог(н)али : прогнали Sof || ² зем'ля и om. Sof

43

(70) {28} **И** по вьсѣхъ ськвахъ да се хранетъ ubogihъ tako estъ upisano ѿтъ пьр'vihъ ktitorъ , ѿ томъ да promiš'ljajutъ mitropoliti і episkopi ѿni да savakupljajutъ malomoš't'nie къ ськвѣ да ихъ кьр'метъ :-

(71) {32} **L**judie ськов'ni koi дьр'жетъ sela ськов'на , і ськов'не zem'lje , а prognali su posad'nike ськов'не , ѿnizumъ koi su prognali ськов'не ljude , да се свежу і да имъ се уз'ме zem'lja і ихъ posad'nike да uzmetъ ськва , dok'le skupe posad'nike koe su razgnali :-

43.

(70) {28} **И** по свим црквама нека се хране убоги, тако је прописано од првих ктитора. О томе нека се старају митрополити и епископи – они нека сакупљају немоћне по црквама да их хране.

(71) {32} **Ц**рквени људи који држе црквена села и црквене земље, а прогнали су црквене посаднике – они који су прогнали црквене људе, нека се свежу и нека им се одузме земља и њихове посаднике нека узме Црква, док [не] скупе посаднике које су разагнали.

[63]

Бисѣричещи оамени съ жвдѣче ꙗѣтрѣ тоате, кѣ дрептате, ꙗѣнаннтѣ митрополици-
лорь, ши а еп(и)скопн, а егѣменїи, ши дѣ синтѣ амѣндон пѣреши стѣпжнитори, чель
че ва арѣта скрїсоарѣ ꙗѣпѣратѣлзи, аша съ фїе. ~ ~ ~ ~ ~

[64]

Пѣмжнтѣ сътѣскь, кѣнд[ь] съ ашазѣ сателе амѣндоао, съ дѣ мѣртѣрїи амѣндоао
пѣрцилѣ, ꙗѣни жѣмѣтате алци жѣмѣтате. дѣпѣ лѣце, ши ꙗѣкѣтрѣ ворѣ зиче мѣртѣ-
рїилѣ аколѣ съ съ дѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[65]

Мѣнци карн синтѣ ꙗѣпѣмжнтѣ ꙗѣпѣрѣтѣскь ши карн синтѣ алѣ ꙗѣпѣратѣлзи,
ꙗѣпѣрѣтѣщи съ фїе. ꙗѣрѣ чель бисеричещи алѣ бисѣричн съ фїе ꙗѣрѣ стѣпжнѣщи,
а стѣпжнилорь съ фїе, ~ ~ ~ ~ ~

[63]

Bisericești(i) oameni să judece întru toate, cu dreptate, înaintea mitropoliților, și a
episcopi, a egumenii, și de sint amândoi păreși stăpânitori, cel ce va arăta scrisoarea îm-
păratului, așa să fie.

[64]

Pământ sătesc, când să așază satele amândoaо, să deа mărturii amândoaо părțilé,
uni(i) jumătate alți(i) jumătate. după lége, și încătro vor zice mărturiilé, acolo să să deа.

[65]

Munți(i) cari sint în pământ împărătesc și cari sint alé împăratului, împărătești să fie.
Iară celé bisericești alé bisérici(i) să fie, iară stăpânești, а stăpănilor să fie,

[63]

Црквени људи у свему нека [се] суде по праву пред митрополитима, и од епи-
скопа [и] од игумана (sic); ако су обојица који се суде господари, онај који ће по-
казати цареву исправу, тако да буде [како пише у исправи].

[64]

[За] сеоску земљу – кад оба села постављају [међе], нека обе стране дају све-
доке, једни половину [и] други половину по закону, и куда ће рећи сведоци, тамо
нека се да.

[65]

Планине које су на царској земљи и које су царске, нека буду царске. А оне цр-
квене, нека буду црквене, а господарске нека буду господарима.

:Ⲛⲁ:

(72α) {33.1} Цр(ь)ков'ни людїе ѿ вѣ|сакон правници , да се сѣде пред[ь] своими митро- 88^v
полити , і еп(и)ск(о)пи і иг҃мени , и ако сѣ ѿбадва чл(о)в(ѣ)ка кон се прѣтъ , /(72β) {79.2}
і естъ господинъ како є дрѣжалъ мои другъ преѣ мене , и ако дадетъ писанїе ц(а)рево
да бѣдетъ тако :

:Ⲛѣ:

(73) {80} Зем'ле сеоске што се постав'ляють сѣла ѿб'ба кон ицѣ да дадѣ | сведоке , 89^r
едни половинѣ , а други половинѣ , по законѣ , кѣде рекѣтъ свѣдоци тогова естъ :

:Ⲛѣ: законъ ц(а)р(ь)скы за планине

(74) {81} Планине што сѣ по зем'ли нашего ц(а)р(ь)ства , планине ц(а)р(ь)ске да сѣ ц(а)рю ,
а цр(ь)ков'не цр(ь)квалъ , а властел(ь)ске властелином(ь) :

44

(72α) {33.1} Срѣков'ни људїе ѿ вѣсакѡи правци , да се суде предѣ своими митрополити ,
і епископи і игумени , и ако су ѡбадва чловека кои се прутѣ , /(72β) {79.2} і естъ господинъ
како е дрѣжалъ мои другъ преѣ мене , и ако дадетъ писанїе carevo да будетъ тако :

45

(73) {80} Zem'le seoske što se postav'ljajutъ sѣla ѡb'ba кои ишту да даду сведоке , едни
polovinu , а други polovinu , по закону , куде рекутъ svѣdoci togova естъ :

46 законъ царьскы за planine

(74) {81} Planine што су по зем'ли нашego царьства , planine царьске да су царю , а срѣ-
ков'не срѣквалъ , а vlastel'ske vlastelinomъ :

44.

(72α) {33.1} Црквени људи за сваки спор нека се суде пред својим митрополити-
ма и епископима и игуманима, и ако су оба човека који се парниче [*исѣушиѣно*: од
једне цркве, нека се суде пред својом црквом]... /(72β) {79.2} [?] И [рекне: „Дао ми]
је господин (првобитно цар), као што је држао мој друг пре мене“, и ако дâ напи-
смено од цара, нека буде тако.

45.

(73) {80} [За] сеоске земље које се обележавају – оба села која [нешто] потражу-
ју [пред судом], нека дају сведоке – једни половину, а други [другу] половину, по
закону. [И] куда рекну сведоци, тога [села] нека буде.

46. Царски закон о планинама¹

(74) {81} [Од] планина¹ које су по земљи Нашега царства – царске планине¹ нека
су (тј. нека припадају) цару, а црквене црквама, а властеоске властели.

¹ планине – ‘планински пашњаци’.

[66]

34^v

Пинтрь вре ѱн(ь) пѣмжнтѣ, дѣ ва скоате чинѣва | доао кѣрци ѱмпѣртѣщи, ши
сѣ ва мѣртѣриси аша сѣ фїе. ~ ~ ~ ~ ~

[67]

Дѣ ва зиче чинѣва врезнь кѣкѣнтѣ рѣс саз де рѣшинѣ, ши ва фи оѱ[ь] стѣпжнн-
тору, сѣ плѣтѣскѣ 400 : дѣ потори. Пѣрь дѣ ва фи оѱ[ь] : маи де рѣнд[ь] : сѣ дѣ 48 :
потори : ши сѣль батѣ.

[68]

Дѣ ва оѱорѣ ѱнѣль пре алѣль, кѣ невоинца лѣи ши фѣрѣ весте, кѣ врео пѣятрѣ
саз кѣ врезнь лѣмнь, саз кѣ алѣ ѣева ши наѣ вѣртѣ сѣ фїе аша, аѣела сѣ дѣ 500 дѣ
потори, тарѣ дѣ ва фи мѣрсѣ кѣ вое ла ѱндере, сѣ и сѣ тае амѣндоао мѣниле ши ѱнде
аз фостѣ ѱндереѣ аѱоло сѣ плѣтѣскѣ ѣела ѣе аз ѱѣпѣтѣ гѣлѣава ѱтѣю, тоатѣ пагѣба
сѣ плѣтѣскѣ ши жѣдѣката. ~ ~ ~ ~ ~

[66]

Pintru vre un pământ, dă va scoate cineva doao cărți împărătești, și să va mărturi-
si așa să fie.

[67]

Dă va zice cineva vreun cuvânt rău sau de rușiné, și va fi om stăpânitoriu, să plăteas-
că 400 : dé potori. Iară dé va fi om : mai de rând : să dea 48 : potori : și să-l bată.

[68]

Dă va omor(ă) unul pre altul, cu nevoiea lui și fără veste, cu vreo piatră sau cu vreun
lѣmn, sau cu alt ceva și n-au vrut să fie așa, acela să dea 500 dă potori, iară dă va fi mѣrs
cu voe la ucidere, să i să taе амѣндоао мѣниле și unde au fost uciderea acolo să plătească
cela ce au încеput гѣлѣава întâiu, тоатѣ paguba să plătească și judécata

[66]

За било коју земљу, ако изнесе неко две царске исправе и посведочи се [њего-
во право], тако нека буде.

[67]

Ако неко каже неку злу реч или срамотну и буде човек – господар, нека плати
400 потора. А ако буде обичан човек, нека дѣ 48 потора и нека се бије.

[68]

Ако убије неко некога, нехотице и без намере, неким каменом или неким др-
ветом, или нечим другим, а није хтео да буде тако, тај нека дѣ 500 потора. А ако је
дошао с намером да убије, нека му се одсеку обе руке, и где је било убиство тамо
нека плати онај који је први почео свађу, нека плати сву штету и суђење.

:ЉЗ: О ЗЕМЛЯХ[Ь] :

(75) {83} **За каквѣхъ зем'лю гдѣ се изнесѣ двоѣ | ц(а)рѣве кнѣге , и посведочѣ се за еднѣ зем'лю тако да бѣдетъ :** 89^v

:ЉИ: ЗА НЕПОЩЕНЪ РЕЧЬ

(76) {85} **Ище кто речеть зла и без'част'нѣ речь , ако ѣ властелинъ да платитъ ·р̄: пер(ь)перь , аще ли бѣдетъ себарь да платитъ ·в̄ї: пер'перь , и да се бѣеть :**

:ЉФ: ЗАКОНЪ О УБИИСТ'ВЕ

(77) {87} **Ище кто кого убѣеть | нехотенїемъ метнутїемъ каменїа или дрѣва или оружїа , не ведеши ударитъ , да платитъ : ·т̄: пер'пер(ь) , ако ли бѣдетъ пришьль хотенїемъ , да му се обе рѣке от[ь]секѣтъ , /{(78) {86} и гдѣ бѣде убист'во кон бѣде кон започѣо да платитъ осѣдѣбнѣ кривнѣ :** 90^v

47 О zemljahъ :

(75) {83} **Za kakvu zem'lju gde se iznesu dvoe careve knige , i posvedoče se za ednu zem'lju tako da budetъ :**

48 za nepoštenu rečъ

(76) {85} **Ašte kto rečеть zlu i bezčast'nu rečъ , ako e vlastelinъ da platitъ 100 per'perь , ašte li budetъ sebarъ da platitъ 12 per'perь , i da se bĕetъ :**

49 zakonъ o ubiist've

(77) {87} **Ašte kto kogo ubĕetъ nehoteniemъ metnutiĕmъ kamenĭa ili drĕva ili oŕužĭa , ne vedešti udaritъ , da platitъ : 300 per'perь , ako li budetъ prišĕly hoteniĕmъ , da mu se oĕbe ruke oтъsekutъ , /{(78) {86} i gde bude ubyst'vo koi bude boi započeo da platitъ oсuĕbĭnu krĭvinu :**

47. О земљишним [поседима]

(75) {83} **За коју [год] земљу да се негде изнесу две цареве исправе, и [тима се] потврди [право] за једно земљиште – [где се изнесу], тако нека буде.**

48. О неподожној речи¹

(76) {85} **Ако неко рекне злу и нечасну реч¹ – ако је властелин, нека плати 100 перпера – ако ли буде себар, нека плати 12 перпера, и нека се бије.**

¹ непошѣна рѣчь – 'богохулна реч [изјава], богохуљење.'

49. Закон о убиству

(77) {87} **Ако ко убије кога нехотично, хитањем камена или мотке или оружја (мача), [па га] не знајући удари, нека плати 300 перпера. Ако ли буде дошао с намером [да убије], нека му се обе руке одсеку. /{(78) {86} И где се догоди убиство – онај који буде започео сукоб нека плати досуђену [казну за] кривицу.**

:іі:

(79) {94} **А**ще бїетъ властелин(ь) | себра ѿ градѡ , или ѿ жупи , аще на см(ь)рть умретъ себеръ , да платитъ властелинъ 1000 пер(ь)перъ , ако ли бїетъ себаръ властелина да му се руке ѡт[ь]секѡтъ и да платитъ 300 пер'перъ : 90^v

:нѧ:

(80) {95б} **А**ще кто ударитъ или збїетъ архiereа , или калуѣра , или попа , прѣвее да му руке ѡт[ь]секѡтъ а по томъ да се повѣситъ : | 91^r

:нѢ:

(81) {96} **А**ще кто збїетъ своего ѡ(т)ьца , или м(а)теръ , или брата , или свое чедо , таи збїица да се съжежетъ въсь на ѡгни :

50

(79) {94} Ašte bietъ vlastelinъ sebra u gradu , ili u župi , ašte na smьrть umretъ seberъ , da platitъ vlastelinъ 1000 perъperъ , ako li bietъ sebarъ vlastelina da mu se ruke oтъsekutъ i da platitъ 300 per'perъ :

51

(80) {95b} Ašte kto udaritъ ili ubietъ arhierea , ili kalugera , ili popa , prъ'vee da mu ruke oтъsekutъ a po tomъ da se pověsitъ :

52

(81) {96} Ašte kto ubietъ svoego oтъca , ili materъ , ili brata , ili svoe čedo , tai ubiica da se sъžežetъ vьсь na oġni :

50.

(79) {94} Ако бије властелин себра у граду или у жупи – ако [то буде] на смрт [и] себар умре, нека властелин плати 1000 перпера. Ако ли себар бије властелина, нека му се руке одсеку и нека плати 300 перпера.

51.

(80) {95б} Ако неко удари или убије архијереја, или калуђера, или попа, прво нека му [се] руке одсеку, а потом нека се обеси.

52.

(81) {96} Ако неко убије свога оца, или матер, или брата, или своје чедо, тај убица нека се цео спали на огњу.

[72]

Вънд[ъ] съ пѣрѣскъ сатѣле, саз стѣпънитори дон лѣтрѣ дѣнши, ворѣ пинтрѣ че съ дѣ мѣртѣрїи ши атѣнчѣ съ съ крѣдѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[73]

35^v

Дѣ ва кїеца пре чель виноватѣ лѣнантѣ (sic) жѣдѣкѣторнлѣорѣ, ши нѣ ва вѣрѣ съ винѣ ла жѣдѣкатѣ, ларѣ чель че ва венїи (sic) съ фїе ертат[ъ] дѣ шрофѣл(ѣ) лѣн ши жѣдѣката съ ѿ добѣндѣскѣ дѣ арфи | ши виноватѣ, ларѣ чѣла че нав аскѣлатѣ порѣнка ши нав венитѣ ла жѣдѣкатѣ ачѣла съ съ глобѣскѣ ши дѣ винѣ съ фїе, ларѣ чель бетѣгѣ съ съ крѣдѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[74]

Зѣлоацѣлѣ пре оундѣ сарѣ гѣси съ съ дѣскѣмперѣ, касѣ нѣ съ пїярдѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[72]

Când să păresc satéle, sau stăpănitori(i) doi întră dănși, ori pintru ce să dea mărturii și atunci să să creadă.

[73]

Dă va chiema pre cel vinovat înainteа (sic) judécătorilor, și nu va vrea să vină la judécată, iară cel ce va venii (sic) să fie ertat de șroful lui și judécata să o dobăndească dé ar fi și vinovat, iară cela ce n-au ascultat porunca și n-au venit la judécată, acela să să globească și дă vină să fie, iară cel beteag să să creadă.

[74]

Zăloagelé pre undé s-ar găsi să să dăscumpere, ca să nu să piiardă.

[72]

Кад се парниче села или два господара међусобно за било шта, нека дају све-доке и онда нека се верује.

[73]

Ако се позове окривљени пред судије и не жели да дође на суд, онда онај који ће доћи нека буде опроштен од његовога огрешења и суђење нека добије чак и ако је крив. А онај који није послушао наређење и није дошао на суд, тај нека се огло-би и нека буде крив. А болесном нека се верује.

[74]

Залогѣ где би се нашле, нека се откупе, да се не изгубѣ.

:НГ: О емѣст'вѣ :

(82) {88} **Када се успру кон ѡт[ь] властелинѣ , тко се що успри да два емѣца даде :**

:НД:

(83) {89} **Аще кто позоветь кривѣца пред[ь] сѣдїе , позванѣ и не поидетъ | на сѣдѣ , нѣ седитѣ дома , ѡни кон естѣ позванѣ ако прїиде на рокъ пред[ь] сѣдїе , стон се по прав'ди тѣи да естѣ простѣ ѡт[ь] тога дѣга , аще би и повинанѣ былѣ , защо позвави дома седитѣ кромѣ аще болѣз'нѣ съдѣр'житѣ егѡ :** 91^v

:НЄ: О залагах[ь] :

(84) {90} **Залогѣ кѣде се нахѡде да се ѡт[ь]къпѣютъ |** 92^r

53 О емѣст'вѣ :

(82) {88} **Kada se uspru koi oť vlastelinĕ , tko se što uspri da dva emĕsa dade :**

54

(83) {89} **Ašte kto pozovetĕ krivĕsa predĕ sudĕie , pozvanĕ i ne poidetĕ na sudĕ , nĕ seditĕ doma , oňi koi estĕ pozvanĕ ako prĕide na rokĕ predĕ sudĕie , stoi se po prav'di tai da estĕ prostĕ oť toga duga , ašte bi i povinanĕ bylĕ , zašto pozvavi doma seditĕ kromĕ ašte bolĕz'nĕ sĕdĕr'žitĕ egŏ :**

55 о залогахъ :

(84) {90} **Zaloge kude se nahode da se oťkupiujutĕ**

53. О јемству

(82) {88} **Када започну парницу неки од властелина, [онај] ко започне спор, [тај] нека даје два јемца.**

54.

(83) {89} **Ако неко позове кривца пред судије, [и ако] тај што је позва[о], не дође на суд, него седи код куће, онај који је позван, ако дође у одређено време пред судије, [и од]стоји се у складу с прописом, тај нека буде ослобођен од тога огрешења, макар био и крив, зато што онај који [га] је позвао седи код куће, изузев ако га болест [не] буде задржала.**

55. О залагама

(84) {90} **Залогѣ где се налазе, нека се откупљују.**

[75]

Дѣ аръ кѣноаще чинѣва чева дѣ фѣратъ ла чинѣва, ши ва фѣн (sic) афаръ ла кѣмпъ ши нѣ ва фѣн (sic) пѣтѣрникъ ал(ѣ) цѣнѣ, ачела съ рѣщинцѣзъ ла сатѣлъ чѣлъ ман дѣ апроапе ши дѣ нѣ съ ва скѣла ачель сатъ сълъ принзъ, тоатъ пагѣба ачѣа съ плѣтѣскъ ачел(ѣ) сатъ прекътъ воръ спѣнѣ жѣдѣкѣторн.

[76]

Чинѣ саръ гѣси съ пѣтрѣкъ пре омъ стреннъ ла пѣмѣнтъ стреннъ, пре ачела сълъ дѣ ла мѣна жѣдѣкѣторилоръ. ~ ~ ~ ~ ~

[77]

36^r Дѣ ва рѣмпе чинѣва барба ла вре оун(ѣ) стѣпѣниторию сав ла вре оун(ѣ) : ом(ѣ) : дѣ чинсте, съ и съ тае мѣна, таръ де съ воръ змѣаце дон | оамени прощи, съ плѣтѣскъ **400** де потори:

[75]

Dé ar cunoaște cinéva ceva dé furat la cinéva, și va fii (sic) afară la câmp și nu va fii (sic) puternic a-l ținé, acela să înști(i)ntéză la satul cel mai dé aproape și dé nu să va scula acel sat să-l prinză, toată paguba aceia să plătească acel sat, pre cât vor spuné judécători(i).

[76]

Ciné s-ar găsi să petreacă pre om strein la pământ strein, pre acela să-l dea la mâna judécătorilor.

[77]

Dă va rumpe cinéva barba la vre un stăpânitoriu sau la vre un : om : dé cinste, să i să tae mâna, iară de să vor zmulge doi oameni proști, să plătească 400 de potori:

[75]

Ако неко препозна код некога нешто [што је] украдено, и ако буде напољу, у пољу, и не буде кадар да га задржи, тај нека обавести најближе село, и ако не устане то село да га ухвати, сву ту штету нека плати то село, онолико колико кажу судије.

[76]

Ко се нађе да спроводи странаго човека у страну земљу, тај нека се преда у руке судијама.

[77]

Ако неко почупа браду неком господару или неком угледном човеку, нека му се одсече рука, а ако се почупају два проста човека, нека плате 400 потора.

:H̄S: ω ПОЗНАНИ :

(85) {92} Ако тко що свое где или ѝ кога поз'на вкраден'но , ако би било где на пољу и не бѣде јакн позвати тога чл(о)в(ѣ)ка пред[ѣ] судїе , да идетъ ш нимъ до села , и да га зарѣчитъ село , а ако га село не дастъ пред[ѣ] судїе , що покажетъ судъ то да платитъ то село :

:H̄Z: ω ПРОВОЖДЕНИ ЧЛОВѢКА ТЪЖДАГО¹ |

(86) {93} Тко кога проводи чл(о)в(ѣ)ка тѣждаго , а оу тѣждаз зем'лю , да га предае пред[ѣ] سموь сед[ѣ]мимъ² .

¹ чловѣка тѣждаго inv. Sof || ² Уместо пред[ѣ] سموь сед[ѣ]мимъ, очекивано је самосед[ѣ]мога.

:H̄N: ω СКЪБЕЖЪ

(87) {97} Тко ѡскѣбе браду чл(о)в(ѣ)кѣ властелинѣ , или иному добромѣ чл(о)в(ѣ)кѣ , да му се рука ѡт[ѣ]сечетъ , /(88) {98} ако ли се ѡскѣбеть два себра , да платитъ :B̄I: пер'перъ сваки :

56 õ poznani :

(85) {92} Ako tko što svoje gde ili u koga poz'na ukraden'no , ako bi bilo gde na polju i ne bude jaki pozvati toga človeka predъ sudie , da idetъ š nimъ do sela , i da ga zaručitъ selu , a ako ga selo ne dastъ predъ sudie , što pokažetъ sudъ to da platitъ to selo :

57 õ provoždeni človeka tuždagõ

(86) {93} Tko koga provodi človeka tuždago , a u tuždu zem'lju , da ga predae predъ smotъ sedъmimъ .

58 õ skubežu

(87) {97} Tko õskube bradu človeku vlastelinu , ili inomu dobromu človeku , da mu se ruka õtъsečetъ , /(88) {98} ako li se õskubutъ dva sebra , da platitъ 12 per'perъ svaky :

56. O препознавању

(85) {92} Ако неко препозна нешто своје [што је] украдено негде или код некога, ако би [то] било негде на пољу (изван насеља), и [он] не буде кадар да изведе тога човека пред судије, нека иде с њим (за њим?) до [најближег] села и нека га изручи [томе] селу, а ако га [то] село не да пред судије, [оно] што одреди суд, то нека плати то село.

57. O (c)провођењу туђега човека

(86) {93} Ко (c)проводи некога туђега човека, и то у туђу земљу, нека га предаје [са] још шесторицом¹.

¹ Изобличено пред[ѣ] سموь сед[ѣ]мимъ уместо самосед[ѣ]мога ('који је један од седморице').

58. O чупању [браде]

(87) {97} Ко почупа браду човеку властелину или другоме доброме (тј. угледном) човеку, нека му се рука одсече. /(88) {98} Ако ли се почупају [за браду] два себра, нека сваки плати [по] 12 перпера.

[78]

Чинѣ сарь гъси съ априндѣ каса, сав алтъ чева р'пизмъ ши р'мънїе, пре ачела къ фокъ съль ардѣ, таръ де нѣл ва да сатъль ла фацъ, атънча съ плѣтѣскъ сатъль ачела тоатъ пагуба, арсълн. ~ ~ ~ ~ ~

[79]

Дѣ сарь р'тѣмпла, съ мѣргъ чинѣва къ маре силъ спре алтъль пре кан, ши воръ фи грабничн спре рѣх, ши съ воръ гъси аша фаптъ съ съ ѣ дела дѣнши тотъ, ши съ съ дѣ жвмѣтате ла къмара р'мпърѣтѣскъ, таръ жвмѣтате съ фїе ачелъя спре каре аз снлвнтъ а фаче рѣх. ши пре ачен силничн сън канонѣскъ прекъм[ъ] аратъ ла скриптѣра жвдѣкъцїи.

[78]

Ciné s-ar găsi să aprindă casa, sau alt ceva în pizmă și în mânia, pre acela cu foc să-l ardă, iară de nu-l va da satul la față, atuncea să plătească satul acela toată paguba, arsului.

[79]

Dă s-ar întâmpla, să meargă cinéva cu mare silă spre altul pre cai, și vor fi grabnici spre rău, și să vor găsi așa faptă, să să ia de la dănși tot, și să să dea jumătate la cămara împărătească, iară jumătate să fie aceluia spre care au siluit a face rău. și pre acei silnici să-i canonească precum arată la scriptura judécății.

[78]

Ко се нађе да пали кућу или друго нешто, из злобе или из беса, тај нека изгори у ватри, а ако га село не преда, онда нека село плати сву ту штету погорелцу (тј. ономе коме је пожар подметнут).

[79]

Ако се догоди да крене неко с великом силом на другога коњима и буде тешко насиље и буде се открило то дело, од њих нека се узме све, и нека се половина дâ царској благајни, а половина нека буде ономе коме је [било] намерено да се учини зло. И ти насилници нека се казне како каже судска пресуда.

ⲛⲟ: ⲱ ⲡⲟⲓⲉⲓⲁⲗ(ⲃ)ⲥⲖ :

(89) {99} Тко се наѣе пожега|ѡць да оупали или кѡѣѣ , или гѡм'но , или сено по пиз'мы , да се ѡгнѣмъ съжеже таи пожегалацъ , ако ли га не дастъ село , да то село платитъ що би ѡнь платїѡ , кои є то пожегаѡ , /(90) {100} [аще ли изванъ села тко пожеже то да платитъ ѡколина , или да дастъ ѡ руке пожегальца :] | 93^r
93^v

ⲛⲟ: ⲱ ⲛⲁⲥⲓⲗїⲟ :

(91) {101} [Насилїа да нестъ никомѣ ни за єд'но дѡгованїє ѡ царевои зем'ли] , ако ли се комѣ ѡчини насилїє или с кон'ми на кого најахав'ши скоримъ єз'домъ , тко би то ѡчинїѡ , ѡни кони вьси да се ѡзмѣ половинна ц(а)рю а половинна ѡномѣ на кога сѣ најахали , а ти насил'ници да при|мѣтъ казанъ како ѡспише ѡ законѣ с(вє)тѣх[ѣ] ѡт(ѣ)ць : 94^r

59 ṡ požegaľsu :

(89) {99} Tko se nađe požegaōs da upali ili kuću , ili gum'no , ili seno po piz'my , da se ṡgnjetъ sьžeže tai požegalacъ , ako li ga ne dastъ selo , da to selo platitъ što bi ṡnъ platїō , koi e to požegaō , /(90) {100} [ašte li izvanъ sela tko požeže to da platitъ ṡkolina , ili da dastъ u ruke požegalьca :]

60 ṡ nasiliju :

(91) {101} [Nasilїa da nestъ nikomu ni za ed'no dugovanje u carevoi zem'li] , ako li se komu učini nasilїe ili s kon'mi na kogo najahav'ši skorimъ ez'domъ , tko bi to učiniō , ṡni koni vьsi da se uzmu polovina carju a polovina ṡnomu na koga su najahali , a ti nasil'nici da primutъ kazанъ kako uspiše u zakonu svetyhъ ṡtъsъ :

59. О подметачу пожара

(89) {99} Ко се затекне да подмеће пожар – да упали било кућу, било гумно, било сено из злобе, нека се огњем спали тај подметач пожара. Ако ли га не да село, нека то село плати [оно] што би платио онај који је то запалио. /(90) {100} [Ако ли изван села неко [нешто] запали, нека [за] то плати околина или да преда у руке подметача пожара.]

60. О насиљу

(91) {101} [Насилја нека не буде никоме ни за једно дуговање у царевеј земљи.] Ако ли се некоме почини насиље или се на некога најахало коњима у брзом трку, ко би то починио – сви ти коњи нека се одузму, половина [нека припадне] цару, а [друга] половина онеме на кога су најахали (насрнули), а ти насилници нека добију казну [онако] како је записано у Закону светих отаца.

[80]

36^v Кърцилѣ ꙗмпърѣтъщи карн съ гъсѣскъ ши съ аратъ ꙗнаинтѣ жвдѣкъторилсоръ, аша съ фїе ꙗбъгаре дѣ самъ, дѣ воръ фи фостъ скрисъ кѣ ширѣ ꙗмпѣратѣлзи. ши саръ | пре фате дѣ аци пре адоаора, ачелѣ съль дѣ жвдѣкъторн ꙗнаинтѣ ꙗмпѣратѣлзи : ши съ ва гъси ꙗтра ача карте врѣ үн(ь) кѣвѣнт[ь] : сминтитъ сав мѣнжитъ, ача карте нѣ съ поате прнми дѣ крединцъ, ши чинѣ ва фи префѣкѣт[ь] : ача карте тоатъ жвдѣката съ петрѣкъ ши бинѣлѣ ачѣня кърц' съ съ ꙗардѣ.

[81]

Дѣ ва рѣшина сав ва сѣдзи чинѣва пре вревн(ь) тринисъ, ал(ь) ꙗмпѣратѣлзи сав а стѣпънилсоръ ачѣла съ плѣтѣскъ 400 : дѣ потори, иарѣ делва ловн кѣ чева, съ съ липсѣскъ дѣ тотъ бинѣлѣ лзи, ка оүн(ь) силникъ врѣжмашъ.

[80]

Cărțile împărătești cari să găsească și să arată înaintea judecătorilor, așa să fie în băgare de seamă, de vor fi fost scris cu știrea împăratului. și s-ar preface de alți(i) pre a doara, acelea să-l dea judecători(i) înaintea împăratului : și să va găsi întra acea carte vru un cuvânt : smintit sau mănjit, acea carte nu să poate primi de credință, și cine va fi prefăcut : acea carte toată judecata să petreacă și binelă aceia cărți să să piardă.

[81]

De va rușina sau va sudui cineva pre vreun trimis, al împăratului sau a stăpănilor acela să plătească 400 : dă potori, iară de-l va lovi cu ceva, să să lipsească de tot binelă lui, ca un silnic vrăjmaș.

[80]

Цареве исправе које се нађу и покажу се пред судијама, нека буду тако узете у обзир – да су биле писане са знањем цара. А ако се преправи од других поново, ту [исправу] нека изнесу судије пред цара; и ако се нађе у тој исправи нека реч покварена или прецртана, та исправа се не може примити с поверењем, и онај који је преправио ту исправу нека прође цео судски поступак и нека изгуби добра из те исправе.

[81]

Ако неко осрамоти или опсује некога послатог од цара или од господара, тај нека плати 400 потора. А ако га удари нечим, нека му се одузму сва његова добра као насилнику – непријатељу.

:ꙗ: О книгах[ь] ц(а)р(ь)скихъ ,

(92) {105} Книге ц(а)р(ь)ске кое се находе и кое се износеть пред[ь] судіе да имають судіе съматрати , ако и пресъждае пьр'вы уставъ ц(а)р(ь)скы , що е записаль свѣт'лы ц(а)рь кому , оне книге кое повтораеть уставъ пьр'вїи , да ихъ узмъ судіе | и принесе пред[ь] ц(а)ра , /(93) {138} и в книзѣ ако се обрещеть која речъ приписана , или помьр'чена , да та иста книга ни за що не прїимити се , и тко бѣде то приписовал(ь) тѣхъ иствъ книгъ въсь судъ изгубилъ бываеть :

94^v

(94) {107} Аще кто самоволянъ и силанъ и без[ь]образанъ обезчститъ посланика господ[ь]скаго да платитъ ,ꙗ: пер'перъ , аще ли ударитъ его таи насил'никъ въсего своегѡ да лишитъ се :

95^r

61 О knigahъ carъskyhъ ,

(92) {105} Knige carъske кое se nahode i кое se iznosetъ predъ sudіe da imajuť sudіe съmatrati , ako i presuđdue pьr'vy ustavъ carъsky , što e zapisalъ svѣt'ly carъ komu , оne knige кое povtoraetъ ustavъ pьr'vїi , da ihъ uzmu sudіe i prinesu predъ cara , /(93) {138} i u knizy ako se обrещetъ koja rečъ pripisana , ili pomьr'čena , da ta ista kniga ni za što ne prїimiti se , i tko bude to pripisovalъ tu istu knigu въсь sudъ izgubilъ byvaetъ :

(94) {107} Ašte kto samovoljanъ i silanъ i bezьobrazanъ obezčstitъ poslanika gospođьskago da platitъ 100 per'perъ , ašte li udaritъ ego tai nasil'nikъ въсего svoegѡ da lišitъ se :

61. О царевим исправама

(92) {105} Цареве исправе где [год да] се (про)налазе и које се износе пред судије, нека разматрају судије. Ако им је противан претходни царски устав (тј. суд), што је коме записао [у исправу] светли цар, те исправе које понавља ранији устав, нека их узму судије и донесу пред цара. /(93) {138} И ако се у исправи затекне која реч дописана или зацрњена (поништена) – иста та исправа нека се не прихвата ни за шта. И [онај] ко буде то дописивао баш на тој исправи, нека изгуби читав судски [спор].

(94) {107} Ако неко самовољан и силан и безобразан обешчисти посланика [неког] господара, нека плати 100 перпера. Ако ли га удари, тај насилник нека се лиши свега својега [што има].

[82]

Чѣя чѣ синтъ даждничи ꙗмпѣратѣлѣни пинтрѣ пѣмѣнтѣ, съ дѣ : 12 : потори : пинтрѣ чѣ шадѣ ꙗсатѣ : 12 : потор[ѣ] : пинтрѣ моарѣ 12 : потор[ѣ] : пинтрѣ оградѣ 10 : потор[ѣ] : пинтрѣ вѣе : 12 : потор[ѣ] : Ши пинтрѣ калѣ : 4 : потори пинтрѣ ѡ ѡапѣ : 4 : потор[ѣ] : пинтрѣ бовѣлѣ : 4 : потѣр[ѣ] : (sic) пинтрѣ вакѣ : 6 : потор[ѣ] : пинтрѣ | ѡае 12 бани : пинтрѣ стѣпѣ 12 : бани : пинтрѣ рѣмѣторю : 12 бани пинтрѣ капрѣ 15 бани.

[83] Пинтрѣ ѡадѣкѣтори лѣѡилѡрѣ

Жѣдѣкѣтори лѣѡилѡрѣ карѣ плѣкѣ принѣ пѣмѣнтѣлѣ ꙗмпѣратѣлѣни : спре жѣдѣкѣцѣ сѡв спре ꙗдрѣптарѣ цѣри, волниѣе нѣ арѣ а лѡа ꙗсилѣ фѣнѣ зѡбѣ сѡв ѡрѣ чѣ чѣ ѡастѣ дѣ трѣбѡинѡа лѡи, фѣрѣ нѣман кѣ чѣ сарѣ ꙗдѣлѣна сѡтелѣ а да динѣ воинѡа лѡрѣ

ꙗрѣ дѣ сарѣ гѣси чинѣва съ батѡкорѣскѣ сѡв съ нѣ рѡшинѣзѣ пре аѡен жѣдѣкѣтори триѡишѣ, аѡелѡя съ нѣ съ ѡа тоатѣ авѣрѣ лѡи, ѡар[ѣ] : ѡен чѣ ворѣ фи аплѣкаѡѣ, аѡелѡра съ ли съ фѡакѣ чинѣстѣ ши ꙗдрѣптарѣ бѡнѣ, ши ѡушѡрѡрѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[82]

Ceia ce sint dajdnici împăratului, pintru pământ, să dea : 12 : potori : pintru ce şadă în sat : 12 : potori : pintru moară 12 potori : pintru ogradă 10 : potori : pintru vie : 12 : potori : Şi pintru cal : 4 : potori pintru o iapă : 4 : potori : pintru boul : 4 : poturi (sic) pintru vacă : 6 : potori : pintru oae 12 bani : pintru stup 12 : bani : pintru rămătoriu : 12 bani pintru capră 15 bani.

[83] Pintru giudécători(i) légilor

Judécători(i) légilor cari pleacă prin pământul împăratului : spre judécăţi sau spre îndreptarea ţări(i), volnicie nu are a lua în silă fân zob sau ori ce ce iaste dé trebuinţa lui, fără numai cu ce s-ar îndémna satele a da din voinţa lor

Iară dé s-ar găsi cinéva să batjocorească sau să-i ruşineză pre acei judécători trimişi aceluia să i să ia toată avérea lui, iar : cei ce vor fi aplécaţi, acelora să li să facă cinste şi îndreptare bună, şi uşurare.

[82]

Они који су даждбеници цареви, нека дају за земљу 12 потора, за то што седе у селу 12 потора, за воденицу 12 потора, за башту 10 потора, за виноград 12 потора. И за коња [нека дају] 4 потора, за кобилу 4 потора, за вола 4 потора, за краву 6 потора, за овцу 12 бана, за кошницу 12 бана, за свињу 12 бана, за козу 15 бана.

[83] О судијама

Судије који иду по царевој земљи на судове или на одређивање земље (тј. земаљских међа), нису слободни узети на силу сено, зоб или било шта што им је од потребе, осим онога што одлуче села да [им] дају по својој вољи.

А ако се неко нађе да вређа или срамоти те послате судије, њему нека се одузме све његово имање, а онима којима буде учињено зло, њима нека се укаже по част и добра потпора и обезбеђење.

⸘⸙⸚: Ѡ данькѡ :

(95) {108} Посад[ъ]никѡ сѡдїинѡ подобаетъ емѡ ѡт[ъ] зем'ли ,г̃: пер(ъ)пера : ѡт[ъ] села :г̃: пер(ъ)пера , ѡт[ъ] вѡсего по ·г̃: пер(ъ)пера, ѡт[ъ] млина ,г̃: пер(ъ)пера, ѡт[ъ] жупе ·г̃: пер(ъ)пера , ѡт[ъ] града коњ и халине , ѡт[ъ] винограда | ·г̃: пер(ъ)пера , ѡт[ъ] коња ·д̃: пер(ъ)перѡ , ѡт[ъ] кобиле ·ѡ: динари , ѡт[ъ] говедета ·д̃: динара , ѡт[ъ] брава :ѡ: дин(а)ра :~

95^v

⸘⸙⸚: Ѡ сѡдїах[ъ] :

(96) {110} Сѡдїе кои идѡ по ц(а)р(е)вои зем'ли , и своен ѡбласти¹ , да нѣсть волѡанѡ ѡ зети ѡброка силомѡ , ни ино што год[ъ] раз'ма поклѡна , што мѡ тко поклѡни ѡт[ъ] своего хотенїа , /(97) {111} ако ли се тко | наѣ сѡдїю ѡбезч'астивѡ , ако бѡде властелинѡ да мѡ се възметѡ вѡсехѡ достоѡнїе , и да мѡ се вѡсе растоचितѡ , ако ли кое мѣсто, или селѡ , да се попленитѡ , нѡ да мѡ се възде велика роц'астѡ чинити :

96^r

¹ и своен ѡбласти : и по своен ѡбласти Sof

62 o danьku :

(95) {108} Posadьniku sudїinu podobaetъ emu ѡтъ zem'lje 3 perьpera : ѡтъ sela 3 perьpera , ѡтъ vьsego po 3 perьpera, ѡтъ mlina 3 perьpera, ѡтъ župe 3 perьpera , ѡтъ gra-da koњ i haline , ѡтъ vinogradъ 3 perьpera , ѡтъ koња 1 perьperѡ , ѡтъ kobile 6 dinari , ѡтъ govedeta 4 dinara , ѡтъ brava 2 dinara :-

63 o sudїahъ :

(96) {110} Sudїe koi idu po carevoi zem'li , i svoei ѡblasti , da nѣstъ voljanъ uzeti ѡbro-ka silomѡ , ni ino što godѣ raz'ma poklona , što mu tko pokloni ѡтъ svoego hotenїa , /(97) {111} ako li se tko naѣ sudїju ѡbezч'astivѡ , ako bude vlastelinѡ da mu se възmetѡ вѡsehъ dostojanїe , i da mu se вѡсе растоचितѡ , ако ли кое мѣсто, или selѡ , da se poplenitѡ , нѡ да mu se възде velika роц'астѡ чинити :

62. О данку

(95) {108} Судијином посаднику (тј. изасланику) треба [давати] од земље 3 перпера, од села 3 перпера, од свега по 3 перпера, од млина 3 перпера, од жупе 3 перпера, од града – коњ и халине, од винограда 3 перпера, од коња 1 перпер, од кобиле 6 динара, од говеда 4 динара, од брава 2 динара.

63. О судијама

(96) {110} Судије који иду по царевј земљи и својој области, нека не буде властан [ниједан] узети накнаду на силу, нити било шта друго осим поклѡна, што му неко поклѡни својом вољом. /(97) {111} Ако ли се неко нађе да је обешч'астиио судију – ако [то] буде властелин, нека му се (од)узме сав иметак, и нека му се све растури, ако ли [то буде] неко место или село, нека се поплени, али нека му се вазда (тј. и даље) указује велика почаст.

[84]

37^v Дѣ сарь лѣтъмпла съ фѣгъ вре оуи(ь) робъ дела робиѣ, кѣ чева, ши ва мѣрце ла кѣртѣ лѣмпъ|рѣтѣскъ, сав ла ѡмѣни лѣмпѣрѣтѣши, сав ла бисѣричѣши, ачѣль робъ слобод[ь] съ фѣе де тоатѣ робиѣ лѣни. ~ ~ ~ ~ ~

[85]

Кари робъ съ цинѣ лѣкѣртѣ бисѣричи, ши ва скѣпа лѣкѣртѣ лѣмпѣратѣлѣни, ачѣла слобод[ь] съ фѣе. ~ ~ ~ ~ ~

[86]

ѡмѣни кари съ агонисѣскъ принѣ цѣри стрѣинѣ, ши ва фи фѣциѣ дѣ рѣзѣль вреѡ кѣзѣши, ачѣль кѣзѣшь кари синт[ь] пинтрѡ ель, ниѣника съ нѣ плѣтѣскъ кѣѣе лѣ примит[ь] ѡм[ь] : стрѣинѣ фѣрѣ ширѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[84]

Dă s-ar întâmpla să fugă vre un rob de la robie, cu ceva, și va merge la curte împărătească, sau la oameni împărătești, sau la bisericęști, acel rob slobod să fie de toată robia lui.

[85]

Cari rob să ține în curtea bisericii(i), și va scăpa în curtea împăratului, acela slobod să fie.

[86]

Oameni(i) cari să agonisesc prin țări streinę, și va fi fugit de răul vreo chizășii, acel chizaș cari sint pintru el, nimica să nu plătească căce au primit om : strein fără știre.

[84]

Ако се догоди да побегне неки роб с робије с нечим и дође на царски двор или царевим људима, или црквеним, тај роб нека буде слободан од целе његове робије.

[85]

Који роб се држи у црквеном двору, па побегне у царски двор, тај нека буде слободан.

[86]

Људи који се издржавају од страних земаља – и ако буде побегао од некога злог јемства, они који су јемци за њега нека ништа не плаћају за то што су примили стронога човека без знања.

Ⲛⲁ: Ⲡ ⲥⲪⲞⲒ :

(98) {112} **Кон свжан(ь) сїи реть робь из'бег'нетъ из' робьст'ва с чимь , и | прїидеть** 96^v
на дворь ц(а)ревь или къ ц(а)р(е)вѣ чл(о)в(ѣ)кѣ , или цр(ь)ков'номъ , или властел'скомъ ,
тан да естъ свбодань , [аще естъ ѡт[ь]бегаль ѡт[ь] збога чл(о)в(ѣ)ка комъ естъ зтекал(ь)
то да естъ :]

(99) {113} **Кон се свжань дрѣжитъ з дворѣ цр(ь)ков'номъ, тере оутече оу царевѣ полатѣ** 97^r
да естъ свбодань : |

Ⲛⲁ: Ⲡ ⲚⲞⲬⲰ[Ь] ⲠⲚⲞⲬⲰ[Ь]

(100) {114} **Людїе кон се владаю¹ изъ тѣѣ зем'ле оу ц(а)р(е)вѣ зем'лю , и тко бѣде**
ѡт[ь]бегаль ѡт[ь] емьст'ва ѡнизы емьци кон св по томъ чл(о)в(ѣ)кѣ ниша да не плаѣаю ,
 /(101) {115a} **и тко е чнега чл(о)в(ѣ)ка приель ис тѣѣ зем'ле , а ѡнь е побегал(ь) ѡт[ь] сво-** 97^v
его господара , такови да нѣстъ приетань , нь² |

¹ Треба да буде: кон се враѣаю, или томе слично. || ² нь : нь да повратит' се Sof

64 ṡ suḗni :

(98) {112} **Koi suḗanь sїi rečь robь iz'beg'netь iz' robьst'va s čimь , i priidetь na dvorь**
carevь ili къ carevu človeku , ili crьkov'nomu , ili vlastel'skomu , tai da eсть svobodanь ,
[ašte eсть oтьbegаль oть uboga človeka komu eсть utekaль to da eсть :]

(99) {113} **Koi se suḗanь drъžitь u dvoru crьkov'nomu, tere uteče u carevu polatu da**
eсть svobodanь :

65 O ljudehь vlastel'skyhь

(100) {114} **Ljudie koi se vladaju izъ tuđe zem'lje u carevu zem'lju , i tko bude oтьbe-**
gаль oть емьst'va ṡnizu емьци koi su po tomu človeku ništa da ne plaćaju , /(101) {115a} i
tko e čiega človeka priель is tuđe zem'lje , a ṡnь e pobegаль oть svoego gospodara , takovi
da nēсть prietanь , нь (sic)

64. О сужњу

(98) {112} **Који сужањ, то јест роб, побегне из ропства с чиме, и дође на царев**
двор или к цареву човеку, или црквеном, или властеоском, тај нека буде слободан.
[Ако је одбегао од убога човека – то (имовина) нека буде [онога] од кога је утекао.]

(99) {113} **Који се сужањ држи у црквеном двору, па утекне у цареву палату –**
нека буде слободан.

65. О властеоским људима

(100) {114} **Људи који се в[р]аћају из туђе земље у цареву земљу, и ко буде одбе-**
гао од јемства, они који су јемци томе човеку нека ништа не плаћају [за њега]. /(101)
{115a} И ко је примио нечијег човека из туђе земље, а он је побегао од свога госпо-
дара, такав нека не буде примљен, него [исцйушїено: нека се врати].

[87]

Иаръ дѣ ва фѡци чинѣва дѣ вревнѣ маре рѣвл(ь) сав дѣ сѣрѣѣе, ла алтѣ пѣмжнтѣ стрейнѣ л'трѡ л'мпѣрѣцїя ноастрѣ, пре ачела сѣ нѣвл дѣ л'напон, дѣ арѣ петрѣе кѣтъ мѣлтѣ рѣл пинтрѡ ель, пѣмжнтѣвл лѣн. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[88]

38^r Дѣ арѣ гѣси чинѣва чѣва апроапе дѣ пѣмжнтѣвл л'мпѣратѣвлн ; сѣ нѣ примѣскѣ, ларѣ | дѣ ва зичѣ кѣ л'ль ва да л'напон, ла чѣла чѣл(ь) ва кѣноащѣ, ши нѣн ва л'щинца, ла ача л'мпѣрѣцїѣ дѣ ѡнде сав гѣснтѣ, сѣ сѣ ѡсѣндѣскѣ ка ши оѡн(ь) фѡрѡ, ларѣ дѣ ва гѣси ла ѡастѣ л'пѣмжнтѣ стрейнѣ, трѣбѣе сѣ аратѣ л'тѣн ла кѣпитанѣвл сѣл сав ла коеводал(ь). ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[87]

Iară dé va fugi cinéva dé vreun mare răul sau dé sărăcie, la alt pământ strein întru împărăția noastră, pre acela să nu-l dea înapoi, dé ar petrece cât mult rău pintru el, pământul lui.

[88]

Dé ar găsi cinéva ceva aproape dé pământul împăratului ; să nu primească, iară de va zice că îl va da înapoi, la cela ce-l va cunoaște, și nu-i va înști(i)nța la acea împărăție de unde s-au găsit, să să osândească ca și un furu, iară dé va găsi la oastă în pământ strein, tribue să arate întâi la căpitanul său sau la voevodul.

[87]

A ako неко побегне од некога великог зла или од сиромаштва у другој страној земљи у наше царство, тај нека се не врати, [чак и] ако би због њега велико зло претрпела његова земља.

[88]

Ako би неко нашао нешто близу царске земље, нека не узме, него нека каже да ће га вратити ономе ко га препозна. И ако га не преда том царству где се нашло, нека се осуди као неки крадљивац. А ако [то] нађе на војном походу у страној земљи, нека прво покаже своме капетану или војводи.

(102) {115δ} **А**ще ли **в**бег'нетъ **о**тъ кое **н**ужде или **о**тъ **с**ужданьст'ва **о**тъ **и**ниѣ **з**емле къ **н**аше~~м~~у **ц**(а)р(ь)ст'ву тако да **н**естъ **д**ати **н**атраг(ь) , **а**ще и **м**ного **т**аа **з**ем'ля **п**остраждетъ :

⚔:

(103) {116} **А**ще кто **н**аѣ **б**лизу **з**ем'ли **ц**ареве да **н**е **в**зьметъ , **а**ще **р**ечетъ **в**ъз'вратимъ **а**ще кто **п**оз'натъ , **а**ще **о** томъ **ц**(а)рю | **н**е **в**ъзвеститъ да **е**сть **я**ко **т**атъ и **г**усарь , да **п**латитъ **в**ьсе , **а**ще ли **н**аиде **в** тѣхон **з**ем'ли на **в**оньци , да **и**ма **н**осити **п**ред[ь] **с**воего **к**апетана и **п**ред[ь] **к**оеводъ :-

98^r

(102) {115b} Ašte li ubeg'netъ oтъ кое nužde ili oтъ suždanьst'va oтъ iniѣ zemle къ naše-mu carьst'vu tako da nestъ dati natragъ , ašte i mnogo taa zem'lja postraždetъ :

66

(103) {116} Ašte kto naѣ blizu zem'lje careve da ne vьzmetъ , ašte rečetъ vьz'vratimъ ašte kto poz'natъ , ašte o томъ carju ne vьzvestitъ da estъ jako tatъ i gusarъ , da platitъ vьse , ašte li naide u tuđoj zem'li na voisьci , da ima nositi predъ svoego kapetana i predъ vоеvodu :-

(102) {115δ} Ако ли побегне од неке присиле или од сужањства из друге земље к нашем царству, нека се у том [случају] не даје натраг, [чак] и ако много та земља пострада.

66.

(103) {116} Ако неко [нешто] наѣ близу цареве земље, нека не узме, рекавши: „Вратићу, ако неко [пре]позна“. Ако о томе не извести цара, нека буде као крадљивац и разбојник, нека плати све. Ако ли наѣ у туђој земљи током војног похода, нека носи пред свога капетана и пред војводу.

⚡: О ТЪРГОВЬЦИХЪ :

(104) {118} Тръговци кон ходѣ по царевон зем'ли , да нестѣ волѧнъ ни властелинѣ ни никон чл(о)в(ѣ)къ забави|ти имѣ ни по силце заграбити кѣп'лю а новѣце силомѣ намет'нѣти тко ли се наѣ кон силз имѣ сѣт'ворилъ или что раз[ѣ]грабил(ѣ) да платитѣ .
·Ф· пер'перѣ : 98^v

(105) {119} Тръговьцель є дан'но , и мале и велике кѣп'ле без[ѣ] забаве по ц(а)ревон зем'ли да продаю , како мѣ трѣгъ доноситѣ , и гдѣ мѣ естѣ воля кѣпо|вати тѣ да кѣпитѣ , а гдѣ мѣ є воля продавати тѣ да продаѣтѣ :- 99^r

67 О тѣгъговьсѣхъ :

(104) {118} Тръгов'ци koi hode po carevoi zem'li , da nestѣ voljanъ ni vlastelinъ ni ni koi ĉlovĕkъ zabaviti imъ ni po silice zagrabiti kup'lju a novъce silomъ namet'nuti tko li se naĉe koi silu imъ sѣt'vorilъ ili ĉto razъgrabilъ da platitъ 500 per'perѣ :

(105) {119} Тръговьсѣтъ е дан'но , и male i velike kup'lje bezъ zabave po carevoi zem'li da prodaju , kako mu трѣгъ donositъ , i gde mu estъ volja kupovati tu da kupitъ , a gde mu e volja prodavati tu da prodаетъ :-

67. О трговцима

(104) {118} Трговце који иду по царевој земљи – нека не буде вољан ни властелин нити икоји човек омести их [у чему] ни на силу отети [им] робу, а новац силом наметнути. Ко ли се нађе да им је кој[e] насиље учинио или што приграбио, нека плати 500 перпера.

(105) {119} Трговцима је дато (дозвољено) и малу и велику робу без ометања да продају по царевој земљи, [онако] како му (коме) трг доноси. И где му је воља куповати, ту нека купи, а где му је воља продавати, ту нека продаје.

[91]

Ѡмзль ꙗмпѣратъзльн, стѣпжннторю саз жвдѣкѣторн; съ нѣ фїе волннчн а ѡпрн, саз а цннѣ чека ал(ь) нѣгвцѣторюзльн : сак(ъ) ан вндѣ чека а лзн фѣрѣ прець, чн волннкъ ѡсте фїе каре кѣ а са нѣгвцѣторїе ꙗмблн нѣѡпрнтъ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[92]

Карн стѣпжннторю ва ѡпрн, нѣгвцѣторїя квнва, съ плѣтѣскъ атель стѣпжнъ пагуба лзн шн глаобѣ; 1200 = дѣ поторн, шн де съ ва фн чека пїердѣтъ дннъ нѣгоц' тотъ че саз пїердѣтъ съ плѣтѣскъ. ~

[91]

Оmul împăratului, stăpânitoriu sau judecători; să nu fie volnici a opri, sau a ține ceva al néguțatorului : sau a-i vindé ceva a lui fără preț, ci volnic iaste fie care cu a sa néguțătorie îmbla néoprit.

[92]

Cari stăpânitoriu va opri, néguțatoriia cuiva, să plătească acel stăpân paguba lui și gloabă; 1200 = dă potori, și de să va fi ceva pierdut din négoți tot ce s-au pierdut să plătească.

[91]

Царев човек, господар или судија, нека не буде властан зауставити или задржати нешто од трговца или му нешто продати у бесцење, него је вољан свако да са својом робом пролази без ограничења.

[92]

Који господар буде спречио нечију трговину, нека тај господар плати његову штету и глобу 1200 потора. И ако се нешто изгубило од робе – све што се изгубило нека плати.

(106) {120} Царинникъ ц(а)ревь да нѣсть волѣанъ забавити или задръжати тръгов'ца , да мѣ кою кѣп'лю продасть ѡ бесъценіе , вол'но да проходи сваки по тръгових[ь] , [и вол'но да тръгъгѣ] са своимѣ кѣп'ломѣ :

(107) {122} **Ѹще** властелин(ь) | задръжить тръгов'ца , да платитъ , ꙗко: пер(ь)перь , аще ли ц(а)ринникъ да платитъ , ꙗко: пер(ь)перь¹ :

99^v

¹ аще ли ц(а)ринникъ да платитъ , ꙗко: пер(ь)перь om. Sof

ꙗко: о пришьльцьх[ь] :

(108) {125} **Ѹще** прїиде въ град[ь] , или въ село пришал(ь)цех[ь] що има съ собомѣ да предасть гост'никѣ , или мало или велико що год[ь] има , и гостинник(ь) да съхранитъ емѣ , пакъ ѡнаи пришьльць кадѣ | хоће да мѣ все гостинникъ предасть ,] ако мѣ бѣде що погинѣло , да платитъ емѣ все гостинникъ :~

100^r

(106) {120} Carinikъ carevъ da nѣstъ voljanъ zabaviti ili zadrъžati trъgov'ca , da mu koju kup'lju prodastъ u besъsenje , vol'no da prohodi svaky po trъgovihъ , [и vol'no da trъgъgъe] sa svoimѣ kup'lomѣ :

(107) {122} Ašte vlastelinъ zadrъžiti trъgov'ca , da platiti 300 perъperъ , ašte li carinikъ da platiti 300 perъperъ :

68 о пришьльсьехъ :

(108) {125} [Ašte prїide въ gradъ , ili въ selo prišalъsehъ što ima съ sobomѣ da predastъ gost'niku, ili malo ili veliko što godѣ ima , и gostinikъ da съхранитъ emu , пакъ ѡнаи пришьльсь кадѣ хоће да му все гостиникъ predastъ ,] ако му bude што poginulo , da platiti emu все gostinikъ :-

(106) {120} Царев цариник нека не буде воѣан омести или задржати трговца, [ни] да му коју робу прода у бесцење. По [својој] воѣи нека пролази сваки [трговцац] по трговима [и по [својој] воѣи нека тргује] својом робом.

(107) {122} Ако властелин задржи трговца, нека плати 300 перпера; ако ли [то учини] цариник, нека плати 300 перпера.

68. О придошлицама

(108) {125} [Ако дође у град или у село [неко од] придошлица, [оно] што има са собом нека преда гостионичару, било [то] мало или велико – што год [да] има, и гостионичар нека му сачува. И поново тај придошлица кад буде хтео, нека му гостионичар све преда.] Ако му буде нешто пропало, нека му све [то] плати гостионичар.

[93]

Чела пѣмѣнтѣль чѣтѣци, саз динѣ околѣль чѣтѣци, чѣ сарѣ фѣра, ача пагѣбѣ съ
пѣтѣскѣ, чѣи динѣ околѣ локѣлѣи ачѣлѣя сатѣлѣ, ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[94]

39^r

Бисѣрика дѣ ѡ ва обори саз ѡ ва стрика | чинѣва ла оастѣ. пре ачѣла съль ѡмоарѣ
кѣ пѣтри саз съль спѣнзѣре ла оастѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[95]

Иарѣ дѣ съ ворѣ чѣрта дон ла оастѣ иртѣрѣ дѣнши ши съ ворѣ ѡмоарѣ, аколѡ съ нѣ
ажѣте нѣчи оунѣ(ѣ) осташь, иарѣ карѣ ва ажѣта съ и съ тѣе мѣна. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[93]

Cela pământul cetăți(i), sau din ocolul cetăți(i), ce s-ar fura, acea pagubă să plăteas-
că, cei din ocolu locului aceluia satele,

[94]

Biserică de o va obori sau o va strica cineva la oaste. pre acela să-l omoară cu pietri
sau să-l spânzure la oaste.

[95]

Iară de să vor certa doi la oaste întră dănși și să vor omoră, acolo să nu ajute năci un
ostaș, iară care va ajuta să i să tae mâna.

[93]

Она земља утврђеног града или из околине утврђеног града која се буде по-
крала, ту штету нека плате она села из околине места.

[94]

Цркву ако неко буде срушио или оштетио у војном походу, тај нека се убије
каменовањем или нека се обеси у војсци.

[95]

А ако се двојица међусобно посвађају у војном походу и убију се, тамо нека не
помогне ниједан војник, а онеме који буде помогао нека се одсече рука.

:~φ:

(109) {126} Град'ска зем'ла што е около града што се нађе оу гвсїи или украде то вьсе да платитъ та околина :-

:o:

(110) {130} Цр(ь)ковъ православ'нъ тко ѡбори на вонсци , да се збїе , или ѡбеситъ | / (111) {131} на вонсци , [и сваде да нїстъ] , ако ли се сваде и бнют' се¹ , другы нит'ко ѡт[ь] воннъ да имъ не поможетъ , ако ли тко поможетъ , да му се рькы ѡт[ь]секътъ :

100^v

¹ сваде и бнют' се : сваде два и бнют' се Sof

69

(109) {126} Grad'ska zem'lja što e okolo grada što se nađe u gusii ili ukrade to vьse da platitъ ta okolina :-

70

(110) {130} Сръковъ pravoslav'nu tko obori na voisci , da se ubie , ili obesitъ / (111) {131} na voisci , [i svade da nїstъ] , ako li se svade i bijut' se , drugy nit'ko otъ voинъ da imъ ne pomožetъ , ako li tko pomožetъ , da mu se rьky otъsekutъ :

69.

(109) {126} Градска земља што је око града – што се нађе [на њој] у пљачки (тј. опљачкано) или украде[но], све то нека плати та околина.

70.

(110) {130} Православну цркву ко сруши у војном походу, нека се убије или обеси. / (111) {131} У војсци [и] свађе нека не буде. Ако ли се [двојица] заваде и по-туку, други нико од војника нека им не помогне. Ако ли неко помогне (умеша се), нека му се руке одсеку.

[96]

Чинѣ ва кѹмпѣра чева де челе апѹкате дин' пѣмжнтѣ стреннѣ, сав ши диннѣ пѣмжнтѣлѣ ѿмпѣратѣлѣн, волничн съ фїе а кѹмпѣра ѡаре чинѣ дѣ ачель фелю, ши ачен диннѣ пѣмжнтѣ стреннѣ, ворѣ зиче кѣ препѣсѣлѣ кѣ іасте а лѡрѣ, пре ачея сън ѿдрептѣзѣ кѣ кѣрциле іарѣ чен че ав кѹмпѣратѣ ѿпаче съ фїе ши съ анѣѣ ка ал(ѣ) съѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[97]

Пинтрѡ тримнши соли ла алц' ѿмпѣрацѣ стреннѣ, сав ла стѣпжнитѡри ачела ѡрѣ ѡѹнде арѣ соси, ѡрѣ ѿтра ал(ѣ) кѣивѣ пѣмжнтѣ, датѡри синтѣ а да ачелѣнѣ мѡре чинстѣ, ши ѡрѣ че н трнѣѣеще, касѣ фїе дѣ тоате ѿдестѣлатѣ | ши сълѣ петрѣкѣ ла алтѣ ѡтарѣ дин(ѣ) ѡтарѣлѣ лѡрѣ кѣ чинсте, ~ ~ ~ ~ ~

[96]

Ciné va cumpăra ceva de cele apucate din pământ strein, sau și din pământul împăratului, volnici să fie a cumpăra oare ciné dé acel feliu, și acei din pământ strein, vor zice cu prepusul că iaste a lor, pre aceia să-i îndreptéză cu cărțile iară cei ce au cumpărat în pace să fie și să aibă ca al său.

[97]

Pintru trimiși soli la alți împărați streini, sau la stăpânitori, acela ori unde ar sosi, ori întra al cuiva pământ, datori sint a da aceluia mare cinsté, și ori ce i tribuește, ca să fie dé toate îndestulat și să-l petreacă la alt otar din otarul lor cu cinste,

[96]

Ko bude kupio nešto od otetoga iz strane zemlje ili iz царске земље, нека буду слободни купити било шта од тога. И они из стране земље ако буду рекли са заступником да је њихово, то нека оправдају исправама, а они који су купили нека буду на миру и нека имају као своје.

[97]

За посланике послате другим странам царевима или господарима – тај камо год да стигне или уђе у нечију земљу, дужни су да му укажу велику почаст и [да му дају] шта му треба, нека буде свиме опскрбљен, и нека пређе почашћен у другу област из њихове области.

:᠔᠗:

(112) {132} **Шо** тко кѡпи ѡт[ъ] плѣна ис тѣѣ зем'ле и цо бѣде пленѣно по ц(а)ревои зем'ли да естѣ волянѣ кѡпити ѡт[ъ] тога плена , и ѡни ис тѣѣ зем'ле , | ако ли тко пот'вори говореѣи ѡно е мое да га ѡправетѣ чл(о)в(ѣ)ци съ писанїемѣ по законѣ , а ѡни ништа да не имаетѣ , а кѡпиви да га имаѣтѣ како свое : 101^r

⟨:᠔᠖:⟩ **О** поклицари кон идѣтѣ къ ц(а)рю ,

(113) {133} **Поклицарѣ** кон идетѣ ис тѣѣ зем'ле къ ц(а)рю , или къ своелѣ господинѣ , где годѣ приходитѣ | оу чїе годѣ место , или село , да мѣ се чини поѣастѣ , и да мѣ се дае свега доста , да ѡбедѣе и да вѣчера , пакѣ да иде напред[ъ] оу ина села : 101^v

⟨:᠔᠖:⟩ : :᠔᠖: Sof

71

(112) {132} Što tko kupi ođt plēna is tuđe zem'le i što bude plenjeno po carevoi zem'li da estĥ voljanĥ kupiti ođt toga plena , i ođni is tuđe zem'lje , ako li tko pot'vori govoreĥi ođno e moe da ga ođpravetĥ ĥlovĥci sĥ pisanїemĥ po zakonu , a ođni ništa da ne imaetĥ , a kupivi da ga imatĥ kako svoje :

72 **О** poklisari koi idutĥ къ царju ,

(113) {133} Poklisarĥ koi idetĥ is tuđe zem'lje къ царju , ili къ svoemu gospodinu , gde godĥ prihoditĥ u ĥie gode mesto , ili selo , da mu se ĥini poĥastĥ , i da mu se dae svega dosta , da ođbedue i da veĥera , pakĥ da ide napredĥ u ina sela :

71.

(112) {132} Што неко купи од плена из туђе земље, и [оно] што буде плењено по царевој земљи, нека је слободан купити од тога плена и неко из туђе земље. Ако ли [то] неко оспори, говорећи: „То је моје“, нека га оправдају људи [прилажући] исправу по закону, а тај [што потражује] ништа [од тога] нека нема, а онај што је [то] купио нека га задржи као своје.

[72.] **О** посланицима који иду к цару

(113) {133} Посланик који иде из туђе земље к цару, или к својем господару, где год [да] дође, у чије год место, или село, нека му се указује поѣаст, и нека му се даје свега доста, нека руча и вечера, па затим нека иде напред, у друга села.

[98]

Измннатыль импѣратъ дѣ ва да вресѡ картѣ скрнсъ дела мѣна лви, кѣнѣва пинтрѡ вресѡ мошїе, съ дѣ скрїнторюлѣн 120 - дѣ потор[ъ] : ши челѣн мѣн мѣре скрїнторн 24 : дѣ поторн.

[99]

Картѣ импѣрѣтѣскѣ съ нѣ съ черче сѣв съ ѡ кѣвте чннѣва, макарѣ ѡрѣ оундѣ сѣрѣ трнмнѣ ла алтѣ импѣрѣтѣїе сѣв ла импѣрѣтѣсѣ лѣн сѣв ла кран, сѣв ла стѣпѣннторн, мѣнн ши чѣн мнчн, ши нѣчн чѣ фѣлю дѣ ѡмѣ съ нѣ съ черче а ѡ четн, фѣрѣ ачѣла ла карѣ нѣсте трнмнѣсѣ, ши кѣ вѣнѣ пѣзѣ ши сокотннцѣ съ мѣргѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[98]

Luminatul împărat, dé va da vreo cartea scrisă de la mâna lui, cuiva pintru vreo moșie, să dea scriitoriului 120 . dă potori : și celui mai mare scriitori 24 : de potori.

[99]

Cartea împărătească să nu să cerce sau să o caute cinéva, macar ori unde s-ar trimite la altă împărăție sau la împărăteasa lui sau la crai, sau la stăpânitori, mari și cei mici, și néci ce feliu de om să nu să cerce a o ceti, fără acela la care iaste trimisă, și cu bună pază și socotință să meargă.

[98]

Светли цар, ако некое дѣ исправу написану својеручно за неко имаѣе, нека да писару 120 потора и оном веѣем писару 24 потора.

[99]

Царска исправа нека се не оспорава или да се испитује, где год да се пошаље, у друго царство или његовој царици, или краљу, или господарима, великим и малим, и ниједан човек нека је не оспори осим онога коме је послата, и с добром пажњом и поштовањем нека иде.

:ѡ҃҃: О БАЩИНАХ[Ь] :

(114) {134} СВѢТ'ЛН Ц(А)РЬ ШО КОМУ ЗАПИШЕ БАЩИНЪ , И ЗАПИШЕ Ѡ БАЩИНЪ , ДА ДАСТЬ ЛОГОФЕТЪ ѠЛ: ПЕР'ПЕРЬ , ЗА РУСОВОЛЬ , А ДІАКЪ ЗА ПИСАНІЕ ѠШ: ПЕР'ПЕРЬ : |

102^r**:ѡ҃҃: Ѡ КНИГАХ[Ь] Ц(А)РЕВИ ПО ЗЕМ'ЛН ,**

(115) {136} Ц(А)РЕВА КНИГА ВЪСАКА ДА СЕ НИГДЕ НЕ ПРЕСЛУШАЕТЬ ГДЕ ГОДЕ ПРИХОДИ , ИЛИ КЪ СВѢТ'ЛОН Ц(А)Р(И)ЦИ , ИЛИ КЪ КРАЛЮ , ИЛИ КЪ ВЛАСТЕЛИНЪ ВЕЛИКИМ(Ь) , И МАЛИМЪ , И ВЪСАКОМУ ЧЛ(О)В(Ѣ)КЪ , НИТ'КО ДА НЕ ПРЕСЛУШАЕТЬ КНИГЕ Ц(А)Р(Е)ВЕ , АКО ЛИ БУДЕ ТАКОВА КНИГА ШО НЕ МОЖЕ ѠНИЗИХЪ ВОЛЯ ДА ДАСТЬ ВЪ ТАИ ЧАСЪ :

102^v**73 О baštinaһъ :**

(114) {134} Svět'li carь što komu zapiše baštinu , i zapiše u baštinu , da dastь logofetu 30 per'perь , za rusovоль , a điaку za pisanіe Ѡ per'perь :

74 Ѡ knigaһъ carevi po zem'li ,

(115) {136} Careva kniga vьsaka da se nigde ne preslušaetь gde gode prihodi , ili къ svět'loi carici , ili къ kralju , ili къ vlastelinu velikimь , i malimь , i vьsakomu člověku , nit'ko da ne preslušaetь knige careve , ako li bude takova kniga što ne mođe Ѡnizihъ volja da dastь vь tai časъ :

73. О баштинама

(114) {134} Светли цар што некое запише баштину, и запише [село] у баштину, нека [се] дâ логотету 30 перпера за [састављање] хрисовуље, а дијаку Ѡ перпера за писање.

74. О царевим исправама по земљи

(115) {136} Ни о једну цареву исправу нека се [нико] не оглуши ма где да [она] долази, било к светлој царици, било ка краљу, било к властелину – велик[о]м и мал[о]м, и свакоме човеку. Нико нека се не оглуши о цареве исправе. Ако ли буде таква исправа што не може њих (*ѡреба*: он) [*исѡушѡено*: извршити], или да дâ тог часа [*ѡодразумевано*: исправу]¹.

¹ Испуштен завршетак реченице.

[100]

Чен свпш' ан пѣмѣнтѣлвн ѡмпѣртѣскѣ ла стѣпжниторѣ, адѣкѣ нѡбаѡи, пинтрѡ,
 ен съ нѡ фїе волникѣ нѣчи оун(ѡ) стѣпѣнѣ, а фаче чева ман мѡлѣ, кѡ дѣнши, фѣрѣ
 нѡман кѣтѣ ле спѡнѣ, артикѡла ѡмпѣртѣскѣ, ѡсѡптѣмѣнѣ, доаѡ зилѣ съи лѡкрѣзѣ,
 40' тарѣ | дѣ арѣ фаче чева ман мѡлѣ песте артикѡлѣ, ачелѣ рободарю волникѣ иасте, а
 съ пѡрѣ кѡ стѣпѣнѡлѣ съѡ, ши нилѣ нѡ иасте волникѣ а опри пре елѣ дела дрептатѣ,
 чи нѡман съ и съ жѡдѣче кѡ дрептатѣ, ши дѣ ва ажѡнѡе пре стѣпжнѡлѣ кѡ лѣѡа, съ
 плѣтѣскѣ робѡлвн съѡ тотѣ кѣтѣ лѡ лѡкратѣ ман мѡлѣ(ѡ) : ши дѡпѣ ачѡа стѣпжнѡлѣ
 съ нѡ фїе волникѣ а фаче вре оун(ѡ) рѡѡ ла робѡл(ѡ) съѡ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[100]

Cei supuși ai pământului împăratesc la stăpânitori, adică iobagi, pintru, ei să nu fie
 volnic néci un stăpân, a face ceva mai mult, cu dănși, fără numai cât le spuné, articu-
 la împărătească, în săptămână doao zile să-i lucréză, iară dé ar face ceva mai mult peste
 articulă, acel robodariu volnic iaste, a să pâără cu stăpânul său, și nime nu iaste volnic a
 opri pre el de la dreptate, ci numai să i să judece cu dreptate, și dé va ajunge pre stăpânul
 cu légea, să plătească robului său tot cât au lucrat mai multul : și după aceia stăpânul să
 nu fie volnic a face vre un rău la robul său.

[100]

Они посадници цареѡе земље код господара, односно јѡбађи, за њих нека не
 буде властан ниједан господар да чини нешто више с њима, осим онолико колико
 каже царски закон, недељно два дана да му ради. А ако му учини нешто више пре-
 ко закона, тај работник је властан да се спори са својим господарем, и нико није
 властан да га заустави у [тражењу] правде, већ само да му се суди по правди. И ако
 добије по закону [парницу против] господара, нека [господар] плати своме робу
 све колико му је [овај] више радио, и после тога господар нека не буде властан да
 учини никакво зло своме робу.

:ѡѣ: ѡ посад[ѡ]ници по царевон зем'ли .

(116) {139} Посад[ѡ]ником(ѡ) ѡставѣ по ц(а)ревон зем'ли , да нестѣ волганѣ ни єдинѣ господар(ѡ) , преко ѡстава ништа ѡчинити , раз'ма што є ц(а)рѣ ѡчинилѣ и записалѣ , да му работаєтѣ оу недѣ[ѡ]ли ѡѣ: дни , ако ли му што ѡчинитѣ преко ѡстава ц(а)рѣскога , повѣ- 103^r
леваєтѣ с(вє)ты ц(а)рѣ , да єстѣ вѣсакы делателѣ волганѣ съ свонм(ѡ) господаромѣ , или съ властелиномѣ или съ цр(ѡ)квом(ѡ) , да се притѣ кадѣ му є кога неправда , да га нѣстѣ волганѣ ни'ко задрѣжати ѡт[ѡ] сѡда ц(а)рева , раз'ма да му сѡдетѣ сѡдїє по правди , и 103^v
ако пре|притѣ дѣлател(ѡ) господара , да га оуємьбитѣ сѡдїа , тако да платитѣ , господарѣ вѣсе делателю на рокѣ и по томѣ да нѣстѣ волганѣ кое зло єму ѡчинити :

75 ѡ posadъnici по carevoi zem'li .

(116) {139} Posadъnikomъ ustavъ po carevoi zem'li , da nestъ voljanъ ni edinъ gos-
podarъ , preko ustava ništa učiniti , raz'ma što e carъ učinilъ i zapisalъ , da mu работаєтѣ
u nedēli 2 dni , ako li mu što učiniti preko ustava carъskoga , povēlevaєтѣ svety carъ ,
da estъ vъsaky delatelъ voljanъ съ svoimъ gospodaromъ , ili съ vlastelinomъ ili съ сръ-
kvomъ , da se pritъ kadъ mu e koja neprav'da , da ga nēstъ voljanъ ni'ko zadržati ѡтъ
suda careva , raz'ma da mu sudetъ sudїє po prav'di , i ako prepritъ dēlatelъ gospodara ,
da ga uemъčitъ sudїa , tako da platitъ , gospodarъ vъse delatelju na rokъ i po томѣ da
nēstъ voljanъ кое зло emu učiniti :

75. О посадницима по царевѡј земљи

(116) {139} Устав за посаднике по царевѡј земљи: нека не буде властан ни један
господар мимо устава ништа [им] наредити, осим [онога] што је цар наредио и за-
писао, нека му работа недељно два дана. Ако ли му нешто нареди мимо царскога
устава, заповеда свет[л]и цар да буде властан сваки радник парничити се са својим
господаром, или с властелином, или с црквом, кад му се [нанесе] каква неправда.
Нека га не буде властан нико задржати од царевог суда, него нека му судије суде
праведно. И ако радник добије парницу против господара, нека му зајемчи суди-
ја, тако да господар све плати раднику у року, и потом да не буде властан никакво
зло да му учини.

[101]

Нименѣ съ нѣ примѣскъ, воръ чѣ ом[ѣ] : ал(ѣ) кѣнѣа ꙗмпѣратъ сѣа стѣпжнѣ, фѣръ
жѣдѣката ꙗмпѣратѣаи, чн съ фїѣ ꙗтѣрнтъ порѣнка ꙗмпѣрѣтѣскъ.

[102]

40ꝝ ꙗръ воръ чѣ аръ фн датъ кѣнѣа ꙗмпѣратѣа, чѣтатѣ сѣа сѣтѣ, сѣа мошїи ши сѣръ
гѣси чннѣа съ лѣ вндѣ, сѣа ꙗтѣро врео нѣкрѣдинцѣ ва нзда. сѣа шоръ стрнка сѣ-
телѣ, сѣа воръ чѣа пѣцинѣ аръ фѣтѣ ꙗпотривѣ ꙗмпѣратѣаи, съ н съ ꙗ стѣпжнїѣ ши
цннѣтѣа лѣи, ши съ плѣтѣскъ тоатѣ чѣлѣ | чѣ сѣа фѣкѣтѣ пагѣбѣ, ши сннѣгѣръ вїѣца
съ н съ ꙗ, сѣа ла прннсоарѣ пѣнѣ ла моарте съ фїѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[103]

Оѣндѣ сѣръ ꙗтѣмпла хоц', ши аръ мѣрѣе ла марциннѣ (sic) цѣри съ фѣрѣ, сѣа
алтѣ рѣз съ факѣ ши нѣ воръ бѣга ꙗсамѣ, пѣзнтѣри чѣн дѣ марциннѣ, ачѣн пѣзнтѣри
съ плѣтѣскъ тоатѣ пагѣба. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[101]

Nimenea să nu primească, ori ce om : al cuiva împărat sau stăpân, fără judécata îm-
păratului, ci să fie întărită porunca împăratească.

[102]

Iară ori ce ar fi dat cuiva împăratul, cetate sau sate, sau moşii şi s-ar găsi cinéva să lé
vindă, sau într-o vreo nécredinţă va izda. sau ş-or strica satele, sau ori ceva puţin ar face
împotriva împăratului, să i să ia stăpâniia şi ţinutul lui, şi să plătească toate cele ce s-au
făcut pagubă, şi singură viaţa să i să ia, sau la prinsoare până la moarte să fie.

[103]

Undé s-ar întâmpla hoţi, şi ar mérge la marrginea (sic) ţări(i) să fure, sau alt rău să facă
şi nu vor băga în samă, păzitori(i) cei dé margine, acei păzitori să plătească toată paguba.

[101]

Нико нека не прими некога човека, ни царевог ни господаревог, без цареве
пресудѣ, него нека будѣ потврѣна царска наредба.

[102]

А било шта да је некоме дао цар, град или села, или имања – и ако се нађе неко
да их прода или у неком неверству изда [цара], или плени села, или нешто [и] мало
буде радио против цара – нека му се узме господство и његова област и нека пла-
ти сву штету коју је направио, и сам живот нека му се узме или нека буде у затво-
ру до смрти.

[103]

Где би се задесили крадљивици и уђу у пограничје земље да краду или друго зло да
чине и не буду [то] приметили чувари пограничја, ти чувари нека плате целу штету.

(117) {140} **законъ ц(а)р(ь)скы :**

«Повѣленіе ц(а)р(е)ви» , ниѣко ничіега чл(о)в(ѣ)къ да не прїимн ни цр(ь)ква ни властелинъ ниѣе безъ царева суда , | тако да будеть тврѣдо ц(а)р(ь)ско повѣленіе :

104^r

ѡѡ: законъ ц(а)р(ь)скы о властѣлех[ь] :

(118) {142} **Шо є комъ даль свѣт'ли ц(а)рь комъ землю и градове , ако се нађе ѡт[ь] них[ь] кон год[ѣ] оу коемъ проданствѣ , и ѡ комъ невѣр'ств'вїю , и сѣтворить мало шо свпротив[ь] ц(а)ра , ако би пленїо зем'лю как'вх или села | или иленїе преко ц(а)р(ь)скаго¹ повѣленїа , [шо є зкакониено² (sic) на съборих[ь] да му се уз'ме дър'жава , и да то вьсе самъ наплатить , а самъ живота да лишит' се , или да се заточить :**

104^v

(119) {143} **Где се ѡбрещеть гусарь презъ дръжавъ краиш'ника и пленить где шо , и ѡпет' се вратить съ плѣномъ , | то вьсе да платить , и краини съмоседьмором[ь]:**

105^r

¹ ц(а)р(ь)скаго : оукаго (sic) Sof || ² зкакониено : зкакониено Sof

(117) {140} **zakonъ carъsky :**

«Povēlenie carevi» , niĥko niĥiega ĥlověĥъ da ne priimi ni crъkva ni vlastelinъ niĥie bezъ careva suda , tako da budetъ tvrĥdo carъsko povēlenie :

76 zakonъ carъsky o vlastělehъ :

(118) {142} **Što e komu dalъ svěť'li carъ komu zemlju i gradove , ako se naĥe oť njihъ koi godě u koemu prodaistv'vu , i u komu nevěř'stv'vїju , i sѣtvoritъ malo što suprotivъ cara , ako bi pleniō zem'lju kak'vu ili sela ili imeniē preko carъskago povēlenia , [što e ukakonjeno (sic) na sѣborihъ] da mu se uz'me dър'žava , i da to vьse samъ naplatitъ , a samъ života da lišit' se , ili da se zatoĥitъ :**

(119) {143} **Gde se oĥrešetъ gusarъ prezъ dръžavu kraiš'nika i plenitъ gde što , i opeť se vratitъ съ plēnomъ , to vьse da platitъ , i kraini sѣmosedьmoromъ:**

(117) {140} **Царски закон**

«Заповест царева:» нико ничијег [зависног] човек[а] нека не прими – ни црква, ни властелин – ничије без царевог суда (одобрења). Тако нека буде постојана царска заповест.

76. Царски закон о властели

(118) {142} **Што је коме светли цар дао земљу и градове – ако се нађе од њих било ко у каквом издајству и у каквом неверству, и учини [и] мало што против цара – ако би пленио какву земљу или села или имање мимо царске заповести, [што је о[з]акониено на саборима], нека му се узме област [којом управља], и све то [што је учинио као штету] сам нека плати, а сам, [пак], нека се лиши живота или нека се заточи.**

(119) {143} **Где се затекне разбојник [да је прошао] кроз област крајишника и негде нешто oplени, и опет се врати с пленом – све то нека плати крајини седмоструко.**

[104]

Дѣ сарь гъси вре оуѣн(ѣ) стѣпжнь саз вре оуѣн(ѣ) оми простъ фѣциторю, ши съ ва скѣла чинѣва асѣпра бинѣлви лви, ши ченѣ¹ (sic) аръ фате де ачестѣ, сънтъ кашн чен нѣкрединѣош[ѣ] ли фмпѣратѣлви. ~ ~ ~ ~ ~

¹ ченѣ: recte чинѣ

[105]

Порѣнка лѣминатѣлви фмпѣратѣ, съ порѣнѣще ор[ѣ] : оуѣдѣ сарь ф'тѣмпла ф'чѣтѣц' ф'ораще ф'сате, хоци тѣлхари, саз оамени чен рѣн ши и ва цинѣ принѣ мошѣн, съ съ принѣдѣ ши съ съ дѣ ла грѣ моарте, ши дѣ сарь гъси ф'тра ал(ѣ) кѣн околѣ саз цинѣтъ ши нѣ саз нздатѣ | ачѣя локѣ съ съ рисипѣскѣ, ларѣ стѣпжниториюль ачѣлви локѣ съ съ лѣѣе ши съ съ дѣ ла жѣдѣкатѣ, ши съ плѣтѣскѣ тоатѣ пагѣба чѣ аѣ фѣкѣтъ ачѣн рѣн. ~ ~ ~ ~ ~

[104]

Dă s-ar găsi vre un stăpân sau vre un om prost fugitoriu, și să va scula cinéva asupra binélui lui, și cené (sic) ar face de acestea, sănt ca și cei nécredincioși ai împăratului.

[105]

Porunca luminatului împărat, să poruncește ori : undé s-ar întâmpla în cetăți în orașe, în sate, hoți tâlhari, sau oameni(i) cei răi și i va ținé prin moșii, să să prindă și să să dea la grea moarte, și dă s-ar găsi întra al cui ocol sau ținut și nu s-au izdat aceia loc să să risipească, iară stăpânitoriul acelui loc să să lége și să să dea la judécată, și să plătească toată paguba ce au făcut acei răi.

[104]

Ako se nađe neki gospodar или neki прост човек [да је] бегунац, и ако устане неко на његово добро – и ко то учини, нека буде [одговоран] као и неверници цареви.

[105]

Заповест светлог цара налаже: било где да се задесе у утврђеним градовима, у местима, у селима, крадљивци, разбојници или злочинци, и затекну се на имањима, нека се ухвате и нека се муче до смрти. И ако се нађу у нечијој околини или имању и нису предати, то место нека се растури, а господар тог места нека се веже, и нека се преда на суд и нека плати целу штету коју су учинили ти злочинци.

:о̄з:

(120) {144} **Ако се наѣтъ властелинъ или инъ чл(о)в(ѣ)къ побегалаць , а други т'ко любо ц(а)р(е)въ те встане¹ околина или жупа на неговъ жупѣ и на неговъ домъ , и на негово достоѣнїе , т'ко то сътворитъ да вѣдетъ јакоже и ини ца|реви невѣр'ници :**

105^v

¹ встане : оуда/стане (sic) Sof

:о̄н: законъ и уставъ ц(а)ревъ за гусаре ,

(121) {145} **Повелеваетъ бл(а)гочастиви ц(а)рь по всѣхъ зем'ляхъ , и по градових[ъ] и по жупах[ъ] , и по краинах[ъ] , гусари и таати да се не найдуть ни в чиемъ предѣлѣ и где се вфатитъ гусаръ или таатъ , и где се | чѣе да св доходили в кое мѣсто , или в кое сѣло , то мѣсто , или село да се попленитъ , и да се рас'сипа , а гусари и таати да се ѡбешають стрѣмоглавъ , и господар(ъ) сѣла того да се доведе къ ц(а)ревъ судъ свезанъ , и да платитъ все то цо е вчинилъ таатъ в (sic) гусаръ :**

106^r

106^v

77

(120) {144} **Ako se nađetъ vlastelinъ ili инъ člověkъ pobegalacъ , а други т'ко ljubo carevъ te ustane ođolina ili župa na njegovu župu i на njegovъ domъ , i на njegovo dostojanie , t'ko то sbtvoritъ da budetъ jakože i ini carevi nevěrnici :**

78 **zakonъ i ustavъ carevъ za gusare ,**

(121) {145} **Povelevaetъ blagočastivi carъ po vsěhъ zem'ljahъ , i po gradoviъ i po župaъ , i po krainaъ , gusari i taati da se ne naidutъ ni u čiemъ predělu i gde se ufatitъ gusarъ ili taatъ , i gde se čue da su dohodili u кое město , ili u кое sělo , то město , ili selo da se poplenitъ , i da se ras'sipa , а gusari i taati da se obešajutъ strěmoglavъ , i gospodarъ sěla того da se dovede къ carevu sudu svazanъ , i da platitъ vse то što e učinilъ taatъ u (sic) gusarъ :**

77.

(120) {144} **Ако се нађе властелин или други човек [да је] бегунац, и други било ко царев, па устане околина или жупа на његову жупу и на његов дом, и на његову имовину – ко то учини, нека буде [одговоран] као и други цареви издајници.**

78. **Закон и устав царев за разбојнике**

(121) {145} **Заповеда побожни цар: по свим земљама и по градовима и по жупама и по крајинама – разбојници и крадљивци нека се не нађу ни у чијем подручју. И где се ухвати разбојник или крадљивац, и где се чује да су [несметано] долазили у које место или у које село, то место или село нека се поплени и нека се растури (тј. расели), а разбојници и крадљивци нека се обесе наглавачке. И господар тога села нека се изведе пред царев суд свезан, и нека плати све то што је учинио крадљивац [и] разбојник.**

[106]

Ирѣ дѣ корь фи спясь ла жѣдѣкѣторн ши ж(8)дѣкѣторн нав бѣгатѣ л'самѣ дѣ
 ачестѣ ачен жѣдѣкѣторн аша съ петрѣкѣ кашн чен рѣн, ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[107]

Жѣдѣкѣторн карн синт[ь] ашезац' дѣ импѣратѣлѣ, саз алц' л'дрептѣторн ан цѣрн
 ши съ корь л'тѣмпла а фаче дрептате ла чен рѣн, ши чинѣ саре цинѣ ши арѣ креде ача
 дриптате, аша съ фѣе осиндицѣ кашн чен чен аскѣлѣ тиннѣ импѣрѣтѣщи

[106]

Iară dé vor fi spus la judécători și judécători(i) n-au băgat în samă dé acestea acei
 judécători așa să petreacă ca și cei răi,

[107]

Judécători(i) cari sint așezați dé împăratul sau alți îndreptători ai țări(i), și să vor în-
 tâmpla a face dreptate la cei răi, și ciné s-are ține și ar crede acea driptate, așa să fie osin-
 diți ca și ceia ce ascultă tainé împărătéști

[106]

A ako se kaže sudijama, и судије нису водиле рачуна о томе, те судије тако нека
 прођу као и ти злочинци.

[107]

Судије које су постављене од цара или других управитеља земље, и догоди се
 да напишу пресуду у корист тих злочинаца, и ко [је] се буде држао и веровао у ту
 пресуду, тако нека буде осуђен као и онај који слуша царске тајне.

(122) {146} [Такожде и кнезѣ и старешинѣ и кои се ѡбрѣтають владавѣци зем'ли , тако да бываеѣ истезаніе , аще се наѣтеѣ ѡ нихъ таковоѣ дѣло :]

(123) {147} Ако сѡ казали властел'ци господаремъ , а господари нисѡ хаяли , ты исты господари¹ да прїимутъ каз'нь , како и таати :

(124) {150} [И ако т'ко | понише сѡдомъ таата или гусара , а не будѣтеѣ ѡбличенїа , да имѣ бываеѣ ѡправданїе , железо што е положиѣ свѣт'ли ц(а)рь , да га ѡзнимають ѡт[ѣ] врата цр(ѣ)ков'ни² ѡт[ѣ] ѡгна , и да га поставитъ на с(в)ѣтѣю трапезѡ :]

¹ нисѡ хаяли , ты исты господари om. Sof || ² ѡзнимають ѡт[ѣ] врата цр(ѣ)ков'ни om. Sof

ⲟⲩⲃⲏ: ⲟⲩ ⲥⲠⲔⲀⲬⲏ :

(125) {148} Сѡдне кое е поставил(ѣ) свѣт'ли ц(а)рь по зем'ли | сѡднѣти , ако комуѡ пишѡ книгѡ за што или за гусара , или за таати , или за што годѣ , за кое годѣ ѡправданїе сѡдѣско , те тко прѡславша книгѡ сѡдїе ц(а)реѡ , или цр(ѣ)ква , или властелин(ѣ) , такоѡ чловѣци да ѡсѡждають' се јакѡ прѡславш'ници ц(а)реѡви :

:ⲟⲩⲃⲏ: om. Sof

(122) {146} [Takožde i knezy i stareišine i koi se obretajutъ vladavъci zem'li , tako da byvaetъ isteزانіе , ašte se nađetъ u nihъ takovoe dѣlo :]

(123) {147} Ako su kazali vlastel'ci gospodaremъ , а gospodari nisu hajali , ty isty gospodari da prїimutъ kaz'нь , kako i taati :

(124) {150} [I ako t'ko poište sudomъ taata ili gusara , а ne budetъ obličenїa , да imѣ byvaetъ oправданіе , železo što e položilъ svѣt'li carъ , да ga uzimajutъ oтъ vrata crъkov'ni oтъ oгnja , i да ga postavitъ na svetuju trapezu :]

79 o судїahъ :

(125) {148} Sudie кое e postavilъ svѣt'li carъ po zem'li suditi , ако komu pišu knigu за što ili за gusara , ili за taati , ili за што gode , за кое годѣ oправданіе судѣско , те tко прѡслуша knigu судїе careѡ , ili crъkva , ili vlastelinъ , takovi ѣlovѣci да oсуздajutъ se јакѡ прѡслуш'nici careѡvi :

(122) {146} [Исто тако и кнежеви и старешине који се нађу [као] управитељи земље – тако нека бива кажњавање, ако се нађе код њих такво дело.]

(123) {147} Ако су управитељи казали господарима, а господари нису хаяли, [онда] исти ти господари нека буду кажњени, као и крадљивци.

(124) {150} [И ако неко оптужи пред судом крадљивца или разбојника, а не буде доказа, нека им буде оправдање железо, што је установио светли цар, и нека га узимају од црквених врата из огња, и нека га постав[е] на свету трпезу.]

79. О судијама

(125) {148} Судије које је поставио светли цар да суде по земљи, ако некоме пишу налог за нешто или за разбојника, или за крадљивца, или за шта год, за коју год судску одлуку, па ко се оглуши о налог царевог судије – било Црква, било властелин – такви људи нека се осуде као непослушници цареви.

[108]

Порънка ꙗмператълази зиче, трибъе ла ча ман маре жвдѣкатъ пинтръ ꙗдрептарѣ ла чен мари, ла чен мичъ, ꙗскавнъль жвдѣкъцїи съ фїе, 24 : дѣ жвдѣкъторъ,

41' ꙗръ пинтръ ман пвцин' съ фїе, 6 :: ши ман дѣ пвцин(ь) : ши; 4 : съ фїе ши ачєя тоць жвдѣкъторъ ши стѣпжнитор' ман | ꙗтъи трибъеще съ фїе ꙗнаннтѣ прєвоцїлоръ ꙗбнсѣрикъ ла жврѣмънтъ съи жврє, прєквм[ь] съ поатъ жвдѣка лзи двмнѣзъз кз дирептатє. ~ ~ ~ ~ ~

[109]

ꙗша порвнчеще ꙗмператъль касъ фїе ла чен ман марїи пвтѣре съ анбъ, (та)ръ алторъ оаменїи мїрїани нз съ кадѣ а фи потривъ кз чен ман мари. ~ ~ ~ ~ ~

[108]

Porunca împăratului zice, tribue la cea mai mare judecată pintru îndreptarea la cei mari, la cei mici, în scaunul judecății să fie, 24 : dé judecători,

Iară pintru mai puțini să fie, 6 :: și mai dé puțini : și; 4 : să fie și aceia toți judecători și stăpânitori mai întâi tribuește să fie înaintea preoților în biserică la jurământ să-i jure, precum să poată judeca lui dumnézău cu direptate.

[109]

Așa poruncește împăratul ca să fie la cei mai marii putere să aibă, iară altor oamenii miriiani nu să cadé a fi potrivă cu cei mai mari.

[108]

Царева заповест каже: на највећем суду за исправљање великих [и] малих [дела], у седишту суда треба да буде 24 судије.

А за мања [дела] нека буде 6, а [за] још мања нека буде 4 [судије]. И све те судије и господари прво треба да се нађу пред свештеницима, у цркви, на заклетви да се закуну да би могли да суде по правди Бога.

[109]

Тако заповеда цар да буде да велики имају моћ. А други људи – мирјани не треба да буду против великих.

(126) {151} **Повелеваєть свѣ|т'ли ц(а)рь своимь повеленіємь ѿт[ъ] сада да естъ напредь** 108^r
ѡправданіе и залогъ , и за мало и за велико дѣло , да съ ·кд: властелнна , и за поманіе ·бї,
а за малехно ·ѣ, и ти исты властелн да идуть прѣве ѡ цр(ъ)квѣ , и с(в)ещен'никѣ същѣ въ
одежди да их[ъ] закунеть и каде се закунѣ цю | годь сѣдеть ѡправеть да естъ вѣровано: 108^v

(127) {152} **Таковъ естъ уставъ ц(а)р(ъ)скы , да съ¹ великымь властеломь веќе влас-**
ти , а сѣдїе поманїе , а инимь чл(о)в(ѣ)комь противѣ ихъ , а себеромь дружина да несть
ѡ властѣлюх[ъ] наречен'ны :

¹ да съ om. Sof

(126) {151} **Povelevaetъ svĕt'li carъ svoimъ poveleniemъ ōtъ sada da estъ napredъ**
ōpravdanіe i zalogъ , i za malo i za veliko dĕlo , da su 24 vlastelina , i za romanje 12 a za
malehno 6 i ti isty vlasteli da idutъ prĕve u crĕkvu , i svešten'niku suštu vъ ōdeždi da ihъ
zakunetъ i kade se zakunu što godъ sudetъ ōpravetъ da estъ vĕrovanō :

(127) {152} **Takovъ estъ ustavъ carъsky , da su velikymъ vlastelomъ veќе vlasti , a su-**
đie romanje , a inimъ ĉlovĕkomъ protivu ihъ , a seberomъ družina da nestъ u vlastĕl-
jehъ nareĉen'ny :

(126) {151} **Заповеда светли цар својом заповешћу: од сада нека су убудуће оправ-**
дање и залог [исти], и за мало и за велико дело. Нека буду 24 властелина [за велико
дело], и за мање [дело] 12, а за малено 6. И иста та властела нека иду прво у цркву,
и свештеник у одежди нека их закуне. И када се закуну, што год да (пре)суде [и]
ослободе, нека се верује (тј. буде веродостојно).

(127) {152} **Такав је царски устав: нека су великој властели веће власти, а судије**
мање, а другим људима спрам њих, а себрима дружина; нека не буде у „властелу“
именован [исѣишѣно: ни сродник, ни пријатељ, ни мрзитељ].

[110]

Трїмиши импѣратѣли, саз џедѣкѣторїи, съ нѣ мѣргѣ, нѣкѣнрѣ фѣрѣ скрїсоарѣ импѣратѣли, фѣрѣ нѣли кѣнд[ѣ] ворѣ мѣрѣ ла касѣлѣ лорѣ, (Ѡ)рѣ кѣнд[ѣ] мѣргѣ, ворѣ ѱндѣ а жѣдѣка, трѣвѣ а фѣчѣ дѣпѣ скрїсоарѣ, чѣ и іастѣ датѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[111]

Нѣгѣцѣторїи карї мѣргѣ ноаптѣ, дѣ нѣи ва прїми стѣпѣннторїи Ѡсатѣлѣ лорѣ, съ фїѣ слобоз[ѣ] а конѣкѣн прѣ еи дѣпѣ порѣнка импѣратѣли, ши ва пїердѣ ворѣ чѣ динтрѣ нѣгѣцѣторїя са, тоатѣ пагѣба ачѣа съ ѱ плѣтѣскѣ ачѣлѣ стѣпѣннторїю ал[ѣ] локѣли. пинтрѣ кѣчѣ нѣ ѣа прїмитѣ ан пѣзи фѣрѣ пагѣбѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[110]

Trimişii(i) împăratului, sau giudecătorii, să nu meargă, necăirea fără scrisoarea împăratului, fără numai când vor merge la casăle lor, Iară când merg, ori undă a judeca, tribue a face după scrisoarea, ce i iaste dată.

[111]

Neguţatori(i) cari merg noaptea, de nu-i va primi stăpănitore(i) în satelă lor, să fie slobozi a conăcui pre ei după porunca împăratului, și va pierdă ori ce dintru neguţatoriia sa, toată paguba aceia să o plătească acel stăpănitore al locului, pintru căce nu i-au primit a-i păzi fără pagubă.

[110]

Посланици царски или судски нека не иду никамо без царске исправе, осим када буду ишли својим кућама. А када иду било камо да суде, треба да поступају по исправи која им је дата.

[111]

Трговци који иду ноћу, ако их не приме господари у својим селима, нека буду слободни да коначе код њих [у селу] по заповести царевој. И ако изгубе нешто од своје робе, сву ту штету нека плати тај господар насеља јер их није примио да их сачува од штете.

:п̄: О посланицѣ :

(128) {162} Посланици ц(а)реви , или судїи|ни да не ходеть никамо без' книге ц(а)реве , 109^r
раз'ма къ домоу ихъ , кадь их[ъ] посылають камо судїе , да имъ пишеть книге , да не
идаютъ ино чинити раз'ма що имъ се пишеть в книгах[ъ] :-

:п̄а: ѿ кѣпцѣхъ :

(129) {159} Кѣпци кои ходеть ношїю ако и не прїимуть властелин(ъ) , или господар(ъ) 109^v
сѣла того | да ѡблѣгу в сѣлу по закону ц(а)р(е)вѣ , како есть ѡ законници , аще що
изгубить таи пут'никъ , господар(ъ) сѣла того вѣсе да му наплатить , зашо ихъ нису
приватили къ доми :

80 о poslanicě :

(128) {162} Poslanici carevi , ili sudїini da ne hodetъ nikamo bez' knige careve , raz'ma
къ domotъ ihъ , кадь ihъ posilajutъ kamo sudїe , da imъ pišutъ knige , da ne imajuт
ino činiti raz'ma što imъ se pišetъ u knigahъ :-

81 ō kurcěhъ :

(129) {159} Kurci koi hodetъ noštїju ako i ne prїimutъ vlastelinъ , ili gospodarъ sěla того
da ōblěgu u sělu po zakonu carevu , kako estъ u zakonici , ašte što izgubitъ tai put'nikъ ,
gospodarъ sěla того vѣse da mu naplatitъ , zašto ihъ nisu privatili vъ domi :

80. О посланику

(128) {162} Посланицы цареви или судиїини нека не иду никамо без царевог [пи-
саног] овлашћења, осим својим домовима. Када их камо шаљу судије, нека им пишу
овлашћења, [тако] да не чине [ништа] друго осим онога што пише у овлашћењима.

81. О трговцима

(129) {159} Трговци који иду ноћу, ако и[x] не прими властелин (управитељ),
или господар тога села [у коме се затекну], нека преспавају у селу, по цареву зако-
ну, како је у Законцима. Ако тај путник нешто изгуби, господар тога села нека му
све [то] плати зато што их нису прихватили у домове.

⟨:пѣ:⟩ ѿ дал'них[ь] пѣт'ници и ѿ кѣп'ци :

(130a) {160.1} Яко се где случитъ кому или пѣт'никѣ , или търь|говьцѣ , или калугерѣ , 110^r
или попу , те му узме гусарь , или таатъ що годъ , или какова годъ находа , да идеть сѣи кь 110^v
ц(а)рѣ да имъ платитъ що имъ бѣде погинѣло , а ц(а)рь да ише владав'це теи
зем'ле , где е то погинѣло , а владав'ци да ише страже и гусаре : |

⟨:пѣ:⟩ : :пѣ: Sof

:пѣ:

(130b) {160.2} И всакъ пѣт'никѣ и търговаць , да иде кь поглаваромъ стражан'скимъ ,
и що има и носитъ и да га проводе , и да га предасть стража , стражи , ако ли се згоди 111^r
тере що из'губи , да имъ се наѣх вер'ни чл(о)в(ѣ)ци , и що рекѣ д(с)шомъ да сѣ погубили ,
то да имъ се платитъ :- |

82 o dal'nihъ put'nici i o kup'ci :

(130a) {160.1} Ako se gde slučiti komu ili put'niku , ili търговьцу , ili kalugeru , ili
popu , te mu uzme gusarъ , ili taatъ što godъ , ili kakova godъ nahoda , da idutъ sѣi кь
caru da имъ platitъ što имъ bude poginulo , a carъ da ише vladav'ce теi zem'le , gde e то
poginulo , a vladav'ci да ишту страже i gusare :

83

(130b) {160.2} I vsakъ put'nikъ i търговасъ , да иде кь poglavaromъ стражан'skimъ , i
што има i носитъ i да га provode , i да га predaсть стража , стражи , ако li се згоди тере што
iz'gubi , да имъ се наѣх ver'ni človeci , i што reku dušomъ да су pogubili , то да имъ се
platitъ :-

82. О путницима из далека и о трговцима

(130a) {160.1} Ако се негде догоди некоме – било путнику, било трговцу, било ка-
луђеру, било попу, да му узме разбојник или крадљивац што год, или [му се дого-
ди] какав год напад, нека иду ови к цару да им плати [оно] што им буде пропало,
а цар нека тражи [од] управитеља те земље где је то пропало, а управитељи нека
траже [од] стража и разбојника.

83.

(130b) {160.2} И сваки путник и трговац нека иде к старешинама страже, и нека
га (с)проводе [с тиме] што има и носи, и нека га преда стража стражи. Ако ли се
догоди, па нешто изгуби, нека им се нађу људи којима се верује и [оно] што рекну
по души (тј. уистину) да им је пропало, то нека им се плати.

[114]

Иа жѣдѣкатъ каре пѣрѣшь мѣргъ ла пѣръ бинѣ съ съ сокотѣскъ, касъ нѣ кадѣ сѣнгѣрь¹ (sic) ѣпѣръ.

¹ сѣнгѣрь : recte сннгѣрь

[115]

Тотъ жѣдѣкъторю орь че ѣдѣкъ трѣвѣше съшь скрѣе тоатъ ѣдѣката, ши ѡ скрѣоаре съ съ дѣ ла чель че саз ѣдрептатъ, таръ оуна съ рѣмѣе ла ѣдѣкъторн. ~ ~ ~ ~ ~

[116]

Жѣдѣкъторн карн синтъ тримншь, съ ѣдѣче, ачела съ крѣдѣ, ла чель чесь потъ спѣнѣ кѣ ман мѣате мѣртѣрѣн. ~ ~ ~ ~ ~

[114]

La judécata care păreși mérg la pără biné să să socotească, ca să nu cadă sungur (sic) în pără.

[115]

Tot judécătoriu ori ce giudécă tribuește să-și scrie toată giudécata, și o scrisoare să să dea la cel ce s-au îndreptat, iară una să rămăe la giudécători.

[116]

Judécători(i) cari sint trimiși, să giudéce, acela să creadă, la celé ce s(ă) pot spuné cu mai multe mărturii.

[114]

На суду, они парничари који се споре, нека се добро споразумеју, да не страда само један у парници.

[115]

Сваки судија све што суди треба да напише целу пресуду и нека да исправу ономе који се оправдао, а једна [пресуда] нека остане код судије.

[116]

Судије које су послате да суде, тај [судија] нека верује у оно што може да потврди што више сведока.

(131) {161} На судови кон се свдетъ и пар'ци кон се призива сваки за свою потребу , и они параць ине рѣти говорити потворене на онога парьца :

:п̃д̃:

(132) {163a} Ђьсакъ судїа кон що свднтъ да вписве судове и да и дрѣжи в себе едне , а друге да дастъ оному кон се будеть оправиль на свдѣ : |

111^v

:п̃е̃:

(133) {163b} Судїе да послають посланике вѣр'не , /(134) {167} и пар'ци кон исходятъ на свдѣ ц(а)ревъ , и кою рѣ(ь) говорилн¹ наипре , тежимъ рѣч'ма да се верветъ , и ис тежи рѣти да се чинитъ свдѣ , а ис послед'ни ништа :

¹ рѣ(ь) говорилн : рѣ(ь) будеть говорилн Sof

(131) {161} Na sudovi koi se sudetъ i par'ci koi se priziva svaky za svoju potrebu , i oni paracъ ine reči govoriti potvorene na onoga parьca :

84

(132) {163a} Ђьсакъ судїа koi што suditъ da upisue sudove i da i дрѣжи u себе edne , a druge da дастъ onomu koi se budetъ oправиль na sudѣ :

85

(133) {163b} Судїе da posilajutъ poslanike vѣr'ne , /(134) {167} i par'ci koi ishodetъ na sudѣ carevъ , i koju rečъ govorili naipre , teжимъ reč'ma da se veruetъ , i is tezi reči da se činitъ sudѣ , a is posled'ni ništa :

(131) {161} [За оне] који се суде на судовима као парничари – [онај] који се позива [као тужени], сваки за своју потребу (тј. потраживање), и онај парничар [ис-иушїено: за шта га оптужује, нека не буде слободан] говорити друге клеветничке речи против другога парничара.

84.

(132) {163a} Сваки судија који нешто суди нека пише пресуд[у], и нека држи код себе једн[у], а друг[у] да да ономе који буде добио спор на суду.

85.

(133) {163b} Судије нека шаљу посланике којима се верује. /(134) {167} И парничари који излазе на царев суд, што [буду] прво рекли, тим речима нека се верује, и на основу тих речи нека се доноси пресуда, а на основу потоњих [речи] ништа.

⟨:п̄с̄:⟩¹ О п̄аницаѡ[ѡ] :

(135) {166} П̄анице кон се скитають и напад'нѡ где на кога | или кон кога посеѡе , 112^r
или окрѡвави а не до смрѡти , таковома п̄аници око да се извади² , и рѡка да му се ѡт[ѡ]сеѡе , ако ли кога п̄анѡ здереть [или кому папѡче скине] , или скине кому капѡ , или
ѡо узьметь , любо ѡруж'їа или ѡо или кою срамотѡ учинить , а ако ударит' рѡкомѡ а не 112^v
окрѡвави када се истрез'вить ѡт[ѡ] вина да се уватить и да га б'їють ѡапи сѡгѡбими
сто пѡта , и да га дрѡже ѡ там'ници , б'ї: дана , и кад[ѡ] га изваде , ѡпетѡ да га б'їють ,
и да платить ·ѡ· пер(ѡ)пер(ѡ) :

¹ ⟨:п̄с̄:⟩ : :п̄с̄: Sof || ² око да се извади : да се око извади Sof

:п̄з̄:

(136) {169a} Яко се ѡбреѡеть златарѡ ѡ граду , или где да кѡе новѡце та|ино да се 113^r
тан златар(ѡ) сѡжеже и то мѡсто да платить глоба колико реѡе ц(а)р(ѡ)скы сѡдѡ , /(137)
{169б} ако ли бѡде ѡ сѡло , да се то сѡло поплени¹ , а златар(ѡ) да се сѡжеже :

¹ поплени : поплени и распѡтъ Sof

86 О р̄анісаѡ :

(135) {166} P̄anice koi se skitajutъ i napad'nu gde na koga ili koi koga poseѡe , ili
ѡkrъvavi a ne do smrѡti , takovomu p̄anici ѡko da se izvadi , i ruka da mu se ѡtъseѡe ,
ako li koga p̄anѡ zderеть [ili кому papuѡe skinе] , ili skinе кому kapу , ili ѡto uzьmetь ,
ljubo ѡruж'їa ili ѡto ili кою sramotu uѡinitь , а ako udaritъ rukomѡ а ne ѡkrъvavi kada
se istrez'vítъ ѡtъ vina da se uvatítъ i da ga b'їjutъ ѡtapi sugubimi sto puta , i da ga дрѡже u
tam'nici 12 dana , i kadъ ga izvade , ѡpetъ da ga b'їjutъ , i da platítъ 40 perъperъ :

87

(136) {169a} Ako se ѡbreѡetъ zlatarъ u gradu , ili gde da kue novъce taino da se tai zla-
tarъ sѡžeже i to mѡsto da platítъ globu koliko reѡe carъsky sudъ , /(137) {169b} ako li bude
u sѡlu , da se to sѡlo popleni , а zlatarъ da se sѡžeже :

[86.] О пијаницама

(135) {166} Пијанице које се скитају и нападну негде на некога – или који некога
посече, или окрѡвави, али не до смрти, томе пијаници нека се око извади и рука нека
му се одсече. Ако ли некога пијан подере (одећу), [или некоме скине папуче], или
некоме скине капу, или нешто узме, било оружје или што [друго] или [другу] коју
срамоту учини, па ако удари руком, а не окрѡвави, када се истрезни од вина, нека
се ухвати и нека га бију двоструким штаповима сто пута, и нека га држе у тамни-
ци 12 дана, и када га изваде, опет нека га бију, и нека плати 40 перпера.

87.

(136) {169a} Ако се затекне златар у граду или негде [другде] да тајно кује новце,
тај златар нека се спали и то место нека плати глобу колико рекне царски суд. /(137)
{169б} Ако ли буде у селу, то село нека се поплени, а златар нека се спали.

[119]

Иша зиче дрѣпта жвдѣката, ши сф(ї)нци пѣринци, чель че ва фаче, кврвїе кв добитокъ, трвпвалъ лви съ и съ тае ши съ арвнцѣ¹ (sic) л'фокъ съ ардѣ, амѣндоао пѣрци. ~ ~ ~ ~ ~

¹ арвнцѣ : recte арвнче

[120]

Кв еритичи адѣкъ кв пѣгъни чинѣ ва мѣнка ши ва бѣ, ачелора съ ли съ дѣ канонъ, преквм[ъ] аратъ сф(ѣ)нта правилъ, а сф(ї)нцилоръ пѣринць чен апостолнчѣши Иаръ челоръ че синт[ъ] робниц' ла пѣгъни, ачелора ман пре оушор[ъ] съ фаче канонвалъ. ~

[119]

Aşa zice dreapta judecata și sfinți(i) părinți, cel ce va face, curvie cu dobitoc, trupul lui să i să tae și să arunge (sic) în foc să ardă, amăndoao părți.

[120]

Cu eritici adică cu păgăni cine va mânca și va bea, acelora să li să dea canon, precum arată sfânta pravilă, a sfinților părinți cei apostolicești Iară celor ce sint robiți la păgăni, acelora mai pre ușor să face canonul.

[119]

Тако каже праведни суд и свети оци: ко буде учинио блуд са стоком, [полни] уд нека му се исече и нека се баце у ватру да горе обе стране (тј. и човек и животиња).

[120]

С јеретицима, односно с паганима, ко буде јео и буде пио, њима нека се да канон (епитимија), као што одређују Света правила светих отаца апостолских.

А онима који су у ропству код пагана, њима нека се учини лакши канон.

:пн: законъ ц(а)р(ь)скы :

(138) {I} Рече пр[а]в[е]д[н]ынъ судъ , и с(в)еты събори , иже блуд[ъ] сътворитъ съ скотомъ , срамъни удъ да мѣ се от[ъ]сечеть , [јакже реченъно бысть на с(в)етынъ съборех[ъ] , 113^v
и по томъ съжеши огнемъ обое и чл(о)в(ѣ)ка и скота с нимъ :

:пѣ:

(139) {II} Съ еретиги ядушимъ и пїюшимъ покажанїе давати јакже пишеть с(в)етая вьсточнаа католїчаскаа апостолска цр(ь)ковъ , /(140) {III} а свцимъ в робьствѣ [и поклиса|ремъ] своа яденїа ясти съ инověрными вѣсть¹ канона и пити такожде : 114^r

¹ вѣсть : нѣсть Sof

88 законъ царьскы :

(138) {I} Reče pravednyj sudъ , i svety съbori , iže bludъ съvoritъ съ skotomъ , sramъni udъ da mu se oтъsečetъ , [јакже реченъно byсть на svetyi съborehъ] , i po томъ съжешти oгньемъ oboe i člověka i skota s nimъ :

89

(139) {II} Съ eretigi jaduštимъ i pїjuštимъ pokajanїe davati јакже pišetъ svetaја vьstочnaa katholicaskaа apostol'ska crъkovъ , /(140) {III} а suštимъ u robьstvѣ [i poklisaremъ] svoја jadenїa jasti съ inověрными vѣstъ kanona i piti такожде :

88. Царски закон

(138) {I} Рече праведни суд, и свети сабори: ко почини блуд с четвороножном животином, нека му се одсече срамни уд, [као што је речено на светим саборима], и потом [треба] спалити огњем обоје – и човека и животињу с њим.

89.

(139) {II} Онима који једу и пију с јеретичима [треба] одређивати покајање, као што пише Света источна католичанска [и] апостолска црква. /(140) {III} А онима који су у ропству [и посланицима] [н]ема канона (тј. забране) да једу своје јело с иновернима, [као] и да пију, такође.

[121]

43^r ЧЕЛЪ ЧЕ МЕРЦЕ КЪ АРМЕ, АСВПРА, САТЪЛЪИ, САВ АСВПРА КАСИИ КЪНВА, АЧЕЛА ИАРЪ КЪ СА-
БІЕ СЪ МОАРЪ |

ИАРЪ ДѢ ВА ДОБОРЪ КАСА КЪНВА КЪ ПІЕТРИ, САВ АЛТЪ КЪ ЧЕВА, ВА СФЪРЪМА АКОПЕРИШВА(Ъ)
КАСИ, АЧЕЛА СЪ ПЛЪТЪСЪКЪ : 1500 ДѢ ПОТОРИ, ДѢ ВА ФИ КЪ ВОЯ ЛЪИ, ИАРЪ ФІИИИИ ФЪРЪ
КОЕ СЪ НЪ ПЛЪТЪСЪКЪ, ИАРЪ ДѢ ВА ФИ ФЪКЪТ[Ъ] ОДАТЪ САВ ДѢ ДОВА О ТРИ ОРИ, АТЪНЧА СЪ
ПЛЪТЪСЪКЪ 4000 ДѢ ПОТОРИ. ~ ~ ~ ~ ~

[122]

ДѢ ВА СПАРЦЕ ОУША КЪНВА ЧИНЪВА, ШИ ВА ИИИИИ АКАСА КЪНВА АЧНАЛЪ, ШИ ЧЕЛЪИ ЧЕ
АВ СПАРТЪ ОУША СЪ И СЪ ТАЕ МЪНИИИИИ, ШИ СЪ ПЛЪТЪСЪКЪ АЧА ГЛОАБЪ, ШИ ПАГЪВА ЧЕ САВ
ФЪКЪТЪ

ИАРЪ ДѢ ВА ФИ ФОСТЪ ТРИИИИИ(Ъ) ДѢ ЛА СЪПЪНИТОРИ, АЧЕЛОВА СЪ НЪ ЛИ СЪ ФАКЪ
ИЧНИ О РЪЪТАТЕ. ~ ~ ~ ~ ~

[121]

Cel ce merge cu arme, asupra, satului, sau asupra casii cuiva, acela iară cu sabie să
moară

Iară dé va doboră casa cuiva cu pietri, sau altă cu ceva, va sfărâma acoperişul casi(i),
acela să plătească : 1500 dé potori, dé va fi cu voia lui, iară fiind fără voe să nu plătească,
iară dé va fi făcut o dată sau dé doao tri ori, atuncea să plătească 4000 dé potori.

[122]

Dé va sparge uşa cuiva cinéva, şi va intra în casa cuiva în silă, şi celui ce au spart uşa
să i să tae mâniile, şi să plătească acea gloabă, şi paguba ce s-au făcut

Iară dé va fi fost trimis dé la stăpânitori, acelora să nu li să facă néci o răutate.

[121]

Ко дође с оружјем у село или на нечији дом, тај нека и умре од сабље.

А ако буде ударио на нечији дом камењем или нечим другим, [и] разбије кућев-
ни кров, тај нека плати 1500 потора, ако буде хотимично – а ако је нехотице, нека
не плати. А ако буде учинио једном или два, три пута, онда нека плати 4000 потора.

[122]

Ако неко обије нека врата и уђе у нечији дом на силу, и ономе ко је обио врата
– нека му се одсеку руке и нека плати ту глобу и штету коју је учинио.

А ако буде послат од господара, њему нека се не чини никакво зло.

⸑:

(141) {IV} **И**же съ ѿрѣжѣемь · прїидеть на сѣло , или на чїи домь мачемь съм'реть да прїимить , /(142) {V} аще врьжет' се каменїемь на домь , и сътреть керамидѣ , любо ли каковь кровь бѣдеть | аще мет'нет' се единою да платитъ ꙗꙑ: пер(ь)перь , аще бѣдеть хотенїемь се сътвориь , аще ли не хотенїемь , то не сѣдит' се , аще ли мет'нутїемь :Ѣ~щ(и): или ꙑ~щ(и): то да платитъ :Ѣ: пер(ь)пер(ь) :- 114^v

(143) {VI} **А**ще ли обнеть врата и вьнидеть вьнутарь , и домь кому рас(ь)хитить , да му се рѣке ѿт[ь]секуть , | и да платитъ вражда сътворенѣ аще ли сѣдїинь бѣдеть посланикъ да не сътворит(ь) тако : 115^r

90

(141) {IV} Iže съ ōružiemь . prїidetъ na sѣlo , ili na čii domь mačemь съm'реть da prїimить , /(142) {V} аште врьжет' se kamenїemь na domь , i съtretъ keramidu , ljubо li kakovъ krovъ budetъ аште me't'net' se edinoju da platitъ 100 перъперъ , аште budetъ hotenїemь се съtvorilъ , аште li не hotenїemь , to не судit' се , аште li me't'nutїemь 2-šti: ili 3-šti: to da platitъ 300 перъперъ :-

(143) {VI} Аште li ōbietъ vrata i вьnidetъ вьnutарь , i domь кому rasъhititъ , da му се ruke ѿтъсекутъ , i да platitъ vraždu съtvorenu аште li судїинь budetъ poslanикъ da не съtvoritъ тако :

90.

(141) {IV} Ко с оружјем дође на село, или на нечији дом, нека се усмрти мачем [за казну]. /(142) {V} Ако баџи камен на дом, и разлупа ћерамиду, или било какав кров [да] буде – ако једном хитне, нека плати 100 перпера ако то учини хотимично – ако ли нехотице, то се, [онда], не суди. Ако ли [разлупа] с два или три хиџа, то нека плати 300 перпера.

(143) {VI} Ако ли обије врата и уђе унутра, и опљачка некоме дом, нека му се руке одсеку и нека плати [за] почињену вражду. Ако ли буде судијин посланик, нека не чини то.

[123]

ДѢ ВА ВИНДѢ ЧЕВА АЛКЪНВА ЦВДѢКЪТОРИ ПИНТРОЪ ДАТОРІА ЧА ДѢ ОБЩЕ, ШИ СЪ ВА ДА ПЪЧЕТАТЕ САЪ ЛА СОБОРЪ СЪ СЪ ВИНДѢ ДЪПЪ ОБИЧАЮ, ІАРЪ АЧЕЛЬ ЖВДѢКЪТОРИ СЪ НЪ ПОАТЪ КЪМПЪРА, ПИНТРОЪ КЪУ' КЪ СИНТЪ ЕИ ПРЕЦЪИТОРИ ШИ КЪМПЪРЪТОРИ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[124]

СЪ ОПРѢЩЕ ПЛѢЦЕ, СЪ НЪ П'ДРЪЗНѢЗЪ¹ (sic) ОМЪЛЪ А ЛЪА МЪЕРЕ ЖАЛНИКЪ, КАРЕ ДѢ КЪРЪНДЪ МЪРИНДЪИ БЪРБАТЪЛ(Ъ) ШИ АЧА МЪЕРЕ ДѢ ВА МЪЕРИ П'ДРЪЗНИ, ЛА МЪРИТИШЪ П'ВРЕМЯ ТЪНГЪРИИ ЕИ ПИНТРОЪ БЪРБАТЪ, ШИ ЧЕЛЬ ЧЕ ВА ЛЪА, АША КРЕДИНЦЪ СЪ АНБЪ БЪРБАТЪЛ(Ъ) ДЕЛА | ДЪНСА, ПИНТРОЪ КЪТЪ НЪ ВЪР СЪ ЦИНЪ КРЕДИНЦА ЕИ ПИНТРОЪ ЧЕЛЬ КЪЪ, КАШИ ПИНТРОЪ ЧЕЛЬ МОРТЪ.

43'

¹ П'ДРЪЗНѢЗЪ : recte П'ДРЪЗНѢСКЪ

[123]

De va vindé ceva al cuiva giudécători(i) pintru datoriiia cea dé obște, și să va da în cetate sau la sobor să să vindă după obiceiiu, iară acel judécători să nu poată cumpăra, pintru căci că sint ei prețuitori și cumpărători.

[124]

Să opréște în lége, să nu îndrăznéză (sic) omul a lua muere jalnică, care dé curând murindu-i bărbatul și acea muere dé va ~~mu~~ni îndrăzni, la măritiș în vremia tănguiri(i) ei pintru bărbat, și cel ce va lua, așa credința să aibă bărbatul de la dănsa, pintru cât nu vru să țină credința ei pintru cel viu, ca și pintru cel mort.

[123]

Ако судија буде продавао некое нешто за општински дуг, и ако се [то] даје на продају по обичају, у граду или на сабору, а тај судија нека не може [то] купити, зато што су они (тј. судије) [и] проценитељи и купци.

[124]

Забрањује се законом да се не усуди човек да узме жену у жалости, којој је скоро умро муж. И та жена ако се дрзне да се уда за време своје жалости за мужем, и онај који ће је узети, такву веру нека има [нови] муж у њу, јер није хтела да буде верна оном живом, као [н]и оном мртвом.

:Ѡа: законъ ц(а)р(ь)скы :

(144) {VII} **Ѧще продадеѡ¹ шѡ сѡдїа за дѡлгѡ кѡмун'скы или чїи годѡ , и подасть² се въ граде или на зборѣхъ съ обличенїемѡ , и же се продаеѡ , таи сѡдїа и посланикъ да | не можеѡ кѡпити , занїе они ценеѡ , и продаютѡ , [како можеѡ единѡ и куповати и ценити] :-**

115^v

:Ѡа: om. Sof || ¹ продадеѡ : продасть Sof || ² подасть : recte продасть

:Ѡб:

(145) {VIII} **Възбраняеѡ законъ , да не дрѡз'нетѡ чл(о)в(ѣ)къ поети женѡ плачев'нѡ , скоро по сѡмър'ти мѡжа еѡ , и та жена аще дрѡз'нетѡ за иного мѡжа въ време | плачев'но как(о) ни томѡ мѡжѡ възимающѡ ю , подобаеѡ вѣрѡ имѣти въ таковеи жени , понеже не пожде време нѣкое по сѡмърти мѡжа оногѡ ч(ь)сты ради пѡр'ваго :**

116^r

:Ѡб: om. Sof

91 : zakonъ carъsky :

(144) {VII} **Ašte prodadetъ što sudїa za dѡlгѡ kumun'sky ili чїи godѡ , i podastъ se въ grade ili na zborѣhъ съ ѡblichenїemѡ , i že se prodastъ , tai sudїa i poslanїkъ da ne možeѡ kupiti , zanje ѡni cenetъ , i prodajutъ , [kako možeѡ edinъ i kupovati i ceniti] :-**

92

(145) {VIII} **Vъzbranjaeѡ zakonъ , da ne drѡz'netѡ чl(о)вѣкъ poeti ženu plačev'nu , skoro po сѡмър'tи muža ee , i ta žena ašte дрѡз'netѡ за inogѡ muža въ vreme plačev'no jako ni tomu mužu възimajuшту ju , podobaeѡ вѣру имѣти въ takovei жени , ponježe ne poжде vrѣме нѣкое po сѡмър'tи muža ѡnogѡ чьсты radi пѡр'vago:**

91. Царски закон

(144) {VII} **Ако судија нешто прода[је] за комунски (општински) дуг, или било чији и п[р]ода[је] се у граду или на зборовима на основу доказа, онај што ово продаје – тај судија и посланик, нека не може купити [то што је судски заплењено], јер они цене и продају, [[па] како може исти [човек] и куповати и ценити?]**

92.

(145) {VIII} **Забрањује закон: нека се не усуди човек да узме жену у жалости, убрзо након смрти њеног мужа. И ако се та жена усуди [да пође] за другога мужа у време [своје] жалости, тако ни тај човек који је узима, не треба да верује таквој жени, пошто [она] не сачека неко време након смрти онога мужа – ради части првога.**

[125]

Съ нѣ кадѣ кѣ припѣ асѣпра мѣри вѣдѣ, сѣ а сѣрачнлорѣ чѣлорѣ обидицѣ, ма-
карѣ дѣ ар фи ши висѣричи датори, пѣнѣ кѣнд[ѣ] сарѣ отѣши тѣнгѣнрѣ лор[ѣ]

Иарѣ дѣ арѣ рѣдрѣзни асѣпра ши арѣ обиди пре тѣнгѣнѣи сѣрачи, ачѣя чѣ аѣ
сѣпѣратѣ, сѣшѣ пѣардѣ тоатѣ даторѣа. ка оуи(ѣ) апѣкѣторю. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[126]

Чѣлѣ чѣ ва стринѣе оастѣ асѣпра рѣмпѣратѣлѣи, кѣ рѣзѣою, ачѣла дѣ сѣбѣе сѣ моарѣ,
ши дѣ ва кѣпѣта вѣо сѣрѣсоарѣ хамншѣ ши вѣклѣнѣ спре рѣмпѣратѣл(ѣ), ши нѣ ва вѣрѣ
сѣ о ардѣ чѣи о ва чѣети, даторѣ иастѣ сѣ пѣтрѣкѣ тоатѣ казна чѣлѣи чѣ аѣ сѣрисѣо. ~ ~ ~

[125]

Să nu cadă cu pripă asupra mueri(i) văduă, sau a săracilor celor obidiți, macar dé ar
fi și bisérici(i) datori, până când s-ar otéși tănguirea lor

Iară dé ar îndrăzni asupra și ar obidi pre tănguiți(i) săraci, aceia ce au supărat, să-și
piiardă toată datoriia. ca un apucătoriu.

[126]

Cel ce va stringe oaste asupra împăratului, cu războiu, acela dé sabie să moară, și dá
va căpăta vro scrisoare hamișă și vicleană spre împăratul, și nu va vrea să o ardă ci o va
ceti, dator iaste să pêtreacă toată cazna celui ce au scris-o.

[125]

Нека не нападне [поверилац] жену – удовицу или сирочад ожалошћену, макар
били црквени дужници, док се не заврши њихова жалост.

А ако би се дрзнуо и растужио ожалошћену сирочад, онај који [их] је увредио
губи сав дуг, као разбојник.

[126]

Онај ко буде скупљао војску против цара, ратом (sic), тај нека умре од сабље.
И ако [тај] ухвати неко подмукло и лукаво писмо о цару и не буде хтео да га спали,
него га буде читао, дужан је да поднесе казну као и онај који га је написао.

ⲓⲓⲓ: законъ ц(а)р(ь)скы :

(146) {IX} **Д**а не напад'нетъ длѣжники на женѣ или на сироте плач'не , аще и ц(а)р(ь)скы длѣгъ естъ , | или съборни , [прежде еѣ: дни] донѣдеже столит' се време плач'но , аще ли кто сѣ преслашаеть и стѣжитъ плачущим(ь) , такови да се лишитъ дан'наго устава јако престѣп'никъ : 116^v

ⲓⲓⲓ:

(147) {X} **И**же четѣ събираен на ц(а)ра мачемъ да ум'реть , /(148) {XI} иже обрещеть въ хар'тїи запечат'лє|н'но бледословїе писан'но на ц(а)ра , и то не хотен съжещи нь прочитаен , да под[ь]лежитъ винѣ писавьшаго : 117^r

93 законъ царьску :

(146) {IX} Da ne napad'netъ dlъžnikъ na ženu ili na sirote plač'ne , ašte i царьску dlѣгъ естъ , ili съборни , [prežde 15 dni] donѣdeže utolit' se vreme plač'no , ašte li kto sѣ prєslušaetъ i stužitъ plačuštimъ , takovi da se lišitъ dan'nago ustava јако prestup'nikъ :

94

(147) {X} Iže četѣ съbiraєi na cara mačemъ da um'retъ , /(148) {XI} iže obrešetъ въ har'tii zapечат'ljen'no bledoslovie pisan'no na cara , i to ne hotei съžešti нь pročitaєi , da podbležitъ vinu pisavъšago :

93. Царски закон

(146) {IX} Нека не нападне поверилац жену или сирочад у жалости, [па] ако је и царски дуг или саборни (тј. општински), [15 дана пре] него што се умири време жалости. Ако ли се неко оглуши о ово и наваљује на уцвељене, тај нека се лиши датога права, као преступник.

94.

(147) {X} Ко сакупља чету против цара, нека умре од мача [по казни]. /(148) {XI} Ко затекне на хартији запечаћен[е] којештарије [на]писан[е] против цара, и то неће да спали, него прочита, нека сноси кривицу онога који је [то] написао.

[127]

Дѣ ва фи останахъ ла оастѣ макара ꙗ' 100 дѣ ани датаоре ясте мверѣ съ ащѣптѣ пре бѣрбать, макара[ъ] нѣти скрїсоаре нарфи кѣпѣтатѣ дѣла ель съ нѣ съ мѣрнтѣ пѣнѣ кѣндѣ[ъ] : кѣ адѣвѣратѣ вѣѣ ва фїи (sic) тарѣ дѣ съ ва адѣвери фоарте бинѣ кѣ аѣ мѣрнтѣ ꙗ'кѣ датаоре ясте ащѣпта дѣпѣ ача вѣстѣ оу'н' анѣ апон аре вое съ съ мѣрїте. ~ ~ ~

[128]

44' Иѣрѣ дѣ нѣ ва ꙗмплннн мверѣ ачелѣ скрїсѣ ши ва ꙗдрѣзни а съ мѣрїта, тарѣ дѣ бѣрбать еи | нѣ шаг адѣсъ алннте ши ѡ ва лѣа алтѣ конникѣ аша съ съ сокотѣскѣ алѣндон ка нѣщѣ кѣрвари, ши дѣ ва венн чель динѣ тѣю бѣрбать дѣла оастѣ, вое аре ашѣ лѣа мверѣ са ꙗ'напою, макара дѣ ва фи фостѣ ши ла робїе датаорѣ ясте ја ашѣ ащѣпта бѣрбать еи.

Иѣрѣ ꙗ'правнлѣ зичѣ кѣ кѣ грѣѣ ясте а ащѣпта ꙗ'тро 100 дѣ ани, чи дѣ нѣ ва ꙗ'цѣлѣце ꙗ'трачен ани вро вестѣ дѣ вїаца лѣи саѣ дѣ моарте, ја волникѣ ясте а съ мѣрнта ~ ~ ~

[127]

Dé va fi ostaşul la oasté macar în 100 dé ani datoare iaste muerea să aştépté pre bărbat, macar néci scrisoare n-ar fi căpătat dé la el să nu să mărité până când : cu adăvărat viu va fii (sic) iară dé să va adăveri foarte biné că au murit încă datoare iaste aştépta după acea vésté un an apoi are voe să să mărite.

[128]

Iară dé nu va împlini muerea acelé scrisă şi va îndrăzni a să mărita, iară dé bărbatul ei nu ş-au adus aminte şi o va lua alt voinic аша să să socotească амăndoи ca néşté curvari, şi dé va veni cel dintăiu bărbat dé la oasté, voe are а-şi lua muerea са înapoiu, macar dé va fi fost şi la robie datoaré iaste ја а-şi aştépta bărbatul ei.

Iară în pravilă zice că cu greu iaste а aştépta într-o 100 dé ani, ci dé nu va întălége într-acei ani vro vesté dé vїiaţa lui sau dé moarte, ја volnică iaste а să mărita

[127]

Ако буде војник у војсци макар 100 година, дужност је жене да чека мужа, макар ниједно писмо не буде добила од њега – нека се не уда све док је [он] заиста жив. А ако се врло добро увери да је умро, још је дужна да сачека после те вести годину дана, затим је слободна да се уда.

[128]

А ако не учини жена то што је прописано и усуди се да се уда, па се не сети свога мужа, и буде је узео други војник, тако да се обоје сматрају за блуднике. И ако се први муж врати из војске, слободан је узети своју жену натраг. Па макар био и у ропству, дужна је она чекати свога мужа.

А у закону каже да је тешко да чека 100 година, и ако не сазна током тих година неку вест о његовом животу или смрти, она је слободна да се уда.

:ѿѿ:

(149a) {XII.1} **Ѹ**ще воинъ на ц(а)р(ь)скомь записанъни закас(ь)нитъ на конци , сто лѣтъ жена да иматъ чекати его , аще ни писаніе прїидитъ ѿт[ь] кого , да се не ѡда доньдеже | истин'номь живъ есть , егда же истин'но кажътъ еи оумьр'ль есть , и еще да чекаеть ед'но лѣто пакъ да се ѡдасть :-

(149б) {XII.2} **Ѹ**ще жена не съвршитъ речен'ное въ писан'ни и посаг'нетъ за иного мужа , а ѿ мужа своемь ничесого еще разумѣла есть аще ю поиметь воинникъ да бѡдетъ и|стежаніе ѡбви¹ (sic) јако блуд'никъ , ѡна же јако блуд'ница , и аще таи воинникъ прїидеть воланъ есть възвратити женѡ свою къ себы , /(150) {XIII} и аще ѡ роб'ство ѡпад[ь]нетъ тако подобаеть ждати мужа своего , [аще ли жена посаг'нетъ за иного мужа , мужъ ее егда свободит' се ѿт[ь] роб'ства | и прїидеть воланъ есть възвратити свою женѡ въспеть] , /(151) {XIV} некон законъ рече нѡжд[ь]но есть жени ·ѿ· лѣтъ чекати мужа ѿт[ь] плененїа , аще ѿ немь не слышитъ ничесого ѿ животе его , такова посаг'нетъ² :

¹ ѡбви : ѡбви Sof || ² такова посаг'нетъ : такова да посаг'нетъ Sof

95

(149a) {XII.1} Ašte vojnъ na carъskomъ zapisanъni zakasъnitъ na voisci , sto lѣtъ žena da imatъ čekati ego , аште ni pisanіe prїimitъ ѿtъ kogo , da se ne uda donьdeže istin'nomъ živъ estъ , egda že istin'no kažutъ ei umьr'ь estъ , i ešte da čekaetъ ed'no lѣto pakъ da se udastъ :-

(149b) {XII.2} Ašte žena ne съвршitъ rečen'noe въ pisan'ni i posag'netъ za inogo muža , а ѡ muži svoemъ ničesogo ešte razumѣla estъ аште ju poimetъ voinikъ da budetъ istežanie ѡbvi (sic) јако блуд'никъ , ѡна же јако блуд'ница , i аште tai voinikъ prїidetъ voljanъ estъ възвратити ženu svoju къ seby , /(150) {XIII} i аште u rob'st'vo upadъnetъ tako podobaetъ ždati muža svoego , [аште li žena posag'netъ za inogo muža , mužъ ee egda svobodit' se ѿtъ rob'st'va i prїidetъ voljanъ estъ възвратити svoju ženu въspetъ] , /(151) {XIV} nekoj zakonъ reče nuždъno estъ ženi 5 lѣtъ čekati muža ѿtъ plenjenїa , аште ѡ njemъ ne slišitъ ničesogo ѡ živote egѡ , takova posag'netъ :

95.

(149a) {XII.1} Ако се војник [који је] на царском списку предуго задржи на војном походу, 100 година нека га чека жена. Ако ни писану [поруку] не прими од некога, нека се не уда док [се претпоставља да] је [он] заиста жив. А када јој заиста кажу да је умро, нека чека још једну годину [жалости], па нека се уда.

(149б) {XII.2} Ако жена не учини онако како је речено у [наведеном про]пису, и пође за другога мужа, а о своме мужу још ништа није дознала, ако је узме војник, нека буд[у] кажъ[ени] – он као блудник, а она као блудница. И ако онај војник дође (први муж), властан је вратити своју жену к себи. /(150) {XIII} И ако падне у ропство [исто] тако [жена] треба да чека свога мужа. [Ако ли жена пође за другога мужа, муж њен када се ослободи из ропства и дође, властан је опет вратити своју жену.] /(151) {XIV} Неки закон рече: неопходно је да жена 5 година чека мужа из заробљеништва, [па] ако о њему не чује ништа – да ли је жив, [онда] она [нека] се уда.

[129]

Дѣ ва силзи чинѣва фата л'силъ, саз кѣ л'шгълѣзвнѣ тарь стрика фетїя еи, аша порвнчеще сф(ъ)нта бисѣрика рѣсърнтзави, съ и съ тае насзлъ ши съ плѣтѣскъ тоатъ рѣшинѣ фети, адѣкъ съи дѣ а трея парте дин(ъ) авѣрѣ лзи. ~ ~ ~ ~ ~

[130]

Іаръ дѣ ва фи динъ бзна воа еи, ши нѣщїиндѣ ниденя нѣчи пѣринци дѣ ачаста, ши воръ авѣ коннцъ оунизлъ дѣ алтзлъ, ачаста фѣръ опрѣлъ поате фи нзнта ши съ ѿ иа лзи дѣ мзере. ~ ~ ~ ~ ~

[129]

Dé va silui cinéva fata în silă, sau cu înșălăciuné i-ar strica fetiia ei, așa poruncește sfânta bisérica răsăritului, să i să tae nasul și să plătească toată rușinea feti(i), adécă să-i dea a treia parte din avérea lui.

[130]

Iară dé va fi din buna voia ei, și néștiind nimenia néci părinți(i) dé aceasta, și vor avea voință unul dé altul, aceasta fără opreală poate fi nunta și să o ia lui dé muere.

[129]

Ако силује неко девојку на силу (sic) или преваром и одузме јој невиност, тако заповеда Света источна црква, нека му се одреже нос и нека плати [за] сву срамоту девојци, односно нека јој дâ трећи део свога имања.

[130]

Ако то буде с њеном добром вољом и да нико не зна, ни [њени] родитељи [да не знају ништа] о томе, и ако буду хтели једно друго, то без препреке може бити венчање и нека је он узме за жену.

ⲓⲥ: законъ ц(а)р(ь)скы о дѣвнцахъ :

(152) {XV} **Аще кто рас(ь)тлнть д(ѣ)в(н)цѣ , повелеваеть | законъ с(в)ѣтые вѣсточь- 119^r
нїе цр(ь)кве , аще по силн сѣтворнтъ сѣ нѣю , нли кондѣ облащенїемъ да зрѣжѣтъ емя
носъ , и да дастъ д(ѣ)внцн третїю чѣстъ именїа своего :**

(153a) {XVI.1} **Аще ли вѣдетъ сѣ из'воленїемъ оное не ведѣщнмъ роднтелїемъ еѣ - 119^v
ѣгда же вѣдетъ роднтелїе еѣ о томъ | дѣла , аще хоцетъ зѣтетї ю сѣбѣ въ женѣ , и сѣ-
прнстають и роднтелн томъ , да бѣваеть бракъ :-**

96 законъ царьскы о devicahъ :

(152) {XV} **Ašte kto rasъ'litъ děvicu , povelevaetъ zakonъ svetye vѣstocъnїe crъkve ,
ašte po siln sѣtvoritъ sѣ njeju , ili koimъ ōblaštenїemъ da urežutъ emu nosъ , i da dastъ
děvici tretїju čestъ imenїa svoego :**

(153a) {XVI.1} **Ašte li budetъ sѣ iz'volenїemъ ōnoe ne veduštїmъ roditeljemъ ee . Egda
že uvedetъ roditelїe ee ō tomъ dělѣ , ašte hoštetъ uzetї ju sѣbѣ vѣ ženu , i sѣpristajutъ i
roditeln tomu , da byvaetъ brakъ :-**

96. Царски закон о девицама

(152) {XV} **Ако неко обещчасти¹ девицу, заповеда закон Свете источне цркве –
ако [то] учини с њом на силу, или каквом преваром, нека му одрежу нос, и нека дѣ
девици трећи део свога имања.**

(153a) {XVI.1} **Ако ли [то] буде са њеним пристанком, [а] без знања њених ро-
дитеља, па кад сазнају њени родитељи за тај чин, ако [он] хоће да је узме себи за
жену, и пристају [њени] родитељи на то, нека [се закључи] брак.**

¹ раст'лнти – 'покварити, упропастити, оскврнути – обещчастити' (за блуд); једном раст'ленїе.

[131]

44^v **И**ръ пинтръ вρω причинъ нъ воръ кон пъринци ен, ши ва фи ѿмъль каре аѡ стрикат[ъ] фетїя фoарте богать, атънча съ дѣ фецюръль ла фатъ | ѿ лнтръ дѣ аѡрь, таръ дѣ ва фи ѿм[ъ] : кѡ пѡтѣре дѣ мнжлокъ съ дѣ пре жѡмѣтате, таръ фїнндъ фoарте съракъ, ачелъя съ н съ тае насъль, ши съ съ фкндъ ла принсоаре, дѣ ва фи фата мн мнкъ дѣ :12 ани ши дѣ нъ воръ врѣ пъринци слобози аша вѣрсте спре мърнтишь, трнбешѣ съ ащѣпте пѣнъ ла вѣрстѣ мърнтишьлн, таръ пинтръ ащѣптарѣ крѣщери ен съ дѣ фецюръль а трея парте дин(ъ) аверѣ ла фатъ.

[131]

Iară pintru vro pricină nu vor voi părinți(i) ei, și va fi omul care au stricat fetiia foarte bogat, atuncea să dea feciorul la fată o litră de aur, iară de va fi om : cu putere de mijloc să dea pre jumătate, iară fiind foarte sărac, aceluia să i să tae nasul, și să să închidă la prinsoare, de va fi fata mai mică de :12 ani și de nu vor vrea părinți(i) slobozi așa vârste spre măritiş, tribueşte să aştepte până la vârstea măritişului, iară pintru aşteptarea creşteri(i) ei să dea feciorul a treia parte din avere la fată.

[131]

Ако из некога разлога њени родитељи не буду [то] хтели и човек који је обешчатио девојку буде веома богат, онда нека момак девојци да литру злата, а ако буде човек средњег стања, нека да половину, а ако буде врло сиромашан, њему нека се одреже нос и нека се затвори у затвор. Ако девојка буде млађа од 12 година, а родитељи не дозволе удају у том узрасту, треба да чекају до узраста за удају, а за чекање њенога одрастања нека момак да трећину имања девојци.

(153б) {XVI.2} Аще ли съ єдино҃го лица родителїе не престають томѡ , аще богатъ расьг'ливи д(ѣ)в(и)цѡ , лит'рѡ злата да дастъ еи , аще ли естъ ниць половина да дастъ еи , аще ли збогъ вел'ми , быва|еть носомъ ѡстризаем(ъ) и да заточит' се , /(154) {XVII} 120^r
 иже прежде три на десетаго лѣта раст'ливи , аще родителїе не хоцѡтъ раздрешити таковоє ѡбръченїе , да ѡжидаетъ брака врѣме , [аще ли же раст'ленїа ради хоцетъ раз[ъ]дрешити сїи речь распустити , питанїа таковоє дѣло | требуетъ , да раз[ъ]дрешаетъ се ѡбръченїе] 120^v
 и раст'ливи третїю честь ѡт[ъ] именїа своего да дастъ д(ѣ)вци :

(153b) {XVI.2} Ašte li съ edinogo lica roditelїe ne prestajutъ tomu , ašte bogatъ rasъt'livı dѣvicu , lit'ru zlata da dastъ ei , ašte li еstъ nišť polovina da dastъ ei , ašte li ubogъ vel'mı , byvaetъ nosomъ ѡstrizaemъ i da zatočit' se , /(154) {XVII} iže prežde tri na desetago lѣta rast'livı , ašte roditelїe ne hoštutъ razdrešiti takovoe ѡbruchenїe , da ѡžidaetъ braka vrѣme , [ašte li že rast'lenїa radi hošetъ razъdrešiti sїi rečъ raspustiti , pitanїa takovoe dѣlo trebutъ , da razъdrešaetъ se ѡbruchenїe] i rast'livı tretїju češť ѡtъ imenїa svoego da dastъ dѣvici :

(153б) {XVI.2} Ако ли из било кога разлога родитељи не пристају на то – ако богат обещчасти девицу, нека јој дâ литру злата; ако ли је сиромашан, половина нека јој [се] дâ, [а] ако је веома убог, нека му се нос одреже и нека се заточи. /(154) {XVII} Онај који пре тринаесте године обещчасти [девицу], ако родитељи неће да раскину такве заруке, нека се чека [право] време за брак. [А ако ли због обещчашћења хоће да раскину, то јест распусте, за такав поступак потребно је питање (црквена дозвола), нека се раскину заруке,] и онај који је обещчастио [девицу], нека дâ трећину свога имања девици.

ꙗꙗ: законъ ц(а)р(ь)скы :

(155) {XVIII} **ꙗꙗ** чл(о)в(ѣ)къ блвд[ь] сѣтворитъ сѣ женою коѣ иматъ мужа своего , и то бвдетъ сѣ хотенїемъ те жене , аще ли бвдетъ и тои чл(о)в(ѣ)къ ожененъ | да платитъ ꙗꙗ пер(ь)перь , защо срамотѣ и невѣр'ство сѣтвори другъ своему , та жена да прїимитъ казань , и да се мѣчитъ ꙗко блвд[ь]ница , аще ли чл(о)в(ѣ)къ не бвдетъ ожененъ , и тои сѣтворитъ сѣ хотенїемъ жене тое , да платитъ ꙗꙗ перьперь , ꙗ ту всь винъ | да под[ь]лежитъ та жена , тако бо естъ ꙗко и прочее блвдъницеꙗ , тои мужъ да ю не прїимитъ въ домъ свои :

(156) {XIX} **ꙗꙗ** ли бвдетъ вѣдовица , и сѣтворитъ сѣ хотенїемъ своего да под[ь]лежитъ враждѣ , аще ли чл(о)в(ѣ)къ сѣтворитъ насилїемъ да платитъ ꙗꙗ пер(ь)пер(ь) , и да га бїють

97 законъ сарьскы :

(155) {XVIII} Ašte člověkъ bludъ sѣtvoritъ sѣ ženoju koja imatъ muža svoego , i to budetъ sѣ hotenїemъ te žene , ašte li budetъ i toi člověkъ oženjenъ da platitъ 100 перьперь , zašto sramotu i nevěr'st'vo sѣtvori drugu svoemu , ta žena da prїimitъ kazань , i da se mučitъ jako bludъnica , ašte li člověkъ ne budetъ oženjenъ , i toi sѣtvoritъ sѣ hotenїemъ žene toe , da platitъ 30 перьперь , ꙗ tu vsu vinu da podъležitъ ta žena , tako bo estъ jako i pročee bludъniceꙗ , toi mužъ da ju ne prїimitъ въ domъ свои :

(156) {XIX} Ašte li budetъ vѣdovica , i sѣtvoritъ sѣ hotenїemъ oboega da podъležitъ vraždu , ašte li člověkъ sѣtvoritъ nasilїemъ da platitъ 300 перьперь , i da ga bїjuty

97. Царски закон

(155) {XVIII} Ако човек почини блуд са женом која има свога мужа, и то буде уз жељу те жене, ако ли и тај човек буде ожењен, нека плати 100 перпера зато што почини срамоту и неверство своје друго, [а] та жена нека буде кажњена, и нека се мучи као блудница. Ако ли човек не буде ожењен, и то почини уз жељу те жене, нека плати 30 перпера, ꙗ сву ту кривицу нека поднесе та жена, јер тако је и [за] остале блудницеꙗ, [а] њен муж нека је не прими у свој дом.

(156) {XIX} Ако ли буде удовица, и учини [то] уз обострану жељу, нека потпадне под вражду. Ако ли човек [то] уради на силу, нека плати 300 перпера, и нека га бију.

IV
ЕПИТИМИЈНИ НОМОКАНОН
РУМУНСКИ ПРЕВОД И КОВИЉСКИ ПРЕПИС

Издање румунској превода – МОНИКА ХУЦАНУ
Српски превод с румунској – БИЉАНА СИКИМИЋ
Издање и латиничка транслитерација Ковиљској преписа – ЂОРЂЕ БУБАЛО
Превод Ковиљској преписа – ВИКТОР САВИЋ

:кн: //кас(иліа) : вел(икаго) : прав(ило) :нн̄, љк, љг, //¹

122^r

Прелюбодѣн, или му̀желожникъ, или скотоложникъ, или птицеложникъ, аще покает' се ѡ: лѣтъ, за̀прещеніе да прїиметь :

Блудникъ ѡ: лѣтъ, да не причестит' се по нѣм̄ му̀ правнаѣ великаго василїа.²

¹ Правила Василија Великог, преписана у Законоправило Светог Саве као 21. глава, под насловом: Светаго и великаго василїа. ѿ послани иже къ амьфилохїю епискоупоу иконнискомоу. и къ днѡдору. и къ ннѣм̄ нѣкъмь посланыѣхъ правнаѣ ѡ: (Новаковић, *Синїаїмаї*, 82, 107, 395; Троицки, *Дойунски чланици*, 68, 69; *Законоправило*, 499, 532, 533). || ² Троицки, *Дойунски чланици*, 67; *Законоправило*, 532.

:кн: //ниж(е) прав(ило) :рпг://

С(в)ещенникъ съблудивын, или прелюбо|дѣист'во, или му̀желож[ь]ст'во, или ското-
лож[ь]ст'во, или птицелож[ь]ст'во съдѣявын, или му̀женеистов'ствовавын на свою женѣ, |или вьлхвомь себе предавын|, да из[ь]вьрьжет' се по нѣм̄ му̀ правнаѣ, великаго василїа : ѡ: ,¹

122^v

¹ Новаковић, *Синїаїмаї*, 246; *Законоправило*, 529.

28 vasilia: velikago: pravilo: 58, 62, 63,

Preljuboděi, ili muželožnikъ, ili skotoložnikъ, ili pticeložnikъ, ašte покает' се ,15: лѣтъ, за̀прещеніе да прїиметь :

Bludnikъ 7 лѣтъ, da ne pričestit' се по 59 mu pravilu velikago vasilia.

28 niže pravilo: 183

Svešten'nikъ съbludivyi, ili preljuboděist'vo, ili muželožyst'vo, ili skotoložyst'vo, ili pticeložyst'vo съdějavyi, ili muženeistov'st'vovavyi na svoju ženu, |ili vьlhvomь себе predavyi|, da izвьрьžet' се по 51 mu pravilu, velikago vasilia : + ,

28. Василија Великога правила 58, 62, 63.

Прељубник или педераст или скотоложац или птицеложац ако се покаје, нека добије казну¹ [од] 15 година.

Блудник 7 година нека се не причешћује, по 59. правилу Василија Великога.

¹ Цсл. за̀прѣщенїе одговара грч. τὸ ἐπιτίμιον, али и κανὼν, 'црквена казна као врста духовнога лека, окајање греха, покора'; пре свега се односи на забрану причешћивања (грч. μὴ κοινωθήσῃ, да не причастигса и да за̀претитса, Павлов, *Номоканон*, 158–159, чл. 24–28, итд.). Глаголима за̀прѣщати/за̀прѣтити одговара грч. ἐπιτίμιω (чл. 40, 54, 55, 62 × 2, 67, 73, 78 × 2, 126, 127, 144, 168, в. Павлов, *Номоканон*, овде и даље), али и κανονίζω (чл. 47–48, 70, 86, 91, 128, 180, 186); исти глагол преводи се и цсл. оу̀правлати (чл. 42, 67, 78) и изразима идѣти канонь (чл. 98), дати канонь (чл. 128); овиме се све могућности не исцрпљују.

28bis. [Уп.] ниже, правило 183.

Свештеник који је починио блуд, било да је починио прељубу или педерастѣју или скотолоштво или птицелоштво, или је као с мушкарцем легао са својом женом¹, [или се окренуо врачима], нека се збаци по 51. правилу Василија Великога.

¹ му̀женеистов'ствовати – 'помахнитати за мушкарцем', па и 'општити [са женом] као с мушкарцем, противприродни блуд', грч. ἀρενοαγέω.

[137]

Къ сора лви дѣ ѿ мѡмъ дѣ ѡн(ъ) татъ дѣ ва кърви съ ѡпрѣще дѣ причащаніе ꙗ' :
20 : дѣ ани дѡпъ правила 66 : а сф(ъ)нтѡлви василіе. ~ ~ ~ ~ ~

[138]

Маѡен грѣяще ꙗ'трѡ а са постире съ нѡ съ кѡминѣче ꙗ' 15 ани, іаръ нѡман дѣ
мѡмъ ва фи сав нѡман дѣ татъ, съ нѡ съ кѡминѣче ꙗ' 12 ани. ~ ~ ~ ~ ~

[139]

Іаръ кървинд[ъ] къ норѡсъ, сав къ нѣпоатъса 7 : ани съ нѡ съ кѡминѣче, дѡпъ
правила сф(ъ)нтѡлви василіе. 77.

[137]

Cu sora lui dé o mămă dé un tată dé va curvi să opréște dé priceaşţanie în : 20 : dé
ani, după pravila 66 : a sfântului vasilie.

[138]

Mathei grăiaşte întru a sa postire să nu să cuminece în 15 ani, iară numai dé mămă
va fi sau numai dé tată, să nu să cuminece în 12 ani.

[139]

Iară curvind cu noru-să, sau cu népoată-sa 7 : ani să nu să cuminece, după pravila
sfântului vasilie. 77.

[137]

Са својом сестром по мајци [и] од истога оца ако блудничи, нека се одлучи од
причешћа 20 година по 66. правилу светога Василија.

[138]

Матија [Властар] каже, током свога поста (sic), нека се не причести 15 година;
а само од [исте] мајке ако буде [сестра] или само од [истога] оца, нека се не при-
чести 12 година.

[139]

Ако блудничи са својом снахом или с нећаком, нека се не причести 7 година,
по 77. правилу светога Василија.

кѡ:

Съ своєю сест'рою | единосотач'ною , и единоматер'нею съблудивыи и осквѣр(ь)ниввыи 123^r
се , ѡѡ лѣтъ да не причестит' се , по 75 мѡ правилѡ , великаго василїа :¹

Мат'ѡен же , въ пост'ницѣ г(лаго)лѣтъ ѡѡ: лѣтъ² , а иже ѡт[ѡ] самого ѡ(тъ)ца , или ѡт[ѡ] самыѣ матере [ѣсть сест'ра] ѡѡ: лѣтъ , [по правилѡ | великаго василїа :]³ 123^v

¹ Треба 67. правило Василија Великог (Новаковић, *Синѡаїмай*, 175; *Законоуравило*, 534).

² Состав ѡт правилѡ светаго ѡана посника, у допунском делу Синтагме Матије Властара, поглавље ѡ крѡвомѣснн (Троицки, *Дойунски чланци*, 69). Исто и у саставу а се правила светаго ѡана посника, преписиваном уз текст Скраћене синтагме Матије Властара (Флорински, *Памяѡники*, 224). Додуше, Посник када говори о 15 година забране причешћа, позива се на Василија Великог.

³ 75. правило Василија Великог (Новаковић, *Синѡаїмай*, 175; *Законоуравило*, 538–539).

⟨ѡ⟩

ѡ иже съ неѡѡстою сынов'нею , и съ тѡшею , и с матерїю тѡщиною съблудитъ ѡѡ:
лѣтъ: по ѡѡ мѡ , и ѡѡ мѡ¹ , правилѡ тогожде : ѡ²

¹ мѡ , и ѡѡ мѡ , om. Sof || ² Треба 76. и 79. правило (Новаковић, *Синѡаїмай*, 175; *Законоуравило*, 539).

29

Съ svoeju sest'roju edinoѡtač'noju , i edinomater'neju съbludivy i ѡskvѣr'nyvy se ,
20 lѣтъ da ne pričestit' se , по 66 mu pravilu , velikago vasilїa :

Mat'thei že , въ post'nicѣ glagoletъ , 15 lѣтъ , а iže ѡтъ samogo ѡтъса , ili ѡтъ samye
matere [ѣсть sest'ra] , 12 lѣтъ , [по pravilu velikago vasilїa :]

30

А iže съ nevѡstoju synov'neju , i съ tašteju , i s materiju taštinoju съbluditъ , 11 lѣтъ:
по 77mu , i 79mu , pravilu togoжде : -

29.

Онај ко је починио блуд са својом сестром од једнога оца и мајке, оскврнувши се, нека се 20 година не причешћује, по 66. правилу Василија Великога.

Матија [Властар], пак, у Поснику каже 15 година, а за онога [коме је сестра] [само] од истога оца, или од исте мајке, 12 година, [по [75] правилу Василија Великога.]

[30]

А онај који са синовљевом невестом, односно с таштом, или с таштином мајком¹ почини блуд, [има казну од] 11 година по 77. и 79. правилу истога (тј. Василија Великога).

¹ Вероватно је реч о жениној маћехи, грч. μῆτρῶπιθενθερά (Павлов, *Номоканон*, 160, чл. 30; за објашњење в. 163 и нап. 1).

[140]

КѸ мѡерѢ врѣцѣнѣсѡ¹ (sic) 10 : ани съ нѡ съ кѡмннѣче. ~ ~ ~ ~ ~

¹ врѣцѣнѣсѡ : recte фрѣцѣнѣсѡ

[141]

КѸ сора ча динтѣи а нѡрорѡса ѡ' 9 : ани. ~ ~ ~ ~ ~

[142]

КѸ а доаѡ сорѡ ѡ' 9 : ани ~ ~ ~ ~ ~

[143]

КѸ нѣнашѡса карѢ лѡв цинѡтъ ѡ'брацѡ, ѡна кашн кѡ мѡмѡса ѡ' 12 : ани. ~ ~ ~ ~ ~

[140]

Cu muerea vrăţăn -său (sic) 10 : ani să nu să cumine ce.

[141]

Cu sora cea dint i a nuroru-sa, în 9 : ani.

[142]

Cu a doao sor( ), în 9 : ani.

[143]

Cu n naş -sa car  l-au ţinut în braţ , una ca şi cu mumă-sa în 12 : ani.

[140]

Са женом свога брата, 10 година нека се не причести.

[141]

С рођеном сестром своје снахе, [казна је] 9 година.

[142]

Са сестром у другом колону, [казна је] 9 година.

[143]

С кумицом његовом која га је држала на рукама, једнако као и с њеном мајком, [казна је] 12 година.

·**лѣ**:

СѢ БРАТ'НЕЮ ЖЕ НЕВѢСТОЮ ДЕСЕТЪ · ЛѢТЬ ·

·**лѣ**:

СѢ СЕСТ'РИНОЮ ПЪР(Ъ)ВОЮ СЕСТ'РОЮ , ДЕСЕТЪ · ЛѢТЬ ·

:**лѣ**:

СѢ В'ТОРОСЕСТ'РИНОЮ | ДЕВЕТЪ , ЛѢТЬ , ~

124^r

·**лѣ**:

СѢ КЪМОЮ , СИРЕЦЪ , СЪ МАТЕРІЮ ПРИЕМ'НИЦИ СВОЕЕ ·**лѣ**· ЛѢТЬ ,

31

Съ brat'neju že nevěstoju desetъ . lěть .

32

Съ sest'riinoju pьrъvoju sest'roju , desetъ . lěть .

33

Съ v'torosest'riinoju devetъ , lěть , -

34

Съ kumoju , sirecъ , съ materiju priem'nici svoee , 11, lěть ,

31.

[За блуд] с братовљевом невестом, [казна је] 10 година.

32.

[За блуд] с рођаком [у] првом [колену]¹, [казна је] 10 година.

¹ Из цсл. није довољно јасно (сестрина првава сестра), јасније је из грч., ἐξαδέλφη πρώτη, 'сестра од стрица, ујака, тетке – првобратучеда' (в. Павлов, *Номоканон*, 160, чл. 32; за објашњење – двојуродная сестра, в. 162, нап. 1).

33.

[За блуд] с рођаком [у] другом [колену]¹, [казна је] 9 година.

¹ в'торосестрина – 'кћи сестре од стрица, ујака, тетке, тј. рођаке у првом колону' (в. Г. Дьяченко, *Полный церковно-славянский словарь*, Москва 1993², 107, s. v.), мада би, нарочито с обзиром на грчки, [ἐξαδέλφη] деутѣра, требало схватити као 'сестра од нерођеног стрица, ујака, тетке – другобратучеда' (в. Павлов, *Номоканон*, 160, чл. 33; за објашњење – тројуродная сестра, в. 162, нап. 1).

34.

[За блуд] с кумом, односно, с мајком своје кумице¹, [казна је] 11 година.

¹ прием'ница обично 'наследница', 'намесница', па и 'усвојена кћи, поћерка', овде 'духовна кћи, кумина кћи – кумица' (в. Павлов, *Номоканон*, 161, чл. 34; за објашњење – крестная дочь, в. 164–165).

[144]
45' **Къ бѣнѣ нѣнашѣ каре лав цинѣтъ л'брацѣ ла ботезѣ л' 11 : ани. ~ ~ ~ ~ ~ |**

[145]
Къ сора мѣрѣ лѣн л' 11 ани съ нѣ съ кѣминѣче. ~ ~ ~ ~ ~

[146]
**Къ доао сѣрори тарѣ л' 11 ани
Аша ши мѣрѣ къ дон бѣрбацѣ, адѣкъ дон фрацѣ. ~ ~ ~ ~ ~**

[147]
**Ирѣ къ мащѣса дѣ съ ва местѣка, кашѣ къ сорѣса динтрѣ татѣ динтро мѣмѣ л'
12 ани дѣпѣ правѣла а 79 : сф(ѣ)нтѣлѣн вѣслѣе. ~ ~ ~ ~ ~**

[144]
Cu bună nănașă care l-au ținut în brață la botez în 11 : ani.

[145]
Cu sora mueri(i) lui în 11 ani să nu să cuminece.

[146]
Cu doao surori iară în 11 ani
Așa și muerea cu doi bărbați, adécă doi frați.

[147]
Iară cu mașté-sa dé să va mestéca, ca și cu soru-sa dintru tată dintr-o mumă în 12 ani după pravila a 79 : sfântului vasilie.

[144]
С добром кумом која га је држала у рукама на крштењу, [казна је] 11 година.

[145]
Са сестром своје жене, 11 година нека се не причести.

[146]
Са две сестре, опет [је казна] 11 година. Тако [нека се казни] и жена с два мушкарца, односно два брата.

[147]
А ако се буде мешао¹ са својом маћехом, као и са својом сестром по оцу, [или] по мајци, 12 година, по 79. правилу светога Василија.

¹ Види објашњење уз члан 54 српског предлошка.

·лѣ:

Сь приѣм'ницею же своєю , дванадѣст(ъ)¹ лѣтъ ,

¹ дванадѣст(ъ) : recte двадѣст(ъ)

·лѣ:

Сь жениною сестрою единдѣсетъ , лѣтъ ,

·лѣ:

Сь двѣма сестрама ѡѣ , лѣтъ , такожде и жена сь двѣма братама ѡѣ , лѣтъ • |

124^v

·лн̄ // ·г̄ · мо[сѣова] : ·к̄ · стих[ъ] , ·лї̄://

Иже на маѣхѣхъ въз'ненстовн се , ѡѣ : лѣтъ , такоже и сь сестрою ѡт[ъ] ѡ(тъ)ца того-
жде , по ѡѣ мѣ правилѣ , великаго василїа : ~¹

¹ Новаковић, *Синїаїмаї*, 175; *Законоуравило*, 539.

35

Сь priem'niceju že svoeju , dvanadestъ lětъ ,

36

Сь ženinoju sestroju edinadesetъ , lětъ ,

37

Сь dvěma sestrama 11 , lětъ , takožde i žena sь dvěma bratoma , 11 , lětъ .

38 .3. mosěova: .20. stihъ , .11:

Iže na mačehu въз'neistovi se , 12: lětъ , jakože i sь sestroju ѡт ѡтца тогожде , по 79-му pravilu , velikago vasilija : –

35.

А [за блуд] са својом кумицом, [казна је] 12 година.

36.

[За блуд] са женином сестром, [казна је] 11 година.

37.

[За блуд] с двема сестрама, [казна је] 11 година; исто тако и жен[и за блуд] с двојицом браће, [казна је] 11 година.

38. [Уп.] Трећа [књига] Мојсијева, 20. [глава], 11. стих

Онај који се помама на маћеху, [нека буде кажњен] 12 година, као и [за блуд] са сестром од истога оца (тј. полусестром), по 79. правилу Василија Великога.

[148]

Къ фата каре нѣ иасте ажвнсъ ла вѣрстѣ дѣ 12 ани маѳеи зиче съ нѣ съ кѣминѣче
 ꙗ' 12 ани двпъ правила сф(ѣ)нтѣлѣи Іоанѣ златовстѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[149]

Аша съ ѡпрѣще ши мѣри каре нѣ арѣ бѣрбать ши ва фаче къ фѣторѣ тинѣрѣ
 прѣкѣрѣче съ опрѣще ꙗ' 12 ан'

Съ нѣ съ амѣстѣче мѣрѣ къ бѣрбатѣл(ѣ), сав бѣрбатѣл(ѣ) къ мѣрѣ, ꙗ' тотѣ постѣлѣ
 чель мѣре, тарѣ дѣ ва ꙗ'дрѣзни, а съ амѣстѣка ен ав спѣркатѣ тотѣ постѣл(ѣ) ши ꙗ'здарѣ
 сав поститѣ макарѣ нѣман ѡ датѣ дѣ сарѣ фн амѣстѣкатѣ, ши нѣе вредникѣ а ава
 сф(ѣ)нта причащаніе ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[148]

Cu fata care nu iaste ajunsă la vârstea de 12 ani mathei zice să nu să cuminece în 12
 ani după pravila sfântului Ioan zlatoust.

[149]

Aşa să opréşte şi mueri(i) care nu are bărbat şi va face cu fecior tinăr preacurvie să
 opréşte în 12 ani

Să nu să améstéce muerea cu bărbatul, sau bărbatul cu muerea, în tot postul cel mare
 iară de va îndrăzni, а să améstéca ei au spurcat tot postul şi în zadar s-au postit macar
 numai o dată de s-ar fi améstecat, şi nu e vrednic а lua sfânta priceaştanie

[148]

С девојком која није стигла до узраста од 12 година, Матија [Властар] каже да
 се не причести 12 година, по правилу светога Јована Златоустог.

[149]

Тако нека се казни и жена која нема мужа и буде учинила прељубу с младим
 момком, нека се одлучи 12 година.

Нека се не смеша жена с мужем, или муж са женом, током целог Великог по-
 ста. А ако се они усуде да се смешају, оскрнавили су цео пост и узалуд су постили,
 макар само једном да су се смешали, и нису достојни да узму свету причест.

:лѣ:

Детораст'лѣнїе женьска пола , сирѣчь нижае .ѡ. лѣтъ , мат'ѣи на ѡ. лѣтъ , по с(вѣ)тому ѡбан'ну пост'нику запрѣщаетъ : + ,

125^r

ѡ: Ѡ женах[ъ] :

Такожде запрѣщаютъ се и жены , егда не имѣтъ мужа , (аще же имѣтъ мужа)¹, прелюбодѣст'ва държи правило : сирѣчь , множаншаа лѣта вьсегда дър(ъ)жи , // сава , [мон]ах[ъ] , в(с)тавь , глав(а) , ѡ.² //² С:миреномь³ (!) ѡт[ъ] женъ въз'дър(ъ)жати се вьсь с(вѣ)ты великїи постъ , аще ли падетъ се съ женою своею вь с(вѣ)тын постъ , | то ни на пасхъ да причеститъ се , занеже вьсь постъ ѡбесчаст'вока : бѣльцель бо ѡт[ъ] женъ своихъ закон'ных[ъ] сьблюдати се какоже рече се на вьсь постъ :]

125^v

¹ Овај одељак грешком је изостављен у Ков-Соф. Реконструисан је према Никоновом издању 1658.

² Није јасно на које дело се упућује. А. С. Павлов је помишљао да је реч о Уставу св. Саве Јерусалимског (Павлов, *Номоканон*, 167; уп. М. Горчаков, *К истории эпитимийных номоканонов (пенитенциалов) Православной церкви*, Санкт-Петербург 1874, 69–70).

³ За објашњење појаве широког „С“ в. Бубало, *Извод из ейѣимѣјної номоканона*, 538–539.

39

Detorast'leniie zhen'ska pola , sirečь nižae .12. lětъ , mat'thei na 12 , lětъ , po svetomu iōan'nu post'niku zapreštaetъ : + ,

40 Ō ženahъ :

Takožde zapreštajutъ se i ženy , egda ne imutъ muža , ašte že imutъ muža , preljubodēst'va dърžї pravilo : sirēčь , množaišaa lēta vьsegdа dърžї , //sava , monahъ , ustavъ , glava , 19: // s:mirenomъ (!) ōtъ ženъ въз'dърžžati se vьсь svety velikїi postъ , ašte li padetъ se съ ženoju svoeju vь svetyi postъ , to ni na pashu da pričestitъ se , zaneže vьсь postъ ōbesčast'vova : bѣльсель bo ōtъ ženъ svoihъ zakon'nyhъ sьbljudati se jakože reče se na vьсь postъ :]

39.

[За] напаствовање женскога детета, то јест [девојчице] испод 12 година [старости], Матија [Властар] на 12 година прописује казну, по светоме Јовану Поснику.

40. О женама

Исто тако [за родоскврнуће] кажњавају се и жене када немају мужа. [А ако имају мужа] – правило [о] прељуби (са)држи, то јест, [на] више година непрекидно држи¹ //Сава монах, устав, глава 19//. Световњаци треба да се уздрже од жена цео Свети велики пост. Ако ли [човек] падне [у грех]² са својом женом током светог поста, то ни на Пасху нека се не причести јер читав пост обешчести. [Стога, световна лица³ треба да се чувају својих законитих жена, као што се рече, у цели пост.]

¹ За смисао овога места и о увећању казне за родоскврника уколико се ради о удатим женама, уз додатни увид у правило о прељуби, в. Павлов, *Номоканон*, 166–167.

² Рефлективно пасти се – ‘пасти у грех, згрешити’.

³ бѣльци уопштеније представљају оне који нису монаси, дакле и свештенике који припадају „белом духовништву“ (отуда свесна разлика према напред поменути световњацима – *миреномь*, у истом члану).

〔**ѡѡ**, // **ниж(ε)**¹, **прав(ило)**, **рпг:**, **рпд:**, **и сое:** //

Иже на женѡ свою мужеско въз[ъ]ненстови се , сирѣчь въ еже чрезь естество ,**ѣ**, **лѣтъ** , да не причес|тит' се , с(в)ещен'никъ же да не бываетъ , -]

126^r

¹ **ниж(ε)**, om. Sof

〔**ѡѡ**〕

Такожде и жена оуправ'ляет' се , аще по воли еи бысть : аще ли по нуждѣ , лег'чае и мнѣе , какоже вѣси бываемое , такожде и на чюждю мужеско въз[ъ]ненстов'ль се :**ѣ**: **лѣтъ** : • -]

ѡг:

Ротител(ъ)¹ , си естъ , клет'вопрестъпникъ , | **лѣтъ** ,**ѣ**, по **ѡг** ѡв правилѡ великаго василїа • • , -²

126^v

¹ Ротител(ъ) : Родител(ъ) Sof

² Треба 64. правило (Новаковић, *Синѡаѡмаѡ*, 304; *Законоуравило*, 534).

〔41 *niže*, ,*pravilo* ,183: ,184: ,i 275:

*I*že na ženu svoju mužesko възъneistovi se , sирѣчь въ еже чрезь естество ,15, *лѣтъ* , da ne причестит' se , svešten'никъ же da ne byvaetъ , -]

〔42

*T*akožde i žena uprav'ljaet' se , ašte po voli ei bystъ : ašte li po nuždѣ , leg'čae i mnѣe , jakože vѣsi byvaemoe , takožde i na čjužduju mužesko възъneistov'ль se ,15: *лѣтъ* : + -]

43

*R*otitelъ , si eстъ , klet'voprestupникъ , *лѣтъ* ,10, po 63-mu pravilu velikago vasilїa . + , -

〔41. [Уп.] *ниже*, правила 183, 184. и 275.

Ко се помами на своју жену као на мушкарца, односно [почини] противприродни [блуд], 15 година нека се не причести, и свештеник тај нека не буде.]

〔[42]

Исто тако и жена се исправља, ако [то] буде по њеној вољи. Ако ли [то буде] силом, лакше и мање, као што знаш, то што бива. Исто тако, [ко] се помами на туђу [жену] као на мушкарца, 15 година [је казне].]

43.

Човек под заклетвом који је клетвопреступник¹, [да се казни] десет година по 63. правилу Василија Великога.

¹ Грч. само ó ἐπιόρκος, 'кривоклетник' (в. Павлов, *Номоканон*, 168, чл. 43).

[151]

Иаръ дѣ вѣроу нѣвоѣ ва фи афѣрисиѣ ꙗꙗ 6 : ани съ ѡпрѣще

46^r

Иаръ преотѣль дѣ ва афѣриси, саз | динь априндѣрѣ са съ ва фи апринсѣ спре афѣрисианіѣ, саз дѣ нѣвоѣ, лѣписитъ¹ (sic) съ фїѣ дѣ преѡцїѣ. дѣпъ правила 25 : а сф(ѣ)нтѣлѣни ап(о)столѣи.

¹ лѣписитъ : recte лѣписитъ

[152]

Тѣлхарю дѣ съ ва покѣн ши съ ва сповѣдан дѣ бѣнъ воя са оуѣн(ѣ) анѣ съ нѣ съ кѣминѣѣ, ши съ плѣтѣскѣ тоатѣ тѣлхѣрїа. дѣ ва авя кѣ ѣ, іаръ дѣ ва фи ꙗꙗщнцатѣ ꙗꙗдон ани съ ѡпрѣще дѣ кѣминѣкѣтѣрѣ дѣпъ правила а сф(ѣ)нтѣлѣни васнлїѣ. ~ ~ ~ ~

[151]

Iară dé vro névoe va fi afurisit, în 6 : ani să opréște

Iară preotul dé va afurisi, sau din aprinderea sa să va fi aprins spre afurisanie, sau dé névoe, lupsit (sic) să fie dé preoție. după pravila 25 : a sfântului apostoli.

[152]

Tălhariu dé să va pocăi și să va spovedui dé bună voia sa un an să nu să cuminece, și să plătească toată tălhăriia, dé va avia cu ce, iară dé va fi înști(i)nțat în doi ani să opréște dé cuminecătura după pravila a sfântului vasilie.

[151]

А ако из неке невоље бѣде проклињао, нека се одлучи 6 година.

А ако свештеник прокуне или из свога бѣса бѣде подстакнут на клетву, или из невоље, нека бѣде лишен свештенства, по 25. правилу светога апостола (sic).

[152]

Разбојник ако се бѣде покајао и бѣде се исповедио својом добром вољом, једну годину нека се не причести и нека плати целу крађу, ако бѣде имао чиме. А ако бѣде откривен, нека се одлучи од причешћа 2 године, по правилу светога Василија.

·UD:

И нже по нвждѣ ꙗꙗ лѣтъ , по ꙗꙗ мѡ правилѡ , тогожде , такожде и л'жесвѣдитель :¹

¹ Новаковић, *Синѣаімаѣ*, 304; *Законоуравило*, 541.

·UD:

С(вє)щен'никъ ротивын се , аще и по нвждѣ , да извьр(ь)жет' се , по ꙗꙗ мѡ правилѡ , с(вє)тыхъ апостоловь ,¹ |

127^r

¹ Новаковић, *Синѣаімаѣ*, 245, 302; *Законоуравило*, 126.

:US:

Татъ аще исповѣсть се самохот'нѣ , єдино лѣто да не причестит' се , и да платитъ тат'бѡ , аще въз'можно , аще ли обличєн(ь) бѡдетъ ꙗꙗ: лѣта , по ꙗꙗ мѡ правилѡ , великаго василѣа : ~¹

¹ Новаковић, *Синѣаімаѣ*, 351; *Троицки, Дойунски чланци*, 71; *Законоуравило*, 533.

44

A iže po nuždě , 6 lětъ , po 82-mu pravilu , togožde , takožde i l'žesvėditelj :

45

Svešten'nikъ rotivyi se , ašte i po nuždě , da izvьrъžet' se , po 25-mu pravilu , svetihъ apostolovъ ,

46

Tatъ ašte isповěst' se samohot'ně , edino lěto da ne pričestit' se , i da platitъ tat'bu , ašte въз'možno , ašte li obličєnъ budetъ , 2: lěta , po 61 mu pravilu , velikago vasil'ia : –

44.

A koji [je to] pod prisilom, [kajъen je] 6 godina, po 82. pravilu istoga (tj. Vasilija Velikoga); isto tako, [kajъava se] i lažni svėdok.

45.

Sveštenik koji se kune, maкар и из нужде, нека се збаци по 25. pravilu svetih апостола.

46.

Kradљивац ако призна [на исповести] од своје воље, једну годину нека се не причести и нека плати [глобу за] крађу, ако је могуће. Ако ли буде откривен [од других], 2 године [нека је кажњен], по 61. pravilu Vasilija Velikoga.

[153]

Чель чє примѣще пре тълхарю ла дънсѡ(ѡ), кашн тълхарю съ потривнщѣ ши съ ѡпрѣще ꙗ҃трос о҃уннь (sic) ань дѣ кѡминѣкѣтѡрѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[154]

Сѡпѣторн чєн чє сапѣ мормѣнтѡрилѣ касѣ фѡре чєва дѣла мормѣнтѡрн ачєла ꙗ҃ 2 : анн съ нѡ съ кѡминѣчє дѡпѣ 7= правилѣ а сф(ѣ)нтѡлвн василїє. 61 ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[155]

Чель чє фѡрѣ дѣла сф(ї)нци чєн дин(ѡ) висѣрикѣ о҃ун(ѡ) ань съ нѡ съ кѡминѣчє дѡпѣ правнла сф(ѣ)нтѡлвн григорїє.

[153]

Cel ce priméște pre tâlhariu la dănsul, ca și tâlhariu să potrivește și să opréște întru unn (sic) an dé cuminécătură.

[154]

Săpători(i) cei ce sapă mormănturile ca să fure ceva dé la mormănturi acela în 2 : ani să nu să cuminéce, după 7= pravilă a sfântului vasilie. 61

[155]

Cel ce fură dé la sfinți(i) cei din biserică un an să nu să cuminéce după pravila sfântului grigorie.

[153]

Онај ко прими разбојника код себе, нека бѹде једнак с разбојником и нека се одлучи од причешћа једну годину.

[154]

Копачи који копају гробове да би украли нешто из гробова, они 2 године нека се не причесте, по 7. правилу светога Василија 61 (sic).

[155]

Онај који краде од светаца из цркве, једну годину нека се не причести, по правилу светога Григорија.

Ⲙⲗ:

Татемъ прѣимател(ь) тако татъ запрещаетъ се , сиречь едно | лѣто да не причеститъ се : –

127^v

Ⲓⲏ:

Разбойникъ тако убѣица запрещаетъ се , по 5 ѿ правилъ св(е)таго григорѣа нис(ь)скаго • ~¹]

¹ Правила св. Григорѣа Нискога, преписана у Законоправило као 33. глава, под насловом: Св(е)таго григорѣа нис(ь)скаго. к антонию епископухъ целетиньскомоу. правилъ .и., правило бр. 6 (Новаковић, *Синѣаѣмай*, 372–373; *Законоправило*, 584).

Ⲙⲕ:

Гробокопател(ь) , сиречь , иже раскопаетъ гробы , да оукрадетъ нешто ѿт[ь] тѣдъ ѡ̅ лѣтъ да не причеститъ се , по 6 ѿ правилъ , великаго василѣа : ~¹ |

128^r

¹ Треба 66. правило (Новаковић, *Синѣаѣмай*, 505; *Троицки, Дойунски чланици*, 72; *Законоправило*, 534).

Ⲓ:

С(в)е)тотатаць , си естъ , иже украдетъ что изъ цр(ь)кве св(е)щен'ное , ѿт[ь] св(е)таго жьр'тав'ника ѡ̅ лѣтъ да не причеститъ се , по св(е)тому григорѣю нис(ь)скому : ~¹

¹ Правило 8 (Новаковић, *Синѣаѣмай*, 325; *Законоправило*, 585).

47

Tatemъ prѣimatelъ jako tatъ zapreštaetъ se , sirečъ edino lѣto da ne pričestitъ se : –

Ⲓ8

Razboinikъ jakō ubѣica zapreštaetъ se , po 6mu pravilu svetago grigorѣa nisъskago . ~]

49

Grobokopatelъ , sirečъ , iže raskopaetъ groby , da ukradetъ neč'to oтъ tudu , 10 , lѣтъ da ne pričestitъ se , po 62 mu pravilu , velikago vasilѣa : –

50

Svetotatacъ , si estъ , iže ukradetъ čto izъ crъkve svešten'noe , oтъ svetago жьр'tav'nika , 15 , lѣтъ da ne pričestitъ se , po svetomu grigorѣju nisъskomu : –

47.

Прималац крадљиваца (тј. јатак), кажњава се као крадљивац, то јест једну годину нека се не причести.

Ⲓ8.

Разбојник се кажњава као убица, по 6. правилу светога Григорѣа Нискога.]

49.

Копач гробова, то јест онај који раскопава гробове, ако украде нешто отуда (тј. из гробова), 10 година нека се не причести, по 62. правилу Василија Великога.

50.

Крадљивац светиња, то јест онај који украде нешто освећено из цркве, од светога жртвеника, 15 година нека се не причести, по светоме Григорѣју Ниском.

»НѦ:

Двобрачнѣнѣнѣ , едиѣно лѣто да не причестит' се , по дѣ му правилу , великаго василѣа.¹
(Иниѣ же глаголютъ , два лѣта)²: ~

¹ Новаковић, *Синѣиѣимѣи*, 164; Троицки, *Доѣунски чланци*, 68; *Законоѣравило*, 503.

² Реконструкциѣ према Никоновом издању 1658.

»НѢ:

Троебрачнѣнѣнѣ , аще | збо не имать дѣтенѣ , лѣта .дѣ. да не причестит' се , аще же
имать дѣти лѣтъ .ѣ. егда естъ ниже .дѣ. лѣтъ , чл(о)в(ѣ)къ • Аще же естъ више .дѣ. лѣтъ ,
[и имать дѣти] , непростено естъ троебрачѣе , по б(о)жест'венимъ правилом(ѣ) мат'ѣеѣ .гѣ,
стихынѣ , .дѣ. главы , книги съ|единенѣа¹ , и не остави да бѣдетъ • ÷ ,

128^v129^r

¹ Синтагма Матије Властара, састав Г, глава 4, одељак Ѡ свит'цѣ съдѣненѣа (Новаковић, *Синѣиѣимѣи*, 166–167). Реч је о знаменитом акту васељенског патријарха Николе Мистика (τόμος ἐνώσεως) из 920. године, донетом поводом четвртог брака цара Лава VI.

51

Dvobračnyj , edino lěto da ne pričestit' se , po 4 mu pravilu , velikago vasilĭa. Inii že glagoljutъ , dva lěta: –

52

Troeбрач'nyj , ašte ubo ne imать dĕtei , lĕta .4. da ne pričes'tit' se , ašte že imать dĕti lĕтъ .5, eg'da eстъ niže ,40, lĕтъ , človĕкъ . Ašte že eстъ viше ,40, lĕтъ , [i imать dĕti] , neproš'teno eстъ troebračĭe , po božest'venymъ pravilomъ mat'thea ,3, stihyi , .4. glavy , knigi sьedinenĭa , i ne ōstavi da budetъ . + ,

51.

Другобрачни¹ једну годину нека се не причести, по 4. правилу Василија Великога.

¹ двообрачнѣнѣнѣ – 'који је ступио у други брак', грч. διγαμος.

52. Трећебрачни¹, пак, ако нема деце, 4 године нека се не причести, а ако има деце, 5 година, када је човек испод 40 година. А ако је изнад 40 година, [и има деце], не прашта се трећи брак, по божанским правилима Матије [Властара], састав [под словом] Г, 4. глава „Књиге о сједињењу [мушкарца и жене]“. Па [ако] не напусти [тај брак], нека [тако] буде.

¹ троебрачнѣнѣнѣ – 'који је ступио у трећи брак', грч. τριγαμος.

[158]

Іаръ дѣ съ ва амѣстѣка кѣ логодита лѣн пѣнъ кѣнд[ѣ] нѣ соръ кѣнѣнать лѣтрѣ
 ѹн(ѣ) анѣ съ ѡпрѣще пѣ причащаніе пинтрѣ кѣтъ трѣбѣще а съ пѣзи прѣнѣія кѣратъ
 іаръ прѣотъ нѣ поате фн. ~ ~ ~ ~ ~

[159]

Іаръ маи лѣтѣю дѣ логоднѣ ва кѣрѣи кѣ мѣма фетѣн сѣѣ кѣ алтѣ нѣмѣ ал(ѣ) фе-
 тен, аша логодирѣ съ ѡпрѣще а фатѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[160]

Іаръ лѣоурма нѣнѣи съ ва амѣстѣка, нѣ съ ѡпрѣще ши нѣ съ ва дѣспѣрѣи, ѣи съ
 ѡпрѣще ка нѣще амѣстѣкацѣ дѣ сѣнѣе. дѣпѣ а 15 капѣ ла стѣхѣл(ѣ) : 3 : а лѣи мафѣн
 канонѣлѣ аша іастѣ лѣ 11 : ани съ нѣ съ кѣминѣѣе:

[158]

Iară dé să va améstéca cu logodita lui până când nu s-or cununat întru un an să opréş-
 te pã priceaşţanie pintru căci tribueşte a să păzi prunciia curată iară preot nu poate fi.

[159]

Iară mai întâiu dé logodnă va curvi cu muma fetei sau cu alt neam al fetei, așa lo-
 godire să opréşte a face.

[160]

Iară în urma nunţi(i) să va améstéca, nu să opréşte şi nu să va dăspărţi, ci să opréşte
 ca nêşte améstécaţi dé sânge. după a 15 cap la stihul 3 : a lui Mathei canonul așa iaste în
 11 : ani să nu să cuminéce:

[158]

A ако се смеша са својом вереницом док се нису венчали, нека се за годину
 дана одлучи од причешћа, јер треба да се чува невиност, а [тај] не може да буде
 свештеник.

[159]

A ако пре веридбе блудничѣ с девојчином мајком или с неким другим девој-
 чиним родом, забрањује се та веридба.

[160]

Ако се после свадбе смешају, не забрањују се [тај брак] и неће се развести, него
 нека се казне као родоскврници. Према 15. глави [Синтагме] Матије [Властара],
 3. стих, канон је овакав: 11 година нека се не причесте.

•НД:

ИЩЕ КТО СЪ ОБРЪЧНИЦЕЮ СВОЕЮ СМѢСНТ' СЕ , ПРЕЖДЕ ВѢНЧАНІА , ЛѢТО •А• ДА ЗАПРЕТИТ' СЕ , ОУДРЪЖАЕ СЕ ОТ[Ь] ПРИЧЕСТІА , [ТАКОЖЕ •Ѧ• ДЕВЕТОЕ ПРАВИЛО , ВЕЛИКАГО ВАСИЛІА , О ЧАТ'ЦѢ ПОВѢЛЕВАЕТЪ] , С(ВЕ)ЩЕННИКЪ ЖЕ СИЦЕВЫН НЕ | БЫВАЕТЪ , [ТАКО БРАКЪ УКРАДЫН] : ✚¹

129^v

¹ Новаковић, *Синѣаімаѣ*, 187–188; *Закономъправило*, 536.

•НЄ

ИЩЕ ЛИ КТО ПРЕЖДЕ БРАКА ПАДЕТ' СЕ С' МАТЕРІЮ ОБРЪЧНИЦЫ СВОЕЕ , ЛИИ СЪ ИНѢМЪ ЛИЦЕМЪ РОДА ЕЕ , ВЪЗ'БРАНІАЕТ' СЕ ТАКОВЫН БРАКЪ • ИЩЕ ЛИ ПОСЛѢ БРАКА БЫВАЕТЪ СЪГРѢШЕНІЕ , НЕ РАСПУЩАЮТ' СЕ , НО ЗАПРЕЩАЮТ' СЕ , ТАКО | И КРЪВОСМѢШЕНІЕ СЪТ'ВОРШІИ , ПО ЕЇ , ГЛАВѢ , •Г• СТИХІА , ВЪ МАТ'ФЕИ КАНОНЪ ЖЕ СИЦЕВЫМЪ ЕСТЬ АЇ , ЛѢТЬ : ✚¹

130^r

¹ Синтагма Матије Властара, састав Г, глава 15, одељак ѿ сьрастлѣв'шиимъ се сь своєю тьщею (Новаковић, *Синѣаімаѣ*, 191).

54

Ašte kto sь ōbruč'niceju svoeju směsit' se , prežde věnčania , lěto .1. da zapretit' se , udržžae se ōtъ pričestia , [jakože .60. devetoe pravilo , velikago vasilia , ō čat'cě pověle-vaetъ] , svešten'nikъ že sicevyi ne byvaetъ , [jako brakъ ukradyi] : + –

55

Ašte li kto prežde braka padet' se s' materiju ōbručnicy svoee , ili sь iněmъ licemъ roda ee , vьz'branjaet' se takovyi brakъ . Ašte li poslě braka byvaetъ sьgrěšenie , ne raspuštajut' se , no zapreštajut' se , jako i krvvosměšenie sьt'voršii , po 15 , glavě , .G. stihia , vь mat'thei kanonъ že sicevymъ estъ 11 , lěť : +

54.

Ако се неко смеша [телесно]¹ са својом вереницом пре венчања, једну годину нека се казни суздржавањем од причешћа, [као што 69. правило Василија Великога заповеда о чтецу]. Овај, пак, свештеник нека не бива, [као онај који је украо брак].

¹ Рефлексивно смѣснѣ се (одн. смѣснѣ се) – 'имати сношај, полни однос', грч. συμμίσις, глагол карактеристичан за црквенозаконске књиге (стсл. сьмѣснѣ сь); у чл. 60 је именица η μιѣσις.

55.

Ако ли неко пре брака падне [у грех] с мајком своје веренице, или с другом особом из њенога рода, забрањује се тај брак. Ако ли после [ступања у] брак буде [такво] сагрешење, не распуштају се [супружници], него се кажњавају као и они који су починили родоскврнуће, по 15. глави, састава [под словом] Г код Матије [Властара]. Дакле, оваквима је канон¹ 11 година.

¹ канонъ – 'дисциплинско правило у Цркви', грч. κανών, исто што и „епитимија“ (уп. *Slovník jazyka staroslověnského*, 15, hl. red. J. Kurz, Praha 1967, 11; такође, в. овде напомену уз чл. 28); у грчком предлошку κανών је и словенско правило.

·нѡ:

Иже малакїю сѣтворн , да сѣхоастъ , ·лї· дни , по с(вє)тому іоанну пост'нику , и да творитъ на вѣсакъ д(ь)нь поклоновъ сто , аще же не можетъ сѣхо|асти , да вдръжитъ се ѡт[ъ] причестїа ,а, лѣто , и поклоновъ ·нї· на вѣсакъ д(ь)нь : ✠ ,¹ 130^v

¹ Новаковић, *Синїаїмаї*, 358; *Троицки, Дойунски чланци*, 66–67. Извор и за наредна два члана.

·ѣ:

Смѣшающїи се другъ съ другомъ , јако сѣгубѣ дѣлающе малакїю , сѣхоасти имѣтъ , днїи ·пї· или да не причестетъ се два лѣта , твореще пок'лоновъ ·нї· на вѣсакъ д(ь)нь: – | 131^r

59

Iže malakīju sѣtvori , da suhojastъ , .40. dni , po svetomu iōannu post'niku , i da tvoritъ na vѣsакъ дѣнь poklonovъ sto , Ašte že ne mozetъ suhojasti , da udrъžitъ se ѡtъ pričestїa ,1, lѣto , i poklonovъ ,50, na vѣsакъ дѣнь : + ,

60

Smѣšajuštїi se другъ съ другомъ , јако sugubu дѣлајуште malakīju , suhojasti imutъ , dnїi .80. ili da ne pričestetъ se два lѣta , tvorešte pok'lonovъ .50. na v'сакъ дѣнь: –

59.

Онај који почини рукоблуденије¹, нека једе суво 40 дана, по светоме Јовану Поснику, и нека свакога дана чини 100 поклона. Ако пак не може да једе суво, нека се уздржи од причешћа једну годину, и [нека чини] 50 поклона свакога дана.

¹ малакїа, овде грех, 'рукоблуденије, онанија', иначе 'слабост, млитавост, болест, занемоћалост', грч. малакїа.

60.

Они који се смешају [телесно] један с другим, пошто су починили двоструко рукоблуденије, има да једу суво 80 дана или да се не причесте две године, чинећи 50 поклона свакога дана.

, ља,

Ище ли кто ѡт[ъ] причест'никъ , прежде с(в)ещенїа въ страсть малакїи падеть , пьр'вѣе под[ъ]лежитъ канонъ малакїи , таже рукополагает' се . По рукоположенїи же въ невѣдѣнїи сїе творивы , с(в)ещен'ства да естъ праздань лѣто ,а, въ вѣдѣнїи же пакн то | сьтворь , да из'врь(ъ)жет' се : –

131^v

61

Ašte li kto ōtъ pričest'nikъ , prežde sveštenїa въ strastъ malakїi padetъ , pyr'vѣe podobležitъ kanonu malakїi , taže rukopolagaet' se . Po rukopoloženїi že въ neveděnїi sie tvorivy , svešten'st'va da ešť prazdanъ lĕto ,a, въ veděnїi že paki to sьtvorъ , da iz'vryžet' se : –

61.

Ако ли неко од причесника¹, пре посвећења падне у страст рукоблуденија, прво нека потпадне под канон рукоблуденија, а затим да се рукоположе. А по рукоположењу, онај који ово почини у незнању, нека је лишен свештенства једну годину, а ако то поново почини у знању, нека се збаци.

¹ причест'никъ, очекивано причет'никъ (стсл. причѣтъникъ) – 'клирик, црквенослужитељ', управо 'кандидат за рукоположење', грч. τις τῶν τοῦ κλήρου (в. Павлов, *Номоканон*, 184, гл. 61).

[164]

Ирѣ кѣлѣгѣрѣлѣ фѣкѣнд[ѣ] ачѣста л' 60 дѣ зилѣ съ мѣнѣнчѣ оускатѣ, ши тотѣ канонѣлѣ съ анѣгѣ дѣпѣ правила сф(ѣ)нтѣлѣлѣнѣ василіѣ. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[165]

Аша ши мѣерилѣ амѣстѣкѣндѣсѣ ши фѣкѣнд[ѣ] аша фѣлю дѣ малахіѣ, сѣлѣ сингѣрѣ фѣкѣндѣш[ѣ] малакѣлѣ, ши лорѣ съ дѣ канонѣлѣ кашѣ ла бѣрѣбацѣ. кѣтѣ кѣ ши галѣ потѣ фѣчѣ малакѣлю кашѣ бѣрѣбацѣн. ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[164]

Iară călugărul făcând aceasta în 60 de zile să mănânce uscat, și tot canonul să aibă după pravila sfântului vasilie.

[165]

Așa și muerilé améstécându-să și făcând așa feliu dé malahie, sau singură făcându-și malachiiia, și lor să dea canonul ca și la bărbați. căci că și ialé pot face malachiiu ca și bărbații.

[164]

A ako kaluđer to uradi, 60 dana neka jede suvo i ceo canon (epitimiју) neka ima po pravilu svetoga Vasiliја.

[165]

Tako i жене које смешѣјући се чине такво рукоблуденије или сама себи чини рукоблуденије, и њима нека се дѣ канон (епитимија) као и мушкарцима, јер и оне могу да чине рукоблуденије као и мушкарци.

ⲛⲉⲧⲉⲗⲁ:

Монахъ же невѣжа¹ днѣи ⲛⲉⲧⲉⲗⲁ, за̀прещае́тъ сѐ су̀хожаденіе́мь , по великому̀ василію •
 [Аще же с(в)ещенникъ естъ² с(в)ещенни́чскими за̀прещае́тъ сѐ] : ~ ⚭ ,

¹ У рукопису је написано невѣж. Могао би се очекивати облик невѣж(а), али у Никоновом номо- канону 1658. стоји невѣжа, без скраћивања.

² с(в)ещенникъ естъ от. Sof

⟨ω женахъ .⟩¹

ⲛⲉⲧⲉⲗⲁ:

И жены елицы валаютъ се съ мужи , или сами си малакїю твореть , за̀прещеніе | 132^r
 малакїи да прїимутъ : ибо и тїи малакїю т'вореть , такоже и мужїе •

¹ Реконструкција према Никоновом издању 1658.

62

Монахъ же nevěža dnii ,60, zapreštaet' se suhojadeniemъ , po velikomu vasiliju .
 [Ašte že svešten'nikъ estъ sveštenničaskimi zapreštaet' se :] – + ,

ō ženahъ .

63

I ženy elicy valjajut' se sъ mužī , ili sami si malakīju tvoretъ , zapreštenīe malakīi da
 prīimutъ : ibo i tīi malakīju t'voretъ , jakože i mužīe .

62.

Монах¹ који не зна² [и почини грех рукоблуденија], 60 дана се кажњава сухо-
 жеђом³, по Василију Великом. [А ако је свештеник, кажњава се [казном за] свеште-
 нике.]

¹ У грч. μοναχός за цсл. монахъ, обично, и инокъ, ређе (чл. 101, 102, 105, 112), па би се именице мо- гле преводити на један начин (само у чл. 77 монах одговара грч. καλόγηρος), али словенски преводи- лац је утврђивао различите еквиваленте у зависности од контекста, па и ми поштујемо његово реше- ње. Исто важи и за именице у женском роду.

² невѣж[а] – 'необразован, невешт, незналица', грч. ἰδιώτης, овде – прост монах.

³ су̀хожаденіе – 'строги пост, бивање на сувој храни и води', грч. ξηροφαγία.

63. [О женама]

И жене које се [заједно] ваљају с мушким [у разврату] или саме са собом чине
 рукоблуденије, нека добију казну за рукоблуденије, јер и оне чине рукоблуденије,
 као и мушки.

[166]

Иа ал(ъ) 7 : лѣ : правилъ дин(ъ) александриѣ тимотеѣ зиче, опритъ иасте мѣри а мѣрце рѣбисѣрикъ пѣнъ р' 7 : зилѣ, кѣнд[ъ] съ р'тѣмплъ пре дѣнса лунатека поала, ши пѣнъ кѣндъ съ ва кѣрѣцїи (sic) ача поалъ дѣ пе дѣнса, аша нѣчи ла сф(ъ)нта кѣминѣкѣтѣрѣ съ нѣ р'дрѣзнѣскъ, нѣчи а съ мѣстѣка кѣ бѣрѣатѣлъ ен пѣнъ ѣе съ ва кѣрѣцїи (sic). ~ ~ ~ ~ ~

[167]

47^v Итѣрѣ алте времи, съ нѣ съ депертѣзъ соцъ дѣ соц' фѣрѣ кѣтъ; пре кѣм[ъ] апостоли грѣскъ, ла алѣсъ зиле а съ пѣзи дѣ р'превнаре, ла времѣ кѣминѣкѣтѣрѣ ла зилелѣ пашилѣорѣ, р'постѣри, ла чѣлѣ лѣминате ши мари зилѣ алѣ сф(ї)нцїлѣорѣ празниче, ла тоате дѣминѣчилѣ ла тоате ачестѣ зилѣ трѣвѣ а съ пѣзи кѣ фрика лѣи дѣминѣзѣъ пинтѣрѣ амѣстѣкаре. ~ ~ ~ ~ ~

[166]

La al 7 : lea : pravilă din alexandria thimothei zice, oprit iaste mueri(i) a mѣrge în biserică până în 7 : zile, când să întâmplă pre dănsa lunateca poala, și până când să va curății (sic) acea poală dé pe dănsa, аша néci la sfânta cuminécătură să nu îndrăznească, néci a să mѣstéca cu bărbatul ei până ce să va curății (sic).

[167]

Întru alte vremi, să nu să depertézá soți dé soți fără căt; pre cum apostoli(i) grăesc, la alésă zile a să păzi dé împreunare, la vremea cuminécături(i), la zilele paštilor, în posturi, la celé lunate și mari zile alé sfinților praznice, la toate duminécilé la toate acestea zile tribue a să păzi cu frica lui Dumnézău pintru améstécare.

[166]

У 7. правилу, Тимотије из Александрије каже: забрањено је жени да иде у цркву до 7 дана кад јој се деси месечно прање [крви], и док се не буде очистило то прање на њој, тако ни на свето причешће нека се не усуди [ићи], нити да се смеша са својим мужем док се не очисти.

[167]

У друго време нека се не лишавају супруг од супруге, осим када апостоли кажу, одређених дана нека се уздржавају од спајања: у време причешћа, у дане Ускрса, током постова, у светле и велике дане светитељских празника, недељом, свих тих дана треба се уздржавати са страхом Божијим од мешања.

ⲉⲗⲁ:

Тимоѳеа александријскаго , правило . 7. жена въ теченїи свѣта¹ , сиречь обычнo своа имѣтаа , не причѣщает' се въ пасхѣ , дондеже очистит' се² : ни же въходить въ цър(ь)ковь , до . 7. днїи : | ни же смѣшает' се съ мужемъ своимъ сивеваа , дондеже очистит' се , [по с(в)етомъ іоан'нѣ пост'никѣ].³ Въ ино же време другъ друга да не лишаеть , по ап(о)ст(о)лѣ⁴ , таѣю въ време причестїа , и антидора въ недѣлях[ъ] , и въ нарочитые праздники , [и сїе по съгласїю] : ~ |

132^v

133^r

¹ въ теченїи свѣта от. Sof

² Правила Тимотија Александријског, преписана у Законоправило као 34. глава, под насловом: Тимоѳеа архиепископа александријскаго. єдиногъ отъ ста и петидесетъ свѣтънхъ отъць. иже въ константи градѣ на македонїи събравшнхъ се, правило бр. 7 (Законоправило, 586).

³ Троицки, Дойунски чланци, 69.

⁴ 1. Кор. 7.5

64

Timothea aleksanđriiskago , pravilo , .7. žena vь tečenїi suštaja , sirečь obučno svoja imuštaja , ne pričēštает' se vь pashu , dondeže očistit' se : ni že vьhoditъ vь съгьковъ , do .7. dnїi : ni že smēšает' se съ mužemъ svojimъ sivevaja , dondeže očistit' se , [po svetomu iōan'nu post'niku]. Vь ino že vreme drugъ druga da ne lišaetъ , po apostolu , tačїju vь vreme pričestїa , i antidora vь nedēljahъ , i vь naročitye praz'dniki , [i sїe po съglasїju] : –

64.

Тимотија Александријскога 7. правило: жена која је у [месечном] течењу [крви], то јест која има оно што јој је уобичајено, не причешћује се на Пасху док се не очисти, нити улази у цркву до 7. дана, нити се меша [телесно] са својим мужем таква, док се не очисти, [по светоме Јовану Поснику]. А у друго време једно другога да се не лишава, по Апостолу, осим у време причешћа и нафоре – о недељама и о значајним празницима, [и то уз [међусобну] сагласност].

Ⲛⲉⲥⲉ

Рождѣшата въ великѣю седмичѣ , ястѣ масло , и вино пїеть , по [ωσμομα] правилѣ с(вѣ)таго тимофеѣ : ~¹

¹ Новаковић, *Синѣаѣмай*, 207; *Законоуравило*, 586.

Ⲛⲉⲥⲓ:

Мир'стїи въ с(вѣ)тын олтарь да не въходитъ , ни мужїе , ни жены , по Ⲛⲉⲥⲓ мас правилѣ , [еже въ трѣхъ¹ , инокиня же въходить и пометаеть , | по ⲉⲓ мас правилѣ² , с(вѣ)таго никѣфора цариград'скаго³ • Но ни же въносити въ жьр(ь)тѣв'никъ ино что , развѣ таѣю священ'нага [по .д.мас правилѣ с(вѣ)тых[ь] ап(о)с(то)ль⁴ , ни же излишьные просфоры , но вънѣ въ храмѣ полагають се : ~ ,

133^v

¹ Новаковић, *Синѣаѣмай*, 128; *Законоуравило*, 459–460. || ² правилѣ от. Sof || ³ Состав Іже въ светынѣхъ никѣфора константинова града, исповѣдника правила о црковныхъ его сѣнїенїиныхъ, и иже съ нимъ светынѣхъ отець, у допункомъ делу Синтагме Матије Властара, правило бр. 15 (Троицки, *Дойунски чланци*, 76). || ⁴ У којемъ се говори о томе да од првихъ плодова само грождѣ треба приносити олтару (Новаковић, *Синѣаѣмай*, 337; *Законоуравило*, 118).

65

Rožděštaja vь velikuju sed'micu , jastь maslo , i vino pїеть , po [ōsmomu] pravilu svetago timothea : –

66

Mir'stїii vь svetyi ōltarь da ne vьhodеть , ni mužїie , ni ženy , po 69 mu pravilu , [ežе vь trul'le , inokinja že vьhoditъ i pometaеть , po 15mu pravilu , svetago nikūfora caregrad'skago] . No ni že vьnositi vь žьrьtѣv'nikъ ino čto , razvѣ tačїiju svešten'naja [po .4.mu pravilu svetyhъ apostolъ] , ni že izlišnye profory , no vьnѣ vь hramѣ polagajutъ se : – ,

65.

Она која роди у Велику седмицу, једе [на] масл[у] и пије вино, по [8.] правилу светога Тимотија [Александријскога].

66.

Световњаци нека не улазе у свети олтар, ни мушкарци ни жене, по 69. правилу [сабора] [који [је био] у Трулу¹. А инокиња² [да] улази и чисти, по 15. правилу светога Нићифора Цариградскога]. Но, не треба ни уносити у жртвеник било шта друго, изузев онога што је освећено, [по 4. правилу светих апостола], па ни сувишне просфоре, но изван, у храму, нека се постављају.

¹ Трулски или Пето-шести васељенски сабор одржан је у Цариграду (692) у дворани царске палате с куполом, „трулом“ (грч. ἐν τῷ τρούλλῳ); овде назив дворане пишемо великим почетним словом (уп. Павлов, *Номоканон*, 186, чл. 66).

² Грч. καλοῦραῖα одговарају цсл. инокиња (чл. 66–67) и монахиња (чл. 77); уп. напомену уз чл. 62.

ѣѣ:

Ѣще инокиня¹ | насилуема будеть, или дѣвица² от[ъ] господара своего, или ината жена от[ъ] кого, и явит' се пър'вое житіе ее чисто [40, днїи запрещае' се], или едино лѣто, да не причестит' се • Ѣще ли испър'ва житїе ее беше сквѣрно, [еже]³ блажд творещих[ъ], запрещенїе | прїиметь, по к[о]му правилу св[я]таго никифора ц[ар]еград'скаго⁴ • Великїи же василїе, въ 49 мѣ своемъ правилѣ, насилуван'нью рабыню от[ъ] господина своего, без' епитемїи имать, а иже волею, яко блажд'ница управ'ляе' се : –⁵

¹ У издању А. С. Павлова стоји монахиня, према њему савременим штампаним требницима с Номоканонем, али у издањима из 1658, 1680. и 1689, која сам користио, стоји инокиња.

² или дѣвица : насилуема дѣвица Sof

³ Речца „еже“ уоквирена угластим заградама преузета је дословно из руског штампаног издања.

⁴ Троицки, *Дойунски чланци*, 77.

⁵ Новаковић, *Синїаїмаї*, 459–460; *Законоправило*, 528.

67

Ašte inokinja nasiluema budetъ, ili dĕvica oтъ gospodara svoego, ili inaja žena oтъ kogo, i javit' se pyr'voe žitiie ee čisto [40, dnii zapreštaet' se], ili edino lĕto, da ne pričestit' se. Ašte li ispyr'va žitiie ee beše skvĕrno, eže bludъ tvoreštiъ, zapreštenie prїimetъ, po 20 mu pravilu svetago nikifora caregrad'skago. Velikii že vasilie, въ 49 mĕ svoemъ pravilĕ, nasilovan'nuju rabynju oтъ gospodina svoego, bez' epitemii imatъ, a iže voleju, jako blud'nica uprav'ljaet' se : –

67.

Ако инокиња буде силована, или девица од свога господара, или друга [која] жена од [било] кога, и покаже се да је њен пређашњи живот чист, [под епитимијом је 40 дана] или једну годину да се не причести (период очишћења). Ако ли јој пређашњи живот беше нечист, добија епитимију (казну) као они који су починили блуд, по 20. правилу светога Нићифора Цариградскога. А Василије Велики у своме 49. правилу [одређује да] робња која је силована од свога господара буде без епитимије, а која је [починила блуд] вољно, да се исправља као блудница.

[171]

Дѣ съ ва л'тѣмпла кѣ нѣбѣгаре дѣ самъ ла вресѣ мѣре съ акотроапѣ прѣнкѣл(ѣ) ши л'л' ва ѡморѣ л' 3 : ани съ нѣ съ кѣминѣче ши ла тоатѣ зноа съ факѣ кѣте 200 дѣ мѣтанѣн, iarѣ лѣна ши мѣеркѣрѣ ши винѣрѣ съ мѣнѣнѣ оѣскаѣ, iarѣ дѣ ва алѣрга ла прѣотѣ касѣлѣ ботѣзѣ, ши нѣлава ботѣза прѣотѣл(ѣ) пинтрѣ нѣбѣгаре дѣ самъ, ши ва мѣри прѣнкѣл(ѣ) нѣботѣзѣ тотѣ канонѣлѣ ачѣла сълѣ трагѣ прѣотѣлѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[172]

Мѣарѣ адормитѣ ши кѣ цѣца ен ва акотропи прѣнкѣлѣ, ши ва мѣри л' 7= ани съ ѡпрѣще дѣ кѣминѣкѣтѣрѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[171]

Dé să va întâmpla cu nébăgare dé samă la vreo muere să acotroapă pruncul și îl va omoră în 3 : ani să nu să cuminece și la toată zioa să facă câte 200 dé mătanii, iară luna și miercurea și vinerea să mănânce uscat, iară dé va alérga la preot ca să-l botéză, și nu-l va botéza preotul pintru nébăgare dé samă, și va muri pruncul nébotézat tot cano-nul acela să-l tragă preotul.

[172]

Muiarea adormită și cu țîta ei va acotropi pruncul, și va muri, în 7= ani să opréște dé cuminecătură.

[171]

Ако се догоди да нека жена непажњом удави чедо и убије га, 3 године нека се не причести и свакога дана нека чини по 200 метанија, а понедељком, и средом и петком нека једе суво. А ако пожуре свештенику да га крсти и свештеник га не буде крстио због непажње и чедо умре некрштено, цео канон (тј. епитимију којој подлеже мајка која непажњом убије своје чедо) нека сноси свештеник.

[172]

Жена која заспи и дојком својом угуши чедо и [оно] буде умрло, нека се одлучи од причешћа 7 година.

Иже въ хал'кидонѣ с(вє)тыхъ отьць |

135^v

·ѿи:

Аще чїе отроча нераденїа ради умретъ некръщен'но ·г· лѣта сицевыи да не причєстит' се¹, и на в'сакъ д(ь)нь да творитъ поклоновъ двѣ стѣ, и да постит' се п[о]н[е]д[ѣ]локъ² средѣ, и петакъ, Аще ли текуть къ с(вє)щен'никъ³, а с(вє)щен'никъ небрежетъ · грѣхъ естъ с(вє)щен'никъ |

135^v

¹ Троицки, Дойунски чланци, 71.

² Скраћено пѣлокъ као и у штампаним руским великим требницима с Номоканоном 1680. и 1689.

³ с(вє)щен'никъ, а om. Sof

·ѿѡ:

Жена спешаѧ, и (оу) съсцѣ младен'ца своего оубив'шаѧ, лѣтъ ·ѿ· да не причєстит' се : ~

Iže vь hal'kidoně svetyhъ ōťcъ

68

Ašte čie ōtroča neradenїa radi umretъ nekrъšten'no ,3. lĕta sicevyi da ne pričєstit' se , i na v'sakъ dьny da tvoritъ poklonovъ dvĕstĕ , i da postit' se ponedĕlokъ sredu , i petakъ , Ašte li tekutъ къ svešten'niku , a svešten'nikъ nebrežetъ . grĕhъ estъ svešten'niku

69

Žena speštaja , i u съscu mladen'ca svoego ubiv'šaja , lĕтъ .7. da ne pričєstit' se : –

[Правило] светих отаца на [сабору] у Халкидону¹

68.

Ако нечије дете због небриге умре некрштено, тај нека се не причести 3 године и свакога дана нека чини 200 поклона и нека пости понедељак, среду и петак. Ако ли пожуре свештенику, а свештеник не мари, грех је на свештенику.

¹ Халкидонски или Четврти васељенски сабор одржан је у Халкидону (451). Правило ипак није с тога сабора, али јесте старо (Павлов, *Номоканон*, 191–192).

69.

Жена која спава, и на дојци убије (тј. угуши) своје одојче, 7 година нека се не причести.

[173]

Нѣбѣгътоарѣ дѣ самъ мѣрѣ фѣинд[ѣ] грѣ ши ла кѣлѣторіе кѣлѣториндѣ ла дрѣм[ѣ] : ши лѣпѣдѣндѣ прѣнкѣл(ѣ) мортѣ, сѣз ва мѣри дѣпѣ чѣлѣ ва фачѣ фѣиндѣ кѣ фѣрѣ време іастѣ лѣпѣдатѣ ачѣя сѣ потривѣще ка ѱ ѳингашѣ, дѣпѣ правила 33 :: а марелѣн касіліѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[174]

48^v

Іѣрѣ динѣ простіѣ ен ши дин(ѣ) минтѣ ѳа пѣцинѣ а ен, сѣз динѣ сѣрѣчѣне мѣлтѣ, сѣз дѣ вѣро нѣвоѣ | сѣз дѣ вѣро нѣвоѣ, (sic) сѣз ла локѣ пѣстію, ачѣстѣ нѣ синтѣ ѱпритѣ; нѣчи кѣ пѣкатѣ синтѣ. ~ ~ ~ ~ ~

[175]

Іѣрѣ дѣ ва мѣнка вѣро мѣре бѣези сѣз ѱрѣ чѣ ѱтрѣвитѣри ши ва ѱморѣ прѣнкѣл(ѣ) ѳфоалѣ, ачѣж сѣ потривѣще ка ши ѱѳингашѣ, дѣпѣ правила а 2. : а марелѣн касіліѣ, аша сѣ и сѣ дѣ ши ен бѣези ка ачѣлѣ дѣ моарте дѣпѣ порѣнка лѣн Іоанѣ постникѣлѣ. ~ ~ ~

[173]

Nébăgătoară de samă muerea fiind grea și la călătorie călătorind la drum : și lăpădând pruncul mort, sau va muri după ce-l va face fiind că fără vreme iaste lăpădat aceia să potrivéște ca o ucigașe, după pravila 33 :: a marelui vasilie.

[174]

Iară din prostiia ei și din mintea cea puțină a ei, sau din sărăcie multă, sau de vro névoe, sau de vro névoe (sic) sau la loc pustiiu, acestea nu sint oprite; néci cu păcat sint.

[175]

Iară de va mânca vro muere buezi sau ori ce otrăvituri și va omoră pruncul în foalé, aceia să potrivéște ca și ucigași(i), după pravila a 2. : a marelui vasilie, așa să i să dea și ei buezi ca acelea de moarte după porunca lui Ioan postnicul.

[173]

Трудна жена која је непажљива и на путовању, на друму, ако побаци мртво чедо, или ако [chedo] умре пошто га роди јер је пре времена побачено, [она] се сматра за убицу, по 33. правилу Василија Великога.

[174]

А ако [се то догоди] због њене глупости и њене мале памети, или због великог сиромаштва или због неке невоље, или на пустом месту, те [жене] нису кажњене, нити су у греху.

[175]

А ако нека жена буде јела траве или неке отрове и убије чедо у утроби, сматра се за убицу, по 2. правилу Василија Великога; тако нека се [казни] и њој [нека се] дају траве као оне за смрт, према правилу Јована Посника.

•б:

Пренебрег'шата чревоношенїе свое , сирець рождьшее се на пяти дѣтище , и сїе умретъ , тако оубїица запрещаєт' се , по л҃г мѧ правилѧ великаго василїа : ✠⁻¹ |

136^r

¹ Новаковић, *Синѣаїмаї*, 209–210; *Законоправило*, 520–521.

•ба:

Аще ли за простыню и недомѣнїе , или скъдостн ради нѧж[д]ных[ь] , или тако пвсто естѧ мѣсто , не запрещаєтє (sic) , [по нѣ мѧ правилѧ , тогожде] : ✠¹

¹ Новаковић, *Синѣаїмаї*, 209–210; *Законоправило*, 529–530.

•бк:

Аще кака жена снѣсть былїе , или иное что сѧтворитъ , и вбїетъ отроца въ чревѣ своемъ , оубїица | естѧ по кѣ мѧ правилѧ великаго василїа¹ • Такожде сѧтвор'шата , и давшата сичевое былїе , по с(кє)тому иоан'ну пост'нику : ~²

136^v

¹ Новаковић, *Синѣаїмаї*, 208–209; *Законоправило*, 502. || ² Троицки, *Доѡунски чланци*, 70.

70

Prenebreg'saja črevošošenje svoje , sirečь roždьšee se na puti dѣtište , i sie umretь , jako ubiica zapreštaet' se , po 33-mu pravilu velikagō vasilīa : + –

71

Ašte li za prostynju i nedoumѣnie , ili skudosti radi nuždnyhь , ili jako пусто estь mѣsto , ne zapreštaete (sic) , [po 52-mu pravilu , togožde] : + ,

72

Ašte kaja žena snѣstь bylie , ili inoe čto sѧtvoritь , i ubietь oтroča vь črevѣ svoemъ , ubiica estь po 2 mu pravilu velikago vasilīa . Takožde sѧtvor'saja , i davšaja sicevoe bylie , po svetomu iōan'nu post'niku : –

70.

Она која занемари свој плод у утроби, па се, тако, детенце роди на путу, и оно умре, [та жена] кажњава се као убица, по 33. правилу Василија Великога.

71.

Ако ли због простоте и сметености, или због оскудице у неопходним [стварима], или пошто је пусто место, не кажњава [с]е, [сходно 52. правилу истога] (тј. Василија Великога).¹

¹ Текст је накнадно проширен, у грчком се као оправдани разлози смрти новорођенчета наводе само ἐρημία, односно ἀπορία (уп. Павлов, *Номоканон*, 193, чл. 71).

72.

Ако нека жена поједе биље, или учини нешто друго, и убије дете у својој утроби, убица је по 2. правилу Василија Великога. Она која је исто то починила, и дала [јој] то биље, [кажњава се] по светоме Јовану Поснику.

[176]

Иѡрѣ чѣль дѣла ангира сф(ѣ)нтѣль соборѣ ал(ѣ) : 21 : ла а са правилѣ, кѣрѣ дѣ ва авѣ прѣнкѣ ши лл(ѣ) ва ѡморѣ л' 10 : ани съ ѡпрѣще, аша съ ѡпрѣще ши чѣль чѣ сав л'прѣзнатѣ кѣ дѣнса. ~ ~ ~ ~ ~

[177]

Аша съ ѡпрѣще дѣпѣ Іоанѣ постникѣл(ѣ), дѣ ва лѣпѣда чинѣва прѣнкѣлѣ съѣ ла дрѣмѣ, сав ла оушилѣ кѣнѣва, сав ла алѣ четѣци уши сав л'рѣспѣндѣ, ши нѣла ва ниѣнѣ спре крѣщере, ши съ ва л'тѣмпла съ моарѣ, ачѣла съ потрѣвѣще кѣ учинѣши. ~ ~ ~ ~ ~

[178]

Иѣрѣ дѣ ва лѣпѣда прѣнкѣл(ѣ) фѣрѣ вое ши фѣрѣ време, ун(ѣ) анѣ съ нѣ съ кѣминѣче. ~ ~ ~ ~ ~

[176]

Iară cel dé la anghira sfântul sobor al : 21 : la a sa pravilă, curva dé va avea prunc și îl va omoră în 10 : ani să opréște; așa să opréște și cel ce s-au împreunat cu dânsa.

[177]

Așa să opréște după Ioan postnicul, dă va lăpăda cinéva pruncul său la drum, sau la ușilē cuiva, sau la alē cetăți(i) uși sau în răspândē, și nu-l va lua nimenea spre creștere, și să va întâmpla să moară, acela să potrivéște cu ucigași(i).

[178]

Muerea dé va lăpăda pruncul fără voe și fără vreme, un an să nu să cuminéce.

[176]

A 21. правило светог сабора у Анкири [каже:] ако блудница буде имала чедо и убије га, нека се одлучи 10 година; тако нека се одлучи и онај који се удружио с њом.

[177]

Овако нека се казни према Јовану Поснику: ако неко баџи своје чедо на друм или на нечија врата, или на врата од утврђенога града, или на раскршће, и нико га не буде узео да га одгаји и ако се деси да [chedo] умре, тај се сматра за убицу.

[178]

Жена ако буде побацила чедо без намере и пре времена, нека се не причести годину дана.

•бг:

И иже въ аг'кврѣ (свѣ)тынъ съборѣ , въ кѣ мѣ своемѣ правилѣ , блуд'ницамѣ раст'лив'-
шимѣ и погубльшим(ь) младен'цы свое ꙗ-лѣтїемѣ | запрещаеѣтъ , такожде и дав'шымѣ
такозана растантел'ната : ~¹

137^r

¹ Новаковић, *Синѣаїмаї*, 208; *Закономъправило*, 203–204.

•бд:

Тѣмъже запрещенїемѣ под[ь]лежеть , по іѡан'нѣ пост'никѣ , аще повър(ь)гають дѣти
свое въ распятїи , или въ вратѣхъ град[ь]скнхъ , и аще не ем'летъ его кто въ възпитанїе ,
и прилежанїе свое : | зане елико по намѣренїю своемѣ , оуб'ицы сѣтъ : + , -¹

137^v

¹ Троицки, *Дойунски чланци*, 71; уп. Новаковић, *Синѣаїмаї*, 210.

•бѣ:

Ище жена изъвъръжетъ дѣтице свое неволею , лѣто едино да не причестит' се : +

73

A iže vь ag'küřě svetyi sьborъ , vь 21 mъ svoemъ pravilě , blud'nicamъ rast'liv'šimъ
i pogubľšimъ mladenčy svoje .10.lětiemъ zapreštaetъ , takozde i dav'šymъ takovaja rast-
litel'naja : –

74

Těmъže zapreštenїemъ podъležetъ , po iōan'nu post'niku , ašte povъrgajutъ děti svoe
vь rasputїi , ili vь vratěhъ gradъskihъ , i ašte ne em'letъ ego kto vь възpitanїe , i priležanїe
svoe : zane eliko po naměrenїju svoemu , ubiicy sutъ : + , –

75

Ašte žena izъvъrgžetъ dětište svoe nevoleju , lěto edino da ne pričestit' se : +

73.

A свети сабор у Анкири¹, у своме 21. правилу, за блуднице које су повредиле [утро-
бу] и убиле своју [нерођену] децу, [предвиђа] да се казне 10-годишњом [казном]; исто
тако [кажњавају се] и они који су [им] дали такво [средство] за кварење [утробе].

¹ Анкирски сабор одржан је у Анкири, данашњој Анкари (314).

74.

A под ту казну нека потпадају, по Јовану Поснику, ако бацају своју децу на рас-
кршћа или на градска врата, макар га (остављено дете) неко узе[o] ради гајења и
под своје старање, јер колико се [суди] по њ[ихо]вој намери, убице су.

75.

Ако жена одбаци своје детенце невољно, једну годину нека се не причести.

[*ōs*]:

Иже напајають дѣтища своа , г(лаго)лемеѣли ан'тисикотї , еди́но лѣто да не причестет' се , аще же бѣ | некръщен'ное , ннединь грѣхъ : ✚ ,]

138^r·*ōz*: ω монасѣхъ

Монах[ъ] или монахиня , аще прїидуть въ ѡбщенїе брака , сиречь , аще ѡженет' се , не сѣдит' се то бракъ , но блудъ : или наипаче реши , прелюбодѣист'во , се́го ради донеліже не распъстет' се въ цър(ъ)ковь да не вьходеть , но да ѡт[ъ]лучет' се , по ·*š*-мъ правилъ , великаго василїа¹ , аще ли слъчнт' се имь змрети без' покаянїа , да не погребяють ихъ , ни же да твореть имь поминь , небо чужди сѣть христїан(ъ) : ~ ,

138^v

¹ Новаковић, *Синїаїамай*, 411–412; *Законоправило*, 504.

[76

Iže napajajutъ dētišta svoja , glagolemymi an'tisikoti , edino lēto da ne pričestet' se , ašte že bē nekrъšten'noe , niedinъ grēhъ : + ,]

77 *ō monasēhъ*

Монахъ или monahinja , ašte prїidutъ въ ѡbštenїe braka , sirečъ , ašte oženet' se , ne sudit' se to brакъ , no bludъ : ili naipače rešti , preljubodēist'vo , sego radi doneliže ne raspustet' se въ сьгьковъ da ne вьходеть , no da ѡтълучет' се , по ·*b*.mu pravilu , velikago vasilїa , ašte li slučit' se imъ umreti bez' pokajaniа , da ne pogrebajutъ ihъ , ni že da tvo-
retъ imъ pomинъ , ibo čuždi sutъ hristijанъ : – ,

[76.

Они који поје своју дечицу [напитком] званим „антисикоти“¹, нека се једну годину не причесте, а ако [дете] беше некрштено, нема греха.]

¹ антїсикотїй – „горак сок којим су до[ј]иље мазале дојке да би од њих одбиле децу“ (С. Петковић, *Речник црквенословенскоїа језика*, Сремски Карловци 1935, 4, s. v.), али се може радити и о напитку који се давао деци са сујеверним побудама (Павлов, *Номоканон*, 196–199).

77. О монасима

Монах или монахиња ако уђу у брачну заједницу, то јест ако се ожене (односно удају), не сматра се то браком, него блудом, или, пре свега рећи, прељубом. Стога, докле се не раставе, у цркву нека не улазе, него нека се одлуче, по б. правилу Василија Великога. Ако ли им се догоди да умру без покајања, нека их не сахрањују [по црквеном обреду], нити да им врше помен, јер су страни хришћанима.

•ѠН:

Ѧ еже въ трѡлѣѣ правило :ѠѠ, сицевых[ѡ] | по распущенїи ,Ѡ. лѣтъ запрещаетъ , 139^r
 аще ѡт[ѡ] своего гавѣ проузъволенїа на покаанїе прїидеть¹ , аще же не повинетъ се , но
 пребвдѣтъ въ нечистотѣ , [паче же прекословити начнѣтъ] , прелюбодѣянїа правиломъ
 да запрететъ се • Подоб'нѣ и блвдѣ съ|твор'ша монаха тоеждѣ правило управляетъ , 139^v
 а не какоже прелюбодѣя , и сїе мню правило дър(ѡ)жати кромѣ великаго ѡбраза : ✚ ,

¹ Новаковић, *Синїаїмаї*, 413; *Закономъправило*, 446.

:ѠС:

Ѧще с(в)ещен'никъ или монахъ , не чететъ часа ,Ѡ . Ѡ¹ . Ѡ . Ѡ, нѣстѣ ясти достоннѣ , 140^r
 и аще не правн|тъ вьсего правила своего , како мр(ѡ)т'ва вьмѣняетъ сего б(ѡ)гъ , и да
 запретитъ се какоже подобаетъ : ~

¹ Ѡ om. Sof

78

A eže vь trul'ľe pravilo :44, sicevyhь po raspuštenїi ,7. ľetъ zapreštaetъ , ašte oť svo-
 ego javě proizъvolenїa na pokajanїe prїidutъ , ašte že ne povinutъ se , no prebudutъ vь
 nečistotě , [pače že prekosloviti načnutъ] , preljubodějania pravilomъ da zapretetъ se . Po-
 dob'ně i bludъ sьtvor'ša monaha toežde pravilo upravľjaetъ , a ne jakože preljubodėja ,
 i sїe mnju pravilo dьrъžati kromě velikago oьbraza : + ,

86

Ašte svešten'nikъ ili monahъ , ne čtetъ časa , 1 . 3 . 6 . 9 , něstъ jasti dostoinъ , i ašte
 ne pravitъ vьsego pravila svoego , jako mrt'va vьměnjaetъ sego bogъ , i da zapretitъ se
 jakože podobaetъ : –

78.

Правило 44. [сабора] који [је био] у Трулу: овима по рѣстави 7 година је казна,
 ако [сами] од своје слободне воље јавно дођу на покајање. А ако се не покоре, но
 остану у нечистоти, [па се чак почну противити], нека се казне правилом о прељуби.
 Исто тако и монаха који је починио блуд, исправља исто правило, а не као [обич-
 ног] прељубника, и ово, мислим, правило [треба] држати, осим за велику схиму¹.

¹ Грч. χωρίς τῶν μευαλοσχημων (Павлов, *Номоканон*, 202, чл. 78); ѡбразъ је 'монашка схима', ве-
 лика и мала.

86.

Ако свештеник или монах не чита часове 1, 3, 6, 9, није достојан јела, и ако не
 извршава цело своје правило, Бог га сматра за [духовно] мртвага, и нека се казни
 као што треба.

·пѣ:

Ище некниж[ь]нынъ естъ монахъ , да творить на всакѣи часъ(ь) , поклоновъ ,ӣ, г(лаго)ле: г(о)с(по)ди помилви , на всакъ(ь) часъ(ь) ,ӣ, Ище ли не можетъ творити покло|новъ , да 140^v
г(лаго)летъ петъ сътъ м(о)л(н)т'въ , на часъ(ь) , г(лаго)ле , съ въниманїемъ : г(о)с(по)ди ин(с)се христе , б(о)городницею помилви ме грѣш'наго : ✠ –

·ӣ, om. Sof

Пакн тогожде васнїа великаго , другое завѣщанїе :

Да т'ворить без[ь]книж[ь]нынъ монах[ь] , за полвнош'нищъ , вър'виць десетъ : за 141^r
оу|трѣню , вър'виць двадесетъ : за часы , вър'виць десетъ , за деветынъ часъ(ь) , и вечер'ню , десетъ , за павечер(ь)ню , десетъ , вър'вица же да имать оузлы , сто и три : на всакомъ же оузлѣ да чтетъ пред[ь]написан'нью м(о)л(н)твѣ. Канонъ же имъ естъ: свшмѣ оубо 141^v
малаго | образа , поклоновъ триста , схим'никомъ же , поклоновъ , шесть сътъ : ✠ –

87

Aște neknižnyj esty monahъ , da tvoritъ na vьsakii časъ , poklonovъ ,50, glagole: gosподi pomilui , na vьsakъ časъ ,40, Aște li ne mozetъ tvoriti poklonovъ , da glagoletъ petъ сътъ molit'въ , na časъ , glagole , съ vьnimaniemъ: gosподi iisuse hriste , bogorodi-seju pomilui me грѣш'наго : + –

Paki togožde vasilija velikago , drugoe zavěštanije:

Da t'voritъ bezьknižnyj monahъ , za polunošt'nicu , vьr'vicъ desetъ : za utrѣnju , vьr'vicъ dvadesetъ : za časъ , vьr'vicъ desetъ , za devetyi časъ , i večer'nju , desetъ , za pavecъer'nju , desetъ , vьr'vica že da imatъ uzly , sto i tri : na vьsakomъ že uzlѣ da čtetъ predьnapisan'nuju molitvu. Kanonъ že imъ estъ: suštимъ ubo malago ōbraza , poklonovъ trista , shim'nikomъ že , poklonovъ , šestъ сътъ : + –

87.

Ако је неписмен монах, нека чини на сваки час 50 поклона, говорећи: „Господе, помилуј“, на сваки час 40 [пута]. Ако ли не може да чини поклоне, нека говори 500 молитава на час, с пажњом: „Господе Исусе Христе, [посредством] Богородице, помилуј ме грешнога“.

Затим, истога Василија Великога, друго завештање:

Нека чини (тј. молитвено збраја) неписмени монах за полуноћницу 10 узица¹, за јутрење 20 узица, за часове 10 узица, за девети час и вечерњу 10, за павечерњу 10. А узица нека има 103 чворића, а на сваком чворићу нека [монах] чати напред писану молитву. А канон им је [следећи]: онима који су у малој схими, 300 поклона, а [велико]схимницима² 600 поклона.

¹ вър'вица – ‘узица – монашка бројаница’ || ² Сложеница је у грч., μεγαλόσχημος, ‘великосхимник’.

[185]

Къльвгървалъ скимникъ дѣ ва кърви, ка оун(ь) прѣкърварю съ опрѣще ꙗ' 15 ани,
гарь дѣ ча мли микъ фаць ꙗ' 7 : ани съ опрѣще дѣ квинѣкѣтърь ~ ~ ~ ~ ~

[186]

Къльвгървалъ каре шадѣ ꙗ'трѣ мирѣни ла сате съ потривѣще кърварю. ~ ~ ~ ~ ~

[187]

Къльвгървалъ каре шадѣ ла а са касъ, аша ꙗл(ь) сокотѣще думнѣзъз ка пре оун(ь)
мирѣнь. ~ ~ ~ ~ ~

[188]

50' Къльвгървалъ дѣшва лѣса патвалъ съз ши съ ва | мѣта ла патвалъ ортакъсѣω съ
факъ ꙗ'кинѣтъни : 500

[185]

Călugărul schimnic dé va curvi, ca un preacurvariu să opréște în 15 ani, iară dé cea
mai mică față, în 7 : ani să opréște dé cuminécătură

[186]

Călugărul care șadé întră mireani la sate să potrivéște curvariu.

[187]

Călugărul care șadé la a sa casă așa îl socotéște dumnézău ca pre un mirean.

[188]

Călugărul dé-ș va lăsa patul său și să va muta la patul ortacu-său, să facă închină-
ciuni : 500

[185]

Калуђер – [велико]схимник ако блудничи, као прељубник нека се одлучи 15
година, а у малој схими, нека се одлучи од причешћа 7 година.

[186]

Калуђер који седи међу мирјанима у селима, сматра се за блудника.

[187]

Калуђер који седи у својој кући, [исто] тако га Бог сматра за мирјанина.

[188]

Калуђер који буде напустио свој кревет и прешао у кревет свога друга, нека
учини 500 метанија.

ѸА

Монахъ схим'никъ съблудивъ , како прелюбодѣи запрѣщаетъ се :ѿ15. лѣтъ , малого же образа сын [, како блудникъ] , сиречь ,7, лѣтъ : ✚

:ѸВ:

Монахъ аще | сѣдитъ на пиру съ мир(ь)скими , съблудил(ь) естъ : –

142^r

:ѸГ:

Монах[ь] аще сѣдитъ въ домъ своемъ , како миренина вѣмѣняетъ сего б(о)гъ . ✚ –

:ѸД:

Монах[ь] аще оставитъ ложе свое , и уснетъ ѡ друга своего [без[ь] бл(а)гослов'ные винны] , имать запрѣщеніе , поклоновъ . Ѹ . ✚ |

142^v

91

Монахъ shim'nikъ съbludivъ , jako preljuboděi zapreštaet' se :15. lětъ , malago že obraza syi , [jako bludnikъ] , sirečъ ,7, lětъ : +

92

Монахъ аште сѣдитъ на пирѹ съ mirъskimi , съbludilъ estъ : –

93

Монахъ аште сѣдитъ въ domu svoemъ , jako mirenina vѣmѣnjaetъ sego bogъ . + –

94

Монахъ аште ōstavitъ lože svoe , i usnetъ u druga svoego [bezъ blagoslov'nye viny] , imatъ zapreštenie , poklonovъ , .500. +

91.

Монах [велико]схимник који је починио блуд, као прељубник се кажњава 15 година, а који је у малој схими, [као блудник], то јест 7 година.

92.

Монах ако седи на гозби са световњацима, починио је разврат¹.

¹ съблудити може означавати чињење блуда, односно разврата, у ужем и ширем смислу речи – ‘не-допустива полна радња’ и ‘разблудност, неморално, изопачено понашање’, грч. порвέω.

93.

Монах ако седи код своје куће, Бог га сматра за световњака.

94.

Монах ако остави своју постељу и заспи код свога друга [без благословенога (тј. оправданого) разлога], има за казну 500 поклона.

[189]

КѢЛѢГѢРѢЛѢ БѢЦИВѢ ІАСТЕ КѢРВАРИЮ, ШИ ЧЕЛѢ ЧЕ ВОАМЕ СѢ ПОТРИВѢЩЕ КѢРВАРИЮ. ~ ~ ~ ~ ~

[190]

КѢЛѢГѢРѢЛѢ ДѢ ВА ФѢРА ЧЕВА ДЕЛА МѢНѢСТИРЕ САѢ АРѢ МѢНКА ПРЕ АСКѢНСѢ ЧЕВА, ПѢКАТѢЛѢ КѢРВѢИ АРЕ :

[191]

КѢЛѢГѢРѢЛѢ ДѢ ВА МИНЦИ ЧЕВА КѢ БѢНА ВОА ЛѢИ, СѢ ОПРѢЩЕ ШИ ПѢТОАТѢ ЗѢІОА СѢ ФАКѢ КѢТЕ 100 : ДѢ МѢТАНИ ПѢНѢ ПШ[Ѣ] ВА ПѢДРѢПТА КАНОНѢЛѢ СѢѢ. ~ ~ ~ ~ ~

[192]

КѢЛѢГѢРѢЛѢ ДѢ ВА МѢРѢЦЕ ЛА НѢНТѢ СѢ АНѢГѢ КАНОНѢЛѢ(Ѣ) ПѢ 40 : ДѢ ЗИЛЕ. ~ ~ ~ ~ ~

[189]

Călugărul bețiv iaste curvariu, și cel ce voame să potrivește curvariu.

[190]

Călugărul dé va fura ceva de la mănăstire sau ar mânca pre ascuns ceva, păcatul curvii(i) are :

[191]

Călugărul dé va minți ceva cu buna voia lui, să opréște și în toată zioa să facă câte 100 : dé mătani(i) până își va îndrépta canonul său.

[192]

Călugărul dé va mérge la nuntă să aibă canonul în 40 : dé zile.

[189]

Калуђер – пијаница је развратник, и онај који повраћа сматра се за развратника.

[190]

Калуђер који буде украо нешто из манастира или буде јео нешто тајно, почи- нио је грех разврата.

[191]

Калуђер ако буде слагао нешто својом вољом, нека се казни и током дана нека изврши по 100 метанија, док не испуни свој канон (епитимију).

[192]

Калуђер који буде ишао на свадбу, нека има канон (епитимију) 40 дана.

:ѿѿ:

Монахъ аще ѡпиет' се , съблудилъ есть : и аще изблюеть ѡт[ъ] много питїа , тако-
жде съблуди : ~

:ѿѿ:

Монах[ъ] аще что украдетъ изъ монастыра , или тainно ясть , такожде съблудилъ
есть : - ÷ ,

:ѿѿ:

Монах[ъ] аще слъжетъ , вол'нымъ хотѣ|нїемъ , имать запрещенїе сто поклоновъ
великих[ъ] , [аще ли да спасеть д(8)шѡ грѣха не имать] : ÷ -

143^r

:ѿн:

Монах[ъ] аще ѡтидетъ на бракъ , имать канонъ , днїи :л': ~

95

Монахъ аште опїет' се , съблудилъ есть : i аште изблуетъ ѡтъ много pitїa , такожде
съблуди : -

96

Монахъ аште что украдетъ изъ monastira , или taino jastъ , такожде съблудилъ есть : - + ,

97

Монахъ аште слъжетъ , vol'нымъ hotĕnїемъ , имать zapreštenїe sto poklonovъ veli-
kihъ , [ašte li da spasetъ dušu grĕha ne imatъ :] + -

98

Монахъ аште ѡтидетъ на бракъ , имать канонъ , dnїi :30: -

95.

Монах ако се опије, починио је разврат, и ако поврати од много пића, такође
је починио разврат.

96.

Монах ако нешто украде из манастира, или тајно једе, такође је починио разврат.

97.

Монах ако слаже, свесном намером, има за казну 100 великих поклона; [ако ли
[то учини] да спасе душу, нема греха].

98.

Монах ако оде на свадбу, има канон (тј. епитимију) 30 дана.

:ѣѣ:

Монах[ъ] аще посмѣет' се , паче усклаб'ленїа , имать поклоновъ , петъдесеть : ~ |

143^v

:р̄:

Монахъ аще идеть съ женою пьприще едино , да от[ъ]лѣтит' се днїи седамь : ~ ,

:р̄а:

Монах[ъ] аще лоб'жетъ женѣ , или отроча , имать запрещенїе , днїи ,⁴⁰ да не причестит' се , ибо ни на с(вє)тоє въскр(ъ)с(є)нїе г(о)с(по)дне достонть инокъ лобызати ни же свою матеръ : – |

144^r

:рк:

Презвитерь инокъ врачевен , или жила сѣкїи , да естъ празд[ъ]нань с(вє)щен'нодѣист'ва д(ъ)нїи :ѣ:

99

Монахъ аште posmĕet' se , paĉe usklab'lenїa , imatъ poklonovъ , petъdesetъ : –

100

Монахъ аште idetъ съ ženoju рьприште edino , da oтълucїt' se dnїi sedamъ : – ,

101

Монахъ аште lob'žetъ ženu , ili oтpoĉa , imatъ zapreštenїe , dnїi ,⁴⁰ da ne pričestit' se , ibo ni na svetoe vъskrъsenїe gosподne dostoitъ inoku lobyzati ni že svoju materъ : –

102

Prezvitерь inokъ vračuei , ili žilu sĕkїi , da eстъ prazdъnanъ svešten'nodĕist'va dъnїi :7:

99.

Монах ако се подсмеје преко осмеха, има [за казну] 50 поклона.

100.

Монах ако иде са женом један стадиј¹, нека се одлучи на 7 дана.

¹ пьприще, стсл. мера за раздаљину од хиљаду корака (стсл. попьрище), грч. μίλιον, па и στάδιον.

101.

Монах ако пољуби жену или мало дете, има казну [од] 40 дана да се не причести, јер ни на Свето васкрсење Господње није достојно иноку љубити чак ни своју мајку.

102.

Презвитер инок који исцељује или жилу засеца¹, нека је лишен свештенослужења 7 дана.

¹ Грч. φλεботομέω 'пуштати крв из вене – флеботомија'.

:ṙḡ: // ПРАВ(НЛО) ,ṙṙṙ, //

Монах[ь] с(в)ещенникъ аще из[ь]вѣр'женъ естъ , трапезъ¹ таѣю да бл(а)г(о)с(ло)витиць :—

¹ трапезъ : трапe Sof

ṙḏ,

Монах[ь] простын бѣен кого , да сѣтворитъ поклоновъ ,ṙ:

ṙḗ, // ПАВЕЧЕР(ІЕ) : //

Инокъ послѣ повечерїа , ѣден и пиен , | да постит' се единъ сед'лицъ , сухоѣденїемъ , 144^v
и поклоновъ на всакъ д(ь)нь ,ṙ: ~

:ṙṣ: < // ПОЈАСЬ // >¹

Монах[ь] аще распојашет' се на ложн своемъ , да сѣтворитъ поклоновъ петъдесетъ : ~

¹ Реконструкција према Никоновом издању 1658.

103 pravilo ,67,

Монахъ svešten'nikъ аште извѣр'женъ естъ , trapezu tačiju da blagoslovitъ :—

104

Монахъ prostyi бѣиe kogo , da сѣтворитъ poklonovъ ,300:

105 pavec̄er̄ie :

Инокъ послѣ pavec̄er̄ia , jadei i piei , da postit' se edinu sed'micu , suhojadeniemy , i poklonovъ na vsakъ dьny , 200 : —

106 pojasъ

Монахъ аште raspojašet' se na loži svoemy , da сѣтворитъ poklonovъ petъdesetъ : —

103. правило 67.

Монах свештеник ако је збачен, [допуштено му је] само трпезу да благослови.

104.

Прост монах који некога бије, нека учини 300 поклона.

105. Павечерња

Инок који после павечерње једе и пије, нека [за казну] пости једну седмицу сухојеђом и [нека чини] 200 поклона свакога дана.

106. [Појас]

Монах ако се распаше на својој постељи, нека сачини 50 поклона.

рѣі: Васнліа великаго ,

Аще хоцетъ кто оставити обитель въ ню же звань бысть , | ѿ(ть)ца , и братію , 145^r
 кромѣ ереси : но)¹ за вкориз'нѣ или язвѣ , или тако видѣль естъ на часъ смѣтив'шю
 се обитель , или бденіа ради , [или низзлеганіа] , или невмывеніа , [или тако мнѣн естъ
 в'сѣхъ] , или тако желяетъ мира , и јаже въ мирѣ , или тако пресогорчн его | ѿ(ть)ць его 145^v
 игъмень , или братъ его , и сего ради хоцетъ изыти , горе емѣ , комы его оуподоб'лю :
 тъкмо іудѣ предателю , раз[ъ]лѣчив'шемъ се , ѿт[ъ] христа , и оуѣ(е)никовъ его : ~

¹ Одељак въ ню же звань бысть , ѿ(ть)ца , и братію , кромѣ ереси : но стављен је у Никоновом издању
 у обле заграде , а српски преписивач задржао је само затворену заграду.

⟨рѣі⟩¹ Никифора ц(а)риград'скаго правило , зѣі,²

Три главиз'ны изгонетъ иноковъ изъ мо|настира ихъ , пръвое , аще еретникъ естъ 146^r
 игъмень . Второе , аще ес'тъ пѣть женамъ , третіе аще учет' се мир'стѣн дѣти : ~ ,

¹ На погрешном месту према редоследу и нумерацији. || ² Троицки, *Дойунски чланци*, 76.

115 Vasilīa velikago ,

Ašte hoštetъ kto ōstaviti ōbitelъ въ nju že zvanъ bystъ , ōtъca , i bratiју , kromě ere-
 si : no za ukoriz'nu ili jazvu , ili jako vidělъ еstъ na časъ smutiv'šuju se ōbitelъ , ili bdenia
 radi , [ili nizuleganiā] , ili neumyvenīa , [ili jako mnii еstъ v'sěhъ] , ili jako želaetъ mira ,
 i jaže въ mirě , ili jako preōgorčī ego ōtъcъ ego igumenъ , ili bratъ ego , i sego radi hoš-
 tetъ izyti , gore emu , komu ego upodob'lju : тъkmo iudě predatelju , razlučiv'šemu se ,
 ōtъ hrista , i učениkovъ egō : –

112 Nikifora carigrad'skago pravilo ,17,

Tri glaviz'ny izgonetъ inokovъ izъ monastira ihъ , prъvoe , ašte eretikъ еstъ igumenъ .
 Vtoroe , ašte es'тъ putъ ženamъ , tretie ašte učet' se mir'stīi dēti : – ,

115. [Правило] Василија Великога

Ако неко хоће да остави [монашку] обитель у коју је прибраниан (тј. којој при-
 пада)¹ – оца и браћу, не само за јерес, него [и] за увреду или батине, или ако је ви-
 део да се обитель смутила на час (једном приликом), или због бдења [или спавања
 на поду] или некупања, [или што је мањи [положајем] од свих], или пошто жуди за
 светом и оним што је у свету, или пошто га је разљутио његов отац – игуман, или
 његов брат, па због тога хоће да изиђе [из манастира], тешко њему! С киме да га
 упоредим? Само с издајником Јудом који се одвоји од Христа и његових ученика.

¹ Цсл. глаголом з'вати механички је пренет, с обзиром на главно значење, грч. корелат калѣω.

[112] Нићифора Цариградскога 17. правило

Три [су] главна разлога [који] истерују иноке из њихових манастира (за оправ-
 дано бекство): прво, ако је јеретик игуман; друго, ако је пут женама (тј. отворен за
 жене); треће, ако се [у њему] уче световна деца.

[203]

Дѣ ва авѣ пизмѣ чинѣва спре алтѣль, ла висѣрикѣ съ нѣ съ примяскѣ нѣчи приносѣль лѣи, пѣнѣ кънд[ѣ] съ ва л'пѣка, кѣт' кѣ рѣгѣиѣнѣ лѣи кадѣ л'трѣ пѣкатѣ, ши съ факѣ ла тоатѣ зїѡа л'кинѣиѣни кѣте : 50 : ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[204]

Дѣ ва авѣ пизмѣ чинѣва спре алтѣль л'време кѣминѣкѣтѣри, ши нѣ съ ва л'пѣка нѣ іастѣ вредникѣ а съ кѣминѣка, чи съ съ ѡпрѣскѣ пѣнѣ чѣ сарѣ л'пѣка ши шар[ѣ] фачѣ канонѣл[ѣ]:

Іѣрѣ преѡтѣль авѣнд[ѣ] пизмѣ съ ѡпрѣще л' 60 дѣ зилѣ дѣ сф[ѣ]нта литѣргїѣ. ~ ~ ~

[203]

Dé va avea pizmă cinéva spre altul, la biserică să nu să primiască néci prinosul lui, până când să va împăca, căci că rugăciunea lui cadé întru păcate, și să facă la toată zioa închinăciuni câte : 50 :

[204]

Dé va avea pizmă cinéva spre altul în vremea cuminécături(i), și nu să va împăca nu iaste vrednic a să cuminéca, ci să să oprească până ce s-ar împăca și ș-ar face canonul: Iară preotul având pizmă, să opréște în 60 dé zile dé sfânta liturghie.

[203]

Ако неко има злобу према другоме, нека не буде примљен у своју цркву, нити његов принос [нека се не прима], док се не помири, јер његова молитва иде у грех и нека свакога дана учини по 50 метанија.

[204]

Ако неко има злобу према другоме у време причешћа и не буде се помирио, није достојан да се причести, него нека се одлучи док се не помири и буде испунио канон (епитимију).

А ако свештеник буде имао злобу, нека се одлучи 60 дана од свете литургије.

:ṙkṙ: апостола Павла

ИЩЕ КТО ИМАТЬ ВРАЖДѸ НА КОГО , ВЪ ХРАМЪ ДА НЕ ВЪХОДИТЬ , НИ ЖЕ ПРИНОСИ ЕГО ,
 ДОНДЕЖЕ ПРИМИРИТ' СЕ : НБО | М(О)Л(И)ТВА ЕГО ВЪ КЛѢТ'ВѸ , И ГРѢХЪ ВЪМѢНЯЕТ' СЕ , ДА
 ТВОРИТ' ЖЕ НА В'САКЪ Д(Ь)НЬ ПОКЛОНОВЪ ПЕТЬДЕСЕТЬ : ✚ , 146^v

:ṙkḍ:

ИЩЕ КТО ВЪ ВРЕМЕ ПРИЧЕСТІА ПЕЧАЛЬ ИМѢЕ НА БРАТА СВОЕГО , НЕ ДАСТЬ ЕМУ МИРА , ДА
 БУДЕТЬ ОТ[Ь]ЛУЧЕНЬ • ИЩЕ ЛИ С(ВЕ)ЩЕН'НИКЪ СЪ ВРАЖДОЮ ЛИТЪР(Ь)ГИ|САЕТЬ , ДА БУДЕТЬ
 ПРАЗД[Ь]НАНЬ ,⁶⁰ ДНІИ , ~ 147^r

123 apostola Pavla

Ašte kto imatъ vrazhdu na kogo , vъ hramъ da ne vъhoditъ , ni že prinosy ego , dondeže
 primirit' se : ibo molitva ego vъ klět'vu , i grěhъ vъмěnjaet' se , da tvorit' že na v'sakъ
 dнь poklonovъ petьdesetъ : + ,

124

Ašte kto vъ vreme pričestіa pečalъ iměe na brata svoego , ne dastъ emu mira , da bu-
 detъ oтъlučenъ . Ašte li svešten'nikъ sъ vrazdoju liturgisaetъ , da budetъ prazdnanъ ,60,
 dnii , –

123. [Правило] апостола Павла

Ако неко некога мрзи, нека не улази у храм, нити [прилази] његовим прино-
 сима¹, док се не помири, јер се његова молитва сматра за клетву и грех; нека сва-
 кога дана чини 50 поклона.

¹ приносъ, овде и иначе обично у множ. јер је пет просфора, 'квасни хлеб – св. дар Цркве Богу на литургији', такође и чл. 179, грч. просфорá; у чл. 66 грецизам је сачуван, просфори.

124.

Ако је неко у време причешћа озлојеђен на свога брата, [и] не даје му мира, нека буде одлучен. Ако ли свештеник литургише с мржњом, нека се лиши [све-
 штенослужења] 60 дана.

ṙkē //ниж(е) · прав(нло) · тїї: м(аТЬ)-ѡ-ѡа ,ѣ, зач(ело) кїї://¹

Оукораен и проклиннаен искрњнаго , да ѡт[ъ]лвчнт' се три дни сзхоадын с водою • Писано бо еСТЬ , глаголен братѡ своелѡ рака , или оуроде , повинанъ еСТЬ² геен'нѣ ѡгнен'нѣи : ✚ ,

¹ Упућује се на Јеванђеље по Матеју, 5. глава, али је наведено грешком зачело 12 уместо 22. Тако је у изворнику, Никоновом издању 1658.

² повинанъ еСТЬ : повн Sof

ṙkš //виш(е) прав(нло) ,ṙkā, //

Аще же кто укори|ТЬ с(в)ещен'ника , да заПретит' се лѣто едно • Аще дастъ емѡ заушенїе , или съ древомъ , да заПретит' се три лѣта : аще и с(в)ещен'никъ проститъ емѡ : сьгрѣшенїа : ✚ ,

147^v

125 niže . pravilo. 308: matъtheja , 5 , začelo 12:

Ukorae i proklinjaei iskrњjago , da oъtlučit' se tri dni suhojadуi s vodoju . Pisano bo estъ , glagolei bratu svoemu raka , ili urode , povinanъ estъ geen'ne ѡgnen'nei : + ,

126 više pravilo ,121,

Ašte že kto ukoritъ svešten'nika , da zapretit' se lѣto edino . Ašte dastъ emu zauшенїе , ili съ drevomъ , da zapretit' se tri lѣta : ašte i svešten'nikъ prostitъ emu : сьгрѣшенїа : + ,

125. [Уп.] ниже, правило 310, по Матеју, 5. [глава], 12. зачело

Онај који ружи и проклиње ближњегѡ, нека се одвоји [на] 3 дана сухојеђе с водом. Јер је писано: „Ко каже брату своелѡ ‘рака’¹ или будало, крив је паклу огњеном“.

¹ рака, стсл. rak'ka узв. арамејског порекла, ‘лудаче! глупане!’ (Мт 5.22).

126. [Уп.] више, правило 121.

Ако неко наружи¹ свештеника, нека се казни једну годину. Ако га ошамари или удари мотком, нека се казни 3 године, макар му свештеник опрости[о] сагрешење.

¹ Глаголом оукорити, грч. ѡβριζω, означава се и ‘понижавање’ и ‘злостављање у ширем смислу речи’. У чл. 128 исти глагол преноси цсл. досадити.

[208]

ДѢ ВА АВѢ ЧИНѢВА ПИЗМЪ ОУНВА(Ь) ПРЕ АЛТВАЛЬ, ШИ СЪ ВА П'ТЪМПА СЪ МОАРЪ, ШИ
 НѢ ЕРТГНДЪСЪ, СЪ СЪ ОПРѢСКЪ ЧЕЛЪ РЪМАС(Ь) : ОУН(Ь) АНЪ ДѢ БИСѢРИКЪ ШИ СЪ МѢРГЪ П'
 51^v 40 | ДѢ ЗИЛѢ ЛА МОРИМЪНТВА(Ь) ЧЕЛЪИ ЧЕ АВ МЪРИТЪ, ФЪКЪНД[Ъ] МЪТАНІИ ЛА МОРИМЪНТЪ,
 ШИ ЗИКЪНД[Ъ] АША, ПАРТЪМЪ ФРАТЕ КАСЪ ТЕ ПАРТЕ ДЪМНѢЗЪЪ. ~ ~ ~ ~ ~

[209]

ДѢ ВА СВѢРА ЧИНѢВА ПРЕ ТАТЪСЪЪ, САЪ ПРЕ МЪМЪСА КЪ МОАРТѢ СЪ МОАРЪ, ПАРЪ ДѢ СЪ
 ВА ПОКЪИ ДѢ АЧЕЛѢ СЪ СЪ {О}ПРѢСКЪ МАКАРЪ ДѢ ЛАРЪ ШИ ЕРТА ПРЕ ЕЛЬ ПЪРИНЦИ,
 ПАРЪ ДѢ ВА РЪДИКА ЛѢМНЪ САЪ МЪНА ШИ ВА (ЛО)ВИ ПЪРИНЦИ, СЪ И СЪ ТАЕ МЪНА, ПАРЪ
 ПОКЪИНДЪСЪ СЪ СЪ ДѢ ЛА АХРІЕРЕВА(Ь),¹ (sic) КАСЪЛЬ ДОЖѢНѢСКЪ, КЪ КАНОНВАЛЬ ПРЕКЪМ[Ъ]
 И СЪ КЪВИНѢ. ~ ~ ~ ~ ~

¹ ахрїеревал(ь): recte архїеревал(ь)

[208]

Dé va avea cinéva pizma unul pre altul, și să va întâmpla să moară, și néertându-să, să
 să oprească cel rămas : un an dé biserică și să meargă în 40 dé zile la mormântul celui ce au
 murit, făcând mătanii la mormânt, și zicând așa, iartă-mă, frate ca să te iarte dumnézău.

[209]

Dé va supăra cinéva pre tată-său, sau pre mumă-sa cu moartea să moară, iară dé să
 va pocăi dé acelea să să oprească macar dé l-ar și erta pre el părinți(i),

Iară dă va rădica lémnu sau măna și va lovi părinți(i), să i să tae măna, iară pocă-
 indu-să, să să dea la ahriereul (sic), ca să-l dojească, cu canonul pre cum i să cuviné.

[208]

Ако су неки у злоби, један с другим, и деси се да [један] умре без праштања, нека се онај који преостане одлучи годину дана од цркве и нека иде 40 дана на гроб ономе који је умро, чинећи метаније на гробу и говорећи овако: „Опрости ми, брате, нека ти Бог опрости“.

[209]

Ако неко увреди свога оца или своју мајку, нека се казни смртном казном, а ако се покаје због тога, нека се казни, макар му и родитељи опростили.

А ако подигне дрво или руку и на родитеље, нека му се одсече рука, а ако се покаје, нека се преда архијереју, да му пресуде по канону, како [архијереј] одлучи.

[210]

Пресотъль дѣ ва воаме ꙗ҃трѡ а҃ча зѣ кѣнд[ѡ] азъ слъжитъ литур҃гїа днн[ѡ] бѣзтѡрѡ ꙗ҃ 40 : дѣ зилѣ съ фїе ѡпрнтъ дѡпъ сф[ѡ]нтъль ꙗ҃оанъ постникъль, іарѡ фѣрѡ литур҃гїе дѣ арѡ воаме съ фїе ѡпрнтъ пре жѡмѣтате

Іа҃рѡ мергѣнд[ѡ] фѣрѡ самѡ ꙗ҃бирѡ спре беціе съ съ лапедѣ дѣ тоатѡ преоціа, аша ши челор[ѡ] мирѣн' трѣбѡеще а съ канонн ꙗ҃ 40 дѣ зилѣ. ши ла тоатѡ зѣоа съ факѡ кѣте 50 : дѣ мѣтани, зѣкѣнд[ѡ] ѡлоамъль аль н : ла : адѣкѡ мнлѡещемѡ дѡмнѣзѡлѣ дѡпъ маре мнла та. аша фѣкѣнд[ѡ] дѣ ва воаме дѡпъ сф[ѡ]нта кѡминѣкѣтѡрѡ. ~ ~ ~ ~ ~ |

52'

[211]

Дѣ ва фн ши мѣнкать саз бѣзтѡ ѡмъль ла времѣ морцн, фѣрѡ пѣкать іасте а съ сповѣдн ши а съ кѡминѣка дѡпъ правѣла а 9 : а : сф[ѡ]нтъльн Нѣкѣфорѡ. ~ ~ ~ ~

[210]

Preotul dé va voame întru acea zi când au slujit liturghia din băutura în 40 : de zile să fie oprit după sfântul Ioan postnicul, iară fără liturghie dé ar voame să fie oprit pre jumătate

Iară mergând fără samă în birt spre beție să să lapedé dé toată preoția, așa și celor mireani tribuește a să canoni în 40 dé zile. și la toată zioa să facă căte 50 : dé mătani(i), zicând psalomul al 50 : lia : adică miluește-mă dumnézăul după mare mila ta. așa făcând dé va voame după sfânta cuminécătură.

[211]

Dé va fi și mâncat sau băut omul la vremea morți(i), fără păcat iaste a să spovedi și a să cuminéca după pravila a 9 : a : sfântului Nichifor.

[210]

Свештеник ако буде повраћао од пића онога дана када је служио литургију, 40 дана нека буде одлучен [од свештенодејства], по светоме Јовану Поснику, а без литургије ако буде повраћао, нека буде одлучен упола [краће].

А ако иде без памети у биртију да се напије, нека се сасвим извргне од свештенства. Тако и они мирјани треба да су кажњени 40 дана и свакога дана да чине по 50 метанија, изговарајући 50. псалом, односно „Помилуј ме, Боже, по великој милости својој“, и тако да чине ако буду повраћали после свете причести.

[211]

Ако човек буде јео или пио у време умирања, без греха је да се исповеди и да се причести, по 9. правилу светога Нићифора [Цариградскога].

:ϣⲗⲁ:

С(вє)щен'никъ аще изблѹетъ , въ тон | д(ь)нь въ ньже литур'гисаше ѿт[ь] много питїа : 149^r
 ·ⲗ· днїи да бѹдетъ пражд'нанъ , по с(вє)тому іѡан'ну пост'нику · аще ли безъ[ь] литур'гїи
 изблѹетъ , ѿт[ь] много питїа , поль сїхъ · Аще ли ходитъ въ кър'чєм'ницѹ , да ѿт[ь]лѹчит'
 се · Подоб'нѣ и мир(ь)скїи ·ⲗ· днїи запрєщает' се , творє | на вьсакъ д(ь)нь поклонов(ь) сто , 149^v
 и ѱаломъ ·ⲏ· Помилви мє б(о)же : да ч'тетъ , аще из'блѹетъ по причєщенїи : ~¹

¹ Троицки, Дойунски чланци, 73.

Ⲛⲣⲗⲉ:

Такожде и братотворенїа , да не твориши , законпрєстѹп'на бо свѣтъ сїа : ~ ,]

:ϣⲗⲉ:

Аще умираетъ чловѣкъ , аще и гаде да причєстит' се , тацїю да | исповѣст' се , по ⲑ 150^r
 мѹ правилѹ с(вє)таго нїкифора царєград'скаго : ~¹

¹ Троицки, Дойунски чланци, 76

144

Svešten'nikъ ašte izbljuetъ , въ toi днь въ ньже litur'gisaše оtъ mnogo pitїa : .40. dnii
 da budetъ prazd'nanъ , po svetomu iōan'nu post'niku . ašte li bezъ liturgїi izbljuetъ , оtъ
 mnogo pitїa , поль sїhъ . Ašte li hoditъ въ кър'чєm'nicu , da оtьлѹчит' se . Podob'ně i mirь-
 kїi ,40, dnїi zapreštaet' se , tvore na vьsakъ днь poklonovъ sto , i psalomъ ,50, Pomilui
 me bože : da č'tetъ , ašte iz'bljuetъ po pričeštenїi : – ,

Ⲛ165

Takožde i bratotvorenїja , da ne твориши , zakonoprestup'na bo sutъ sїja : – ,]

166

Ašte umiraetъ člověkъ , ašte i jade da pričestit' se , tačїju da ispověst' se , po 9 mu
 pravilu svetago nikifora caregrad'skago : –

144.

Свештеник ако поврати тога дана када је литургисао од много пића, 40 дана
 да буде лишен [свештенослужења], по светоме Јовану Поснику. Ако ли мимо ли-
 тургије поврати од много пића, пола од тога [да му буде казна]. Ако ли иде у крч-
 му, нека се одлучи. Исто тако и мирјанин 40 дана се кажњава, чинећи свакога дана
 100 поклона и 50. псалм: „Помилуј ме, Боже“ нека чати, ако поврати по причешћу.

Ⲛ165.

Исто тако ни братимљења не чини, јер су противна закону.]

166.

Ако умире човек, макар је и јео, нека се причести, само да се [претходно] ис-
 поведи, по 9. правилу светогa Нићифора Цариградскога.

ⲓⲣⲏⲗ:

Тѣло мъртвое не приемлетъ причестіе , по ꙗѡ мѡ , правилѡ , еже въ тꙋрлѣ : ~ ,¹

¹ *Законоправило*, 465; у Синтагми то је 83. правило (Новаковић, *Синѡаѡмаѡ*, 356).

ⲓⲣⲏⲗ:

Аще кто свѣде съгрѣшающаго , и мѡгѡн възбранити грѣхъ , не възбрани , или обличень бывъ ѡт[ъ] еп(н)скопа , | скры , толнко време и тон запрещень бꙋдетъ , елико и грѣхъ сътворивъи , по ѡ мѡ правилѡ великагѡ василѡа : ~ ÷ ,¹

150^v

¹ Треба 71. правило (Новаковић, *Синѡаѡмаѡ*, 472; *Законоправило*, 537).

ⲓⲣⲏⲗ: (!)¹

Мъртвѡх[ъ] погребати вънутрь цр(ъ)квѡи ѡс(в)ещен'нон не подобаетъ : възбрани бо се по ѡ мѡ правилѡ с(в)ещен'нѣишаго еп(н)скопа китр'ска|гѡ : ~²

151^r

¹ :ⲓⲣⲏⲗ: : recte ⲓⲣⲏⲗ

² Састав ѡтъ ѡтвѣтъ ѡанна священнѣишаго епископа кꙋтрошкаго. къ священнѣишемꙋ епископꙋ драгско-мꙋ кавасилѣ, у допунском делу Синтагме Матије Властара, правило бр. 9 (Троицки, *Дѡйунски чланци*, 83).

167

Tělo mърt'voe ne priem'letъ pričestіe , по 84 mu , pravilu , eže въ tꙋrл'ě : – ,

168

Ašte kto svēde съгрѣшајуштаго , i mogii възбранити грѣху , ne възбрани , ili обличень бꙋвъ ѡтъ епископа , скры , toliko време i toi запрещень бꙋдетъ , eliko i грѣхъ сътворивѡи , по 70mu pravilu velikagѡ vasilіa : – + ,

[173]

Мъртвꙋхъ погребати вънутрь сръквѡи ѡсвещен'нон не подобаетъ : възбрани бо се по 9mu pravilu svešten'нѣишаго епископа китр'скагѡ : –

167.

Мртво тело не добија причешће, по 84. правилу [сабора] који [је био] у Трулу.

168.

Ако неко познаје грешника – или је био прекорен од епископа, и могао је спречити грех, [а] није [га] спречио, [него га је] сакрио, [исто] толико времена и он нека буде кажњен, колико и онај који је починио грех, по 70. правилу Василија Великога.

273 (тј. 173)

Не треба сахрањивати мртве унутар освећене цркве, јер је [то] забрањено по 9. правилу најсвештенијег епископа китроскога [Јована].

:рѡд:

Не достонѣтъ пѣти велегласно , и естест'во на вѣп'ль понуждати , но тихо , и съ умилеиѣмъ , по бѣ:мъ правилъ , еже въ трѣл'лѣ : ✚ ,¹

¹ Новаковић, *Синѣаѣмай*, 312–313; *Законоправило*, 462.

:рѡф:

Прелюбодѣи , или явлен'нын блудникъ , не приеѣлет' се въ цр(ѣ)ковъ , аще не оставитъ грѣха : ни же приносъ | его , по ѡѣ:мъ правилъ , великаго василіа : –¹

151^v

¹ Казна је прописана по аналогји, јер се у реченом правилу говори о прељубницама, а само у тумачењу правила о томе да се такве не примају у цркву (Новаковић, *Синѣаѣмай*, 396; *Законоправило*, 524).

:рѡп:

И бракъ законпрестѣп'нын , иже ѡт[ѣ] сарод'ст'ва не приеѣлет' се въ цр(ѣ)ковъ , аще не раз[ѣ]лѣчит' се , по разлѣченіи же јако крѣвомѣшеніе сѣтворъ заѣрѣщает' се , сирѣчь :ѣї: лѣтъ да не причестит' се , [по ѡд:мъ прѡ|вилъ , великаго василіа] : ✚ , –¹

152^r

¹ Треба 68. правило (Новаковић, *Синѣаѣмай*, 175; *Законоправило*, 535).

174

Ne dostoitъ pѣti veleglasno , i estest'vo na vѣp'ль ponuždati , no tiho , i съ umilenіemъ , po 75:mu pravilu , eže vѣ trul'le : + ,

179

Preljubodѣi , ili javlen'nyi bludnikъ , ne priemlet' se vѣ crъkovъ , ašte ne ѡstavitъ grѣha : ni že prinosy ego , po 39 mu pravilu , velikago vasilіa : –

180

I brakъ zakonoprestup'nyi , iže ѡtъ sarod'st'va ne priemlet' se vѣ crъkovъ , ašte ne razъlѣčit' se , po razlѣčenii že jako krѣvomѣšenje sѣtvorъ zapreštaet' se , sirečъ , 15: lѣтъ da ne pričestit' se , [po 74 mu pravilu , velikago vasilіa] : + , –

174.

Није примерено певати врло гласно и силити природу на повик, него тихо, и са скрушеношћу, по 75. правилу [сабора] који [је био] у Трулу.

179.

Прељубник или у јавности познат блудник, не прима се у цркву ако [се] не остави греха, нити [се пушта] његовим приносима (тј. светим даровима), по 39. правилу Василија Великога.

180.

И брак противан закону, који је у сродству, не прима се у цркву, ако се не растави. А по растави [тај] што је починио родоскврнуће, кажњава се, то јест 15 година нека се не причести, [по 74. правилу Василија Великога].

[218]

⟨А⟩ша ши а патра кѡнѡнїе, нѡ съ примѣще ѡбисѣрикѡ, пѣнѣ кѣнд[ѣ] сарѣ дѣспѣрци,
ши дѡпѣ дѣспѣрцире ѡ' 3 : ани съ нѡ съ кѡминѣче ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

[219]

А доао кѡнѡнаци, нѡ поате фи преотѣ, дѡпѣ правила, а 12 : а мареаѡн василїе. ~ ~ ~

[218]

Aşa şi a patra cununie, nu să priméşte în biserică, până când s-ar dăspărţi, şi după
dăspărţire în 3 : ani să nu să cuminéce

[219]

A doao cununaţi, nu poate fi preot, după pravila, a 12 : a marelui vasilie.

[218]

Тако и [за] четврто венчање, не прима се [починилац] у цркву док се не раста-
ви, а после раставе нека се не причести 3 године.

[219]

По други пут венчан не може да буде свештеник, по 12. правилу Василија Ве-
ликога.

:рпа:

И чет'вероженецъ не прием'лет' се въ цр(ь)ковь , аще не раз'лѹтит' се чет'вероженств'ва по раз'лѹченїи же , да не причестит' се ·и· лѣтъ : ~

:рпв:

Двоженецъ не бываетъ попъ , по вѣ 12 правилъ великаго василїа : ✚ ,¹ |

152^v

¹ Новаковић, *Синѣаїмай*, 162; *Законоправило*, 509.

181

I čet'veroženacъ ne priem'let' se vь crьkovь , ašte ne raz'lučit' se četveroženst'va po razlučenїи же , da ne pričestit' se .8. lětъ : –

182

Dvoženacъ ne byvaetъ porъ , po 12 mu pravilu velikago vasilїa : + ,

181.

И четвороженац¹ не прима се у цркву, ако се не растави од четвороженства; а по растави нека се не причести 8 година.

¹ четворожењецъ – 'који је ступио у четврти брак', грч. тетράγαμος; управо, са становишта Цркве, многоженац, полигамиста.

182.

Другобрачни не [може] бити поп, по 12. правилу Василија Великога.

Динь ашезарѣ сф(ї)нтелоръ собоаръ, динтръ карѣ съ опрѣще, дела сф(ї)нць пѣринц' ши ѿмпѣрац' кѣ а лоръ кивернисѣлъ ши трѣдъ, сѣз аш(езат)

[220]

Дѣ ва фн копилнтъ прѣнкѣлъ, кѣ алтъ копиль, сѣз кѣрѣе а фн фѣкѣтъ кѣ мѣери сѣз кѣ бѣрѣацъ, сѣз кѣ добитокъ, сѣз пасѣре, сѣз кѣ мѣерѣ ла парте бѣрѣѣтѣскъ, сѣз мѣерѣ лѣи наѣ фостъ фѣѣорѣ кѣратъ сѣз аѣ фостъ логоднтъ кѣ алтѣлъ, сѣз елъ кѣ алта, сѣз а доао кѣнѣнїе фїндѣ], сѣз съ ва фн амѣстѣкѣтъ кѣ логодита лѣи, маи на- ннте, сѣз аѣ прѣ кѣрѣнтъ мѣерѣ лѣи =

сѣз фѣкѣтъ ѱндѣре : сѣз калъ аѣ фѣратъ : сѣз бовѣ сѣз орѣ те аѣ фѣратъ : сѣз лѣкрѣри бнѣѣрнѣещи : сѣз прѣоцѣщн : сѣз динь одоарелѣ бнѣѣрнѣи каре съ нѣмѣръ лотрѣ дѣ сф(ї)нцн [=

Din aşezarea sfintelor soboară, dintru caré să opréşte, de la sfinţi părinţi şi împăraţi cu a lor chiverniseală şi trudă, s-au aşezat

[220]

Dé va fi copilit pruncul, cu alt copil, sau curvie a fi făcut cu mueri sau cu bărbaţi, sau cu dobitoc, sau pasăre, sau cu muerea la parte bărbătească, sau muerea lui n-au fost fecioară curată sau au fost logodită cu altul, sau el cu alta, sau a doao cununie fiind, sau să va fi amestecat cu logodita lui, mai nainte, sau au preacurvit muerea lui =

sau făcutucidere : sau cal au furat : sau boul sau ori ce au furat : sau lucruri biséri-ceşti : sau preoţeşti : sau din odoarele bisérici(i) care să numără lotru dé sfinţi : [=

Из одлука светих сабора, на основу којих се забрањује [да се буде свештеник], светих отаца и царева, њиховим радом и трудом установљени.

[220]

Ако дете обешчасти друго дете, или блуд буде учињен са женама или с мушкарцима, или са стоком, или птицом, или са женом са мушке стране (тј. као с мушкарцем), или његова жена није била чиста девица или је била верена за другога, или он с другом, или су била два венчања, или се претходно мешао са својом вереницом, или је његова жена учинила прељубу, или је [он] починио убиство, или је украо коња или вола, или је било шта украо, било црквене ствари или свештеничке, било од црквених одежди, због чега се сматра за крадљивца светаца, =

СЪБРАНІЕ ОУ[Ъ] РАЗЛИЧ'НЫХЪ ПРАВИЛЪ , О ЕЖЕ КАКА СЪГРѢШЕНІА ВЪЗБРАНІАЮТЬ [БЫТИ С(ВЕ)ЩЕН'НИКЪ] , И ВАНИМАН СЕМЪ СЪ ОПАСЕНІЕМ(Ъ) •

:рпг: //ниж[е] прав(ило) :снн://

[Ище раст'лѣн'но естъ отроца от[Ъ] кого] или самъ сын отрокъ раст'ли иного отрока , или блудъ сътвори съ женою , или с мужемъ , или съ скотомъ , или съ птицею , или съ женою своею чрезъ естества , или жена его не веше (!) дѣва , или обрѣченъ бывъ съ иною , или жена его съ инымъ , или двоженецъ естъ , или прежде венчаніа рас(ъ)тлѣ обрѣченица свою , или прелюбодѣист'вова жена его , или сътвори //выш(е) прав(ило) .гї , дї , нї | ма :зс , рпг , рпф , маф(тен) , о со(ставъ) , иван(на) пос(т'ника)¹// вѣист'во , или клет' се , или коня украде , или вола , или от[Ъ] с(ве)щен'ных[Ъ] жьрт'ав'ника , или сасудъ цр(ъ)ков'ных[Ъ] и одежди украде что , и естъ с(ве)тотатацъ , =

153^r

153^v

¹ Троицки, Дойунски чланци, 55.

Събраніе отъ различ'ныхъ правилъ , о еже кака съгрѣшеніа възбранјають [byti svešten'niku] , i vanimai semu съ орасениемъ .

183 niže pravilo :258:

[Ašte rast'ľen'no ešť otroča otъ kogo] ili samъ syi otrokъ rast'li inogo otroka , ili bludъ sьtvori sь ženoju , ili s mužemъ , ili sь skotomъ , ili sь pticeju , ili sь ženoju svoeju črezъ estestva , ili žena ego ne veše (!) dēva , ili obručenъ byvъ sь inoju , ili žena egō sь inumъ , ili dvoženacъ ešť , ili prežde venčanіa rasъtli obručnicu svoju , ili preljubodēist'vova žena ego , ili sьtvori //vyše pravilo .13 , 14 , 18 41 : 66 , 183 , 189 , math'tei , o sostavъ , iōan'na post'nika// ubiist'vo , ili klet' se , ili konja ukrade , ili vola , ili otъ svešten'nyhъ žьrt'av'nika , ili sasudъ crъkov'nyhъ i odeždi ukrade čto , i ešť svetotatacъ , =

Збирка различитих правила, на основу којих сагрешења се не дозвољава [да се буде свештеник], и пажљиво слушај о овоме с дужном пажњом.

183. [Уп.] ниже, правило 258.

[Ако је дете обешчашћено од некога] или само то дете обешчисти¹ друго дете, или почини блуд са женом, или с мушкарцем, или с четвороножном животињом, или с птицом, или [човек] са својом женом против природе, или његова жена не беше девица, или беше верен с другом, или његова жена с другим, или је друго-брачни, или пре венчања обешчисти своју вереницу, или његова жена почини прелјубу, или почини убиство {[Уп.] горе, правила 13, 14, 18, 41, 66, 183, 189, Матеја [Властар], састав [под словом] ѿ Јована Посника}, или се закле, или коња украде, или вола, или од свештених жртвеника, или нешто украде од црквених сасуда или одежди, или је свештенокрадљивац, =

¹ Уп. објашњење уз чл. 153а / XVI.1 ДЗ.

= или разбо(н)ничествова , или бысть звѣздословь , или въл'хвь , или чародеи , или
 вос(ь)къ лишае , и олово , или | превезоваше звѣра , или вълки , или женомъжѣ , или 154^r
 хот[ь]вьр(ь)же се когда Христа , или ино нешто сътвори хот[ь] хот[ь]речен'ных[ь] , да не
 смѣши свидѣл'ствовати емъ быти попъ , ибо съж'жень бѣдѣши и ты и онъ , и въ-
 нимай симь , елико по силѣ своен , да не на|слѣдиши вѣчнаго огня , и бѣдѣши яко 154^v
 иуда : занеже предаеши с(в)ещен'ство недостоннымъ : ✠ – –

= ili razboinичествова , ili bystь zvezdoslovь , ili vь'hvь , ili čarodei , ili vosькъ lijaše ,
 i olovo , ili prevезоваше звѣра , ili vьlki , ili ženomužie , ili ѓтъвьгъже se kogda hrista , ili
 ino něčto съ'вори ѓтъ ѓт'reчен'ныхь , da ne smѣеши свѣдѣл'ствовати ему быти popу , ibo
 съж'жень budeši i ty i ѓнь , i вьнимай симь , eliko по силѣ svoei , da ne nasлѣдиши вѣчнаго
 ѓgnja , i budeši jako iuda : zaneže predaeši svešten'st'vo nedostoinymь : + – –

= или је починио разбојништво, или је био звездословац (астролог), или врач, или
 чаралац, или је саливао восак и олово, или подвезиваше звери или вукове¹, или
 [je] двострукога пола², или се некада одрекао Христа, или је нешто друго починио
 од забрањенога, не смеш се усудити да сведочиш за њега да буде поп, јер ћеш бити
 спаљен и ти и он. И пажљиво слушај ово, колико је у твојој моћи, да не задоби-
 јеш вечни огањ и будеш као Јуда, зато што предајеш свештени чин недостојнима.

¹ Ради се о сујеверју: на дивље животиње се подвезују амајлије с апотропејским дејством (ή ἀπο-
 δέων θηρία ή λύκος, или превазоваше звѣра, или волки, Павлов, *Номоканон*, 331), или је испуштена
 реч у предлошку у смислу „подвезивања [животиња, домаћих, од] звери и вукова“, опет с истим ци-
 љем (уп. μη νὰ ἀποδήνης ζῶα, ἴνα μη τὰ φάγη ὁ λύκος, не ли превазвеш животнаа, да не сьнѣсть є вълкъ,
 Павлов, *Номоканон*, 91, уп. 123, 125, 128; Г. Дьяченко, *нав. дело*, 478, s. v. превазовати), или се реченим
 подразумева магијско везивање опасних животиња [подвезивањем домаћих].

² женомъжѣ – ‘особа двоструког пола, хермафродит’, грч. ἀνδρόγυνος.

⟨рпд⟩

ИЩЕ С(В)ЩЕННИКЪ БУДЕТЬ , И ПАДЕТЬ ВЪ ЕДИНО ОУТ[Ь] СИХЪ , ДА ИЗ'ВРЪЖЕТ' СЕ , [ПО ПѦ
МЪ ПРАВИЛЪ ВЕЛИКАГО ВАСИЛІА] , ПРИЧЕЩАЕТ' СЕ ЖЕ ЕГДА ХОЩЕТЬ : ✠ ,¹ |

155^r

¹ Новаковић, *Синѣаімаѣ*, 246; *Законоуравило*, 529.

⟨рпѣ⟩

ИЩЕ ЛИ ПРЕЖДЕ РУКОПОЛОЖЕНІА СЪГРѢШИ ТѢЛЕСНЫМЪ ГРѢХОМЪ , И ПОСЛѢЖДЕ ОБЛИЧЕНЬ
БЫВЪ , ИЛИ ИСПОВѢСТЬ ТО , ДА ИЗВРЪЖЕТ' СЕ [ПО ФЪ МЪ ПРАВИЛЪ , ИЖЕ ВЪ НЕОКЕСАРІИ СЪБО-
РА]¹ : ИНО БО ВРАЧЕВСТВО СИЦЕВІИ НЕ ИМАТЬ , [ПО ВЕЛИКОМЪ ВАСИЛІЮ]² , АЩЕ ПОДВІГНУТ' СЕ
КАКО И | МЪР'ТВЫХ[Ь] ВЪСКР(Ѣ)СИТИ : –

155^v

¹ Новаковић, *Синѣаімаѣ*, 464; *Законоуравило*, 211.

² по великомъ василію : по великомъ правилъ великаго василія Sof

184

Ašte svešten'nikъ budetъ , i padetъ vъ edino oтъ sihъ , da iz'vrъžet' se , [po 51 mu pra-
vilu velikago vasilija] , pričestuet' se že egda hošetъ : + ,

[185]

Ašte li prežde rukopoloženia sьgręši tělesnymъ gręhomъ , i posležde oбличенъ byvъ , ili
ispověstъ to , da izvъr'žet' se [po 9 mu pravilu , iže vъ neokesarii sьbora] : ino bo vračev'stvo
sicevii ne imutъ , [po velikomu vasiliju] , ašte podvignut' se jako i mър'tvyhъ vъskrъsiti : –

184.

Ако [неко] буде свештеник и падне у нешто од овога [напред реченога], нека се збаци, [по 51. правилу Василија Великога], али – нека се причешћује када хоће.

[185]

Ако ли [неко] пре рукоположења сагреши телесним грехом, и после буде раз-
откривен, или то исповеди, нека се збаци, [по 9. правилу сабора који [се састао] у
Новој Тесарији]. Другога лека овакви немају, [по Василију Великом] – ако се по-
дигну, то је као да су васкрснули мртви.

ⲣⲡⲤ:¹

ИЩЕ КТО СЫН ѠТ'РОЧА ПРИЕТЬ ѠТ[Ъ] ИНОГО ИСТИЦАНІЕ ВЪ БЕДРА , ДА ЗАПРЕТИТ' СЕ ПЬР'ВѢ , ПО ТОМЪ ДА ѠС(ВЕ)ТИТ' СЕ , ПО С(ВЕ)ТОМЪ ІѠАН'НЪ ПОСТ'НИКЪ , ЗАНЕ НЕ БЫС'ТЬ СЪВЬР(Ъ)ШЕН'НОЕ ПАДЕНІЕ , И НЕ ВЪНИДЕ ПЕДОГОГОН(Ъ) ВЪ АФЕДРОНЪ , АЩЕ ЛИ ВЪНИДЕ , ДА НЕ ДЬР'ЗНЕТЬ | С(ВЕ)-ЩЕН'СТВО ПРИЕТИ : НЕ ЗАНЕЖЕ СЪГРѢШИ НЕСЪВЬР'ШЕНЬ СЫН ВЪЗРАСТОМЪ , НЪ ЈАКО СЪСУДЪ ПРОСЕДЕ СЕ , И БЫСТЬ НЕКЛЮЧИМЪ ВЪ С(ВЕ)ЩЕ(Н')СТВО : — † ,²

156^r

¹ ⲣⲡⲤ: om. Sof || ² Троицки, Дойунски чланци, 69–70.

ⲒⲣⲠⲫ:

ТАКОЖДЕ И ѠНЪ ВЪ ИНО ЛИЦЕ ИСТИЦАНІЕ ТВОРЕ , АЩЕ ВЪНИДЕ ПЕДОГОГОНЪ ЕГОВЪ , АЩЕ И НЕСЪВЬР(Ъ)ШЕНЬ БЫСТЬ , ВЪЗБРАНИА|ЕТ' СЕ С(ВЕ)ЩЕН'СТ'ВА : ~]

156^v

Ⲡ ВЪЗРАСТѢ НАЧИНАЮЩИХ[Ъ] ИСПОВѢДАТИ СЕ ФЕѠДОРЪ ВАЛ'САМОНЪ ПАТРИАРХЪ АНТИѠХИНСКІИ , ВЪ ВЪПРОСѢ¹ ,ЛІИ' КЪ ПАТРИАРХЪ МАРКЪ АЛЕЖАН(Ъ)ДРИНСКОМЪ :

¹ ВЪПРОСѢ : recte ѠТЬВѢТѢ

186

Ašte kto syi ōt'roča priet' ōt' inogo isticanie v' bedra , da zapretit' se pyr'v'e , po tom' da ōsvetit' se , po svetomu iōan'nu post'niku , zane ne bys't' s'v'v'g'šen'noe padenie , i ne v'vide pedogogon' v' afedron' , ašte li v'vide , da ne d'v'znet' svešten'st'vo prieti : ne zaneže s'v'g'rēši nes'v'v'g'šen' syi v'zrastom' , n' jako s'sud' prosede se , i bys't' neključim' v' svešten'st'vo : - + ,

Ⲓ187

Takožde i ōn' v' ino lice isticanie tvore , ašte v'vide pedogogon' egov' , ašte i nes'v'v'g'šen' bys't' , v'zbranjaet' se svešten'st'va : -]

Ⲡ v'zrast'e načinajuštyh' ispovēdati se theōdor' val'samon' Patriarh' antiōhiiskii , v' v'prošē ,48, k' patriarhu marku aleksan'driiskomu :

186.

Ako neko kao dete primi od drugoga isticañe [muškoĝa semena] iz slabina, neka se prvo stavi pod epitimiju, potom neka se posveti, po svetome Jovanu Posniku, jer ne beše potpuni pad i ne uđe muški polni organ u zadњицу. Ako li uđe, neka se ne usudi da primi sveštenički čin, ne zato što je zgrešio dok je bio maloletan, nego je kao posuda koja se raspresla, i postaде neупотребљив за sveštenički čin.

Ⲓ187.

Isto tako i on [ako] je počinio isticañe [semena] na drugo lice, ako uđe његов polni organ, maкар и [uzrastom] neodрастао био, забрађује му се sveštenički čin.]

Ⲡ uzrastu kada se počinje ispovedati, [piše] Teodor Valсамон, антиохијски патријарх, у 48. одговору патријарху александријском Марку.

[224]

Датори синтъ парте бървѣтѣскъ, ши парте мверѣскъ, ꙗ҃тоць ани, ла патрѣ постѣри, съ съ споведѣскъ, ши съшь ꙗ҃дрептѣзъ пѣкателѣ салѣ, дѣпъ а : 51 правилъ а еп(н)скопѣлви дин(ѣ) крнтъ. ~ ~ ~ ~ ~

[225]

Чель че ва врѣ съ фїе пресотъ, ман ꙗ҃тѣю съ кадѣ а съ исповедѣн пинтрѣ мверѣ.

[224]

Datori sint parte bărbătească, și parte muerească, în toți ani(i), la patru posturi, să să spovedească, și să-și îndreptéză păcatelé salé, după a : 51 pravilă a episcopului din crit.

[225]

Cel ce va vrea să fie preot, mai întâiu să cadé a să ispovedui pintru muere.

[224]

Дужни су мушки и женски пол, сваке године, током четири поста, да се исповедају и исправе своје грехе, по 51. правилу епископа с Крита (тј. Китра).

[225]

Онај који жели да буде свештеник, пре свега треба да се исповеди за [своју] жену.

:тпз: (!)¹

ДѢЛЖНИ СВѢТЪ МУЖАСКІИ ПОЛЬ , И ЖЕН'СКІИ , ПО ШЕСТИ ЛѢТЕХ[Ъ] ИСПОВѢДАНІЕМЪ ИСПРАВ-
ЛЯТИ СЕ И ОС(ВЕ)ЩАТИ , ВЪ | МАТ'ФЕИ , СО(СТАВЪ) О² , ПРАВИЛО .Д. ЕП(Н)СК(О)ПА , КИТ'РЬ-
СКАГО : + , -³

157^r

¹ :тпз: recte рѣа. Преписивач је грешком број листа у 5. књизи Арменопула, забележен као упу-
та на маргини, навео као број правила. За разлику од других случајева, овде преписивач није преузео
дословно маргиналну упуту из Никоновог издања, која у целости гласи: лѣ(то) .ѣі , вї . арменопол(ь) кннг(а)
ѣ , лн(тъ) тпз , ннкон(ь) слов(о) .д . || ² ω от. Sof || ³ Троицки, *Дойунски чланци*, 80.

[рѣк:

ИЩЕ ЧІЯ ЖЕНА ПРЕЛЮБОДѢИСТ'ВУЕТЪ , СЕН ВЪ С(ВЕ)ЩЕН'СТВО ПРІИТИ НЕ МОЖЕТЪ , ПО
РУКОПОЛОЖЕНІИ ЖЕ ПРЕЛЮБОДѢИСТ'ВОКВ'ШЮ , ИЛИ ДА ОТ[Ъ]ПЪСТИТЬ , ИЛИ ДА ОСТАВИТЬ
С(ВЕ)ЩЕН'СТВО , ПО ГІИ МВ ПРА|ВИЛЪ ИЖЕ ВЪ НЕОКЕСАРІИ СЪБОРА : + ,]¹

157^v

¹ Треба 8. правило (Новаковић, *Синѣаімай*, 395; *Законоуправило*, 211).

рѣг:

ХОТЕЩАГО С(ВЕ)ЩЕНЬСТВО ПРІЕТИ , ДѢЛЖАНЪ ЕСИ ИСТЕЗАТИ , И ЖЕНЪ ЕГО СЪ ОПАСЕНІЕМ(Ъ) : ~

[191]

ДѢЛЖНИ СУТЬ МУЖАСКІИ ПОЛЬ , И ЖЕН'СКІИ , ПО ШЕСТИ ЛѢТЕХЪ ИСПОВѢДАНІЕМЪ ИСПРАВ'ЛЯТИ СЕ И
ОСВЕЩАТИ , ВЪ МАТ'ТНЕИ , СОСТАВЪ О , ПРАВИЛО .4. ЕПИСКОПА , КИТ'РЬСКАГО : + , - ,

[192

АШТЕ ЧІЯ ЖЕНА ПРЕЛЮБОДѢИСТ'ВУЕТЪ , СЕИ ВЪ СВЕЩЕН'СТВО ПРІИТИ НЕ МОЖЕТЪ , ПО РУКОПО-
ЛОЖЕНІИ ЖЕ ПРЕЛЮБОДѢИСТ'ВОВАВ'ШЮ , ИЛИ ДА ОТПУСТИТЬ , ИЛИ ДА ОСТАВИТЬ СВЕЩЕН'СТВО , ПО 13
МУ ПРАВИЛУ ИЖЕ ВЪ НЕОКЕСАРІИ СЪБОРА : + ,]

193

ХОТЕЩАГО СВЕЩЕНЬСТВО ПРІЕТИ , ДѢЛЖАНЪ ЕСИ ИСТЕЗАТИ , И ЖЕНУ ЕГО СЪ ОПАСЕНІЕМЪ : -

387 (очекивано 191)

Обавезне су [особе] мушкога и женскога пола после 6. године¹ исправљати се
(припремати) исповедањем и посветити, [како се наводи] код Матије [Властара],
састав [под словом] ω, 4. правило епископа китроскога [Јована].

¹ Уп. Павлов, *Номоканон*, 337–341.

[192.

Ако нечија жена почини прељубу, тај не може приступити свештенству, а по
рукоположењу прељубницу [треба] или да остави или да напусти свештенички
чин, по 13. правилу сабора који [је одржан] у Новој Тесарији.]

193.

Онога који хоће да прими свештенички чин, обавезан си испитивати, [такође]
и жену његову, с дужном пажњом.

[226]

Поръчеше ши зиче правила а 14 :: динь тръла чель че ва врь съ фїе пресотъ, съ кадѣ а вени спре діеконїе кънд[ь] іасте ла вьрсте дѣ : 30 : дѣ ани : іаръ кънд[ь] сав фъкътъ иподїаконъ съ фїе фостъ дѣ вьрсте дѣ 25 : дѣ ани. іаръ пресотъ дѣ плинъ съ фїе ла вьрстѣ дѣ 20 : дѣ ани. аша совършиць фїнд[ь] ла тоатъ минтѣ, ши ла л'въцътъръ, ши испитиц' дѣ дхов|ничъ, іаръ дѣ нъ ва фи съвършиц' къ ани, нъ съ кадѣ а съ пресочи двпъ правила а 58 а сф(ї)нцилворъ апостоли.

[227]

Трибеше а ши ши дѣ ачаста, къ дѣ ва къдѣ вревн[ь] пресот[ь] л'тръ вревнъ пькатъ дѣ ачестъ фелю, ши дѣ ва фи ши лъпъдаты дѣ пресочиє, сав опритъ, даръ дѣ сф(ь)нта къминъкътъръ нъ синтъ оприць, къг' къ ас канонъль лворъ двпъ правила а 25 а сф(ї)нцилвор[ь] апостолїи, чен донспръзъче; оученичи а лзи хр(н)стос[ь] ши пресоч[ь].

[226]

Poruncește și zice pravila a 14 :: din Trula: cel ce va vrea să fie preot, să cadé a veni spre dieconie când iaste la vârste dé : 30 : dé ani : iară când s-au făcut ipodiacon să fie fost dé vârste dé 25 : dé ani. iară preot dé plin să fie la vârstea dé 20 : dé ani. așa sovârșiți fiind la toată mintea, și la învățatură, și ispitiți dé duhovnici, iară dé nu va fi săvârșiți cu ani(i), nu să cadé a să preoți după pravila a 58 a sfinților apostoli.

[227]

Tribuește a ști și dé aceasta, că dé va cădea vreun preot întru vreun păcat dé acest feliu, și dé va fi și lăpădat dé preoție, sau oprit, dar dé sfânta cuminécatură nu sint opriti, căci că au canonul lor după pravila a 25 a sfinților apostolii, cei doisprăzăce; ucenici a lui hristos și preoți.

[226]

Заповеда и каже 14. правило [сабора] из Трула: онај који жели да буде свештеник треба да дође за ђакона када буде у узрасту од 30 година, а када постане под-ђакон да буде у узрасту од 25 година, а рукоположен свештеник да буде у узрасту од 20 година; тако су[, до тада, кандидати] достигли пуну памет и образовање, и проверени су од стране духовника. А ако [неко] није напунио [довољно] година, не треба да се запопи, по 58. правилу светих апостола.

[227]

Треба да се зна и о овоме: ако неки свештеник падне у неки од ових грехова, и ако буде лишен свештенства или буде кажњен, али од светога причешћа нека се не одлуче, јер имају свештеници већ свој канон (тј. казну) по 25. правилу светих апостола, дванаест Христових ученика.

рѣд: Ѡ възрастѣ рукополагаемыхъ

Повелѣваетъ ,дїѣ, правило иже въ трѣхлѣ , тако иже бываетъ с(в)ещенникъ прежде .лѣти лѣтъ , | дїаконь , прежде кѣ, лѣтъ , под[ъ]дїаконь , прежде .кѣ. лѣтъ , [изъ]вър(ъ)жени да бѣдѣтъ] , аще и вел'ми достослав'нїи сѣтъ¹ • тѣмъже вънимаи д(с)хов'ниче , да не свѣдетел'ствувешн ема , аще не бѣдетъ съвър(ъ)шень въ лѣтѣхъ , да не постав'ляет' же се неучителень , по правилѣ ,нї|ма, с(в)етыхъ ап(о)столю : ~²

¹ Ова материја обраћена је у 14. и 15. правилу Трулског сабора (Новаковић, *Синѣаїмаї*, 219; *Законоуравило*, 427). || ² Ослања се на тумачење, а не на само правило (*Законоуравило*, 143–144; уп. Новаковић, *Синѣаїмаї*, 221–222).

<Ѡ еже ,кїи изъвр(ъ)гают' се и ѡт[ъ]лчуѡтъ се>¹

Подобаетъ вѣдати и сїе , тако аще падѣтъ се въ некїе ѡт[ъ]речен'ные стр(а)сти с(в)ещен'ници , изъвр(ъ)гают' се тѣк'мо , нь не ѡт[ъ]лчуѡтъ се ѡт[ъ] причестїа : ибо довлѣетъ имъ осужденїе изъ[ъ]вр(ъ)женїа , по кѣ ма правилѣ с(в)етыхъ ап(о)столю² : +³

¹ Реконструкција према Никоновом издању 1658. || ² Новаковић, *Синѣаїмаї*, 245, 302; *Законоуравило*, 126 || ап(о)столю от. Sof || ³ Незавршен члан (уп. Павлов, *Номоканон*, 343–344).

194 Ō vьzrastě rukopolagaemyhь

Povelěvaetъ ,14, pravilo iže vь trul'le , jako iže byvaetъ svešten'nikъ prežde .30 ti lětъ , dijakonъ , prežde 25 , lětъ , podъdiakonъ , prežde .20. lětъ , [izъvьrъženi da budutъ] , ašte i vel'mi dostoslav'nii sutъ . tѣmъže vьnimai duhov'niče , da ne svѣdetel'stvueši emu , ašte ne budetъ съvьrъšenъ vь lětěhъ , da ne postav'ljatъ že se neučitelень , po pravilu , 58mu , svetyhъ apostolъ : –

Ō eže , kii izvr'gaetъ se i ōtlyčaetъ se.

Podobaetъ vѣdati i sїe , jako ašte padutъ se vь nekїe ōt'rečen'nye strasti svešten'nici , iz'vьrъgajutъ se tѣk'mo , нь ne ōtlyčajutъ se ōtъ pričestїa : ibo dovlēetъ imъ ōsужdenїe izъvьrъženїa , po 25 mu pravilu svetyhъ apostolъ : +

194. О узрасту оних који се рукополажу

Запеда 14. правило сабора који [је одржан] у Трулу, тако да онај који постане свештеник пре 30 година [живота], ђакон пре 25 година, подђакон пре 20 година, [нека буду збачени], макар и врло чувени да су. Стога, пажљиво слушај духовниче, немој му сведочити уколико није дорастао у годинама [живота]. А нека се не поставља ни неспособан за поучавање, по 58. правилу светих апостола.

[О онима који се уклањају и одлучују]

Треба знати и ово, ако свештеници некада падну у неке [од] забрањених страсти, само се уклањају, али се не одвајају од причешћа, јер довољна им је осуда (казна) свргавање, по 25. правилу светих апостола.

Пънъ анча сав съвършитъ, тоатъ ашъзарѣ ши ꙗ'търирѣ сф(ї)нтелωрь порвнчъ челѣ че синтъ кѡ ꙗ'търирѣ сф(ї)нцилωрь пъринць ши але бинѣ крѣдинчωшилωрь ꙗмпърац', ши кѡ алѣ лωрь сф(ї)нте рѡгъчъни д(оа)мнѣ ї(св)се х(ристоа)с(е) милѡещене пре нон ꙗ'тоць вѣчи ~ ~ Яминъ ✽

Până aicea s-au săvârșit, toată așezarea și întărirea sfințelor porunci celé ce sint cu întărirea sfinților părinți și ale biné credincioșilor împărați, și cu ale lor sfinte rugăciuni doamnă isuse hristoase miluește-ne pre noi în toți véci(i) – – Amin

Овиме су завршене све одлуке и закони светих заповести, с уставом светих отаца и правоверних царева, и с њиховим светим молитвама: „Господе Исусе Христе, помилуј нас у све векове. Амин“.

До зде коначъ правилъ:

Do zde konacъ pravilu:

Овде је свршетак правилу.

V
КОМЕНТАРИ

ЂОРЂЕ БУБАЛО

РУМУНСКИ ПРЕВОД ДУШАНОВА ЗАКОНИКА И ЕПИТИМИЈНОГ НОМОКАНОНА И ЊЕГОВ СРПСКИ ПРЕДЛОЖАК

Избор паралелних места у прегледу сличности и разлика између српског предлошка и румунског превода (измене, прилагођавања, изостављања, допуне, погрешке у преводу, лексичке паралеле) показује да Рум није пуки, а камоли дословни превод српског предлошка. За такву оцену нису пресудне чињенице да Рум не преноси нумерацију и већину наслова из ДЗ, а из ЕН ниједан, као и да неке чланове изоставља. Као што ће показати примери поређења, разлике између два текста не почивају само на спорадичном неразумевању значења појединих речи, израза или синтаксичке логике, већ и на свесној намери преводиоца да се поједини прописи приближе политичким, друштвеним и економским приликама у којима је живео румунски живаљ на истоку Хабзбуршке монархије и њиховим обичајима, с циљем да се текст учини разумљивијим. Рецимо, средњовековна обрачунска јединица *йерйера* прерачунавана је у тадашњи ситан бакарни новац *йошору*, *йолшору*. Преводац је водио рачуна и о томе да не увреди владајућу, римокатоличку вероисповест, па је „латинска јерес“ из предлошка свуда изостављена, а ставови према римокатолицима ублажени. Ово је важно нагласити да се не би створила заблуда како су измене у румунском тексту ДЗ, чије се упориште може препознати у тадашњим приликама у Провинцијалу, сведочанство о његовој примени. Нема доказа да је Законик – било на српском било на румунском језику – примењиван. Он је, заправо, био политичко-идеолошки инструмент у државотворним настојањима карловачких митрополита.¹ Ни на једном сачуваном препису Карловачке верзије млађе редакције не пише по чијем се налогу и због чега преписује, нема ниједан формални наслов који би се очекивао од службеног црквеног акта. Нема доказа да је служио као извор права чак и у оним питањима у којима је црква имала судску надлежност. Међу правним приручницима којима су се руководиле епархијске конзисторије наведене су искључиво збирке канона.²

¹ В. стр. 11.

² Уп. текст Конзисторијалне системе из 1782 (Ј. Радонић, М. Костић, *Српске ѝривилеије од 1690 до 1792*, Београд 1954, 151–178, а посебно чл. 10 (стр. 158, 172–173). У пројекту устано-

Додуше, управо међу тим, различитим номоканонским зборницима и компилацијама, на црквенословенском, румунском и грчком, које су биле у употреби у то време, могао је преводилац наћи компаративну грађу према којој је мерио исправност свога превода, пре свега Епитимијног номоканона. Поменућу бројне влашко-молдавске преписе Синтагме Матије Властара на црквенословенском,³ затим штампана *Pravila de la Govora* или *Pravila cea mică* (1640),⁴ и велики номоканонски зборник познат под називом *Îndreptarea Legii* или *Pravila cea mare* (1652) на румунском,⁵ те Номоканон Манојла Малаксоса (1562) на грчком.⁶ У тумачењима и изменама неких правила у Рум препознаје се ослањање на Синтагму Матије Властара.⁷ С друге стране, има измена, пре свега пооштравања или драстичног умањења духовних казни, која немају упориште у званичним приручницима канонског права. Уколико се не ради о индивидуалној интервенцији самог преводиоца, откривање њиховог порекла захтевало би темељно истраживање правних приручника који су се преписивали и користили у XVIII столећу и раније.

Превод, у сваком случају, није механички. Осетан је напор преводиоца, или више њих, да језик правне терминологије, када се, рецимо, говори о правним институтима, кривичним делима и казненој политици, духовним гресима или судском поступку, учине разумљивим потенцијалним корисницима, да прописе у неким случајевима упросте, не мењајући им смисао, а у неким да их појасне. Иста намера огледа се и у настојањима да се неразумљиви термини или погрешно схваћене реченичке и семантичке везе протумаче и преведу саобразно контексту читавог прописа или његове појединачне одредбе, мада су такви напори умели, не тако ретко, да дају погрешан резултат којим се превод удаљавао од предлошка или му чак у целости мењао смисао.

вљења конзисторија од стране митрополита Вићентија Јовановића 1736, налаже се архијерејима да пресуде доносе по правилима апостола и светих и богоносних отаца, не приклањајући се ни лево ни десно (Р. Г р у ј и ћ, *Прилози за историју Србије у доба аустријске окупиације (1718–1739)*, Споменик СКА 52 (1914) 191–193, No XXXI), а у циркулару митрополита Вићентија Јовановића Видака епископима поводом доношења нове конзисторијалне системе, 20. марта 1775, стоји и ова одредба о обавезности позивања на каноне у образложењу пресуде: „Јешче повељевајут их вел. да јегда ва судех или иних предложенијах на канони цркве нашеја, позивајемсја, такови канон, којего собора, помјестнаго ли, или вселенскаго, или од отец свјатих или Апостолов јест, по числу и содржанију всегда полагајем“ (Д. Р у в а р а ц, *О конзисторијама у митрополији Карловачкој од 1729.–1868.*, Архив за историју српске православне Карловачке митрополије 3 (1913) 241).

³ Сачуване преписе последњи је побројао V. A l e x a n d r o v, *The Syntagma of Matthew Blastares: The Destiny of a Byzantine Legal Code among the Orthodox Slavs and Romanians 14–17 Centuries*, Frankfurt am Main 2012, 99–115, 199–208.

⁴ *Pravila bisericească numită cea mică*. Tipărită mai întâiu la 1640. în mănăstirea Govora, publicată acumu în transcriptiune cu litere latine de Academia Română, București 1884, adusă la zi de Pr. Gheorghe I. Petre-Govora la anul 2004.

⁵ *Îndreptarea legii, 1652*, eds. A. Rădulescu et al., București 1962.

⁶ Ibidem.

⁷ В. чл. [168] и [215].

С друге стране, као упечатљиво обележје румунског текста намеће се велики удео речи словенског порекла. То је, иначе, једна од одлика румунског језика од најстаријих времена. У овом прегледу скрећемо, пре свега, пажњу на оне случајеве који неупућенима могу изгледати као да је преводилац само преузимао из предлошка словенске речи за које није имао еквивалент у румунском језику и прилагођавао их његовом гласовном систему, граматичким нормама и правопису. Међутим, у безмало свим таквим случајевима преводилац је већ имао на располагању, у лексичком фонду румунског језика, од старине устаљене славизме, којима је преносио одговарајуће речи српског текста. Рекао бих да је само у једном случају преузео словенску, тј. српску реч непосредно из српског предлошка: *potrica* = *potriță* у чл. [41] и [42]. Овом примеру додао бих и случајеве дословног превођења, који би се могли означити као калкирање: *bezbknižbnyi monahъ* = *cel fără dă carte călugărul* у чл. [184]; *i bystъ neključimъ vъ svešten'st'vo* = *și ni este închiiat de preoție* у чл. [223]. На одговарајућим местима, као илустрација образаца превођења или његове недоследности, биће наведени и примери из ЗКЈ.

Румунске речи словенског порекла наводимо у нормализованом лику, према правопису у тексту. Уколико се он разликује од лика у данашњем румунском, у наставку се, после скраћенице (рум.), наводи данашњи стандардни лик. За оне румунске славизме, чији је изворни лик посведочен већ у текстовима старословенског канона, према грађи коју доносе старословенски речници,⁸ уз словенску лексему наводи се скраћеница (стсл.). Остале словенске лексеме, које су потврђене у грађи писаној црквенословенским језиком (без обзира на редакцију) или неким од народних говора, уводимо скраћеницом (слов.). Ни једно ни друго, међутим, ни у којем случају не имплицира време и начин трансфера словенских речи у румунски језик,⁹ јер разни су путеви и околности усвајања ове лексике у румунском. Главни резервоар усвајања вероватно је био словенски народни језик – прасловенски до XI в., а потом, и у далеко већој мери, судећи према фонетским одликама румунских славизама, источнојужнословенски говори.¹⁰ У већини случајева, порекло румунских славизама утврђивали смо или потврђивали на основу грађе ексцерпираних из румунских речника за онлајн платформу dexonline.ro.¹¹

⁸ *Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum*, ed. Fr. Miklosich, Vindobonae 1862–1865; *Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков)*, ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерка, Э. Благова, Москва 1994.

⁹ Због тога изостављамо знак за непосредно извођење (<).

¹⁰ Уп. I. V a r b u l e s c u, *Kad su počele da ulaze u rumunjski jezik najstarije njegove slavenske riječi*, Zbornik u slavu Vatroslava Jagića, Berlin 1908, 433–448; G. M i h ă i l ă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București 1960; Г. П. К л е п и к о в а, *Наблюдения над лексикой румынских переводов славяно-румынских текстов профессионального характера (XVI–XVII вв.)*, Folia Slavistica Пале Михайловне Цейтлин, Москва 2000, 53–60; M. S t a n c i u I s t r a t e, *Slava veche și slavona românească*, Lucrările celui de-al cincilea Simpozion Internațional de Lingvistică, București, 27–28 septembrie 2013, București 2015, 390–398; V. K n o l l, *Limba slavonă i slavonismele în context românesc*, Romanoslavica 53, No 4 (2018) 61–78.

¹¹ Славизме у румунском бележи и Миклошић у своме старословенском речнику, као и P. S k o k, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1971–1974.

Преводилац је пратио структуру српског предлошка, иако није преузео доследно поделу на чланове и њихову нумерацију. У српском предлошку ДЗ нумерисани прописи често се састоје од неколико чланова старије редакције, чија је пак некадашња индивидуалност, по правилу, обележена киноварним иницијалом. Управо та обележја била су преводиоцу оријентир за поделу текста на мање целине, али тамо где чланови старије редакције нису обележени киноваром у већим целинама млађе редакције, тј. у хибридним члановима с јединственом нумерацијом, и Рум преузима, у највећем броју случајева, такве сложене чланове из предлошка.

Оријентација према бројевима чланова, у поднасловима и тексту, почива на истим правилима употребе заграда као у издању. Према томе, број у угластим заградама представља нашу нумерацију правила у Рум, која тече без прекида за оба правна састава и представља главни оријентир за проналажење одговарајућег прописа у издању текста. За ДЗ, први број иза црте представља сопствену нумерацију Ков-Соф, изведену у рукопису словним ознакама, а други број, у витичастим заградама, стандардну нумерацију ДЗ, која показује састав сложених, хибридних чланова млађе редакције и средњовековно порекло прописа који су ушли у избор млађе редакције и румунског превода. За ЕН, број иза црте представља сопствену нумерацију у Ков-Соф.

Скраћеницом Рум, која се уобичајено користи за обележавање Румунског преписа ДЗ, у овом поглављу упућује се и на писара, односно преводиоца на румунски, да би се објашњења поједноставила и уштедео простор. То су, по правилу, реченице у којима скраћеница Рум има улогу субјекта. На пример, исказ „Рум је изоставио атрибут *makedoniskago* испред *cara Stefana...*“ значи да је писар (односно преводилац) Румунског преписа то учинио.

Преглед разлика у насловима чланова ДЗ, њихово додавање или изостављање, дат је у табелама у поглављу „Рукопис бр. 3093 из Збирке румунских рукописа Библиотеке Румунске академије наука“.

ДУШАНОВ ЗАКОНИК

[НАСЛОВ И УВОДНА РЕЧ]

Рум је изоставио атрибут *makedoniskago* испред *cara Stefana*, као и податак да је Законик донет на сабору.

în zioa praznicului		въ праздѣникъ
---------------------	--	---------------

Стари румунски славизам; в. и чл. [167].

această pravilă, și întărirea légii (ово правило и озакоњење)		sii že ustavъ i zakonъ
--	--	------------------------

și cu toți duhovnicii sfințelor biserică, cu cei mari și cei mici dregători		i vьsemi duhov'nimi stroiteli crьkov' nimi, malimi i velikimi
--	--	--

Преводилац је израз *duhov'ni stroiteli* 'духовни управитељи/старешине' разумео као две засебне категорије црквених лица. Придев у инстр. мн. *duhov'nimi* разумео је као именицу – *duhovnicii* – а *stroiteli*, које придев *duhov'ni* одређује у српском предлошку, превео је самостално именицом *dregători* и издвојио у посебну реченичку целину. Тако су, уместо великих и малих духовних старешина црквених, у Рум добијени: 1) духовници Свете цркве и 2) велики и мали управитељи.

[1] – 1 {1}

tribuește, од глагола *a tribui*, рум. *a trebui* (стсл. *trěbovati* 'требати'). Рум га често употребљава, али никад да би пренео српски еквивалент. Обично када преводи правила која су у српском предлошку срочена у форми наредбе, у неколико случајева уз коришћење глагола *imati* и *podobati* (*podobajet*); в. нпр. чл. [46], [88], [108], [115], [227].

[2] – 2 {2}

stăpânitorii și fie ce om : mirean		vlastěli i ini ljudi
------------------------------------	--	----------------------

vlastelinъ и *vlasteli* се најчешће преводe именицама *stăpânitor/stăpân* 'господар', ређе *boiaru*, рум. *boier* (стсл. *boljarinъ* 'бољар, велможа'; већ у средњовековним српским текстовима редак и архичан термин).

У овом члану употребљен је славизам *mirean* ‘мирјанин’ да се обележе световна лица невластеоског статуса, као и у чл. [109]. У осталим случајевима, укључујући и изведени придев *mirenesc* (чл. [11], [46], [169], [186], [187], [202] и [210]) њиме се именују световњаци (*mirvski, mirvsti, mireniñ, belci*, у Ков-Соф), у опозицији према црквеним лицима. Исто и у преводу израза *mirvskiiñbъ člověkotbъ* у чл. 40 ЗКЈ: *oamenilor mirénéști*.¹²

părinți duhovnicești | oțca duhov'nağō

Придев *duhov'ni* редовно преноси славизмом *duhovnicesc*, изведеним од именице *duhovnic* (слов. *duhovnikъ*), коју такође редовно преноси у наведеном лику.

[3] – 2 {3}

fără logodire și fără blagoslovenie de la | bez' blagoslovenia, i bez' uprošenia crb-
bisericici | kve

Српску именицу *uprošenje* ‘питање, молба’, преводилац је, изгледа, схватио као ‘прошеније, просидба’ и превео речју *logodire* ‘веридба’. Због тога је заменио ред речи и *blagoslovenie* ставио испред *crbkve*. Српско *blagoslovenie* доследно преузима у читавом тексту у лику *blagoslovenie* (стсл. *blagoslov(lj)eniје*); уп. у чл. [169]: *blagoslovit* од глагола *a blagoslovi* (стсл. *blagosloviti*).

să să dea la temniță până când va da | da se vsaditъ vъ tam'nicu dondeže glo-
gloaba sa | bu dastъ

Еквивалент за српску *tam'nicu* има у старом славизму *temniță* (стсл. *tem'nical' tьm'nica*), и на другим местима у тексту.

globa = *gloabă/gloaba* (слов. *globa*); *globiti* = *a globi* (слов. *globiti*), и на другим местима у тексту (в. наредни члан).

[4] – 3 {4}

obște | obște

Овде, у српском предлошку, значи ‘уједно, у исто време’ и у Рум је само пренета реч, мада у румунском *obște* (стсл. *obъštъ*) значи ‘заједничко, комунално, опште’. То основно значење употребљено је у преводу израза *za dьl'gъ kumun'sku*, у чл. [123]: *pintru datorii cea de obște*.

¹² Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 167; Марковић, *Јусџинијанов закон*, 85.

iară de s-ar întâmpla cinéva să gréşască | aște li se kto öbrešetetъ съgrěšivъ сръкvi
biséricilor

съgrěšiti = *a greși* (слов. *grěšiti*); *съgrěšeniје* = *greșală* (рум. *greșeală*) ← *a greși* (в. наредни чл.), и на другим местима у тексту, али у чл. [45]: *krivica* = *grěșală*. В. и чл. [27].

să să globească | i da se globitъ

[5] – 3 {5}

pintru grěșala lor | za съgrěšeniја ihъ

să-l oprească dă la biserică | da ötълučet' se ötъ сръквѣ

Глагол *a opri* (слов. *oprěti*) има веома широку примену у Рум. Њиме су превођени глаголи или изрази који спадају поглавито у казнену терминологију. Од значења предлошка и контекста сваког појединог правила зависи и његов превод на савремени српски.

1. *ötълučiti* – основно значење је ‘одвојити’; када се употребљава у изразима, допуна одређује значење: ~ *ötъ сръквѣ* ‘екскомуницирати’; ~ *ötъ pričestia* ‘забрани-ти причешћивање’, односно ‘забрани-ти учествовање у заједничкој служби Божјој’; када се употребљава самостално, зависно од контекста, по правилу има значење ‘забране причешћивања’, односно ‘забране учествовања у заједничкој служби Божјој’, која може бити временски ограничена. Види и значење бр. 5, чл. [210].

[179]

în biserică nu să cadé a méрге, ci să oprească după pravila a :6: a marelui vasilie

(не треба да иду у цркву, него нека се одлуче [од причешћа] по б. правилу Василија Великога)

въ сръковъ да не вѣhodetъ , no da ötълučet' se , po .6.mu pravilu , velikago vasilia

[194]

să opréște în 30 dé zile

da ötълučit' se dnii sedamъ

[204]

să să oprească

da budetъ ötълučenъ

[205]

său să să oprească în 3 zile

da ötълučit' se tri dni

2. *zapreštati*, *zapretiti*, *zapreštenije primiti*, ‘казнити’, пре свега, у складу с природом правних прописа у ЕН, ‘казнити духовном казном’, ‘изрећи епитимију’, тј. у изразу *zapreštenije primiti*, ‘добити духовну казну – епитимију’. Када нема ближих одредница, на савремени српски преводи се неодређено глаголом ‘казнити’:

[149]	aşa să opréşte (тако нека се казни)		takožde zapreštajut' se
[160]	să opréşte ca néşte améstécaţi dé sänge (нека се казне као родоскврници)		no zapreštajut' se , jako i kǔvosměšenje syt'voršii
[170]	să opréşte (нека се казни)		zapreštenie pǔimetǔ
[174]	acestea nu sint oprite (те нису кажњене)		ne zapreštaet [s]e
[177]	aşa să opréşte		tǔmǔže zaprešteniemǔ podǔležetǔ
[191]	să opréşte şi în toată zioa să facă câte 100 : dé mătanii (нека се казни и током дана нека из- врши по 100 метанија)		imatǔ zapreštenie sto poklonovǔ velikihǔ
[209]	să să oprească		da zapretit' se jakože podobaetǔ
[213]	acela să opréşte (тај нека се казни)		toliko vreme i toi zapreštenǔ budetǔ
[223]	întăiu să să oprească (прво нека се казни)		da zapretit' se pǔr'vee
[223]	cum să cadé a să орги (како треба да се кажњавају)		

преводи се и изразом *a da canonul* 'дати канон, тј. епитимију':

[165]	şi lor să dea canonul ca şi la bărbaţi (и њима нека се дâ канон [тј. одреди епитимија] као и мушкарцима)		zapreštenie malakii da pǔimutǔ
-------	--	--	--------------------------------

Пошто је основни део духовне казне најчешће временска казна забране присуствовања служби Божјој, односно причешћивања, као што је изричито прецизирано у правилу [195]

	să opréşte în 40 dé zilé să nu să cuminéce (нека се казни, 40 дана да се не причести)		imatǔ zapreštenie , dnii ,40, da ne pričes- tit' se
--	--	--	--

тако се у неким правилима непосредно и преводи:

[134]	să să oprească dă priceaştanie (нека се одлучи од причешћа)		zapreštenie da pǔimetǔ
[158]	întru un an să opréşte pǔ priceaştanie (нека се за годину дана одлучи од причешћа)		da zapretit' se , udǔrǔžae se oǔp priceştia

[185]

ca un preacurvariū să opréște în 15 ani,
iară dé cea mai mică față, în 7 : ani să
opréște dé cuminécătură
(као прељубник нека се одлучи 15 го-
дина, а у малој схими, нека се одлучи
од причешћа 7 година)

jako preljuboděi zapreštaet' se :15. lěť
, malago že obraza syi , jako bludnikъ ,
sirečъ ,7, lěť

исти је превод и када је у предлошку негирани глагол *pričestiti se*:

[137]

să opréște dé priceaștanie în : 20 : dé ani

| 20 lěť da ne pričestit' se

[153]

să opréște întru un an dé cuminécătură

| edino lěto da ne pričestit' se

[172]

în 7= ani să opréște dé cuminécătură

| lěť .7. da ne pričestit' se

користи се и глагол *a se cuminesca* за превођење *zapreštati*:

[148]

să nu să cuminece în 12 ani
(нека се не причести)

| na 12 , lěť [...] zapreštaetъ

или израз *a opri dé biserică* 'одлучити од цркве', као у примеру превођења глагола *oțbluțiti*:

[208]

să să opreasă [...] un an dé biserică
(нека се одлучи [...] годину дана од
цркве)

| da zapretit' se [...] lěto edino

У примерима где је у изворнику уз глагол *zapreštati* наведено и трајање казне, несумњиво је реч о значењу 'одлучити (од причешћа)', па се тако и преводи на савремени српски:

[176]

în 10 : ani să opréște [...] așa să opréște

| .10.lětiemъ zapreštaetъ

[180]

în 7 : ani să opréște

| 7. lěť zapreštaetъ

[207]

să fie oprit un an [...] să să opreasă în
3 : ani

| da zapretit' se lěto edino [...] da zapre-
tit' se tri lěta

Када је у изворнику наведен само број година, обично у случајевима када више правила заредом прописују временске казне одлучења, такође је реч о казни одлучења од службе Божје и причешћа. То се може потврдити и према контексту, врсти казне у аналогним прописима и изворнику у Великом номоканону:

[149]

să opréște în 12 ani (нека се одлучи [од причешћа] 12 година)

[150]

să opréște 10 : ani

| lěť ,10

[151]
în 6 : ani să opréște | 6 lěť

[152]
în doi ani să opréște dé cuminécătură | 2: lěta
(две године нека се одлучи од причешћа)

3. *zabaviti, zadržati*, ‘омести, задржати’; преводи се глаголом *a opri* у значењу ‘зауставити, спречити’:

[89]
a opri, călătoria lor și néguțatoriia | zabaviti imъ
(да заустави њихово путовање и трговину)

[91]
a opri, sau a ținé ceva al néguțatoriului | zabaviti ili zadržati trъgov'ca
(зауставити или задржати нешто од трговца)

[92]
va opri, néguțatoriia cuiva | zadъrъžitъ trъgov'ca
(буде спречио нечију трговину)

[100]
și nime nu iaste volnic a opri pre el de | da ga něstъ voljanъ nit'ko zadržati oтъ
la dreptate suda careva
(и нико није властан да га заустави у [тражењу] правде)

4. *vъzbraniti*, ‘забранити’ → ‘забрана, препрека’:

[124]
să opréște în lége (забрањује се законом) | vъzbranjaetъ zakonъ

[159]
așa logodire să opréște a face | vъz'branjaet' se takovyi brakъ
(забрањује се та веридба)

[166]
oprită iaste (забрањено је) |

[218]
dintru caré să opréște | kaja съgrěšenіa vъzbranjajutъ

[130]
fără opreală (без препреке)

значење ‘забранити’ према контексту:

[160]
nu să opréște (не забрањује се [тај брак]) | ne raspuštajut' se

5. *byti prazdъnanъ*, ‘бити лишен свештенодејства’ (за свештенике)

[204]
să opréște în 60 dé zile dé sfânta liturghie | da budetъ prazdъnanъ ,60, dnii

(нека се одлучи 60 дана од свете литургије)

[210]

în 40 : de zile să fie oprit [...] să fie oprit pre jumătate

(40 дана нека буде одлучен [од свештеностејства] ... нека буде одлучен упола [краће])

40. dnii da budetъ prazd'nanъ [...] poљ siћъ

али у истом члану преводи глагол *oтълуčiti* изразом који је прикладнији да се њиме преведе *byti prazdъnanъ*:

iară mergănd fără samă în birt spre beție să să lapedé dé toată preoția

(нека се сасвим извргне од свештенства)

ašte li hoditъ vъ kърčem'nicu , da oтълуčitъ se

6. Исти глагол употребљава се два пута, с два различита значења – ‘казнити’ и ‘одлучити’ (од причешћа) – у истом правилу:

[227]

și dé va fi și lăpădat dé preoție, sau oprit, dar dé sfânta cuminecătura nu sint opriti

(и ако буде лишен свештенства или буде кажњен, али од светог причешћа нека се не одлуче)

iz'vъrgajutъ se tьk'mo , nъ ne oтълуcaјutъ se oтъ причestia

[6] – 4 {6}

/
la vre un eres răgănesc

Za eresъ latin'skuju
vъ latin'st'vo

Рум изоставља помен *латинске јереси*, као кључне речи на почетку члана, а преобраћање у *латинство*, тј. у римокатоличку веру, преформулисао је у преобраћање ‘у паганску јерес’. Тиме је промењен смисао члана, јер за разлику од Ков-Соф, где је реч о забрани прозелитске делатности Римокатоличке цркве (тј. латинске јереси), у Рум се говори о паганској јереси, паганима и јеретицима. Редакторима млађе редакције ДЗ зацело је било стало да нагласе постојање опасности од унијаћења и превођења у римокатоличанство, којој су Срби стално били изложени у Хабзбуршкој монархији, па је стога средњовековни изворник члана {6} знатно допуњен. Међутим, рекло би се да је Рум, судећи по томе што је прозелитска делатност Латинске цркве прећутана и у наредна три члана, имао управо супротне побуде приликом превођења, настојећи да ни на који начин не увреди римокатоличку вероисповест, владајућу у Хабзбуршкој монархији. Не треба занемарити ни чињеницу да су унијати међу Румунима били сразмерно бројни у Трансилванији и Банату.

împăratul cel pravoslavnic : să izgonească tot eresul | carъ blagočystivi vьsakuju eresъ da imatъ izgoniti
 В. објашњење уз чл. [49].

[7] – 5 {7}

Рум је скратио чланак, изоставивши одељке који су сувишни.

și să să așeze [...] protopori | i da postavetъ crъkvi velika protopore
 (и нека се поставе [...] протопопови)

Изостављена је *crъkvi velika* ‘патријаршија’, односно ‘митрополија’, као установа која поставља протопопове, а реченица је састављена као безлична. Израз *Велика црква* јавља се у члановима {7}, {27}, {45} и {47} ДЗ, али га Рум не преузима или га преиначава. Питање је како је преводилац разумео израз *Велика црква* – да ли у изворном значењу, као седиште Васељенске патријаршије, или пак као ознаку за Српску патријаршију. У оба случаја реч је о помесним црквама које нису имале духовну власт над православнима у Хабзбуршкој монархији. Штавише, уколико је време превођења и писања било сукцесивно, у тренутку када је преписивање завршено, 10. октобра 1776, Српска патријаршија није постојала већ читаву деценију.

prin toate cetățilé, orașălé, satelé | po vьsěhъ graděhъ i městěhъ i sělehъ

Када се у Ков-Соф и у Рум наглашава хијерархија насеља, у три нивоа – *īrad*, *местіо* и *село*, тј. утврђено и неутврђено урбано насеље и село – онда за утврђени град, урбано средиште вишег ранга Рум користи именицу *cetate*, за (неутврђено) урбано средиште нижег ранга користи именицу *oraș* (< мађ. *város*), а за село *sat*. Тако је и у чл. [10], мада су у предлошку наведене *нурије* (‘енорије, парохије’), *īradови* и *села*. Истим трима именицама, у истом редоследу, преводи у чл. [105] и израз којим се описује целина државне територије и различитост њених управних области и насеља: „све земље и градови и жупе и крајишта“. Међутим, именицу *местіо*, када стоји самостално или уз *село*, преводи и именицом неодређеног значења *loc* ‘место’, која може да обележи насеље било којег типа ([53] и [105]).¹³ Када настоји да нагласи контраст између града и села (за шта се у српском предлошку могу користити својеврсни антоними „град и село“, „град и жупа“, „град и земља“), онда Рум употребљава именице *cetate* и *sat* (чл. [69] и [102]). Када је само именица *īrad* у Ков-Соф, као ознака за урбано насеље највишег ранга, онда је Рум доследно преводи са *cetate*, као у чл. [93], [123] и [177]. Разуме се, од ових правила има изузетака. У чл. [61] именица *oraș* (а да у српском предлошку нема еквивалента)

¹³ Уп. и чл. [174]: *pusto město = loc pustiiu*.

јесте општи назив за урбано насеље. У првом ставу чл. [118] у Рум се хијерархијски именују урбана насеља – *cetate* и *oraș* – иако се у Ков-Соф наводи само *îrađ*, а у другом ставу именицу *oraș* наводи упоредо са *sat* за обележавање контраста урбаног и руралног насеља (на исти начин као што се користе *cetate* и *sat* у члановима [69] и [102]), управо зато што се у Ков-Соф, на одговарајућем месту, наводе еквиваленти *месџо* и *село*.

Рум се држао готово истоветних начела и у превођењу ЗКЈ. У чл. 56 *îrađ* преводи са *cetate*, а израз *улица îраđска/улица îраđу* са *ulița cetății*.¹⁴ Међутим, „у граду и у селу“, у чл. 7, преводи само са *cetate*, а с друге стране, „у којем било граду“, чл. 70, са „întru vreun oraș sau cetate“.¹⁵ У српском тексту ЗКЈ, у чл. 83, јавља се и именица *варош*, по заједничком пореклу непосредни еквивалент румунском *oraș*, и то у обрнутој градацији типова насеља – градови, вароши, села – управо на месту на којем се у чл. [7] ДЗ налази *месџо*. Превод је исти: „cetățilé, orașelé, satelé“. Истим низом именица Рум преводи и синтагме „велике вароши“ и „по градовима и варошима“.¹⁶ Најзад, *месџо*, у значењу ‘насеље’ (чл. 70), преводи са *loc*.¹⁷

cari pot aduce pre oameni la pravoslav-
nica credință

da vьzvratetъ hristiane oтъ eresi latin'skie

Као и у претходном члану, изоставља се помен латинске јереси. У Ков-Соф реч је о протопоповима који треба да враћају људе из латинске јереси у православну веру, док се у Рум говори само о томе да протопопови враћају људе у православну веру, подразумевајући – из паганске јереси, о којој се говори у претходном члану.

6 {8}

Рум је изоставио овај члан зацело зато што је у њему реч о римокатоличким свештеницима („porъ latin'sky“) који преводe православне у римокатоличанство („vъ vєru latin'skuju“).

[8] – 6 {9}

Изостављена је прва реченица („I ako se nađe ako e kradomъ da se ima pokrъstiti , u hristian'st'vo.“), јер је везана непосредно за претходни, изостављен члан, а остатак члана је преформулисан као засебан пропис. Пошто у Рум нема помена

¹⁴ Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 173; Марковић, *Јусџинијанов закон*, 92.

¹⁵ Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 159, 177; Марковић, *Јусџинијанов закон*, 75, 99.

¹⁶ Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 183, 185; Марковић, *Јусџинијанов закон*, 104–105.

¹⁷ Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 179; Марковић, *Јусџинијанов закон*, 99.

латинских попова и латинске јереси у претходним члановима, казна за оне који не желе да се покрсте у православној вери не односи се на оне које је претходно латински поп превео у римокатоличанство, као у Ков-Соф, већ уопштено на све оне који не припадају православној вери.

[9] – 7 {10}

<p>pre acela să-l ardă pre obraz : și : să-l zo- goană din locul acela (нека се жигосе по образу и нека се прогна из тога места)</p>	<p>da se po obrazu požeže , i po tomъ da se proženetъ</p>
--	---

obraz (стсл. *obrazъ*); в. чл. [181] у значењу ‘монашка схима’
să-l zogoană – в. објашњење уз чл. [49].

[10] – 8 {11}

<p>întru toate cetățile (утврђеним градо- вима)</p>	<p>po vsěhъ puriahъ (еноријама, паро- хијама)</p>
---	---

niria је преведена на неодговарајући начин, именицом *cetate* ‘утврђени град’
(в. образложење уз чл. [7]).¹⁸

<p>Mai întâi tribuiaște să ia blagoslovenie de la patriarhul sau de la mitropolitul, sau episcop</p>	<p>рър'вее да приимуть blagoslovenie отъ svetago Patriar'ha</p>
--	---

Рум је додао митрополита и епископа.

<p>pintru că nu sint toți iscușiți</p>	<p>ne vsaky bo tomu estъ iskusанъ</p>
--	---------------------------------------

В. објашњење уз чл. [48].

„нъ тѣмъ іже добрѣ разумѣјуть svetaa pisania , i imajutъ vsaku dobrodětelъ въ seбѣ.“

Овај одељак на крају члана, у ком се појашњавају врлине које духовници треба да имају, није преведен, вероватно зато што је преводилац сматрао да се то подразумева.

¹⁸ Судаћи према лексичкој грађи у речницима, тај грецизам посведочен је у румунском, у ликовима: *enorie*, *inorie*, *norie* (<https://dexonline.ro/definitie/enorie>; приступљено 13. 01. 2021).

[11] – 9 {12}

Pintru rāndul duhovnicilor | ō duhov'nomъ sudě
rānd, рум. *rānd* (стсл. *редѣ*) – овде вероватно употребљено у значењу ‘закон’
 (ред, обичај). В. и чл. [36]: *du rānduială*.

să nu judēce oameni(i) cei miriiani | da ne sudetъ bel'ci
 В. објашњење уз чл. [2].

acela să plătească 600 de potori | da platitъ 300 регърегъ

Рум редовно преноси глагол *platiti* славизмом *a plăti*.

Однос перпере и потора није доследно поштован у Рум. У већини случајева то је 1 : 4, а тамо где је однос мањи или већи од тога, могло би се говорити у умањењу или увећању казне. Овде је однос 1 : 2, тј. новчана казна је упола мања. Питање је како је преводилац одредио однос вредности перпере (средњовековне обрачунске јединице) према потору (ситном бакарном новцу његовога времена, који је вредео пола гроша или једну и по крајцару).¹⁹ Познато је да се у средњем веку у перперу, као обрачунску јединицу, рачунало 12 сребрних динара, из чега би изашло да је потор XVIII века вредео 3 средњовековна сребрна динара. Преводилац сигурно није знао какви су новчани односи владали у средњовековној Српској земљи. Однос перпера – потор преводилац је могао одредити посредством односа угарског динара и потора, односно њиховога односа према грошу. Пошто је у северним областима Угарске, како наводи Вук Винавер, у 1 грош ишло 6 динара, онда је потор вредео 3 динара.²⁰ Пренето у средњовековне односе, будући да перпера има 12 динара, то даје тачно 4 потора за једну перперу. Као неки вид путоказа преводиоцу је могла послужити напомена на крају српског предлошка. Бар ако је судити према Ков-Соф, на крају рукописа записано је: „Vъ to вгеме регърегъ дрѣалъ естъ 12 аспри“.²¹ Уколико је преводилац изједначио динар и аспру, добио би поново исти резултат: 1 потор = 3 аспре, тј. динара, и сходно томе, 1 перпера = 4 потора = 12 динара/аспри.²²

Занимљиво је да Рум, у члановима 7, 8 и 9 ЗКЈ, у којима се казне такође изричу у перперама, преводи перперу у грошиће (*groșiță*), а не у поторе. Грошић је

¹⁹ В. и објашњење уз превод на српски чл. [11].

²⁰ У јужној Угарској у 1 грош ишло је 5 динара, тј. 1 потор је вредео 2,5 динара (В. Винавер, *Прејлед историје новца у југословенским земљама*, Београд 1970, 317). Уп. Z. Herkov, *Grada za finacijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske*, II, Zagreb 1956, 265, s. v. Poltura.

²¹ Тако и у Поп, а у Рав, Бор, Тек, Сан и Врш стоји 15 аспри.

²² Према подацима које даје Винавер, *нав. дело*, 318–319, 60 крајцара (1 форинта) вредело је у XVIII веку око 40–45 турских пара. Једна пара вредела је 3 аспре, а према односу вредности између средњовековне перпере и турске аспре, успостављеном у преписима млађе редакције ДЗ, као и према односу потора према крајцари, излази да су потор и турска пара имали отприлике исту вредност.

вредео четврти део гроша, тј. пола потора или 1 и по динар. То значи да би, према горе изведеном рачуну, у једну перперу ишло осам грошића, тј. однос би био 1 : 8. Међутим, судећи према односу вредности перпере и грошића у преводу ЗКЈ, пре би се рекло да је Рум термином *groșiță* означавао грош. У већини случајева тај однос је 1 : 2 или њему приближан:

Чл. 7 – 100 перпера : 200 de *groșiță*

Чл. 8 – 12 перпера : 22 *dă groșiță*; 40 перпера : 70 de *groșiță*

Чл. 9 – 12 перпера : 24 *dă groșiță*; 40 перпера : 200 de *groșiță*.²³

[12] – 10 {13.1/33.2/34}

Pintru punerea slujitorilor bisericesti (О постављању црквенослужитеља)	О mitropolită i o episcopoe
--	-----------------------------

Промењен наслов члана више у складу с његовом садржином.

șitropoliții (sic) și episcopii igumenii ropii	episkopi i mitropoliti i igumeni
---	----------------------------------

Рум је додао попове.

după mită	po mitu
-----------	---------

mito = *mită* (стсл. *myto*), и на другим местима у тексту.

ci înaintea soborului să să așeze	нѣ в'сѣмѣ съборомѣ да се постав'лјаютѣ
-----------------------------------	--

Уп. чл. [46]; у чл. [123] *zborъ* = *sobor*.

să facă [...] slujba	da služetъ
----------------------	------------

vre un boiaru	tomu boljarinu
---------------	----------------

Члан 10 Ков-Соф сложен је од чланова {13.1}, {33.2} и {34} стандардне нумерације. Такав редослед настао је премећањем листова у протографу, а озакоњен формирањем целовитог члана с јединственом нумерацијом. Други део члана 33 наставља се на први део члана 13. Пошто је преписивач механички преузео текст из свог несређеног предлошка, у Ков-Соф постоје неповезани прелази између фрагмената чланова. Рум је настојао да тексту да логичан смисао, да од њега сачини

²³ Andreiev, Cronț, *Loi de jugement*, 27–31, 159; Марковић, *Јустинијанов закон*, 76.

разумљиву целину, па је одредбу о парничарима из различитих цркава применио на митрополите и епископе постављене митом. Да би то постигао морао је и да скрати и преформулише прву половину члана {34}: „*drugimъ же стъквاتمъ da ne hodetъ ni na seno ni na ôranje ni na vinograde , ni na edinu rabotu , ni na malu ni na veliku , ôtъ v'sěhъ bo rabotъ svobody ihъ carъstvo мое , тъk'mo da rabotajutъ стъквi*“.

[13] – 11 {31}

Pintru moșiile preoșăți (О свештеничким поседима)		Prezviteromъ ustavъ i zakonъ carъsky
Промењен наслов члана више у складу с његовом садржином.		

grădină/gredină (башта)		baština
-------------------------	--	---------

Именицу *baština*, која означава ‘наследно добро’, преводилац је разумео као ‘башту, врт, градину’. Можда је био заведен и чињеницом да на једном месту у Соф (тј. представнику те гране преписâ) пише погрешно *baštanahъ* уместо *baštinahъ*. И у осталим члановима у којима се у Ков-Соф наводи именица *baština* Рум преводи именицом *grădină*. Међутим, од тога има одступања:

[14]		
pora moștean		поръ baštinikъ
[20]		
oameni(i) cari sint în moșiile cuiва (људи који су на нечијим поседима)		ljude koe imaju vlasteli po baštinahъ
[50]		
călugării cari [...] au moșiile lor (калуђери који [...] имају своја имања)		i kalugeri koi su se postrig'li baštinici

У преводу ЗКЈ (чл. 15), *baština* је преведена са *moșiia*,²⁴ али у чл. 33 преводи се са *grădina*.²⁵ Потврду преводиоcheвог тумачења речи *baština* даје и чл. 8 ЗКЈ, у којем је именицу *zagradi* ‘башта, повртњак’ Рум превео исправно са *grădina*.²⁶

slobozi să fie de toate darea		i da su svobod'ni
Види објашњење чл. [16].		

3 = olde de arătură oldele		3 nive zakonite
-------------------------------	--	-----------------

²⁴ Andreev, Cronț, *Loi de jugement*, 161; Марковић, *Јусѿинијанов закон*, 78.

²⁵ Andreev, Cronț, *Loi de jugement*, 165; Марковић, *Јусѿинијанов закон*, 83–84.

²⁶ Andreev, Cronț, *Loi de jugement*, 159; Марковић, *Јусѿинијанов закон*, 76.

oldă, рум. *holdă* (< мађ. *hold*) – ‘обрадива површина, обично засејана житарицама’. Истом именицом у множини (*oldéle*), обележавају се њиве, напоредо с баштама, у чл. [16] и [35]. И у ЗК], *njiva* се доследно преводи именицом *oldă*.²⁷

și să-i vină venitul de la biserică | i da ide crkvi dohodakъ po zakonu
(и нека им буде приход од Цркве)

Давалац *дохотика* (даждбина) у Ков-Соф постао је у Рум њихов прималац. У Ков-Соф говори се о томе да онај свештеник који добије на обрађивање три њиве законите дугује за то цркви даждбине по закону, док у Рум свештеници добијају и три њиве и (неки) приход од цркве.

fără de osăb să fie în stérea bisericii | kromě zamene blizъ crkve
(осим да буде у власништву Цркве)

У Ков-Соф је наведен изузетак од забране отуђивања имовине коју би свештеник добио од црквене земље. Дозвољено је да може извршити замену за земљишни посед који се налази у суседству или се, што изгледа вероватније, граничи с црквеним властелинством. У Рум таква могућност је изостављена и наглашено је пуно власништво Цркве над поседима који су уступљени свештеницима насељеним „на црквеној земљи“, тј. дозвољено је отуђивање такве имовине само у оквиру истог црквеног властелинства.

[14] – 11 {65}

iară de nu va fi vrednic stăpânul [...] a da | ako li ga gospodarъ ne može hraniti
hrana preotului

Глагол *hraniti* преноси се и старим славизмом а *hrāni* (стсл. *hraniti*), као у чл. [61]: *să să hrănească*.

[15] – 12 {40}

toată întărirea și scriptura | i vъsi rusovoli i zapisaniia

Рум изгледа није разумео да је *rusovolv* ‘хрисовуља’ искварен лик именице *hrisovolv* (*hrisovolv*, *hrusovolv*), коју румунски познаје у лику *hrisov(ul)*, па га преводи општом именицом *întărirea* у значењу ‘устав’ или ‘закон’.

Рум изоставио: „kakono i procihъ prъvnyhъ pravoslavnyhъ carei“.

²⁷ Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 161, 163, 181; Марковић, *Јусџинијанов закон*, 78–81, 102.

[16] – 13 {41}

care stăpânitor are numai fete iar feciori
nu are
(који господар има само кћери, а нема
синове)

koi vlastelinъ imatъ dēvicu , a rakъ ne
imatъ bude čedъ

У Ков-Соф је погрешно пренет средњовековни изворник. Уместо *dēvicu*, треба да пише *dēt'cu*. Рум је правилно схватио смисао прописа, тим пре што је вероватно у његовом предлошку могло писати исправно, као што је у Рав – *dēcu*. Осим тога, у Ков-Соф, именица *dēvica* скраћена је тако што су изостављена слова /ѓ/ и /i/, па се при летимичном погледу лик *dvci* могао прочитати и као *decu*.

și slobod nu iaste împăratul sau craiul
[...] nu poate lua moșiiile acelea în silă
fără dă-i va fi voia lui singur cuiva a da

i da něstъ svēt'lyi gospodinъ carъ ni kralъ
[...] nikomu baštinu slobodanъ silomъ uze-
ti , tьkmo aște volja budetъ tomu samomu

slobodanъ/svobodanъ = *slobod* (pl. *slobozi*), и на другим местима у тексту (в. нарочито чл. [84] и [85]), али *voljan* = *slobod* у чл. [18]; в. и чл. [90]. Румунски еквивалент свакако се ослања на стсл. непром. *svobodъ*.

kralъ = *crai*, и у чл. [99].

sila = *silă*, и на другим местима у тексту. В. чл. [24] и [89].

volja = *voe*, рум. *voie* (овде наглашени облик – *voia*), и на другим местима у тексту; изведеница *voia* у чл. [130]; негацијом *névoe* преводи се израз *po niždě* у чл. [151].

Све наведене лексеме представљају старе славизме у румунском.

[17] – 13 {45}

Рум је погрешно разумео одредбу о забрани подлагања цркава под *Велику цркву* и изменио смисао превода. У реченици „Vlasteli i ini ljudie koi imajutъ crьkvi u svoiъ baštinaъ , da ihъ svēt'li carъ i patriarъhъ ne podъgone ni podъlažu podъ veliku crьkvi“ заменица *ihъ* се односи на цркве, што значи да је забрањено цару и патријарху да подлажу баштинске цркве властеле под власт месне епархије или Патријаршије. Рум је, по свој прилици, предлог *ihъ* везао за властелу („друге људе“ није ни превео), па се у преводу властелин баштиник, који има цркву на своме имању, штити од насилног пресељења или произвољних намета: „pre aceia împăratul sau arhiereul să nu-i scoață din locul lor néci să-i supună foarte supt grea dajde“ (цар или архијереј нека их не измешта с њиховог места, нити да их подвргава тешкој дајбини).

[18] – 13 {47}

boiariul | vlastelinь

У претходном члану множину *vlasteli* превео је уобичајено са *stăpânitorii*.

supt altă biserică | rodь veliku сръкву

У претходном члану израз *Велика црква*, у значењу Патријаршија, али и митрополија или епископија, није преведен (због узрока горе наведених), а у овом се преводи са *altă biserică* ‘друга црква’. Тај превод одговара формулацији прописа у средњовековном изворнику („I vlastelinь koi se ôbrëte podloživь svoју сръковь rodь druguju сръковь“) ²⁸, али и у најстаријем представнику млађе редакције – Рав (и Поп, који се на њега ослања).

[19] – 13 {44}

așezați | posadъnici

Дословно преведено: ‘они који су постављени, смештени’ (да бораве, буду на једном месту). В. и објашњење уз чл. [100].

Рум није превео други став члана {44}: „нъ posadъniku priküa da se ne dastь nikogъda“. Разлог може бити и у томе што оваква одредба нема смисла, а он је изгубљен када је у млађој редакцији ДЗ преиначен средњовековни изворник, у којем стоји да се *otrokь*, тј. посадник никада не даје у мираз. Суштина прописа била је у наглашавању неограниченог наследног права господара над отроцима (посадницима), које није смело бити окрњено ни њиховим укључивањем у мираз, чиме би променили господара, а не, како је испало изменом у млађој редакцији (у Ков-Соф), у ускраћивању права посаднику да му невеста приликом склапања брака донесе мираз.

[21] – 14 {48}

vre un boiaru dé ostaș sau stăpânitoriu | koi dobarь vlastelinь

²⁸ Прз, fol. 137^v.

[22] – 15 {50/55}

să plătească 400 de poturi [...] să dea 800 dă potori, și să-l bată		da platitъ 100 перъперъ [...] da platitъ 100 перъперъ, i da se bietъ
--	--	---

У Ков-Соф верно је пренет садржај чл. [50] из средњовековног изворника. Међутим, у Рум је удвостручена казна за властеличића у новчаном делу, а задржана је и казна батинањем.

iară cel mai mic va rușina pre cel mai mare		i vlasteličićъ ako ôbezyčastitъ vlastelina
--	--	--

Кривица властеличића, тј, увреда великог властелина од стране малог властелина није дословно преведена, нити *vlasteličićъ* има еквивалента у Рум. Рекло би се да је преводилац описним придевима (у релативном суперлативу) у именичкој функцији – *cel mai mic* ‘најмањи, најнижи’ према *cel mai mare* ‘највећи, највиши’ – обележио однос нижег према вишем. Из контекста се не подразумева нужно да је реч о односу у оквиру једног друштвеног сталежа.

Смисао члана {55} потпуно је измењен у Рум. У Ков-Соф, као и у средњовековном изворнику, прописују се казне за увреду псовањем између припадника властеоског сталежа и себара, те је и висина казни сталешки одређена – новчана за повлашћени сталеж, односно новчана и телесна за себре. Члан 15 Ков-Соф састављен је од чланова {50} и {55} стандардне нумерације ДЗ и, као у другим сличним случајевима, преводилац је настојао да два засебна члана средњовековног изворника, који су у Ков-Соф спојени у један члан без прелаза, превођењем слије у једну логичку целину. У Ков-Соф два члана су сједињена око врсте кривице, а у Рум око једне категорије криваца, а то су „нижи“, тј. властеличићи. После прописа о казнама за случај да „нижи“ (властелин) увреди „вишег“, у Рум следи одредба о томе како се кажњава „нижи“ ако опсује *slujitoriu împăratesc de oaste* ‘царског војног службеника’ – новчаном казном од 500 потора и утамничењем. Такве одредбе у Ков-Соф нема. Могуће је да је преводилац преиначио члан {55} јер је сматрао да „виши“ не треба да сноси никакву законску одговорност ако увреди „нижег“, било да је тај „нижи“ из властеоског или невластеоског сталежа, а одредба о увреди властелина од стране себра вероватно му се чинила сувишном јер се могла обухватити прописом о „нижем“ који увреди „вишег“.

Рекао бих да је овом изменом преводилац настојао да утисне нешто од административних, војних и судских прилика свога окружења у текст не би ли га учинио разумљивијим. Будући да је Банат до 1779. био под непосредним царевим старањем, над њиме је надлежност имала Дворска комора и Земаљска администрација са седиштем у Темишвару, не рачунајући области уз Дунав које су биле

организоване као војна граница.²⁹ Темишварски владика имао је духовну власт над православнима и на коморским и на граничарским поседима у свом делу Баната, а ту је морало бити војних царских службеника, како их именује Рум. Иако овакве интервенције приближавају законску грађу тадашњим приликама, оне немају, ни формално ни суштински, правно дејство, јер су кривична дела ове врсте у надлежности световних судова.

[23] – 16 {95a}

sau pre pora | ili pora

pora редовно преноси у лику *pora*, само један пример с неодређеним чланом: *poră* (→ *popesc* ‘поповски’ и *porie* ‘поповство’), осим у чл. [219], где је употребио облик *preot*, којим, по правилу, преводи *svešten'nikъ*.

Рум изоставља завршну одредбу с кривичном аналогijом: „jako rugatelъ božii“.

[24] – 17 {53}

muerea [...] să o țină în silă | uzme ženu posiliemъ

[25] – 17 {54}

dă va curvi muiarea cu alt bărbat | aște li žena bludъ sьtvoritъ sь svoimъ
člověkomъ

У средњовековном изворнику починилац кривичног дела је властелинка, а у Ков-Соф се користи општи термин *žena*. Саучесник у кривичном делу – *svoi člověkъ* – јесте (њен) слуга, поданик. Без обзира на то да ли је у Ков-Соф остало исто значење као у средњовековном изворнику, Рум је, изгледа, схватио израз *svoi člověkъ* као ‘супруг’, па га је преиначио у *alt bărbat* „други човек“. Том променом означио је предмет санкције као класичну прељубу, без обзира на сталешку припадност учесника. У Ков-Соф прељубници су били осуђени на казну сакаћењем, а у Рум само жена.

²⁹ Уп. С. Гавриловић, *Банај. Историја*, Српска енциклопедија, Том I, Књига 1, Београд 2010, 544–546; Ј. Илић - Мандић, *Банајска војна крајина у 18. и 19. веку*, Зборник радова: Усмена традиција у Банатској војној граници, Нови Сад 2015, 17–33.

Члан 17 Ков-Соф састављен је од чланова {53} и {54} стандардне нумерације и то тако да њихов првобитни самостални положај није назначен графичким оне-лежјима. У Рум су, међутим, издвојени у засебне чланове, [24] и [25].

[28] – 20 {56}

Рум је изменио значење прописа и учинио га, на извешан начин, парадок-салним, јер је за властелина одређено да је крив у оба случаја – и ако се одазове позиву на суд, урученом у време када не сме да буде позиван (док је у Ков-Соф само одређено када се не сме позивати на суд), и ако се не одазове када је позван на прописан начин.

iară chiamându-l de drag și cu voe bună | da se pozyva prežde sь pristavomъ

Не преводи се судски термин *pristavъ*, тј. „позвати раније преко пристава“ преиначено је у „позвати љубазно и с добром вољом“.

vinovat iaste | da e krivъ

vinovat (слов. *vinovatъ* ‘крив, кривац’); в. објашњење уз чл. [34]. Истим при-девом преводи се и *rovinanъ* у чл. [73] и [206].

[29] – 21 {61}

vre un boiariu de ostaș – ‘неки бољар – војник’; в. чл. [21].

[30] – 21 {62}

Додавањем негације у Ков-Соф промењено је значење овом пропису у од-носу на средњовековни изворник (и Рав), тј. практично је обесмишљен. Сушти-на прописа јесте да највиши представници повлашћеног staleжа имају привиле-гију да се на суд позивају писмом судијиним (а не да се не позивају, како стоји у Ков-Соф), а за остале је довољно да им позивар, уз усмени позив, покаже печат као доказ овлашћења. Занимљиво је да је Рум својом формулацијом готово верно пренео смисао средњовековног изворника (и Рав) правећи разлику између оних који се не позивају с печатом (*judécătorii, stăpâanii, boerii*) и осталих (*alți proști*), који се позивају *sь peçatomъ = cu peceatea*.

[31] – 22 {57}

cari judécători sau stăpâni [...] aceleuia
toate să i să ia și să să lipsească dé toate
(томе нека се узме све и нека се лиши
свега)

koi vlastelinъ na preseľnici [...] takovo-
mu da se uzme drъžava , a ina ne dastъ

Уместо „властина“ у Рум је субјекат „судије и господари“, „преселница“ је изостављена, а казна преиначена (пооштрена). Тиме је кривица извучена из оквира засебног случаја насиља властина учињеног током пресељења из једне области поверене му од владара на управу у другу и добила је општи карактер било каквог обесног насиља припадника повлашћеног staleжа. Због тога уместо казне одузимања „државе“ (области коју је добио на управу, коју „држи“) властелину који учини описано кривично дело, како је у Ков-Соф, Рум починиоцима прети казном одузимања целокупне имовине.

Рум приликом превођења именице *vlasteli*, уз *stăpân(itor)*³⁰ ‘господар’ додаје у неким прописима и *judécător* ‘судија’ (и у чл. [30], [89] и [108]), најчешће када треба да означи припаднике повлашћеног слоја, који имају од владара делегиране управљачке и судске надлежности, а тиме и могућност њихове злоупотребе. Из истог разлога присутни су примери замене „господара“ [106] и „властеле“ [108] „судијама“ (*judécătorii*) и обратно, „судије“ се преводе именицом *stăpân(itor)ii* у чл. [33], [34] и [122]. У чл. [91] „царев цариник“ преводи са „omul împăratului, stăpânitoriu sau judécători“. Примера има и у ЗКЈ: „властели“ су преведени са „judécătorii și stăpânitorii“, у чл. 82, а у наредном члану „цари, кнези и сви бољари“ са „împărații și judécătorii“. ³¹ У овим изменама треба тражити још једну потврду настојања преводиоца да текст приближи друштвеној и административно-политичкој стварности свога времена. Додуше, власт и утицај какви се овде приписују судијама, пре би се могли применити на оне који су постојали у угарским жупанијама, под чијом се надлежношћу Банат није налазио у време превођења ДЗ на румунски. ³² И у овом случају, наравно, вреди запажање да је овакав пропис непримењив у правном систему Хабзбуршке монархије те да промене имају послужити томе да се један, у основи средњовековни правни текст, с особеним начином доношења и примене правних норми, учини разумљивијим читаоцу свога времена.

în pizmă

| pizmoť

Именицом *pizmă* (< гр. πείσμα; слов. *pizma* ‘злоба, мржња’) Рум преводи чак пет различитих речи. У члановима [31] и [78] преузима исту реч из предлошка, у

³⁰ Ређе с графијом *stăpân(itor)* и *stăpân(itor)*.

³¹ Andreiev, Cronț, *Loi de jugement*, 183; Марковић, Јусџинијанов закон, 103, 104.

³² Уп. B. Király, *Hungary in the Late Eighteenth Century. The Decline of Enlightened Despotism*, Columbia University Press, New York – London 1969, 108–113.

члану [201] преводи реч *jazva* ‘батине’, у члановима [203] и [204] *vražda* ‘мржња’, у члану [204] *pečalь* ‘злоба’ и у члану [208] *zloba* ‘завада’.

[32] – 23 {58}

și să va face vreo pagubă în satul | čto se zlo učiniti u tomu sělu

Старим славизмом *pagubă* (стсл. *paguba*) обично се означава ‘штета’, приликом превођења израза у којима се налаже плаћање за начињену било какву штету („то нека плати/плате“), али се сама именица у Ков-Соф не користи.

[33] – 24 {103}

cei ce sint supt stăpânire | posadnici

У чл. [19] преведено поимениченим придевом *așezați*, а овде описно: „они који су под [нечијом] влашћу“.

Рум је одељак о кривицама због којих посадници иду пред господарев суд скратио, изоставио набрајање индивидуалних дела („i za sčkve da iduť predь sudьju [...] i za kradьbu i za gusare , i za preuzimь ljudьsky“) и превео само неодређени израз: „i za krivьdu i za prav'du“ = „sau pintru drэptate sau pintru strămbătate“.

[34] – 25 {104}

sluga stăpânului (gospodarев slugа) | poslanikь sudiiinь

У Рум се уопште не говори о позиву на суд, већ о томе да слуга господара злоставља жену, претпостављам, неког господаревог поданика, када овај није код куће. Штавише, предвиђа се могућност да слуга претрпи зло (вероватно уколико се жена супротстави злостављању) и у том случају муж бива ослобођен кривице. У Ков-Соф, у којима је изостављен део средњовековног предлошка па је тиме остао недоречен, говори се о томе да на мужу, који је одсутан од куће, нема кривице уколико се не одазове на суд док га жена не обавести о позиву.

bărbatul să nu aibă néci o vină | da něstь krivь mužь
(муж нека нема никакву кривицу) |
vină (стсл. *вина* ‘кривица’).

[35] – 26 {67}

dajdnicii (они који имају обавезу да плаћају дажбине) dajdea		posad'nici i baštinici danakъ
---	--	--------------------------------------

dajdnic ← *dajde*, рум. *dajdie* (слов. *dažda* 'дажбина').

У Ков-Соф се говори о две категорије сељака – онима који добијају земљу од господара и онима који имају своју наследну земљу. У мешовитим селима заједнички су плаћали дажбине одсеком, при чему је појединачни удео зависио од површине земље коју сељак држи и обрађује. У Рум је реч само о слободним сељацима поседницима, чија је једина обавеза да плаћају порез. Начин плаћања пореза се одређује према подели по данима. Није јасно шта је преводилац имао на уму кад је унео ову измену у односу на предложак, јер порески систем и начин разрезивања и наплате пореза у Темишварском Банату, односно на подручју Темишварске епископије, узима за опорезиву основу само култивисане површине, које сељак поседује или користи, и производе добијене с тих површина. Дакле, порез се разрезајује пропорционално величини поседа и висини приноса.

[36] – 27 {68}

hobagi		мероп'хомъ
--------	--	------------

Српски средњовековни термин за зависне земљораднике *meropsi* Рум преводи приближно одговарајућим термином *hobagi*, рум. *iobagi*, као у чл. [100] (< мађ. *jobbágy* 'зависни сељаци, кметови у Угарској').

iară darea de porție a împăratului iaste		da mu daju u godini peŕŕeru carevu
--	--	------------------------------------

Не помиње се перпера, која се свуда прерачунава у поторе, већ израз *porție a împăratului* „порција царева“. *Portio* је иначе један од термина којим се уопштено, или уз атрибуте који га ближе одређују, именује порез у Хабзбуршкој монархији.³³

și să-i cosească într-o zi la fân		i da mu kosi 1 danъ sěno
-----------------------------------	--	--------------------------

(*să*) *cosească* од глагола *a cosi* (слов. *kositi*).

³³ Уп. Z. Н е r k o v, *Grada za finacijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske*, II, Zagreb 1956, s. v. Porcija, Portio.

[38] – 29 {69}

în sfaturile răutăților | sǎbora sebrova [...] u saboru sebrovu

Себарски сабор преименован је у „злонамерни сабор“, што одговара значењу тог израза у Ков-Соф и у средњовековном изворнику. Промена је у томе што је у Ков-Соф реч о злонамерном окупљању припадника невластеоског staleжа, а у Рум се пропис односи на било кога ко се окупља из зле намере (према властима).

aceluia să i să tae uréhilé și să să dea la | da mu se uși öbrežutǎ , i da se ösmudi
închisoare

Казна одсецања ушију и смуђења замењена је у Рум казном одсецања ушију и затвором. Да ли је преводилац глагол *ösmuditi* разумео као ‘осудити’? И у преради члана {55} ДЗ (чл. [22] Рум), казна смуђења замењена је тамницом.

[39] – 30 {73}

săracul [...] sărac (< срп. буг. *sirakъ*) | sirota

Превођење именице *sirota* са *sărac* не мора нужно да значи да је промењен род из женског у мушки, те да је промењено и значење, имајући у виду да се *sirota* у овом члану редовно преводи (и у средњовековном изворнику) са ‘удовица’, а основно значење румунског славизма *sărac* је ‘сиромаш, појединац без материјалне основе за живот’. Другим речима, избор речи којом је преведена српска именица *sirota* не мора указивати на то да је преводилац погрешно разумео смисао српског предлошка. Именица *sirota* посведочена је већ у старословенском канону, и у мушком и у женском роду, и њено је основно значење ‘сироче’, али и ‘сиромаш, слуга, роб’.³⁴ То значи да у српском предлошку *sirota* не мора бити логичког женског рода и означавати удовицу, већ сироче, које није дорасло да се парници, или сиромаша, који нема новца за то. У том случају, Рум је исправно разумео и превео текст члана у Ков-Соф. У чл. [61] и [131] *sărac* има такође значење ‘сиромаш’ и исправно преводи придев *ubogъ (vel’mi)*, а у чл. [125] њиме се преводи *siroti plač’ni* ‘ожалошћена сирочад’. И у ЗКЈ (чл. 33) Рум је исто поступио (*sirota* = *sărac*), а ту је из контекста готово сигурно да именица *sirota* значи ‘сироче’: „promislникъ jest dondeže vъzrastitъ sirota“.³⁵ У чл. [87] дериватом *sărăcie* ‘сиромаштво’ преводи *suždanъst’vo* (мада би, с обзиром на семантички однос *sărac* = *sirota*, дошло у обзир и значење ‘ропство’, иако није посведочено у речницима), а у чл. [174] истом именицом преводи израз *skudosti radi nuždnъhъ* ‘оскудица у неопходним [стварима]’.

³⁴ И. И. Срезневский, *Материалы для словаря древне-русского языка*, Т. III, Санктпетербург 1912, s.v.; P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 3, Zagreb 1973, s.v.; *Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков)*, ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерка, Э. Благова, Москва 1994, s.v.

³⁵ M. Andréev, G. Gronț, *Loi de jugement*, 165; Марковић, *Јусџинијанов закон*, 83.

У Ков-Соф је искварен смисао средњовековног изворника. Према дословном тумачењу, заступник којег сироче одреди да се парнички у његово име парничкио би се за себе. Исказ је несумњиво бесмислен, те га је Рум преиначио тако да се судије упозоравају да имају посебну пажњу према сиромашу (или сирочету) који не може сам да се парнички или да обезбеди себи правног заступника.

[41] – 32 {76}

У Ков-Соф је пропис измењен и допуњен у односу на средњовековни изворник. Додата је одредба о попаши усева ван граница жупе, тј. у суседним жупама, и тада је новчана казна удвостручена. Употребљен је израз *izvane župe*, тј. вањске жупе. Заправо, *izvane župe* и казна од 100 перпера налазили су се у протографу млађе редакције у наредном члану {77}, судећи према Рав, и то уместо Влаха и Арбанаса из средњовековног изворника. У даљој преради, Ков-Соф је тај одељак пренео у члан {76}. Рум је израз *izvane župe* превео из перспективе починиоца, а не поседа (и његовог власника) који је претрпео штету. Дакле, говори се о ономе који је дошао „извана“, тј. из друге жупе („*cel se au intrat nadins*“), што даје исти смисао.

năvală

| navalice

năvală (< срп. *navala*); у чл. [117]: „*i napad'nu gde na koga*“ = „*dé va da năvală spre cinéva*“.

У конверзији перпере у потор Рум је за основну кривицу попаше у оквиру жупе користио однос 1 : 3 (50 перпера : 150 потора), што значи да је за четвртину смањио казну, а за попашу ван граница жупе однос је уобичајених 1 : 4 (100 перпера : 400 потора).

[42] – 32 {77}

potriță (потрица)

| potakъ (тј. потка)

У наслову чл. 32 Ков-Соф налази се термин *potrica*, а Рум га преноси у текст члана [41]. Рум преводи и *potrica* и *potakъ* речју *potriță*, иако та два термина у Ков-Соф немају исто значење – прво је ‘штета нанета пуштањем стоке у усеве’, а друго ‘глоба за причињену штету’. Додуше, смисао прописа тиме није промењен, јер се у Ков-Соф именује глоба за штету и наводи њен износ, а подразумева се да је настала потрицом, док се у Рум непосредно говори о износу казне коју мора дати онај који је почињено потрицу. Овде имамо (вероватно) једини пример да Рум

директно преузима правни термин из српског предлошка, а не користи славизам из лексичког фонда румунског језика.

Рум прописује казну само за оне који кришом врше потрицу, док у Ков-Соф таквог ограничења нема. Рум такође изоставља град, као насељено место које је потрицом могло претрпети штету. Град се, уз село, јавља у млађој редакцији ДЗ, а средњовековни изворник зна само за село.

Износ казне следи однос 1 : 4 (50 перпера : 200 потора).

[43] – 33 {79.1}

când să pricinuesc și să păréc | što se rečьkaju
să pricinuesc од глагола *a să pricinui* ← *pricină* (слов. *pricina* ‘разлог, узрок’); в. чл. [131], [201], [223].
să păréc од глагола *a să pări*, рум. *a se pări* (стсл. *pъrěti* ‘спорити се, парничити се’); в. чл. [100], [114].

[46] – 35 {14đ/15/16}

У Рум игумане заједнички бирају сабор стараца и световни сабор („*sobor călugăresc și mirénesc*“). Није јасно откуда „мирјани“ у избору игумана у Рум, осим ако преводилац није мислио на мирске свештенике. Међутим, према монашким правилима која су била на снази у Карловачкој митрополији, мирски свештеници нису имали удела у избору манастирског старешине.

Рум изоставља: „*i nadъ tisuštomъ domovъ da e stroitelъ*“.

[47] – 35 {35/36}

<p>și să să țină [...] obicinuite marfă, boi, vaci, oi și ori ce feliu dé marfă (и нека држе [...] обичну стоку, воло- ве, краве, овце и сваку врсту стоке)</p>	<p>i drъžetъ konje , volove , oвce , i vьsěmi čto estъ imъ prilično</p>
--	--

Рум изоставља коње, али додаје краве.

ctitorii să să așeze spre toate pre cum spuné légea (ктитори нека се уведу у сва [права] онако како каже закон)	i kako uspišu svetyi rusovolъ svetyhъ ktitorъ
--	--

У Ков-Соф је прописано да игумани управљају повереном црквом, поред осталог, и према одредбама ктиторских хрисовуља. Као и у другим случајевима где се у Ков-Соф јавља именица *rusovolъ* (в. објашњење уз чл. [15]), преводилац није знао њено значење па је протумачио реченицу према контексту. Тако је у Рум испало да се та одредба односи на ктиторе, тј. на неометано остваривање свих права која су стицали као оснивачи, а која су свакако морала бити прецизирана у оснивачкој хрисовуљи.

Рум је изоставио *ustavъ künovyski*, а глагол *postaviti*, који се на тај израз односи, везао за *kalugere*. Тако је „увести (поставити) устав киновијски (општежитељни)“ преиначено у „увести (поставити) калуђере у манастире“ („iară călugări(i) în mănăstiri să să așeze“). Допуна „kako e koi monastirъ“ ([у зависности од тога] какав је који манастир), иако је преузета дословно у Рум („pre cum-i mănăstirea“), добија због наведене промене другачији смисао. У Ков-Соф, као и у средњовековном изворнику, увођење киновијског уређења у манастире морало се прилагодити статусу, величини, бројности братства и другим особеностима манастира, док се у Рум, будући да се не наглашава обавеза постојања општежитељног уређења у манастирима, указује на постојање и киновијских и идиоритмијских манастира, па је увођење монаха у манастире, тј. ред и обавезе које су морали прихватити у новој заједници, зависило од типа манастирског уређења и бројности обитељи. И поред великих напора карловачких митрополита да се искорени шаренило уређења манастирских заједница, пре свега *осойшиина*, што је ишла подруку с монашком недисциплином и световњачким пороцима међу монаштвом, и уведе киновија и једнообразност у манастирско уређење, таква настојања наилазила су на велики отпор и нису давала трајне резултате.³⁶ Другим речима, у манастирима на подручју Карловачке митрополије није било јединственог уређења и типика. Због тога је, рекао бих, и настала ова измена у Рум.

[48] – 36 {37}

slujba ispovédanii(i) – ‘служба исповедања’; у чл. [196]: *slujba preoției* – ‘свештеничка служба’.

³⁶ Први је покушао да уведе ред у монашки живот митрополит Вићентије Јовановић „Правилима за монахе“, обелодањеним у јесен 1732 (*Serborum in Hungaria degentium synodi et constitutiones ecclesiasticae, Sacrorum conciliorum nove et amplissima collectio*, Т. 39, ed. J. B. Martin et L. Petit, Parisiis 1907, col. 665–680), а потом и Павле Ненадовић 1753 (Д. Р у в а р а ц, *Каг је и како йосѣало ойшииѣ-жиѣије у фрушкојорским манасѣирима*, Српски Сион 1904, 704–705).

ci să trimită călugări iscusiti | нь да posilajutъ kalugera samodrugoga
(samodrugova Соф)

Не можемо бити сигурни у то да ли је у предлошку с којег је начињен превод стајао бројни придев *samodrug* ‘један и још један, тј. двојица’, у лику *samodrugoga* или искварено *samodrugova*, као у Соф. Изражавање мултипликативности бројним придевима или прилозима, који се граде од префикса *само-* и редног броја, присутно је у ДЗ најчешће у варијанти с бројем седам (*самоседми*, *самоседмо*). Од седам примера у средњовековном изворнику (чл. 30, 93, 102, 143, 187, 193, 200), у Ков-Соф је ушло само два – у члану {93} искварено „pređь smotъ sedъmimъ“, и у члану {143}, у неодговарајућем лику „съmosedъmогомъ“. У оба случаја Рум није разумео предлошак (види објашњење уз чл. [76] и [103]). И овде се, изгледа, исто десило, без обзира на то која је варијанта стајала у предлошку, па је Рум, према контексту, изабрао придев *iscusit* ‘искусан’ ← *a iscus* (стсл. *iskusiti*). То значи да је Рум, за разлику од Ков-Соф, прописивао да само по један монах, али искусан, врши духовничку службу међу свештеницима и прикупља дажбине. Истим славизмом Рум је пренео у чл. [10] придев *iskusanъ* из чл. {11} ДЗ.

[49] – 37 {17}

să să ispitească (нека се испитају) | да се iždenu

Уместо казне изгнања из кућа у којима су живели, Рум за такве монахе предвиђа да се испитају, али је крајњи исход исти – да се прикључе братству неког манастира. Није сигурна претпоставка да није разумео лик *iždenu* глагола *izg'nati*, јер је у чл. [9] лик *proženet* глагола *prog'nati*, исправно превео славизмом *a zogoni* → *să-l zogoană* (в. и чл. [62]). С друге стране, глагол *izgoniti* преузео је у чл. [6] у лику *izgonească*, што је славизам који се и иначе среће у румунском – *a izgoni*.

[50] – 37 {18}

Рекло би се да је Рум променио смисао прописа услед погрешног разумевања неких речи и синтаксичког склопа. У Ков-Соф ради се о томе да монаси не смеју да живе у манастиру у границама чијег властелинства је село или област из које су потекли, већ ако се такви нађу треба да иду у манастире у другим крајевима царства и да им се за пут обезбеди храна. У Рум пропис говори о монасима који имају своја имања на властелинству цркве у којој су живели (тако!). Они су дужни да напусте та имања и да их издржава сам манастир, тј. да живе у њему. По моме суду, синтагму „baštinići oтъ tehъ срѣкve“ Рум је схватио, као и на другим местима где се јављају термини *baština* и *baštinić*, као да монаси имају баште (имања) у тој цркви. А у исказу „da idutъ u inъ monastirъ , i da imъ se dava hrana“ изгледа да је пре-видео или погрешно разумео придев *inъ*, па превод „să viețuiască dé la mănăstire“

(да се издржавају од манастира) сугерише да је схватио српски предложак као да монах иде у манастир да му се да храна.

[51] – 37 {19}

răpă să va rocăi
(док се не покаје)

В. објашњење уз чл. [134].

donъdeže se ôbratitъ ôretъ vъ poslušanіe

Рум изоставио на крају члана „i da se pedep'sa“, вероватно зато што је неодређено.

[52] – 37 {29}

fără numai ceia au iubire cătră dumné-
zău ca să fie pustilnici

В. и чл. [184].

raz'ma pustinici , aște boga kto ljubitъ

[53] – 38 {20}

Описујући кривично дело вађења тела мртваца и њиховог спаљивања, Рум додаје појашњење: „și zic că sint strigoii“ (и кажу да су вампири).

У случају откривања починилаца овог дела Ков-Соф прописује да место у којем се то десило плати казну, а починиоца преда судијама, док Рум прејудуцира кривицу починиоца и налаже пресуду по закону и временски неодређену казну утамницења (види и коментар уз следећи члан).

[54] – 39 {21}

Казну доживотног затвора (și la temniță răpă la moarte) Рум је пренео из чл. {20} ДЗ (i zatočenіe da trъritъ do svoe sьm'gti vъ rudahtъ), на чијем је самом крају убележена као казна за свештенике који учествују у спаљивању мртваца. Због тога је она изостављена у чл. [53] Рум, који је превод чл. {20} ДЗ. У Рум је, дакле, за кривицу продаје хришћанина у другу веру предвиђена казна сакаћења, као у Ков-Соф, а потом и доживотна тамница.

[55] – 40 {22}

„Људе властеоске“ Рум је превео само као „људе“, чиме је изгубљен смисао прописа у Ков-Соф, по којем се спречава прелазак властеоских људи на црквена властелинства и налаже њихово враћање господарима. Пошто је први део прописа преиначен у Рум, тако да се говори о људима који „седе“ по црквеним селима и имањима, тј. о црквеним, а не о туђим, тј. о људима световне властеле који „седе“ на црквеним имањима, онда је томе морао бити прилагођен други део, који у Ков-Соф говори о томе „да походи сваки (властеоски човек који је пребегео на црквени посед) своје господару“. Пошто у Рум нема говора о људима различитих господара (црквених и световних), онда им се морао дати разлог за одлазак своје господару, а то је подношење судских жалби. Другим речима, према изменама у Рум, подложници на црквеним властелинствима морали су да се у случају судских жалби обратe свом господару цркве.

[56] – 41 {23}

Рум прецизира разлог посете цара цркви – давање помоћи.

să-l primească bisérica cu cinste | tada da čьstьno egō priemьljutь
primească од глагола *a primi* (стсл. *priimiti*, *prijęti*), и на другим местима у тексту. У чл. [88]: „să nu primească“ = „da ne vьzmetь“; чл. [111]: „pintru căce nu i-au primit“ = „zašto ihь nisu privatili“.

cinste (стсл. *čьstь*); у чл. [77]: *om dé cinste* ‘угледан човек’; в. и чл. [83], [97].

[58] – 42 {25}

Само се цару даје право да влада црквама у Рум, а изоставља се патријарх и царев логотет. Рекло би се да значење термина *лоіошеи* није било познато преводиоцу, а у његово време није ни било високог царског чиновника с тим или сличним називом или надлежностима. Ни у преводу члана {134} ДЗ Рум нема решење за логотета, тј. превод не одговара изворном значењу термина (види објашњење чл. [98]). Међутим, мислим да у истицању само царева власти над црквама лежи настојање преводиоца да прилагоди пропис приликама у Хабзбуршкој монархији, у којој је царева воља била извор привилегија Карловачке митрополије. Другим речима, Рум овом изменом жели да укаже на то да у послове Православне цркве не могу да се мешају ни властела ни жупаније ни римокатолички епископи ни папа нити било које друго лице – осим цара.

a porunci (да наређује) | da oblađaetъ (да управља, влада)
a porunci (стсл. *poročiti*); и поствербал *porunca* ‘наредба’; у чл. [129] и [226]:
povelevaetъ = poruncește.

[60] – 42 {27}

supt alte bisérici, mai mici | роѡъ сѣкву великіе
 (под друге, мање цркве)

Преводилац се није снашао с предлошком, јер је у њему искварено значење средњовековног изворника. Наместо *Велике цркве*, која у средњовековном тексту означава патријаршију, али и сваку епархију, у Ков-Соф се јавља множина. И у оним члановима где се тај израз у Ков-Соф наводи правилно, у једнини, Рум га не преводи (види објашњење уз чл. [7], [17] и [18]). Пошто се, према схватању Рум, царске цркве не могу потчинити некој вишој установи или ауторитету, логична је прерада српског предлошка у обрнутом смеру – забрана да се царске цркве подлажу црквама нижега ранга.

[61] – 43 {28}

Другачије је прописана обавеза каритативне делатности архијереја. У Ков-Соф ту су обавезу прописали ктитори који су основали цркве, а у Рум сам цар; у Ков-Соф архијереји скупљају немоћне и помажу им у црквама, док у Рум они именују изасланика који треба да скупља милостињу, помоћ намењену за издржавање убогих и сиромашних који би потражили помоћ у некој цркви. Додуше, иако Рум наглашава да је сам цар прописао да се цркве имају старати о болесним и сиромашним, начин на који је требало доћи до средстава за испољавање милосрђа – сакупљањем милостиње – био је управо у супротности са ставом царске власти, која је то забрањивала.

să să hrănească mișăii săracii | da se hranetъ ubogihъ
să hrănească од глагола *a hrăni* (стсл. *hraniti*); в. објашњење чл. [14].

[62] – 43 {32}

Рум преводи термин *posadnikъ* описно: *oamenii din sat* „људи из села“, *cei ce au avut* „они које су имали“, *cei risipiți* „они разагнати“.

au zogonit | koi su prognali
 В. објашњење чл. [49].

pre cei risipiți | koe su razgnali
risipit, партицип од глагола *a risipi* (стсл. *rasypati* ‘расути, растурити’). В. и чл. [105], [118]: *să să risipească*.

[63] – 44 {33.1/79.2}

înaintea mitropoliților, și a episcopii, a | da se sude predb̃ svoimi mitropoliti , i
 egumenii | episkopi i igumeni

У Рум би се очекивало и да друге две именице буду у ген. мн. с одређеним чланом: *și episcopilor, egumenilor*. Могуће је да преводилац није разумео да су и облици *i episkopi i igumeni* у инстр. мн. и да се слажу с предлогом *predb̃*, као и *mitropoliti*, већ да су у номинативу. С друге стране, Рум понекад, приликом набрајања, није доследан у навођењу одређеног члана, као нпр. у чл. [10]: „*să ia blagoslovenie de la patriarhul sau de la mitropolitul, sau episcop*“. Додуше, смисао је исти јер се и у Ков-Соф и у Рум говори о томе да архијереји врше судску функцију у парницама црквених подложника.

Члан 44 млађе редакције је хибридан, настао спајањем – због поремећеног редоследа листова протографа, првог дела члана {33} и другог дела члана {79} ДЗ. У Ков-Соф то је спајање механичко док је Рум покушао да му да смисао и слије га у логичку целину. Тако уместо бесмисленог прелаза „*i ako su obadva člověka koi se prut̃ , / i est̃ gospodiñ*...” имамо у Рум: „*și de sint amândoi păreși stăpânitori*“ (ако су обојица који се суде господари). Тиме се проширује дејство овог члана, јер се у Ков-Соф говори само о црквеним (зависним) људима, а овде би се то могло протумачити као да је реч и о властели (властеличићима) који имају баштине на црквеним властелинствима.

[64] – 45 {80}

mărturie – ‘сведок’. Очекивано би било да је преводилац употребио именице *martor* или *martur*, док *mărturie* обично значи ‘доказ’. Међутим, пошто се у старим румунским текстовима, међу којима има и оних старијих од нашег, могу наћи, иако ретке, потврде употребе именице *mărturie* у значењу ‘сведок’, тако је и овде преведено, имајући у виду и чињеницу да је у српском предлошку употребљена управо именица *сведок*. Исто и у члановима [72], иако је тамо у српском предлошку именица *јемац*, и [116].

[67] – 48 {85}

om mai de rănd (обичан човек) | sebarъ
sebarъ се различито преводи у Рум: *slujitor* ‘слуга’ [69]; *oameni proști* „прости, обични људи“ [77]; *altor oamenii miriiani* „други људи мирјани“ [109].

100 перпера = 400 потора
 12 перпера = 48 потора

[68] – 49 {87/86}

cu nevoința | nehoteniemъ
nevoința ← *a nevoi* ← *nevoie* (стсл. *nevolja*).

300 перпера = 500 потора
 Казна је знатно умањена у односу на Ков-Соф. Према уобичајеном односу 1 : 4, требало би да износи 1200 потора.

toată paguba să plătească și judecata | da platitъ ѓsudьbinu krivinu
 Рум је нејасан израз *ѓsudьbina krivina* ‘казна досуђена за кривицу’, разумео као да кривац треба да плати и штету и суђење.

[69] – 50 {94}

iară dă va bate vre un stăpân, pre vre un | aște bietъ vlastelinъ sebra u gradu , ili
 slujitoriu, din cetate sau din sate | u župi
 У Ков-Соф је прецизирано место где су се десиле батине, а Рум то преиначава у место одакле потиче слуга (*sebarъ* = *slujitor*) који је добио батине.

1000 перпера = 4000 потора
 300 перпера = 1200 потора

[70] – 51 {95δ}

У Ков-Соф је прописана најстрожа казна за ударање или убиство свештеника (у средњовековном изворнику је само убиство), а у Рум само за ударање. Рум, дакле,

није предвидео кривично дело убиства свештеника, али је казна остала иста као у Ков-Соф. При томе се наглашава, за разлику од Ков-Соф, да се таква, најстрожа казна прописује само за онога који први заподене кавгу и удари свештено лице.

[72] – 53 {88}

У Ков-Соф се говори о покретању парнице између властелина, док Рум то проширује и на села и говори уопштено о парници а не само о њеном покретању.

У Ков-Соф је суштина члана у томе да је тужилац дужан да обезбеди два јемца, док Рум говори уопштено о томе да две стране у спору морају да обезбеде сведоке достојне поверења. Није јасно зашто је Рум заменио јемце сведоцима, будући да је приликом превођења члана {114} ДЗ разумео и правилно превео реч „јемство“ (в. чл. [86]). В. и објашњење уз чл. [64].

[73] – 54 {89}

Грешка у Ков-Соф, у којем је стање партиципа прошлог промењено из активног у пасивно (*pozvanъ* уместо *pozvanъ[ši]*). Тако је испало, бар у првом делу прописа, да је реч о оптуженом који се не одазива позиву на суд, а не, како је у средњовековном изворнику, о тужиоцу. Тако је превео и Рум („Dă va chiema pre cel vinovat înainteа judécătorilor, și nu va vrea să vină la judécată“). Иако у остатку члана Ков-Соф следи значење средњовековног изворника и ослобађа кривице оптуженог уколико се тужилац не појави на суђењу, Рум је, због почетне грешке Ков-Соф, изменио смисао читавог прописа будући да у наставку говори неодређено о ономе који би се појавио на суђењу (подразумева се из исказа који томе претходи да је то тужилац), и неодређено о ономе који не би дошао на суд. Штавише, за разлику од Ков-Соф, који само предвиђа ослобађање од кривице оптуженог, Рум одређује санкцију за страну која се не појави на суђењу, без обзира на то да ли је у питању тужилац или тужени, и то да се прогласи кривом и оглоби.

dé ar fi și vinovat | аште би и povinanъ byль
В. чл. [28] и [206].

[74] – 55 {90}

zăloagelé | залогe
zălog (стсл. *zalogъ*).

[75] – 56 {92}

У Ков-Соф се говори о томе да онај ко препозна и ухвати крадљивца са својом украденом стварју изван насеља треба да га доведе у најближе село, а на селу лежи одговорност да га преда судијама. У Рум је реч о препознавању украдене ствари код крадљивца изван насеља (није прецизирано да је реч о „својој“ ствари, па се може разумети и као било чија) и о томе да онај који је препознао украдену ствар треба о томе да обавести село, а на селу лежи одговорност да ухвати крадљивца. У оба случаја село је имало да надокнади штету ако не поступи према својој обавези.

[76] – 57 {93}

Невоља у превођењу на румунски, тј. у разлици између Ков-Соф и Рум, делом почива на чињеници да је у млађој редакцији ДЗ изобличен смисао средњовековног изворника, а делом је настала из неразумевања средњовековног значења придева *tužđь* и израза *tužđь člověkъ* и *tužđa zem'lja*. У пропису се говори о преотимању зависних људи (*člověka tuždago* „човека који припада неком другом“, за разлику од средњовековног израза *družnjega člověka*, с истим значењем) с једног властелинства на друго, односно у туђу земљу, у земљу која припада другом господару. Придев *tužđь* Рум преводи са *strein* ‘стран’, па добијамо незаконито дело провођења (пребацавања преко границе) странца у иностранство, што се само делимично поклапа са значењем прописа у Ков-Соф, који би се могао протумачити као помагање нечијим зависним људима да побегну у другу државу (и Ков-Соф и Рум удаљавају се од средњовековног изворника). И казна за ово дело била је нејасна Рум јер је била нејасна и редакторима млађе редакције ДЗ. У средњовековном изворнику казна је била да се украдени подложник врати своме господару с још шесторицом, тј. „*da tu ga dastъ samosedmoga*“, у млађој редакцији то је пренето бесмисленим изразом „*da ga predae predъ smotъ sedъmimъ*“, а Рум је то протумачио тако да се онај који је починио кривично дело преда у руке судијама (*pre acela să-l dea la măna judecătorilor*).

[77] – 58 {98}

doi oameni proști | dva sebra

В. објашњење уз чл. [67].

12 перпера = 400 потора

Вишеструко је повећана казна у односу на Ков-Соф. Разрезано је по 12 перпера за обе стране, укупно 24 перпера, чему је еквивалент 96 потора. Уместо тога, Рум је повећао казну за више од четири пута, тј. уместо односа 1 : 4 имамо 1 : 16,6.

[78] – 59 {99}

în pizmă și în mânia | po piz'my

59 {100}

Рум је изоставио овај члан, вероватно зато што прописује казне за пиромана, као и претходни члан.

[79] – 60 {101}

Рум изоставља прву реченицу: „Nasilia da nestъ nikomu ni za ed'no dugovanje u carevoi zem'li.“

și pre acei sil'nici să-i canonească | a ti nasil'nici da primuť kazань
Уп. чл. 87 ЗКЈ: „tako kazань da priemut“ = „acela să ia cazna“.³⁷

la scriptura judécății | u zakonu svetyhъ oťсъ

Ков-Соф се за одмеравање казне позива на Закон светих отаца, тј. Номоканон, док је у Рум то судска исправа, што значи да је одређивање висине казне препуштено суду.

[80] – 61 {105}

și s-ar preface dé алții pre a doa ora | oне knige кое povtoraeť ustавъ рър'vii
(а ако се преправи од других поново)

Одступање од значења средњовековног изворника потиче већ од млађе редакције ДЗ у којој је глагол *potvarati* ‘оспоравати’, у исказу да Законик оспорава цареву исправу, тј. да она није у складу с његовим одредбама, преиначио у *povtorati/povtarati* ‘понављати’. Због тога у Рум имамо одредбу која нема упориште у првој реченици члана, а то је да се исправа преправља по други пут, поново, иако се претходно не говори о томе да је исправа већ преправљана. Можда зато што се у Ков-Соф двапут користи синтагма *рър'vy ustавъ*.

³⁷ Andreev, Cronț, *Loi de jugement*, 187; Марковић, *Јусџинијанов закон*, 109.

[81] – 61 {107}

100 перпера = 400 потора

silnic vrājmaş | nasil'nikъ
 vrājmaş ← *vrajmă/vrajbă* (стсл. *vražьda*). В. чл. [79].

[82] – 62 {108}

dajdnici împăratului | posadъnikъ судиинъ
 (они који су дажденици цареви, који
 плаћају цару даждине, порезе)

У Рум је тежиште на онима који су дужни да плаћају таксу за увођење у посед, а у Ков-Соф на онима (судским чиновницима) којима се та такса плаћала. Исходиште ове измене, која није преиначила суштину прописа, налази се у већини рукописа млађе редакције Душанова законодавства па и у грани која је послужила као предложак за превођење на румунски. У њима је термин *йрисѡав*, из средњовековног изворника, замењен неодговарајућим изразом *йосадник судијин*, за разлику од Бор, Кар и Врш где је употребљен прикладнији израз – *йосланик судијин*. Рум на различите начине преводи термин *йосадник*, чије је основно значење 'зависни земљорадник' (в. преглед румунских превода у коментару уз чл. [100]), а овде се, по свој прилици, послужио аналогijом са решењем које је применио у чл. [35], у којем је српски израз *йосадници и башѡиници* превео управо са *dajdnici*.

Понешто је измењено и прилагођено у попису такси за увођење у посед:

од земље 3 перп. – 12 пот.
 од села 3 перп. – за седење у селу 12 пот.
 од свега 3 перп. – нема
 од млина 3 перп. – 12 пот.
 од жупе 3 перп. – за башту (*ogradă*) 10 пот.
 од града коњ и хаљине – нема
 од винограда 3 перп. – 12 пот.
 од коња 1 перп. – 4 пот.
 од кобиле 6 дин. – 4 пот.
 од говеда 4 дин. – за вола 4 пот., за краву 6 пот.
 од брава 2 дин. – за овцу 12 бана
 Рум додаје и кошницу (12 бана), свињу (12 бана) и козу (15 бана).

У већини случајева преводилац се држао уобичајеног односа перпере и потора 1 : 4, али се изгледа није снашао с прерачунавањем вредности динара, тим пре што ситан новац *бан* није имао утврђену вредност у односу на главне монете

у Хабзбуршкој монархији. Уколико се држао и односа 3 динара за 1 потор (види објашњење уз чл. [10]), онда је увећао износ неких такси које су у Ков-Соф изражене у динарима – за кобилу удвостручен, а за вола (говедо) утростручен. Ако је пак изједначио 2 динара са 12 бана, онда би 1 потор (3 динара) вредео 18 бана. То значи и да је порез на кошницу и свињу вредео 2 динара, а на козу 2,5 динара. Таква рачуница, међутим, одступа од стварних износа такси, које су средином седамдесетих година XVIII века плаћане царевим порезницима у Тамишком Банату. На пример, према подацима које доноси Ерлер 1774. године, за кошницу се плаћала земаљским властима такса од 4 крајцаре,³⁸ што износи 2,66 потора, тј. безмало 48 бана! С друге стране, крупну стоку, за коју су таксе у Рум прерачунате у поторе, у стварности није опорезивала ни држава ни властелини.

[83] – 63 {110/111}

judécătorii / giudécătorii légilor | судије

У Рум се за судије користи израз „судије закона“.

volnicie nu are a lua în silă | да něсть voljanь uzeti [...] silomь

volnicie ← *volnic* (стсл. *volъnъ*). На другим местима доследно се *voljanь* преводи придевом *volnic*. В. нпр. чл. [89], [91], [96], [100] итд.

din voința lor | ѿť svoego hotenĭa

В. објашњење уз чл. [68].

У Ков-Соф се као починиоци дела вређања судије наводе, поред властеле, насељена места и села, тј. цареви поданици невластеоског порекла. У Рум су кривци обједињени неодређеном заменицом „неко“, тј. било ко.

У Ков-Соф је заповеђено да се путујућим судијама увек указује почаст, док је у Рум почаст и обезбеђење судијама одређено само уколико им неко нанесе зло.

[84] – 64 {112}

rob | суžань
robia | робьст'во

суžань = *rob* и у следећем члану.

³⁸ J. J. Ерлер, *Банай*, Панчево 2004, 65.

Рум изоставио: „ašte estъ oтъbegaљъ oтъ uboga človeka komu estъ utekaљъ to da estъ“.

[86] – 65 {114/115a}

oameni(i) cari sǎ agonisesc prin țări stre-
iné
(људи који се издржавају од страних
земаља)

људие кои се владају изъ туђе зем'ље

У Ков-Соф (и већини осталих преписа млађе редакције) написано је грешком *владају се* уместо *враћају се*. Преводаилац, очекивано, није разумео тај бесмислен исказ па је настојао да га протумачи у контексту читавог прописа. Својим описним преводом, рекло би се, указује на људе који се издржавају радом у страним земљама.

Члан {114} и први део члана {115} ДЗ спојени су у један у Ков-Соф, без интервенција, а Рум их је, као и у другим сличним случајевима, слио у јединствену целину. Тако је кривица из члана {115a} – о примању човека који је побегао из туђе земље – постала у Рум оправдање за ослобађање од обавезе јемства оним јемцима који су странцу пружили јемство.

[87] – 65 {115δ}

sǎrăcie

| suždanьst'vo

В. објашњење уз чл. [39].

[88] – 66 {116}

și nu-i va înștiința la acea împărăție

| ašte o томъ carju ne vъzvestitъ

У Ков-Соф је забрањено присвајати изгубљену ствар под изговором да ће бити враћена власнику, већ о томе треба обавестити цара, док у Рум изгубљену ствар треба предати цару (тј. царству). У оба случаја кривац се кажњавао као крадљивац.

la căpitanul său sau la voevodul

| svoego kapetana i predъ voevodu

[89] – 67 {118}

prin țări streiné, sau al împăratului lui (по страним земљама или [по земљи] њиховога цара)	по carevoi zem'li
---	-------------------

sau în silă a apuca, ceva a lor	ni по silice zagrabiti kup'lju
---------------------------------	--------------------------------

500 перпера = 2000 потора.

[90] – 67 {119}

néguțătorilor să fie slobod, și celor mari și celor mici	тръговъсѣтъ е dan'no , i male i velike kup'lje
---	---

У Ков-Соф се говори о малој и великој роби, тј. ситној и крупној, а у Рум се атрибути *мали* и *велики* односе на трговце.

fără opreală a îmbla prin pământul îm- păratului	bezъ zabave по carevoi zem'li da prodaju
---	--

У Ков-Соф се говори о продаји без ометања, а у Рум о кретању без ометања.

pre cum : târgul i-a duce târg, рум. târg (стсл. <i>trǫgъ</i>).	kako му тръгъ donositъ
---	------------------------

[91] – 67 {120}

omul împăratului, stăpânitoriu sau ju- decători (царев човек, господар или судија)	carinikъ carevъ
--	-----------------

У Ков-Соф трговцима је гарантована слобода кретања по трговима и слобода трговања, а у Рум само кретања, при чему се, по свој прилици, слобода трговања подразумева. В. и претходни члан.

[92] – 67 {122} и 68 {125}

Рум је сјединио ова два члана и то тако што је изоставио највећи део члана {125} и прерадио (прилагодио) само његову завршну одредбу: „*ako tu bude što roginulo , da platitъ emu vъse gostinikъ*“.

Уместо властелина или цариника, потенцијалних криваца за ометање слободне трговине, у Рум је наведен само *stăpânitōr* ‘господар’, што је уобичајен еквивалент за властелина.

Однос новчаног дела казне у преводу члана {122} је уобичајених 1 : 4 (300 перп. : 1200 пот.), а на то се додаје казна из остатка члана {125}: „*și de să va fi ceva pierdut din négoți tot se s-au pierdut să plătească*“ (и ако се нешто изгубило од робе – све што се изгубило нека плати, [разуме се, *stăpânitōr* ‘господар’, а не *gostinikъ* ‘гостионичар’, као у Ков-Соф]).

[93] – 69 {126}

ocolu | ökolina
ocol (слов. *okolъ*); в. и чл. [105].

[94] – 70 {130}

obori | öbori
a obori (стсл. *oboriti*).

Најстрожа казна прописана је не само за оне који сруше цркву, као у Ков-Соф, већ и за оне који је оштете. У Рум је такође прецизирано да се смртна казна има извршити каменовањем.

Иако су чланови {130} и {131} ДЗ сједињени у млађој редакцији у један члан (бр. 70), и то тако што текст тече без прекида, тј. без икаквих графичких ознака које би указивале на некадашњу самосталност његових саставних делова, Рум није, као у већини сличних случајева, настојао да их сједини у логичку и значењску целину, већ их, попут старије редакције ДЗ, наводи као два засебна члана. Међутим, управо зато што у Ков-Соф нема графичке ознаке којом се прописи одвајају

према пореклу и предмету, Рум је ту границу померио према своме разумевању предлошка, па је допуну за место с почетка члана {131} – *na voisci* – ставио на крај члана [94], тј. превода члана {130} – *la oasté*.

[95] – 70 {131}

У Рум је изостављен почетак члана „*na voisci* , *i svade da něšť*“ и то тако што је „*na voisci*“ пребацио на крај претходног члана (види објашњење тамо), а остатак није ни превео.

iară dé să vor certa doi la oasté întră dă- nși și să vor omoră (и убију се)	ako li se svade (dva) i bijut' se
---	-----------------------------------

Није редак случај да се глаголи *biti* и *ubiti* замене због разлике у само једном слову. Такав пример имамо у рукописима старије редакције ДЗ и то управо у одређивању казне у овом члану, која у Стр и Рак гласи „*da se ubiju*“, а у Прз „*da se biju*“ (они који заподену тучу у војсци). Према стању рукописне традиције ДЗ не може се са сигурношћу рећи који од преписа чува старији облик, тј. казну каква је прописана у самом оригиналу ДЗ и, сходно томе, да ли је у наведеном примеру *biti* замењено с *ubiti* или обрнуто. Однос Рум према српском предлошку допушта две могућности: или је у неком несачуваном препису млађе редакције који је послужио као непосредни предлошак за превођење на румунски „*bijut' se*“ грешком преиначено у „*ubijut' se*“, па је тако и преведено или је преводилац Рум у непажњи или брзини разумео облик „*bijut' se*“ као „*ubijut' se*“ и тако га превео.

[96] – 71 {132}

volnici să fie a cumpăra oare ciné dé acel feliu, și acei din pământ strein, vor zice cu prepusul că iaste a lor	da estъ voljanъ kupiti oтъ toga plena , i õni is tuđe zem'lje , ako li tko pot'vori
--	--

Иако је преводилац исправно превео одељак „*i õni is tuđe zem'lje*“ и чак превео знаке интерпункције који га одвајају од осталих делова реченице, тај одељак смештен је у Рум у другачији синтаксички контекст. Док се у Ков-Соф односи на оне који имају право да купују ствари из ратног плена, тј. везује се за исказ који му претходи, у Рум се, конгруенцијом у броју (множина), везује за исказ који му следи, па је тиме промењен смисао у односу на предлошак. Наиме, у Ков-Соф било ко је могао да оспори такву куповину тврдећи уз доказе да је он власник купљене ствари, а у Рум је то право омогућено само „онима из стране земље“.

[97] – 72 {133}

У Ков-Соф је реч о посланицима који се враћају из иностранства и иду ономе који их је послао (цару или господару), а у Рум је, управо обрнуто, реч о посланицима који се шаљу у дипломатске мисије у друге земље.

datori sint a da aceluia mare cinsté		da mu se čini počastъ
V. и наредни пример.		

și să-l petreacă la alt otar din otarul lor cu cinste (и нека пређе почашћен у другу област из њихове области)		ракъ да иде napredъ u ina sela
otar, рум. <i>hotar</i> (< мађ. <i>határ</i> ; срп. <i>atar</i>).		

[98] – 73 {134}

să dea scriitorului 120 . dă potori : și ce- lui mai mare scriitori 24 : de potori		da dastъ logofetu 30 per'perъ , za ruso- volъ , a điaку za pisanie 6 per'perъ
---	--	--

Рум није знао значење термина *λοιοιηειи* (в. и објашњење уз чл. [58]) и обрнуо је хијерархију у канцеларији, али не и одговарајућу новчану накнаду. Обичан писар, који је еквивалент логотету, добија 120 потора (што према уобичајеном односу 1 : 4 одговара износу од 30 перпера), а већи писар (!) добија само 24 потора, што је еквивалент износу од 6 перпера за дијака!

[99] – 74 {136}

Међу потенцијалне примаоце цареве исправе Рум додаје на почетку *la altă împărăție* 'друго царство'.

și néci ce feliu de om să nu să cerce a o ceti, fără acela la care iaste trimisă, și cu bună pază și socotință să meargă (и ниједан човек нека је не оспори осим онога коме је послата, и с добром па- жњом и поштовањем нека иде)		nit'ko da ne preslušaetъ knige careve , ako li bude takova kniga što ne može ōnizihъ volja da dastъ vъ tai časъ
---	--	---

Завршетак члана у Ков-Соф је фрагментаран, изостављени су делови исказа или појединачне речи из средњовековног изворника, који је гласио: „nikto da ne

prěčjuje što piše kniga careva. ako li bude takova kniga što ne može ōnzi s̄vršiti . volja ne ima da dastъ tъ časъ , da grede ōpetъ s knigomъ , kъ caru da ōrověda caru“. Због тога није у целости разумљив, па је преводилац настојао да унесе смисао у одредбу према своме осећају.

[100] – 75 {139}

cei supuși ai pământului împărătesc la stăpânitori, adică iobagi		posadъnikomъ [...] po carevoi zem'li
---	--	--------------------------------------

У чл. [36] (в. тамо) термин *meropsi* преведен је са *hobagi* ‘јобађи’. Овде се пак *posadъnici* преводе алтернативно – описно или именицом *iobagi*. Рум није доследан у превођењу термина *posadъnici*. У чл. [19] преводи га супстантивираним *așezați*, у чл. [33] описно *cei ce sint supt stăpânire*, у чл. [35] синтагму *posadъnici i baștinici* преводи термином *dajdnicii*, у члану [62] преводи неодређено са *oamenii* ‘људи’ или *cei* ‘они’, у члану [82] *posadъnikъ sudiiin* ‘судијин изасланик’ преведен је множином као *dajdnici împăratului*, сва је прилика по аналогоји с преводом у чл. [35], иако је тиме промењено значење израза из предлошка.

robodariu robul		delatelъ
--------------------	--	----------

robodariu ← *robotă/robodă* (стсл. *robota, rabota*).

[101] – 75 {140}

nimenea să nu primească, ori ce om : al cuiva împărat sau stăpân		nit'ko ničieга člověkъ da ne p̄iimi ni сръква ni vlastelinъ ničie
---	--	--

Сувишно *ničie* у Ков-Соф добило је такође сувишан еквивалент у Рум – *al cuiiva*.

Исказивање истог смисла је другачије: у Ков-Соф тежиште је на онима који не смеју да примају туђег човека (црква и властела), а у Рум на припадности (власничком пореклу) туђег човека (царев или господарев), којег би неко примио без царевог одобрења.

[102] – 76 {142}

și s-ar găsi cineva să le vindă (и ако се нађе неко да их прода)		ako se nađe ōtъ niнъ koi godě u koemu prodaist'vu
---	--	--

Рум је разумео именицу *prodaist'vo* као 'продаја', а не као 'издајство'. Отуда у Рум одељак о продаји градова и села које је цар неком уступио, док је у Ков-Соф реч о онима који се ухвате у издајству (цара).

[103] – 76 {143}

У Ков-Соф је измењен смисао средњовековног изворника тиме што је на крају исказа „to v̄se da platit̄“ изостављен субјекат *kraištnik̄*, па уместо на крајишника, у чијој би се области десило разбојништво, на разбојника пада одговорност (подразумева се – уколико буде ухваћен) за накнаду штете коју је начинио у пограничном подручју. Рум се, зачудо, приближава значењу средњовековног изворника и наглашава одговорност крајишника за начињену штету, али пошто није разумео значење бројне именице *s̄v̄tosed̄v̄torom̄* 'седмоструко', износ казне није седмоструко увећани еквивалент штете, као у Ков-Соф, већ јој је сразмеран.

Рум није доследан у превођењу и прављењу разлике између *gusara* 'разбојника' и *taata* 'крадљивца'. У чл. [105], *gusari i taati* превео је са *hoṭi t̄alh̄ari*, иако би дослован превод, према редоследу именица у предлошку, подразумевао да се прво наведу *t̄alh̄ari* 'разбојници' па *hoṭi* 'крадљивци'. Међутим, у чл. [112], у чијем предлошку је наведено *gusar̄ ili taat̄*, преводи са *t̄alh̄ari sau lotri* „разбојници или крадљивци“. У овом члану, *gusar̄* поново преводи неадекватно са *hoṭ*, а у чл. [152] и [153] преводи *tat̄* са *t̄alhar*, а *tat'ba* са *t̄alh̄arii*, што такође није у складу с основним значењем румунских еквивалената. Најзад у чл. [88] *tat̄ i gusar̄* преводи са *fur*, чије је основно значење 'крадљивац'. Иако је, за невољу, члан 48 ЕН, у којем се употребљава именица *razboinik̄*, за разлику од *gusar̄* у ДЗ, Рум изоставио из превода, ипак можемо с доста сигурности претпоставити који би еквивалент употребио на основу чињенице да у чл. [220] глагол у лику *raz̄v̄boin̄ičestvova* „починио разбојништво“ преводи са *au t̄alh̄arit*, док је *sv̄etotatac̄* преведен описно: *care s̄ă num̄ără lotru d̄e s̄finṭi* „који се сматра за крадљивца светаца“. Рум чак *tati i gusari* или само *tati* преводи именицом ширег значења *r̄ai* 'злочинци', у чл. [105], [106] и [107]. Утисак недоследности у превођењу и слободе у избору речи појачавају и решења у ЗКЈ. Именицу *tat̄* у чл. 23, 35, 36, 52, 71 и 76 исправно преводи са *fur*, али у 72. члану са *t̄alhar*, а *tat'ba* у чл. 12 са *furṭiṣag*. У чл. 74 *tati i gusari* преводи са *lotri ṣi t̄alharii*.³⁹ Међутим, „*ili raz'boinicy v̄shitet̄*“, у чл. 28, преведено је: „*sau furul ṭl va fura*“, а „*da budut̄ mučeni podob̄no razboinikom̄*“, у чл. 75, „*s̄ă fie muncit̄i ca ṣi t̄alharii*“.⁴⁰

³⁹ Andréev, Cronṭ, *Loi de jugement*, 159, 163, 165, 167, 171, 179; Марковић, *Јусѿинијанов закон*, 77, 81, 84, 90, 100, 101.

⁴⁰ Andréev, Cronṭ, *Loi de jugement*, 163, 179; Марковић, *Јусѿинијанов закон*, 82, 101.

păzitor | kraišnikъ
păzitor ‘чувар’ ← *a păzi* (слов. *paziti*); в. објашњење уз чл. [113].

[104] – 77 {144}

vre un stăpân sau vre un om prost fu- | vlastelinъ ili inъ človēkъ pobegalacъ
 gitoriu

За навођење припадника невластеоског сталежа напоредо с властелом Рум је изабрао израз *om prost* ‘прост, обичан човек’.

[105] – 78 {145}

în cetăți în orașe, în sate | po vsěhъ zem’ljahъ , i po gradovihъ i
 (у утврђеним градовима, у местима, | po župahъ , i po krainahъ
 у селима)

hoți tâlhari, sau oamenii cei răi | gusari i taati
 (лопови, разбојници или злочинци)

și să plătească toată paguba ce au făcut | i da platitъ vsе to što e učinilъ taatъ i
 acei răi | gusarъ
 (ти злочинци)

să să dea la grea moarte | da se obešajutъ strъmoglavъ
 (дословно: да се предају тешкој смрти)

78 {146} и {150}

Рум их изоставља јер је, по свој прилици, чл. {146} сматрао сувишним у односу на оно што је речено преводом чл. {145}, а чл. {150} говори о „светлом цару“ који установљује доказивање кривице или невиности путем тзв. Божјег суда, што свакако није било у складу с правним уређењем Хабзбуршке монархије.

[106] – 78 {147}

iară dé vor fi spus la judecători | ako su kazali vlastel’ci gospodaremъ
 (а ако се каже судијама)

У Ков-Соф се говори о господарима области и властеоских имања који не би реаговали на дојаву о деловању разбојника и крадљиваца на подручју под њиховом влашћу или управом, док је у Рум одговорност непосредно на судијама.

ca și cei răi (као и ти злочинци) | kako i taati

[107] – 79 {148}

Превод је обесмислио садржину и циљ члана {148} у Ков-Соф, највише стога јер је преводилац глагол *preslušati* ‘оглушити се о нешто, пречути’ разумео као ‘слушати’, а именицу *preslušnik* ‘непослушник, онај који се оглушује о заповести’ као ‘онај који слуша’. У Ков-Соф се говори о обавези поступања по судским наложима и пресудама које се тичу кривица што су их починили крадљивци или разбојници. Рум пак преиначава ту одредбу тако да говори о судским пресудама у корист „тих злочинаца“ и предвиђа казне за оне који буду „послушали“ такве исправе (și ciné s-are ținé și ar crede acea driptate), насупрот српском: „te tko presluša knigu sudie careva“.

У Ков-Соф они који не поступи према исправи царског судије у вези с крађом и разбојништвом кажњавају се „jako preslušnici carevi“, а у Рум онај који верује у исправе издате у корист разбојника и крадљивца треба да буде осуђен „ca și ceia se ascultă tainé împărătești“ (као и онај који слуша царске тајне), што у крајњем исходу не противречи једно другом, јер се румунским изразом указује на оне који уходе цара, па се по природи своје нечасне радње могу сврстати у цареve непослушнике и невернике.

să fie osindiți | da ôsuždajut' se
osindit, партицип од глагола *a osindi*, рум. *a osândi* (стсл. *osqđiti, osqđzdati*).

[108] – 79 {151}

iară pintru mai puțini să fie, 6 :: și mai | i za pomanje 12 a za malehno 6
dé puțini : și; 4 : să fie

У Рум је смањен број поротника-судија за средње тешка и лака дела. У првом случају упола мањи, а у другом за трећину. Да ли је то прилагођавање пракси народних судова тога времена у Тамишком Банату?

[109] – 79 {152}

Верзија члана {152} у Ков-Соф потпуно је променила смисао средњовековног изворника пошто су неке важне речи изостављене, укључујући и свршетак члана. Заправо, није ни јасно на шта се или на кога пропис односи. Због тога не чуди да Рум није разумео смисао прописа па га је протумачио општом одредбом о сталешкој подели по којој моћни имају власт, а обични цареви поданици треба да им буду покорни. У Ков-Соф, исказу „*da su velikumъ vlastelomъ veće vlasti*“ недостаје на крају реч *porotci* или, према Рав, *sudije*, јер се у средњовековном изворнику радило о одређивању сталешког карактера поротног суда (поротници се бирају према друштвеном положају парничара). Рум је то протумачио дословно: „*sa să fie la cei mai marii putere să aibă*“ (да буде да велики имају моћ), тј. да, према речи-ма српског предлошка, велика властела има већу власт.

На сличан начин, нејасан, фрагментаран исказ у Ков-Соф „*a seberomъ družina da nestъ u vlasteljeъhъ narečenъny*“, који је у млађој редакцији, судећи према примеру у Рав, требало да гласи отприлике „*a sebrum sebrî stareišie družina ih. i da nêst u vlastele narečenъ ni sьrod'nikъ, ni prijatelъ, ni riz'matorъ*“, Рум је схватио тако да себри (обични људи) не могу да уђу у ред властеле, не могу да постану властела. То се одразило на превод: „*iară altor oamenii miriiani nu să cadé a fi potrivă cu cei mai mari*“ (а други људи мирјани не треба да буду против великих).

[112] – 82 {160.1}

tălhari, sau lotri

| gusarъ , ili taatъ

[113] – 83 {160.2}

să meargă la stăpănul străjarilor
să-l petreacă straja ca să-l dea în sama
altor străjani

da ide къ poglavaromъ stražan'skimъ
i da ga predastъ straža , straži

strajă (стсл. *straža*); *străjar/străjan* (стсрп. *stražarъ*; стсл. *stražъ*) Уп. чл. 82 ЗКЈ: *strajam i stražnikom tamъničnimъ = la strajarii temniților*;⁴¹ израз посведочен већ у старословенском канону – *тътъничьныи стражь* ‘затворски стражар’⁴²

cu rază bună să să păzească (с добром пажњом нека буде чуван)

rază ← *a păzi*; в. објашњење уз чл. [103].

⁴¹ Andreev, Cronț, *Loi de jugement*, 183; Марковић, *Јустинијанов закон*, 103.

⁴² *Старославянский словарь*, s. v. стражь.

[114] – 83 {161}

părăși

| parci

pără, рум. *pără* ‘парница’, поствербал од глагола *a pârî* (в. објашњење уз чл. [43]).

Ков-Соф је испустио делове текста средњовековног предлошка, а оно што је претекло преформулисао до неразумљивости. Стога је и Рум покушавао да открије стварно значење, па се, преводећи и тумачећи још више удаљио од средњовековног предлошка, али је његова формулација бар разумљива.

[116] – 85 {163δ/167}

Ова два члана су у Ков-Соф сједињени у један, без везивних речи или израза. Рум је, као и увек у случајевима хибридних чланова, настојао да два неповезана прописа у предлошку слије у један, али је то, по правилу, имало за исход скраћење и промену смисла изворника. Пошто први члан говори о посланицима послатим од судија, Рум је цео пропис посветио путујућим судијама и то само једном елементу доказног поступка у процесима које су били надлежни да воде. Према Рум, судије које суде по земљи морају веровати оном парничару који успе да обезбеди више сведока, док је у Ков-Соф реч о томе да судски посланици морају бити достојни поверења {163δ} и о парничном правилу по којем се исказ дат на суду не може мењати {167}. В. и објашњење уз чл. [64].

[117] – 86 {166}

beții cari sint în veacul lor, biteanghe
și bețiți
(они који се увек опијају, битанге и
пијанице)

| pianice koi se skitajutъ

iară dé va aruca ceva din hainé
(а ако зграби нешто од хаљина)

| ako li koga pïanъ zderetъ

Хаљине се, међутим, помињу у Рав: „aște li što ot koga pïjanъ uz’me halinu“. У Рав се, осим тога, не наводе *ïaiуче*, које су изостале и у Рум.

Казна затвора за пијаницу смањена је у Рум с 12 на 3 дана, а новчана казна с очекиваних 160 потора, која би, према уобичајеној сразмери 1 : 4, одговарала казни од 40 перпера у Ков-Соф, на 120 потора (што одговара односу 1 : 3).

[118] – 87 {169a/169b}

Рум је поново слио два прописа који чине хибридни члан у Ков-Соф. Пошто се оба првобитна члана односе на неовлашћено ковање новца, и то први у граду, а други у селу, Рум је, да би избегао непотребно понављање, сјединио навођење места у којем је дело извршено („*acel sat sau oraș*“), као и казну за фалсификатора и место у којем је дело извршено. При томе је казне које су засебно одређене за град (глоба) и село (пленидба), кумулативно наметнуо за оба типа насеља.

У Ков-Соф није прецизирано коме се плаћа глоба за неовлашћено ковање новца, већ ко одређује висину глобе, а у Рум стоји да се глоба плаћа цркви (тако!), али не и ко је разрезује.

[119] – 88 {I}

cel ce va face, curvie cu dobitoc | *iže bludъ sьt'voritъ sь skotomъ*
curvie ← *curvă* (слов. *kurva*); и у чл. [132]. И глагол *a curvi* ‘блудничити’, истог порекла; в. нпр. чл. [25], [137] итд.
dobitoc (слов. *dobytkъ* ‘стока’). И у чл. [134] и [220].

trupul lui să i să tae | *sram'ni udъ da mu se otysečety*
У савременом румунском *trup* (стсл. *trupъ*) значи ‘трупло, тело, леш’, као и у псл. (и у чл. [212]: *tělo mьr't'voe* = *trupul mort*), али у XVIII веку могао је да има и значење ‘мушки полни уд’, као у овом члану.

și să arunce în foc să ardă, amândoa | *i po tomъ sьžešti oġnjemъ oboe i člově-*
părți | *ka i skota s nimъ*
У великом румунском номоканону, штампаном 1652, прописано је да се мушкарцу или жени који почине блуд са животињом има прво одрубити глава, а потом и човек и животиња да се спале.⁴³

Рум изоставља: „*jakože rečen'no bystъ na svetyi sьborehъ*“.

⁴³ *Îndreptarea legii*, 306, Glava 334.

[120] – 89 {II/III}

pre cum arată sfânta pravilă, a sfinților
părinți cei apostolicești
(као што одређују Света правила све-
тих отаца апостолских)

jakože pišetъ svetaja vъstočnaa katholi-
časkaа apostol'ska crъkovъ

iară celor ce sint robiți

| a suštimъ u robъstvъu

robit ‘који је у ропству’, партицип од *a robi* ← *rob* (стсл. *rabъ, robъ*).

Рум изоставља: „i poklisaremъ“.

У Ков је погрешно написано „věstъ kanona“ уместо „něstъ kanona“, како је у Соф. Рум прати исправан смисао какав је у Соф. Додуше, превод није дослован, па уместо јасне одредбе у Соф да само посланицима и заробљеницима није забрањено да једу и пију с иновернима, Рум прописује неодређено да се таквима учини лакши канон, тј. духовна казна, подразумева се у односу на све остале који обедују с јеретицима, наведене у претходној одредби.

[121] – 90 {IV/V}

sabie

| маць

sabie (< мађ. *szábya*; срп. *sabija, sablja*). Исто у чл. [126] и у преводу чл. 86 ЗКЈ.⁴⁴

Казна у Рум вишеструко је повећана. За намерно оштећење нечијег крова – 100 перпера : 1500 потора (уместо 400 потора; то је однос 1 : 15 уместо уобичајеног 1 : 4); за поновљено исто дело – 300 перпера : 4000 потора (уместо 1200 потора; однос је 1 : 13,33).

[122] – 90 {VI}

și să plătească acea gloabă, și paguba ce
s-au făcut

| i da platitъ vrazđu svъvorenu

⁴⁴ Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 185; Марковић, *Јустинијанов закон*, 108.

iară dé va fi fost trimis dé la stăpănitori | aște li sudiinŭ budetŭ poslanikŭ
(а ако буде послат од господара)

Да ли је то одраз судских надлежности господара имања? В. објашњење уз чл. [31].

[123] – 91 {VII}

pintru datorii cea dé obște | za dŭlgŭ kumun'sky
Види објашњење уз чл. [4].

după obicei (по обичају) | sŭ obličeniemŭ

Рум није разумео именицу *obličenje* ‘доказ’, па ју је прочитао, односно заменио речју која је морфолошки слична – *obicei* (стсл. *obučai*) – а може се уклопити у смисао прописа.

Рум изоставио с краја, као сувишно: „kako moŭetŭ edinŭ i kupovati i ceniti“.

[124] – 92 {VIII}

muere jalnică | žena plačev'na
jalnică, ж. р. ← *jalnic* (слов. *žalnikŭ*).

dé va [...] îndrăzni | aște dŭr'z'netŭ

a îndrăzni ← *în* + *drăzni* (стсл. *drŭzati*, *drŭznoŭti* ‘осмелити се, дрзнути се, усудити се’). И када нема одговарајућег глагола у српском предлошку, Рум га користи за исказивање кршења забране. В. нпр. чл. [128]: „și va îndrăzni a să mărita“ (и усуди се да се уда) = „i posag'netŭ za inogo muŭa“.

vremia | vreme
В. чл. [167].

și cel ce va lua, așa credința să aibă bărbatul de la dănsa | jako ni tomu muŭu vŭzimajuŭtu ju , ro-
(и онај који ће је узети, такву веру | dobaetŭ věru imēti vŭ takovei ženi
нека има [нови] муж у њу)

У Рум без негације, па се може протумачити да муж треба да има веру у такву жену. Заправо, имајући у виду контекст што почива на исказу који следи, говори се о томе да муж у жену има веру сразмерну чињеници да није била верна ни мртвом ни живом мужу, другим речима, да не треба да јој верује.

[125] – 93 {IX}

У Рум је испуштен субјекат напада на удову и сирочиће – њихов поверилац – мада се он из контекста подразумева.

a săracilor celor obidiți | na sirote plăcne
obidit партицип од глагола *a obidi* ← *obidă* (стсл. *obida* ‘неправда, штета’, и глагол *obidēti*).

У Ков-Соф је време жалости ограничено на 15 дана, док је у Рум тај рок остављен.

У Ков-Соф се узнемиравање због дуга забрањује чак и ако је у питању царски или комунални дуг, док је у Рум реч о црквеном дугу.

[126] – 94 {X/XI}

ci o va ceti | нь pročitaei
a ceti, рум. *a citi* (стсл. *čisti*, ‘читати’).

să pătreacă toată cazna (стсл. *kaznъ*) | da podbyležitъ vinu
 В. чл. [79] и [132].

[127] – 95 {XII.1}

Неограничено трајање обавезе супруге да чека мужа из војске и да се не уда за другога док се не увери да јој муж није жив исказано је у Ков-Соф метафорично, временом од сто година. У Рум је то измењено утолико што се предвиђа да војник може остати на војном походу макар и сто година.

veste (стсл. *věstь*). И у наредном члану.

[128] – 95 {XII.2/XIII/XIV}

și o va lua alt voinic | aște ju poimetъ voinikъ

curvar (слов. *kurьvarь*) | blud'nikь

И на другим местима у тексту. В. чл. [135], [136]. У чл. [170] истом речју преводи се именица женског рода *blud'nica*.

macar dé va fi fost și la robie | i aște u rob'st'vo upadъnetь

Рум изоставио из чл. {XIII}: „aște li žena posag'netь za inogo muža , mužь ee egda svobodit' se oть rob'st'va i p̄iidetь voljanь estь vъzvratiti svoju ženu vъspetь“, свакако зато што је сматрао да не треба да понавља одредбу већ наведену у преводу претходног члана, {XII.2}, а то је да муж који се врати из војске има право да врати на-траг жену која се у међувремену преудала. По преводиочевом исправном суду, за то његово право није пресудно да ли се на походу задржао зато што је потрајао или зато што је био заробљен. Рав такође изоставља цитирани одељак.

iară în pravilă zice | nekoj zakonь geče
pravilă (стсл. *pravilo* ‘правило, пропис, канон’).

У члану {XIV} млађе редакције ДЗ наводи се други пропис о истом правном питању, који одређује да жена не мора чекати мужа из војске дуже од пет година да би се преудала, уколико о његовој судбини ништа не сазна. Рум, међутим, констатује да је тешко жени чекати мужа 100 година, што је, према временској одредници, у вези с претходним чланом, [127], али и с њим у супротности, јер се не прецизира рок после којег жена може да се преуда уколико не добије никакве вести о судбини свога мужа.

[129] – 96 {XV}

dé va silui cinéva fata în silă | aște kto rasъ'litь dēvicu
a silui (слов. *silovati*); в.чл. [133], [170].

[130] – 96 {XVI.1}

У Рум није изричито наведено да су родитељи сазнали за недозвољено, али својевољно, предбрачно прво сексуално искуство своје кћери и да су пристали на њену удају, већ да је међусобни пристанак младих довољан услов да „без препреке буде венчање“ (*aceasta fără orreală poate fi nunta și să o ia lui dé muere*). Рекло би се, према наведеном, да у Рум није неопходан родитељски пристанак да недозвољена

полна веза њихове кћери, уколико је била обострано добровољна, прерасте у брак. Међутим, родитељска сагласност се ипак подразумева, како проистиче из наредног члана, [131], у којем се говори о могућности да родитељи не дају пристанак.

За разлику од Рум, у којем је обострана жеља будућих супружника била неопходан услов за брак, у Ков-Соф довољно је да само младић жели да узме за супругу девојку с којом је ступио у полне односе, наравно, ако њени родитељи на то пристану.

[131] – 96 {XVII}

foarte bogat (стсл. <i>bogatъ</i>)		bogatъ
foarte sărac		ubogъ vel'mi
<i>vel'mi ubogъ</i> = <i>foarte sărac</i> , и у преводу чл. 10 ЗКJ. ⁴⁵		

У Ков-Соф је доња граница за склапање веридбе, односно брака, макар и ако је кћер обешчашћена, 13 година, а у Рум 12 година. Овај члан ослања се на пропис наведен у 16. глави Г састава Скраћене синтагме Матије Властара,⁴⁶ мада је у Православној цркви одређено и световним законима и канонима, наведеним у разним номоканонским зборницима, укључујући нпр. и Синтагму Матије Властара, која цитира и Новелу о веридби цара Алексија I Комнина,⁴⁷ да је доња граница за ступање у брак 12 година за женски пол и 14 за мушки пол. Није искључено да је преводилац променио годину управо држећи се неког од номоканонских зборника – поменуте Властареве Синтагме или *Îndreptarea legii*.⁴⁸

tribuește să aștepte până la <u>vârstea</u> mă- ritişului		da ožidaetъ braka <u>vreme</u>
<i>vârste</i> , рум. <i>vârsta</i> (стсл. <i>vrъsta</i> 'узраст', и у румунском); в. и чл. [148], [223], [226].		

Последњи став је скраћен и преиначен у Рум. Изостављена је одредба: „aște li že ras'tlenia radi hoštetъ razdrešiti sii rečъ raspustiti , pitania takovoe dѐlo trebuetъ , da razdrešaetъ se obručeniē“. У Ков-Соф се, дакле, одређује да родитељи који желе да раскину веридбу малолетне кћери због обешчашћења треба да добију црквену дозволу, а силоватељ је дужан да плати трећину имања девојци. У Рум је задржана

⁴⁵ Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 159; Марковић, *Јусџинијанов закон*, 77.

⁴⁶ *Законик IV*, 140.

⁴⁷ Новаковић, *Синџајмај*, 189.

⁴⁸ *Îndreptarea legii*, 174–175, 213.

само ова обавеза силоватеља и то везана за одредбу претходног става, а то је да се, уз родитељски пристанак, мора чекати да девојка дође у године за удају, а у том раздобљу младић треба да њој (и њеним) родитељима то чекање надокнади давањем трећине свог имања. Другим речима, уопште није предвиђена могућност раскидања веридбе у случају да је девојчица обешчашћена пре 12, односно 13. године.

[132] – 97 {XVIII}

iară acea muere să să căzneasă ca o cur- vă căzneasă од глагола <i>a căzni</i> (слов. <i>kazniti</i>); в. чл. [79] и [126].	ta žena da prīimitъ kazanъ , i da se mučitъ jako bludъnica
--	---

Рум изоставио: „a tu v̄su vinu da podb̄ležitъ ta žena , tako bo estъ jako i pročee bludъnice“, јер је у претходном ставу одређена казна за неверну жену, а Рум је овом интервенцијом нагласио да се женино неверство кажњава на исти начин, било да је прељубу учинила с ожењеним или с неожењеним мушкарцем.

Рум је изједначио казне за ожењеног и за неожењеног мушкарца који је учинио прељубу. Заправо, казну за ожењеног мушкарца прељубника снизио је на ниво казне за неожењеног.

Ожењен – 100 перпера : 120 потора (очекивано 400).

Неожењен – 30 перпера : 120 потора.

[133] – 97 {XIX}

Није јасно да ли је у Рум удовица починила блуд уз обострану вољу, као у Ков-Соф, или га је починила својом вољом („și va face cu voe“). У сваком случају, обоје подлежу казни, за разлику од Ков-Соф, где само она подлеже казни.

să retreasă toată rușinea (нека потпадне под срамоту)	da podb̄ležitъ v̄ražd̄u
--	-------------------------

Изгледа да је у писању новчане казне за силовање Рум испустио последњу нулу. Уместо 1200 потора, што је еквивалент српских 300 перпера, уписано је 120 потора, што одговара казни од само 30 перпера. Могуће је и да је махинално уписао износ казне који се два пута наводи у претходном члану.

ЕПИТИМИЈНИ НОМОКАНОН

[134] – 28

У Ков-Соф на маргинама се уз поједина правила налазе упуте на друга дела и унакрсне референце, које су преузете из руског предлошка. Маргинална белешка уз ово правило – „*vasilia: velikago: pravilo: 58, 62, 63*“ – Рум је изоставио, као и све остале, па се појединачни примери неће наводити на одговарајућем месту. Рум је такође изоставио и нумерацију правилâ.

cel ce face preacurvie | preljuboděi

dé sã va pocãi | ašte pokaet' se
a sã pocãi (стсл. *pokajati se*); и на другим местима у тексту. В. чл. [51], [152], [209], [216]. И варијанта *a cãi* (стсл. *kajati se*), у чл. [222].

[135] – 28

Други став члана 28, који је истакнут киноварним иницијалом у Ков-Соф, Рум је издвојио у засебан члан.

pravilã | pravilo

И на другим местима у тексту ЕН.

Ков-Соф се исправно позива на 59. правило Василија Великога, а Рум на 58. правило. Вероватно се повео за маргиналном упутом у српском предлошку, што се односи на први став овог члана (у Рум чл. [134]), о прељубницима, хомосексуалцима и содомитима, која упућује на правила Василија Великога 58 (прељубници), 62 (хомосексуалци) и 63 (содомити).

[136] – 28bis

preotul curvariu sau preacurvariu | svešten'nikъ съbludivyi , ili preljubo-
 děist'vo

sau cu mueria sa în parte bărbătească
va curvi
(или са својом женом с мушке стране
ако блудници)

ili muženeistov'st'ovavvi na svoju ženu

Међу гресима због којих се свештеници лишавају свог позива Рум је изоставио: „ili vьlhvomъ sebe predavvi“.

Уместо 51. правила Василија Великог, Рум наводи број правила који је требало да стоји у претходном члану – 59.

a sfântului vasilie cel mare

velikago vasilia

sfânt, рум. *sfânt* (стсл. *svęto*); и у осталим случајевима када уз име светог у Ков-Соф нема светачког атрибута, најчешће у навођењу Василија Великог. Иначе, редовно овим придевом преноси *sveti* из предлошка.

[138] – 29

Други став чл. 29, који је истакнут киноварним иницијалом, Рум је издвојио у засебан члан.

Mathei grăiaște întru a sa postire
(Матија каже, током свога поста)

Mat'thei že , vь post'nicě glagoletъ

Формулација Ков-Соф није била јасна преводиоцу. Она упућује на Правила светог Јована Посника, у допунском делу Синтагме Матије Властара. Рум је то, међутим, схватио као да је Матија (Властар) прописао правило током поста.

grăiaște од глагола *a grăi* (слов. *grajati*). И у чл. [167].

postire ← *a posti* (стсл. *postiti se*).

Рум је изоставио: „estъ sest'ra“, која представља објекат блуда. У овом члану реч је о сестри по мајци или по оцу, за разлику од сестре рођене од истих родитеља, из претходног члана. Да је реч о сестри јасно је из контекста везаног за одредбу претходног члана.

Рум је изоставио: „po pravilu velikago vasilia“.

[139] – 30

cu néroată-sa (с нећаком својом) | i sь tašteju , i s materiju taštinoju

Ташту и таштину мајку (вероватно женину маћеху) Рум замењује нећаком. Овај родбински термин у румунском има више значења, данас је прво значење ‘унука’, затим тек ‘брата или сестрина ћерка’.

Казну забране причешћа Рум је смањио с 11 на 7 година.

după pravila sfântului vasilie. 77 | po 77mu , i 79mu , pravilu togožde
(тј. св. Василија)

Ово није грешка у превођењу, јер у грани преписа коју оличава Соф стоји само 77. правило. Тако је зацело писало и у предлошку Рум.

[141] – 32

cu sora cea dintăi a nuroru-sa | sь sest'riñoju рђгвоју sest'roju

Погрешан превод: „рођена сестра своје снахе“ уместо „рођака у првом колелу“ (што је сестра од стрица итд.).

Казна у Рум смањена с 10 на 9 година, можда и као последица грешке у предлошку или превида у читању због сличности два броја када се пишу словима – разлика је само у једном слову.

[142] – 33

cu a doao soră | sь v'torosest'riñoju

Не постоји одговарајући еквивалент у румунском за израз *v'torosest'rina* „кћи сестре од стрица итд.“, па га преводи неодређено „друга сестра“ или „сестра у другом колелу“.

[143] и [144] – 34 и 35

Рум је доста слободно превео српске речи *kuma* и *priem'nica* ‘кумица’, у складу с кумовским обичајима код Румуна, који разликују куму на рођењу и куму на крштењу. Куму, тј. кумичину мајку заменио је кумицом (бабицом) која је починиоца држала на рођењу (*nănașă*) или њеном мајком, а кумицу је заменила права или добра кума (*bună nănașă*), која је починиоца држала на крштењу.

Рум је пермутовао и трајање казне између два члана. У члану [143] прописано је 12 година уместо 11, а у [144] 11 година уместо 12.

[147] – 38

iară cu maşte-sa dé să va mestéca | iže na maćehu vьz'neistovi se
maşte, рум. maştehă (слов. mašteha).

a să mesteca/a să amesteca – овде се први пут употребљава овај глагол. У чл. [165], глаголом у лику *a amesteca*, преводи се *valjajut' se*, а у [149] и [160] *pasti se* [у грех]. Међутим, *pasti se* [у грех] у чл. [159] преводи се глаголом *a curvi* 'блудничити'. У другим случајевима, најпре у чл. [158], Рум преноси српско *směsiti se/směšati se* [телесно].

Блуд с маћехом изједначава се по висини казне с блудом с полусестром (в. чл. [138]). Међутим, у Ков-Соф се говори само о блуду с полусестром по оцу, док Рум додаје и по мајци.

[148] – 39

după pravila sfântului Ioan zlatoust | po svetomu iōan'nu post'niku

Рум је грешком Јована Посника заменио Јованом Златоустим, мада му се у даљем тексту таква грешка није поновила.

[149] – 40

și va face cu fecior tinăr preacurvie | preljuboděist'va dьgъži pravilo
(и буде учинила прељубу с младим момком)

Рум је преформулисао члан делом и зато што није био потпуно разумљив, јер је у Ков-Соф изостављен кључни одељак – „aște že imuť muža“ – који везује први и други став.

să opréște în 12 ani | množaišaa lěta vьseg'da dьgъži

Неодређено повећање казне за удате жене које су починиле блуд у Рум је ограничено на 12 година, по аналогiji с претходним чланом.

postul | postь
В. објашњење уз чл. [138].

Рум изоставља крај члана јер понавља већ изречену забрану: „bѣльсѣмь во ѿтъ ѷепь своиѣ закон'ныхъ съблjudати се jakoѷе рече се на вѣсь постъ“.

41 и 42

Рум изоставља ова два правила вероватно зато што се о противприродном блуду мушкарца с женом, бар када су у питању починиоци свештеници, говори у члановима 28 и 28bis.

[150] – 43

rărintelé (родитељ) | rotitelъ

Не ради се о томе да Рум није разумео реч *rotitelъ* ‘онај који се заклинѣ’ па ју је протумачио као ‘родитељ’ (*rărintelé*), већ му је као предложак послужио препис из подгрупе коју представља Соф, у којем пише управо *roditelъ*.

У овом и наредна два члана, Рум није правилно разумео глагол *rotiti (se)* и именицу *klet'voprestupnikъ*. Уместо значења ‘заклети се’, ‘заклетва’, ‘заклети’ (некога), ‘прекршити заклетву’, он је те речи схватио у значењу ‘проклетати’ (некога), ‘бацити клетву’ (на некога), користећи у сва три случаја глагол *a afurisi*. Тако уместо казне за онога који је погазио заклетву, у Рум се кажњава родитељ који је проклео свога сина. У члану [205] Рум преводи глагол *proklinjati* са *a procleți*. Рум је, међутим, знао значење речи (*za*)*kleti (se)*, *zakletie* и (*za*)*kletva*, судећи према преводу чл. 43 и 50 ЗКЈ: *să jure, să va jura* и *mărturiia jurată*.⁴⁹

Трајање казне је исто, али се Рум не позива на број правила светог Василија, који је у Ков-Соф погрешно наведен – 63 уместо 64.

[151] – 44 и 45

У Рум су чланови 44 и 45 спојени у један, али обележени као целине кино-варним иницијалима.

У чл. 44 Ков-Соф одређена је казна за оне који погазе заклетву под присилом и за лажне сведоке, а у Рум за онога који из невоље некога прокуне (види

⁴⁹ Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 167, 171; Марковић, *Јусѿинијанов закон*, 86, 89.

објашњење уз претходни члан). Трајање казне је исто, али Рум се не позива на одговарајуће правило светог Василија.

Члан 45 Ков-Соф одступа од 25. правила светих апостола, на које се позива. Тамо се говори о кривицама због којих свештеници бивају лишени свештенства, међу којима и о кривоклетству, а у Ков-Соф (и у преписима и издањима ЕН од којих потиче извод у Ков-Соф) стоји: *svešten'nikъ rotivyi se* „свештеник који се заклиње“. У даљем следу погрешних преписа и тумачења, Рум говори о свештенику који проклиње самовољно, или из беса или из нужде.

У Рум „свети апостоли“ преведени су у једнини.

[152] – 46

dé sǎ va pocăi și sǎ va spovedui | aște isповeš'тъ se
a sǎ spovedi/a sǎ (i)spovedui (стсл. *ispovědati*), и у чл. [211], [224], [225].

Рум није навео број правила светог Василија, али се тај број нашао дописан на крају члана [154], без икакве везе с претходним текстом, у којем је већ наведен одговарајући број правила за тај члан.

48

Правило прописује казну за разбојника. Рум га је изоставио вероватно зато што је именицу *tatъ* тумачио као ‘разбојник’, па је сматрао овај пропис сувишним.

[154] – 49

Овде је настала потпуна пометња у висини казне и позивању на одговарајуће правило светог Василија. У Ков-Соф је за гробокрадице предвиђена казна од 10 година уз позивање на 62. правило, а исправно је 66. правило. У Рум је казна смањена на 2 године уз позивање на 7. правило и поврх свега на крају дописан број 61 који је испуштен из члана [152]. Ни кривица ни висина казне у Рум немају везе са 7. правилом Василија Великога.

[155] – 50

cel ce fură dé la sfinții (онај који краде од светаца)		svetotatacъ
---	--	-------------

У чл. [220] иста именица поново је преведена описно, али другачије: „care să numără lotru dé sfinți“ (који се сматра за крадљивца светаца).

У Рум казна је смањена с 15 на једну годину! Додуше, у 8. правилу светог Григорија Ниског, које је послужило као извор овог правила, није прецизирана дужина трајања казне, осим да је блажа од оне за прељубу. Међутим, управо се прељуба у 28. правилу ЕН кажњава с 15 година одлучења од причешћа. У Правилима светог Јована Посника кажњава се с три године, али нигде у канонским списима само годином као у Рум.⁵⁰

[156] – 51

doao cununați (двапут венчани)		dvobračny
--------------------------------	--	-----------

У оба случаја говори се о онима који су ступили у други брак. Исто и у чл. [219].

Рум не наводи број правила светог Василија.

[157] – 52

treia cununații (трипут венчани)		troebračny
----------------------------------	--	------------

Ков-Соф се позива на знамениту одредбу Синтагме Матије Властара, Г–4, „Књига сједињења“, одређујући да трећи брак, према тој одредби, не бива ако женик има преко 40 година и децу из претходних бракова, док је Рум изоставио: „i imatъ dēti“.

nu să cadé a împreuna (не треба да се сједињују)		knigi sьedineniã , i ne ôstavi da budetъ
---	--	--

Ово је свршетак правила. Вероватно је преводиоца завела именица *sьedinenië*, коју је, и поред раздвајајућег знака интерпункције, везао за исказ који следи („i ne ôstavi da budetъ“), и разумео, отприлике: „и не остави да буде сједињења

⁵⁰ И *Îndreptarea legii*, 316, слаже се у висини казне у чл. [154] и [155] са Ков-Соф.

(брачног)“. У преводу је то исказао речима „не треба да се сједињавају“, иако је претходно, идући за предлошком, већ навео да се (трећи) брак не прашта.

[158] – 54

iară de să va amestéca cu logodita lui	aște kto sь obruč'niceju svoeju směsit' se
В. објашњење уз чл. [147].	

pintru căci tribuește a să răzi prunciia curată (јер треба да се чува чедност/невиност)	jakože .60. devetoe pravilo , velikago vasilia , o čat'cě povělevaetъ
--	---

Потпуно је прерадио овај став и изоставио позивање на одговарајуће правило Василија Великог. Да ли је *o čat'cě* прочитао и разумео као ‘част’?

На крају прописа, где је наведено да онај који је починио тај грех не може бити свештеник, Рум је изоставио: „jako brakъ ukradyi“.

[159] – 55

Члан 55 Ков-Соф подељен је у два члана у Рум, и то према времену извршења блуда – пре брака и после (склапања) брака.

mai întâiu de logodnă (пре веридбе) [...] așa logodire (таква веридба)	prežde braka [...] takovyi brakъ
---	----------------------------------

Можда ово превођење брака у веридбу има везе и с изменом у чл. [131] где је доња граница за удају спуштена с 13 на 12 година.

[160] – 55

ca nește amestécați de sânge (као они помешане крви)	jako i krvosměšenje sьtvoršii
---	-------------------------------

Уп. у чл. [217]: „că s-au amestecat singelé“ = „jako krvoměšenje sьtvorъ“.

[161] – 59

după sfântul Ioan postnicul | po svetomu iōannu post'niku
И на другим местима где се наводи име Јована Посника.

У Ков-Соф је казна метанисања за оне који врше онанију одмерена према томе да ли могу да посте (100 метанија) или не могу (50). У Рум је у оба случаја иста – 100.

[163] – 61

după canon aceasta | po rukopoloženii
У Рум „после канона“, у значењу да је испунио епитимију и потом је рукоположен, те је смисао исти као у предлошку.

У Ков-Соф за грех онаније након рукоположења наглашена је олакшавајућа околност тзв. правне заблуде („вѣ невѣдѣнїи“) код првог пута и отежавајућа околност свести починиоца о забрањености дела („вѣ вѣдѣнїи“) за оне који понове грех и после издржане епитимије. Ти су елементи изостављени у Рум, премда су казне исте.

[164] – 62

călugărul | monaħъ ѓе невѣѓа (прост монах, незналица)

И овде Рум изоставља институт правне заблуде као олакшавајућу околност, али дословно преузима висину казне.

Рум изоставио реченицу „Аѓте ѓе свеѓтен'никъ еѓтъ свеѓтеничаскими запреѓтает' се“, јер је то већ регулисано претходним правилом.

[165] – 63

У Ков-Соф говори се прво о женама које чине разврат с мушкарцима („I ѓену еlicy valjajut' се сѣ муѓи“), а у Рум о женама које међусобно чине онанију („Аѓа ѓи муериле амѣстѣцѣнду-сѣ ѓи фѣцѣнд аѓа фелиу дѣ malahie“), потом у оба о женама које самостално чине онанију.

[166] – 64

Члан 64 Ков-Соф подељен је у Рум на два члана.

când să întâmplă pre dănsa lunateca poala		vъ tečenii suštaja , sirečъ obyč'no svo-
la		ja imuštaja

lunateca poala – дословно: ‘месечна кошуља/прегача’, на којој се виде трагови месечнице.

Рум изоставља: „po svetomu iōan'nu post'niku“.

[167] – 64

Нису на исти начин наведени дани у које супружници треба да се уздржавају од полног односа. У Ков-Соф за време причешћа и примања нафоре, недељом и великим празницима, у Рум прецизније формулисано – у време причешћа, за Васкрс, за време постова, у светле и велике дане великих празника и недељом.

Рум изоставља свршетак члана – „i sîe po съglasîju“ – који предвиђа сагласност воље супружника за уздржавање од полног односа у наведене, одређене дане.

[168] – 65

У Ков-Соф се дозвољава жени која се породи током Велике седмице да једе на уљу и да пије вино, а у Рум се та дозвола породиљама протеже на читав Велики пост, па и ако је до порођаја дошло током Велике седмице. Ков-Соф се према формулацији ослања на излагање 8. правила светог Тимотија у Номоканону, а Рум на оно какво је у глави 25, састава Г, Синтагме Матије Властара или у глави 382 *Îndreptarea legii*.⁵¹

У Рум није наведен број правила светог Тимотија, које се заиста односи само на разрешење поста „на води“ током Велике седмице.

⁵¹ *Îndreptarea legii*, 355; Новаковић, *Синѿаімаіѿ*, 207; *Законоуравило*, 586.

[169] – 66

Рум је доста скратио и престилизовао ово правило.

Рум наводи само број правила Сабора у Трулу, а изоставља: „eže vь trul'ľe“.

Рум изоставља: „inokinja že vьhoditъ i pometaetъ , po 15mu pravilu , svetago niküfora caregrad'skago“.

У одредби о приносима цркви Рум изоставља позивање на 4. правило светих апостола.

[170] – 67

Ков-Соф предвиђа могућност да буду силоване монахиња, девица (од господара) или било која друга жена, а Рум девојка или удовица.

Из прецизирања казне за жене које су до тренутка силовања водиле непорочан живот Рум изоставља: „40, dnii zapreštaet' se“, а оставља само забрану причешћивања годину дана, што је у Ков-Соф алтернативна епитимија.

Уколико су пре силовања жене чиниле блуд, Ков-Соф упућује за казну на 20. правило светог Нићифора Цариградског, а Рум на 15. правило. Рум овде, заправо, преузима позивање на правило из претходног члана, које је био изоставио (в. бр. [169]).

У пропису о силованој робињи Ков-Соф се позива на 49. правило Василија Великог, а Рум на 4. правило. У овом случају Рум преноси број правила из претходног члана, које је био изоставио, али које се приписује светим апостолима.

siluita roaba sau slujnica | nasilovan'nuju rabynju
slujnică, ж. р. ← *slujnic* (слов. *službnikъ* ‘слуга’).

Ков-Соф прави разлику између робиње која је обљубљена од господара против своје воље, и она не подлеже епитимији, и оне која је то учинила својевољно, те се кажњава као блудница. Рум говори и о робињи и о служавки и прети им

i-и само још примери с именицом малакію, *malachiiu*. Отуда у латиничкој транскрипцији сувишно /i/ у односу на нормализован лик. Та појава среће се у старој румунској ћириличкој писмености.

Рум изоставља позивање на одговарајуће правило светога Василија.

[175] – 72

otrăvitură ‘отров’ ← *a otrăvi* (стсл. *otraviti* ‘отровати’).

aşa să i să dea şi ei buezi ca acelea dé moarte după porunca lui Ioan postnicul	takožde sьt'voršaja , i davšaja sicevov bylie , po svetomu iōan'nu post'niku
--	---

У Ков-Соф 1. став се односи на казну за чедоморке које конзумирањем одређених биљака или напитака изазивају побачај, а 2. став на казну за жене које спремају отровне напитке и дају их трудницама да би побациле. Рум изгледа није разумео 2. став, а свакако није предвидео казне за оне које помажу у изазивању намерног побачаја, већ је, и поред позивања на 2. правило светог Василија за кажњавање жене чедоморке, као и у Ков-Соф, додато да се таквој жени имају дати траве као и нерођеном детету, тј. да се има усмртити тровањем.

[176] – 73

curva	blud'nica
-------	-----------

У питању је исто кривично дело као у претходном правилу, али су починиоци блуднице и њихови помагачи. У Рум није сасвим јасно да је реч о „кварењу утробе“ пијењем напитака, тј. о намерном побачају, већ се говори о чеду које је блудница (сама или с помагачем) убила, али није наведено да је у утроби, као у претходном члану: „*curva dé va avea prunc şi îl va omoră*“ (ако блудница буде имала чедо и убије га). Додуше, и у Ков-Соф је само из контекста јасно да је реч о „кварењу утробе“, поготово у завршној одредби којом се наглашава казна за помагаче: „*takožde i davšumъ takovaja rastlitel'naja*“, тј. средства за кварење (утробе и плода).

[177] – 74

Правило је срочено тако да се може погрешно тумачити. Смисао је да се као убице кажњавају они који су оставили новорођенче на јавном месту, макар га

неко нашао и усвојио, јер се пресуђује према њиховој намери, а не према (неизвесном) срећном исходу. У Ков-Соф свршетак члана гласи: „i aște ne em'letъ ego kto vъ vъspitanіe , i priležanіe svoe : zane eliko po naměrenіju svoemu , oubіicy sutъ“. Ову негацију Рум је схватио дословно и тако је и превео, па се у њему не пресуђује према намери, израженој остављањем детета, већ према фаталном исходу који је такав чин могао да произведе. Другим речима, Рум кажњава починиоца као убицу само у случају да новорођенче не преживи: „și nu-l va lua nimenea spre creștere, și să va întâmpla să moară, acela să potrivește cu ucigașii“ (и нико га не буде узео да га одгаји и ако се деси да [чедо] умре, тај се сматра за убицу).

76

Рум изоставља ово правило, можда зато што је давање горког сока („антисикоти“) детету разумео као још једно правило о напицима даваним за изазивање побачаја.

[179] – 77

<p>néci romană să nu li să facă <i>romană</i> (слов. <i>roměň</i>).</p>	<p> ni že da tvoretъ imъ rominъ</p>
---	--------------------------------------

<p>pintru că grea iaste judécata îngerească, și tundérea călugării (јер је тежак анђеоски суд и калуђерски постриг)</p>	<p> ibo čuždi sutъ hristіjanъ</p>
---	------------------------------------

Свршетак члана о монасима или монахињама који ступе у брак и без покајања умру. Објашњење зашто нису достојни да добију хришћански погреб и помен.

[180] – 78

Члан 78 подељен у Рум на два члана, [180] и [181], вероватно зато што у првом делу говори о казни за монаха или монахињу који су раскинули незакониту брачну везу, а у другом о калуђеру блуднику. У Ков-Соф ова два прописа сједињени су истом казном за почињена дела.

<p>iară la pravila a 6</p>	<p> a eže vъ trul'le pravilo :44</p>
----------------------------	---------------------------------------

Позива се на исти број правила као у претходном члану, иако се тамо радило о правилима Василија Великог, а овде Сабора у Трулу, који не наводи.

dé va veni la pocăință | aște [...] na pokajanie p̄iidutъ

Ако се монах или монахиња не покају, Ков-Соф прописује да се казне као прељубници, а Рум, осим што изоставља исказ предлошка „раче же prekosloviti pačnutъ“, којим се наглашава истрајност у греху починилаца, да је казна иста као у реченом правилу, вероватно она наведена у члану [179], који се бави браковима монаха и монахиња и упућује на 6. правило Василија Великог.

[181] – 78

acea pravilă să-l îndreptéză, iară ca un | toežde pravilo upravľjaetъ , a ne jakože
preacurvariū să să socotească după acea | preľjuboděja
pravilă

На монаха блудника односи се исто правило као у претходном члану, односно ставу у Ков-Соф. Упућивање на исто правило односи се на 44. правило Сабора у Трулу, наведено у 1. ставу члана 78 Ков-Соф, које, позивајући се на 59. правило Василија Великог,⁵² заиста прописује седмогодишњу казну одлучења за монаха који почини блуд. У Ков-Соф, да би се избегла погрешна тумачења, наглашено је да монах блудник не треба да буде кажњен као прељубник, што би износило 15 година, према 58. правилу Василија Великог.⁵³ Из овако одмерене казне изузети су, на крају правила, великосхимници, свакако зато што им према члану 91 Ков-Соф следује управо казна за прељубнике од 15 година. Рум је изгледа превидео негацију у делу реченице „а не jakože preľjuboděja“, и превео управо супротно – да се монах блудник има казнити као прељубник. Додуше, с обзиром да Рум у претходном члану не цитира 44. правило Сабора у Трулу, већ 6. правило (Василија Великог), таква измена у односу на предлогак могла би се с тиме уклопити. Наиме, 6. правило Василија Великог бави се блудом монахиња, а у тумачењу упућује за трајање казне на његово 18. правило. У њему пак стоји, опет у тумачењу, да се монахиња која се одала блудној вези има казнити као прељубница – одлучењем на 15 година.⁵⁴ Додуше, Рум је, и поред тога, преузео завршну одредбу Ков-Соф којом се великосхимници изузимају из ове казне и, штавише, прецизирао ју је одређујући да се они имају казнити строже за исто дело. И поред тога, у чл. [185] Рум исправно

⁵² Овде већ прописано у 2. ставу правила 28, за блудника.

⁵³ Овде цитираном у 1. ставу правила 28.

⁵⁴ *Закономправило*, 511–512.

преводи чл. 91 Ков-Соф, у којем дословно стоји да се монах блудник кажњава 7 година, а великосхимник 15 година.

numai cei mai mari obrază		kromě velikago ōbraza
В. објашњење уз чл. [9].		

[182] – 86

obicinuită, ж. р. ← *obicinuit* (рум. *obişnuit*) ← *a obicinui* (рум. *a obişnui*) ← *obicină* (стсл. *обычьнѣ*).

căci că înşală pre dumnezău“ (јер обмањује Бога)		jako mrgťva vĕmĕnjaetĕ sego bogĕ , i da zapretit' se jakože podobaetĕ
Образложење казне је сведено у Рум.		

[183] – 87

Рум је сасвим променио смисао одредбе. Уместо обавезе неписменом монаху од 50 метанија сваког часа уз изговарање 40 Исусових молитава, у Рум је 40 метанија уз Исусову молитву сваког часа. За оног који не може да метанише (услед немоћи) одређено је у Ков-Соф 500 проширених Исусових молитава сваког часа, а у Рум се говори о оном који није немоћан („şi de nu va fi nerutincios“) и њему је одређено по 50 метанија сваког часа уз проширену Исусову молитву.

ceasul		časъ
<i>ceas</i> (стсл. <i>časъ</i>); и у наредном члану.		

doamne milueşte-né milueşte-mă pre miné păcătосul		gospodi pomilui pomilui me grěš'nago
<i>milueşte</i> од глагола <i>a milui</i> (стсл. <i>milovati</i>); и у чл. [210] и завршној формули.		

[184] – Друго завештање Василија Великог

cel fără dă carte călugărul		безькнижьnyi monahъ
(дословно: монах без књиге)		(неписмени монах)

închinăciune

| vьгъvica (монашка бројаница)

Именица *închinăciune* може значити ‘мала или велика метанија’ (*poklonь* у Ков-Соф), али и ‘молитва’; додуше метанија и молитва су нераскидиве. Које значење ова реч има у Рум не може се са сигурношћу рећи, али Рум зацело није разумео реч *vьгъvica*. До овог места, Рум је *poklonь* ‘метанија’ доследно преводио са *mătanie*. Занимљиво је да управо та реч може значити и ‘бројаница’. Вероватно је у овом пропису имао на уму значење ‘молитва’, јер се та реч јавља при крају члана, а преводи се исто као и *vьгъvica* – *închinăciune*. Међутим, у наредним правилима доследност у превођењу српског *poklonь* се губи, па га Рум час преводи са *mătanie*, а час са *închinăciune*.

Због неразумевања речи *vьгъvica* дошло је и до смањења броја молитава у Рум. У Ков-Соф је објашњено да једна бројаница има 103 чворића (*uzlě*), па када је одређено да се, на пример, за павечерњу има изговорити 10 бројаница, то је укупно $10 \times 103 = 1030$ молитви. У Рум пак, пошто је бројаница преведена као метанија или молитва то је број бројаница преведен у број метанија/молитава, па ће их уместо 1030 бити само 10.

У Рум је дошло и до поремећаја у везивању броја молитава, тј. бројаница, у којима је сваки чворић једна изговорена молитва, за одређено доба дана и ноћи јер је полуноћницу, за коју је прописано да се десет пута изговоре молитве пуне бројанице, протумачио као време – у пола ноћи – када се читају молитве за јутрење. Тако у Рум број бројаница (тј. молитава) претходи времену молитве (нпр. „10 pintru vesernie“), на супрот Ков-Соф, где је прво наведено време, па потом број бројаница („i večer’nju , desetъ“):

/	
căte 10 : închinăciuni pintru utrenie	za polunošt’nicu , vьгъvicsь desetъ
12 pintru ceasuri	za outrъnjju , vьгъvicsь dvadesetъ
10= pintru al noalea ceas 10 pintru vesernie	za časy , vьгъvicsь desetъ
12 : pintru pavecerie	za devetyi časъ , i večer’nju , desetъ
	za pavecerъnjju , desetъ

У Ков-Соф се наводи, како је речено, да бројаница мора имати 103 чворића „da čtetъ predъnapisan’nuju molitvu“, док је у Рум то преиначено тако да (у току дана) мора бити укупно „103 : dé închinăciuni“ (103 молитве), мада је збир свих набројаних у горњој табели 54.

Рум не преузима завршну одредбу о броју метанија за малосхимнике (300) и великосхимнике (600), већ и даље користећи исту именицу (*închinăciune*), овај пут

да преведе *poklonъ*, говори о томе да је број од 103 молитве намењен малосхимницима, а пустињацама следи двоструко више.

[185] – 91

Рум изоставља: „jako bludnikъ“, приликом одмеравања казне за монаха малосхимника који је починио блуд.

[188] – 94

ortacu-său | u druga svoego
ortac (< тур. *ortak*; или посредно из бугарског или српског).

Рум изоставља: „bežь blagoslov'nye viny“, што се у Ков-Соф може тумачити да су постојале околности или разлози у којима је било допуштено да монах дели постељу с другим монахом, с којим дели и ћелију. У Рум је та могућност избрисана.

să facă închinăciuni : 500 | imatъ zapreštenie , poklonovъ , 500
 Види коментар уз члан [184].

[191] – 97

Монах који вољно слаже неће подлећи казни од 100 великих метанија, ако то учини спаса душе ради. У Рум није наведена та олакшавајућа околност („aște li da spasetъ dușu grēha ne imatъ“), само је потврђено да има чинити по 100 метанија док не испуни своју епитимију („rănă își va îndrepta canonul său“).

[192] – 98

să aibă canonul în 40 : dé zile | imatъ kanonъ , dnii :30
 За монаха који иде на свадбу Рум је повисио казну с 30 на 40 дана.

[193] – 99

fără vreme și fără samă | (кад није време и без разлога) |

раче usklab'leniä (преко осмеха)

Рум није разумео реч *usklab'lenië*, па ју је протумачио према устаљеним обичајима и канонима о смеху монаха, као безразложни смех у неприкладно време.

[194] – 100

la drum | рѣprište edino

Рум је превео *рѣprište* грецизмом *drum*, иако је у румунском присутан одговарајући стари славизам *рѣprište* (стсл. *рѣprište*, *порѣprište*). У оба текста ради се о томе да је недостојно да монах иде у друштву жене јавним путем, али је исказано на различите начине. У Ков-Соф је нагласак на раздаљини коју монах прелази у друштву жене – једно поприште или хиљаду корака, а у Рум се наглашава да монах разговара са женама идући (јавним) путем.

У Ков-Соф казна је одлучење на недељу дана, а у Рум читав месец.

[195] – 101

va primi la siné in chelie | lob'žetъ
a o primi | lobyzati

Глагол *lobyzati* 'љубити' Рум је превео с 'примити' (у хелију). Можда је облик *lob'žetъ* прочитао и разумео као *lože* 'постеља', па је у складу с тим тумачио „примити у ћелију“, у значењу „дати своју постељу, примити на ложиште“.

Рум није правилно разумео синтаксичку структуру предлошка. Ков-Соф прописује забрану монаху да пољуби жене и децу, а чак ни на Васкрс не сме пољубити своју мајку. Тај почетак другог става („ibo ni na svetoe vъskrъsenië gospodne“) Рум је грешком везао за први став, који се завршава одређивањем четрдесетодневне казне забране причешћа, па је у његовом тумачењу испало да се та забрана причешћивања има поштовати чак и ако се временски подудари с васкршњим празницима (не сме се причешћивати чак ни за Васкрс). Остатак другог става из српског предлошка („dostoitъ inoku lobyzati ni že svoju materъ“), који је сада остао без негације, Рум је издвојио запетом, уобличио у засебан став и превео у складу са својим разумевањем глагола *lobyzati*: „iară pre tumă-sa să cadé a o primi“ (а своју мајку може да прими [у хелију]).

[196] – 102

va dăscănta | vracuei

Глагол *vraçati* разумео је у иновираном значењу као ‘бајати, чинити враџбине’, а не у средњовековном, како је у Ков-Соф – ‘лечити, исцељивати’.

[198] – 104

călugărul prost | monahъ prostyi

[199] – 105

în urma cinii (после вечере) | posle povečeriã

și la toată ziua să facă câte 300 de metanii | i poklonovъ na vsakъ dъnъ , 200

У овом, претходном и наредном члану *poklonъ* преводи са *mătanie* (в. чл. [184]).

[200] – 106

să facă 200 : de mătanii | da sъtvoritъ poklonovъ petъdesetъ

У овом и претходном члану Рум је поштрио казне.

[201] – 115

На почетку набрајања разлога због којих монаси одлучују да напусте манастир издвојена је јерес, вероватно јеретичка стремљења монаха који напушта манастир, јер се о јереси братије и игумана говори у наредном члану међу разлозима који оправдавају напуштање монашке обитељи. То је изражено у Ков-Соф градацијском реченицом с двочланим везницима (заправо, предлогом и везником) *kromě [...] no za* ‘не само за [...] него/већ и за’, па се потом нижу разлози. У Рум је предлог *kromě* (чије је основно значење ‘осим, изван’) преведен предлогом *pintru* ‘за, због’, истом речју којом и предлози *za*, *radi* и везник *jako* у даљем набрајању разлога напуштања манастира. Штавише, и после тог првог *pintru*, попут српског предлошка, следи везник с предлогом *ci pintru* ‘већ/него због’, као да је у питању

градацијска реченица, што може да доведе до забуне у разумевању прописа јер нема изричитог издвајања јереси од других разлога напуштања манастира.

ci pintru vro înfruntare pizmă (него због неког спора, пизме)		no za ukoriz'nu ili jazvu (него за грдњу или батине)
--	--	---

sau pintru multă ostăniță a rugăciunii sau bdénie (или због великога замора у молитви, или бдењу)		ili bdenia radi
--	--	-----------------

Рум изоставља (од разлога за напуштање манастира): „ili nizulegania [ради]“ и „ili jako mnii estъ v'sěhъ“.

și dé ucenicii lui hristos <i>ucenic</i> (стсл. <i>učenikъ</i>); и у чл. [227].		отъ hrista , i učenikovъ egō
---	--	------------------------------

[202] – 112

și învățătoriu dé copili cei mirenéști		aște učet' se mir'stii děti
--	--	-----------------------------

[203] – 123

dé va avea pizmă cinéva spre altul		aște kto imatъ vražđu na kogo
------------------------------------	--	-------------------------------

Види и наредни члан. У члану [122] *vražđa* је превео са *gloabă, și paguba*, а у чл. [133] са *rușinea* 'срамота'. Члан 7 ЗКЈ: „Aște kto vrazđu zav'gъzetъ na saboru“, Рум преводи: „Iară dé va scula gîlceavă oricine asupra soborului“.⁵⁵

néci prinosul lui <i>prinos</i> (стсл. <i>prinosъ</i>); и у чл. [216].		ni že prinosy ego
--	--	-------------------

la toată zioa închinăciuni câte : 50		na v'sakъ dъnъ poklonovъ petъdesetъ
--------------------------------------	--	-------------------------------------

⁵⁵ Andréev, Cronț, *Loi de jugement*, 159; Марковић, *Јусѣинијанов закон*, 75.

[204] – 124

dé va avea pizmă cinéva spre altul în vremea cuminecăturii		ašte kto vь vreme pričestĭia pečalь imée na brata svoego
--	--	--

avănd pizmă		сь враждоju
-------------	--	-------------

Први став проширен и појашњен у Рум.

Други став није правилно преведен. У Ков-Соф се говори о свештенику који с мржњом обавља литургију, а у Рум неодређено о свештенику који има злобу. Овде је опет реч о појави да између две реченичне целине или два става у једном члану, Рум везује граничну реч или значењску целину за погрешан део реченице, претходни или наредни. У овом случају глагол у лику *liturġisaetb*, који представља последњу реч првог дела реченице, Рум је, рекао бих, прочитао као именицу ‘литургија’ у генитиву и сходно томе ставио је на почетак другог дела реченице. Он је, претпостављам, исказ „Ако ли свештеник с враждем литургише, да буде празан (лишен свештенослужења) 60 дана“ прочитао на следећи начин: „Ако ли [је] свештеник с враждем, литургије да буде празан 60 дана“, што одговара преводу: „Iară preotul avănd pizmă, să opréște în 60 dé zilé dé sfănta liturghie“ (А ако свештеник буде имао злобу, нека се одлучи 60 дана од свете литургије).

[205] и [206] – 125

Први и други став члана 125 издвојени су у засебне чланове у Рум.

proclétéște (инф. <i>a procleți</i>)		proklinjaei
---------------------------------------	--	-------------

Види чл. [150] и [151], где је глаголом *a afurisi* преводио *rotiti (se)*.

yinovat iaste spre munca iadului (крив је за паклене муке)		povinanь estь geen'ně ōgnen'nei
---	--	---------------------------------

munca (стсл. *тoкa*).
iad (слов. *адъ, jадъ* ‘пакао’); *munca iadului* у чл. [220].

[208] – 127

pizmă		zloba
-------	--	-------

[209] – 128

ca să-l dojească, cu canonul pre cum i să cuvîné (да му пресуде по канону, како [архи- јереј] одлучи)	jakože vьz'mnit' se arhiereju , da emu dastъ kanonъ
--	--

У Ков-Соф остављено је архијереју да одреди епитимију (канон) за онога који би насрнуо на родитеље па се покајао, а Рум је то пренео тако да архијереј има одредити казну према канону, тј. канонима, црквеним правилима.

[210] – 144

acea zi când au slujit liturghia	vъ toi dъnъ vъ nъže litur'gisaše
iară mergând fără samă în birt spre beție (а ако иде без памети у биртију да се напије)	aște li hoditъ vъ kьr'čem'nicu

și la toată zioa să facă căte 50 : dé mătanii | tvore na vъsakъ dъnъ roklonovъ sto
Казна метанија за световњаке који поврате по причешћу упола је мања у Рум.

Број уз именицу *psalomъ* исписан је у Ков-Соф словном ознаком, а не речима, па се не може, на први поглед, са сигурношћу рећи да ли се ради о читању 50 псалама или 50. псалма, као делу казне за оне који поврате после причешћивања. Међутим, у изворнику, Правилима Јована Посника, пише речју: „petidesetnii роје psalmъ“.⁵⁶ У Рум је по среди редни број, што значи да је правилно протумачио смисао српског предлошка, јер управо 50. псалом, покајни, почиње молитвом „Помилиј ме, Боже, по великој милости својој“.

Рум изоставио правило о забрани братимљења.

⁵⁶ Т р о и ц к и, *Дойунски чланци*, 73.

[213] – 168

Рум је погрешно превео предложак. У Ков-Соф се говори о кажњавању онога ко познаје грешника, није га спречио у чињењу греха нити пријавио духовнику – такав се кажњава за исте грехе које је починио грешник што га је прикривао. У Рум је реч о сопственим гресима које верник није исповедио духовнику – такав је бивао кажњен за све грехе које је у животу починио (било да их је исповедио или не).

[214] – 173

Од забране сахрањивања у освећеној цркви Рум изузима свештена лица, мада то не пише ни у Ков-Соф нити у 9. правилу Јована, епископа Китроса, на које се овај пропис позива. Ово је, рекло би се, више одраз обичаја који су се жилаво одржавали у то време и поред настојања царске власти да их искорени. Отпора забрани било је и код римокатолика.

episcop de la crit (епископ Крита!) | episkopa kitr'skagō
(китрошки, епископ Китроса)

Исто и у члану [224].

[215] – 174

За разлику од Ков-Соф и правила 75 сабора у Трулу, на којем овај пропис почива, према тексту у Светосавском номоканону (али и према румунском преводу у *Îndreptarea legii*),⁵⁷ где се говори о забрани гласног певања у цркви приликом службе Божје, у Рум је реч о запевању за умрлим, тј. забрањује се гласно (за) певање приликом испраћаја покојника, а дозвољава само тихо оплакивање. Таква формулација, међутим, има додирних тачака с објашњењем правила у Синтагми Матије Властара. Тамо стоји да су гласно певање на служби Божјој забрањивали многи патријарси, те да се једноставне песме имају певати, поред осталог, и приликом испраћаја преминулих.⁵⁸

nu să cadé a da glas mare de cântare | ne dostoit' pēti veleglasno

⁵⁷ *Îndreptarea legii*, 512, Glava 73.

⁵⁸ Новаковић, *Синѡаімаіѡ*, 312–313.

și cu umilință | i съ umileniēmъ
umilință ← *umili* + *ință* ← *a umili* (стсл. *umiliti se*).

[216] – 179

curvariul sau aiavea făcând curviia | preljuboděi , ili javlen'nyi bludnikъ

[217] – 180

Рум изоставио: „po 74 mu pravilu , velikago vasilia“.

[218] – 181

în 3 ani să nu să cuminece | da ne pričestit' se .8. lětъ
 Рум смањио казну с 8 година на 3 године.

[НАСЛОВ ОДЕЉКА]

Различито је срочен. Рум изоставља „byti svešten'niku“, па је забрана неодређена, тј. није прецизирано шта се забрањује према одлукама светих сабора.

trudă (стсл. *trudъ*).

[220] – 183

Рум изоставио први са списка грехова: „Ašte rast'lěn'no estъ ōtroča ōtъ kogo“.

odoarelé | ōdeždi
odor (< срп. *odora*).

cetitoriu dé stélé | zvězdoslovъ
cetitor (рум. *cititor*) ← *a ceti* (рум. *a citi*); в. објашњење уз чл. [126].

vrăjtoriu | vь'hvъ
vrăjtoriu ← *a vrăji* (слов. *vražiti* 'врачати').

ceară au topit | ili vosьkь lijaše
a topi (слов. *topiti*).

Рум је израз *ženomuziie* 'хермафродит' разумео као 'жене и мушкарци' и довео у везу с претходно наведеним грехом везивања уста вуковима, па је тако испало да се међу гресима који дисквалификују кандидате за свештенички чин нашло и везивање уста женама и мушкарцима.

Свршетак правила је различито изречен. Ков-Соф се обраћа ономе који би сведочио за неког грешника да је достојан да буде свештеник и прети казном спаљивања и њему и недостојном за свештенство. Рум се, насупротив томе, обраћа ономе који би починио неки од смртних грехова и такође прети истом казном и њему и ономе који би за њега сведочио.

[221] – 184

Рум се не позива на 51. правило Василија Великога.

[222] – 185

У Ков-Соф се одређује казна збацивања за свештеника који је згрешио пре рукоположења, а након тога је откривен или је то исповедио, а потом се наводи да таквима нема другог лека јер су као васкрснули мртви. Рум је то преформулисао у два начина откривања греха и у складу с тим је прописао и казне. Уколико се грех открије, тада следи лишавање свештеничког чина, али Рум изоставља позивање на одговарајуће правило: „ро 9-му pravilu , iže vь neōkesariii sьbora“. Ако се пак покаје, тада нека буде сматран за васкрслог из мртвих, мада није јасно шта би таква казна подразумевала. И ту је Рум изоставио упућивање на свештене каноне, овога пута на правила Василија Великог.

și să va oblici | i poslězde obličєnъ byvъ
a oblici (стсл. *obličiti* 'разоткрити, доказати [кривицу]').

[223] – 186

У преводу овог члана Рум је прећутао његов основни предмет, а то је недостојност за свештенички чин жртава педофилије, коју је, *nota bene*, изоставио и из пописа грехова у члану [220]. Насупрот томе, Рум говори о детету које је било од другог наведено да почини неки од грехова набројаних управо у члану [220]. У Ков-Соф постоји степеновање греха и одговарајућих казни и само оно мушко дете које је било објекат сношаја постаје трајно недостојно за свештенички чин. У Рум степеновање се врши по узрасту и урачунљивости. Уколико дете није достигло умну зрелост и било је наведено да почини грех, после испуњене епитимије и достизања одговарајућег узраста могло је да се посвети за свештеника. Међутим, ако је реч о старијем детету, које је ментално сазрело (достигло пуну памет) и својевољно починило грех, то му се не опрашта. Рум збуњује добрим делом зато што дословно преузима казне и њихова образложења, која су прилагођена тачно одређеној врсти греха у Ков-Соф. Због тога није сасвим јасно образложење на крају Рум за трајну недостојност за свештенички чин: „*iară dé va și veni la minte întregă, să nu îndrăznească a primi preoția, nu pintru căce au răcătuit, ci pintru căce nu iaste la vârste și nu este închiiat dé preoție*“ (и ако буде достигао пуну памет, нека се не усуди да прими свештенство, не због тога што је згрешио већ зато што није [био] у узрасту и није дорастао за свештенство).

și nu este închiiat dé preoție

| i bystь neključimъ vь svešten'st'vo

187

Рум изоставља ово правило вероватно зато што се такође односи на блуд с малолетницима, само што је у овом правилу починилац малолетно лице.

У Рум следи завршна формула, а потом и уводна реч за наредни одељак, уместо упуте на Теодора Валсамона о питању узраста прикладног за исповест, како је у Ков-Соф.

[224] – 191

Преиначено у Рум. Ков-Соф говори о томе да су и мушки и женски пол обавезни исповедањем духовно се исправљати и посвећивати после напуњене шесте године, а Рум да се током четири велика поста у току године мушки и женски пол имају исповедати и исправљати грехе. При томе, Рум се позива на 51. правило

епископа с Крита, тј. епископа китрошког, уместо на 4. правило, како стоји у српском предлошку. То је свакако немогуће јер одговора Јована Китрошког епископу драчком Кавасили има само 34, а сва је прилика да је број правила Рум преузео из члана 184 предлошка, где је реч о правилима Василија Великог, а које није био превео на одговарајућем месту, у члану [221].

192

Правило говори о прељуби супруге кандидата за свештенички чин. Рум изоставља, можда зато што се тај грех подразумева у наредном члану.

[225] – 193

Другачије изречено у Рум. Рекло би се да знаци интерпункције у Ков-Соф могу навести на различита тумачења правила: „Нотештаго свеštenьство пріети , дължань еси истезати , і жєну его съ ѿрасєніємъ“. Ако се доследно држимо реченичних целина и њихових значења и међусобних веза, према запетама које их издвајају, онда се члан 193 може разумети тако да се налаже духовнику да мора испитати (о могућим гресима) кандидата за свештеника, али и његову супругу. Међутим, пошто се о исповедању свештеника већ говори у члану 183 епитимијног номоканона, исказ између две запете („дължань еси истезати“), може се везати и за наредни реченични одељак са значењем „обавезан си испитивати и жену његову с пажњом“, при чему везник *и* упућује на то да се испитивање свештеника подразумева. Изгледа да је тако овај члан протумачио и Рум, али се он и даље држи начела које промовише члан 183, а то је да се кандидат за свештеника исповеда за своју жену, и то пре но што се сам исповеди, а не да је, као у Ков-Соф, духовник непосредно испитује: „mai întâiu să cadé a să ispeduei pintru muere“ (пре свега треба да се исповеди за [своју] жену).

[226] – 194

Рум је потпуно промашио смисао предлошка, у којем се говори о годинама старости прикладним за свештенички чин и ниже црквене степене (ђакона и ипођакона). Изгледа да је до неразумевања дошло опет због погрешног повезивања реченичних одељака на самом почетку правила, што је за последицу имало да се и његов остатак у преводу потпуно удаљи од изворника и постане заправо бесмислен. У Ков-Соф доња старосна граница следи називу чина, па тако стоји да свештеник не бива пре тридесете итд.: „jako iže byvaetъ svešten'nikъ prežde .30 ti lětъ ,

dijakonъ , prežde 25 , lěť , rodъdïakonъ , prežde .20. lěť...“ Рум је, међутим, црквени степен везао за број година који му претходи, па је испало да је за ђакона доња граница 30 година, за ипођакона 25, а свештеника 20! Сасвим је избацио одредбу предлошка да они који се рукоположе пре прописаног узраста морају бити лишени чина, наредбу духовнику да не сведочи за недорасле преиначио је у потврду зрелости (тј. наведене старосне доби) за црквени чин достизањем „пуне памети“ и образовањем и провером од духовника. Најзад, забрану постављања у црквене чинове оних који су необразовани, уз позивање на 58. правило светих апостола, Рум је променио, позивајући се на исто правило, у забрану рукополагања за свештеника онога који није напунио довољно година.

iară dé nu va fi săvârșiți cu anii | aște ne budetъ sьvьrъšenъ vь lěťehъ
sāvârșit, рум. *sāvârșit*, партицип од глагола *a săvârși*, рум. *a săvârși* (стсл. *sъврв-*
šiti). Исти глагол и у завршној речи.

ispitit, партицип од глагола *a ispiti* (стсл. *ispytati*).

[227] – 194

Придев *ōtrečen'nye* ‘забрањене, одбачене’ уз именицу *strasti* Рум је очигледно схватио као предлог *ōтъ* и партицип *rečen'nye*, у значењу ‘од речених/наведених’ [страсти/грехова], па је превео: „că dé va cădea vreun preot întru vreun răcat dé acest feliu“ (ако неки свештеник падне у неки од ових грехова). Ни у овом, ни у претходном правилу не помињу се „ови греси“, тј. они из 25. правила светих апостола, на које овај члан упућује – блуд, кривоклетство и крађа.

[ЗАВРШНА РЕЧ]

За разлику од Ков-Соф, који има кратку завршну формулу, Рум има развијену завршну формулу с молитвом.

VI
ТАБЕЛЕ

ЂОРЂЕ БУБАЛО

ИНДЕКС ЧЛАНОВА ДУШАНОВА ЗАКОНИКА

Индекс чланова Душанова законика требало би да олакша проналажење одговарајућих прописа, пре свега ако се као полазиште користи Речник и регистар Ков-Соф, и да пружи брз увид у састав оба преписа. Индекс такође треба да одговори на питање шта је од правне грађе Законика старије редакције ушло у грану млађе редакције представљену рукописима Ков и Соф, а шта је одатле преведено на румунски и редиговано. Основу за претраживање чини прва колона са стандардном, Новаковићевом нумерацијом и редоследом, из које су изостављени бројеви оних чланова старије редакције којих нема у избору Ков-Соф. У другој и трећој колони налазе се бројеви текуће нумерације (у издању Ков у облим заградама, а у издању Рум у угластим), који упућују на тачно место у тексту где се, према текућем редоследу чланова у Ков-Соф, односно Рум, налази одговарајући пропис. Код чланова који су раздвојени због преписивања с предлошка са испреметаним листовима, у једној рубрици дат је текући број где се налази текст првог дела члана и иза косе црте текући број где је остатак. Пример: члан 13 стандардне нумерације носи у Ков-Соф ознаку 13а/50, што значи да је његов први део под бројем 13а, а остатак под бројем 50. Сходно предлошку, исти члан је подељен и у Рум и носи број 12/44, што значи да се његов први део налази у члану 12, а остатак у члану 44. Чланови Ков-Соф које је Рум изоставио обележени су цртом.

Нов	Ков-Соф	Рум
1	1	1
2	2	2
3	3	3
4	4	4
5	5	5
6	6	6

НОВ	КОВ-Соф	Рум
7	7	7
8	8	-
9	9	8
10	10	9
11	11	10
12	12	11
13	13 α /50	12/44
14a	51	45
14б	52	46
15	53	
16	54	
17	58	49
18	59	50
19	60	51
20	62	53
21	63	54
22	64	55
23	65	56
24	66	57
25	67	58
26	68	59
27	69	60
28	70	61
29	61	52
31	15	13
32	71	62
33	72 α /13 β	63/12
34	14	12
35	55	47
36	56	
37	57	48

НОВ	Ков-Соф	Рум
40	17	15
41	18	16
42	19	
43	20	
44	23	19
45	21	17
46	24	20
47	22	18
48	25	21
49	31	26
50	26	22
52	32	27
53	29	24
54	30	25
55	27	22
56	33	28
57	36	31
58	37	32
61	34	29
62	35	30
65	16	14
67	40	35
68	41	36
69	43	38
70	42	37
73	44	39
74	45	40
75	46	–
76	47	41
77	48	42
79	49/72 β	43/63

НОВ	КОВ-Соф	Рум
80	73	64
81	74	65
83	75	66
85	76	67
86	78	68
87	77	
88	82	72
89	83	73
90	84	74
92	85	75
93	86	76
94	79	69
95a	28	23
95б	80	70
96	81	71
97	87	77
98	88	
99	89	78
100	90	–
101	91	79
103	38	33
104	39	34
105	92	80
107	94	81
108	95	82
110	96	83
111	97	
112	98	84
113	99	85
114	100	86
115a	101	

НОВ	КОВ-СОФ	РУМ
115б	102	87
116	103	88
118	104	89
119	105	90
120	106	91
122	107	92
125	108	92
126	109	93
130	110	94
131	111	95
132	112	96
133	113	97
134	114	98
136	115	99
138	93	80
139	116	100
140	117	101
142	118	102
143	119	103
144	120	104
145	121	105
146	122	-
147	123	106
148	125	107
150	124	-
151	126	108
152	127	109
159	129	111
160.1	130a	112
160.2	130б	113
161	131	114

НОВ	КОВ-Соф	Рум
162	128	110
163a	132	115
163δ	133	116
166	135	117
167	134	116
169a	136	118
169δ	137	
I	138	119
II	139	120
III	140	
IV	141	121
V	142	
VI	143	122
VII	144	123
VIII	145	124
IX	146	125
X	147	126
XI	148	
XII.1	149a	127
XII.2	149δ	128
XIII	150	
XIV	151	
XV	152	129
XVI.1	153a	130
XVI.2	153δ	131
XVII	154	
XVIII	155	132
XIX	156	133

УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД СТАНДАРДНЕ НУМЕРАЦИЈЕ И НУМЕРАЦИЈЕ ПРЕПИСА

Упоредни преглед стандардне нумерације и нумерације преписа даје за сваки препис стварни редослед грађе (какав је у сачуваним преписима) и њену нумерацију. У првом делу табеле, која преноси редослед и нумерацију прописа Душанова законика, прва колона састоји се од бројева чланова према стандардној нумерацији, нанизаних оним редоследом којим су преписани у Ков-Соф, у другој је сопствена нумерација Ков-Соф, која одражава систематизацију правне грађе и нумерисање целина од стране писара предложака или преписа, а у трећој је иста таква, али реконструктивна нумерација Рум, сачињена према преписивачевој подели материје на целине.¹ То је важно и због чињенице да је сопствена нумерација у Ков-Соф (као и у осталим рукописима Карловачке верзије) озаконила редослед чланова настао преписивањем с предлошка испреметаних листова као и груписање чланова старије редакције у нове, шире целине, у својеврсне збирне чланове. Из овог прегледа може се видети и на који начин је у Рум тумачена или преузимана систематизација грађе из српског предлошка. У неким случајевима у њему се преузимају збирни чланови Ков-Соф (нпр. чл. 10), а у неким саставни делови таквих целина, поникли из засебних чланова старије редакције, поново се осамостаљују (нпр. чл. 37). Други део табеле, посвећен изводу из Епитимијног номоканона, састоји се из две колоне. У првој колони је сопствена нумерација Ков-Соф, у којем је, приликом избора правила, задржана изворна нумерација из Великог требника патријарха Никона (1658). У другој колони је реконструктивна нумерација Рум, која се наставља на нумерацију Душанова законика.

¹ Види о томе у поглављу „Напомене о нумерацији чланова, издавачким начелима, латиничкој транскрипцији и транслитерацији и преводу на савремени српски језик“.

Ков-Соф Рум

ДУШАНОВ ЗАКОНИК

Наслов	Наслов	Наслов
Увод	Увод	Увод
1	1	1
2	2	2
3		3
4	3	4
5		5
6	4	6
7	5	7
8	6	-
9		/8
10	7	9
11	8	10
12	9	11
13.1	10	12
33.2		
34		
31	11	13
65		14
40	12	15
41	13	16
42		
43		
45		17
47		18
44		19
46		20
48		14

	Ков-Соф	Рум
50	15	22
55		
95a	16	23
53	17	24
54		25
49	18	26
52	19	27
56	20	28
61	21	29
62		30
57	22	31
58	23	32
103	24	33
104	25	34
67	26	35
68	27	36
70	28	37
69	29	38
73	30	39
74	31	40
75		-
76	32	41
77		42
79.1	33	43
13.2	34	44
14a	35	45
14б		46
15		
16		
35		47
36		

Ков-Соф		Рум
37	36	48
17	37	49
18		50
19		51
29		52
20	38	53
21	39	54
22	40	55
23	41	56
24		57
25	42	58
26		59
27		60
28	43	61
32		62
33.1	44	63
79.2		
80	45	64
81	46	65
83	47	66
85	48	67
87	49	68
86		
94	50	69
95б	51	70
96	52	71
88	53	72
89	54	73
90	55	74
92	56	75
93	57	76

	Ков-Соф	Рум
97	58	77
98		
99	59	78
100		-
101	60	/79
105	61	80
138		
107		81
108	62	82
110	63	83
111		
112	64	84
113		85
114	65	86
115a		
115б		87
116	66	88
118	67	89
119		90
120		91
122		92
125	68	
126	69	93
130	70	94
131		95
132	71	96
133	72	97
134	73	98
136	74	99
139	75	100
140		101

	Ков-Соф	Рум
142	76	102
143		103
144	77	104
145	78	105
146		–
147		106
150		–
148	79	107
151		108
152		109
162	80	110
159	81	111
160.1	82	112
160.2	83	113
161		114
163a	84	115
163б	85	116
167		
166	86	117
169a	87	118
169б		
I	88	119
II	89	120
III		
IV	90	121
V		
VI		
VII	91	123
VIII	92	124
IX	93	125

Ков-Соф		Рум
X	94	126
XI		
XII.1	95	127
XII.2		
XIII		128
XIV		
XV	96	129
XVI.1		130
XVI.2		131
XVII		
XVIII	97	132
XIX		133

ЕПИТИМИЈНИ НОМОКАНОН

28	134
	135
28bis	136
29	137
	138
30	139
31	140
32	141
33	142
34	143
35	144
36	145
37	146
38	147
39	148
40	149
41	-

Ков-Соф	Рум
42	–
43	150
44	151
45	
46	152
47	153
48	–
49	154
50	155
51	156
52	157
54	158
55	159
	160
59	161
60	162
61	163
62	164
63	165
64	166
	167
65	168
66	169
67	170
68	171
69	172
70	173
71	174
72	175
73	176
74	177

Ков-Соф	Рум
75	178
76	–
77	179
78	180
	181
86	182
87.1	183
87.2	184
91	185
92	186
93	187
94	188
95	189
96	190
97	191
98	192
99	193
100	194
101	195
102	196
103	197
104	198
105	199
106	200
115	201
112	202
123	203
124	204
125	205
	206
126	207

Ков-Соф	Рум
127	208
128	209
144	210
165	–
166	211
167	212
168	213
173	214
174	215
179	216
180	217
181	218
182	219
183	220
184	221
185	222
186	223
187	–
191	224
192	–
193	225
194.1	226
194.2	227

VII
РЕЧНИЦИ И РЕГИСТРИ

У књизи су појединачно, посебно дати речници-регистри Душанова законика и Епитимијнога номоканона за српски, Ковиљски препис (и различитија из Софијскога преписа), као представника рукописне породице из које је потекао предложак румунскога превода. Разлог лежи у суштинским језичким разликама (први је писан старим српским народним, други књижевним језиком) и у оделитим нумерацијама, што је видљив траг њихова оделита постанка и самога трајања, премда у коначном виду оба сачињавају текстуалну целину. Укупан румунски материјал, пак, дат је у једном речнику-регистру, будући да је у преводу одражен један језички тип, и у њему нема никакве нумерације, па ни засебних нумерација које би указивале на генетске или друге разлике унутар двеју обухваћених потцелина (нумерација у издању је реконструктивна и текућа од почетка до краја); за преводиоца је предложак био једна и јединствена књига, а такав је и сам превод.

МОНИКА ХУЦАНУ, БИЉАНА СИКИМИЋ,
ЂОРЂЕ БУБАЛО

РЕЧНИК И РЕГИСТАР ДУШАНОВА ЗАКОНИКА И ЕПИТИМИЈНОГ НОМОКАНОНА У РУМУНСКОМ ПРЕВОДУ

Посебни симболи

- [] ознака за интерпретативне реконструкције, углавном у вези с преводом
- ◇ устаљени шири спојеви, понекад фразеологизми
- карактеристичне предлошко-падежне конструкције
- × учесталост јављања форми
- | физичко омеђење унутар одреднице

Техничке скраћенице

adj[ectivum], adv[erbiu]m, f[emininum], fin[is], introd[uctio], partic[ipium]
pass[ivum], pl[uralis], subst[antivatum], tit[ulus], var[ians], v[ide]

Приређивачке напомене

Одреднице у регистру наведене су у латиничкој транскрипцији,¹ будући да у данашње време само мали број стручњака чита, транскрибује и тумачи старе румунске текстове писане ћирилицом. Пошто прописи у Рум нису нумерисани, одреднице у регистру везане су за текст реконструктивном нумерацијом (јединственом за оба правна састава), која у виду бројева у угластим заградама обележава парцелисање целина, односно прописа у издању према графичким и садржинским мерелима. Редослед више потврда исте речи у једном члану назначен је индо-арапским цифрама у експоненту. Лексичке потврде из уводне речи назначавају се скраћеницом *introd.*, оне из наслова испред неких чланова допунском ознаком *tit* уз број одговарајућег члана (11, 12, 13, 83, 89, 220), а оне из завршне речи скраћеницом *fin.*

¹ Према табели у поглављу „Напомене о нумерацији чланова, издавачким начелима, латиничкој транскрипцији и транслитерацији и преводу на српски језик“.

Иста скраћеница, у виду допунске ознаке, додаје се иза члана 223 којем следи завршна формула након свршетка веће целине у оквиру Епитимијног номоканона.

За одређивање заглавне форме, тј. за нормализацију одредница користе се стварне потврде из рукописа, а не правописна норма савременог румунског језика. Иако је већина потврда из текста, реконструисани номинативи или инфинитиви, истоветна с ликовима у савременом румунском језику, одступања су неизбежна, не само зато што је реч о тексту из XVIII столећа, већ и зато што је писан ћирилицом, у којој су важила особена, уз то недоследна, правила за граfiјско репродуковање гласова румунског језика, тј. за обележавање гласовне вредности слова. Најзаступљеније су разлике у речима у којима слово ђ вероватно преноси средњи вокал предњег реда /e/, и тада се користи графема <é>, за разлику од савременог <e> (нпр. *biserică* : *biserică*), и у речима у којима слово њ преноси средњи централни вокал /ə/, а латинички еквивалент је графема <ă>, за разлику од савременог правописа у којем се на таквим местима у стандардном румунском јавља затворени централни вокал /i/, обележен графемом <â>, чији је ћирилички еквивалент било слово ж (нпр. *tâlhar* : *tâlhar*) или, ређе, средњи вокал предњег реда /e/, с истоветном графемом, <e> (нпр. *adăvărat* : *adevărat*). Графема <ă> користи се доследно и у писању повратне заменице *să* у рефлексивним формама глагола, наместо данашњег *se* (*a să dăsinge* : *a se descinge*). Разлике се јављају и због доследне латиничке транскрипције ћириличног текста, као нпр. у гласовној групи *-ija-* која се ћирилицом пише *-ія-* или *-ия-*, а транскрибује секвенцом *-iia-*, те, рецимо, уместо данашњег *piatră* било је *piiătră*. На месту данашњих стандардних облика *boier*, *buiede*, *muiere*, *nevoie*, *voie*, *voievod* стајало је *boer*, *buede*, *muere*, *névoie*, *voe*, *voevod*, што значи да су се гласовне групе *-oje-* и *-uje-* обележавале у ћирилици вокалским секвенцама *-œ-* и *-œ-*. У случајевима када се изворни, овде транскрибовани облик разликује од онога који би се заснивао на савременом правопису, нормализовани савремени лик формира празну одредницу с упућивањем на основну заглавну форму реконструисану према изворном правопису (нпр. *adăugare*, v. *adaogére*). Празне одреднице отварају се и за варијанте основног облика. За речи у којима се користи <é> уместо <e>, нису отворане празне одреднице, јер је, вероватно, реч о истој фонетској вредности, али се изворни облик доследно преноси да би се и кроз латиничку транскрипцију указало на граfiјска решења ћириличног изворника. Уколико се једна реч јавља у више варијаната, за заглавну форму узима се она с највећом учесталošћу, док се остале обележавају као варијанте уз основну одредницу и у празним одредницама. Инфинитив се наводи у складу с правилима румунске граматике и лексикографије – с препозицијом *a* (рефлексивно *a să/a se*), а место у абецедном реду почива на првом слову (или словима) глаголске основе. У навођењу примера, пре свега у ширим спојевима или предлошко-падежним конструкцијама, задржава се изворно стање.

- acasă**, код куће: 34
- acolo**, тамо: 12, 40, 50, 64, 68, 95
- acoperiș**, кров: 121
- a acotopi**: 1. удавиџи: 171; 2. ујушиџи: 172
- adaogére**, љрилоџ: 14
- adăugare**, v. adaogére
- adăvărat**: I. (adj. subst. pl.) исџина: 6; II. (adv.) заисџа, уисџину: introd. (као интензификатор) ◇ cu adăvărat: 127
- a să adăveri**, увериџи се: 127
- adevărat**, v. adăvărat
- a se adeveri**, v. a să adăveri
- adormit**, засџао: 172, v. muere
- a aduce**, љовраиџи: 7 ◇ a-și aduce aminte, сеиџи се: 128
- a aduna**, скуџљаџи: 61
- afară**, наџољу: 75
- afurisanie**, клеџва: 151
- a afurisi**, љроклеџи, љроклињаџи: 12, 150, 151×2
- ajutoriu**, v. ajutoriu
- agoniseală**, издржавање: 14, 17
- a agonisi**: I. издржаваџи, 14, 61; II. a să agonisi, издржаваџи се: 86
- aiavea**, јавно: 216
- aicea**, овде □ рănă aicea, догде: 223fin¹ □ дe aicea, одагде: 223fin²
- aici**, v. aicea
- aieva**, v. aiavea
- a ajunge**: 1. добиџи: 100; 2. сџиџи: 148 □ дe ajuns, довољно: 223
- a ajuta**, љомоџи: 95×2
- ajutor**, v. ajutoriu
- ajutoriu** (var. ajutoriu), љомоџ: introd., 56
- a alége**, бираџи: 46
- a alérga**, љожуриџи: 171
- alés**: 1. одабран, изабран: 7, v. preot; 10×2, v. duhovnic, preot; 2. одређен: 167, v. zi
- Alexandria**, Александрија: 166
- altar**, v. oltariu
- amar**, љорак, џежак: 201 ◇ amar lui mai mult decât Iudi(i), џешко њему више неџо Јуди
- a amări**, оџорчиџи: 201
- a se amesteca**, v. a să améstéca
- a să améstéca** (var. a să méstéca): 1. уче-сџивоваџи: 38; 2. смешаџи се: 149×3, 147, 158, 160, 162, 165, 166, 217, v. sănge; 220
- améstécare** (var. amestécare), мешање, смешање [џелесно]: 167, 170
- améstecat**, умешан: 53, 160, v. sănge
- amin**, амин: introd., fin.
- aminte**, (само у изразима): 128, v. a aduce; 220, v. a lua
- amvon**, амвон: 169
- an**: 1. џодина (временски): introd., 127×2, 128×2, 134, 135, 137, 138×2, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152×2, 153, 154, 155, 156, 157×2, 158, 160, 161, 162, 163, 170, 171, 172, 176, 178, 180, 185×2, 207×2, 208, 217, 218, 224; 2. џодина (узраст): 131, 148, 157, 226×4
- anaftema**, анаџема: 12
- Anghira**, Анкира: 176
- apă**, вода: 205
- a să aprléca**, љослушаџи: 4
- aplécat**, љокорен | (adj. subst. pl.) онај који је љокорен: 6 ◇ cei ce vor fi aprlécați, они којима је учињено зло: 83
- apostol**, аџосџол: 167 ◇ sfântul apostol, свеџи аџосџол: 151 ◇ sfinții apostoli (pl.), свеџи аџосџоли: 226, 227
- apostolicesc**, аџосџолски: 7, 120, v. părinte, poruncă
- a aprinde**: I. зайалиџи, љалиџи: 31, 78; II. a să aprinde, љогсџаџи: 151
- aprinde**, бес: 151
- aproape**, близу: 40, 75 □ aproape дe: 88, 169 | (subst.) ближњи: 205, 206
- a apuca**: 1. оџеџи: 89; 2. зџрабиџи: 117

apucat, *ойейіо* | (adj. subst. pl.) *оно шііо је ойейіо*: 96

apucător, v. apucătoriu

apucătoriu, *ірамзив, йохлейан* | (adj. subst.), *разбојник*: 125

a arata, v. a arăta

a arăta (var. a arata): **1.** *йоказайіи*: 63, 80, 88, 120, 223; **2.** *казайіи*: 79

arătură, *ораница*: 13×2, v. loc

Arbanean, *Арбанас*: introd.

a arde: **1.** *жіюсайіи*: 9; **2.** *сіалийіи, сіаљива-йіи*: 53, 71, 118, 126; **3.** *іорейіи, изіорейіи*: 78, 119

argint, *сребро*: 21

argintar: v. argintariu

argintariu, *ковничар*: 118×2

arhiereu, *архијереј*: introd., 2×2, 6, 10×2, 14×3, 17×2, 23, 48, 70, 209

armă, *оружје*: 21×2, 117, 121

ars, *сіаљен, изіорео* | (adj. subst.) *йіореп-лајц*: 78

articulă, *закон*: 100² ◇ *articula împărătească, царски закон*: 100¹

a arunca, *баційіи*: 119

a asculta: **1.** *йослушайіи [зайовесті], йосіујийіи йо йройісу*: 5, 14, 73; **2.** *слушайіи, чујіи*: 107

ascultare, *йослушање* ◇ a avea ascultare, *бийіи йослушан*: 4 ◇ a face ascultare, *обављайіи йослушање*: 12 | *néascultare, нейослушносій*: 12

a ascunde, *сакрийіи*: 213 □ p(r)e ascuns, *йіајно*: 9, v. a ține; 190

a așeza: **1.** *донейіи*: introd.; **2.** *йосіавийіи, йосіављайіи*: 2, 7, 10×2, 12×3, 46, 48, 64, 107; **3.** *увесійи, уводийіи*: 47×2; **4.** *усіановийіи* 220tit ◇ *așezați la moșii* (pl.), *йосадници*: 19

așezare, *одлука*: 220tit, fin.

a aștepta, *чекајіи, сачекајіи*: 127, 128×2, 131

așteptare, *чекање*: 131

aur, *злайіо*: 21, 131

a auzi, *чујіи*: 4

a avea, *имайіи*: 4, v. ascultare; 10, v. putere; 13×2, 14, v. voe; 15, v. voe; 16×3, 21, v. voe; 34, v. vină; 35×2, 47, v. slobozire; 50, 52, 58, v. putere; 62, 83, v. volnicie; 90, v. voe; 96, 109, v. putere; 113, 124, v. credință; 127, v. voe; 128, v. voe; 130, v. voință; 132, v. voe; 149, 152, 157×2, 164, 170, 176, 190, 192, 203, v. pizmă; 204×2, v. pizmă; 208, v. pizmă; 220×2, 227

avére, *имейіак, имање*: 6, 37, 57, 83, 129, 131

a бага, v. a băga

ban: **1.** *бан* (врста ситног новца): 82×4; **2.** *новац*: 89, 118

barbă, *брага*: 77

bașca, *одвојен*: 37

a bate: **1.** *бийіи*: 22, 67, 69×2, 117×2, 133; **2.** *ударийіи*: 198

a batjocori, *вређайіи*: 83

a băga (var. бага), *бацајіи*: 53¹, 53², v. temniță; 117, v. temniță ◇ a băga în samă: **1.** *йриме-йіийіи*: 103; **2.** *водийіи рачуна*: 106

băgare de seamă, v. băgare de samă, băgător de samă

băgare de samă, *йажња, брија*, *овде узейіи у обзир*: așa să fie în băgare de samă 80 | *nébăgare de samă, нейажња* 171×2

băgător de samă, *йажљив* | *nébăgătoare de samă* (pl. f.), *нейажљиве*: 173, v. muere

bărbat: **1.** *мушкарац*: 25, 134, 136, 146, 165×2, 169, 220×2; **2.** *муж*: 34×3, 124×3, 127, 128×3, 132×3, 149×3, 166

bărbătesc, *мушки*: 136, 220, 224; v. parte

bășcășit, *одвојен*: 37, v. părinte

bătae, *байіине*: 69

bătaie, v. bătae

bătrân, *сітар*: 157 | (adj. subst.) *сітарац*: 46

bătrân, v. bătrân

băutura, *йиће*: 117, 210

bătă, *байіина*: 117

bătă, v. băta

- bdénie**, *бдење*: 201
- a bea**, *йийи*: 120, 168, 199, 205, 211
- beat**, *йијан* | (adj. subst. pl.) *онај који се ойија*: 117
- besérecă**, v. biserică
- beteag**, *болестан* | (adj. subst.) *онај који је болестан*: 73
- beție**, *йијансїво* ◇ a merge spre beție, *на-йийи се*: 210
- bețiș**, *йијаница*: 117×2
- bețiv**, *йијаница*: 189, v. călugăr
- biné**: I. (adv.) *добро*: 39, 114, 127, 220 □ cu biné, *блаїо*: 5 ◇ să țină îndé biné, *држайи се као добар*: 179; II. (subst.): 1. *имање*: 8; 2. *добро*: 80, 81, 104
- biné-credincios**, *йравоверан*: fin., v. împărat
- birt**, *бирїија*: 210
- biserică** (var. besérecă), *црква*: 3, 4×3, 5, 6×2, 7, 11, 12×5, 13×3, 15, 17×2, 18×2, 50, 55×3, 56×2, 58, 59, 60, 61×2, 62, 65, 85, 94, 108, 118, 125, 155, 166, 169, 179, 203, 208, 214, 217, 218, 220 ◇ bisericilé împăratéști (pl.), *царске цркве*: 60 ◇ sfânta biserică, *свєїа црква*: introd., 1, 169, 214, 216 ◇ sfânta biserică răsăritului, *свєїа исїочна црква*: 129
- bisericesc**, *црквени*: 11, 12tit, 12, 23, 57, 62×3, 63, 65, 84, 220, v. făcătoriu, lucru, om, parte, pământ, sat, slujitor
- bitang**, v. biteang
- biteang**, *бийанїа*: 117
- blagoslovenie**, *блаїослов*: 10, 17 □ cu blagoslovenie, *с блаїословом*: introd. □ fără blagoslovenie, *без блаїослова*: 2, 3×2 ◇ a lua blagoslovenie, *добийи блаїослов*: 10, 17 ◇ a dăzlega cu blagosloveniia, *блаїословиїи [їїїезу]*: 197
- blagoslovit**, *блаїословен* | (adj. subst.) *онај који је блаїословен*: 169
- a blastema**, *йроклињайи*: 5
- blând** (adv.), *йомирљиво*: 5
- blând**, v. blând
- a blestema**, v. a blastema
- boer**, v. boiariu
- bogat**, *боїайи*: 131 ◇ dé bogate ori, *више йуїи*: 170, v. om
- boiariu** (var. pl. boer), *бољар*: 12, 18, 24, 30, 36 ◇ boiariu de ostaș, *бољар – райник*: 21, *бољар – војник*: 29
- boier**, v. boiariu
- Bolgar**, *Буїарин*: introd.
- botez**, *криїење*: 144
- a botéza**: I. *крсїийи*: 171×2; II. a să botéza, *крсїийи се*: 8
- botézat**, *криїен* | nébotézat, *некриїен*: 171, v. prunc
- bou**, *во*: 47, 82, 220
- braț**, *рука*: 143, 144, v. a țină
- buede** (pl.), *йправа*: 175×2
- buiede**, v. buede
- Bulgar**: v. Bolgar
- bun**, *добар*: introd., v. vrére; 28, v. voe; 83, v. îndreptare; 99, v. pază; 113, v. pază; 130, v. voe; 144, v. nănașă; 152, v. voe; 191, v. voe
- cal**, *коњ*: 79, 82, 220
- canon**, *канон (ейийимија)*: 160, 163×2, 164, 171, 184, 191, 192, 204, 209, 227 ◇ a face canon, *учинийи канон*: 120² ◇ a da canon, *дайи канон*: 120¹, 165 ◇ mai mare canon, *вєїи канон*: 181
- a canoni**, *казнийи*: 79, 210
- cap**, *їава*: 157, 160
- capră**, *коза*: 82
- carte** (var. carté), *исїрава*: 80×4, 96 ◇ carte împărătească, *царска исїрава*: 66, 80, 99 ◇ carté scrisă de la mâna lui, *исїрава найисана својеручно*: 98 ◇ făr dă carte, *нейисмен*: 184, v. călugăr
- casă**, *кућа, дом*: 27×2, 37×2, 49, 78, 110, 121×3, 122, 132, 187 ◇ casa lui Dumnezău, *Божији дом*: 46
- caznă**, *казна*: 126
- căciulă**, *каїа*: 117
- a cădea**: I. *їастїи*: 114, v. pără; 163, v. păcat; 203, v. păcat; 227, v. păcat ◇ a cădea cu pripă,

најасџи (кога): 125; **II.** a să cădea: **1.** *џреба*: 1, 17, 33, 70, 109, 157, 179, 182, 217, 223fin×2, 225, 226×2; **2.** *моћи*: 195; **3.** *џрилиџиџи*: 215

a să căi, *кајаџи се*: 222

călător: v. călătoriu

călătoriu, *џуџиџик*: 112, 113

a călători, *џуџиваџи*: 173

călătorie, *џуџовање*: 89, 173

a călca, *наџазиџи*: 220

călugăr (var. călugăre), *калуђер*: 17, 23, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 70, 112, 164, 179, 181, 182, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 199, 200, 201, 202 ◊ călugăr bețiv, *калуђер – џиџаниџа*: 189 ◊ călugăr cărturariu, *џисмен калуђер*: 183 ◊ făr dă carte călugăr, *неџисмен калуђер*: 184 ◊ călugăr iscusit, *искусан калуђер*: 48 ◊ călugăr preoțit, *калуђер – свеџиџеник*: 197 ◊ călugăr prost, *обичан калуђер*: 198 ◊ călugăr schimnic, *калуђер – великосхимџик*: 185

călugăre, v. călugăr

călugăresc, *калуђерски*: 46, v. sobor

călugărie, *калуђерење*: 49 ◊ tunderea călugării(i), *калуђерски џосџириџ*: 179

călugăriță, *калуђериџа*: 179

cămară, *блаџаџна* ◊ cămară împărătească, *џарска блаџаџна*: 79

a căpăta: **1.** *ухваџиџи*: 126; **2.** *добџиџи*: 127

căpitan, *каџеџан*: 88

cărturar: v. cărturariu

cărturariu, *џисмен*: 183, v. călugăr

a căuta: **1.** *џраџиџи*, *џоџраџиџи*: 14, 112×2; **2.** *исџиџиваџи*: 99

a căzni, *мучиџи*: 132

câmp, *џоље*: 75

câmp, v. câmp

cântare, *заџеваџи*: 215, v. glas

cântare, v. cântare

ceară, *восак*: 220, v. a topi

ceas, *час*: 182, 184×2 ◊ la tot ceasul, *свакоџа часа*: 183×2

a cerca: **I.** *осџораваџи*: 99; **II.** a să cerca, *осџориџи*: 99

a cerceta, *издржаваџи*: 14

a cere, *џраџиџи*: 43

a să certa, *џосвађаџи се*: 95

cetate: **1.** *уџврђени џрад*, *џврђава*: 7, 10, 93×2, 105, 118, 177; **2.** *џрад*: 69, 102, 123

a ceti, *чиџаџи*: 99, 126

cetitoriu, *чиџач* ◊ cetitoriu de stélé, *звездословаџ*: 220

chelic, *ђелиџа*: 46, 195

a chema, v. a chema

chezaș, v. chizaș

chezășie, v. chizășie

a chema, *џозваџи*, *џозиваџи*: 28, 73, 201

chilie, v. chelic

chiverniseală, *раг*: 220tit

chizaș, *ђемаџ*: 86

chizășie, *ђемсџиво*: 86

cină, *вечера*: 28, 199

cinste, *часџи*, *џочасџи*, *уџлег* ◊ om de cinste, *уџледан човек*: 77, v. om ◊ a face cinste, *указаџи џочасџи*: 83 ◊ a da mare cinsté, *указаџи велику џочасџи*: 97² ◊ cu cinste: **1.** *с џошџивањем*: 56; **2.** *џочашињен*: 97¹

cinstit, *чесџиџиџи*, *џошџен* ◊ prea cinstit, *џречесџиџиџи*: introd., v. părinte

a citi, v. a ceti

cititor v. cetitoriu

a conăcui, *конаџиџи*: 111

copil, *деџе*: 8, 195, 220 ◊ copiii mirenești (pl.), *деџа мирђанска*: 202

a copili, *обешчасџиџиџи*: 220

a cosi, *косиџи*: 36

crai, *краљ*: 16, 99

a crede, *вероваџи*: 72, 73, 107, 116

credincios, *веран*, v. biné-credincios | nécredincioși (adj. subst. pl.), *неверџиџи*: 104, v. împărat

credință, I. *вера* ◇ pravoslavnică credință, *православна вера*: 6×2, 7 ◇ a avea credință, *имати веру*: 124 ◇ să țină credința, *бити веран*: 124; II. *йоверење*: 80 | nécredință: I. *невера*: 27, 102; 2. *неверсїво* ◇ a face nécredință, *учиниїи неверсїво*: 132

creștere (var. *créșterie*): I. *ограсїање*: 131; 2. *ограсїао*: 223 □ spre creștere, *огїајиїи*, 177

créșterie, v. creștere

creștin, *хришћански*: introd., v. împărat | (adj. subst.) *хришћанин*: 1, 5, 6×2, 9, 10×2, 54, 223 fin

creștinătate, *хришћансїво*: 1, 6, 8

Crit, *Крит* (заправо *Киџрос*): 214, 224, v. episcop

ctitor, *кїиїџор*: 47

a cugeta, *йомислиїи*: 220

a să cuminéca, *йричестїиїи се*: 135, 138×2, 139, 140, 145, 148, 152, 154, 155, 156, 160, 171, 178, 195, 204, 211, 217, 218, 221

cuminécătură, *йричешїе*, *йричесїи*: 152, 153, 161, 162, 170, 172, 185 □ la/in vremea cuminécăturii, *у време йричешїа*: 167, 204, 221 ◇ sfânta cuminécătură, *свєїо йричешїе*: 166, 210, 212, 227

a cumpăra, *куїиїи*, *куїоваїи*: 13, 90×2, 96×3, 123

cumpărător, *куїац*: 123

a cunoaște: I. *йризнаїи*: 10×2; 2. *йрейо-знаїи*: 75, 88

a să cununa, *венчаїи се*: 158

cununat, *венчан* ◇ a doao cununați: I. *друїо-брачни*: 156; 2. *онај који је йо друїи йуїи венчан*: 219 ◇ a treia cununații, *йреїебрачни*: 157

cununie, *венчање*: 157, 218, 220 □ fără cununie, *без венчања*: 3

curat, *чисїи*: 170, 220, v. fecioară, viață ◇ pruncie curată, *невиносїи*: 158, v. pruncie

curățenie, *чисїиїа* | nécurățenie, *нечисїиїа*: 180

a să curăți, *очисїиїи*: 166×2

curând ◇ dé curând, *скоро*: 124

curând, v. curând

curte, *двор*: 85×2 ◇ curté împărătească, *царски двор*: 84

curvar: v. curvariu

curvariu, *блудник*: 128, 135, 136, 170, 179, 186, 189×2, 216; v. preot

curvă, *блудница*: 176 ◇ curvă fără rușiné, *бесрамна блудница*: 132

a curvi, *блудничїи*, *курваїи се*: 25, 136, 137, 139, 159, 185

curvie, *блуд*: 190 ◇ a face curvie, *(у)чиниїи блуд*: 119, 132, 181, 216, 220

cuvânt, *реч* ◇ cuvânt de rușiné, *срамоїна реч*: 67 ◇ cuvânt mánjit, *йреїрїана реч*: 80 ◇ cuvânt rău, *зла реч*: 67 ◇ cuvânt smintit, *йокварена реч*: 80

cuvânt, v. cuvânt

a să cuveni, *оглучиїи*: 209

cuviință, *йрисїојносїи*, *доличносїи* ◇ a fi cuuviință, *йриличїи*: 214

a da: I. *гаїи*, *йрегаїи*: 3, v. temniță; 6×2, 13, 14, v. plânsoare, hrană; 15¹, 15², v. pomană; 16×2, 17, 21, 22×2, 23, 31, v. rău; 41¹, v. năvală; 41^{2,3}, 42, 43, 44, v. mită; 48, 56, 61, v. poruncă; 62, 64×2, 67, 68, 69, 72, 79, 82, 83, 97, v. cinste; 98×2, 102, 105, v. judecată, moarte; 115, 117, v. năvală; 120, v. canon; 123, 129, 131×3, 165, v. canon; 175, 207, v. palma; 209, 215, v. glas; 220 ◇ a da înapoi, *враїиїи*: 87, 88 ◇ a da în sama, *обавесїиїи*: 113 ◇ a da la față, *йрегаїи*: 78 ◇ a da la mâna, *йрегаїи*: 76 ◇ a da sama, *биїи уїознай*: 34; 2. *йослаїи*: 49; 3. *изнеїи*: 80 | (partic.) dat, *гаїи*: 110, 182, v. pravilă

dajde, *дајбина*: 35 ◇ dajde grea, *їешка дајбина*: 17

dajdie, v. dajde

dajdnic, *дајбеник*: 35, 82

Dalmat, *Далмаїи*: introd.

dare, *давање*: 13, 16, 36

dator, *душан*: 97, 126, 127×2, 128, 224 | (adj. subst.) *душник*: 125

datorie, *душ*: 123, 125

- a dăscănta**, *бајаџи*: 196
- a dăscumpăra**, *оџкуџиџи*: 74
- a să dăsginge**, *расџасџи се*: 200
- a să dăspărți**: **1.** *одвоџиџи се*: 160, 201; **2.** *расџавиџи се*: 3, 217, 218
- dăspărțire**, *расџава*: 217, 218
- dăspărțit**, *одеџен*: 27
- a dăzléga**, v. a dezléga
- dăzlégare**, *расџава*: 180
- a se depărta**, v. a să deperta
- a să deperta**, *лишаваџи се*: 167
- a descânta**, v. a dăscănta
- a se descinge**, v. a să dăsginge
- a descumpăra**, v. a dăscumpăra
- a se despărți**, v. a să dăspărți
- despărțire**, v. dăspărțire
- despărțit**, v. dăspărțit
- a dezléga** (var. a dăzléga), *разрешаваџи*: 10 ◇ *dăzléga masa*, *блаџословиџи*: 197
- dezlegare**, v. dăzlégare
- diaconie**, v. dieconie
- diavol**, *ђаво*: 220
- dieconie**, *ђаконсџиво* (овде *ђакон*): 226
- direptate**, v. dreptate
- a dobândi**, *добџиџи* ◇ *judécata să o dobândescă*, *нека добиџе суђење*: 73
- a dobândi**, v. a dobândi
- dobitoc**, *сџока*: 119, 134, 220
- a doborî**, *удариџи*: 121
- a dojeni**, *џресудиџи*: 209
- Domn**, *Госџод* ◇ *Înălțarea Domnului nostru Isus Hristos*: *Вазнесење Госџода нашеџ Исуса Хрисџа*: introd. ◇ *Doamnă Isuse Hristoasă* [...] *miluește-mă*, *Госџоде Исусе Хрисџе*, *смилиџ се*: 183, fin. ◇ *Doamnă miluiește*: *Госџоде*, *џомилиџ*: 183
- domnie**, *џосџодсџиво*: introd.
- a dori**, *жудеџи*: 201
- drag**, *драџ*, *љубљен* □ *de drag*, *љубазно*: 28
- dregător**, *уџравиџель* ◇ *dregător mare*, *велики уџравиџель*: introd. ◇ *dregător mic*, *мали уџравиџель*: introd.
- drept**, *џраведан*: 119, v. judecată
- dreptate** (var. dréptate, direptate, driptate): **1.** *џравда*: 33 □ *cu dreptate*, *џо џравди*: 100, 108; **2.** *џраво* □ *cu dreptate*, *џо џраву*: 63 **3.** *џресуда* ◇ *a face dreptate*, *наџисаџи џресуду*: 107
- driptate**, v. dreptate
- drum**, *друм*, *џуџи*: 173, 177, 194
- a duce**: **1.** *донеџи*: 90; **2.** *носиџи*: 169
- duh**, *дух* ◇ *duhul sfânt*: *свеџи дух*: introd.
- duhovnic**, *духовник*: introd., 5, 10^{3,4,5}, 11tit, 48, 213, 226 ◇ *aléși duhovnici* (pl.), *изабрани духовници*: 10¹ ◇ *săvârșiți duhovnici* (pl.), *џосџављени духовници*: 10²
- duhovnicesc**, *духовни*: 2, v. părinte; 4, v. părinte; 11, v. faptă, lucru; 17, v. putere; 48, v. părinte
- duhovnicește**, *духовно*: 7
- duminécă**, *недеџа*: 7, 167
- Dumnézău**, *Боџ*: 46, v. casă; 52, 108, 167, v. frică; 182, 183, v. născătoarea; 187, 208 ◇ *miluește-mă Dumnézăul*: *Помилиџ ме*, *Боже*: 210
- Dumnezeu**, v. Dumnézău
- egumen**, v. igumen
- episcop**, *еџискоџ*: 10, 12, 44, 61, 63 ◇ *episcopul din crit*: *еџискоџ с Криџа* (заправо *Киџроса*): 224 ◇ *preasfântul episcop de la crit*: *џресвеџи еџискоџ с Криџа* (заправо *Киџроса*): 214
- epitrop**, *еџитџроџ*: 61
- eres**, *јерес*: 6², 201 ◇ *eres păgănesc*, *џаџанска јерес*: 6¹
- eretic**, v. eritic
- ereticie**, v. eriticie
- eritic** (var. eretic), *јеретџик* (*јеретџички*): 6, 9, 53, 120
- eriticie**, *јерес*: 202

a erta (var. a ierta): 1. ослободити (овде pass. бити слободан): 20; 2. ојросити: 73 (pass. бити ојрошитен), 207, 208×3, 209

ertare, ојрошити: 27 ◇ a fi cu ertare, ојрошити: 157

a face: 1. (y)чинити: 26, v. pagubă; 32, v. pagubă; 41, v. pagubă, potriță; 42, v. potriță; 53, 79, v. rău; 83, v. cinste; 100¹, 100², v. rău; 102, v. pagubă; 103, v. rău; 104, 105, v. pagubă; 107, v. dreptate; 112, v. pagubă; 117, v. rușiné; 119, v. curvie; 120, v. canon; 121, 122, v. pagubă, răutate; 132, v. curvie, rușiné; 132, v. credință; 133, 134, v. preacurvie; 149, v. preacurvie; 161¹, v. malahie; 161^{2,3}, v. mătanie; 162¹, v. malahie; 162², v. mătanie; 163×3, 165×3, v. malahie; 171, v. mătanie; 179, v. romană; 181, v. curvie; 183×2, v. mătanie; 184, v. închinăciune; 188, v. închinăciune; 191, v. mătanie; 193, v. mătanie; 198, v. mătanie; 199, v. mătanie; 200, v. mătanie; 203, v. închinăciune; 208, v. mătanie; 210¹, v. mătanie; 210², 213, 216, v. curvie; 220, v. curvie, răutate, ucidere ◇ să opréște a face, забрањује се: 159; 2. (y)радити: 89, 102, 164, 173; 3. обављати: 3, 12, v. ascul-tare; 4. управити: 3, 118; 5. постојати: 110, 182; 6. исцунити: 204 | a să face, постојати: 226

faptă: 1. дело: 53×2, 79, 220, 221, 223 ◇ fapte duhovnicești (pl.), духовна дела: 11 ◇ fapte réle (pl.), зла дела: 223fin; 2. ствар: 202

fată: 1. кћи: 16, 21×2; 2. девојка: 129×2, 131×3, 148, 159×2, 170

față, лице, образ: 78, v. a da ◇ cea mai mică față, мала схима: 184, 185

făcător, v. făcătoriu

făcătoriu ◇ făcătoriu dă rău, пресјуник | ◇ făcătoriu dă rău împărăтesc și bisericesc, царски и црквени пресјуник: 12

fân, сено: 36, 83

fân, v. fân

fecior: 1. син: 16, 37, 71; 2. момак: 131×2 ◇ fecior tinăr, млад момак: 149

fecioară, девица ◇ fecioară curată, чиста девица: 220

fel, v. feliu

feliu: 1. такав: 3, 227; 2. то: 96 ◇ ori ce feliu dé: 1. сваки: 47; 2. било који: 220 ◇ néci ce feliu dé, ниједан: 99 ◇ acel feliu dé, такав: 117 ◇ așa feliu dé, такав: 165 ◇ acestea feliuri dé, такви: 220

fermecător, v. fermecătoriu

fermecătoriu, чаробан, маичан | (adj. subst.) чаробњак: 220

fetie, невинос: 129, v. a strica

fiu, син: 27, 150

foale, утроба: 175

foc, ватра: 32, 53, 71, 78, 118, 119, 220¹ ◇ foc némistuit, нејасива ватра: 220²

frate, браћ: 16, v. nepot; 27×2, 37, 71, 146, 201, 206, 208

frățâne, v. vrățâne

frică, страх ◇ frica lui Dumnézău, страх Божији: 167

fugător, v. fugitoriu

a fugi, побег: 84, 86, 87

fugitor, v. fugitoriu

fugitoriu, склон бежању | (adj. subst.) бејунац: 104

fur, крадљивац: 88

a fura, украсити (красити, покрасити): 75, 93, 103, 154, 155, 190, 220×2

furiș, кришом: 42

gadină, звер: 220, v. a léga

a găsi: I. наћи: 88×2; II. a să găsi: 1. наћи се: 9, 11, 12×2, 44, 53, 57, 74, 76, 78, 80×2, 83, 88, 89, 102, 104, 105; 2. открити се: 79

gâlceavă, свађа: 68

gâlceavă, v. gâlceava

a giudéca, v. a judeca

judécata, v. judecată

judécător, v. judecător

glas, глас ◇ a da glas mare dé cântare, гласно зайевају: 215

gloabă, глоба: 3, 41, 92, 118, 122, 132

- a globi**, оїлобиїи: 4, 73
- grabnic**, *изненадан, хийар, брз* ◇ grabnic spre rău, *їешико насиле*: 79
- grădină** (var. gredină), *башиа, врїи*: 13×3, 15, 16, 35
- a grăi**, *казайи*: 138, 167
- grâu**, v. gruu
- gredină**, v. grădină
- a greși**, *саїрешиїи, скривийи*: 4, 27×2
- greșală** (var. gréșală), *їрех, кривица*: 5, 27 ◇ mare greșală, *велика кривица*: 45
- greșeală**, v. greșală
- greu**: I. (adv.) *їешико*: 4, 128; II. (adj.): 1. *їежак*: 17, v. dajde; 105, v. moarte; 179, 220, v. muncă; 2. *їрудна*: 173, v. muere
- Grigorie** ◇ Sfântul Grigorie, *свейи Гриїорїе*: 155
- grijă**, *бриа* ◇ a purta grijă, *водийи бриу*: 46
- a griji**, *бринуїи*: 46
- gruu**, *жиїо*: 41
- gură**, *усїа*: 220, v. a léga
- haină**: 1. *одећа*: 21; 2. *хаљина*: 117
- hamiș**, *їодмукао*: 126, v. scrisoare
- hobag**, v. iobag
- holdă**, v. oldă
- hotar**, v. otar
- hoț**, *крадљивац*: 103, 105
- hrană**, *храна*: 14¹ ◇ a da hrana, *хранийи*: 14²
- a hrăni**, *хранийи*: 61
- Hristos**, *Христїос*: 201¹, 201², v. ucenic; 220, 227, v. ucenic ◇ Isus Hristos, *Исус Христїос*: introd.×2, 183, fin., v. Domn ◇ de Hristos iubit, *христїољубив*: introd.
- iad**, *їакао*: 206, 220, v. muncă
- iapă**, *кобила*: 82
- a ierta** v. a erta
- iertare**, v. ertare
- igumen** (var. egumen), *иїуман*: 12, 45, 46, 47, 63, 201, v. părinte; 202
- indiction**, *индикїи*: introd.
- a intra** (var. a întra), *ући*: 41, 97, 122, 169×2
- Ioan** ◇ Ioan Postnicul, *Јован Посник*: 175, 177, 223 ◇ Sfântul Ioan Postnicul, *свейи Јован Посник*: 161, 210 ◇ Sfântul Ioan Zlatoust, *свейи Јован Злайїоустїи*: 148
- iobag** (var. hobag), *јобаћ* (зависни сељак, кмет у Угарској): 100 ◇ hobagi supuși (pl.), *јобаћи їод* [*нечијом*] *влаићу*: 36
- Ionichie**, *Јоаникије*: introd.
- ipodiaton**, *їодїакон*: 226
- iscusit**, *искусан*: 10, 48, v. călugăr
- a ispiti**, *исїийїаїи*: 49
- ispitit**, *їроверен*: 226
- ispovédanie**, *исїоведане*: 48
- a să ispovedui**, v. a să spovedi
- Isus Hristos**, v. Hristos
- iubire**, *љубав*: 52 | (partic.) iubit ◇ de Hristos iubit, *христїољубив*: introd., v. Hristos
- Iuda**, *Јуда*: 201
- a izda**: 1. *издайи*: 102; 2. *їрегаїи*: 105
- a izgoni**, *изїонийи*: 6
- a îmbălă**: 1. *ићи*: 89, 90; 2. *їролазиїи*: 91
- a să împăca**, *їомирийи се*: 203, 204×2
- împărat**, *цар*: 15, 16×2, 17, 21, 36, 42, 43×3, 56, 61, 63, 65, 80×2, 81, 82, 83, 85, 88, 89, 90, 91, 96, 101×2, 102×2, 104, 107, 108, 109, 110×2, 111, 112×2, 126×2, 220tit ◇ împăratul creștin, *хришїћански цар*: introd. ◇ împăratul cel puternic, *моћан цар*: introd. ◇ împăratul cel pravoslavnic, *їравославни цар*: 6 ◇ împăratul Stefan, *цар Сїефан*: introd.×2 ◇ luminatul împărat, *свейли цар*: 58, 98, 105 ◇ împărați streini (pl.), *сїфрани цареви*: 97 ◇ împărați bine credincioși (pl.), *їравоверни цареви*: fin.
- împărăteasă**, *царица*: 16, 99
- împărătesc**, *царски*: 12, v. făcătoriu; 15, v. scrisoare; 22, v. slujitoriu; 60, v. biserică; 65¹,

v. pământ; 65², v. munte; 66, v. carte; 79, v. cămară; 80, v. carte; 84¹, v. curte; 84², v. om; 99, v. carte; 100×2, v. articulă; 101, v. poruncă; 107, v. taină

împărăție, царство: 15, 47, 87, 88, 99

a împărți, поделити: 16

împărțitură, подела: 35

a împlini: 1. учинити: 128; 2. испуни: 182

a împodobi, уйравляти: 46

a să împreuna: 1. сјединити (сједињава-ти) се: 157; 2. удружити се: 176

împreunare, сјајање: 167

înadins, v. nadins

înapoi (var. înapoiu), наирај: 87, v. a da; 88, v. a da; 128, v. a lua

înapoiu, v. înapoi

înălțare, Вознесење: introd., v. Domn

a începe, почети: 68

încheiat, v. închiiat

închiiat, дорасиао: 223

a închide, закључити, зајворити ◇ a închide la prinsoare, зајворити у зајвор: 131

închinăciune: 1. молитва: 184×5; 2. ме-танције: 188, 203 ◇ a face închinăciuni, учинити молитве/меџанија

închisoare, зајвор ◇ a trimite la închisoare, послаити у зајвор: 6 ◇ a da la închisoare, даити у зајвор: 38

a să îndemna, одлучити: 83

îndestulat, ојскрљен: 97

a îndrepta, v. a îndrepta

îndreptare, v. îndreptare

a îndrăzni: 1. усудити се: 124, 128, 149, 166, 170, 220, 223; 2. дрзнути се: 124, 125

a îndrepta (var. a îndrepta): I. 1. уйравляти: 1; 2. уйућивати: 46; 3. ойравдаити: 96; 4. применити: 181; 5. испуни: 191; 6. исправити: 224; II. a să îndrepta: 1. исправити се: 4; 2. ойравдаити се: 115

îndreptare (var. îndreptare): 1. йоука: 4×2; 2. уйућивање: 48; 3. одређивање: 83¹, v. țară; 4. исправљање: 108 ◇ îndreptare bună, добра йоийора: 83²

îndreptător, уйравител: 107

înfrentare, сѝор, сукоб, размирица: 201

îngeresc, анђеоски: 179, v. judecată

a îngropa, сахранити, сахрањивати: 179, 214×2

a să însura, (о)жениити се: 2, 179

însurat, ожењен: 132×2

înșălăciună, обмана, йревара □ cu înșălăciună, йреваром: 129

a înșela, обмањивати: 182

înșelăciune, v. înșălăciună

a înștiința: 1. обавестити: 75; 2. йредаити: 88; 3. јавити се: 113; 4. ойткриити: 152

a înștiința, v. a înștiința

a întări: 1. донети [закон]: introd.; 2. устано-витити: 15; 3. йоийоваити: 15; 4. йоседоваити: 43; 5. йоийвердити: 101

întărire: 1. устав: introd.; 2. закон: 15; 3. йоийверда: fin.×2 ◇ întărire la légi(i), озакоње-ње: introd.

întărit, оно шѝо йрийада йо закону: 16, v. moșie

a să întâmpla: 1. догодити се, десити се: 4, 17, 21, 34, 56, 69, 79, 84, 107, 113, 166, 171, 177, 179, 208; 2. наћи се, задесити се: 37, 103, 105, 112, 118

a se întâmpla, v. a să întâmpla

a întoarce: I. 1. йреобратити: 6; 2. вра-тити: 6, 7; II. a să întoarce, вратити се: 6×2, 8

a intra, v. a intra

întreg, йун: 223×2, v. minte

a înțalége: 1. разумеити: 39; 2. сазнаити: 128

înțalépt, мудар: 46

a înțelege, v. a înțalége

înțelept, v. înțalépt

a învăța: 1. *йодучийи, йодучавайи*: 6×2, 7; 2. *навесїи* [на нешїо]: 223; 3. *учийи*: 223fin

învățat, *учен*: 7, 10, v. preot

învățător, v. învățătoriu

învățătoriu, *учийиель*, овде учење: 202

învățatură: 1. *йоука*: 5; 2. *учење*: 6; 3. *образовање*: 226

a învia, *васкрснути*: 222

jalnic, *жалосїан, у жалосїи*: 124, v. muere

a jăfui, *ойљачкаїи*: 112×2

a jefui, v. a jăfui

a judeca (var. a giudeca): I. *судийи*: 11×3, 12×2, 63, 100, 110, 115, 116 ◇ *judéca lui Dum-nézău cu direptate, судийи йо љравди Боїа*: 108; II. a să judeca, *судийи се*: 39×2

judecată (var. giudecată): 1. *суг*: 29×2, 30×2, 33, 73×2, 79, 83, 114 ◇ a da la judecată, *даїи на суг*: 105 ◇ *sea mai mare judecată, највећи суг*: 108 ◇ *judecată dreaptă, љраведни суг*: 119 ◇ *judecată îngerească, аңеоски суг*: 179; 2. *суђење, судски љосїуїак*: 68, 73, 80; 3. *їресуда*: 43, 101, 115, 223fin

judcător (var. judcătoriu, giudecător), *судїја*: 30, 31, 73, 75, 76, 80×2, 83tit, 83¹, 89, 91, 106×3, 107, 108×2, 110, 115×2, 116, 123×2 ◇ *judcător trimis, љослаїи судїја*: 83²

judcătoriu, v. judcător

jumătate: 1. *їоловина*: 42×2, 64×2, 79×2, 131; 2. *уїола*: 210

a jura, *заклейи се*: 108

jurământ, *заклейива*: 3, 108 □ *fără jurământ, без заклейиве*: 3

jurământ, v. jurământ

a lăcui (var. a lăcui): 1. *живейи*: 9, 49, 52×2; 2. *смайрайи се*: 179

a lăpăda: I. 1. *уклањаїи*: 45; 2. *изврїнуїи*: 210, 221; 3. *одбацїи*: 51; 4. *бацїи*: 177; 5. *їо-бацїи*: 173, 178; II. a să lăpăda: *огрећи се*: 220

lăpădat: 1. *сврїнуїи*: 197; 2. *лишен*: 227

a lăsa: I. 1. *осїавийи*: 14, 201×2; 2. *на-їустїийи*: 50, 188, II. a să lăsa, *осїавийи се*: 163, 216

latru, v. lotru

a lăcui, v. a lăcui

a léga: 1. *везайи, везивайи, свезайи*: 10, 62, 105 ◇ a léga gadinilé: *везивайи звери*: 220 ◇ a léga gura, *везивайи усїа*: 220; 2. *казнийи*: 180

lége: 1. *закон*: introd., 6, 14, 47, 53, 64, 100, 124 ◇ *fără de lége, незаконийи*: 217 ◇ *întărirea légi(i), озакоњење*: introd. ◇ *giudcători(i) légilor* (pl.), *судїје*: 83tit, 83; 2. *вера*: 4, 6

lemn (var. lémn), *дрво*: 68, 168, v. unt; 207, 209

a lepăda, v. a lăpăda

lepădat, v. lăpădat

limbă: 1. *језик*: 54²; 2. *вера* ◇ *limbă streină: сїїрана вера*: 54¹

liniște, *їихо* □ *cu liniște, с миром*: 215

a lipsi: 1. *лишиїи*: 31, 53, 136, 151, 163×2; 2. *одузетїи*: 81; 3. *ускраїийи*: 196, 222

litra, *лийра*: 131

liturghie, *лийурїїа*: 210×2 ◇ *sfânta liturghie, свейа лийурїїа*: 204

livadă, *ливада*: 40, 41

loc: 1. *местїо*: introd., 6, 9, 14, 17×2, 35, 53, 55, 93, 105×2, 118 ◇ *loc pustiu, їустїо местїо*: 174; 2. *насеље*: 111, 112; 3. *земља* (обрадива) ◇ *locuri de arătură* (pl.), *оранице*: 13¹ ◇ *locurile biseric(i)* (pl.), *црквене земље*: 13²

a locui, v. a lăcui

logodire, *веридба*: 159 □ *fără logodire, без веридбе*: 3

logodit, *верен*: 220¹ | *logodită* (adj. subst. f.), *вереница*: 158, 220²

logodită, v. logodit

logodnă, *веридба*: 159

lotru (var. latru), *крадљивац*: 112×2 ◇ *lotru de sfinți, крадљивац свейаца, свейоїаїаца*: 220

a lovi, *ударийи*: 70, 81, 117, 209

a lua: 1. *узетїи*: 6¹, v. osândă; 6², 8, 10, v. blagoslovenie; 16, 17, v. blagoslovenie; 24, 31, 57¹,

v. mită; 57², 62×2, 79, 83¹, 102¹, 102², v. viața; 124×2, 128¹, 130, v. muere; 149, 177 ◊ a lua aminte, *узетии се у њамеѝ*: 220 ◊ a lua înapoі, *узетии наѝраѝ*: 128²; **2.** *ѝреузиматии*: 12; **3.** *огузетии*: 12, 16, 83², **4.** *добѝѝи*: 212

a lucra, *радиѝи*: 36×2, 37, 100×2

lucrător: **1.** *радник*: 37; **2.** *ѝодложник, рабѝѝник*: 12

lucru: **I.** *сѝвар*: 12, 36, 222 ◊ *lucru bisericesc*: **1.** *црквено дело* 11; **2.** *црквена сѝвар*: 220 ◊ *lucru duhovnicesc*, *духовно дело, духовна сѝвар*: 11 ◊ *lucru preoțesc*, *свешѝѝеничка сѝвар*: 220 ◊ *lucruri arme* (pl.), *раѝѝничка оѝрема*: 21; **II.** *рабѝѝа*: 59

lume (var. lumia), *свешѝ*: 201, 220

lumia, v. lume

luminat, *свешѝао*: 58, 98, 105, 167, v. împărat, zi

lunatic, *месечни*: 166, v. poală

lunatic, v. lunatic

lună, *месец*: introd.

luni, *ѝонедельак*: 171

lup, *вук*: 220

mai, *мај* (месец): introd.

malachie, v. malahie

malachiu, v. malahie

malahie (var. malachie, malachiu): *рукоблуденије, онанија*: 163×2 ◊ a face mala(c)hie, *чинѝѝи рукоблуденије*: 161, 162, 165×3

mamă, v. mamă

mare, *велики*: introd., v. dregător; 45, v. greșală; 59, v. lucru; 79, v. silă; 87, v. rău; 90, v. neșuțător; 97, v. cinste; 98, v. scriitor; 99, v. stăpanitor; 108, v. judecată; 135, v. Vasilie; 136, v. sfânt; 149, v. post; 167, v. zi; 168¹, v. post; 168², v. săptămână; 170, v. Vasilie; 173, v. Vasilie; 175, v. Vasilie; 179, v. Vasilie; 181¹, v. obraz; 181², v. canon; 210, v. milă; 213, v. Vasilie; 215, v. glas; 216, v. Vasilie; 219, v. Vasilie; 220, v. muncă | (adj. subst.): **1.** *онај који је виши*: 22; **2.** *онај који је велики*: 108, 109×2

marfă (var. marvă), *сѝока*: 40, 41×2, 47² ◊ *marfă obicinuită*, *обична сѝока*: 47¹

marginе, *ѝоѝраничје*: 103×2

marvă, v. marfă

masă, *ѝѝрѝеза*: 197

mașteră, v. maște

maște, *маѝеха*: 147

Matei, v. Mathei

Mathei, *Маѝѝија*: 138, 148, 157, 160

mănăstire, *манасѝѝир*: 1, 46×2, 47×4, 49, 50, 52, 190, 201×3, 202

mărgăritar, v. mărgăritariu

mărgăritariu, *дисер*: 21

a să mărita, *удаѝи се*: 127×2, 128×2, 179

măritiș, *удаја*: 124 ◊ *vârstea măritișului*, *узрасѝ за удају*: 131×2

mărturie, *сведок*: 64×2, 72, 116

a să mărturisі, *ѝосведочѝѝи се*: 66

măsurat, *одемерен*: 36, v. robie

mătanie (var. metanie), *меѝѝаније* ◊ a face mătanii, (y)чинѝѝи (обавѝѝи) *меѝѝанија*: 161, 162, 171, 183×2, 191, 193, 198, 199, 200, 208, 210 ◊ la toată mătania, *код свакоѝа меѝѝанија*: 183

mână: *рука*: 24, 54, 68, 69, 70, 76, v. a da; 77, 95, 98, 117, 122, 163, v. a pune, tundere; 209×2, 222, v. a pune

a mânca, *јесѝи*: 120, 168, 175, 182, 190, 199, 211 ◊ a mânca uscat, *јесѝи суво*: 161, 162, 164, 171, 199, 205

mănie, *бес*: 31, 78

mănjit, *ѝреѝѝѝан*: 80, v. cuvânt

mână, v. mână

a mânca, v. a mânca

mănie, v. mănie

mănjit, v. mănjit

a merge: **1.** *ѝѝи*: 14, 16, 29, 33×2, 55×2, 99, 110×3, 111, 112, 113, 166, 179, 192, 194, 208, 210; **2.** *ѝреѝи*: 4; **3.** *оѝѝѝи*: 14, 28×2; **4.** *гоѝи*: 68, 84, 121; **5.** *кренуѝѝи*: 79; **6.** *уѝи*: 103 ◊ *mérg la păra*, *сѝоѝѝѝи се*: 114

a să méstéca, v. a să améstéca

metanie, v. mătanie

mic: **1.** мали: introd., v. dregător; 29, v. ostaș; 59, 60, 90, v. néguțător; 99, v. stăpânitor; 184, v. față; 185, v. față; 221; **2.** млаг: 131 | (adj. subst.): **1.** онај који је нижи: 22; **2.** онај који је мали: 108

miercuri, среда: 171

miez, средина: 184, v. noapte

mijloc, средњи; 131, v. om

milă, милосѝи, милосѝиња ◊ cu toată mila, са свом милошћу: introd. ◊ după mare mila ta, ѝо великој милосѝи својој: 210 ◊ fără milă, без милосѝи: 71 ◊ putincioasă milă, моћућа милосѝиња: 61

a milui, смиловаѝи се, ѝомиловаѝи: 183, 210, fin., v. Domn, Dumnézău

minte, ум, ѝамеѝи ◊ la toată mintea, ѝуна ѝамеѝи: 226 ◊ minte întreagă, ѝуна ѝамеѝи: 223×2, v. a veni ◊ minte puțină, мало ѝамеѝи, тј. ѝлуѝосѝи: 174

a minți, слаѝаѝи: 191

miréan, мирјански, свейѝовни: 2, 11, 109, 169, v. om | (adj. subst.) мирјанин: 48, 186, 187, 210

mirénésc, мирјански: 46, v. sobor; 202, v. copil

mistuit | némistuit, неуѝасив: 220, v. foc

mișel (pl. mișăi), убоѝ: 61

mită, миѝо: 12×2, 44^{1,2} ◊ a da mită, даѝи миѝо: 44³ ◊ a lua mită, узетѝи миѝо: 57

mitropolit, миѝроѝолиѝи: introd., 6, 10, 12, 44, 61, 63

moară, воденица: 82

moarte, смрѝи: 16, 128, 175, 179, 209 ◻ până la moarte, до смрѝи: 6, 54, 102 ◊ la vremea morții, време умирања: 211 ◊ a da la grea moarte, мучиѝи до смрѝи: 105

monah, монах: 201

mormânt, гроб: 154¹, v. a săpa; 154², 208×2

mormânt, v. mormânt

mort, мрѝав: 173, v. trup; 212, v. prunc | (adj. subst.): **1.** умрли: 32, 53; **2.** онај који је мрѝав: 124, 214, 215, 222; **3.** мрѝвац: 222

moșie, имање, ѝосег: 15, 16×3, 17×2, 19×2, 20×2, 37, 50, 55, 98, 102, 105 ◊ moșiile întărite (pl.): ѝосегѝи који ѝриѝадају ѝо закону: 16 ◊ moșiile preoțști (pl.), свешѝенички ѝосегѝи: 13tit

moștean, башиѝиник: 14

a moșteni, задобиѝи: 220

muiare, v. muere

muiere, v. muere

muieresc, v. mueresc

muere (var. muiare), жена: 8, 24, 25, 34, 124, 127, 128×2, 132×4, 134, 136, 140, 145, 146, 149×3, 165, 166, 168, 169, 171, 175, 178, 194, 195, 202, 220×3, 225 ◊ a lua dé muere, узетѝи за жену: 130 ◊ muiare adormită, засѝала жена: 172 ◊ muere grea, ѝѝрудна жена: 173 ◊ muere jalnică, жена у жалосѝи: 124 ◊ muere nébăgătoare dé samă, неѝажљива жена: 173 ◊ muere văduvă, жена – удовица: 125

mueresc, женски: 224, v. parte

muiare, v. muere

mumă, мајка: 71, 137, 138, 143, 147, 159, 195, 209

muncă, мука ◊ munca iadului, ѝаклена мука: 206, 220 ◊ munci mari (pl.), велике муке: 220 ◊ munci grélé (pl.), ѝешке муке: 220

munte, ѝланина: 65

a muri, умретѝи: 16, 21, 32, 69, 121, 124, 126, 127, 171, 172, 173, 177, 208×2, 209

a să muta, ѝрећи: 188

nadins, извана: 41

nas, нос: 24, 25, 129, 131

a naște, родитѝи: 168

nănașă, кумица: 143 ◊ bună nănașă, добра кума: 144

născătoarea ◊ născătoarea dé Dumnézău, Боѝородица: 183

năvală, навала, најад, освајање ◊ a da năvală: **1.** намерно ѝусѝиѝи: 41; **2.** најасѝи: 117

neam: 1. *народ*: introd.; 2. *род, рођак, сродник*: 16, 27×2, 159, 217

néascultare, v. *ascultare*

nébăgare dé samă, v. *băgare dé samă*

nébăgătoare dé samă, v. *băgător dé samă*

nébotézat, v. *botézat*

neclătit, v. *necletit*

necletit (adj.), *несіоран*: 15

nécredincios, v. *credincios*

nécredință, v. *credință*

nécurățenie, v. *curățenie*

negoț, v. *negoți*

négoți, *роба*: 92

néguțător (var. *néguțătoriu*), *їрїовац*: 89tit, 89, 91, 111, 112, 113 ◇ *néguțător mic*, *мали їрїовац*: 90 ◇ *néguțător mare*, *велики їрїовац*: 90

néguțătorie: 1. *їрїовина*: 89, 91, 92; 2. *роба*: 111

néguțătoriu, v. *néguțător*

a să némeri, *їојавиїи се*: 112

némistuit, v. *mistuit*

néoprit, v. *oprit*

népot, *браїїанац, нећак* ◇ *népot de frate*, *браїїанац од браїїа*: 16

népoată, *нећака*: 139

néputincios, v. *putincios*

néspălare, *нейрање*: 201

névoie, *невоља* □ *dé névoie*: 1. *из невоље* 151×2; 2. *збої невоље*: 174

nevoie, v. *névoie*

nevoință, v. *voință*

Nichifor ◇ *Sfântul Nichifor*, *свєїи Нићифор*: 170, 211

a se nimeri, v. *a să némeri*

noapte, *ноћ*: 111 ◇ *miezul nopții*, *їоноћ*: 184

noră, *снаха*: 139, 141

a să număra, *смаїтраїи се*: 220

nuntă: 1. *свадба*: 3, 179, 192 □ *în urma nunții*, *їосле свадбе*: 160; 2. *венчање*: 130; 3. *брак*: 217

oae, *овца*: 47, 82

oaie, v. *oae*

oasté: 1. *војска*: 16, 26, 29, 94, 126, 127, 128 ◇ *slujitoriu împărătesc dé oasté*, *царски војни службеник*: 22; 2. *војни їохог*: 88, 94, 95

obiceai, *обичај* □ *după obiceaiu*, *їо обичају*: 123

obicei, v. *obiceai*

obicinuit: 1. *обичан*: 47, v. *marfă*; 2. *уобичајен*: 182, v. *pravilă*

a obidi, *расїужийи*: 125

obidit, *ожалошћен*: 125, v. *sărac*

obișnuit, v. *obicinuit*

a oblici, *разоїкриїи се*: 222

a obori, *срушиїи*: 94

obraz, *образ*: 9 ◇ *cei mai mari obrază*: *великосхимници*: 181

obște, *заједница, оїшїина* □ *de obște*: 1. *уједно*: 4; 2. *заједнички, оїшїински*: 123

ochi, *око*: 117

ocol, *околина*: 93×2, 105

a să odihni, *одморийи се*: 29

odoare, *одежда*: 220

ogradă, *башїа*: 82

oldă, *њива*: 13×2, 16, 35

oltariu, *олїар* ◇ *sfântul oltariu*, *свєїи олїар*: 169

om, *човек*: 4, 7, 12, 20, 24, 55, 62, 86, 89, 91, 99, 101, 117, 124, 132×4, 133, 211, 220×2 ◇ *om biséricsesc*, *црквени човек*: 57, 62, 63, 84 ◇ *om bogat*, *боїаїи човек*: 131¹ ◇ *om cu putere dé mijloc*, *човек средњеї сїања*: 131² ◇ *om dé cinste*, *уїледан човек*: 77¹ ◇ *om de rând*, *обичан човек*: 67 ◇ *om împărătesc*, *царски човек*: 84 ◇ *om mirean*, *човек – мирјанин*: 2, 11, 109, 169 ◇ *om rău*, *злочинац*: 105 ◇ *om prost*, *їросїи човек*: 77², 104 ◇ *om stăpânitor*, *човек – їосїодар*: 67 ◇ *om strein*, *сїирани човек*: 76, 86

a omori: **I.** убиџи: 68, 71, 94, v. piază; 117, 171, 175, 176; **II.** a să omori, убиџи се [међусобно], џоубиџаџи се: 95

opreală, џреџрека □ fără opreală, без џреџреке: 90, 130

a opri: **1.** зауставиџи: 89, 91, 100; **2.** сџреџиџи: 92; **3.** забраниџи, забрањиваџи: 124, 159, 160, 220tit; **4.** одлучиџи (од Цркве): 5, 134, 137, 149, 150, 151, 152, 153, 158, 172, 176×2, 179, 180, 185×2, 204×2, 205, 207×2, 208, 209, 210×2, 227; **5.** казниџи, кажњаваџи: 149, 160, 170, 177, 191, 194, 195, 213, 223, 223fin, 227

oprit: **I.** (adj.) кажњен: 174; **II.** (adv.) забрањено: 166 | неoprit, без оџраничења: 91

oraș, месџо: 7, 10, 61, 105, 118×3

ortac, друџ: 188

osândă, казна, осуда ◇ a lua osândă, казниџи: 6

osândă, v. osândă

a osândi (var. a osindi), осуџиџи, осуђиваџи: 12, 53, 88, 107, 205

a osândi, v. a osândi

a osindi, v. a osândi

ospăț, џосџи: 28

ostaș: **1.** раџник: 21, v. boiaru; **2.** воџник: 29, v. boiaru; 95, 127 ◇ ostaș mic, ниџи воџник: 29

ostăniță, замор: 201

ostenință, v. ostăniță

otar, обласџи: 97×2

a să otéși, завршиџи се: 125

otrăvitură, оџров: 175

pace, мир □ în pace, на миру: 96

pagubă, шџеџа: 26², 27, 42, 68, 75, 78, 92, 93, 103, 111×2, 113 ◇ a face pagubă, начиниџи (наџравиџи, учиниџи) шџеџу, 26¹, 32, 41, 102, 105, 112², 122 ◇ acei cu paguba, они коџи су ошџеђени: 112¹

palma, длан ◇ a da cu palma, ошамариџи: 207

parte: **1.** сџрана: 64, 119 ◇ parte bărbătească, муџка сџрана, тџ. муџки џол: 136, 220, 224¹ ◇ parte biséricească, црквена сџрана, тџ. црквено лице: 23 ◇ parte muerească, женски џол: 224² ◇ parte preoțească, свеџиџена сџрана, тџ. свеџиџено лице: 214 ◇ partea creștinilor, хриџани: 223fin; **2.** део: 129, 131

pasăre, џиџица: 134, 136, 220

a paște, џусџиџи на исџашу, наџасаџи: 40, 41 | păscut (partic. subst.), исџаша: 40

Paște, Васкрс: 167, 195

pat, креветџи: 188×2, 200

patriarh, џаџриџарх: introd., v. părinte; 6, 10

pavecerie, џавечерџе: 184

pază, џажња ◇ pază bună, добра џажња: 99, 113

păcat, џрех: 190, 213×2, 216, 220, 224 ◇ a cădea întru păcate, џи у џрех: 203 ◇ a cădea în păcat, џасџи у џрех: 163, 227 □ cu păcat, у џреху: 174 □ fără păcat, без џреха: 211

păcătos, џрешан: 183

a păcătui, џрешиџи, зџрешиџи: 222, 223

păgân, џаџанин: 6, 120×2

păgânăte, v. păgânăte

păgănesc, џаџански: 6, v. eres

păgân, v. păgân

păgânăte (var. păgânăte), џаџансџиво: 6, 201

păgănesc, v. păgănesc

păgubaș, ошџеђени: 113

pământ, v. pământ

pământ (var. pământ), земља: 13×2, 26, 31, 62, 66, 82, 87, 97, 112 ◇ pământ sătesc, сеоска земља: 64 ◇ pământ cetăț(i), земља уџврђеноџ џрада: 93 ◇ pământ biséresc, црквена земља: 62 ◇ pământ împăratésc, царска (царева) земља: 65, 100 ◇ pământ împăratului, царева земља: 83, 88, 90, 96 ◇ pământ strein, сџрана земља: 76, 87, 88, 96×2

pără, џарница: 114¹, v. a mERGE ◇ a cădea în pără, сџрадаџи у џарници: 114²

a să pârî, v. a să pârî

păreş (var. păreş), онај који се суди, њарни-
чар: 63, 114

părinte, родитељ: 130, 131×2, 150, 209×2 ◇
părinți bășcășiți (pl.), одвојени родитељи: 37 ◇
părinți duhovnicești (pl.), духовни оци: 2, 4, 48
◇ părintele igumenu, оцац – ијуман: 201 ◇ prea
cinstitul părinte, њречестийи оцац: introd. ◇
sfinții părinți (pl.), свети оци: 6, 119, 182, 220tit,
fin. ◇ sfinții părinți cei apostolicești (pl.), свети
оци айосиолски: 120 ◇ smeritul părintele nostru
patriarh, смерни оцац наш њајријарх: introd.

păscut, v. a paște

pășune, њоџаша: 41

a păzi: I. 1. њазийи: 40; 2. чувайи, сачу-
вайи: 111, 113, 158; II. a să păzi, уздржавайи
се: 167×2

păzitor, чувар: 103×2

pâră, v. pâră

pârâș, v. păreș

a să pârî (var. a să pârî), њарничийи се,
сјорийи се: 43, 72, 100

pecete, њечайи: 30×2

a petrece: 1. њроћи: 9, 80, 106; 2. њретр-
џейи, њоднеийи: 87, 126; 3. њоџасийи: 133;
4. сјровесийи, сјроводийи: 76, 113; 5. њрећи: 97

piatră, v. piatră

piatră, камен: 68, 121 ◇ pietre scumpe (pl.),
драго камење: 21 ◇ a omorî cu pietri, убиийи
каменованем: 94

a pierde: 1. изјубийи: 62, 74, 80, 92, 92, 111;
2. јубийи: 125

pită, хлеб: 37

pizmă, злоба, њизма: 31, 78, 201 ◇ a avea
pizmă: 1. имайи злобу: 203, 204×2; 2. биийи у
злоби: 208

a plăti: њлаийиийи, њлаџаийи: 11, 22, 26, 27×2,
32, 35, 39, 41×3, 67, 68×2, 69, 75, 77, 78, 81, 86,
89, 92×2, 93, 100, 102, 103, 105, 111, 112, 113,
117, 118, 121×3, 122, 129, 132×2, 133, 152

plânsoare, жалба: 55 ◇ a da plânsoare, њог-
нейи жалбу: 14

plânsoare, v. plânsoare

a pleca, ићи: 83

plin, њун, џео □ de plin (adj.), рукојоложен:
226, v. preot □ de plin (adv.), њоџиуно: 10×2

plumb, олово: 220, v. a topi

poală, њреџача, кошуља ◇ lunatesca poala,
месечна њреџача/кошуља (на којој се виде тра-
гови месечнице), тј. месечно њрање: 166

a să pocăi, њокајайи се: 51, 134, 152, 180,
209×2, 216, 222

pocăință, њокајање: 180

romană, њомен ◇ a da romană, даийи за
џомен: 15 ◇ a face romană, чинийи џомен: 179

popă, њој: 12, 14, 23, 48, 53, 70, 112

popesc, њојовски: 48, v. venit

popie, свешиџенсџиво: 53

porție, удео: 36

poruncă: 1. наређење, зайовесџи: 14, 73, 105,
108, 111 ◇ a da poruncă, наложийи: 61 ◇ porunci
apostolicești (pl.), айосиолске зайовесџи: 7 ◇
poruncă împărătească, царска наредба: 101 ◇
sfintele porunci (pl.), светије зайовесџи: fin. ◇
a da poruncă, наложийи: 61; 2. њравило: 175

a porunci, наредийи, наређивайи, зайо-
ведайи, налаџаийи: 14, 58, 105, 109, 129, 226

post, њосџи: 149, 167, 224 ◇ postul mare, ве-
лики њосџи: 149, 168

a posti: I. њосџийиийи: 161; II. a să posti, њо-
сџийиийи: 149, 199

postire, њосџи: 138

potor, њоџор (врста ситног бакарног нов-
ца): 11, 22×3, 23, 41×2, 42, 67×2, 68, 69×2, 77,
81, 82×9, 89, 92, 98×2, 117, 121×2, 132×2, 133

potriță, њоџрица: 41² ◇ a face potriță, на-
џравийи (чинийи) њоџрицу: 41¹, 42

a să potrivi: 1. биийи једнак: 153; 2. сма-
џраийи се: 173, 175, 177, 186, 189

pravilă, њравило, закон: introd., 128, 135,
136, 137, 139, 147, 148, 150, 151, 152, 154, 155,
156, 164, 166, 168, 169, 170×2, 173, 175, 176,
179, 180, 181×2, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 219,
224, 226×2, 227 ◇ pravila dată, даџо њравило:

putére: 1. моћ: introd. ◇ a avea putére, *имајти моћ*: 58, 109; 2. власћ ◇ putére duhovnicească, *духовна власћ*: 17; 3. овлашћење ◇ a avea putére, *имајти овлашћење*: 10; 4. сјање: 131, v. om

putérnic: 1. моћан: introd., v. împărat; 2. бијти у мојућносћи: 39; 3. кадар: 75

putincios, моћан, мојућ: 61, v. milă | néputincios, *немоћан*: 183

puțin, мали: 174, v. minte | (adj. subst.): 1. оно што је мало: 102; 2. онај који је мали: 108×2

rasă, раса: 51

rămas, преостиао | (adj. subst.) онај који преостиае: 208

a rămăne, остиајти: 32, 115

a rămăne, v. a rămăne

răsărit, источни: 129, v. biserică

răspândé, раскриће: 177

răspântie, v. răspândé

a răspunde, одговарајти: 170

răspuns, одговор: 34

rău, зао: 34, v. om; 67, v. cuvânt; 206, v. a vorbi; 223fin, v. faptă | (adj. subst.): 1. зло: 12, v. făcătoriu; 79¹, v. grabnic; 86, 87² ◇ a da răul, *учинијти зло*: 31 ◇ a face rău, *(у)чинијти зло*: 79², 100, 103 ◇ mare rău, *велико зло*: 87¹; 2. злочица: 105, 106, 107

răutate, зло: 201 ◇ a face răutate, *(у)чинијти зло*: 122, 220 ◇ saturile răutățile (pl.), *злонамерни зборови*: 38

război, рай: 126

a rădé, смејати се: 193

a rădica, њодићи: 209

rămătoriu, свиња: 82

rând, суд: 11tit, 67, v. om □ pre rând, *редом*: 37

a rânduи, њоставијти: 61

rânduială, ред, закон □ după rânduială, *њо закону*: 36

a råde, v. a rădé

rământor, v. rămătoriu

rând, v. rând

a rânduи, v. a rânduи

rânduială, v. rânduială

a rădica, v. rădica

a risipi, расцурити: 105, 118 | risipit (partic. subst. pl.) онај који је разиајнај: 62

risipit, v. a risipi

roabă, робња ◇ siluita roaba, *силована робња*: 170

rob, роб: 84×2, 85, 100×2

robie: 1. робја: 84×2; 2. ројсиво: 128; 3. работиа ◇ robie măsurată, *огмерена работиа*: 36

robit, који је у ројсиву: 120

robodar, v. robodariu

robodariu, работник: 100

rugăciune, молитва: 201, 203 ◇ sfinte rugăciuni (pl.), *свѣше молиње*: fin.

a rumpe, њочујати: 77

a rupe, v. a rumpe

a rușina, (о)срамојти: 22×2, 23, 81, 83

rușiné, срамоја: 129, 133 □ de rușiné, *срамојан*: 67, v. cuvânt □ fără rușiné, *бесраман*: 132², v. curvă ◇ a face rușiné, *учинијти срамоју*: 117, 132¹

sabie, сабља: 121, 126

samă, (само у изразима): 34, v. a da; 80, v. băgare de samă; 103, v. a băga; 106, v. a băga; 113; 171×2, v. băgare de samă; 173, v. băgător de samă □ fără samă: 1. без разлоја: 193; 2. без њамети: 210

sat, село: 7, 10, 12, 16, 32×5, 35, 40×2, 42, 43, 53, 55, 62, 64, 69, 72, 75×3, 78×2, 82, 83, 93, 102×2, 105, 111, 112, 118×2, 121, 186 ◇ sate bisericesti (pl.), *црквена села*: 62

sămănat, њосејан, засејан | (adj. subst. pl.) *усеви*: 40

sămănță, колено: 16

sămănță, v. sămănță

sânge (var. singe), крв ◇ amestecați de sânge (pl.), *родоскврници*: 160 ◇ a slobozi sânge,

йушиѡаѡи крв: 196 ◊ a să améstéca singelé,
учиниѡи родоскврнуће: 217

a săngera: 1. искрвариѡи: 117¹; 2. окрва-
виѡи: 117²

a săpa, койаѡи ◊ a săpa mormânturile, ко-
ѡаѡи ѡробове: 154

săpător, койач: 154

săptămână, v. săptământă

săptământă (var. săptământă), недеља, сед-
мица: 29, 199 ◊ săptământă mare, Велика сед-
мица: 168 ◊ într-o săptământă, недељно: 36×2
◊ în săptământă, недељно: 100

sărac, сиромашан: 131 | (adj. subst.) сиромаш:
39×2, 61 ◊ săraci obidiți (pl.), ожалошћена си-
рочад: 125¹ ◊ săraci tânguiți (pl.), ожалошћена
сирочад: 125²

sărăcie, сиромашѡиво: 87, 174

Sărb, Србин: introd.

sătésc, сеоски: 64, v. pământ

a să săvârși, завршиѡи (се): fin.

săvârșit (var. sovârșit), ѡсѡѡављен: 10 | (adj.
subst.) ◊ sovârșit la toată mintea, онај који је
досѡѡѡао ѡуну ѡамей: 226¹ ◊ săvârșit cu ani:
онај који је најунио [довољно] ѡодина: 226²,
v. duhovnic

sânge, v. sânge

a sângera, v. a sângera

Sărb, v. Sărb

a se săvârși, v. a să săvârși

săvârșit, v. săvârșit

scaun: 1. ѡресѡо: 44, 45; 2. седишиѡе: 108

a scăpa, ѡобећи: 85

schimnic, [велико]схимник: 185, v. călugăr

schit, скиѡи ◊ schituri pustnicești (pl.), ѡу-
сѡињачки скиѡови: 52

a scoate: 1. ѡѡераѡи: 14; 2. измешиѡаѡи:
17; 3. сврѡнуѡи, скинуѡи [с ѡресѡола]: 44;
4. вадиѡи, извадиѡи: 53, 117×2; 5. изнеѡи:
66, 6. удаљѡи [из]: 202

a scrie, најисаѡи, ѡисаѡи: 6, 15, 80, 115, 126

scriitor, ѡисар: 98¹ ◊ cel mai mare scriitor,
већи ѡисар: 98²

scriptură, исѡрава: 15, 79 ◊ sfintele scripturi
(pl.), Свеѡо ѡисмо: 6

scris: I. (adj.) најисан: 98, v. carte; II. (adj.
subst. pl.) ѡройисано: 128; III. (adv.) ◊ a fi scris,
биѡи ѡройисано: 61, 206

scrisoare, исѡрава, ѡисмо: 43, 110², 115 ◊
scrisoare împărătească, царска исѡрава: 15 ◊ scri-
soarea împăratului: 1. царева (царска) исѡрава:
63, 110¹; 2. царево ѡисмо: 127 ◊ scrisoare hamișă
și vicleană, ѡодмукло и лукаво ѡисмо: 126

a să scula, усѡаѡи: 75, 104

scump, граѡ: 21, v. piatră

seamă, v. samă

semănat, v. sămănat

sfat: 1. савеѡи: 5; 2. збор: 38, v. răutate

a sfărăma, разбиѡи: 121

a sfărăma, v. sfărăma

a sfătui, савеѡоваѡи: 5, 6

sfânt, (pl. sfinte) свеѡи: introd.¹, v. biserică;
introd.², v. duh; 1, v. biserică; 6¹, v. scriptură; 6²,
v. părinte; 119, v. părinte; 120¹, v. pravilă; 120²,
v. părinte; 129, v. biserică; 149, v. priceaștanie; 151,
v. apostol; 166, v. cuminécătură; 169¹, v. oltariu;
169², v. biserică; 176, v. sobor; 182, v. părinte; 204,
v. liturghie; 210, v. cuminécătură; 212, v. cuminé-
cătură; 214, v. biserică; 216, v. biserică; 220tit¹,
v. sobor; 220tit², v. părinte; 226, v. apostol; 227¹,
v. cuminécătură; 227², v. apostol; fin.¹, v. poruncă;
fin.², v. părinte; fin.³, v. rugăciune | (adj. subst.),
свеѡи, онај који је свеѡи: 136, v. Vasilie; 137,
v. Vasilie; 139, v. Vasilie; 147, v. Vasilie; 148, v. Ioan;
150, v. Vasilie; 152, v. Vasilie; 154, v. Vasilie; 155¹,
155², v. Grigorie; 156, v. Vasilie; 161, v. Ioan; 164,
v. Vasilie; 167, 168, v. Thimothei; 170, v. Nichifor;
210, v. Ioan; 211, v. Nichifor; 220

sfânt, v. sfânt

a sfinți: 1. освешѡаѡи: 6; 2. ѡосвеѡиѡи: 223

silă, сила ◊ în silă, силом, на силу: 16, 24, 83,
89×2, 122, 129 ◊ cu mare silă, с великом силом: 79

silnic, *силан, насилан* | (adj. subst. pl.) *насилник*: 79 ◇ *silnic* *vrăjmaș*, *насилник – нейријайиель*: 81, v. *vrăjmaș*

a silui, *силовайи*: 79, 129, 133, 170×2, v. *roabă*

siluire, *силовање*: 170

singe, v. *sănge*

singur: **I.** *једини*: introd.; **2.** *сам*: 37, 102, 114, 165; **3.** *личан*: 16

slobod: **I.** (adj.) **1.** *слободан*: 13, 16, 59, 84, 85, 111, 221; **2.** *власџан*: 16, 18, 35, 169; **II.** (adv.) *слободно*: 90, 168

a slobozi, *дозволийи*: 131, 196, v. *sănge*

slobozire, *слободa* ◇ *a avea slobozire*, *имаџи слободу*: 47

slugă, *слуџа*: 34 ◇ *trimiță slugă*, *џослаџи слуџа*: 34

slujbă, *служба*: 12, 48 ◇ *slujba preoției*, *свешџенослужење*: 196

a sluji, *служийи*: 210

slujitor, v. *slujitoriu*

slujitoriu: *слуџа*: 69×2 ◇ *slujitorii biséricești* (pl.), *црквенослужийиельи*: 12tit ◇ *slujitoriu împărățesc*, *царски службеник*: 22

slujnică, *служавка*: 170

smerit: **I.** (adj.) *смеран*: introd., v. *părinte*; **II.** (adv.) *блаџо*: 5

smintit, *џокварен*: 80, v. *cuvânt*

a smulge, v. *a zmulge*

sobor, *сабор*: 12, 46², 123 ◇ *sfântul sobor*, *свџи сабор*: 176, 220tit ◇ *sobor călugăresc* și *mirénesc*, *калуђерски и мирјански сабор*: 46¹

a socoti: **I.** **1.** *џџврдийи*: 1; **2.** *смаџраџи*: 128, 170, 187; **3.** *казнийи*: 181×2; **II.** **a să socoti**: **1.** *џроцениџи*: 113; **2.** *сџоразумџи се*: 114; **3.** *водийи рачуна*: 220

socotință, *џошџовање*: 99

sol, *џосланик* ◇ *trimis sol*, *џослаџи џосланик*: 97

soră, *сесџра*: 137, 145, 146, 147 ◇ *sora cea dintâi*, *рођена сесџра*: 141 ◇ *doao sor(ă)*, *сесџра у друџом колену*: 142

a sosi: **1.** *гођи*: 29; **2.** *сџиђи*: 97

soț, *суџруџ*: 167×2

sovârșit, v. *săvârșit*

a sparge, *обийи*: 122×2

a spânzura, *обесийи*: 70, 94

a spânzura, v. *a spânzura*

a să spovedi (var. *a să ispovedui*, *a să spovedui*), *исџоведийи се*: 152, 211, 224, 225

spovedanie, v. *ispovédanie*

spovedére, *исџоведанје* | *vrednici dé spovedérea creștinilor*, *досџојни да исџоведаџу хришћане*: 10

a să spovedui, v. *a să spovedi*

a spune, *казаџи*: 47, 75, 100, 106, 116, 180, 213, 223fin

a spurca, *оскрнавийи*: 149

spus, *речено*, *џоменуџо*: 182, v. *pravilă*

a sta, *осџаџи*: 180

stare, v. *stére*

stăpân, v. *stăpân*

stăpânitoriu, v. *stăpânitor*

stăpân (var. *stăpân*), *џосџогар*: 14×5, 16, 20, 22, 30, 31, 33×2, 34, 55, 65, 69×3, 81, 92, 100×4, 101, 104, 112×2, 113, 170

stăpânesc, *џосџогарски*: 65

stăpânie, *џосџосџиво*: 102

stăpânire, *власџи*: 33

stăpânitor (var. *stăpânitoriu*, *stăpânitoriu*): **1.** *владар* introd.; **2.** *власџелин*: 2; **3.** *џосџогар*: 16, 17, 21, 22, 26, 28, 63, 67, v. *om*; 72, 77, 89, 91, 92, 97, 100, 105, 108, 111×2, 122 ◇ *stăpânitori mari* și *mici*, *велики и мали џосџогари*: 99

stăpânitoriu, v. *stăpânitor*

stea, *звезда*: 220, v. *cetitoriu*

Stefan, *Сџефан*: introd.×2, v. *împărat*

stére, *власнишџиво*: 13

- stih**, *стих*: 157, 160
- strajă**, *стрижа*: 113
- străin**, v. strein
- străjan**, v. străjar
- străjar** (var. străjan), *стрижар*: 113×2
- strănepot**, v. strenépot
- strămbătate**, *кривица*: 33
- a stränge** (var. a stringe): **1.** *окуйиши*: 62; **2.** *скуйљати*: 126
- strămbătate**, v. strămbătate
- a stränge**, v. a stränge
- strein**, *стриан*: 54, v. limbă; 76¹, v. om; 76², v. pământ; 86¹, v. țară; 86², v. om; 87, v. pământ; 88, v. pământ; 89, v. țară; 96×2, v. pământ; 97, v. împărat
- strenépot**, *унук*: 16
- a strica**: **1.** *поквариши, ошијеиши*: 31, 94; **2.** *илениши*: 102 ◊ a strica fetiia, *одузети невиносѝ, обеишасѝи девојку*: 129, 131
- a striga**, *позиваши*: 29, 30×2
- strigoii**, *вамѝир*: 53
- a stringe**, v. a stränge
- stup**, *кошница*: 82
- a sudui**, *исоваши, оисоваши*: 22, 23, 81
- suflet**, *душа*: 46 ◊ cei cu suflet, *клеѝвеници*: 113
- sufletésc**, *заклеѝ* | (adj. subst. pl.) *клеѝвеник*: 41
- a supăra**: **1.** *увредиши*: 34, 125, 207, 209; **2.** *узнемираваши*: 56
- a supune**: *подврѝаваши, поѝичиниши*: 17, 18, 60
- supus**, *подвлашѝен, под влашѝу*: 36, v. iobag | (adj. subst. pl.): **1.** *онај који је поѝичиѝен*: 37; **2.** *исадник*: 100
- a șede**: **1.** *боравиши*: 35; **2.** *седеши*: 55, 82, 186, 187
- șrof**, *опрешење*: 73
- a ști**, *знаиши*: 130, 227
- știre**, *знање, обавешѝење* □ cu știre: **1.** *хотѝимично*: 4; **2.** *са знањем*: 80 □ fără știre, *без знања*: 41, 86
- taină**, *тајна* ◊ tainé împărătești (pl.), *царске тајне*: 107
- tată**, *оѝац*: 27, 71, 137, 138, 147, 209
- a tăia**: **1.** *одсеѝи, исеѝи*: 24, 25, 38, 54, 68, 69, 70, 77, 95, 117, 119, 122, 129, 131, 209; **2.** *исеѝи*: 117
- tălhar** (var. tălhariu), *разбојник*: 105, 112×2, 152, 153×2
- tălhariu**, v. tălhar
- a tălhări**, *чиниши разбојниши*: 220
- tălărie**, *крађа*: 152
- a să tăngui**, *оѝлакиваши*: 215
- tânguire**, *жалосѝ*: 125 □ în vremea tănguirii, *за време жалосѝи*: 124
- tânguit**, *ожалошѝен*: 125, v. sărac
- tărg**, *ѝирѝ*: 90
- tălhar**, v. tălhar
- a tălhări**, v. a tălhări
- tălărie**, v. tălărie
- tânăr**, v. tinăr
- a se tăngui**, v. a să tăngui
- tânguire**, v. tănguire
- tânguit**, v. tănguit
- tărg**, v. tărg
- temniță**, *ѝамница*: 23 54 ◊ a da la temniță, *сѝавиши у ѝамницу*: 3 ◊ a băga la temniță, *баѝиши/сѝавиши у ѝамницу*: 53, 117 ◊ a pune la temniță, *сѝавиши у ѝамницу*: 22, 51
- Thimothei**, *Тимоѝије*: 166 ◊ Sfântul Thimothei, *Свети Тимоѝије*: 168
- tinăr**, *млад*: 149, v. fecior; 157
- a topi**, *ѝоѝиши* ◊ a topi seară, *ѝоѝиши во сак*: 220¹ ◊ a topi plumb, *ѝоѝиши олово*: 220²
- a trage**, **1.** *одвлачиши*: 6; **2.** *сносиши*: 171
- a să trăzi**, *исѝрезниши се*: 117

a trebui, v. a tribui

trebuință, *ѠоѠреба*: 83

a tréce, *Ѡроћи*: 26

a se trezi, v. a să trăzi

a tribui (var. trebui): **1.** *Ѡреба, ѠоѠредно је*: 1, 10×2, 46, 88, 108×2, 110, 115, 117, 131, 158, 163, 167, 210, 227; **2.** *биѠи дужан*: 97

trimis, *ѠослаѠи*: 34, v. sluga; 83, v. judécător; 97, v. sol | (adj. subst.): **1.** *онај који је ѠослаѠи*: 81; **2.** *Ѡосланик*: 110

a trimite, *слаѠи, ѠослаѠи*: 6, v. închisoare; 34, 48, 99×2, 116, 122

trudă, *Ѡруг*: 220tit

Trula, *дворана царске ѠалаѠе с кѠѠолом у ЦариѠраду* (у којој је одржан Пето-шести васељенски сабор, 692. г.): 212, 215, 226

trup: **1.** *Ѡело*: 53 ◇ *trup mort, мрѠиво Ѡело, ѠруѠ*: 212; **2.** [*Ѡолни*] *уг*: 119

tulburare, v. turburare

a să tunde, *ѠосѠрићи се, ѠосѠризаваѠи се*: 49, 50

tundére: **1.** *ѠосѠри*: 179; **2.** *рукоѠолаѠање*: 220, v. preoție ◇ *a pune tundérea mănilor, рукоѠоложити*: 163

turburare, *узнемирење*: 201

țară, *земља*: 26, 103, 107 ◇ *îndreptare țări, одређивање земље* (тј. земаљских међа): 83 ◇ *țară streină, сѠирана земља*: 86, 89

țăță, v. țăță

țiiitor, v. țiiitoriu

țiiitoriu, *самодржац*: introd.

a ținé: **1.** *држаѠи*: 17×2, 24, 26, 47, 62, 85, 107, 124, v. credință; 179 ◇ *a ținé în brațe, држаѠи на рукама*: 143, 144 ◇ *a ținé pre ascuns, сакриваѠи* 9; **2.** *задржаѠи*: 75, 91; **3.** *заѠећи*: 105; **4.** *уздржаѠи се*: 161, 162; **5.** *владаѠи се*: 223fin | *ținut* (partic. subst.): **1.** *обласѠи*: 102; **2.** *имање*: 105

ținut, v. a ținé

țită, *дојка*: 172

ucenic, *ученик* ◇ *ucenicii lui Hristos* (pl.), *ХристѠови ученици*: 201, 227

ucidere, *убисѠиво*: 68 ◇ *a face ucidére, учиниѠи убисѠиво*: 220

ucigaș (var. ucigașă), *убиѠа*: 71, 173, 175, 177

ucigașă, v. ucigaș

Ugrovlah, *УѠровлах*: introd.

a umbla, v. a îmblă

umilință, *ѠонизносѠи, скромносѠи, смерносѠи* □ *cu umilință, смерно*: 215

Ungur, *УѠрин*: introd.

unt, *масло* ◇ *unt de lemn, уље*: 168

ureche, *ухо*: 25, 38

uric, *законий*: 15

uscat, *суво*: 161, 162, 164, 171, 199, 205, v. a mânca

ușă, *враѠа*: 122×2, 177×2

ușor, *лак*: 120

ușurare, *обезбеђење*: 83

utrenie, *јуѠрење*: 184

vacă, *крава*: 47, 82

Vasilie ◇ *marele Vasilie: Василије Велики*: 135, 170, 173, 175, 179, 213, 216, 219 ◇ *Sfântul Vasilie: свейѠи Василије*: 137, 139, 147, 150, 152, 154, 156, 164 ◇ *Sfântul Vasilie cel Mare: свейѠи Василије Велики*: 136

văduă, v. văduvă

văduvă (var. văduă), *уговѠица*: 125, v. muere; 133, 170

vână, *вена*: 196

vărste, *узрасѠи*: 131×2, 148, 223, 226×3

vână, v. vână

vârstă, v. vărste

veac, *век* □ *în veac, увек*: 15, 117 ◇ *în toți vécii, у све векове*: fin.

vecernie, *вечерња*: 184

vecie, *вечносѠи* □ *de vecie, вечийѠо*: 19

a veni: 1. *бийи*: 13; 2. *доћи*: 56, 73×3, 180, 226 ◊ a veni la minte întreagă, *достийићи љуну љамейи*: 223×2; 3. *врайиийи се*: 128 | venit (partic. subst.), *љриход*: 13 ◊ *venituril e popeşti* (pl.), *љойовски љриходи*: 48

venit, v. a veni

veste (var. *v est e*), *вестий*: 127, 128 ◻ *fără veste*, *без намере*: 68

via a, v. *vii a*

viclean, *лукав*: 126, v. *scrisoare*

vie, *виноград*: 36, 41, 82

a vie ui, *живеийи*: 46, 49, 50×2

vii a, *живоий*: 128, 179 ◊ a lua *vii a*, *узееийи живоий*: 102 ◊ *vii a curată*, *чисий живоий*: 170

vin, *вино*: 168

vină, *кривица* ◊ a avea o *vină*, *имайи кривицу*: 34 ◊ a fi de *vină*, *бийи крив*: 73

a vindé: *љродайи*, *љродавайи*: 15, 54, 90×2, 91, 102, 123

vin eri, *љейиак*: 171

vinovat: 1. *крив*: 28×2, 53, 73¹, 206; 2. *окривљен*: 73²

viu, *жив*: 127 | (adj. subst.) *онај који је жив*: 124

voe, *воља*: 16, 90, 132, 133, 170 ◊ cu *voe bună*, *с добром вољом*: 28 ◊ cu *buna voia*, *с добром вољом*, *овде својом вољом*: 191 ◊ *din buna voia*, *с добром вољом*: 130 ◊ *d e bună voia*, *својом добром вољом*: 152 ◊ a avea *voe*: 1. *бийи слободан*: 14, 127, 128; 2. *моћи*: 15; 3. *бийи власиан*: 21, 132; 4. *желеийи*: 90 ◻ *fără voe*, *нехойице*: 121, 178 ◻ cu *voe/voia*: 1. *с дозволом*: introd.; 2. *вољно*: 4; 3. *с намером*, *хойимично*: 68, 121

voevod, *војвода*: 88

voie, v. *voe*

voievod, v. *voevod*

voinic, *војник*: 128

voin a, *воља*: 83 ◊ a avea *voin a*, *хийеийи*: 130 ◻ *fără voin a*, *без намере*: 41 ◻ cu *nevoin a*: *нехойице*: 68

volnic, *вољан*, *слободан* ◊ a fi *volnic*: 1. *бийи власиан*: 17, 100×4; 2. *бийи вољан*: 89, 91×2; 3. *бийи слободан*: 96, 128

volnicie, *слобода*, *слободна воља* ◊ a avea *volnicie*, *бийи слободан*: 83

a voma, *љовраћайи*: 189, 210×3

a vorbi (var. a *vorovi*), *разіоварайи*: 194 ◊ a *vorbi d e rău*, *ружно іоворийи*: 206

a vorovi, v. a *vorbi*

vrăjitor, v. *vr ajitoriu*

vr ajitoriu, *врач*: 220

vr ajma , *нељријайиель* ◊ *silnic vr ajma *, *нељријайиель – насилник*: 81

vr a an e, *брайи*: 140

a vrea, *желеийи*, *хийеийи*: 5, 6×2, 8, 21, 68, 73, 124, 126, 131×2, 163, 220, 225, 226

vrednic: 1. *достийојан*: 10, 46×2, 149, 204, 216; 2. *сийособан*: 14; 3. *власиан*: 169 ◊ a fi *vrednic*

vreme (var. *vr eme*), 36, 167 ◻ *fără vreme*: 1. *љре времена*: 173, 178; 2. *кад није време*: 193

vr ere, *жеља*, *намера* ◊ *buna vr erea*, *добра намера*: introd.

zadar ◊ * n zadar*, *узалуг*: 149

zălog, *залоја*: 74

z aciual a, *гесетийина*: 16

zeciuală, v. *z aciual a*

zi, *дан*: introd.×2, 23, 35, 36×4, 100, 117, 161, 162, 164, 166, 167², 192, 194, 195, 196, 204, 205, 208, 210×2 ◊ *la al es a zile* (pl.), *огрећени дани*: 167¹ ◊ *zil e luminate  i mari* (pl.), *свейи и велики дани*: 167³ ◻ * n toată zioa*: *свакоја дана*: 162, 191 ◻ * n toate zilele*: *свакоја дана*: 161 ◻ *la toată zioa*: *свакоја дана*: 171, 199, 203, 210

a zice: 1. *рећи*, *казайи*: 41, 43, 53, 64, 67, 88, 96, 108, 119, 128, 148, 157, 166, 183×2, 226; 2. *зайоведайи*: 47; 3. *іоворийи*, *изіоварайи*: 208, 210

zis, *речен*: 180, v. *pravilă* | (adj. subst.) *оно што је речено*: 161

a zmulge, *љочуйайи се*: 77

zob, *зоб*: 83

a zogoni, *љроінайи*: 9, 62

ВИКТОР САВИЋ

РЕЧНИК И РЕГИСТАР ДУШАНОВА ЗАКОНИКА У КОВИЉСКОМ ПРЕПИСУ

Посебни симболи

- [] ознака за интерпретативне реконструкције, углавном у вези с преводом
- ◇ устаљени шири спојеви, понекад фразеологизми
- карактеристичне предлошко-падежне конструкције
- × учесталост јављања форми
- | физичко омеђење унутар одреднице
- } збирно одношење на део одреднице или на целу одредницу, овде за упућивање на друге лексичке јединице

Техничке скраћенице

арх[аично], аугм[ентатив], вар[ијанта], ген[итив], гра[фички], грч[ки], ж[енски род], итал[ијански], једн[ина], књиж[евно], лат[ински], м[ушки род], множ[ина], ном[инатив], зам[еница], парт[итиван], прен[осно], прид[ев], прил[ог], птц. (партицип), ссл. (српскословенски), супст[антив], ук[упно] (за фреквенцију), хип[окористик]

Приређивачке напомене

У примерима се преноси Новаковићева нумерација (1898), испраћена и у издању у витичастим заградама {}, основна у аналитичким прегледима Душанова законика. Бројеви чланова су довољни за проналажење потврда¹, без фолијације у рукопису, а за већи број лексичких потврда у члану уводе се ознаке индо-арапским цифрама у експоненту. Лексичке потврде из увода уместо бројем назначавају се скраћеницом *Ув.*, а оне из наслова уз број члана допунском ознаком *н* (нпр. 104н).

¹ Као помоћно средство може се користити табела „Индекс чланова Душанова законика“, на стр. 355–360.

У азбучном реду збирно су дати и и і, оу и в. Због српске писане традиције сви облици на о- изложени су под ω-, а због млађег правописа облици на ю- дати су под ε-. У правопису се прати стање из рукописа, па се у одређивању заглавне форме за ослонац узимају фреквенцијски подаци; отуда понекад несагласност с доследним правописом (нпр. прикѡа, насупротив другде обичног прикїа; зѣмѡа наспрам обичног зѣмѡа). У начелном прегледу варијаната или документованих потврда, где је неопходно навести облик – задржава се изворно стање (нпр. пѣрѡы/пѣрѡи/пѣрѡын, ×3/1/1).

Правописне и језичке појединости збирно се приказују у заглављима одредница преко основне форме или важних варијаната, односно у одговарајућим градама, уз употребу квалификатора или сажетог описа. Језичке варијанте с изговорним и морфолошким разликама разврставају се и излажу оним редоследом који одговара укупној потврђености, тј. учесталости јављања сигурних потврда (овај лексички преглед даје синхронијски, а не дијахронијски пресек), при чему се води рачуна о реалном изговору. Уколико има оправдања, народним ликовима се даје предност, јер се ради о тексту који није књижевног карактера (нпр. зѣти/вѣзѣти, ×14/6), али не по сваку цену (нпр. мѣсто/мѣсто, ×6/1). Дублетни статус се, пре свега, у заглављима признаје системски различитим формама, књижевним и народним, али постоје и други случајеви.

Пошто је овде обрађен само један рукопис, те се прегледност не доводи у питање, свака бројна ознака потврђује искључиво једно јављање дате речи; нема удвајања података уз знаке ◊ и □, као што је то био случај у претходној књизи (IV), да би се карактеристични или устаљени спојеви посебно приказали. Саобразно реченом, на нивоу одредничке обраде примењено је двостепено градирање: крупнији слог у заглављу, ситнији у обради; празне одреднице, као случај за себе, дате су још ситнијим слогом.

За бројне позајмљенице из грчког упућује се на грчки лик, без даљег одређивања епохе из које је он потекао (нпр. средњегрчки, тј. византијски; новогрчки). Грчки корелати претежно се наводе према: Max Vasmer, *Die griechischen Lehnwörter im Serbo-kroatischen*. Berlin: Akademie der Wissenschaften, 1944.

Уз грађу из Ковиљског преписа доносимо и грађу из њему најблискијег Софијског који је радио исти писар (Соф), тамо где се они међусобно разликују, што је назначено у издању (в. Sof).

АНАТЕМА-ФНСАТИ (ссл. обично ана-ѣмисати), *бацїиї анаїѣму* (грч. ἀναθεματίσειν) ◇ **БЫТИ** проклетъ и **АНАТЕМА-ФНСАНЪ**: да есть проклетъ и **АНАТЕМА-ФНСАНЪ** 13.1

АПОСТОЛЬ (множ.), *аїосїол* (грч. ἀπόστολος): 7, уп. законъ, заповѣдати

АПОСТОЛЬСКЪ, *аїосїолски* (уп. грч. ἀποστολικός): II, в. црѣква

АРБАНАСКЫН, *арбанашки*: Ув., в. царь

АРХИЕРЕН, *архијереј* (грч. ἀρχιερεύς): 2¹, в. **БЛАГОСЛОВИТИ**; 2², в. поставити; 11×2, в. поставити; 37, в. послати; 45, в. **БЛАГОСЛОВИТИ**, дати, власть; 65¹, в. донти; 65², в. рещи; 95а, в. **ОБЕЗЪЧАСТИТИ**; 95б, в. **ВДАРИТИ**, **ВБИТИ**

БАЦИНА, *башиина*, *имаѣе с ѣуним ѣравом расїолаїаѣа, сїеичено наслеђиваѣем или на друїи начин*: 22, в. людіе, 31¹, в. попь, уп. земліа; 31², в. попь; 37, в. попь; 40, 41×2, в. **ВЛАСТЕЛИНЪ**, поустъ; 43, в. **ВЗЕТИ**; 44¹, в. **ПОСАДНИКЪ**; 45, в. црѣква; 46×2, в. людіе, **ВЛАСТЕЛЬ**; 134н, 134×2, в. царь, **ЗАПИСАТИ** ◇ **ЦР(Ъ)КОВНАЯ БАЦИНА**: 31³ (**БАЦИНА** грешком Соф) | **БАЦИНА** црѣковна: 31⁴ ◇ **ВЛАСТЕЛ(Ъ)СКЕ БАЦИНЕ**: 42, в. **СВОБОДНЪ** ◇ **БАЦИНА** вѣтна: 44²

БАЦИНИКЪ, *башииник*, *ималац башиине*: 18, в. **КАЛГЕРЬ**, црѣква; 31, в. попь; 45, уп. црѣква; 65, в. попь; 67н, 67, уп. **ПОСАДНИКЪ**

БЕЗ[Ъ]ОБРАЗАНЪ, *безобразан*: 107

БЕЗЪЦ-, в. **БЕЗЪЦ-**

БЕЗЪЧАСТНЪ (арх. **БЕЗЪЧАСТНЪ**), *срамоїан*, *азоран*: 85, в. рѣчь

БЕЛАЦЪ (арх. **БѢЛЬЦЪ**), *свейшовно лице, свейшовѣак*: 12×2, в. **СЪДИТИ**, **ВЕЩЪ**; 37, в. **АРХИЕРЕН**, **ПОСЛАТИ**

БЕЗЪЦЕНЕ, *бесцеѣе* □ 8 **БЕЗЪЦЕНЕ** 120, в. **ПРОДАТИ**

БИСЕРІЕ, *бисери*: 48

БИТИ: I. *биїи*, *ударїиї*, *їуїи*: 50, 85, 94², 166², XIX ◇ **БИТИ** ... на **СМ(Ъ)РЪТЬ**: 94¹ ◇ **БИТИ** шапн **СВГВЕНДИ**: 166¹; II. **БИТИ** се, *їуїи се*, *бодриїи се*: 131

БЛАГОЧАСТИВКИ (вар., арх. **БЛАГОЧ(Ъ)СТИВКИ**, ук. ×1/2; арх. **ГРАФ. -ЫН**), *їобожни*: Ув., 6, 145, в. царь

БЛАГОСЛОВЕНІЕ, *блаїослов – одобреѣе* □ **БЕЗЪ** **БЛА(А)Г(О)СЛОВЕНІА**: 3, в. **ВЪИНИТИ**, **СВАДБА** ◇ **ПРІЕТИ** **БЛА(А)Г(О)С(ЛО)ВЕНІЕ**, *добїиї блаїослов*: 11, уп. **ПАТРІАРЪХЪ**

БЛАГОСЛОВИТИ: I. *даїиї блаїослов*: 45; II. **БЛАГОСЛОВИТИ** се, *добїиї блаїослов*: не **БЛА(А)Г(О)С(ЛО)ВЕНІА**ши се 2

БЛАГЪ (множ.), *додар*: 14б, в. **Ч(О)В(Ѣ)КЪ**

БЛЕДОСЛОВІЕ, *брблѣѣе, изїовареѣе бесмислица* ◇ **ЗАПЕЧАТЪЛЕНЪНО** **БЛЕДОСЛОВІЕ**, *зайечаїена, скривена клеветїа*: **ИЖЕ** **ОБРЕЩЕТЪ** **ВЪ** **ХАРЪТИ** **ЗАПЕЧАТЪЛЕНЪНО** **БЛЕДОСЛОВІЕ** **ПИСАНЪНО** на **ЦАРА** XI

БЛАГЪРСКЫН, *буїарски*: Ув., в. царь

БЛАДЪ, *блуд, развраїи* ◇ **БЛАД[Ъ]** **СЪТВОРИТИ**, *їочинїиї блуд*: 54, I, XVIII

БЛАДЪНИКЪ, *блудник, развраїиник*: XII.2, в. **ИСТЕЗАНІЕ**

БЛАДЪНИЦА, *блудница, развраїиница*: XII.2, в. **ИСТЕЗАНІЕ**; XVIII¹, в. **МЪЧИТИ**; XVIII², в. **ВИНА**, **ПОДЛЕЖАТИ**

БОГАТЬ, *боїаїи* | **СУПСТ.-ПРИД.**, *боїаїаиш*: XVI.2, в. **РАСЪГЪЛТИ**

БОН, *сукоб, физички обрачун* ◇ **БОН** **ЗАПОЧЕТИ**: 86

БОЛІАРИНЪ, *велможа*: 34

БОЛЪЗЪНЪ, *болесїи*: 89, уп. **СЪДЪРЪЖАТИ**

БРАКЪ, *брѣв, їрло сїїиѣ роїаїиѣ сїїоке*: 108, в. **ДИНАРЪ**

БРАДА, *брада*: 97, в. **ОСКЪВ(Ъ)ТИ**

БРАКЪ, *брак*: XVI.1, в. **БЫВАТИ**; XVII, в. **ВРѢМЕ**

БРАТЬ, *браїи*: 52×2, в. **ПРОЩЕНІЕ**; 96, в. **ОУБИТИ**

БРАТЕНЪЦЪ (множ.), *браїи* (немотивисан хип.), *можда браїи у истїої загрузи їо било којем основу – и рођени и браїи од сїїрица*: 70

БРАТЪЧЕДЪ, *браїиучед, браїи од сїїрица* ◇ **ТРЕТІИ** **БРАТЪЧЕДЪ**, *браїиучед у їїреѣем колѣну*: 41

БОГЪ, *Бої*: 29, в. **ЛЮБИТИ** ◇ **ВЫШЪНИИ** **Б(О)ГЪ**: Ув., в. **ДИЛОСТЬ**

БОЖЇН, *Божји*: 14б, в. *домь*; 95а, в. *рзгатель*
БѢЛЬЦЬ, в. *белаяцъ*

ВЕДЕТИ (вар., арх. *вѣдѣти*), *знайши*: вѣсть
III, грешком; треба нѣсть (канона) Соф и др.
сл. | не ведеши прил.-птц.: 87, в. *здарити* | не
ведяши птц. (множ.): XVI.1, в. *родитель*

ВЕЗАТИ, *везаши*, *не дайши ойрошійај* (овде
прен., за грехе) ◇ *везати* и *раздрѣшати* сьгрѣ-
шенїа: 11

ВЕЛНКЪ, -ын, *велик(и)*: Ув.¹, в. *стронтель*;
Ув.², в. *властель*; 7, в. *црѣква*; 14а, в. *кривница*;
26, в. *работа*; 27, в. *црѣква*; 34, в. *работа*; 45,
в. *црѣква*; 47, в. *црѣква*; 62, в. *властель*; 111,
в. *почьсть*; 119, в. *квпѣла*; 136, в. *властель*; 151,
в. *дѣло*; 152, в. *властель* | *велико* супст.-прид.:
125, уп. *малъ* (*мало*)

ВЕНЧАНІЄ (арх. *вѣнчанїє*), *венчање* □ без
вѣнчанїа: 3, в. *вѣнчати*, *свадба*

ВЕРОВАТИ, в. *вѣрвати*

ВЕРЬНЬ, в. *вѣрьнь*

ВЕЋИИ, *већи*: 152, в. *власть*

ВЕЧЕРА (овде *вѣчера*), *вечера*: 56

ВЕЧЕРАТИ, *вечераши*: 133

ВЕЧЬНЬ (арх. *вѣчьнъ*), *вечан*, *ѣрајан*: 44,
в. *бащина*

ВЕЩЬ (*вѣщъ* и *вещь*, ×1/1), *ѣредмей*, *сѣвар* ◇
д(с)ховная вѣщъ/вещь, *духовни ѣредмей*, *сѣвар*
(за питање надлежности): 12×2, в. *сѣднѣти*

ВИНА, *кривица* ◇ *под[в]лежати* *винъ*, *сноси-*
ти кривицу: XI, *всѣ* *винъ* *под[в]лежати*: XVIII

ВИНО, *вино*: 166, в. *истрезвѣнѣти* сѣ

ВИНОГРАДЪ, *виноград*: 34; 68¹, в. *работати*;
68², в. *идѣти*; 76, в. *потрети*; 108, уп. *перперъ*

ВЛАДАВЬЦЬ, *уѣравийель*: 160.1² ◇ *владавѣци*
земли, *уѣравийельи* *обласїи*: 146, *владавѣци*
(*тен*) *земле*: 160.1¹

ВЛАДАТИ сѣ: грешком 114, в. [*враѣати* сѣ]

ВЛАСТЕЛННЬ (у множ. *властелнни*), *властѣ-*
лин: 41, 47, 50×2, 53, 55×2, 56, 57, 61, 81, 85, 88,
94×3, 111, 118, 122, 139, 140, 144, 148, 151; 159,
уп. *господарь* ◇ *властелннь* *цр(в)ковнн*, *црквени*

сѣарешина: 24 ◇ *добарь* *властелннь*: 48 (гре-
шком, прид. сѣ *односи* на *властелина*; прво-
битно сѣ *тицао* *коња*: *кон* *добарь* *властелннь* |
властелннь, *конь* *добрїи*) ◇ *чл(о)в(ѣ)къ* *власте-*
лннь: 97 ◇ *властелннь* *великын*, и *малын*: 136

ВЛАСТЕЛНЧИЊЪ, *властѣеличиѣ*: 50, 55×2

ВЛАСТЕЛЬ (граф. вар. *властѣль*), *властѣлин*
(*мека*, ретко *тврда* *промена*, у множ. *властѣлк*,
властѣлн): 2; 45, уп. *людїе*; 46, 49×2, 142н, 151,
152² ◇ *властѣлк* *велици*: 62 | *велици* *властѣлн*:
152¹ ◇ *всн* *властѣлк* *ц(а)р(в)ства* *нашего* *малн*
и *велици*: Ув., уп. *кнезь*

ВЛАСТЕЛЬСКЪ, -ын, *властѣеоски*: 42, в. *бащина*;
81, в. [*планнина*]; 112, в. [*чл(о)в(ѣ)къ*]; 114н

ВЛАСТЕЛ'ЦИ (множ.) (граф. вар. *властѣл'ци*):
1. *властѣла* ◇ *людїе* *властѣл'ци* (грешком),
људи – *властѣла*: 22, у *ранијим* *преписима*
прид. *властѣл'сїи*, *властѣеоски* (в. *властѣльскъ*);
2. *уѣравийельи*: 147

ВЛАСТЬ, *властї*: 1. *надлежностї* ◇ *власть*
д(с)ховная: 11, 45; 2. *уместо* *властѣлѣ*, *прера-*
дом *текста* ◇ *веѣ* *власти*, *извршиоци* *властїи*
вишеїа *ранїа*: 152

ВЛАСТѢЛЬ, в. *властѣль*

ВЛАСТѢЛ'ЦИ, в. *властѣл'ци*

ВОЄВАТИ, *бийши* у *војној* *служби*, *райвова-*
ши: 42

ВОЄВОДА, *војвода*: 116

ВОИНИКЪ, *војник*: 61, XII.2×2

ВОИНЬ, *војник*: 131, XII.1

ВОИСКА: 1. *војска*: 49; 2. *војни ѣход*, *војна*:
61 □ на *воисци*, *воисци*: 116, в. *нанѣти*; 130,
в. *оборити*, *црѣква*; 131, в. *свада*; XII.1, в. *закъ-*
снѣти ◇ *воискъ* *воєвати*, *учѣствовайши* у *војном*
ѣходу: 42

ВОЛЬ (множ.), *вѣ*: 35, в. *дрѣжати*

ВОЛ'НО, *ѣо* [*својој*] *вољи*: 120¹, в. *проходити*;
120², в. *трѣговати*

ВОЛАНЬ, **ВОЛН'ИИ** (арх. *вольнъ*, -ын), *слобо-*
дан, *властїан*, *који* *има ѣраво* [*над* *чиме*]: 40,
в. *дати*, *продати*; 45, в. *поставити*; 47; 48, в. *про-*
дати, *от[в]дати*; 65, в. *от[в]гнати*; 110, в. *взѣти*;
118, в. *забавити*, *загравити*, *намѣтнѣти*; 120,

в. ЗАБАВИТИ, ЗАДРЪЖАТИ; 132, в. КЪПИТИ; 139^{1,4}, в. 8ЧНИТИ; 139², в. ПРЪТН СЕ; 139³, в. ЗАДРЪЖАТИ; XII.2, XIII, в. ВЪЗВРАТИТИ

КОЛІА: I. ж. воља, хїење, намера: 43, 119¹, в. КЪПОВАТИ; 119², в. ПРОДАВАТИ | волею прил.-супст., (своје)вољно: 4, в. СЪГРЪШНИТИ, ПРЪСТВАПИТИ, уп. хотенїе; II. везн. било, или: 136

БРАЖДА, *нейријайшельство*: 1. йочињено убистїво или нанейе шелесне йовреде (крвни деликт) ◊ бражда сьтворена, йочињена вражда: VI, в. ПЛАТИТИ 2. ілоба, казна (за вражду) ◊ под[ь]лежати враждѣ, йоййагадїи, йодлеїаїи йод вражду: XIX

БРАТА, *вратїа*: VI, в. ОБНИТИ ◊ брата цр(ь)ков'на: 150 (испушта Соф)

БРАТИТИ СЕ, *вратїиїи се*: 143

[**БРАКАТИ СЕ**] (старија редакција, граф. угл. бракати се), *вратїаїи се*: 114 владати се грешком Ков

ВРЕМЕ (вар., арх. врѣме, ук. ×2/2) | врѣме нѣкоє, *извесно, недую време*: понеже не пожде врѣме нѣкоє по сьмрѣти мѣжа оного VIII², в. сьмрѣть, пождати ◊ време платев'но, *време жалостїи*: VIII¹, време плат'но: IX ◊ брака врѣме, *време за [сїуїање у] брак*: XVII, в. ождантн

ВРЪЩИ СЕ, *бациїи се* ◊ врѣщи се каменїемь: V

ВЪДАТИ СЕ, в. ВДАТИ СЕ

ВЪДОВИЦА, *удовица*: XIX

ВЪЗАКОННИТИ, в. 8ЗАКОННИТИ

ВЪЗБРАНАТИ, *забрањиваїи*: VIII, в. законь

ВЪЗВРАТИТИ (вар. въз[ь]вратити), *вратїиїи*: I. 116; XII.2, XIII, в. жена ◊ въз[ь]вратити къ православ'нѣн ... вѣри: и да нхъ пакы въз[ь]вратетъ къ православ'нѣн нашен вѣри, истин'номѣ христїанѣствѣ б¹, уп. вѣра ◊ възвратити от[ь] ереси: да възвратетъ христїане от[ь] ереси латин'скїе 7; II. възвратити се ◊ възвратити се въ православїе: и не възшошет[ь] възвратити се въ православїе б²

ВЪЗВЕСТИТИ (арх. възвѣстити), *извстїиїи*, *обавестїиїи*: 116

ВЪЗЕТИ, в. 8ЗЕТИ

ВЪЗНИМАТИ, в. 8ЗНИМАТИ

ВЪЗНЕСЕНїЕ, *Вазнесење* ◊ възнесенїе г(о)с(по)да нашего їн(соу)са х(рист)а: Ув., в. ПРАЗД'НИКЪ

ВЪЗЪ-, в. въз-

ВЪЗ'Х-, в. възх-

ВЪЦЕТ'НЪТИ, *убациїи, сїирїаїи*: 19, в. ТАМ'-НИЦА

ВЪНИТИ, *ући* ◊ вѣнитн вѣнѣтарь, *ући унуїра*: VI

ВЪПАСТИ, в. 8ПАСТИ

ВЪПИСАТИ, в. 8ПИСАТИ

ВЪПИСОВАТИ, в. 8ПИСОВАТИ

ВЪПРОШЕНїЕ, в. 8ПРОШЕНїЕ

ВЪСАДНИТИ, *смесїиїи, сїавиїи*: 3, в. ТАМ'-НИЦА

ВЪСЕАНИТИ СЕ, *населїиїи се*: 29, в. ПЪСТИНИА

ВЪСПИСАТИ, в. 8СПИСАТИ

ВЪСПРЪТИ СЕ, в. 8СПРЕТИ СЕ

ВЪСТАТИ, в. 8СТАТИ

ВЪСТОЧ'НЪ, -їн (арх. граф. -ын), *истїочни*: II, XV, в. цр(ь)ква

ВЪСХИТИТИ (арх. граф. възхитити), *ухваїиїи*: 6, в. ПОПЪ

ВЪСХОТ'ЪТИ, (*ус*)*хїетїи* – овде йрисїаїи, *їрихваїиїи*: ако ли сїе прѣславаетъ и вдрѣжнт' се от[ь] цр(ь)кве · и не възшошет[ь] покорити се и исправити се · и да се глобнтъ 4, в. ПОКОРНИТИ СЕ, исправити се; 6, в. ВЪЗВРАТИТИ СЕ

ВЪШ'НїИ, *вишњи, узвишени*: Ув., в. БОГЪ

ВЪДѢТИ, в. ВЕДЕТИ

ВЪН'ЧАНїЕ, в. ВЕН'ЧАНїЕ

ВѢРА: 1. *вероисїовестї* ◊ православ'ната наша вѣра: б¹, в. възвратити; православ'ната вѣра: б², в. покорити се ◊ истин(ь)ната наша вѣра: б³, в. ОБРАЩАТИ СЕ ◊ вѣра латин'ската: 8; 2. *йове-рење* ◊ вѣрѣ имѣтн, *вероваїи*: VIII, в. жена

ВѢРОВАТИ (вар. веровати, ук. ×2/1), *вероваїи, указиваїи йове-рење*: 40, уп. писанїе, царьскъ ◊ да естъ вѣровано, *нека је веродостїојно, йуноважно* (за прихватање веродостїојности): 151, уп. ОПРАВНИТИ ◊ (тезицъ) ретїма веровати: 167

ВѢРЪНЬ (вар. верънь, ук. ×1/1), *коме се верује, веродосїојан*: да нмѣ се наѣв вер'ни чл(о)в(ѣ)ци 160.2, в. чл(о)в(ѣ)къ; 163б, в. посланикъ

вѣтера, в. вѣтера

вѣтънь, в. вѣтънь

вѣщъ, в. вѣщъ

ГЛАСЬ, *їлас* ◇ дати глас(ь), *їослаїи* *їлас, ја-вийи*: 104, в. мѣжъ

ГЛОБА, *їлоба* ◇ глобѣ дати: 3 ◇ платити глобѣ: 169а

ГЛОБИТИ, (*о*)*їлобийи*: 4

ГОВЕДЕ, *їоведо*: 108, уп. диннаръ

ГОВОРИТИ, *їоворийи*: 132; 161, 167, в. рѣчь

ГОСПОДАРЬ, *їосїодар*: 22, 46, 65×2, 68, 70, 103, 115а, 139×4, 147×3 (147³ испушта Соф) | прочи господарь: 43 ◇ господар(ь) сѣла: 145, 159×2

ГОСПОДИНЬ: 1. *їосїодар*: 65×2; 133; 2. *їосїодин* (титуларно): 79.2 ◇ прѣвос(вѣ)щен'нын господинь: Ув., в. патрїархъ | с(вѣ)тын г(о)сподинь: 25, в. патрїархъ ◇ свѣт'лын господинь 43, в. царь, краль

ГОСПОДЬ, *Госїод* | г(о)с(по)дъ нашъ: Ув., в. възнесенїе

ГОСПОД'СКИН, *їосїодарски*, овде [*некої*] *їосїодара*: 107, в. посланикъ

ГОСТИНИКЪ, **ГОСТ'НИКЪ** (арх. гостин'никъ, ук. ×3/1), *їосїионичар*: 125×4

ГРАДЬ, *їрад*: 7, 11, 77, 94, 108, 125, 142, 145, 169а, VII □ около града, *око(ло) їрада*: 126

ГРАДЬСКЪ, *їрадски*: 126, в. зем'ля

ГРОБЪ, *їроб*: 20, уп. нзицати, т'бло

ГРѢХЪ (множ.), *їрех*: 12, в. свднги, цркъва; уп. сьгрѣшенїе

ГЪМ'НО, *їумно*: 99, в. впацнги

ГЪСА, *їльачка, разбојнишиїво*: 126

ГЪСАРЬ, *разбојник, їльачкаш* (грч. γουρσάρος (?), И. Поповић; грч. κουρσάρος): 103, 116, 143, 145н, 145×4, 148, 150, 160.1×2

ДАКАТИ: 1. *давайи*: 18, в. храна; 2. *налаїайи, зайоведайи*: II, в. покаянїе

ДАЛ(Ь)ЦАТ'СКИН, *далмайски*: Ув., в. царь

ДАЛ'НИ *далъни, који је из далека*: 160.1н, в. пѣт'никъ

ДАНАКЪ (арх. данькъ), *данак*: 108н | вьсакы данакъ: 67, в. плаћати ◇ (вьси) даньци ц(а)р(ь)ства нашего: властел(ь)ске бацинне да сь свобода'не ѿт[ь] вьсѣхъ данакъ ц(а)р(ь)ства нашего 42

ДАНЬ (вар., арх. дънь, угл. множ. дн-), *дан*: Ув., 68×4, 95а, 139, 166, IX

ДАТИ: 1. (*їре*)*даїи, їружийи*: 3, в. глоба; 6, в. цркъва; 7, в. заповѣдъ; 31, в. нива; 42, в. десетина | нь посад[ь]никъ приква да се не дастъ никогда 44, в. приква; 45, в. власть | таковома да се взде дръжава · а нна не дастъ 57, в. дръжава; 68, в. пер'перь; 80, в. сведокъ; 88, в. емьць; 92; 99, 104, в. глась; 134, в. пер'перь; 136; 142, в. зем'ля, градъ; XV, в. чѣсть; XVI.2¹, в. лнтра, злато; XVI.2², в. половинна; XVII, в. чѣсть | дан'нын прид.-птц.: IX, в. вставка ◇ дати писанїе ц(а)рево: 79.1, 79.2 ◇ дати 8 рѣке, *їредайи*: 100, в. пожегальць ◇ дати натраг(ь): *їще ли взег'нетъ ... къ нашемъ ц(а)р(ь)ствѣ* тако да несть дати натраг(ь) 115б; 2. *дойустийи*: дан'но прил.-птц. ◇ дан'но с(сть): 119

ДАЯТИ, *давайи*: н да мѣ се дае свега доста 133

ДАЦИ (арх. дьци), **КЪН** (ук. ×1/1), *кѣи*: 48×2

ДВОРЬ, *двор, їалаїа* ◇ дворь ц(а)ревь: 112 ◇ дворь цр(ь)ков'нын: 113

ДЕВИЦА (арх. вар. д(ѣ)в(н)ца), *девица*: XVн; XV¹, уп. раст'нги; XV², уп. дати; XVI.2, в. раст'нги; XVII, уп. дати

ДЕЛАТЕЛЬ (вар., арх. дѣлатель, ук. ×2/1), *радник*, овде *земьодолац*: 139×3

ДЕСЕТИНА, *десейи гео, десейина* ◇ дати десетиннѣ: 42

ДИНАРЬ, *динар* (грч. δηνάριον < лат. dēnārius): 108×3

ДІАКЪ, *дијак, їисар* (грч. διακός): 134, в. писанїе

ДЪЛГЪ, в. дѣл'гъ

ДЛЪЖНИКЪ (арх. длъж'никъ), *йоверилац*: IX, уп. напасти

ДОБРОДѢТЕЛЬ, *врлина* ◇ *имати добродѣтелъ* въ сѣбѣ: 11

ДОБРѢ, *добро*: 11, в. развѣсти

ДОБАРЬ, -ын (арх. добръ), *добар*, *ваѡан*, овде на добру иласу, *уледан*, *узоран*: 48, в. властелинъ (преосмишљаваѡем); 97, в. чл(о)в(ѣ)къ

ДОВЕСТИ, *довести*: 45, 145

ДОГОВАРАТИ СЕ, *договарати се*: 15

ДОТТИ, **ДОЪН**, *доѡи*: 23, 65

ДОМА: 1. *куѡи*, *дома*: Кады прѡнде властелинъ с вонске дома · или любо кон вонникъ 61, в. прѡнти; 2. *код куѡе*, *дома*: нн да се позива жена кады мѡжа нѣе дома 104; 89×2, в. сѣдети

ДОМЪ, *куѡа*, *дом*: 52; 57, в. пожещи; 70², 144, 162; IV, уп. прѡнти; VI, уп. рас(ѣ)хитити | въсь домъ: 9, в. ѡзети | въ единомъ домъ: 70¹, в. ѡбрести (се) | над[ѣ] тисѡщом[ѣ] домовъ: 16, в. стронтель □ въ домн: 159, в. прихвѡтити □ въ домъ (свон): XVIII, в. прѡимити □ на домъ: V, уп. вѣщи, каменѣе ◇ домъ в(о)жѡн: 14б, в. стронти

ДОНОСИТИ, *доносиѡи* (за приходе): 119, в. трѣгъ

ДОСАДА, *сметѡѡа*, *узнемираваѡе* ◇ *чинити досада*, *узнемираваѡи*: Цр(ѣ)квалъ да не чинет' се досаде нн ѡт[ѣ] кога 23

ДОСТА, *досѡа*, *удовольној мери* ◇ *дати свега доста*: 133

ДОСТОЯНѢ, *имовина*, *својина*, *имѡѡак*: 34, 111, 144

ДОХОДТИ, *долазиѡи*: 67, 145

ДОХОДАКЪ (арх. доходькъ), *доходак*, *ѡприход*: 31

ДРЪГЪ м., *друѡ*, *саврсник*: 79.2, уп. господннъ; XVIII, уп. чл(о)в(ѣ)къ

ДРЪЖИНА, *дружина*: 152, в. сѣбарь

ДРЪЖАВА (вар., арх. дрѣжава, ук. ×3/1), *обласѡи добијена од владара на уѡраву*: 49, 57, 142 ◇ *дрѣжава кранш'ннка*, *крајиш(нич)ка обласѡи*: 143, в. гѣсарь

ДРЪЖАТИ (вар., арх. дрѣжати, ук. ×5/3), *држати*: 1. **а.** *уѡравѡати (чиме)*, *имѡи конѡролу (над чиме)*: 32, в. село, зем'ля; **б.** *расѡлаѡати (чиме)*, *корисѡиѡи (шѡо)*: 67, в. зем'ля; 79.2; 2. *имѡи (коѡа) у служби и на сѡѡану*: 45, уп. клавгерь; 3. **а.** *задржаваѡи на одреѡеном месѡу*, овде *ѡри себи*, *не даваѡи друѡме* ◇ *дрѣжати ѡ себе*: 163а, уп. сѣдъ; **б.** *задржаваѡи (коѡа) на какву месѡу*, овде *ѡроѡивно воѡи*: 113, уп. сѡжанъ; 166, в. тал'ница; 4. *узѡѡати*: 35, в. конь, колъ, ѡв'ца

ДРЪЗАТИ, в. дрѣзати

ДРЪЗ'НѢТИ, в. дрѣз'ноѡти

ДРѢКО, *дрво*: 87, в. метнѡтѣе

ДЪГОВАНѢ (арх. длъгованѣ), *доѡоваѡе*: 101

ДЪГЪ, в. дѣл'гъ

ДЪХОВ'НИКЪ, *духовник* ◇ *д(ѡ)хов'никъ цр(ѣ)ков'ни*: 37

ДЪХОВ'НО, *духовно*: 5, в. прихвѡтити

ДЪХОВ'НЫН, *духовни*: Ув., в. стронтель; 2, в. ѡт(ѣ)ць; 4, в. ѡт(ѣ)ць; 7, в. заповѣдъ; 11¹, в. власть; 11², в. сѣвѣсть; 12н, в. сѣдъ; 12×2, в. вѣщъ; 37, в. исправа; 45, в. власть

ДЪША, *душа* □ *за д(ѡ)шѡ*: 40, в. дати | *д(ѡ)шомъ прил.-супст.*: 160.2, в. рѣци

ДЪШЕВ'НИКЪ (множ.), *клеѡвеник*, *уѡледни мешѡанин* у *улози судској вешѡака*, *ѡроценѡиѡѡа*: 76

ДЪЛ'ГЪ (вар. дѣгъ, вар., арх. дѣл'гъ, ук. ×2/1/1): 1. *дуѡ*, *доѡоваѡе* ◇ *дѣл'гъ кѡмѡн'скы*: VII ◇ *ц(а)р(ѣ)скы дѣл'гъ*: IX; 2. *кривица*, *ѡрѡеѡе*: 89, 103

ДЪНЬ, в. дань

ДЪР'ЖАВА, в. дрѣжава

ДЪР'ЖАТИ, в. дрѣжати

ДЪР'ЗАТИ (арх. дрѣзати), *усуѡиваѡи се*, *имѡи смелосѡи*: 11

ДЪР'З'НОѡТИ (вар., арх. дрѣз'нѡти), *дрзнуѡи*, *усудѡи се*: VIII¹, уп. чл(о)в(ѣ)къ; VIII², уп. жена

ДЪЩИ, в. дащи

ДѢВНИЦА, в. дѣвица

ДѢЛАТЕЛЬ, в. дѣлатель

ДѢЛО, *дело*, овде за *деликѣи*, *оїрешенье*: 146, XVI.1, XVII ◊ (всакоє) дѣло цр(ь)ков'ное: 12, в. сѣднѣи ◊ мало и веланко дѣло: 151 ◊ творити злоє дѣло: 20

ДѢЦА (арх. дѣт'ца), *деца*: 9

ЕЗЪДЪ (овде граф. вар. є-), *коњски ѿрк* ◊ скорын ездъ, *брзи ѿрк*, *їалой*: 101, уп. нагахати

ЕЗЫКЪ, *језик* (за орган): 21, в. 8резати

ЕМЬСТ'ВО, *јемстѣво*: 88н; 114, в. ѿт[ь]вѣгнѣти

ЕМЬЦЪ, *јемац*: 114 ◊ два емьца дати: 88

ЕПИСКОПЪ (граф. вар. є-), *ейиской* (грч. ἐπίσκοπος): Ув., 6, 13н, 13.1×2, 13.2, 28, 33.1

ЕРЕСЬ, *јерес* (грч. αἵρεσις) ◊ ересь латин'ская: 6¹, в. ѿт[ь]вращати, уп. латин'ство; 7, уп. възвратити | вьсакаа ересь: 6², уп. изгонити

ЕРЕТНГЪ, **ЕРЕТНИКЪ** (ук. ×3/1), *јеретѣик* (грч. αίρετικός): 10, 20н, 20, II

ЕРЕТН'ЧАСКЪ (арх. еретн'чскъ), *јеретѣички* (уп. грч. αίρετικός): 6¹, в. попь; 6², в. цркъва

є-, в. є-

ЖДАТИ (арх. ж'дати), *чекаѣи*: XIII, в. мѣжъ; уп. ѿждати

ЖЕЛЕЗО (арх. желѣзо), *ївожѣ*, овде *комаг* *ївожѣа* (за тзв. Божїи суд): 150, в. положити

ЖЕНА, *жена*, *суїруїа*: 9, уп. дѣца; 53, 54, 104×2, VIII^{2,3}; IX, уп. снротъ; XII.1, XII.2×2, XIII×2, XIV; XVI.1, в. 8зетн; XVIII×5 ◊ жена плачев'на, *жена у жалостѣи*: VIII¹

ЖЕНИТИ СЕ, *жениѣи се*, *сїуїаїи у брак*: Властѣлн и ннѣ людї да се не жене не бл(а)г(о)-с(ло)внѣвши се 2

ЖЕЩИ, *їалиѣи*, *саїореваїи*: 20н, в. тѣло, мрѣт(ь)вѣ

ЖИВОТЬ, *живойѣ*: 142, XIV

ЖИВЪ, *жив*: XII.1

ЖИТИ, *живетѣи*: 10, 15, 17×2, 18, 29

ЖИТО, *житѣо*: 76, уп. попасти

ЖЪПА, *жуїа*: 58×2, 75×2, 76, 94, 108, 144×2, 145

ЖДАТИ, в. ж'дати

ЗАБАВА, *ометѣанье*: 119 □ без[ь] забаве, в. продавати

ЗАБАВНТИ, *ометѣи*: 118, 120

ЗАБЛѢДНТИ, *заблудетѣи*, *залуїаїи* | заблѣднѣшєи супст.-птц. (множ.), *заблудели*: 6

ЗАБЕЛЬ (арх. забѣль), *забран* ◊ забель закон'ни: 74

ЗАГРАВНТИ, *оїтетѣи*, *їприсвоїѣи*: 118, в. кѣпла

ЗАДРЪЖАТИ (вар. задържати, ук. ×2/1), *задржайѣи*, *заусїавїи* ◊ (забавнѣи или) задържати трѣгов'ца: 120 | задържати трѣгов'ца: 122 ◊ задържати ѿт[ь]сѣда ц(а)ревѣа: 139

ЗАЕДНО (арх. заедно), *заједно*, *у заједници*, [*уз дельєнє ѿрошкова*]: 67, в. плаѣати

ЗАКЛѢТИ (СЕ), *заклѣи (се)*: 151×2

ЗАКЛННАНІЄ, *заклнѣанье*, *заклѣѣва* □ без' закнннѣа, в. 8чнннѣи, свадба

ЗАКОННИКЪ (арх. закон'никъ), *законски зборник* – *Законик (Душанов)*: како есть оу законнѣи 159

ЗАКОННТЪ, *законїи*, *коїи је ѿо закону*: 31, в. ннѣа

ЗАКОНЪ: 1. закон: а. *норматїивнѣ акїи*, *обавезуїуїи їройис*: (множ.) Ув.², уп. 8ставъ; 68, в. мѣропѣхъ, уп. 8ставъ; 79.1н, в. мѣа; 87н, в. 8вїнст'во; VIII, в. възбранїати | нѣкон законъ: XIV, в. рѣши □ по законѣ: 31, в. нѣи, доходакъ; 42, в. коѣвати; 65×2, в. хранинѣи; 80, в. дати, сведокъ; 132, в. ѿправнѣи □ по законѣ ц(а)р(е)-вѣ: 159, в. ѿблѣши ◊ законъ ц(а)р(ь)скы[ь] (!): 17н, в. людїє, калѣгеръ | законъ ц(а)р(ь)скы 31н, в. презвнтеръ, уп. 8ставъ; 81н, в. планина; 140н, 142н, 1н, VIIн, IXн; XVн, в. дѣвнѣа; XVIIн ◊ законъ ц(ѣ)с(а)р(е)вѣ: 104 | законъ ... ц(а)ревѣ: 145н, в. гвсаръ, уп. 8ставъ б. *верско ученье*, *доїма*: ◊ православно истнн'нын законъ: и да се ѿратетъ вьсакы хрнстїаннн(ь) вь православно истнн'нын законъ заповѣдан'нын ѿт[ь] ап(о)-с(то)ль и ѿт[ь] с(вє)ты[ь] ѿт(ь)ць 7, в. ѿратнѣи

ИЗВАДНТИ, *извадиѣи*: 1. *извадиѣи, иско-йаѣи* (око) ◇ око изваднти: 166¹; 2. *извесѣи*: 166², в. там'ница

ИЗКОЛЕНІЕ, в. из'воленіе

ИЗВРѢЩИ, *збацѣи, уклониѣи* [с ѱоложаја] ◇ изврѣщѣи ѡт[ѣ] сана: да изврѣгѣт' се ѡба ѡтъ сана , сѣи рѣчь ѡтъ престола 13.2

ИЗВАНН [чит. *извањи*] (арх. извънни), *вань-ски*: 76, в. жьпа

ИЗГОННТИ, *ѱроѣериваѣи, ѱроѣониѣи*: царь благочѣстивѣи въсакѣю ересь да нмать изгоннти ѡтъ сконхъ предѣль 6

ИЗГ'НАТИ, в. нзгнати

ИЗИДАТИ, *вадиѣи*: 20, в. мръг(ѣ)въ, тѣло

ИЗМѢТАТИ, в. из'метати

ИЗНЕСТИ, *изнеѣи*: 83, в. кннга

ИЗНОСИТИ, *износиѣи*: 105, в. кннга

из'-, в. из-; ис-

ИЗ'БЕГ'НѢТИ (арх. избѣгнѣти), *ѱобеѣи* ◇ из'бег'нѣти из' ровѣст'ва: 112

ИЗ'КОЛЕНІЕ (обичније изволеніе), *ѱрисѣианак, саѣласносѣи*: XVI.1

ИЗЪГНАТИ (арх. изг'нати), *ѱроѣераѣи, ѱроѣинаѣи*: 17, 34

ИЗ'ГЪВЕНТИ, *изѱубѣи*: 1. *осѣаѣи без чеѣа*, овде *биѣи лишен чеѣа* (пльчком или краѣом): 159, 160.2; 2. *ѱреѣѣрѣѣи неусѣех* (за судски спор): 138, в. сѣдъ;

ИЗ'МѢТАТИ, *сврѣаваѣи* [с ѱоложаја]: И игъ-менн да се не из'метаютъ ѡтъ престола без велнке кривнѣе 14а

ИДАТИ|ИДѢТИ, *имаѣи*: I. идати: 6, в. 8чнтѣ; 11, в. добродѣтель; 31¹, в. бащина, зем'ля; 31², в. бащина; 41, в. чѣдо; 45, в. црѣква; 46; 48, в. кѣн; 105, в. сѣматрати; 132; 162, в. чиннѣи; II. идѣти: 4, в. повинованіе, послышаніе; 6, в. изгоннѣи; 9, в. покрѣстнѣи; 10¹, в. потаннѣи; 10², в. трѣпѣти; 23, в. доѣн; 34, в. достоаніе; 41¹, в. дѣвнѣа; 41², в. бащина; 48, в. сыннѣи; 52, в. платнѣи; 58, в. село; 61 не идѣти, в. позвати; 68 не идѣти, в. вино-градъ; 116, в. носнѣи; 125²; 160.2; VIII, в. вѣра; XII.1, в. чекати; XVIII, в. мѣжъ ◇ идѣти како свое: 132 ◇ идѣти (ѱо) съ собомъ: 125¹

ИДЕНІЕ (арх. идѣніе), *имаѣе, своѣина*: 70, уп. ѡт[ѣ]делнѣи; 142, в. пленнѣи | въсе иденіе: 6, 24, в. 8зѣти | нно иденіе 48 ◇ третѣа чѣстѣ иденіа (своего): XV, XVII, в. датн

ИДѢТИ, в. идати

ИНОВАРЪНЬ, *иноверан, коѣи је друѣе вере* | иноварѣни супст.-прид. (множ.), *иноверѣи*: III

ИНОВАР'СКЪ, *иноверски, коѣи се ѣиче друѣе вере*: 6, в. попь

ИНОВАР'СТ'ВО, *иноверствѣо, друѣа вера*: 21

ИНОВАРАЦЪ (арх. иноварѣцъ), *иновераѣи, ѱри-ѣадник друѣе вере*: 4; уп. иноварѣннѣи

инорѣа, в. нврѣа

ИНЬ, -ын, *друѣи*: Ув., в. прѣдѣль; 2, в. людіе; 18, в. монастирь; 45, в. людіе; 48, в. иденіе; 57, в. дрѣжава; 97, в. чл(о)в(ѣ)кѣ; 115б, в. зем'ля; 133, в. село; 144¹, в. чл(о)в(ѣ)кѣ; 144², в. невѣр'ннѣи; 152, в. чл(о)в(ѣ)кѣ; 161, в. рѣчь; VIII, XII.2, XIII, в. мѣжъ | супст.-прид.: 24, 46, 58, 68, 70, 110, 162

ИНЪДИКѢТ'ІОНЪ, *индикѣи* (грч. ἰνδικτιών): Ув.

ИСКАТИ, *ѱражиѣи, ѱоѣѣраживаѣи*: 80, 160×2 ◇ искати сѣдомъ: 79.1

ИСКЪСАНЪ (арх. искѣсѣннѣи), *умешан, вешѣи*: 11

ИСПОВѢДАТИ, *исѱовѣдаѣи* ◇ люде исповѣдати: 11

ИСПОВЕД[ѣ]НИКЪ (арх. исповѣд'никѣи), *исѱо-вѣдник*: 11

ИСПРАВА, *ѱравило, ѱроѣис* ◇ исправа д(8)хов'-не, *духовна ѱравила*: 37

ИСПРАВНТИ (сѣ), *ѱоѣравѣи* (сѣ), *ускладѣи* (сѣ) с ѱравилима, *ѱроѣисѣи* – канонѣиа ◇ исправнѣи (сѣ) цр(ѣ)квн (сѣ)тон: да се покорнѣи и исправн цр(ѣ)квн (сѣ)тон 4¹ | не въсхоѣет(ѣ) покорнѣи се и исправнѣи сѣ: 4²

ИСТЕЗАНІЕ, *кажѣавање*: 146, XII.2

ИСТИН'НО, *заѣсѣа, уѣсѣину*: XII.1, в. казати

ИСТИННЪНЪ, -ын, *исѣиннѣи, исѣински*: 6¹, в. хрѣстѣанствѣо; 6², в. вѣра; 7, в. законъ | исти-н'номъ, прил.-прид., *заѣсѣа, уѣсѣину*: XII.1, в. живъ; уп. истин'но

ИСТРЕЗ'ВИТИ СЕ (арх. истрѣзвѣти сѣ), *исѣ-ѣрезнѣи* сѣ ◇ истрѣз'вѣти сѣ ѡт[ѣ] вина: 166

НСХОДНТИ, *излазиѣи*, овде за приступање суду: 167, в. сѣдь

НТИ, *иѣи*: 18, в. монастирь; 31, в. доходакъ; 61, в. сѣдь; 92, в. село; 103, в. сѣдѣа; 110, в. земѣа, область; 133н, в. царь; 133¹, в. царь; 151, в. цркъва; 160.1, в. царь; 160.2, в. поглаварь ◊ нти напред[ѣ]: 133²

ќ-, в. к-

КАЗАТИ, *казайѣи*, *исѣрчайѣи*: 147, XII.1

КАЗНИТИ, *казниѣи*: да се казнитъ по законъ с(вѣ)тыхъ ѿт(ѣ)ць 8, в. законъ

КАЗАНЬ (вар., арх. каз'нь, ук. ×4/1), *казна* ◊ казань прѣимити: 6, в. законъ; прѣети казань: 101, в. законъ; 147, в. татъ ◊ прѣимити казань: XVIII, уп. бладинца ◊ трѣпѣти ... казань, *бийѣи кажъен*: 10

КАЛВЕРЬ, *калуѣер* (грч. калѡгерос): и да нх[ѣ] ставѣають въси събор'но калверн · и чл(о)в(ѣ)ци мѣдрн и блазы 14б; 16, 17н; 17, в. постризати се; 18, в. пострици се; 19, в. свръѣн, раса; 29, 36, 45, 95а, 95б, 160.1 | калверь самодръгын, *двојица калуѣера*: 37, в. послати

КАМЕНЇЕ: 1. *каменье*: 87, в. метнѣтѣе; V, в. врѣци се; 2. [*драѣо*] *каменье*: 48

КАНОНЬ, *канон*, *црквено ѣравило*, овде за-брана (грч. канѡн): бѣсть (тј. нѣсть) канона и пнти такожде III

КАПА, *каѣа*: 166, в. скннѣти

КАПЕТАНЬ, *каѣѣтан*, *војни сѣарешина* (итал. capitano < влат. capitānus): 116

[**КАПѢТЬ**], *каѣа*, в. папѣче

КАФОЛИЧАСКЫН (арх. ка-фолнчъскын), *каѣѣоличански – саборни* (уп. грч. католикѡс): II, в. цркъва, уп. апостольскъ

КЕЛѢА, [*монашка*] *ћелија* (грч. келлѣон): 15

КЕРАЦИДА, *ћерамида* (грч. керацида): V, в. сѣгрѣти

КИНОВѢНСКЫН, в. кувовѣскн

КѢН, в. дащи

КНЕЗЬ, *кнез*: Ув., уп. властель; 146, уп. стареншнна

КНИГА: 1. *исѣрава, докуменѣи*: 105², уп. повторати; 138¹ | нста книга: 138^{2,3} ◊ двоѣ ц(а)реве кнниге: 83, в. изнести, посведочити ◊ кнниге ц(а)р(ѣ)ске: 105н; 105¹, в. износити; 2. *ѣисмо*: а. [*судски*] *ѣозив* □ с кннигомъ сѣдѣнномъ (треба супротно: без кнниге сѣдѣнне): Властелѣи великын да се не позываю с кннигомъ сѣдѣнномъ 62, в. позывати; б. [*царска*] *наредба, зайовестѣи*: 136н; 136³ ◊ кнниге ц(а)р(ѣ)ве: 136н | нит'ко да не преслашаѣтъ кнниге ц(а)р(ѣ)ве 136², в. преслашати ◊ ц(а)рева кннига: Ц(а)рева кннига въсака да се нигде не преслашаѣтъ где годѣ прихѡди 136¹, в. преслашати; в. [*судски*] *налоѣ*: 148¹, в. писати ◊ кннига сѣдѣе ц(а)рева: 148², в. преслашати; г. *овлаѣѣенье* (царево, судиѣино): 162², 162³, в. писати □ без' кнниге ц(а)реве: Посланици ц(а)реви · нан сѣдѣнни да не ходѣтъ никамо без' кнниге ц(а)реве 162¹, в. ходити

КОБИЛА (арх. кобыла), *кобила*: 108

КОВАТИ, *ковайѣи* ◊ ковати новѣце, *ковайѣи новац*: 169а

КОИ (првобитно конь), *коѣи*: 48, в. властелннъ, уп. добарь

КОМЪНСКЫН, в. кмвнчъскы

КОНЬ, *конь*: 35; 48 [ко(нь)], в. кон (добарь властелннъ); 101×2, 108×2

КОСИТИ, *косийѣи*: 68, в. сѣно

КРАДОМЪ прид.-птц., *коѣи нешѣо чини крадом, кришом* ◊ быти крадомъ, *бийѣи ѣриѣаѣен, скривен*: 9

КРАДЪБА, *краѣа*: 103

КРАИНА, *краѣина*, *рубна обласѣи*: 143, 145

КРАИШ'НИКЪ, *краѣишник*: 143, в. дрѣжава

КРАЛЬ, *краль*: 43, 136

КРИВИНА, *кривично дело*, овде крвни *делѣи*: 86, в. ѡсѣднна (ѡсѣдѣбнна)

КРИВИЦА, *кривица* □ без' велике кривнице: 14а, в. из'метати

КРИВЬ, *крив* ◊ быти кривь, *бийѣи крив, сносийѣи кривицу*: 56, 104

КРИВЪДА, *нейравда*: 103, уп. прав'да; неправ'да

КРИВЪЦЪ, *кривац*: 89

Меропъхъ (множ.), *меройах* (врста зависног сељака): 68 (прениначено у *Міряномъ Соф*), в. *вставъ, законъ*

Место, в. *мѣсто*

Мет'нѣти се, *бацїи се, хїиунїи се* (чїме): V, уп. *каменїе*

Мет'нѣтїе, *бацање, хїиање* (чїа) | мет'-нѣтїемъ: V ◊ мет'нѣтїе каменїа итд.: *Аще кто кого вбїетъ нехотенїемъ мет'нѣтїемъ каменїа или дрѣва или оружїа, не кедеши вдаритъ 87*

Милость, (са)милосїи, овде *чин божанске милосїи* ◊ м(н)л(о)сть виш'наго б(о)га: Ув.

Минѣти, *їроћи*: 49, в. *пронтн, вонска*

Мнто, *миїо, їогмиїивање*: 24, в. *ззетн* □ по мнтв: 13.1×2, в. *поставитн, поставїати*; 13.2×2, в. *поставїати, ставитн*

Мнтрополнтъ, *миїройолиї* (грч. *μητροπολιτης*): Ув., 6, 13н, 13.1×2, 13.2, 28, 33.1

Млннь, *млин*: 108

Монастирь (арх. граф. *монастырь*) (грч. *μοναστήριον*): 1, 14б; 15, в. *старьць*; 16, 17, 36×2 □ околомонастира: н *калгери* да не жнкв околомонастира 29 | инь *монастирь*: 18

Моци, моѣи, моћи: 1. *биїи у моїуїно-сїи, сїању*: 65, уп. *хранитн*; 136; 2. *имаїи доїуиїиене*: нит'ко да не може ни квпити ни продати кромѣ замене близъ цр(ь)кве 31, уп. *квпити, продати*; VII¹, уп. *квпити*; VII², уп. *квповати, цѣнитн*

Мрѣг(ь)вь, -ын, *мрїав*: 1. *нежив* (за леш): 20, в. *тѣло*; 2. *мрѣг'вїн* супст.-прид. (множ.), *мрїваци*: 20н, в. *тѣло*

Мздрь, *мудар*: 14б, в. *чл(о)в(ѣ)къ*

Мзжь: 1. *човек, мушкарац*, овде *оїац*: 46, уп. *с(ь)нь*; 2. *муж, суйруї*: 104×3, VIII^{1,4}, уп. *сѣмьр'ть*; XII.2¹; XIII¹, уп. *ждатн*; XIII³; XIV, уп. *чекатн*; XVIII×2 | инын *мзжь*: VIII²; XII.2², XIII², в. *посаг'нѣти* ◊ *мзжь възнмакн* (женв): VIII³

Мз'нтн, *мучїи*: та жена да прїнднтъ казань, н да се мз'нтъ тако *блздьница* XVIII, уп. *блздьница*

Мѣсець, *месец*: Ув., в. *млн*

Мѣсто (вар. *место*, ук. ×6/1), *месїо, насеље*: 7, 20, 111, 133, 145×2, 169а

Навалнца, *навала* | *навалнцѣ* прил.-супст. *силовиїо*, овде *намерно, хойимице*: 76, в. [сѣтворнтн]

Нантн, наѣи: I. (*їро*)*наѣи, оїккриїи* (за изгубљени предмет): 116×2; II. *нантн се, наѣи се*, I. (*їро*)*наѣи се – уївргїи се, усїановиїи се* (за коїа *шїо*), за хватање на делу или накнадно доказивање: 8, 9, 12, 13.2, 24, 34, 47, 99, 111, 118, 126, 142, 144, 145, 146; 2. *одабрайи*: 160.2

Наказати, *казнїи*: 34

Нацет'нѣти, *наметїнуїи*: 118, в. *новьци*

Напастн, *найасїи*: 166, IX

Наплатнтн, *їлайиїи, надокнадиїи*: 142

Нареци, *именовайи – їосїавиїи*: а себеромъ дрзжнна да несть в *власт'блж[ь]* *нареч'нны* 152

Насилїе, *насиље*: 101н | *Насилїа* да несть никомъ 101¹ ◊ *зчинити насилїе, їочиниїи насилїе*: 101² | *насилїемъ* прил.-супст. ◊ *сѣтворити насилїемъ, учиниїи на силу*: XIX

Насил'никъ, *насилник*: 101, 107

Находнтн се, (*їро*)*налазиїи се, зайицаїи се*: 90, в. *злогъ*; 105, в. *книга*

Находъ (уп. историјске речнике Ђ. Даничића и Ф. Миклошича, s. v.; може се разумети и као *находа*, ном. јд. ж. уместо ген. јд. м. у примеру), *найад*: *Ако се где сљчнтъ комъ ... те мв ззмѣ гвсаръ, нли таатъ цо годъ, нли какова годъ находа* (уп. старија редакција: *нли коїа годѣ забава*) 160.1

Наїахати, *наїахайи, насрнуїи на коњу* (на коїа), *найасїи* (коїа): 101×2

Невѣра, *невера, издаја* (према господару): 52; уп. *невѣр'ст'вїе, невѣр'ст'во, проданст'во*

Невѣр'никъ, *їочинилац неперсїива – издајник* (према господару) ◊ *царевн невѣр'ннци, они коїи су издали цара, цареви издајници*: 144

НЕКЪРЪСТЪВІЄ, *неверсїво, издајсїво* (према господару): 52н, 142} уп. некѣра, некѣрст'во, проданст'во

НЕКЪРЪСТЪВО, *неверсїво, издајсїво* (према себи равном из истога сталежа) ◇ некѣрст'во сът'корити, *їочинїи неверу, издаїи*: да платитъ ꙗ- пер(ь)перь ꙗщо срамотъ и некѣрст'во сът'корн дрвгъ своелѧ XVIII; уп. некѣра, некѣрст'вїє, проданст'во

НЕДЕЛЯ (арх. вар. нед[ѣ]ля), *неделя*: 61, 68, 139 | въсакѧ неделя: и да нхъ ѡчетъ въ въсакѧю неделю въ цр(ь)квн 7

НЕПОЗВАНЪ (арх. непоз'ванъ), *не(їо)зван* ◇ быти непозванъ, *не бїиї иозван, не иозиваїи се*: Властелин(ь) да є непозванъ на ѡбєдъ или на вѣчерн 56, уп. позвати

НЕПОЩЕНЪ, *бешчасїан*, овде боїохулан: 85н, в. рєчь

НЕПРАВДА, *нейравда*: 139, уп. кривѧда

НЕХОТЕНІЄ (арх. нехот'їніє), *нехїење* | нехотенїємъ прил.-супст. *нехойїчно, нехойїице*: 76, в. сътворити; 87, в. ѡбїти

НИКА, *нїва* ◇ нїве законїте: 31

НИЩЪ, *сиромашан* ◇ быти нищъ: XVI.2

НОВЪЦИ (множ.), *новац* (зб. значење): 118, в. намет'нѧти; 169а, в. ковати

НОСИТИ, *носїи*: 116, 160.2

НОСЪ, *нос*: 53, 54, в. ѡбрєзати; XV, в. ѡрєзати; XVI.2, в. ѡстризати

НОЩЪ, *ноћ* | нощїю прил.-супст., *ноћу*: 159, в. ходити

НЪЖДА, *їрисила, невоља*: 115б, в. ѡбєг'ноути

НЪЖД[Ъ]НО, *неїходно*: ◇ нѧжд[ъ]но кстъ: XIV

НЪРІА, *їарохија* (грч. ἐνορία): 11, в. свєщен'никъ

о-, в. ѡ-

ПАПЪЧЕ (множ.) *їайуче* (преиначено) (тур. парус): 166, в. скїнѧти, [капъчъ]

ПАРЬЦЪ (вар. параць, ук. 4/1, арх. пьрьць), *їарничар*: 73, в. ставити; 161×3, 167

ПАСТИ, *найасїи, изводиїи на исїашу*: 74×2, в. село; 75, в. жѧпа

ПАТРІАРЪХЪ, *їаїријарх* (грч. патріάρχης): Ув., 25, уп. господннъ, ѡт(ь)ць; 6, 45 ◇ с(вє)тын патріар'хъ: 11

ПАША, *исїаша* ◇ пашє сєльнє, *сеоске исїаше*: 74н

ПЕДЕПСАТИ, *казнїи* (грч. аор. ἐπαίδευσα < παιδεύειν): 19

ПЕР'ПЕРЬ (108⁷), **ПЕР'ПЕРА** (68) (у осталим случајевима морфол. неодрєђено, угл. ген. множ. пер(ь)перь), *їерїера* (новчана јединица у вредности 12 сребрних динара, по пореклу византијски златник) (грч. пєртюра, ѡпєртурон множ.): 12, 50×2, 55×2, 76×2, 77, 85×2, 87, 94×2, 95а, 98, 107, 108×7, 118, 122×2 (122² испушта Соф), 134×2, 166, V×2, XVIII×2, XIX ◇ пер(ь)пера ц(а)р(є)ва: 68

ПЕЧАТЬ, *їечай* □ съ печатомъ: 62, в. позывати

ПІАНИЦА, *їијаница*: 166н, 166×2

ПІАНЪ, *їијан*: 166

ПИЗМА, *мржња, злоба, їизма* (грч. πείσμα) □ по пиз'мы: 99, в. ѡпалити | пизмомъ прил.-супст.: 57, в. оу'инити, зъль (зло)

ПИСАНІЄ (вар. писан'нїє XII.2): **1.** *їисање* (за радњу): 134, в. дїакъ; **2.** *оно шїо је найисано – сасїав, їексїи*: **а.** ◇ с(вє)тоє писанїє, *Свєїо їисмо*: 6, 11; **б.** *исїрава, докуменїи*: 132, в. ѡправити ◇ писанїє ц(а)рево, *царєв докуменїи, докуменїи који је издао цар*: 79.1, 79.2, в. датн ◇ ц(а)р(ь)скоє писанїє, *царски докуменїи*: 40 | **в.** *їройис*: *їще жена не съвршнтъ рєчен'ное въ писан'ни XII.2*; **г.** *їисана їорука, вєсїи* ◇ писанїє прїидити: XII.1

ПИСАТИ: **1.** *їисаїи, бележїи – сасїављаїи* | писави супст.-птц. (уп. позывати ном. јд.), *онај који је їисао, сасїављач*: да под[ъ]лежитъ вннѧ писавьшаго XI², в. под[ъ]лежати, внна ◇ писати кнїгъ, *їисаїи налої*: 148; *їисаїи овлашїење*: 162¹ ◇ писати на цара, *їисаїи їройисвара*: *нже ѡбрєцєтъ въ хар'тїн запєчат'лен'но блєдословїє писан'но на ц(а)ра XI¹*, в. блєдословїє; **2.** *їройисиваїи*: II, в. цр'кѧ | писати се (рефл.), *їройисиваїи се, биваїи їройисано*: 6, в. законъ; 162², в. кнїга

ПНТАНЇЄ, *йийшање*: XVII

ПНТИ, *йийи*: II, в. еретнгъ; III, в. робѣст'во, поклисарь

ПЛАЃАТИ, *йлаѣайи* ◇ данькъ плаѣати: въ-сакы данакъ кон доходитъ да плаѣаю заедно, како зем'лю дър'же и данакъ тако нека плаѣаю 67×2 ◇ въсе плаѣати: 70 ◇ нища не плаѣати: 114

ПЛАКАТИ, *йлакайи*, овде *бийи* у *жалосйи* | плачѣен супст.-прид. (множ.), *ожалоиѣени*: IX, в. стѣжити

ПЛАНИНА, *йланински йаиѣак*: 81н, в. законъ; 81¹ ◇ планине ц(а)р(ь)ске: 81², в. царь ◇ [планине] цр(ь)ков'не: 81⁽³⁾, в. цр'ква ◇ [планине] властел(ь)ске: 81⁽⁴⁾, в. властелинъ

ПЛАТИТИ, *йлаийи* (за казну): 12, 50×2, 52², 55×2, 76¹; 76², в. попаша; 85×2, 86, 87, 92, 94×2, 95а, 98, 99×2, 100, 107, 118, 122×2 (122² испушта Соф), 160.1, 160.2, 166, V×2, XVIII×2, XIX ◇ платити (въсѣ) злобѣ: 20, 58 ◇ платити враждѣ: VI ◇ платити глобѣ: 169а ◇ въсе платити: 49, 126, 143 | платити въсе: 116, 125, 139, 145 ◇ не платити нища: кон нѣсть сьгрѣшил(ь), таи да не нида платити нища 52¹

ПЛАЧѢВЪНЪ, *ожалоиѣен, који је у жалосйи*: VIII¹, в. жена; VIII², в. врѣме

ПЛАЧЪНЪ, *ожалоиѣен, који је у жалосйи*: IX¹, в. сиротъ; IX², в. врѣме

ПЛЕННИТИ (арх. плѣнити), *(йо)йленийи*: 132, 143 ◇ пленити зем'лю: 49; плѣнити зем'лю (... села или идение): 142

ПЛЕНЊЕЊЕ (арх. плѣнjenje), *заробљениийво*: XIV

ПЛЕНЪ (вар. плѣнъ; ук. ×2/2): 1. *йлен*: 132×2; 143; 2. *йленидба, ойимачина*: 57

плѣнити, в. пленити

плѣнjenje, в. пленjenje

плѣнъ, в. пленъ

ПОБЕГАЛАЦЪ (арх. побѣгльць), *беѣунац*: 144

ПОБѢКИ (арх. побѣки), *йобеѣи*: 115а

ПОВЕЛѢВАТИ (вар. повѣлѣвати, арх. пове-лѣвати), *зайоведайи, нареѣивайи*: 139, 145, 151, XV

ПОВЕЛѢЊЕ (вар. повѣлjenje, арх. повелѣние), *зайовесй, наредба*: 151 ◇ Повѣлjenje ц(а)р(ь)ви: 140¹ ◇ повѣлjenje ц(а)р(ь)ско: 6 | ц(а)р(ь)ско повѣлjenje: 140² □ прѣко ц(а)р(ь)скаго повѣлjenje, *мимо* (тј. *йройив*) *царске зайовесйи*: 142

ПОВИНАНЪ (арх. повиннъ), *крив*: 89

ПОВИНОВАЊЕ, *йойчиѣеносй, йодреѣеносй* ◇ ниѣти повиновање: 4, уп. *послашанье*

повиннъ, в. повинанъ

ПОВРАТИТИ СЕ (Соф), *врайиийи се*: 115а (испушта Ков)

ПОВТОРАТИ (арх. повѣторати), *йонавѣайи*: грешком 105, в. [потварати]

повѣлѣвати, в. повелѣвати

ПОВѢСИТИ, *обесийи*: 95б

ПОГЫНѢТИ (арх. погынѣти), *йройасйи, бийи* *йройаиѣен(о)*: 125, 160.1×2

ПОГЛАВАРЪ, *сйарешина* ◇ *поглаварн стра-жан'ци*: 160.2

ПОГЪВНИТИ, *осйайи без чеја* (за ствари): 160.2

погынѣти, в. погынѣти

под-, в. под[ь]-

ПОДАТИ, *(йо)дайи*: 6; грешком VII, в. про-дати

ПОДОБАТИ, *йиребайи* | *подобаеть* (безл.), *йойредно је, йиреба*: 1, в. промыш'лати; 11¹, в. слышати; 11², в. дър'зати; 108, в. [зѣти]; VIII, в. ниѣти, вѣра; XIII, в. ждати

под[ь]гонити, *найонийи, йерайи*: 45

под[ь]лагати, *йойчиѣивайи*: 45

под[ь]легати, *йоййадайи*: 27

ПОД[ь]ЛЕЖАТИ, *сносийи, йодносийи* (за ка-зну): XI, XVIII, в. вина; XIX, в. враждѣ

ПОД[ь]ЛОЖИТИ, *йойчинийи*: И властелинъ кон се наѣ под[ь]ложиви свою цр'кву под[ь] великѣ цр(ь)квѣ 47, в. цр'ква

ПОД[ь]ЛОЖ'НИКЪ, *йойчиѣен, зависан човек* ◇ под[ь]лож[ь]ници цр(ь)ков'нин: 34

ПОСТИ, *узейи* (жену – за дивљи брак): XII.2, в. жена, конникъ ◇ *постн женѣ* (плачѣв'нѣ):

Възбраняеть законъ · да не дръз'неть чл(о)в(ѣ)къ
поети женъ плачев'нъ · скоро по съмьр'тн мѣжа
єє VIII, в. жена

ПОЖДАТИ (арх. пождати), *сачекайи*: понѣже
не пожде вѣдѣ нѣкое по съмьр'тн мѣжа оного
VIII, в. време

ПОЖЕГАЛЬЦЪ (вар. пожегаоць, пожегалаць),
йодмейач йожара, йироман: 99н, 99×2, 100

ПОЖЕГЪ, *йаљевина, йожар*: 58 (испушта
Соф)

ПОЖЕЊИ, **ПОЖЕЊИ** (ук. ×3/1): **1.** *зайалийи*,
сајорейи: 99, 100; 57, в. домъ; **2.** *жијосайи* ◇
по образъ пожеѣн: 10

ПОЖДАТИ, в. пождати

ПОЗВАТИ (граф. вар. поз'вати, ук. ×5/1): 61,
в. свдъ; 89^{1,2,3} | поз'ваѣн супст.-птц. *онај који*
је йозвао, йозивач: 89⁴; 92, в. свдѣа

ПОЗЫВАТИ, в. позывати

ПОЗНАНІЕ, *йрейознавање*: 92н

ПОЗНАТИ, в. поз'нати

ПОЗ'ВАТИ, в. поз'вати

ПОЗ'НАТИ, *йрейознайи*: 92, 116

ПОЗЫВАТИ (граф. вар. позывати; ук. ×2/1),
йозивайи: 56, 62, 104

ПОНСКАТИ, *зайражйи* ◇ понскати свдомъ,
ойиужийи йред судом: 150

ПОКАЗАТИ, *йройисайи, огредийи*: 92

ПОКАЯНІЕ, *йризнање йрехова* (у св. тајни) ◇
покаянїе давати, *огређивайи йокајање* (по-
кајни канон): II

ПОКАНСАРЬ, *йосланик* (грч. ἀποκρισιάριος):
133н, 133, III

ПОКЛОНИТИ, *йоклонийи*: 110

ПОКЛОНЪ, *йоклон*: 110

ПОКОРИТИ СЕ, *йокорийи се*: 4×2, уп. испра-
вити се; 6×2

ПОКРЪСНИТИ СЕ, *йокрсийи се*, овде за по-
вратак у источно хришћанство: 9² ◇ покр(ъ)-
стити се в христіан'ство: 9¹

ПОЛАТА, *йалайа, двор* (грч. παλάτιον, аугм.
полáта < лат. palatium) ◇ царева полата: 113

ПОЛОВИНА, *йоловина*: 77×2, 80×2, 101×2 |
аще богатъ расът'анки д(ѣ)в(н)цъ · ант'рѣ злата
да дастъ єн · аще ли єсть ниць половина да
дастъ єн XVI.2

ПОЛОЖИТИ, *йостивийи, йоложийи*: 150,
в. железо

ПОЛЮЕ, *йоље, ойворен йросйор* □ на полю,
найољу, на ойвореном: 92

ПОМАНИ (арх. помънни), *(о)мањи, невелик*:
151, в. дѣло; 152, в. свдѣа

ПОМОЩИ, *йомоћи*: 131×2

ПОМЪННИ, в. помани

ПОМЪРНТИ, в. помър'ннти

ПОМЪР'НТИ (арх. помър'ннти), *зацрнийи*:
138, в. рѣчь

ПОПАСТИ, *йойасйи, йојестйи у исйаши* ◇
попасти жито: 76

ПОПАША, *исйаша, йойаша*: 76; уп. паша

ПОПЛЕНИТИ (арх. поплѣннти), *ойленийи*,
извршиийи йленидбу (за казну): 111, 145, 169б

ПОПЪ, *йой*: 20, 31×2, 37×3, 65×4, 95а, 95б,
160.1 ◇ иновѣрсци попови єретичасци: 6 ◇ попь
латин'скы: 8} уп. свещен'никъ

ПОСАГ'НЪТИ, *удайи се*: XIV ◇ посаг'нъти за
(ного) мѣжа: XII.2, XIII

ПОСАД'НИКЪ, *йосадник* (зависни земљорад-
ник на српском приморју): 32^{2,3}, 44×2, 67н, 67,
103, 139н, 139 ◇ посад'ници цр(ъ)ков'ни: 32¹ ◇
посад[ъ]никъ свдѣннъ: 108

ПОСКЕДОЧИТИ (арх. поскѣдочнти), *доказайи*,
йосведочийи: 83

ПОСЕЊИ (ссл. посеѣни), *йосећи*: 166

ПОСЛАТИ (арх. посылати), *слайи, уйуђива-
йи*: 37×2, 104, 162, 163б ◇ послати въ лютїе
рѣдн и заточенїа: 6

ПОСЛАІЕ, *йрисила* | посліємъ прил.-супст. *на*
силу, насилно: 53, в. рѣти; уп. сила (по силн)

ПО-СИЛЦЕ, *на силу, насилно*: 118, в. загра-
бити, уп. сила (по силн), посліе

ПОСЛАНИКЪ, *йосланик*: 162н, 163б, VII ◇ по-
сланикъ господ[ъ]скын: 107 ◇ посланици ц(а)рєви ·

или свдѣнни: 162 ◊ посланик(ъ) свдѣннъ: 104 | свдѣннъ ... посланикъ: VI

ПОСЛЕД'НИ [чит. *йоследњи*] (арх. послѣд'нни), *йоследњи* | супст.-прид.: 167, в. [рѣчь]

ПОСЛАШАНІЕ, *йослушности*: 4, уп. повинованіе; 19, в. ѿбратити се

ПОСЛАШАТИ, *йослушати*, *исѣунити* очекивање, *извршити* зайовеси: 5, 65

послѣд'нни, в. послѣд'ни

ПОСТАВЛЕНІЕ. 1. *йосѣавити*, *мейнути* на неко мѣсто, овде йоложити: 150, в. железо; 2. *йосѣавити*, *распоредити* на неко мѣсто, йоложај: 7, в. протопопъ; 11¹, в. свещен'никъ; 3. *йосѣавити*, *именовати* на неки йоложај, йроизвести (коѣ) на неку дужности, у неки чин: 2, в. ѿт(ъ)ць; 11²; 13.1, в. митрополитъ, епископъ, игъмень | да изврѣгътъ се ѿба ѿт[ъ] сана · сѣн рѣчь ѿт[ъ] престола · н кон є поставленъ · н т'ко га є поставіо 13.2×2; 45, в. калъгеръ; 148, в. свдѣа; 4. *донети*, *издати*, *йроласити* (за пропис): Ув.×2, в. законъ, вставъ; 36, в. вставъ

ПОСТАВЛѢТИ. 1. *йосѣавѣати*, *именовати* на неки йоложај, йроизводити (коѣ) на неку дужности, у неки чин: Ѣп(н)ск(о)пн и митрополити н игъмени да се по мнтъ не поставляють 13.1^{1,2}; 13.2; 2. *обележавати* (за међу): 80

ПОСТРАДАТИ, *йосѣрадати*, *йреѣрѣйти* несрећу, овде насиље: 115б, в. зем'ля

посылати, в. послати

посѣци, в. посеѣн

потаць, в. [пот'ка]

ПОТАНТИ, *сакрити*, *ушајити*: 10

[**ПОТВАРТИ**] (старија редакција потварати и потворити), *йреиначавати*, овде укидати важности, *осѣоравати*: 105, в. повторати

ПОТВОРТИ (граф. вар. пот'ворити), *йреинаचितи*: 1. *осѣорити*, *йроласити* сѣорним: 132; 2. *оклеветати*: 161, в. рѣчь

ПОТВРЪДТИ, *йѣврдити*, *озаконити*, *учинити* йравноснажим: Ув., в. вставъ, законъ

ПОТРЕБА (арх. потрѣба), *йѣйреба*, овде йѣйраживање: 161

ПОТРИЦА, *шѣйѣа настѣала* йушѣањем стѣоке на йуѣ имање у исѣашу; такође и йлоба за йричињену шѣйѣу: 76н

ПОТРЕТИ (арх. пот'рѣти), *йѣйрѣти*, *изѣазити* – *йѣшко ошѣйѣити*: *Йѣще кто попасеть жнто · или потреть виноград[ъ] · или ливада 76, в. виноградъ, ливада*

потрѣба, в. потреба

[**ПОТ'КА**] (потаць ген. множ. (?)), *йлоба за насилан уѣад у йуѣ имање*, овде вероватно за штету насталу пуштањем стоке: 77, в. село

потрѣти, в. потрети

ПОУЧИТИ, *йѣучити*: 5, в. свещен'никъ, христѣаннъ

ПОХОДИТИ, *ѣйѣти*: 22, в. людѣе, господарь

ПОЧАСТЬ (арх. пот'сть), *йѣчастъ*, *уважаванье* ◊ великъ часть чинити: 111 | чинити часть: 133

ПОЧИНЪТИ, *ѣгморити* се: 61

пот'сть, в. часть

ПОЯСЪ, *йѣяс* ◊ злат'ни пояси: 48

ПРАВ[Е]Д[Ъ]НЫИ, *йраведан*, *йравичан*: Ув., в. съборъ, уп. чьст'нын; I, в. свдѣ

ПРАВЦА, *йравда*: 33.1

ПРАВОСЛАВІЕ, *йравославье*: 6×2

ПРАВОСЛАВЪНЪ, -ын, *йравославни*: 6¹, в. христѣаннъ; 6^{2,3}, в. вѣра; 6³, в. свещен'никъ; 7, в. законъ; 40, в. царь; 130, в. цркъва

ПРАВДА, *йравда*: 103, уп. кривда ◻ по правди 89, в. стоѣти се; 139, в. свдѣти

ПРАЗД'НИКЪ, *йразник* ◊ празд[ъ]никъ възнесенїа г(о)с(по)да нашего їн(со)са х(рист)а: Ув.

ПРЕДАТИ (арх. прѣдати), *йредати*: 1. *дати* у руке, *йверити* (на чување): 125¹, в. гост'никъ; 160.2, в. стража; 2. *дати* у руке, *изручити* (за кривца): 20, в. свдѣа; 3. *дати* на расѣолаѣње, *йверити* на уѣраву: 35, в. игъмень, цркъва; 4. *вратити* у руке: 125², в. гост'никъ

ПРЕДАТИ (арх. прѣдати), *йредавати*, *давати* у руке, *изручавати*: 93

ПРЕДЪЛЪ (вар. прѣдель, ук. ×2/1; арх. прѣдѣль), *ѳредео, обласѣи*: Ув., в. самодръжьць; 6, в. изгонити; 145, в. нанти

ПРЕЗВНТЕРЪ, *ѳрезвиѣтер, свешиѣеник* (грч. пресβύτερος): 31н, в. вставъ, законъ; уп. попь

ПРЕНТИ (арх. прѣнти), *ѳреѣи*: 49×2

ПРЕПРЕТН (арх. прѣпрѣтн), *добийѣи ѳарни-цу*: 139

ПРЕСВѢТЪЛЫН (арх. прѣсвѣтълын), *ѳресветѣли* (титуларно): 79.1, в. царь

ПРЕСЕЛЪНИЦА (арх. прѣселъница), *ѳресельење*, овде из једне области у другу: 57, в. оѳинити, зълъ (зло)

ПРЕСЛАШАТИ (вар. прѣславшати, ук. ×4/1), *не ѳослушайѣи, оѳлушиѣи се*: 4; IX ◊ прѣславшати кннгъ свдѣе ц(а)рѣва: 148 ◊ Ц(а)рѣвъ кннгъ ... преславшати: 136¹ | преславшати кннгъ ц(а)р(е)въ: 136²

ПРЕСЛАШЪНИКЪ (арх. прѣславшъникъ), *нейослушник* ◊ ц(а)р(ѣ)скы и цр(ѣ)ковъни преславшъникъ: 34 ◊ преславшъници ц(а)рѣвн: 148

ПРЕСТАВНТИ СЕ (арх. прѣставнти се), *ѳреми-нуѣи, умреѣи*: 48, в. властелннъ

ПРЕСТАЯТИ (арх. прѣстаяти), грешка мотивисана дијалекатским изговором: XVI.2, в. [простаати]

ПРЕСТОЛЬ (арх. прѣстоль), *ѳрестѣол*: 13.2, в. изврѣци; уп. санъ; 14а, в. изъметати

ПРЕСТЪПНТИ (арх. прѣстѣпнти), *ѳресѣуѣиѣи, ѳрекшиѣиѣи*: 4

ПРЕСТЪПЪНИКЪ (арх. прѣстѣпъникъ), *ѳресѣуѣиѣиѣи, ѳрекшилаѣи*: IX, уп. вставъ

ПРЕСЪЖДЕВАТИ (арх. прѣсѣждевати), *суѳроѣи-сѣавълъаѣи се, биѣи ѳроѣиѣиѣи*: 105, в. вставъ

ПРЕТН СЕ (арх. прѣтн се), *ѳарничѣиѣи се*: 33.1, 33.2, 73×2, 139

ПРЕЗНЦЪ (арх. прѣзнциъ), *ѳреузимање, ѳри-хвайѣање* ◊ презнциъ люд[ѣ]скы, кријумчарење [зависних] ѣуди: 103

ПРИВАТНТИ (арх. прихватити), *ѳрихвайѣиѣиѣи, ѳримѣиѣиѣи*: 159

ПРІЕТН: 1. *ѳримѣиѣиѣи, ѳрихвайѣиѣиѣи*: н тко е чнега чл(о)в(ѣ)ка прнелъ нс тѣѣе земље 115а;

2. а. *добийѣи*: 11, в. благословеніе; б. *ѳоднейѣи, исѣириѣиѣи*: 101, 147, в. казанъ

ПРІЕТАНЪ (арх. пріетѣнъ), *ѳриман, ѳрихва-ѣиѣи*: 115а

ПРИЗНАТИ (арх. призывати): 1. *ѳозиваѣиѣи* (за судски позив): 161; 2. *оѳомиѣиѣи*: 5

ПРІИДАТИ, *ѳримаѣиѣи, дочекиваѣиѣи*: 23

ПРІИДНТИ: 1. *ѳримѣиѣиѣи, ѳрихвайѣиѣиѣи*: 138, в. кннга | нит'ко ничнега чл(о)в(ѣ)кѣ да не пріидн ни цр(ѣ)кѣ ни властелннъ ничіе без' царѣва свда 140, в. чл(о)в(ѣ)кѣ; 159, в. кѣпць ◊ не пріиднти въ домъ (скон): XVIII²; 2. а. *добийѣи, ѳримаѣиѣи*: XII.1, в. пнсаніе; б. *ѳоднейѣи, исѣириѣиѣи*: 6, в. казанъ; IV, в. сѣдрьтъ; XVIII¹, в. казанъ

ПРІИТИ (арх. граф. прити), *доѣи*: 20, 56, 61, 87, 89, 112, 125, IV, XII.2

ПРИКВА, *мираз, ѳрѣиѣиѣи* (грч. троікіа множ.): 44

ПРИЛНЧНО, *онако како ѳриличѣи, одѣовара-ѣиѣи* ◊ прилнчно естѣ, *ѳриличѣиѣиѣи*: 35

ПРИНЕСТИ, *ѳринѣиѣи, донѣиѣи*: 105, в. кннга, царь

ПРИПИСАТИ, *доѣисаѣиѣи*: 138, в. рѣтъ, уп. по-мьр'ити

ПРИПИСОВАТИ, *доѣисиваѣиѣи*: 138, в. рѣтъ

ПРИСТАВЪ, *ѳрисиѣав, судски службеник* □ съ приставомъ: 56, в. позывати

[**ПРИСТАЯТИ**], *ѳрисиѣаѣиѣи, ѳрихвайѣиѣиѣи, даѣиѣи ѳрисиѣанак*: прѣстаяти грешком XVI.2

прити, в. пріити

прихватити, в. приватити

ПРИХОДНТИ, *долазиѣиѣи*: 133, 136

ПРИШЪЛЬЦЪ, *ѳридошлица*: 125н, 125×2

ПРОВОДНТИ, *(с)ѳроводѣиѣи*: 93, 160.2

ПРОВОЖДЕНІЕ, *(с)ѳровођење*: 93н

ПРОГНАТИ, *ѳроѣиѣиѣи*: 10, 32×2

ПРОДАВАТИ, *ѳродаѣиѣи*: 119

ПРОДАНСТВО, *издаѣиѣиѣи, издаѣиѣи*: 142

ПРОДАТИ, *ѳродаѣиѣи*: 21, 31, 40, 48, VII¹ (продаетъ Ков, продастѣ Соф), VII² (грешком продаѣи) ◊ продаѣи в бесъценіе: 120

- ПРОДАВАТИ**, *ѡродавати*: 119×2, VII×2
- ПРОКЛЕТИ**, *ѡроклейти* ◇ **БЫТИ** проклетъ и анатеѡмѡнсанъ: 13.1
- ПРОКЛИНАТИ**, *ѡроклиѡати*: И с(в)ещен'ници да не проклиннають христ'ианъ за сьгрѣшен'їа нхъ 5
- ПРОМЫШ'ЛЯТИ** (вар. промш'ляти), *мислитии* (о чему), *сѡарайии се* (о чему): 1, 28
- ПРОСТИТИ**, *ослободитии*: 46
- ПРОСТЬ**, *ослобођен, слободан*: 89, в. дългъ
- ПРОТОПОПЪ**, *ѡроѡойой* (грч. прѡтопапѡс): 7
- ПРОХОДИТИ**, *ѡролазитии*: 120
- ПРОТ'ІН**, (*ѡре*)*остѡали, друїи*: 40, в. царь; 43, в. господарь; XVIII, в. блазьница | супст.-прид. (множ.), *остѡали [људи]*, овде они који нису *власѡела*: 62
- ПРОЧИТАТИ**, *ѡрочитѡитии*: XI
- ПРОЧ'ІТИ**, *дочутии*: 34
- ПРОЦЕН'ІЕ**, *ѡрашитѡане, ѡѡрошитѡај*: 52
- ПРЪ-**, в. пьр'-
- ПР'ЕДЕЛЬ**, **ПР'ЕД'ЕЛЬ**, в. пред'ель
- ПР'Е-**, в. пре-
- ПР'ЕОСВЕЩЕН'НЫИ**, *ѡреосвеђени* (уз епископску титулу): Ув., в. господинъ, патр'їархъ
- ПР'ЕСТЪ**, *ѡусїи, који је без људи – власника*: 41, в. башина
- ПР'ЕСТИНИКЪ** (ссл. пьстын'никъ), *ѡусїиѡа, ѡїшелник*: 29, уп. калыгеръ
- ПР'ЕСТИНИА** (ссл. пьстынина), [*монашка*] *ѡусїиѡа*: 29
- ПР'ЕТЬ**, *ѡуїи(а)* (за број понављања радње) ◇ сто пята: 166, в. бити
- ПР'ЕТ'НИКЪ**, *ѡуїишник*: 159, 160.1, 160.2 ◇ дал'ни пьт'ници: 160.1н
- ПР'ЕБЫ** (граф. вар. пьр'вїи; вар. пьр'выи, ук. ×3/1/1), *ѡрви*: 28, в. ктиторь; 40, в. царь; 105×2, в. вставь; VIII, в. [мъжь]
- ПР'ЕВ'Е** (вар. пьр'вє), *ѡрво*: 95б, 151
- ПР'ЕЦЪ**, в. парьць
- ПР'ЕТИ СЕ**, в. претн се
- РАБОТА**, *рабѡѡа, ѡбавезна служба* (обычно физички рад): 34³ ◇ **РАБОТА** – дала и велика: и людіе що сѡ цр(ь)ков'ни ... дръгидь же цр(ь)квалъ да не ходеть ни на сено ни на ѡраніе ни на вѡнограде · ни на єдинъ работъ · ни на дала ни на великѡ 34¹ | вьсе работы – далаыє · и великыє: 26 | вьсе работы: 34²
- РАБОТАТИ**, *рабѡѡитии, служитии*: 34, 68×3, 70, 139
- РАЗГНАТИ** (арх. разг'нати), *расѡеритии, разѡитѡитии*: 32
- РАЗ[Ь]ГРАБИТИ**, *разѡрабитии, ѡїтеїи*: 118
- РАЗДРЕШАТИ** (арх. раздрѣшати), *разрешавитии, ослобађитии*: 1. *ѡѡрашитѡитии* (за грехе) ◇ **ВЕЗАТИ** и **РАЗДРЕШАТИ** сьгрѣшен'їа: 11; 2. *раскидаїи* ◇ **РАЗ[Ь]ДРЕШАТИ** ѡбръчен'їе, *раскидаїи заруке*: XVII
- РАЗ[Ь]ДРЕШИТИ** (арх. раздрѣштити), *разрешитии, ослободитии* (за ѡбавезе) – *раскинутїи*: XVII², уп. *распвстити* ◇ **РАЗДРЕШИТИ** ѡбръчен'їе: XVII¹
- РАЗ[Ь]Л'ЧИТИ**, *раздвоїитии, расѡавитїи*: 3
- РАЗВ'ІТИ**: 1. *ѡознавитїи, знатїи*: 11; 2. *до-знатїи, сазнатїи*: XII.2
- РАЗ[Ь]С-**, в. рас(с)-
- РАЗ(Ь)Х-**, в. рас(ь)х-
- РАСЕ** (множ.), *расе, монашка одеђа* (зб. значење) (грч. ράσον): 19, в. сврѣѡи
- РАСПВСТИТИ**, *расѡустїитїи* (за принудне заруке) ◇ **РАЗ[Ь]ДРЕШИТИ** сїи ретъ распвстити: XVII
- РАСП'ЕТЬ**, в. расѡутн
- РАСТОЧИТИ**, *расѡиуритїи, расуїи*: да мѡ се възметъ вьсехъ достѡан'їе · и да мѡ се вьсе расточитъ 111
- РАСТ'ЯТИ**, *зѡїагитїи, изѡїаचितїи*, овде *ѡбещасїитїи* (раздевичењем) ◇ **РАС(Ь)Т'ЯТИ** д(ѣ)в(н)цѡ: XV | **РАСТ'ЯВКИ** супст.-птц. XVII×2 | **РАСТ'ЯВКИ** д(ѣ)в(н)цѡ: XVI.2
- РАСТ'ЯН'ІЕ** (арх. раст'ян'їе), *зѡїађење, изѡїаचेње*, овде *ѡбещасїиђење, ѡскврнуђе* (за раздевичење) □ **РАСТ'ЯН'ІА** радн: XVII
- РАСОУТИ** (Соф), *расѡиуритїи*, овде *раселитїи*: расп'еть 169б (испушта Ков), в. село

РАС(Ъ)ХИТНИТИ (арх. расхытити), *разірабийи, ойлъачкайи*: Яще ли ѡбнеть врата и вьнидетъ вьнхтарь , и долъ колы рас(ъ)хититъ VI

РАС'СИПАТИ (арх. рас'сыпати), *расйурайи*, овде *расеъавайи*: 145, в. мѣсто, село

РЕДЬ, *ред, редослед* | редомъ прил.-супст. *редом, ѡо реду*: 70, в. работати

РЕТЬ (арх. рѣть), *реч*: 138, в. приписати, помръити; 167³ ◇ непощена реть: 85н ◇ зла и без'част'на реть: 85, в. рещи ◇ (нне) рѣчи говорити потворене: 161 ◇ рѣч(ь) говорити: 167¹ ◇ рѣчма веровати: 167²

РЕТЬКАТИ СЕ (арх. рѣтькати се), *сйорийи се, йрейрайи се*: 79.1

РЕЩИ, РЕЪИ, (*из*)*реѣи*: 65, 76, 79.1, 80, 116, I¹, XIV | рѣчен'ное супст.-птц. ◇ съвршити рѣчен'ное (въ писанїи): XII.2 | такоже рѣчен'но бысть: I² ◇ рещи зла и без'част'нх рѣчь: 85 ◇ реѣи д(8)шомъ: 160.2

РОБЬ, *роб, заробьеник*: 112, уп. свжань

РОБЬСТВО, *ройсїво, заробьенишїво*: 112, в. из'бег'нѣти ◇ священъ робьствъ: III ◇ въ роб'ство впасти: XIII¹ ◇ свободити се ѡт[ь] роб'ства: XIII²

РОДИЦЬ (вар. родамъ (?) 52²), *роѣак*: 52×2

РОДИТЕЛЬ (множ. -їе, -и), *родийель*: XVI.1×3, XVI.2×2, XVII

РОДЬ, *род, родбина*: 41, в. ѡкрести (се)

РОКЪ, *рок, одреѣено време* □ на рокъ: 89, в. прїити; 139, в. платити

РЪГАТЕЛЬ, *руѣалац*, овде *хулийель* ◇ рѣгатель б(ѡ)жїи: 95а

РЪДЫ (множ.), *рудник*: 20, в. заточенїе ◇ лютїе рѣди (и заточенїа), *їежак рудник*: да се въсхитетъ и да се послають въ лютїе рѣди и заточенїа б, уп. заточенїе

РЪКА (угл. множ.), *рука*: 21, в. рѣзати; 94, 95б, 97, 131, в. 166¹, в. ѡт[ь]сеци; 166², в. ѡдарити; VI, в. ѡт[ь]сеци ◇ ѡбедве рѣке: 53, в. ѡт[ь]сеци | ѡбе рѣке: 87, в. ѡт[ь]сеци □ въ рѣке: 100, в. дати

РЪСКОЛЬ (арх. хрисовзль), *хрисовуља* (грч. χρυσόβουλλον): 40, уп. записанїе; 134 ◇ с(в)ѣтъи рѣсковль: 35, в. ктиторь

РѢТЬ, в. рѣчь

РѢТЬКАТИ СЕ, в. рѣтькати се

СЪБОРЬ, в. съборь

САВАКЪПАТИ (арх. съвъкъпати), *сакуйльаїи, йрикуйльаїи*: 28, в. маломощнь (маломощ'нїи)

САМОКОЛАНЬ (арх. самовольнь), *самовольан, својеїлав*: 107

САМОДРЪГЫН, *два* [човека], овде *двоїица*: 37 (самодръговъ (?) Соф), в. клягерь

САМОДРЪЖЬЦЬ, *самодржац* (владарска титула, одговара *имїерайору*): Бл(а)гоч(ь)стываго и хр(н)столюбиваго ... ц(а)ра ... срьбьскаго бл'гар'скаго , оугар'скаго , дал(ь)мат'скаго , арбанаскаго , згровлахїнскаго , и инимъ многимъ рѣделомъ и землямъ самодръж'ца свцаго Ув.

САМОСЕД'МО, в. самоседьмо-

[**САМОСЕД'МЫН**], *седам* [луди], овде из перспективе једнога од њих; грешка у рукопису: да га предае пред[ь] сомъ сед[ь]минъ 93 (очекivano: самосед[ь]мога)

САНЬ, *чин, ѡоложај*: 13.2, в. изврѣщи

СВАДА (арх. съвада), *сваѣа*: на вонци , и сваде да нѣсть 131

СВАДБА (арх. свад'ба, тј. сватьба), *свадба* ◇ свадбъ ѡтинити: И ни една свадба да се не ѡтинитъ безъ вен'чанїа , и безъ заклананїа 3

СВАДНИ СЕ, *завадийи се, ѡосваѣайи се* (арх. свадити се): 131

СВЕДОКЪ (вар. свѣдокъ, ук. ×1/1; арх. свѣдокъ), *сведок*: 80² ◇ дати сведоке: 80¹

СВЕЗАТИ (арх. съвезати), *свезаїи, завезаїи*: 32; 145, в. довести

СВѢТЫН, *свѣїи*: 1, 4, в. цркъва; 6¹, в. писанїе; 6², 7, 8, в. ѡт(ь)ць; 11¹, в. патрїар'хъ; 11², в. писанїе; 25, в. господинь, ѡт(ь)ць, патрїар'хъ; 35¹, в. рѣсковль; 35², в. ктиторь; 101, в. ѡт(ь)ць; 139 (грешком, треба свѣт'лын), в. царь; свѣт'лын; 150, в. трапеза; I×2, в. съборь; II, XV, в. цркъва

СВЕЩЕН'НИКЪ, *свешїеник*: 1, 4², 5, 151 | въсн с(в)ещен'ници: 4¹ | с(в)ещен'ници ѡчен'ни: 11 ◇ православнои с(в)ещен'ници: б} уп. попь

СВЕЩЕН'СТ'КО, *свешћенсѣво, свешћенички чин*: 20, в. ЛИШНТИ

СВИТЕ (множ.), *свечана мушка одећа, хаљине*: 48

СВОБОДНТИ, *ослободийти*: 34, в. РАБОТА \diamond СВОБОДНТИ СЕ ОУТ[Ъ] РОВ'СТ'ВА: XIII

СВОБОД[Ъ]НО, *слободно, на расѣолаѣну* \diamond СВОБОД[Ъ]НО ЕСТЬ: 46

СВОБОДАНЬ (арх. *свободънь*), *слободан, несѣуѣтан, који расѣолаже (чиме) ѣо својој вољи*: 26, в. ЦРЬКВА; 31, в. ПОПЬ; 42, в. БАЩИННА; 43; 48, в. ДАЩИ; 65 \times 2, в. ПОПЬ; 112, 113, в. СВЖАНЬ

СВРЬЪН (ссл. *сврѣщн*), *збацийти, скинуйти, одбацийти* \diamond СВРЬЪН РАСЕ: 19

СВѢДОКЪ, в. СВЕДОКЪ

СВѢТ'ЛЫН, *свейли*, овде (прен.) *узвишени, ѣлеменийти* (уз цареву титулу): 25, 43 (в. господннь), 45, 105, 134, 142, 148, 150, 151, в. ЦАРЬ; 136, в. ЦАРИЦА; грешком (св)ТЫ 139, в. СВЕТЫН

СВБОРЪ (вар. *св'роръ*), *себров*: 69н, 69 \times 2, в. СВБОРЪ

СЕБАРЬ, СЕБЕРЬ, *себар, обичан човек, који не ѣрийада ѣовлашћеном сѣалежу – слободан и зависан*: 55 \times 2, 85, 94 \times 3, 98, 152

СЕДЕТН (вар., арх. *сѣдѣтн*, ук. \times 3/1), *седейти, боравийти*: 22; 67 \diamond СЕДЕТН ДОМА, ДОМА СЕДЕТН: 89 \times 2

СЕЛО (граф. вар. *сѣло*), *село*: 7, 11, 20, 58 \times 3 (58³ испушта Соф), 67н, 67, 74 \times 3, 77 \times 2, 79.1, 80, 92 \times 4, 99, 108, 111, 125, 133 \times 2, 142, 145 \times 3, 159^{1,3}, в. ГОСПОДАРЬ; 159², в. ОБЛЕЩН (ОБЛѢЩН); 169 \times 2, IV \square НЗВАНЬ СЕЛА: 100 \diamond ЦР(Ъ)КОВ'НАМА СѢЛА: 22 | СЕЛА ЦР(Ъ)КОВ'НА: 32; 34

СЕЛЬНИ (арх. *граф. -ын*), *сеоски*: 74н, в. ПАША

СЕЛЬСКИН, в. СЕОСКН

СЕНО (вар., арх. *сѣно*, ук. \times 2/1), *сено*: 34, уп. РАБОТА; 68, в. КОСНТИ; 99, в. ВПАЛНТИ

СЕОСКН (арх. *сельскын*), *сеоски*: 79.1н, в. МЕЛА; 80, в. ЗЕМ'ЛА] уп. СЕЛЬНИ

СИЛА, овде (*ѣри*)*сила, насиље* | *силом(ъ)* прил.-супст. *силом, на силу*: 43, в. ЗДЕТН; 110, в. ЗДЕТН; 118¹, в. НАДЕТ'НЯТИ \diamond ПО СИЛА СЪТВОРНТИ,

насилно, ѣрисилно ѣосѣуийти: XV \diamond СИЛА СЪТ'ВОРНТИ, ѣочинийти *насиље*: 118²

СИЛАНЬ (арх. *силънь*), *моћан, снажан*, овде са злоупотребом снаге – *осион, насилан*: 107

СИРОТЬ, *који је лишен сѣараоца, ѣрейушћен сам себи*, (прен.) *јадник, несрећник* | *сирота* супст.-прид., *особа без моѣућности или имейка, зависно од ѣуђе ѣомоћи – удовица*, а можда и *сироман* или *сироче*: 73, в. ПРЕТН СЕ | *сиротн* супст.-прид. (множ.), *сиройани, сирочад* \diamond *сиротн* *плач'нн, сирочад у жалосийти*: IX

СКИНЪТИ, *скинуйти* \diamond ПАПЪЧЕ СКИНЪТИ , *нли* *скинъти* *капъ*: 166 \times 2

СКИТАТИ СЕ, *скийтайти се, ходайти наоколо*, тј. *живейти без циља*: 166

СКОРО, *ускоро, недуѣо*: VIII, в. СЪМРЪТЬ

СКОРЫН, *брзи*: 101, в. ЕЗДЪ

СКОТЬ, *четвороножна живойиња, сѣока*: I \times 2

СКЪБЕЖЪ, *чуѣање [бране]*: 97н

СКЪПНТИ (арх. *сѣкѣпнти*), *сакуйийти, сабрайти* \diamond *сѣкѣпнти* *посад'ннке*: 32

СЛНШАТИ (арх. *слышати*), *чуйти, слушайти*: XIV

СЛЪЖНТИ, *служийти, работйайти* \diamond (своен) *цр(ъ)кви* *слъжнти*: 34

СЛЪЧНТИ СЕ (арх. *слъчнти се*), *доѣодийти се*: 160.1

СЛЪШАТИ, *слушайти, бийти ѣослушан, исѣуњавайти захѣе*: 11

СМРЪТЬ, в. СЪМРЪТЬ

СМЪРЕНІЕ (арх. *сѣмѣреніе*), *смерност* \diamond *наше смѣреніе* (цар о себи): Ув., в. СВБОРЪ

СМЪРНТИ СЕ (арх. *сѣмѣрнти се*), *учинийти се кройким, смерним* | *смѣрен'нын* *прид.-птц.*: Ув., в. ЦАРЬ

СРАМОТА, *срамоѣа, недолично дело* \diamond *срамотъ* *вчиннти*: 166 \diamond *срамотъ* (и *некѣр'ство*) *сѣтворнти*: XVIII

СРАМ'НЫН, *срам(оѣ)ни*: I, в. ЗДЪ

СРЕБРО (граф. вар. *срѣбро*, арх. *сѣребро*), *сребро*: 48

СРЪБЪСКИН, *срѣски*: Ув., в. царь

срѣбро, в. сребро

СТАВНТИ, (*йо*)*сѣавѣи*, *именоваѣи*: 73, в. парьць ◊ по мнтѣ ставленъ: 13.2, в. митрополитъ, епископъ

СТАВЛѦТН, (*йо*)*сѣавѣаѣи*, *именоваѣи*: 14б, в. нгѣмѣнь

СТАРЕШИННА (арх. старѣшнина), *сѣарешина*: 146, уп. кнезь

СТАРЬЦЬ, *сѣарац* (за угледног монаха) ◊ стар'ци монастыра: 15

старѣшнина, в. старешинна

СТОЯТИ, (*од*)*сѣојаѣи*, *чекаѣи*: они кон естъ позванъ ако прѣиде на рокъ пред[ѣ] сѣдѣе · стон се по правдѣ тѣи да естъ простъ ѡт[ѣ] тога двга 89, в. правдѣ

СТРАЖА, *сѣража*: 160.1, 160.2×2

СТРАЖАН'СКИН (арх. стражъскын), *сѣражарски*: 160.2, в. поглаварь

СТРОНТЕЛЪ, *уйравѣиель*, *руководилац*, *сѣаралац*: 16 ◊ (въси) д(с)хов'ни стронтели цр(ь)ков'ни: и въсемн д(с)хов'ници стронтели цр(ь)ков'ници · маллици и великици Ув. (у старијој редакцији црков'ници)

СТРОНТИ, *ѣриѣремаѣи*, *уреѣиваѣи*, овде *уйравѣаѣи*, *руководѣи*: 14б

СТРЪЦОГЛАВЪ, *наѣлавачке*: 145, в. ѡбешати

СТЪЖНТИ (арх. сѣтъжнти), *сѣоѣасѣи* (*коѣа*), *навалиѣи* (*на коѣа*), *дојадиѣи* (*коме*) ◊ сѣтъжнти плачѣшнн(ь): IX

СЪГЪБЪ, *двосѣрук*, *двосѣручен*: 166, в. шапъ

СѢДѦА, *судѣа*: 20, в. прѣдати; 103¹, в. сѣднти се; 105^{2,3}, 110н, 110, 111, 139×2, 148н, 148¹, 162, 163а, 163б, VII×2 ◊ сѣдѣа ц(а)ревъ: 148², в. книга ◊ сѣдѣе поманкѣ, *маѣе судѣе*, тј. *ѣорѣицици нижеѣа ранѣа* (од властеоскога): 152 ◊ позвати пред[ѣ] сѣдѣе: 89¹; 92¹ ◊ прѣнтн прѣд[ѣ] сѣдѣе: 89² ◊ нти пред[ѣ] сѣдѣю: 103² ◊ дати пред[ѣ] сѣдѣе: 92² ◊ износнти пред[ѣ] сѣдѣе: 105¹

СѢДѦННЪ, *судѣин*: 62, в. книга; 104, в. посланикъ; 108, в. посад'никъ; 162, в. посланикъ, уп. царевъ; VI, в. посланикъ

СѢДНТИ: 1. **а.** *судѣици*, *размаѣраѣи* (*чију*) *крѣвицу*: 148; *аѣе ли не хотенѣемъ · то не сѣдн' се* V ◊ д(с)хов'нон вѣщи сѣднти: д(с)хов'нон вѣщи да не сѣдетъ бел'ци 12¹ | сѣднти д(с)хов'нон вѣщи: 12² ◊ сѣднти ѡ грѣсехъ и ѡ въсакомъ дѣлѣ цр(ь)ков'номъ: 12 ◊ сѣднти по правдѣ: 139; **б.** [*ѣре*] *судѣици*: 151, уп. ѡправнти; 163а; 2. сѣднти се, *водѣици сѣор*, *ѣарничѣици се*: 33.2×2 ◊ на сѣдоки сѣднти се: 161 ◊ сѣднти се пред[ѣ] свонди митрополнти · и еп(н)ск(о)пи и нгѣмени: 33.1 ◊ сѣднти се пред[ѣ] ... сѣдѣомъ: *Ѧѣе св посад[ѣ]ници да се сѣде пред[ѣ] свонмъ сѣдѣомъ · сѣи рѣчь пред[ѣ] свонди господарн* 103

СѢДЪ: 1. *усѣанова*, *судско ѣело*, *суд* (може се односити и на надлежност): 92, 161 ◊ д(с)хов'нын сѣдъ: 12н ◊ пр[а]в[ѣ]д[ѣ]нын сѣдъ: I ◊ ц(а)р(ь)скын сѣдъ: 169а ◊ сѣдъ ц(а)ревъ: 139 ◊ довести къ ц(а)ревъ сѣдъ сѣзана: 145 ◊ исходити на сѣдъ ц(а)ревъ: 167¹ | сѣдомъ прил.-супст. *ѣреко суда*, *судским ѣуѣем* ◊ искати сѣдомъ: 79.1 | поискати сѣдомъ: 150; 2. *суѣеѣе*, *ѣреѣрес*, па и *судски сѣор*: 163а², в. ѡправнти се | въсь сѣдъ: 138 ◊ поз'вати на сѣд[ѣ]: 61¹ ◊ нти на сѣдъ: 61² ◊ понти на сѣдъ: 89; 3. *ѣресуда*, *судско рѣшеѣе* ◊ вписовати сѣдове, *уйисиваѣи ѣресуду*: 163а¹ ◊ чиннти сѣдъ, *доносѣици ѣресуду*: 167²; 4. *одобрѣеѣе* ◊ без' царева сѣда: 140, в. прѣинти

СѢДЪСКЪ, *судски*, *коѣи се ѣици суѣеѣа*: 148, в. ѡправданѣе

СѢЖАНЪ (арх. сѣжънъ), *сужанъ*, *зѣѣвореник*: 112н; 112, уп. рѣвъ; 113

СѢЖДАНЪСТ'ВО (арх. сѣжънъство), *сужанъсѣѣво*, *зѣѣворениѣѣво*: 115б, уп. рѣвѣст'во

СѢБРАТИ, *сакуѣѣаѣи*, *окуѣѣаѣи* ◊ четъ сѣбрати: *Иже четъ сѣбраѣен на ц(а)ра X*

СѢБОРЪ (вар. сѣборъ, зборъ, ук. ×7/1/1): 1. *сабор* (установѣа): **а.** [*државни*]: 142 ◊ пр[а]в[ѣ]д[ѣ]нын и ч(ь)ст(ь)нын сѣборъ: Ув., в. смѣренѣе | въсь сѣборъ: 13.1; **б.** [*црквици*] ◊ с(в)ѣтн сѣборн: I×2; 2. *збор*: VII ◊ сѣборъ сѣб'ровъ, *сѣбров збор*: 69н, 69×2

СѢБОР'НО, *саборно*, *на сабору* ◊ ставленн сѣбор'но: 14б

СѢБОРН (арх. сѣбор'нын), *саборни*, овде *ѣѣѣински*: IX, в. [дѣл'г]

сѣв-, в. сѣ-

- СЪВРЪШНТИ**, *урадиѣи, учиниѣи, извршиѣи*: XII.2, в. рѣци (рѣчен'ное)
- СЪВЪКЪПАТИ**, в. *савакѣпати*
- СЪВЪСТЬ**, *савестѣ* ◇ *сѣвѣсть* д(8)хов'ната, *духовничка дужности*: 11
- СЪГОДНТИ СЕ**, в. *з'годнти се*
- СЪГРЪШЕНІЕ**, *саѣрешене, ѣрех*: 5, в. (не) прокланнати; 11, в. *везати, раздрѣшати*
- СЪГРЪШНТИ**, *зѣрешѣи, скривѣи*: 52×2 | *сѣгрѣшнти цр(ь)кѣи* или *с(вѣ)щен'никомъ*: 4
- СЪДЪР'ЖАТИ** (арх. *сѣдрѣжати*), *задржѣи*: 89, в. *болѣз'нь*
- СЪДРАТИ**, в. *з'дерати*
- СЪЖЕЩИ**, *сѣалиѣи*: 169а, 169б, в. *златарь*; XI ◇ *сѣжѣши* на *огни*: 96 ◇ *огниемъ сѣжѣши*: 99; *сѣжѣши огниемъ*: I
- СЪЖИГАТИ**, *сѣальивѣи*: 20, в. *тѣло*
- СЪК-**, в. *ск-*
- СЪЛ-**, в. *сл-*
- СЪМ-**, в. *см-*
- СЪМАТРАТИ**, *размаѣтраѣи*: 105, в. *книга*
- СЪМОСЕДЪМОРОМЪ**, *сѣдмосѣруко*: 143, в. *платнѣи*
- СЪМРЪТЬ** (вар. *сѣмрѣть, смрѣть*): 1. *смрѣи, окончанье живоѣи* □ до ... *сѣмрѣти*: 20, в. *трѣпѣти, заточеніе* □ по ... *сѣмрѣти*: 41, в. *поустѣ*; VIII¹, в. (не) *дрѣз'ноути*; VIII², в. *пождати*; 2. *усмрѣне*: а. *насилна смрѣи* (уопште): 94, в. *змр(ѣ)ти* 166, в. *посѣши, окрѣвакѣти*; б. *смрѣина казна*: ◇ *мѣтемъ сѣмрѣть прѣимѣти, ѣоѣубиѣи мачем*: IV
- СЪПРНСТАІАТИ**, *ѣрисѣаѣи, слаѣи се*: XVI.1
- СЪР-**, в. *ср-*
- СЪТ-**, в. *ст-*
- СЪТВОРНТИ**, *учиниѣи, ѣочиниѣи* (за лоше дело): 54, в. *блѣдъ*; 76, в. *нехотеніе*; 118, в. *сна*; 144; I, в. *блѣдъ*; V, в. *хотеніе*; VI¹, в. *вражда* | *аще ли сѣдѣнъ бѣдетъ посланникъ да не сѣтворит(ь) тако* VI²; в. *сна*; XV, в. *сна*; XVIII¹, в. *блѣдъ*; XVIII², в. *невѣр'ство*; XVIII³, XIX¹, в. *хотеніе*; XIX², в. *наслаѣе* ◇ *сѣтворнѣи* (цо) *сѣпротив(ь) ц(а)ра*: 142
- СЪТРѣТИ**, *унишиѣи* ◇ *сѣтрѣти керамидѣ, разлуѣи ѣраמידу*: V
- СЪХРАННТИ**, *сачувѣи*: 125
- С(Ы)НЬ**, *син*: 46, 48×2, 52, 70
- СѢДЕТИ**, в. *сѣдѣти*
- СѢНО**, в. *сѣно*
- ТАННО**, *ѣајно, кришом*: 169а, в. *ковати*
- ТАМ'НИЦА** (арх. *там'ница*), *ѣамница* ◇ *вѣсаднѣи* въ *там'ницѣ*: 3 ◇ *вѣмет'нѣи* въ *там'ницѣ*: 19 ◇ *држати* 8 *там'ницѣ*: 166 ◇ *лѣжати* 8 *там'ницѣ*: 95а
- ТАТЬ**, *крадѣивац, лойов*: 116, 145×4
- ТВОРНТИ**, *чиниѣи, радиѣи*: 20, в. *дѣло*
- ТЪРЪДЪ**, *ѣосѣојан, чѣрсѣи*: 40, в. *бацина, записаніе*; 140, в. *повелѣніе*
- ТЪСЪЩА** (арх. *тысѣща*), *хильада, ѣисуѣа*: 16, в. *домъ*; ѣа, 94, в. *перѣперѣ*
- ТЪХО**, *ѣихо*: 5, в. *призѣвати, уп. крот'ко*
- ТРАПЕЗА**, *ѣрѣеза* (грч. *трапѣза*) ◇ *с(вѣ)таѣ трапѣза*: 150, в. *железо*
- ТРЕБОВАТИ** (арх. *трѣбовати*), *ѣребаѣи, биѣи ѣоѣребан*: XVII
- ТРЕТІИ**, *ѣреѣи*: 41, в. *братѣчѣдъ*; XV, XVII, в. *чѣсть*
- ТРЪГОВАТИ**, в. *търѣговати*
- ТРЪГОВЬЦЪ**, в. *търѣговьцѣ*
- ТРЪГОВЬЦЪ** (вар. *търѣговьцѣ*, ук. ×4/2), *ѣрѣовац*: 118н, 118, 119, 120, 160.1, 160.2} уп. *кѣпьцѣ*
- ТРЪГЪ**: 1. *ѣрѣ* – *ѣржница, мѣсто за ѣрѣовину*: 120; 2. *ѣрѣовина*: 119
- ТРЪПѣТИ**, *ѣоднеѣи (ѣиѣо), биѣи изложен (чѣму)* (за *кажѣвање*): 10, в. *казнь*; 20, в. *заточеніе*
- ТРЕБОВАТИ**, в. *требовати*
- ТЪЖДЪ**, **ТЪЖЪ**, -ын (ук. ×3/6), *ѣуѣ*: 93н, 93¹, в. *ч(о)в(ѣ)кѣ*; 93², 114, 115а, 116, 132×2, 133, в. *зѣм'ла*

ТЪМ'НИЦА, в. тад'ница

ТЪРЪГОВАТИ (обично тръговати), *търіоваѣи*
 ◇ **ТЪРЪГОВАТИ** са сконѡмъ къпъломъ: 120

ТЪСЪЩА, в. тнсъща

ТЪЛО (множ.), *тѣло*, овде *леш* ◇ **ТЪЛЕСА**
 мрът'вухъ[ъ]: 20н, в. жещи; мр(ь)тва тѣлеса: 20,
 в. нзицати, съжигати

ЪБЕГ'НЪТИ (арх. ѡбѣгнѣти), *ѡбѣѣи*: 115б

ЪБѢИСТВО (вар. ѡбѣист'во), *ѡбѣист'во*: 86; 87н,
 в. законъ

ЪБѢИЦА, *ѡбѣица*: 96, уп. ѡбѣити

ЪБИТИ, *ѡбийѣи*: 87; 95б, в. архирен; 96, в.
 ѡт(ь)ць, мати, братъ, чедо; 130, уп. ѡбѣити

ЪБОГЪ, *ѡбоѣ*, *сиромашан*: 112, в. чл(о)в(ѣ)къ ◇
 ѡбогъ велѣи XVI.2 | ѡбогѣи супст.-прид. (множ.)
сиромашини ѡуди, *сирѡиѣи*: 28

ЪБѢГНЪТИ, в. ѡбѣгнѣти

ЪВАТИТИ, **ЪФАТИТИ** (арх. ѡхватити), *ѡхва-*
тѣиѣи: 145, 166

ЪВЕДЕТИ (арх. ѡвѣдѣти), *сазнайѣи*: XVI.1

ОУГАРСЬСКИ (арх. ѡгръскыи), *ѡгарски*, *ма-*
ђарски: Ув., в. царь

ЪГРОВЛАХѢНСКИ, *ѡровлахиѣски*, *ѡровла-*
шки: Ув., в. царь

ЪГРЪСКИ, в. ѡугарскыи

ЪДАРИТИ, *ѡдариѣи*: 87, 95б, уп. ѡбити; 107
 ◇ **ЪДАРИТИ** ѡвокомъ: 166

ОУДАСТАТИ (?): 144 Соф, в. ѡстати (Ков)

ЪДАТИ СЕ (уп. кнѣж. ѡдати (се)), *ѡдаѣи*
 се: XII.1×2

ЪДРЪЖАТИ СЕ, *ѡдѣиѣи*, *држѣиѣи се ѡ сѣра-*
ни, овде *ѡдвоѣиѣи се* ◇ **ЪДРЪЖАТИ СЕ** ѡт[ъ] цр(ь)-
 кве: 4

ЪДЪ, *ѡд*, *ѡдѣ* ◇ **ЪДЪ** срам'ни ѡдъ, *ѡушки ѡлни*
ѡриан: I, в. ѡт[ъ]сеци

ЪДЕЛѢИТИ, *ѡдѣмчѣиѣи*, *ѡдѣиѣи ѡемсѣиѣи* (за
 коѣа): 139

ЪЗАКОНѢТИ (овде са словом грешком;
 кнѣж. ѡзаконѣти), *ѡзаконѣиѣи*, *ѡройсѣиѣи*
законом: що ѡ ѡзаконѣно (!) 142 (ѡзаконѣно Соф)

ЪЗЕТИ, **ЪЗЕТИ** (вар., кнѣж., ук. ×14/6), **1.**
а. *ѡзѣиѣи* [у руку]: 105, в. книга; **б.** *ѡзѣиѣи*, *ѡри-*
своѣиѣи: 116; **2.** *ѡримѣиѣи*, *ѡдобѣиѣи* (за мито)
 ◇ **ЪЗЕТИ** мнто: 24¹; **3.** *ѡзѣиѣи*, *ѡнайѣиѣиѣи* (за
 порез, глобу): 37; 110, в. ѡброкъ; **4.** *ѡзузѣиѣи*,
ѡѣиѣи, *ѡзѣиѣи силѡм* (за пленидбу, пльачку и
 ускраѣиваѣе каквог права): 9, в. жена, дѣца,
 домъ; 32¹, в. зѣмля; 32², в. посад'никъ | и да
 нѣсть свѣт'лыи господинъ ц(а)рь ни краль · ни
 ц(а)рица ни прочи господар(ь) никомъ башинъ
 слободанъ силом(ь) ѡзѣти 43, в. башина; 57; 101,
 в. дръжава; 142, в. дръжава; 160.1; 166 ◇ **ЪЗЕТИ**
 ѡсе именѣе: 6, ѡсе мѣнѣе ѡзѣти: 24² ◇ **ЪЗЕТИ**
 ѡстоѣнѣе: 34 | **ЪЗЕТИ** ѡсеѣхъ ѡстоѣнѣе:
 111; **5.** *ѡзѣиѣи* (жену), *ѡженѣиѣи се* ◇ **ЪЗЕТИ**
 женъ: 53 | **ЪЗЕТИ** (сеѣ) въ женъ: XVI.1

ЪЗИЦАТИ, **ЪЗИЦАТИ** (вар., кнѣж., ук.
 ×1/1): **1.** *ѡзимѣиѣи* [у руку]: 150 (испушта
 Соф), в. железо; **2.** *ѡзимѣиѣи* (жену), *ѡженѣиѣи*
 се: VIII, в. мѡжъ

ЪКРАСТИ, *ѡкрасѣиѣи*: 126 | **ЪКРАДЕНО** супст.-
 -птц.: 92

ЪМР(ѣ)ТИ (вар. ѡмър(ѣ)ти, ук. ×3/2): **1.** *ѡмре-*
ѣиѣи: 41, 58; 94, в. смърть; XII.1; **2.** *ѡмѣиѣи ѡморен*,
ѡсмрѣен (за казну) ◇ **ЪМРЕТИ**: X

ЪПАЛИТИ, *ѡпѣлиѣиѣи*, *ѡпѣлиѣиѣи*: 99, в. кѡла,
 гѣм'но, сѣно

ЪПАСТИ, *ѡпѣсѣиѣи* ◇ **Ъ** ѡ ѡбѣст'во ѡпасти: XIII,
 уп. мѡжъ

ЪПИСАТИ (арх. ѡпѣсати): **1.** *ѡпѣсѣиѣи*, *ѡ-*
вѣсѣиѣи: кад' се ѡ ѡтвѣрдно и ѡпѣсан'но 79.1;
2. *ѡройсѣиѣи*: тако ѡсть ѡпѣсано ѡт[ъ] пѣр'внх[ъ]
 ктнтѡр(ь) 28

ЪПНСОВАТИ, *ѡпѣсѣиѣиѣи*, *ѡбѣжѣиѣи* ◇
 ѡпѣсѡвати сѣдове, *ѡпѣсѣиѣиѣи ѡресуде*: 163а

ЪПРОШЕИѢ, *ѡпѣшѣиѣиѣи* □ **ЪПРОШЕИѢ** цр(ь)-
 кве: 3, в. ѡтѣнити, сѣдѣа

ЪРЕЗАТИ (арх. ѡрѣзати), *ѡдрѣзѣиѣи*, *ѡдрубѣиѣи*
 ◇ **ЪРЕЗАТИ** ѡзникъ ѡрѣзати, *ѡдрѣзѣиѣи ѡзек* (за казну): 21
 ◇ **ЪРЕЗАТИ** носъ, *ѡдрѣзѣиѣи нос* (за казну): XV

ЪСПИСАТИ, *ѡройсѣиѣиѣи*: 35, уп. ѡсѡвокъ; 101,
 уп. законъ

ЪСПРЕТИ СЕ, *ѡпѣчѣиѣи ѡарниѣиѣи*, *ѡпѣр*: 88×2

ОБЛАДАТИ, *уйравляйи, владайи*: 25, 35, в. црѣква

ОБЛАСТЬ, *областѣ, ѿдручѣ*: 110, в. сѣдѣ

ОБЛАЩЕНІЕ, *йривара* | *облащеніемъ прил.-супст. на йривару*: XV, в. сѣтворити

ОБЛЕЩИ (грешком *облѣщи*), *йреношійи*: 159

ОБЛНЧЕНІЕ, *доказ*: 150 □ съ *облнченіемъ*: VII, в. *продати*

облѣщи, в. *облещи*

ОБОРНТИ, *оборійи, срушиійи*: Цр(ь)ковь православно тко *оборн* на *конци* 130, в. црѣква

ОБРАЗЪ, *образ, једна сѣрана лица* □ по *образъ*: 10, в. *пожещи*

ОБРАТНТИ СЕ: **1.** *врайиійи се* (у преѣашње стање, уопште) ◇ *обратити се* въ *послашаніе*: 19; **2.** [*йре*] *обрайиійи се, врайиійи се* (за верску *припадност*): 6, уп. *възвратити* ◇ *обратити се* ... въ *православны истинныи законъ*: и да се *обратетъ* въ *сакы христїанни(ь) въ православно истинныи законъ заповѣданныи от[ь] ап(о)с(то)ль и от[ь] с(в)е(т)ых[ь] от(ь)ць 7*

ОБРАЩАТИ СЕ, [*йре*] *обрашайи се, врашайи се* (за верску *припадност*) ◇ *обращати се* къ ... *вѣри*: и да *вѣстъ* пакы *заблудивше* *обращати се* къ *истин(ь)нен нашен вѣри* 6

ОБРЕЗАТИ (арх. *обрѣзати*), *обрезайи, сасеши*: 69 ◇ *носъ обрѣзати*: 53 ◇ *носъ и оуши обрѣзати*: 54 ◇ *оуши обрѣзати*: 69

ОБРЕСТИ (арх. *обрѣсти*), *зайшеши, (йро)наши* – *отикриійи*: **I.** XI, в. *блѣдословіе*; **II.** *обрести се*: 4, в. *сѣгрѣшити (сѣгрѣшинь)*; 10, в. *еретнѣ*; 20; 41, в. *родъ*; 69, в. *саборъ*; 70, в. *домъ*; 138, в. *рѣчь*; 143, в. *гѣсарь*; 169а, в. *златарь*

ОБРЕТАТИ СЕ (арх. *обрѣтати се*): *налазиійи се, ѿстїојайи*: 26, в. црѣква; 146, в. *владавьць*

ОБРОКЪ, *наклада, йринудно даване, данак* (у *храни*): да *нѣсть* *коланъ* *взети* *оброка* *сломо* 110, в. *взети*

ОБРЪЧЕНІЕ, *заручење, заруке, веридба*: XVII×2, в. *раздрешити, раздрешати*

обрѣзати, в. *обрѣзати*

обрѣсти, в. *обрѣсти*

обрѣтати се, в. *обрѣтати се*

ОБЩЕ (арх. *обѣще*), *уједно, на истїи начин*: 4, в. *повинованіе, послашаніе*

обѣдовати, в. *обѣдовати*

обѣдъ, в. *обѣдъ*

обѣснати, в. *обѣснати*

обѣшати, в. *обѣшати*

ОК'ЦА, *овца*: 35, в. *дрѣжати*

ОГНИЩЕ, *отїишии*: 70

ОГНЬ, *отїанъ, вайира*: 96, в. *сѣжещи* | *огнѣмъ*: 99 и I, в. *сѣжещи*; 150, в. *железо*

ОДЕЖДА, *одежда* (за *свештену одеѣу*) ◇ *быти* въ *одежди*: и *с(в)ещен'никъ свѣщъ* въ *одежди* да *нх[ь] заквнеть* 151, в. *свещен'никъ*

ОЖЕННТИ СЕ, *ожениійи се* ◇ *быти* *ожененъ*: XVIII×2, в. *чл(о)в(ѣ)къ*

ОЖИДАТИ, *чекайи* ◇ *ожидати* ... *врѣме*: *аще* *родителіе* не *хошѣтъ* *раздрешити* *такое* *обрѣченіе* · да *ожндаетъ* *брака* *врѣме* XVII; уп. *ждати*

ОКО, *око*: 166, в. *нзвандити*

ОКОЛИНА, *околина*: 58, 100, 126, в. *платити*; 144, в. *встати*

ОКРЪБАВИТИ, *окравийи, раскрварийи*: 166×2

ОПРАВДАНІЕ (арх. *оправданіе*): **I.** [*судска*] *одлука* ◇ *оправданіе* *сѣдско, судска йресуда, одлука*: 148; **2.** *ойравдане, ослобахане од кривице* (на *суду*): 150, в. *железо*; 151, уп. *злогъ*

ОПРАВИТИ, *ойравдайи* [*на суду*]: **I.** 132, 151; **II.** *оправити се* ◇ *оправити се* на *сѣде*: 163а

оправданіе, в. *оправданіе*

ОПСОВАТИ, *отсовайи, увредийи, наружи-и*: 55

ОРАНІЕ, *оране*: 34

ОРЪЖІЕ, *оружје*: 48; 87, в. *метнѣтїе*; 166, IV

ОСВЕЩАТИ, *освешивайи* ◇ *цр(ь)кве еретичаске* *ос(в)ещати*: 6

ОСВОБОДИТИ, *ослободийи* ◇ *освободити* *от[ь] (в)асех[ь]* *работъ*: 26

ОСКЪВ(‘С)ТИ или **ОСКЪТИ** (Б. Даничић оскоупсти, Ф. Миклошич оскоубсти), *йочуйа-иши* [браду]: 98 ◇ **ОСКЪВ(‘С)ТИ** (?) брадѣ: 97

ОСЦЪДНТИ, *осмудийи, ойрлийи*: 55, 69

ОСРАМОТНТИ, *осрамоийи* (која), *нанейи срамоиу* (коме): 50, в. властелнь

ОСТАВНТИ, *оставийи*: 40, в. царьство (ца)р(ь)ство мое

ОСТРНЗАТИ, *огрезивайи, одсецаиши* ◇ **БЫ-**вати носомь **ОСТРНАЕМ(Ь)**: XVI.2

ОСЪДНА, **ОСЪДЪБНА**, *досуђена казна*: 77 ◇ **ОСЪДЪБНА** кривина, *казна досуђена за кривично дело*: 86

ОСЪЖДАТИ, *осуђивайи*: 148, в. преславш'никъ

ОТ[Ь]БЕГНЪТИ (арх. **ОТ[Ь]БЕГНЪТИ**), *йобеђи, одбеђи*: 112, в. збогъ, чл(о)в(ѣ)къ; 114, в. емьст'во

ОТ[Ь]ВРАТИТИ, *одвратийи*, (*йре*)*обратийи* (за верску припадност): 7 ◇ **ОТ[Ь]ВРАТИТИ** ... въ вѣрѣ латин'скѣю: 8

ОТ[Ь]ВРАЩАТИ, *одвращайи*, (*йре*)*обраћаиши* (за верску припадност) ◇ **ОТ[Ь]ВРАЩАТИ** ... въ латин'ство: 6¹ ◇ **ОТ[Ь]ВРАЩАТИ** ... **ОТ[Ь]ВРАЩАТИ**: 6²

ОТ[Ь]ГНАТИ, *отгратийи*: 65

ОТ[Ь]ДАТИ, (*йре*)*даиши*, овде *йоклонийи*: 48, уп. продати

ОТ[Ь]ДЕЛНТИ (арх. **ОТ[Ь]ДѢЛНТИ**), *одвојиши, разделийи* | **ОТ[Ь]ДЕЛЕНЬ**: 70×3 ◇ **БЫТИ** **ОТ[Ь]ДЕЛЕНЬ** (множ.): 52

ОТ[Ь]КЪПОВАТИ, *откуйльивайи*: 90, в. залогъ

ОТ[Ь]ЛЪЧНТИ, *одстиранииши, одвојиши* ◇ **ОТ[Ь]ЛЪЧНТИ** се **ОТ[Ь]** цр(ь)кве, *бийи екскомунициран*: 5

ОТ[Ь]СЪЩИ (арх. **ОТ[Ь]СѢЩИ**), *огсеђи* ◇ **ОТ[Ь]СЪЩИ** рѣкъ: 21 | **ОТ[Ь]СЪЩИ**: 97, 166 ◇ **ОБЕДВЕ** **ОТ[Ь]СЪЩИ**: 53 | **ОБЕ** **ОТ[Ь]СЪЩИ**: 87 | **ОТ[Ь]СЪЩИ**: 94, 95б, VI | **ОТ[Ь]СЪЩИ**: 131 ◇ **ОТ[Ь]СЪЩИ** въ **ОТ[Ь]СЪЩИ**: I

ОТ[Ь]ХОДНТИ, *оглазийи*: Попъ въсакы **ОТ[Ь]** своего господара никамо да не **ОТ[Ь]ХОДИ** 65

ОТ(Ь)ЦЬ: 1. *отца, родитель*: 52, 70, в. сынъ; 96, в. збгити; 2. [*црквени*] *отца*: а. (титутарно): 25, в. патрiархъ | **ОТ(Ь)ЦЬ** нашъ: Ув., в. патрiархъ;

ОТ(Ь)ЦИ, [*древни*] *ейискоийи* (учесници вавселенских сабора) ◇ **ОТ(Ь)ЦИ**: 6, 7, 8, 101, в. законъ; в. [*духовни*] *отца* ◇ **ОТ(ТЬ)ЦЬ** д(с)хов'нын, *духовни отца, духовник*: 2, 4

ЦАПЬ, *шйай*, овде *байина* ◇ **ЦАПИ** свѣтъ, в. **БНТИ**

ЦАРЕКЪ, -ын, *царев*: 25, в. логофеть; 68, в. пер'перъ (пер'пера); 79.1, 79.2, в. писанiе; 83, в. книга; 101, в. зем'ля; 110, в. сѣдiа; 112¹, в. дворъ; 112², в. чл(о)в(ѣ)къ; 113, в. полата; 114, 116, 118, 119, в. зем'ля; 120, в. царникъ; 132, в. зем'ля; 136н, 136×2, в. книга; 139н, 139¹, в. зем'ля; 139², в. сѣдъ; 140¹, в. повелѣнiе; 140², в. сѣдъ | **ДРЪГИ** т'ко любо **Ц(А)Р(Є)ВЪ** 144¹, в. повегалаць; 144², в. неѣр'никъ; 145н, в. законъ, вставъ; 145, в. сѣдъ; 148¹, в. сѣдiа; 148², в. преславш'никъ; 159, в. законъ; 162¹, в. посланикъ; 162², в. книга; 167, в. сѣдъ

ЦАРНИКЪ (арх. **ЦАРИНИКЪ**), *цариник*: 122 (испушта Соф) ◇ **ЦАРИНИКЪ** **Ц(А)Р(Є)ВЪ**: 120

ЦАРИЦА, *царица*: 43 ◇ **СВѢТЛАТА** **Ц(А)Р(Н)ЦА**: 136

ЦАРЬ, *цар*: 23, 48, 77, 81, 101, 116, 133н, 133, 139¹, 160×2, X; XI, в. бледословiе ◇ **БЛ(А)ГОЧ(Ь)СТЫВЫН** и **ХР(Н)СТОЛЮБНЫН** ... **Ц(А)РЬ**: **БЛ(А)ГОЧ(Ь)СТЫВАГО** и **ХР(Н)СТОЛЮБНАГО** · македонскаго **Ц(А)РА** Стефана сръбьскаго **БЛ(А)ГОЧ(Ь)СТЫВАГО** · оугарскаго · дал(ь)мат'скаго · арбанаскаго · згровлахiтскаго · и инимъ многимъ **ПРѢДЕЛОМЪ** и **ЗЕМЛАМЪ** самодръж'ца свѣта Ув.¹ ◇ **СМѢРЕН'НЫН** **Ц(А)РЬ**: Ув.² ◇ **Ц(А)РЬ** **БЛ(А)ГОЧ(Ь)СТЫВЫН**: 6 | **БЛ(А)ГОЧ(Ь)СТЫВЫН** **Ц(А)РЬ**: 145 ◇ **СВѢТЛЫН** **Ц(А)РЬ**: 25, 45, 105¹, 134, 142¹, 148, 150; 151 | **СВѢТЛЫН** **Ц(А)РЬ**: 139² | **СВѢТЛЫН** **ГОСПОДИНЪ** **Ц(А)РЬ**: 43 ◇ **ПРѢСВѢТЛЫН** **ЦАРЬ**: 79.1¹ ◇ (прѣвни) православни **Ц(А)РЬ**: тѣ башини и записанiа да св твѣрда : **КАКО** и **ПРОЧИХ[Ь]** **ПРѢВЫХ[Ь]** **ПРАВОСЛАВНЫХ[Ь]** **Ц(А)РЕН** 40 ◇ **ПРННЕСТИ** **ПРѢД[Ь]** **Ц(А)РА**: 105² ◇ **СЪТВОРИТИ** ... **СВПРОТНВ(Ь)** **Ц(А)РА**: 142²

ЦАРЬСКЪ, -ы (арх. **ГРАФ.** -ын), *царски*: 6, в. повелѣнiе; 17н, в. законъ; 27, в. цркъва; 31н, в. вставъ, законъ; 34, в. преславш'никъ; 40, в. писанiе; 81н, в. законъ; 81, в. планина; 105н, 105¹, в. книга; 105², 139, в. вставъ; 140н, в. законъ; 140, в. повелѣнiе; 142н, в. законъ; 142 (деформација

основе у Соф), в. покелѣніе; 152, в. вставъ; 169а, в. сѣдъ; Ін, VIIн, ІХн, в. законъ; ІХ, в. дългъ; XII.1, в. записаніе; XVн, XVIIIн, в. законъ

ЦАРЬСТВО, *царствѣ* | ц(а)р(ѣ)ство наше: Ув., 42 | наше ц(а)р(ѣ)ство 26¹, 81, 115б | ц(а)р(ѣ)ство мое: 26², 34×2, 35, 40

ЦЕННИ (арх. цѣнни), *цроцењивайи*: 76, в. дѣшевникъ; VII×2

ЦР(Ъ)КВА, **ЦР(Ъ)КВИ**, **ЦР(Ъ)КОВЬ** (ном. јд. ×4/1/1; ук. 16 пр. с поузданом променом: нова промена ×12, стара промена на -ѣ- ×4; арх. црѣкы), *црква*: 3, в. благословеніе, впрошеніе; 4¹, в. сѣгрѣшннн; 4², в. ѡт[ѣ]лѣннн; 5, в. ѡт[ѣ]лѣннн; 7², в. ѣтнн; 12, в. сѣднн; 18¹, в. бѣшнннн; 18², 23, 25, 26; 28², в. савакѣплатн, маломощнн (маломощннн), кѣрмнн; 31¹, в. доходакъ; 31², в. замена; 32, в. ѣзетн; 33.2×3, в. сѣднн; 34⁴, в. работатн; 35, в. нѣдннн; 36, в. вставъ; 45¹, в. бѣшннн; 45², в. поставитн, калѣгеръ; 47¹, в. под[ѣ]ложнн; 81, в. [планина]; грешком 103, в. царевъ; 139, в. претн се; 140; 148, в. преслѣшатн; 151 | вѣсе цр(ѣ)к(ѣ)кѣ: 28¹ | своѣ цр(ѣ)к(ѣ)кѣ: 34², в. сѣжннн | дрѣге цр(ѣ)к(ѣ)кѣ: 34^{1,3} □ близъ цр(ѣ)кѣ: 31², в. замена □ подъ цр(ѣ)кѣ: 40, в. датн ◇ цр(ѣ)кѣ с(ѣ)тѣта: 4², в. покорнн се, исправнн се | с(ѣ)тѣтѣ цр(ѣ)кѣ (множ.): 1 ◇ цр(ѣ)ковъ православнѣ: 130, в. ѡворнн ◇ с(ѣ)тѣта вѣсточнѣа цр(ѣ)кѣ: XV, в. законъ | с(ѣ)тѣта вѣсточнѣа ка-ѡлнѣтѣска апостолѣска цр(ѣ)ковъ: II ◇ цр(ѣ)кѣ ц(а)р(ѣ)скѣ: 27¹ ◇ цр(ѣ)кѣ великѣ (множ.), *саборнѣ цркви, ейскойскѣ средишнѣ*: 27² | цр(ѣ)кви велика, овде [ілавна] *саборна црква*, у датом времену патријаршијска црква, па и (прен.) *цѣла Срѣска ѣѣријаршија*: 7¹, в. поставитн, протопоп □ под[ѣ] великѣ цр(ѣ)кѣ: 45², в. под[ѣ]гоннн, под[ѣ]лагатн; 47², в. под[ѣ]ложнн ◇ цр(ѣ)кѣ еретнѣска: 6, в. ѡсвѣшатн

ЦР(Ъ)КОВЬНЬ, -внн (арх. граф. -вннн), *црквени*: Ув., в. стронѣлѣ; 11 в. законъ; 12, в. дѣло; 17н, в. людѣ; 22н, в. людѣ; 22, в. село; 24, в. властѣннн; 31×2, в. бѣшннн; 32^{1,5}, в. людѣ; 32², в. село; 32³, в. зѣмѣта; 32⁴, в. посаднннн (32 ук. ×5); 33.1, в. людѣ; 34¹, в. село; 34², в. людѣ; 34³, в. подложнннн; 34⁴, в. преслѣшнннн; 37, в. дѣховнннн; 81, в. [планина]; 112, в. чл(ѡ)в(ѣ)къ; 113, в. дворъ; 150 (испушта Соф), в. врата

ЦѢННИ, в. ценннн

Ц(Ѣ)С(А)Р(Е)ВЪ, *цесарев, царев*: 104н, в. законъ; уп. *царевъ*

ЦАТЬ, *цас(ак), цѣрен(уцѣак)*: 136

ЦЕДО, *цедо, цѣте*: 96, уп. ѣвннн ◇ не нматн цѣдъ: 41

ЦЕКАТИ, *цѣкайи*: XII.1×2, XIV

ЦЕСТЬ, *цѣо* ◇ третѣ цѣстѣ нмѣнѣ: XV | третѣ цѣстѣ ѡт[ѣ] нмѣнѣ: XVII} в. датн

ЦЕТА, *цѣта, војна јединица*: X, в. сѣбиратн

ЦИНИТИ: 1. *сачнѣвайи – доносийи* (за пресуду): 167, в. сѣдъ; 2. *цѣрѣжнѣвайи – указнѣвайи*: 111, 133, в. почѣстѣ; 3. *цѣстнѣвайи, раднѣвайи*: 162; 4. *чиннѣвайи, цѣравнѣвайи*: 23, в. досада

ЧЛ(ѡ)В(Ѣ)КЪ, *човек*: 11¹, в. сѣгрѣшеннѣ; 33.1, 33.2, в. претн се; 54, в. в. бѣдѣ, сѣтворннн; 92, в. позѣватн: 114, в. сѣдѣ; 115а, в. прѣтн; 118, в. забѣватн, уп. властѣннн; 132, в. ѡправннн; 140, в. прѣнннн; 148, в. ѡсѣждатн се; I, в. сѣжѣшн; VIII, в. поетн, жена; XVIII¹, в. бѣдѣ, сѣтворннн; XVIII^{2,3}, в. ѡженннн (ѡженнѣнн); XIX, в. сѣтворннн | ѣсакѣ чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ: 4, в. повннѡваннѣ, послѣшаннѣ; 11², в. сѣшатн; 136, в. преслѣшатн | (нннн) чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ: 152 ◇ чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ мѣдрн и бѣзнн: 14б ◇ вѣрнн чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ: 160.2 ◇ чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ властѣннн: 97¹, в. ѡскѣб(ѣ)тн, бѣда ◇ (нннн) добрнн чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ: 97², в. ѡскѣб(ѣ)тн, бѣда, уп. властѣннн ◇ ц(а)р(ѣ)вѣ чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ, нлн цр(ѣ)ковнннн, нлн властѣлѣскнн: 112¹ ◇ чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ побѣгѣлѣцѣ: 144 ◇ чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ тѣждѣнн: 93н, в. прѡвожденнѣ; 93, в. прѡводннн ◇ зѡгѡ чл(ѡ)в(Ѣ)кѣ: 112²

ЧѢТИ: *чѣчнѣ, дознайи*: 145

ЧѢСТЬ, *чѣстѣ, достѣојанствѣ*: VIII

ЧѢСТНО, *с цѣшнѡванѣем*: 23, в. прѣннматн

ЧѢСТНЫН, *цѣшнѡван*: Ув., в. сѣборъ

ЧѢДЕННѢ, *чѣло*: III, уп. *цѣстн*

ЧѢКЪ, -ын, *снажан, моѣан* ◇ бытн чѣкѣ, *бнѣшннн* у *сѣтанѣу*, у *моѣуѣностнѣ*: 73, в. претн се; 92, в. позѣватн

ЧѢСТИ, *чѣстнѣ*: II, в. еретнѣг ◇ чѣденнѣ цѣстн: III, в. ннѡвѣрннн (ннѡвѣрннн)

ѣ-, в. ѣ-

ВИКТОР САВИЋ

РЕЧНИК И РЕГИСТАР ЕПИТИМИЈНОГ НОМОКАНОНА У КОВИЉСКОМ ПРЕПИСУ

Посебни симболи

- * ознака за реконструкције у изворном тексту, према издању руског патријарха Никона (1658); у издању у овој књизи бележено стреластим заградама ⟨ ⟩
- [] ознака за интерпретативне реконструкције, углавном у вези с преводом
- ◊ устаљени шири спојеви, понекад фразеологизми
- карактеристичне предлошко-падежне конструкције
- × учесталост јављања форми
- | физичко омеђење унутар одреднице
- } збирно одношење на целу одредницу, овде за упућивање на друге лексичке јединице

Техничке скраћенице

акуз[атив], вар[ијанта], ген[итив], гра[фички], ж[енски род], једн[ина], лок[атив], множ[ина], ном[инатив], зам[еница], парт[итивни] (в. ген.), прид[ев], птц. (партицип), рсл. (рускословенски), стсл. (старословенски), супст[антив], ук[упно] (за фреквенцију), цсл. (црквенословенски)

Приређивачке напомене

У примерима се преноси нумерација из издања, при чему редослед примера из цитираних чланова бива назначен индо-арапским цифрама у експоненту. Примери из наслова и с маргина рукописног текста обележени су одговарајућим словима уз бројеве чланова, *н* и *м* (нпр. 40н, 40м).

Општи азбучни ред је као у речнику Душанова законика.

У тексту има знатан број (псеудо)русизама (управо рускословенских ликовва), видљивих и мање видљивих. То су, на пример: божест'венин (божьствѣнын), нев'чителень (-ьнь), понедѣлокъ (-ькъ), причест'никъ за причѣт'никъ (-чѣт-), составъ (съ-), ѿтроча (ѿтрочѣ, уп. стсл. ѿтроча); неѣѣжа (неѣѣжда). Овамо би се, на први поглед, могло убројати и разлагање вокалних *p* и *л* – дърѣжати (дърѣжати; рсл. дѣржати), из'вѣргати (из'вѣргати; рсл. из'вѣргати) вѣлкъ (вѣлкъ; рсл. волкъ), дѣл'жѣнь (дѣл'жѣнь; рсл. долѣжень), и врло често екавски рефлекс јата – време (врѣме; рсл. времѣ), запрѣтити (-прѣт-), неѣрѣши (-ѣрѣг-), погрѣбати (-грѣб-), прѣ- (прѣ-), срѣда (срѣда). Међутим, овога има и другде у Ковиљском рукопису, и тамо где нема ослонца у руском предлошку (нпр. у Душанову законуку: вѣз вѣн'чанїа 3 {3}, прѣдѣлѣ 4 {6}, раздѣрѣшати 8 {11}, ѿтѣлѣ 9 {12}, сѣно 10 {13.1}; забѣлѣ 31 {74}; пѣр'вѣе и дѣр'зати 8 {11}, дѣл'гоѣе 24 {103} итд.). Ради се, дакле, о случајној блискости са српском говорном ситуацијом испољеном код писара Ковиљског (и Софијског) рукописа, али се у случају Епитимијног номоканона не може ни порицати некакав утицај предлошка. Ово свакако не одговара устаљеном српскословенском правопису, пре његова доследног посрбљавања. Стога, у заградама дајемо форме уобичајене у српскословенској писмености. Наравно, постоје и примери који, с друге стране, прате регуларан српскословенски изговор, више-мање супротстављен традиционалном или етимолошком правопису, погоднијем за конвенционалну употребу у речнику: ваннѣмати (поред вѣннѣмати), вѣплѣ (уп. стсл. вѣплѣ), двоженѣцѣ (-ѣцѣ), ѣдиноѣтѣч'нын (-ѣтѣч-), конацѣ (-ѣцѣ), мѣжѣскѣтїи (-ѣскѣтїи | -ѣскѣ), пѣтакѣ (-ѣкѣ), искривѣљено прѣзд'нанѣ, поред реѣг прѣзд'нанѣ (прѣзд'нанѣ), сѣрод'ст'во (съ-), таѣца (тѣѣца); могући су и облици сасвим у духу народног језика, без преклапања с књижевним изразом: мѣѣѣѣ (рсл. мѣѣѣѣ), итд. У нормализацији одредница прибегава се реалним потврдама, али уз давање предности правописно и структурно ваљаним формама – уколико се јављају, јер је по среди књижевни текст (другачије поступамо у речнику Душанова законика, с обзиром на то да је он писан народним језиком, истина овде мешовитог карактера, па се предност мора давати укупној учесталости форми, не „пожељним“ ликовима).

Уз грађу из Ковиљског преписа доносимо и грађу из Софијског (Соф), тамо где се они међусобно разликују.

АГ'КУРА, Анкира (грч. Ἀγκύρα), у Галатији (данашња Анкара), место одржавања првог помесног сабора (314): 73, в. сьборь

АЛЕΞΑΝΔΡΊНСКЫН, александријски: 64, в. тидо-фен; 387н (тј. 191н), в. маркь

АНТИДОРЬ, нафора (грч. ἀντίδωρον): 64,

АНТΊΩΧΊНСКЫН, антиохијски: 387н (тј. 191н), в. патриархь, ф-содорь

АН'ТНСИКОТЇ, ѿрак сок за мазање дојки, против дојења (грч. ἀντισυκῶτι): 76

АПОСТОЛЬ (грч. ἀπόστολος): **1.** айостѿол: 123н, в. павль ◊ с(в)етин ап(о)с(т)олн: 45, 66, 194.1, 194.2 (испушта Соф), в. правило; **2.** Айостѿол – Дела айостѿолска, овде 1. Кор. 7.5: 64

АРХИЕРЕН, архијереј (грч. ἀρχιερέυς): 128

АФЕДРОНЬ, задњица (грч. ἀφεδρών): не вь-ннде педогогон(ь) вь афедронь 186

БДЕНЇЄ (арх. вьдѣнїє), бдење: 115

БЕДРА, бедра, овде слабине: 186

БЕЗ'КНИЖ'НЫН, нейисмен: 87.2, в. монахь

БНТИ, биѿии, ѿуѿи: 104

БЛВДЬ, блуд, разврай: 77 ◊ блвдь твортн, чиниѿи блуд: 67 | блвдь сьтворнтн, ѿчиниѿи блуд: 78; или блвдь сьтвори сь женою , или с мьжемь , или сь скотомь , или сь птицею , или сь женою своєю трезь естества 183

БЛВД'ННКЬ, блудник, разврайник: 28, 91 ◊ ѿвлєн'нын блвдникь, у јавносѿи ѿказан блудник: 179

БЛВД'ННИЦА, блудница, разврайница: 67, в. оуправляти; 73, в. растлнтн, погвенти

БЛАГОСЛОВНТИ, блаѿословиѿи ◊ трапезь бл(а)г(о)с(л)овити: 103

БЛАГОСЛОВ'НЫН, дойусѿив, ойравдан: 94, в. вина

БОГОРОДИЦА, Боѿородица: 87.1, в. помилвати

БОГЬ, Бої: 86, 93, 127, в. простиитн; 144, в. помилвати, ѿаломь

БОЖЕСТ'ВЕНЫН (арх. божьствьнын), божански: 52, в. правило

БРАКЬ: **1.** брак: 55², 77² ◊ прежде брака 55¹, в. пасти (се) ◊ послѣ брака 55³, в. сьгрѣшенїє ◊ ѿбщенїє брака, брачна заједница: 77¹, в. ѿженити се ◊ бракь вкрадын, онај који је украо брак, тј. који је ѿошайно уиразњавао брак: 54 ◊ бракь законпрествп'нын, незаконий брак: 180; **2.** свадба: 98

БРАТЇА, браћа, овде духовна – браѿиѿа: 115

БРАТОТВОРЕНЇЄ, браѿимљење ◊ братотворенїє твортн, браѿимиѿи се: и братотворенїа , да не твориши 165

БРАТЬ, браїи: **1.** рођени: 37; **2.** а. ѿриядник истїе заједнице – ближњи: 125 (Мт 5.22), 127; **б.** ѿриядник истїе вере: 124; в. ѿриядник монашке обишїели: 115

БРАТ'ННИ, браїовљев: 31, в. невьста

БДА-, в. БА-

БЫВАТИ, ѿосѿаѿаѿи: 41, 54, в. свещен'никь; 182, в. попь; 194.1, в. свещен'никь, дїаконь, подь-дїаконь

БЫЛЇЄ, билье ◊ снѣсти былїє, ѿјесѿи [нарочийо] билье: 72¹ ◊ дати былїє, даѿи [нарочийо] билье (за побачај): 72², в. оубити

БѢЛЪЦЬ (множ.), свейшовно лице, овде свейшовни свешїеник: 40, в. жена

БА-, в. ВЬ-

БАЛ'САЦОНЬ, Валсамон (грч. Βαλσαμών): 387н (тј. 191н), в. ф-содорь

БАЛІАТИ СЄ, ваљаѿи се ◊ баліати се сь мьжи, ваљаѿи се [у разврайу] с мушкарцем: 63

КАСИЛЇЄ, Василије (грч. Βασίλειος), овде Василије Велики (329/330–379), црквени отац и истакнути богослов, епископ Њесарије Кападокијске – касилїє велнкын (грч. Βασίλειος ὁ Μέγας) 28, 28м, 28bis, 29×2, 38, 43, 46, 49, 51, 54, 62, 67, 70, 72, 77, 115н, 168, 179, 180, 182, 184, 185, в. правило; 87.2н, в. завѣщанїє

БЕЛЕГЛАСНО, врло іласно: 174, в. пѣти

ВѢДАТИ, в. вѢД[Ѣ]ТИ

ВѢДѢНІЕ, *знање* ◇ въ вѢДѢНІИ СЪТВОРИТИ, *йочиниѣи у незнању*: 61

ВѢД[Ѣ]ТИ (обично), **ВѢДАТИ** (вар.), *знаѣи*: аще ли по нѣждѣ · легчѣе и мнѣе · такоже вѣсн бываемое 42 | подобаетъ вѢДАТИ: 194.2

ВѢНЧАНІЕ (вар. вѢНЧАНІЕ, ук. ×1/1), *венчанье* □ прежде вѢНЧАНІА 54, в. смѣснн се; 183, в. растлнн

ВѢЧНЫИ (арх. граф. -чн-), *вечни*: 183, в. о҃гнь

ГЕЕННА, *ѣакао* (грч. γέεννα) ◇ геенна о҃гненнаѣ, *ѣакао о҃гнени*: 125 (Мт 5.22)

ГЛАВА, *ѣлава*, *ѣоѣлавље*: 52, 55, 40м

ГЛАВНЗНА, *ѣлавни разлоѣ*: 112

Глаголати: **1.** *ѣовориѣи*: 29, 87.1¹; 125 (Мт 5.22) | да г(лаго)летъ петъ сътъ м(о)л(н)твъ 87.1², в. молнтва ◇ глаголати · съ вѣннманіемъ, *ѣовориѣи с ѣажном*: 87.1³ ◇ г(лаго)лати въ себѣ, *ѣовориѣи у себи*: 127; **2.** (на)звѣи, *именовѣи*: 76

Господарь, *ѣосѣодар*: 67, в. насловати

Господинь, *ѣосѣодар*: 67

Господь, *Госѣод*: 87.1¹, в. поднловати ◇ г(о)с(по)дъ ин(св)съ христосъ: 87.1²

Господнь, *Госѣодньи*: 101, в. въскрѣсеніе

Градъскын, *ѣрадски*, *који ѣриѣада ѣврѣави*: 74, в. врата

Григоріе, *Гриѣориѣ* (грч. Γρηγόριος), овде Григориѣ Ниски (331/335–394), црквени отац и богослов, епископ града Нисе у Кападокији (данашњи Невшехир у Турској), истакнути учесник Другог васеленског сабора (381), млађи брат Василија Великог – с(в)етын григоріе нис(ь)скын (грч. Γρηγόριος ὁ τῆς Νύσσης) 48, 50, в. правило

Гробокопатель, *коѣач ѣрѣова*: Гробокопатель(ь) · сирецъ · нже раскопаеть гробы 49

Гробь, *ѣроб*: 127, в. скончати се | нже раскопаеть гробы 49, уп. гробокопатель

Грѣхъ, *ѣрех*: 68, в. свѣщенникъ; 76, в. антн-сикотї; 123, в. вѣмѣнати; 168¹, в. възбранити; 179, в. оставити ◇ грѣха не идѣти: 97 ◇ грѣхъ сътворивын, *онај шѣо је ѣочинио ѣрех*: 168², уп. съгрѣшати ◇ тѣлеснын грѣхъ: 185, в. съгрѣшити

Грѣшнын, *ѣрешни* | супст.-прид. *ѣрешник*: 87.1, в. поднловати

ДАТИ, *даѣи*: **1.** *уручиѣи*, *ѣредаѣи*: 72, в. былїе; 73, в. растлнтельнь (растлнтелнаѣ); **2.** *задаѣи ударац*, *ударити* (< учиниѣи руком): 126, в. завшеніе; **3.** *доѣустїиѣи*: 124, в. мнрь; **4.** *наложїиѣи*, *ѣройисаѣи*: 128, в. канонь

ДВНГОУТИ, *ѣодиѣи* [*ради ударца*] – *замахнуѣи*: 128, в. древо

ДВОБРАЧНЫИ (арх. граф. д'вобратнын), *који је сѣуѣио у друѣи брак*, *друѣобрачни* | супст.-прид.: 51

ДВОЖЕНАЦЪ (арх. граф. д'воженьць), *човек ожењен ѣо друѣи ѣуѣи*, *друѣобрачни*: 182, 183

ДЕТОРАСТЛѢНІЕ (арх. дѣто-), *обѣшчаѣиванье*, *наѣасѣивованье дѣѣѣи*: 39

Дѣаконь, *ѣакон* (грч. διάκονος): 194.1

Дѣжьнь, в. дѣл'ж[ѣ]нь

ДОВЛѢТИ, *биѣи довољно*, *досѣаѣѣи*: 194.2

ДОМЪ, *куѣа*, *дом*: 93

ДОСАДА, *злосѣављанье*, *лоше ѣосѣуѣанье* ◇ досада прнетн, *ѣреѣрїѣѣи злосѣављанье*: 128

ДОСАДИТИ, *лоше ѣосѣуѣиѣи*: аще кто досадитъ ѣ(тъ)цѣ · нан м(а)терн своен 128

ДОСТОННЪ, *досѣојан* ◇ (не) быти ... (че(со)го) достоннь: нѣстгъ части достоннь 86

ДОСТОСЛАВНІИ, *врло ѣознай*, *чувен* ◇ вел'мн достославнїи быти: 194.1

ДОСТОЯТИ, *ѣриличїиѣи*, *доликовѣи*: 101, в. лобызати; 174, в. пѣти

ДРЕВО (арх. дрѣво), *дрво*, овде *дрвени шѣѣѣи*, *моѣка*: 126, 128

ДРЪГЪ¹, *друѣ*, *сабраѣи* (из редова монахѣ): 94, в. вснѣти, уп. братъ

ДРЪГЪ², -ын, *друїи*: 87.2н, в. завѣщаніе ◇ дръгаа [честъ], *друїа [сїрана]* (у спору): 127 ◇ дръгъ съ дръгомль, *један с друїим*: 60, в. смѣшати се ◇ дръгъ дръга, *једно друїоїа* (за супружнике): 64, в. лншати

ДРЪЖАТИ, в. дъръжати

ДРЪЗНОУТИ, в. дър'зноюти

ДРѢКО, в. дреко

Д'В-, уп. дв-

ДЪЛ'Ж[Ъ]НЬ (вар. дължань; обично дължьнь), *обавезан* ◇ дължань быти, *биїи у обавези, имати обавезу*: 193, 387 (тј. 191)

Д(Ъ)НЬ, *дан*: 59¹, 60¹, в. свхостаи; 62, 67, 144³, уп. запрецати; 98, в. канонь; 100, 125, в. ѿт[ъ]лвчити; 101, в. причестити се; 102, 124, 144², в. празд'нань; 127, в. гробъ; 144¹, в. лнтър'гнсати ◇ всакъ д(ъ)нь, *сваки дан*: 60², 68, 59^{2,3}, 105, 123, 144⁴, в. поклонь

ДЪРЪЖАТИ (обично дръжати): **1.** *држайи, йрименьиваїи*: 78, в. правило; **2.** *налаїаїи, йройисиваїи*: 40^{1,2}, в. правило

ДЪР'ЗНОУТИ (обично дръзноюти), *дрзнуїи се, усудїи се*: 186

ДѢКА, *девица*: 183

ДѢВЦА, *девица*: 67, в. насловати

ДѢЛАТИ, *йочинїи*: 60, в. малакїа

ДѢТИ, *деца*: 74, в. повърьгати ◇ не имѣти дѣтен: 52¹, имѣти дѣти: 52^{2,3} ◇ мир'стїи дѣти, *свейовъачка деца*: 112

ДѢТИЦЕ, *деїенце*: 70, 75, 76

ДѢТО-, в. дѣто-

ДЪХОВ'НИКЪ, *духовник*: 194.1

ДЪША, *душа* ◇ спасти д(ш)шз: 97

ЕДИНОДАТЕР'НИН, *који је од једне мајке*: 29, в. сестра

ЕДИНООТАЧ'НЫН (арх. -отыч-), *који је од једноїа оца*: 29, в. сестра

ЕПИСКОПЪ, *ейиской* (грч. ἐπίσκοπος): 168, в. ѿблнчити | овде епископ Китроса (града

на месту античке Пидне, југозападно од Солуна), Јован, византијски канониста (прва половина XIII века) – еп(н)ск(о)пъ кит'р'ьскын, с(в)ещен'нѣи еп(н)скопъ кит'р'ьскын 387 (тј. 191), 273 (тј. 173), уп. правнло

ЕПИТЕЦІА (обично епитицїа), *ейиїимиїа* (грч. ἐπιτίμια) ◇ без' епитицїи имѣти, *биїи без ейиїимиїе* (овде грч. ἀνεπιτίμτος): 67, в. насловати} уп. запрѣщенїе

ЕРЕСЪ, *јерес* (грч. αἵρεσις): 115

ЕРЕТНИКЪ, *јеретик* (грч. αἵρετικός): 112

ЕСТЕСТВО (обично кестъство), *йрирода*: 174 □ чрезъ естество, чрезъ естества, [који је] *мимо йрироде – йройивйриродан*: 41, в. въз'ненствити се; 183, в. бладь

ЖЕЛАТИ, *желеїи, жудеїи*: 115, в. мирь

ЖЕНА, *жена*: **1.** *женско*: 37, 40н, 40¹; *63н, 63, 66, 72, 75, 100; 101, в. лоб'зати; 112, в. пѣть; 183^{2,3,4,5}, в. бладь | *ннаїа жена, [нека] друїа жена*: 67, в. насловати ◇ *жена въ теченїи свѣта, жена која је у [месечном] йичењу [крви]*: 64 (само жена Соф) ◇ *жена спецїа, жена која сїава*: 69, в. оубити; **2.** *суїруїа*: 28bis, 40^{2,3}, 41, 183¹, 192, 193 ◇ *жена закон'наїа, законїїа жена*: 40⁴, в. съблюдати се ◇ *чюждаїа [жена]* 42

ЖЕННИНЪ, *женин*: 36, в. сестра

ЖЕНОДЪЖІЕ, *особа двостїрукої йола, хермафродїи* (уп. грч. ἀνδρόγυνον): 183

ЖЕНЬСКЪ, -ын, *женски*: 39, 387 (тј. 191), в. поль

ЖИЛА, *жила, вена* ◇ *жилз сѣщи, сеїи жилу, тј. йуїїаїи крв из вене* (за флеботомїју): 102

ЖИТІЕ, *живоїи*: *аще ли испър'ва житїе ее беше сквърно* 67², в. сквърнь ◇ *пър'вое житїе, йрейходни живоїи*: 67¹, в. чнстъ

ЖЪРЪТЪВ'НИКЪ (вар. жър'тав'никъ, обично жрътвьникъ), *жрїивеник*: 66 ◇ с(в)етын жър'тав'никъ: 50, в. оукрасти | с(в)ещен'ни жър'тав'ници: 183, в. оукрасти

ЗАВѢЩАНІЕ, *завешїанье*: *васнїа велнкаго, дръгое завѣщанїе* 87.2н

ЗАКОНОПРЕСТЪПЪНЪ, -ын *йройшван закону*: 180, в. бракъ ◇ *законопрестъпънь быти*: 165, в. братотвореніе

ЗАКОНЪНЫН, *законий*: 40, в. жена

ЗАПРЕТЪТЪНЪ (арх. *запрѣтити*), *казнийти*, овде црквеном казном, угл. строгом забраном, ограничењем, *сѣавийти йод ейишмију*: 54, в. причестіе; 78, 86, в. правило; 126×2, 127, уп. канонъ, 128; 186, в. пост'никъ ◇ *запрещень быти*: 168, в. правило

ЗАПРЕЩАТИ (арх. *запрѣщати*), *кажънавайти*, овде црквеном казном, *йройсивайти казну – налаіайти ейишмију*: 39, в. пост'никъ; 47, 67, в. причестити се; 91, 144; 55, в. канонъ; 40, 48, 70, 71, 73, 78, 180, в. правило; 62¹, в. свхотаденіе ◇ *свещенничаскини запрещати, кажънавайти [казном за] свештенике*: 62²

ЗАПРЕЩЕНІЕ (арх. *запрѣщеніе*), *казна*, овде за грехе, *йокора, ейишмија* ◇ *запрещеніе пріети, добийти казну*: 28, 67, в. правило | *запрещеніе малакѣн да прїиматъ* 63 ◇ *ицѣти запрещеніе, имайти казну*: 94, 97, в. поклонъ; 101, в. причестити се ◇ *запрещеніемъ под[ѣ]лежати, йошйагайи йод казну*: 74} уп. епителіа

ЗАПРЕТЪТЪНЪ, в. *запретити*

ЗАПРЕЩАТИ, в. *запрещати*

ЗАПРЕЩЕНІЕ, в. *запрещеніе*

ЗАВШЕНІЕ, *шамар* ◇ *дати завшеніе, ударийти шамар, ошамарийти*: 126

ЗАЧЕЛО, *зачело*: 125м

ЗВАТИ (арх. *граф. з'вати*), (*йри*)*звайти*, овде *йрийагайи* ◇ *званъ быти, бийти йрибројан, йрийагайи*: 115

ЗВѢЗДОСЛОВЪ, *звездословац, асїролої*: 183

ЗВѢРЪ, *звер*: 183, в. *превезовати*

ЗЛОБА (арх. *граф. з'лоба*), *мржъна*, овде *завада* ◇ *ицѣти злоба, имайти заваду, бийти у завади*: 127

З'В-, в. *зб-*

ИГЪЦЕНЪ, *иѣуман* (грч. ἰγούμενος): 112, 115

ИЗБЛЮКАТИ, *йоврайишйи*: 95, в. *питіе*; 144×3, в. *празд'нанъ*

ИЗВЪРЪ-, уп. *изъвръ-*

ИЗГОНЪТЪНЪ, *исѣривайти, изіонийти*: *Три гла-виз'ны изгонеть ннокъвъ из' монастыра ихъ* 112

ИЗЪТЪНЪ, *изаѣи*: 115

ИЗЛАНШЪНЪ, *сувишан*: 66, в. *просфора*

ИЗЪВЪРЪГАТИ (обично *извръгати*), *збацыйти, сврїнуыйти – лишиый чина*: *194.2н, 194.2

ИЗЪВЪРЪЖЕНІЕ (обично *извръженіе*), *збацываѣе, сврїаваѣе – лишаваѣе чина*: 194.2, в. *свещен'никъ, осъжденіе*

ИЗЪВЪРЪЩЪНЪ (вар. *изв-*, *из'в-*; обично *извръщѣн*), *избацыйти*, овде 1. *збацыйти, сврїнуыйти – лишиый чина*: 28bis, 45, 103, 184, 185, в. *свещен'никъ*; 61, в. *причест'никъ*; 194.1, в. *свещен'никъ, дїаконъ, подьдїаконъ*; 2. *йобацыйти*: 75, в. *дѣтнице*

ИЦАТИ, *йрихваййайти, узимайти*, овде *усвајайти*: 74, в. *вспитаніе, прилежаніе*

ИЦѢТИ, *имайти*: 40×2 (*40²), в. *мъжъ*; 64, уп. *скон*; 52×3, в. *дѣти*; 60, в. *свхотастн*; 67, в. *епителіа*; 87.2, в. *оуцль*; 94, 97¹, 101, в. *запрещеніе*; 97¹, в. *грѣхъ*; 98, в. *канонъ*; 99, в. *поклонъ*; 123, в. *кражда*; 124, в. *печаль*; 127, в. *злоба*; 185, в. *кратевство*

ИНОКЪНІА, *инокиѣна, монахиѣна* (уп. *цсл. инокъни*): 66, 67

ИНОКЪ, *инок, монах*: 101, 105, 112 ◇ *презвнтеръ инокъ, свештеноинок, јеромонах*: 102, уп. *монахъ*

ИНЪ, -ын *друїи*: 66, 72, 183; 64, в. *време*; 67, в. *жена*; 55, 187, в. *лице*; 183¹, в. *отрокъ*; 185, в. *кратевство* | *инаја супст.-зам. друїа [жена, женско]*: 183², в. *овврѣтити* | *инны супст.-зам. друїи [мушкарац]*: 183³, в. *овврѣтити*; [*неко*] *друїи*: 186, в. *отрога*

ИСКРЪНІНЪ, *ближњи* | *супст.-прид.* 125

ИСПОВѢДАНІЕ, *исїоведанѣе*: 387 (тј. 191)

ИСПОВѢДАТИ СЕ, *исїоведайти се*: 387н (тј. 191н)

ИСПОВѢДѢТИ (СЕ): **а.** *исповедити*: 166; **б.** *признаити* (на исповести): 185 ◊ *исповѣдѣти се самохотнѣ, својевољно признаити*: 46;

ИСПРАВЛЯТИ СЕ, исправляити се, йоправляити се: 387 (тј. 191), в. *исповѣданіе*

ИСПРЪВА (обично *испрѣва*), *ограније*: 67, в. *житіе*

ИСТЕЗАТИ, истививаити: *дѣлжанъ еси истезати* 193

ИСТИЦАНІЕ, истицање, овде мушкога семена (тј. ејакулација): *аще кто сын отъроча прнетъ отъ[ъ] иного истицаніе въ бедра* 186 ◊ *истицаніе творити, йочиниити истицање [семена], ејакулираити:* въ ино лице истицаніе творе 187

ИТИ, ити: 100, в. *жена*

І-ЛѢТІЕ, десеті йодина, десетіюйодишњи йериод (за трајање казне): 73

ІВДА, Јуда (грч. Ἰούδας), овде Јуда Искаротски, издајник Христов – *ивда предатель*: 115 ◊ *быти яко ивда*: 183

ІВАНЪНЪ, Јован (грч. Ἰωάννης), овде Јован IV Посник (Ἰωάννης Νηστευτής), рановизантијски канониста и цариградски патријарх (582–595): 74, 183м | *с(в)етын іванънъ*: 39, 59, 64, 72, 144, 186 } в. *постънникъ*

КАНОНЪ (грч. κανών): **1.** *канон, црквено йравило*: 87.2, в. *поклонъ*; **2.** *црквена казна, ейиитимија*: 55, в. *матъѣн*; 127, в. *гробъ* ◊ *под[ъ]лежати канонъ (малакѣн), йоййадаити йод канон (рукоблуденија)*: 61 ◊ *идѣти канонъ, имайи канон – ейиитимију*: 98 ◊ *дати канонъ, йройисаити казну*: 128} уп. *епитема, правило*

КИТЪРСКИЙ, кийроски (грч. τοῦ Κίτρος): 273 (тј. 173), 387 (тј. 191), в. *епископъ*

КЛЕТВА, в. клѣтѣва

КЛЕТИ СЕ, клейи се: 183

КЛЕТЪВОПРЕСТЪПНИКЪ, клейвойрестіуйник, вероломник: 43

КЛѢТѢВА (оčekивано *клетва*, уп. *стсл. клѣтѣва*), *клеива*: 123, в. *вѣдѣнати*

КНИГА, књиѣа ◊ *книга съединеніа, Књиѣа о сјединѣнѣу [мушкарца и жене]* (грч. Τόμος ἐνώσεως): 52 ◊ [*книга*] *мосѣока, Мојсијева [књиѣа]*: 38м

КОНАЦЪ (обично *конѣць*), *свршеитак, крај:* *ѣп.*

КОНЪ, коњ: 183, в. *оукрасти*

КОНѢЦЪ, в. конацъ

КРЪВОДѢШЕНІЕ, родоскврнуѣе ◊ *крѣвомѣшеніе сѣтворити, йочиниити родоскврнуѣе*: 55, 180

КРЪСТИТИ, крстийити | *некрѣшенънъ, некршійен*: 68, в. *отроча, ѡдрети*; 76, в. *дѣтище, антисикоті*

КРЪТЪМЪННИЦА, в. крѣтѣмънница

КЪЛА, кума: 34

КЪРЪТЪМЪННИЦА (обично *крѣтѣмънница*), *крма:* 144

ЛАНЪРГІА, лииуріѣа (грч. λειτουργία) □ *без[ъ] ланъргіи*: 144, в. *изблѣвати*

ЛАНЪРГІСАТИ, лииуріисаити (грч. λειτουρῆν, у чл. 122 директна корелација, овде λειτουργήση, ἐλειτούρησεν): 124, 144

ЛИЦЕ, лице, особа ◊ *ино лице, друго лице, особа*: 55, в. *пасти (се), родъ*; 187, в. *истицаніе*

ЛИШАТИ, лишаваити: 64

ЛИЯТИ, саливаити ◊ *вос(ъ)къ лияти* • *н солово*: 183

ЛОБЫЗАТИ, љубийти: 101

ЛОБЪЗАТИ, йольубийти: 101, в. *жена*

ЛОЖЕ, йосіѣља: 94; 106, в. *распоасати се*

ЛѢТО, йодина: а. *временски йериод* (за трајање казне): 28×2, 29×3, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 46×2, 47, 49, 50, 51, 53^{1,2}, 54, 55, 59, 60, 61, 67, 68, 69, 75, 76, 78, 91×2, 126×2, 127 (испушта Соф), 180, 181, 387 (тј. 191); **б.** *узрасіи* (за прописану животну доб): 39, 53^{3,4}, 194.1×4

ЛЪЖЕСВѢДТЕЛЪ (уп. *стсл. лъжесвѣдѣтелъ*), *лажни сведок*: 44

МАЛАКІА, *слабоси*, потом *йохойљивостѣ*, овде *рукоблуденије, онанија* (грч. *μαλακία*) ◊ *малакію сѣтворити*: 59, *малакію творити*: 63^{1,3} ◊ (*свгзвз*) *дѣлати малакію, йочиниѣи* (*двосѣруко, међусобно*) *рукоблуденије*: 60 ◊ *страсть малакѣи*: 61¹, в. *пасти* ◊ *канонъ малакѣи*: 61², в. *подълежати* ◊ *запрещеніе малакѣи, казна за рукоблуденије*: 63², в. *пріѣти*

МАЛЫН, *мали*: 87.2, 91, в. *сѣбразъ*

МАРКЪ, *Марко* (грч. *Μάρκος*), овде *александријски патријарх Марко III (1180–1209)*, *византијски богослов, савременик Теодора Валсамона*: кѣ *патрiархъ маркѣ алеѣан(ь)дрiнскома* 387н (тј. 191н)

МАСЛО, *уље* ◊ *ѣсти масло, јесѣи [на] уље*: 65

МАТИ, *майѣи, мајка*: 34, в. *пріемѣница*; 55, в. *сѣбрѣница, пасти (сѣ)*; 101, в. *лобызати*; 128, в. *досадити* ◊ *самаѣ мати, исѣи*, тј. *заједничка мајка*: 29, в. *сестра* ◊ *мати таѣннаѣ, ѣаѣиѣина мајка* (дословно), *вероватно жена маѣха* (грч. *μητρῴοπενθερά*): 30

МАТ'ФЕН, *Майѣија* (грч. *Ματθαίος*): **1.** *јеванђелиста, и данас обичније Майѣј* († око 80): 125м, в. *правило*; **2.** *Матија [Властар], византијски канониста, састављач Алфаветне синтагме (1335), солунски монах († око 1360)*: 29, 39, в. *пост'никъ*; 52, в. *правило*; 55, в. *канонъ*; 183м, в. *пост'никъ, составъ*; 387 (тј. 191), в. *составъ*

МАѢХА, *маѣха*: 38

МИРЕНИНЪ (множ.) (обично *миряннинъ*), *миряннин, свейтовѣак*: 40, 93} уп. *мир'скын* (*мир'стѣи*)

МИРЬ¹, *мир* ◊ *не дати мира*: 124

МИРЬ², *свей*: 115¹ ◊ *ѣже въ мирѣ, оно шѣио је у свейу, свейовно*: 115²

МИР'СКЫН, *мирјански, свейовни*: 112, в. *дѣти* | *мир'стѣи* супст.-прид. (множ.), *мирјани, свейовѣаци*: 92, 66, 144

миряннинъ, в. *миреннинъ*

МЛАДЕНЬЦЪ, *дѣте*, овде: **а.** *одојче*: 69, в. *оубѣти*; **б.** *нерођено*: 73, в. *погвѣти*

МИѢТИ (арх. граф. *м'нѣти*), *мислиѣи*: 78

МОЛНТВА, *молиѣва*: 123 ◊ *г(лаго)лати* (бр.) *м(о)л(н)т'въ* (парт. ген.): да *г(лаго)летъ петъ сѣтъ м(о)л(н)т'въ*, на *час(ь)*, *г(лаго)ле*, сѣ *вѣнцаніемъ*: *г(о)с(по)ди ин(с)сѣ христе*, *б(о)городицею помилуй ме грѣш'наго* 87.1² ◊ *чисти м(о)л(н)твѣ*: да *чтетъ пред[ь]написан'нью м(о)л(н)твѣ* 87.2

МОНАСТИРЬ (арх. граф. *монастырь*), *манасѣир* (грч. *μοναστήριον*): 96, 112

МОНАХНИА (арх. граф. *монахыня*), *монахиња*: 77

МОНАХЪ, *монах* (грч. *μοναχός*): 40м, 62, 77н, 77, 78, 86, 87.1 (*некниж[ь]нын*), 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 106 ◊ *бєз[ь]книж[ь]нын монах[ь]*, *нейисмен монах*: 87.2 ◊ *монах[ь]* *простын, иростѣ монах*: 104 ◊ *монахъ схим'никъ, монах [велико]схимник*: 91 ◊ *монах[ь]* *свещен'никъ, свешѣеномонах*: 103} уп. *иннокъ*

МОСЪКОВЪ, *Мојсијев* (грч. *τοῦ Μωσέως*), овде *Мојсије, јеврејски пророк, законодавац и вођа, оснивач јудаизма (XIII век п. н. е.)*: 38м, в. *[книга]*

МОЦН, *моћи*: **1.** *биѣи у сѣаѣу, моѣућно-сѣи*: 59, в. *свхоѣсти*; 87.1, в. *творити*; 168, в. *възѣранити*; **2.** *имаѣи ѣраво* (за допущѣње): 192, в. *пріѣти*

мрьт'въ, в. *мрьтѣвъ*

МЪЖАСКѢИ (арх. *моуѣьскын*), *мушки*: 387 (тј. 191), в. *поль*

МЪЖЕЛОЖНИКЪ, *ѣдѣрасѣи*: 28

МЪЖЕЛОЖЬСТ'ВО, *ѣдѣрасѣија* ◊ *мъжелож[ь]ст'во сѣдѣати, йочиниѣи ѣдѣрасѣију*: 28bis

МЪЖЕНЕНСТОВ'СТ'КОВАТИ, *оѣиѣиѣи [са женом]* *као с мушкарѣем, йочиниѣи йроѣиѣиѣириродни блуд* (< *йомахниѣиѣи за мушкарѣем*): 28bis

МЪЖЕСКО (арх. *моуѣьско*; уп. стсл. *мъжъскы*), *као на мушкарѣа*: 41, 42, в. *въз'ненствовити сѣ*

МЪЖЬ: **1.** *мушкарѣа*: 63×2, в. *валати сѣ*; 66, в. *олтарь*; 183, в. *блѣдъ*; **2.** *муж, суйруѣ*: 64, в. *сѣѣшати сѣ*, в. *жена* ◊ *идѣти мъжа, имаѣи мужа – биѣи удаѣи*: 40×2 (*40²), в. *жена*

моуѣьско, в. *мъжеско*

моуѣьскын, в. *мъжаскѣи*

МЊНИН, мањи, овде незначајнији, који је у нижем сѣајусу ◇ мѣнн быти в'сѣхъ, биѣи најмање важан: 115, уп. малын

М'НѢТИ, в. мнѣти

МЪРЪТВЪ, -ын (вар. мр(ь)т'въ, мър'тв-), мр-шав: 167, в. тѣло | мъртвыи (једн., множ.) супст.-прид. онај који је мршав, умрли, мршвац: 185, в. вьскрѣсити; 273 (тј. 173), в. по-гребати ◇ јако мр(ь)т'ва вьдѣнати, смайраши за [духовно] мршвоа: 86, в.

МѢСТО, мѣсто ◇ пѣсто мѣсто, ѿусто мѣсто: 71

НАМЪРЕНІЄ, намера ◇ елико по намѣренію, ако [је судиѣи] ѿо намери: 74

НАПАЯТИ, найајати, ѿојати: 76

НАРОЧІНТЫН, значајан: 64, в. праз'дникъ

НАСЛОВАТИ, силовайи ◇ наславѣмъ быти, биѣи силован: 67¹, в. инокиня; [67² (испушта Ков), в. дѣвица] | наслованънъ прид.-птц. силован: 67³, в. рабыня

НАСЛѢДИТИ, задобиѣи: 183, в. огнь

НАЧѢТИ, ѿочѣи: 78, в. прекословити

НАЧІНАТИ, ѿочиѣати: 387н (тј. 191н), в. исповѣдати се

НЕБРЕЩІН (арх. небрѣщн), не мариѣи, не хајати: 68

НЕКОЛІА, невоља | неволею, невольно: 75, в. низьврѣщн

НЕВѢДѢНІЄ, незнање ◇ въ невѣдѣнн творити, чиниѣи у незнању: 61

НЕВѢЖА (очекивано невѣжда), необразован човек, незналица: 62

НЕВѢСТА, невеста ◇ брат'ниа невѣста, бра-шовлева невеста: 31 ◇ невѣста синов'ниа, синовлева невеста: 30

НЕДОСТОННЫН, недостѿојни | супст.-прид. (множ.): занеже предаши (св)щєн'ст'во недо-стоннымъ 183, уп. 184а

НЕДОУМѢНІЄ, смѣеносѣи, колебање у не-ѿрилици: 71

НЕДѢЛА, недеља: 64

НЕКЛЮТІМЪ, неѿѿирєбљив ◇ быти неклю-тнмъ: 186, в. свєщен'ство

НЕКНИЖЬНЫН, неѿисмен | супст.-прид. не-ѿисмен човек: 87.1, в. монахъ

НЕКРЪЩЕН'НЪ, в. кръстити

НЕРАДЕНІЄ, небриа, немар □ нераденіа радн 68, в. здрєтн

НЕСЬВЪРШЕНЪ, неѿѿѿун, овде недорасѣао: 186, в. вьзраст ◇ несьвр(ь)шенъ быти: 187

НЕУДЫКЕНІЄ, некуѣање: 115

НЕУЧІТЕЛЕНЪ (очекивано неѿчительнъ), неѿѿособан за држање ѿоуке: 194.1

НЕУЧІСТОТА, нечисѿѿа: 78

НЕОКЕСАРІА, Нова Бєсаріа (грч. Неокаи-сареа, данашњи Никсар у Турској), место одржавања другог помесног сабора (315–319): 192, 185, в. правило

НИКИФОРЪ (граф. вар. никвфоръ, ук. ×2/2), Ниѿифор (грч. Νικηφόρος), овде Ниѿифор Исповедник (око 758 – 828), правоверни ца-риградски патријарх у време иконоборства (806–815) – никифоръ ц(а)риград'скын 112н | (св)ѣтын никвфоръ царєград'скын: 66, 67, 166, в. правило

НИЗЪЛЕГАНІЄ, сѣавање на ѿоду: 115

НИСЬСКЫН, Ниски (односи се на Нису, град у Кападокији, грч. τήρ Νύσσης): 48, 50, в. грнгоріє

НУЖДА: 1. ѿринуда, ѿрисила □ по нвждѣ, ѿод ѿрисилом: 42, в. вьз'ненстовити се; 2. ну-жда, невоља □ по нвждѣ, из нужде, морања: 44, в. клет'вопрєстѣпникъ; 45, в. ротити се

НУЖ[ДЪ]НЫН, неѿѿходни, нужни | супст.-прид. нвж[д]наа (множ.) неѿѿходне [сѣвари]: 71, в. сквдѣсть

о-, в. ѿ-

ПАВЕЧЕРІЄ, ѿавечерња: 105м, уп. повєчєрїє

ПАВЕЧЕР'НІА, ѿавечерња: 87.2, в. [врѣвица]

ПАВЛЬ, Павле (грч. Παῦλος), овде апостол Павле (око 5 – око 67) – апостоль павль 123н

ПАДЕНЊЕ, *паг* [у *ірех*] ◇ *съвьр(ь)шен'ное паде-
нїе, ѿѿиѿуни паг*: 186

ПАСТН (СЕ), *ѿасїи, сїроїѿиїаїи се*, овде *учиниїи морални ѿресїуї*: **а.** *ѿодлеїи ѿор-
цима*: 184; **б.** *ѿодлеїи сїрасїиїма*, тј. *їеле-
сно зїрешиїи, ѿчиниїи блуд*: 40, в. *їена*:
55, в. *лати*; 61, 194.2, в. *страсть*

ПАСХА, *Пасха* (грч. *πάσχα*): 40, 64

ПАТРІАРХЪ, *ѿаїриїарх* (грч. *πατριάρχης*) – *па-
тρίархъ антиѿохїнскїи* 387н (тј. 191н)¹, в. *федоръ*
| *патриархъ алеѿан(ь)дрїнскїи*: 387н (тј. 191н)²,
в. *маркъ*

ПЕДОГОГОНЪ (очекивано *педогононь*; у срп-
ским преписима *сопльъ*), *мушки ѿлни уг* (грч.
παιδογόνος, у преписима грчког предлошка
које је користио Павлов, *Номоканон*, 334 –
αὐλός): 186, в. *афедорнь*; 187

ПЕТАКЪ (арх. *петъкъ*), *їеїаак*: 68, в. *постити се*

ПЕЧАЛЬ, *їуїа, јад*, овде *озлојеђеносїи* ◇ *печаль
нїѿти, биїи озлојеђен*: 124

ПНРЪ, *їозба*: 92

ПНСАТИ, *їисаїи*: 125, 127

ПНТИ, *їиїи* 105, в. *повечерїе* ◇ *вино пнти*: 65

ПНТЊЕ, *їиїе* ◇ *ѿт[ь] много пнтїа*: 95, 144×2,
в. *нзблѿвати*

ПЛАТНТИ, *їлаїиїи* ◇ *латнти тат'бъ, їла-
їиїи [їлобу за] крају*: 46

ПОВЕЛѢВАТИ (*пише повѣлѣва-*), *зайѿведаїи*:
54, в. *чатьць*; 194.1, в. *правнло*

ПОВЕЧЕРЊЕ, *їавечерња* □ *послѣ повечерїа*: 105,
в. *їасти, пнти* } *уп. павечерїе*

ПОВИНАНЪ (арх. *повиннь*), *крив* ◇ *повинанъ
быти: повинанъ быти геен'нѣ ѿгнен'нѣи* 125
(Мт 5.22) (*недовршено повн Соф*)

ПОВИНѢТИ СЕ, *їовиноваїи се, ѿкорїиїи
се*: 78

ПОВЬРЪГАТИ (*обично повръгати*), *бацаїи* ◇
*повьр(ь)гати ... въ распѣтїи, въ вратѣхъ град[ь]-
скнхъ*: 74, в. *дѣти*

ПОВѢЛѢВАТИ, в. *повелѣвати*

ПОГРЕВАТИ (арх. *погрѣвати*), *сахрањиваїи*:
77; 273 (тј. 173), в. *мьрътъв*

ПОГЪБНТИ, *убиїи, усмрїиїи* ◇ *погъбнти
младен'цы (своє), убиїи (своју) децу*, овде *не-
рођену*: 73, в. *влад'нница*

ПОДВИГНѢТИ СЕ, *їокренуїи се*, овде *їодиїи
се* (*из пропасти*): 185

ПОДОБАТИ, *їребаїи, биїи ѿїребно* |
(*безл.*) – (*нє*) *подобаеть*: 273 (тј. 173), в. *погре-
вати*; 194.2, в. *вѣдати* ◇ *їакоже подобаеть*: 86,
128, в. *запретити*

ПОДОБ'НѢ, *слично (їоме), исїю (їїако), на
сличан, исїи начин*: 78, в. *сътворити*; 144 в.
запрещати

ПОДЪДІАКОНЪ, *їодїакон, иїоїакон* (грч.
υποδιάκονος): 194.1

ПОДЪЛѢЖАТИ, *їоїїагаїи, ѿглеїаїи*: 61,
в. *канонъ*; 74, в. *запрещенїе*

ПОКАІАНЊЕ, *їокајање*: 78 □ *без' покаїанїа*: 77,
в. *оумрети*

ПОКАІАТИ СЕ, *їокајаїи се*: 28, 128×2

ПОКЛОНЪ, *їоклон, клањање*, овде *меїаније*
(*увек у парт. ген.*): 87.2×2 (*триста, шесть сътъ*),
105 (·ѿ·); 94 (·ф·), в. *запрещенїе* ◇ *поклонъ велн-
кын (множ.)*: 97 (*сто*), в. *запрещенїе* ◇ *нїѿти
поклоновъ (др.)*: 99 (*петъдесеть*) ◇ *творити,
сътворити поклоновъ (др.)*: 59¹ (*сто*), 59² (·н·),
60 (·н·), 68 (*двѣ стѣ*), 87.1¹ (·н·), 123 (*петъде-
сеть*), 144 (*сто*) | 87.1² (*слов. ген.*); 104 (·ѿ·),
106 (*петъдесеть*)

ПОЛАГАТИ, *їосїїављаїи*: 66, в. *храмъ*

ПОЛЗНОЦ'НИЦА, *їолуноїница*: 87.2

ПОЛЬ¹, *їоловина* (*за временски период ка-
зне*): 144, в. *празд'нанъ*

ПОЛЬ², *їол* ◇ *їеньскъ поль, женски ѿол*: 39 ◇
*мѣжаскїи поль ·и жен'скїи мушки и женски ѿол,
тј. [особе] мушкої и женскої ѿола*: 387 (тј. 191)

ПОЦЕНЪ, в. *поцннь*

ПОЦЕТАТИ, *чистїиїи*: 66

ПОЦИЛОВАТИ, *смиловаїи се, їомиловаїи*:
87.1×2, в. *господъ*; 144, в. *їаломъ (·н·)*

ПОДИНЬ (обично помень), *йомен*: 77, в. твортити

ПОНЕДѢЛОКЪ (обично понедѣльникъ), *йонедельак*: 68, в. постити се

ПОНЪЖДАТИ, *силиѣи*, *наѣониѣи*: 174, в. въпль

ПОПЪ, *йой* ◇ бывать попь, попя: 182, 183

ПОПЪРИЦЕ, в. пьприце

ПОСЛНЯТИ СЕ, *йодсмејати се*: посмѣт' се, пате всклабленіа 99

ПОСТАВЛЯТИ, *йосѣвляѣи* – *уводѣи* у чин: 194.1

ПОСТИТИ СЕ, *йосѣиѣи*: и да постит' се п[о]-н[е]д[ѣ]локъ средъ, и петакъ 68, да постит' се єдинъ седмичъ, свхрѣденіель 105

ПОСТЬ, *йосѣ* ◇ въсь постъ: 40^{3,4} ◇ (въсь) с(вѣ)ты великѣи постъ: 40¹ | с(вѣ)тын постъ: 40²

ПОСТ'НИКЪ, *исѣосник*, *йодвижник*, овде устаљени атрибут(ив) и самостално, *Посник* (грч. Νηστευτής): 29 | с(вѣ)тын ѿван'нь пост'никъ: 39, 59, 64, 72, 144, 186; ѿван'нь пост'никъ: 74, 183м

***ПОІАСЪ**, *йојас*: *106м

ПРАВИЛО: 1. [*црквено*] *йравило*: 41м (·рпг·, ·рпд·, ·н сѣ·), в. [василіе] (Павлов, *Номоканон*, 166); 103м (·ѣж·), в. [никифоръ] (Павлов, *Номоканон*, 233); [123н], в. павль; 126м (·рпд·) (Павлов, *Номоканон*, 271); 183м¹ (уз ·рпг·, ·снѣ·), в. [пост'никъ, никифоръ] (Павлов, *Номоканон*, 331–332); 183м² (·гѣ ·дѣ ·нѣ ·лѣ : ѣж ·рпг· ·рпд·) ◇ правити въсе правило (свое), *извршавати цело (своје) йравило*: 86, уп. [василіе] ◇ прелюбодѣнствѣ ... правило, прелюбодѣнтіа правило, *йравило о йрељуби*: 40, уп. дьржати, в. [пост'никъ] (Павлов, *Номоканон*, 166); 78², в. запрѣтити ◇ тоєждѣ правило, *исѣо йравило*: 78³, уп. вправляти ◇ [велико правило, велико йравило: велико правило великаго василіа 185 (нема Ков)] ◇ (сѣе) правило дьр(ь)жати, *йримѣивати йравило*: 78⁴ ◇ различ'нага правила, *различ'нага йравила*: 183н, в. събраніе | прав(н)ло ... м(а)т'фѣя, *йравило [јеванђелисѣе] Майеја* (Мт 5.22), тзв. апостолска епитимија (Павлов, *Номоканон*, 271); 125м (·ѣй·) | правило, с(вѣ)тыхъ апостоловъ: 45 (кѣ), правило

с(вѣ)тых[ъ] ап(о)ст(о)ль: 66³ (·д·), 194.1 (·нѣ·), 194.2 (кѣ) | а нже въ аг'кврѣ с(вѣ)тын съборъ, въ кѣмъ своємъ правилѣ 73 (кѣ) | правило, нже въ неокесарѣн събора, *йравило сабора коју [се сасѣао] у Новој Тесарији*: 185 (ѣ), 192 (гѣ) | [правило] нже въ хал'кидонѣ с(вѣ)тыхъ ѿтыць: [68н] | правило, єже въ трѣлѣ, *йравило [сабора] коју [се сасѣао] у Трулу* (у Цариграду): 66¹ (ѣж), 167 (пѣ), 174 (ѣж), 194.1 (·дѣ·), єже въ трѣлѣ правило: 78¹ (·лѣ·) | Василијево: 28 (нѣ), 28^{bis}м (·рпг·), 30 (ѣж и ѣж), 44 (нѣ), 67² (лѣ), 71 (нѣ), в. василіе; [115н], в. [василіе] – вас(н)ліа : вел(н)каго : прав(н)ло 28м (·нѣ ·ѣж ·ѣж·), правило, вел(н)каго василіа 28bis (нѣ), 29×2 (29¹: ѣж), 38 (ѣж), 43 (ѣж), 46 (ѣж), 49 (ѣж), 51 (д), 54 (·ѣ·), 70 (лѣ), 72 (нѣ), 77 (·с·), 168 (ѣ), 179 (лѣ), 180 (ѣж), 182 (нѣ), 184 (нѣ) | правило с(вѣ)таго григоріа нис(ь)скаго 48 (ѣ) | тидо-ѣеа александрѣнскаго, правило 64 (·ж·), правило с(вѣ)таго тидо-ѣеа 65 (ѣж) | никифора ц(а)риградскаго правило 112н (·ѣж·), правило (испушта Соф) · с(вѣ)таго никифора царградскаго 66² (ѣ), 67¹ (к), 166 (никифора) (ѣ) | правило еп(н)скопа, кит'р'скаго [іованна] 387 (тј. 191) (·д·), уп. мат'фѣя; правило с(вѣ)щен'нѣншаго еп(н)скопа кит'р'скаго 273 (тј. 173) (ѣ) | в(о)жест'веніа правила мат'фѣя, *божанска йравила Майије [Власѣара]*: 52 (·г· стѣхын · д· главы, книги съединеніа), уп. канонъ (1); 2. овде сва побројана правила, *Еѣиѣимѣјни номоканон*: конаць правилъ, *свршѣшак йравила*: 11п.

ПРАВИТИ, *уйравляѣи*, потом *йравилно йосѣуѣи*, овде испражњено: *извршавати*: 86, в. правило

ПРАЗД'НАНЬ (вар. праздань, очекивано празднь), *йразан*; *бесѣослен* ◇ быти праздань, *празд[ъ]нань*, *биѣи ускраћен*, *лишен*: 61, в. свѣщен'ство; 102, 124, в. свѣщен'нодѣнств'во

ПРАЗД'НИКЪ (очекивано празд'никъ), *йразник* ◇ нарочитни празд'ници, *значајни йразници*: 64

ПРЕБЫТИ (арх. прѣ-), *осѣати*, *задржайи се*: 78, в. нечистота

ПРЕВЕЗОВАТИ (арх. прѣ-), *йривезивати*, овде *йодвезивати*: 183, в. звѣрь, вьлкь

ПРЕДАТЕЛЬ (арх. прѣ-), *издајник*: 115, в. изда

ПТИЦЕЛОЖНИКЪ (арх. граф. п'тицелож'никъ), *йишицеложаи, онај који тиелесно ойишии с йишицама, обично живином*: 28

ПТИЦЕЛОЖЪСТ'КО (обично п'тицеложъство), *йишицелошииво* ◊ птицелож[ъ]ст'ко съдѣяти, *йочинишии йишицелошииво*: 28bis, в. птицеложникъ

ПЪСТЪ, *йусѣй*: 71, в. мѣсто

ПЪТЬ, *йуѣй* □ на пѣти 70, в. родити се ◊ быти пѣть, *бишии на йуѣу (коме), бишии ойворен (за коѣа)*: 112, в. жена

ПЪПРИЦЕ, *сѣадиј* (стсл. попьрице): 100, в. жена

ПЪР'ВЫН, *йрви* (обично пръвын): **1.** *који је у йрвом колону*: 32, в. сестра; **2.** *йрѣйходни*: 67, в. житѣе

п'тница, в. птница

ПѢТИ, *йевашѣи*: не достонть пѣти велегласно ... но тнхо , и съ ѡмленѣемъ 174

РАБЫНА, *робѣна*: 67

РАЗБОННИКЪ, *разбојник*: 48, в. оубѣнца

РАЗБОННИЧЕСТВОКАТИ (обично -чьс-), *йочинишии разбојнишииво*: 183

РАЗЛНЧ'НЫН, *различѣишии*: 183н, в. правило

РАЗЛ'ЧЕНІЕ, *расѣава – развод*: 180, 181

РАЗЛ'ЧИТИ СЕ: **1.** *одвојишии се*: раз[ъ]лч'тити се , ѡт[ъ] христа , и оуч'(е)нниковъ 115; **2.** *расѣавишии се, развѣстии се*: 180, 181

РАКА, *будага, йлуѣак* (арам., преко грч. ρακά): 125 (Мт 5.22)

РАСКОПАТИ, *раскоѣавашѣи*: 49, в. гробъ

РАСПОЛАСАТИ СЕ, *расѣасашѣи се*: располасати се на ложн своѣмъ 106

РАСПВСТНТИ, *расѣавишии – развѣстии*: 77

РАСПВ'ТІЕ, *раскрише*: 74, в. повъръгати

РАСПВ'ЩАТИ СЕ, *расѣушишашѣи се, разводишии се*: 55

РАСПВ'ЩЕНІЕ, *расѣава – развод*: 78, уп. разлч'ченіе

РАСТАНТЕЛ'НЪ | *растантел'нага* супст.-прид. [*средствиво*] за кварѣе [уѣиробе] – *йобачај*: 73, в. датн

РАСТАНТИ: **1.** *йокваришии, оишѣишии, йовредѣишии*: 73, в. чрѣво; **2.** *обѣмчасѣишии, уйроѣасѣишии* (за силовање): или самъ сын ѡтрокъ растан много ѡтрока 183¹, или прежде венчанѣа рас(ъ)тан ѡбрѣтннцъ свою 183²

РАСТА'БЪТИ, *бишии обѣмчасѣен, йроѣасѣи* ◊ *раста'бънънъ быти*: аще раста'бъ'но естѣ ѡтрока 183¹

РЕЦИН: **1.** *реѣи, казашѣи* ◊ *нанпаче рецин, йре свеѣа реѣи*: 77; **2.** *йроѣисашѣи*: 40

РОДИТЕЛЬ, *родѣишѣл*: 128; грешком 43 (Соф), в. ротитель

РОДИТИ: **I.** *родѣишии* | *рождъшага* супст.-птц. *она која је родѣла, йородѣла*: 65; **II.** *родити се, родѣишии се*: 70, в. пѣть

РОДЪ, *род, родбина*: 55

РОТИТЕЛЬ, *човек йод заклейвом, сведок*: 43 (грешком родитель Соф)

РОТИТИ СЕ, *клеѣи се, заклинѣашѣи се*: 45

РЪКА, *рука*: 128, в. ѡт[ъ]сецин

РЪКОПОЛАГАТИ, *рукойолаѣашѣи*: 61 | *рѣкополагѣмн* супст.-птц. (множ.): ѡ възрастѣ рѣкополагѣемых[ъ] 194.1н

РЪКОПОЛОЖЕНІЕ, *рукойоложење, хироѣионија* □ по рѣкоположенѣн 61, в. малакѣа, творитн: 192, в. прѣлюводѣист'вовати □ прежде рѣкоположенѣа 185, в. грѣхъ, сьгрѣшнтн

САВА, *Сава* (грч. Σάββας), није познато о коме је реч – *сава монахъ*: 40м

САМОХОТ'НЪ, *добровољно, йо својој вољи*: 46, в. исповѣдѣти се

САМЫН, *исѣи, йодједнак*: 29, в. ѡт(ъ)ць, матн

САРОД'СТ'ВО (обично сьродѣство), *сродѣство*: 180, в. бракъ

САСЪДЪ, в. сьсѣдъ

СВѢТОТАТАЦЪ (арх. -татъц), *крадѣливац свеѣиша*: 50, 183

СКЕТЫН, *свейши*: 39, 59, 64, 72, 144, 186, в. ѿан'нь; 40, в. постъ; 45, 66, 194.1, 194.2, в. апо-столю; 48, 50, в. григоріе; 50, в. жьр'тав'никъ; 65, в. тидло-фен; 66, в. олтаръ; 66, 67, 166, в. никифоръ; 68н, в. ѿт(ь)ць; 73, в. съборъ; 101, в. въскр'сеніе

СКЕЩЕНІЕ, *ѿосвећење, увођење у црквени ред* □ *прежде с(в)ещеніа*: 61, в. пасти

СКЕЩЕН'НИКЪ, *свейшѣник*: 28bis, в. съблздити; 45, в. рогити се; 62 (испушта Соф), в. мала-кїа; 68×3 (68¹ испушта Соф), в. некръщен'нь; 86, в. чисти; 103, в. монахъ, благословити; 124, в. вражда, антвр'гисати; 126×2, в. зкорити, про-стити; 144, в. излюбвати, антвр'гисати; 194.2, в. пасти (се), страсть ◇ с(в)ещен'никъ бывати, бы-вати с(в)ещен'никъ, *ѿостїаши, ѿостїајаши свей-шѣник*: 41, в. въз'ненствовити се; 54, в. см'сити се; 194.1, в. възрасть ◇ быти с(в)ещен'никъ, с(в)ещен'никъ быти: 183н, в. възбранїати; 184, в. пасти (се)

СКЕЩЕН'НИЧАСКЫН (арх. -чьскын), *свейшѣ-нички* | с(в)ещенничаскаа супст.-прид. *оно шїо је намењено свейшѣницима*: 62, в. запрешатн

СКЕЩЕН'НОД'ЕНСТ'ВО, *свейшѣенослужење*: 102

СКЕЩЕН'НЬ: **1.** *освећен, свей*: 183, в. жьр'-тав'никъ | *свещен'ное, священ'ная* супст.-прид. (једн., множ.), *оно шїо је освећено*: 50, в. оукра-сти; 66; **2.** *ѿосвећен, уведен у свейшѣени чин* (за човека): 273 (тј. 173), в. епископъ

СКЕЩЕНЬСТ'ВО: **1.** *свейшѣенички чин*: 186², в. неключимъ; 183, в. сьтворити, недостоннын; 187, в. възбранїати ◇ с(в)ещеньст'во прїети, *ѿри-мїши свейшѣенички чин*: 186¹; 193, в. хот'ѣти, нстежати ◇ въ с(в)ещен'ство прїити, ступити у свештенички чин: 192 ◇ оставити с(в)ещен'ство, *найусїиши свейшѣенички чин*: 192; **2.** *свей-шѣеничка служба, вршење боїослужења*: 61, в. празд'нанъ

СКОН, *свој*: 28bis, 40×2, 41, в. жена; 183×2, в. жена, ѿбръч'ница; 54, 55, в. ѿбръч'ница; 34, 35, в. прием'ница; 29, в. сестра; 70, в. чревоноше-нїе; 72, в. чрево; 69, 73, в. младеньць; 74, в. д'ѣти, прилежанїе, нам'ѣренїе; 75, 76, в. д'ѣтище; 101, 128, в. мати; 124, в. братъ; 64², в. мъжъ; 67×3, в. господаръ, василїе, господннь; 93, в. домъ; 94×2, в. ложе, дръгъ; 106, в. ложе; 78, в. пронз'воленїе; 86, в. правило; 183, в. сила ◇ *обыч'но своє нд'ѣти*

обыч'но своа ндѣщата, она која има оно шїо јој је уобичајено: 64¹, в. тече'нїе (жена въ тече'нїн свѣтаа)

СК'ДЕТЕЛ'СТВОКАТИ (вар. св'дителя'ствокати, обычно св'дѣтель-), *сведочїиши*: 194.1, 183

СК'ДЕТН, *ѿознавайши*: 168, в. сьгр'ѣшати

СЕД'ИЦА, *седмица, недеља*: 105 ◇ *велкаа сед'ица*: 65

СЕСТРА, *сестїра*: **1.** *рођена* (за сестре међу собом): 37 | (у односу на брата) ◇ *сест'ра едношотач'наа* · *н* *едноматер'наа* 29¹, *нже ѿт[ъ] самого ѿ(т)ца* · *н* *нн ѿт[ъ] самыє матере есть сест'ра* 29² ◇ *сестра ѿт[ъ] ѿ(т)ца тогажде, сестїра од исїоїа оца*, овде *ѿолусестїра*: 38; **2.** *рођака* ◇ *пръваа сестра, ѿрва рођака*: 32, в. *сестрина* ◇ *женнаа сестра, женина сестїра* – *свасїика*: 36

СЕСТРИНЬ *прид.* (?) или **СЕСТРИНА** *ж.* (уп. супст. *второсестрина*; било је, можда, првобитно *сестрина* или *сестреница*, уп. RJAZU: s. vv.), *рођака у ѿрвом колѣну* – *сестїра од сїїрица, ујака, шїейке* ◇ *сестрина пръваа сестра*: 32

СИЛА, *снаїа, моћ* ◇ *елнко по снаѣ, колико је у моћи*: 183

СКВ'РНЬ, *нечисїи, ѿѿан*, овде *ѿорочан*: 67, в. *жнтїе*

СКОН'ЧАТИ СЕ (арх. ськон'чати се), *скончїиши*, овде *умреїи* | *скон'чавын се* супст.-птц. *онај који је умро, умрли* – *ѿокојник*: 127, уп. *змрети*

СКОТОЛОЖНИКЪ, *скоїоложац, онај који ѿтелесно оїшїи с [чейвороножним] живо-шїињама*: 28

СКОТОЛОЖЬСТ'ВО, *скоїолошїиво, оїшїићење са живоїињама* ◇ *скотолож[ъ]ст'во сьд'ѣяти, ѿочинїиши скоїолошїиво*: 28bis

СКОТЬ, *чейвороножна живоїиња*: 183, в. *блзды*

СКРЫТИ, *сакриїи* (арх. ськрыти): 168, в. *гр'ѣхъ*

СКЗДОСТЬ, *оскудица* ◇ *скздость нж[д]ных[ъ], оскудица у неїходним [сїварима]*: 71

СЛ'ЧИТИ СЕ (арх. сьлचितн се), *доїогїиши се*: 77

СЛЪГАТИ (арх. сълъгати), *слаіаѣи* ◇ сълъгати кол'нымъ хотѣніемъ, намерно *слаіаѣи*: 97

СМЪТНИ СЕ (арх. съмътннн се), *смуйиѣи* се: 115

СМЪСНИ СЕ (арх. съмъсннн се), *смешаѣи* се [*ишелесно*] – *имаѣи сношај*, *иолни однос*: 54, в. ѡбрѣт'ница

СМЪТН (арх. съмътнн), *смеѣи*, *усудийѣи* се: 183

СМЪШАТИ СЕ (арх. съмъшати се), *мешаѣи* се [*ишелесно*]: 60, в. дрѡгъ; 64, в. мѡжъ

СНѢСНИ (арх. сънѣснн), *иојесѣи*: 72, в. былѣ

СОСТАВЪ (очекивано съставъ), *сасѣав*: 183м, 387 (тј. 191), в. маф'тен

СПАСТИ (арх. съпасти), *сѣасѣи*: 97, в. дѡша

СПАТИ (арх. съпати), *сѣаваѣи*: 69, в. жена

СРЕДА (арх. срѣда), *среда*: 68, в. постити се

СТНХІО, *сасѣав* по алфавейном реду (грч. στοιχεῖον): 55, в. мат'фен

СТНХЪ, *сѣиѡх* (грч. στήχος): 38м, 52

СТРАСТЬ, *сѣрасѣи* ◇ въ страсть пасти, *иасѣи* у *сѣрасѣи*, морално иосрнуѣи: преже с(вѣ)щѣніа въ страсть малакѣи падеъь 61¹, в. малакѣа ◇ пасти се въ (ѡт[ъ]рѣчен'ныѣ) стр(а)сти, *иасѣи* у (*забрањене*) *сѣрасѣи*: 194.2, в. нз'върьгати

СВГЪБЪ, *двостѣрук*: 60, в. малакѣа

СВДНИ СЕ, *смаѣираѣи* се: 77, в. бракъ

СВХОАДЕНІЕ, *сухојеѣа*, *сува храна* [*и вода*] (строг пост): 62, в. запрещати; 105, в. постити се

СВХОАСТН, *јесѣи суво* (врста поста), в. 59×2, в. малакѣа ◇ нмѣтн свхоастн: 60, в. малакѣа ◇ свхоастн с водою 125, в. ѡт[ъ]лѡчннн

СХИД'НИКЪ, [*велико*]схимник (уп. грч. σχιμα): 87.2, 91, в. монахъ

СВБЛВДНИ: 1. *иочинийѣи блуд*, *развраѣи* (за сношај): 28bis, в. свѣщен'никъ; 29, в. сестра; 30, в. невѣста, таща, мати; 91, в. монахъ; 2. *ионашаѣи* се *разблудно*, неморално, *изоичачено* (опијање, крађа, тајно једење): 95×2, в. зпнтн се, нзблукати; 96, в. оукрастн, пасти

СВБЛЮДАТИ СЕ, *чуваѣи* се: 40, в. бѣльць

СВБОРЪ, *сабор*, овде црквени (васељенски): нже въ несѡкесарѣн свборъ 185, 192 ◇ с(вѣ)тын свборъ: нже въ аг'кврѣ с(вѣ)тын свборъ 73

СВБРАНІЕ, *збирка*, *зборник*: свбраніе ѡт[ъ] разлнч'ныхъ правнлъ 183н

СВВРЪШЕНЬ, -н'ныи: 1. *иоѣиун* (обично сввръшѣнь): 186, в. паденіе; 2. *дорасѣао* (за узраст) ◇ быти сввр(ъ)шѣнь въ лѣтѣхъ, *који је дорасѣао* у *иодинама* [*живоѣа*]: 194.1

СВГЛАСІЕ, *саѣласносѣи* □ по свгласію: 64, в. лншати

СВГРѢШАТИ, *ірешиѣи*, *чинийѣи ірех* | свгрѣшаѣи супст.-птц., *ірешиник*: 168

СВГРѢШЕНІЕ, *идагање* у *ірех*, *саірешење*: 55, в. бывати; 126, в. простити; 183н, в. възбранати

СВГРѢШНТИ, *зірешиѣи*, *иочинийѣи ірех*: 186; 185, в. грѣхъ

СВДѢЛАТИ, *иочинийѣи* (за недело): 128, в. досадити

СВЄДНЕНІЕ, *сједињење*, *сѣајање* (за брак): 52, в. книга, уп. бракъ

СВЖЕЩН, *сѣалиѣи*: 183

свк-, уп. ск-

свд-, в. сл-

свм-, уп. см-

С(Ъ)МР'ТЬ, *смрѣина казна* (< усмрѣње) ◇ с(ъ)мр'тїю змрѣтн, *казнийѣи смрѣином казном* – *иоубийѣи*: 128

свн-, в. сн-

свп-, в. сп-

сврѡдѣство, в. сарѡд'ст'во

свстаъь, в. составъ

СВСВДЪ (вар. сасвдъ): 1. *иосуда*: 186, в. неклѡчнлъ; 2. *иредмеѣи*, *сѣвар* ◇ сасвдн цр(ъ)ков'ннн, *црквени сасуди*: 183, в. оукрастн

СВСЪЦЪ, *дојка*: 69, в. млдѣньць, оубити

СВТВОРНТИ: 1. *учинийѣи*, *урадийѣи*: 104, 106, в. поклонъ; 2. *иочинийѣи* (за грех): 55, 180, в. крѡвоуѣшеніе; 61, в. малакѣа, вѣдѣніе; 72×2, в. былѣ, снѣснн, датн; 78, в. блвдъ; 168,

в. грѣхъ; 183¹, в. владъ; 183², в. вѣнст'во; 183, в. хот[ъ]рещи

СЫНОВ'НИИ, синовьев: 30, в. неѣста

СѢДѢТИ, седеѣи: 92, в. пнрь; 93, в. домь

СѢЩИ, сеѣи: 102, в. жила

ТАННО, тајно, кришом: 96, в. ѣсти

ТАТЬ, крадљивац: 46, в. исповѣдѣти се; 47² ◊ татемь прѣимател(ь), онај који љрима крадљивце – јаѣак: 47¹

ТАТ'БА, крађа, овде [ѣлоба за] крађу: 46, уп. платити

ТАЦА (арх. тѣца), ташиа: 30, в. събладити

ТАЦИНЬ (арх. тѣциннь), ташиин: 30, в. мати, събладити

ТВОРИТИ, чиниѣи, вршиѣи: 59, 60, 68, 87.1×2, 123, 144, в. поклонь; 61, 63, в. малакѣа; 77, в. подиннь; 87.2, в. вьр'вица; 165, в. брато-творенѣ; 187, в. истицанѣ

ТѢЧЕНІЕ, течење, оѣицање [крви]: 64 (испушта Соф), в. жена

ТѢЩИ, журиѣи: 68, в. свещен'никъ

ТИМОФЕИ, Тимоѣије (грч. Τιμόθεος), овде Тимотије I, архиепископ александријски († 385), учесник Другог васељенског сабора (381) – тимофен алеѣаньдрѣнскын: 64 | светын тимофен: 65, в. правило

ТИХО, тиѣо: 174, в. пѣти

ТРАПЕЗА, ѣриѣза, овде обед (грч. τράπεζα): 103 (недовршено трапе Соф), в. благословити

ТРОЕБРАЧІЕ, ѣреѣи брак: 52

ТРОЕБРАЧ'НЫИ, који је сѣуѣио у ѣреѣи брак, ѣреѣебрачни | супст.-прид. 52

ТРОУЛЪ, дворана царске ѣалаѣе с куѣолом у Цариѣраду (грч. Τροῦλλος), у којој је одржан Пето-шести васељенски сабор (692): 66, 78, 167, 174, 194.1, в. правило

ТЪЖДЕ, истии: 38, в. хот(ь)ць; 29, 44, 71, 87.2, в. васнѣе

ТЪЩ-, в. тащ-

ТѢЛЕСНЫИ, телесни, ѣуѣени: 185, в. грѣхъ

ТѢЛО, тело ◊ тѢЛО мьр'т'воѣ: 167

ВѢИСТ'ВО, убисѣво ◊ сьтворити вѢИСТ'ВО, ѣочиниѣи убисѣво: 183

ОУБѢИЦА, убица 48, 70, в. запрещати ◊ оубѣица быти 72, в. хотрѣа; 74, в. дѣти

ОУБИТИ (граф. вар. 8-): **а.** убиѣи: 72, в. хотрѣа; **б.** убиѣи, овде ѣуѣиѣи: <оу> сьсцѣ младаен'ца своѣго оубив'шата 69

УДАРИТИ, ударѣи: 128

ОУДРЪЖАТИ СЕ, уздржати се, суздржавати се: 54, 59, в. причестѣе

ОУЗЪЛЪ, чворѣи: 87.2×2, в. вьр'вица

ОУКОРАТИ, ружиѣи, ѣонижавати: 125

УКОРНЪНА, увреда, срамоѣа, ѣонижење: 115

УКОРНТИ, наружиѣи, ѣонизѣи: 126

ОУКРАСТИ (граф. вар. 8-), украсѣи: 49, уп. гробокопатель; 50, в. свещен'нь (свещен'ное); 54, в. свещен'никъ, бракъ; 96, в. монахъ | конѣ вкраде, или вола, или хот[ъ] (св)ещен'ных[ъ] жьр'тав'ника, или сасъдъ цр(ь)ков'ных[ъ] и одежди вкраде то 183×2

УМНЕНІЕ, скрушеносѣ: 174, уп. тихо, в. пѣти

УМРАТИ, умираѣи: 166

УМРЕТИ (арх. оумрѣти), умреѣи: 70, в. дѣтище; 128, в. с(ь)мр'ть | вьмьрин супст.-птц., који је умро, умрли – ѣокојник: 127 (испушта Соф), уп. скон'чати ◊ умрети некръщен'нь: 68 ◊ умрети без' покаѣанѣа, умреѣи без ѣокаѣанѣа: 77

УПИТИ СЕ, оѣиѣи се: 95

ОУПОДОБИТИ, ѣѣоредиѣи: 115

ОУПРАВ'ЛЯТИ (граф. вар. 8-), ѣправ'ляти, ѣсѣрав'ляѣи, доводиѣи у ред, тј. ѣодврѣаѣи ѣиѣѣимиѣи: 42, 67; 78, уп. правило} уп. запрещати

ОУРОДЪ, будаласѣи, ѣлуѣи | супст.-прид. будала, ѣлуѣак: 125 (Мт 5.22)

УСКЛАБ'ЛЕНІЕ, осмѣх: 99, в. посмѣнѣти се

ЗСНЪТН (уп. стсл. оүснжти), *засїаїи*: 94, в. др҃гъ

ЗСТАВЪ, *уїаав*: 40м

ОУТРЪНІА, *їуїрење*: 87.2, в. вѣрвнѣца

ОУЧЕННИКЪ, *ученик*: 115, в. разлѣчнтн се

ЪЧНТИ СЕ, *учиїи, образоваїи се*: 112, в. дѣтн

ХАЛ'КНДОНЪ, *Халкидон* (грч. Χαλκηδών), у Витинији (данас Кадиѣеј, део Истанбула на малоазијској обали Босфора), место одржавања Четвртог васељенског сабора (451): иже въ хал'кидонѣ с(вѣ)тыхъ отьць б҃҃҃н, в. [правило]

ХОДИТИ, *иїи*: 144, в. кѣр'чѣм'ннѣца

ХОТѢНІЕ, *намера, хїење* ◊ *вол'ное хотѣнїе, свесна намера*: 97

ХОТѢТИ, *намеравайи, хїеїи*: 115¹, в. оствантн; 115², в. нзтн; 184, в. причѣшатн се; 193, в. свѣщенств'во

ХРАМЪ, *храм*: 66, 123

ХРИСТІАНИНЪ, *хришћанин* (грч. χριστιανός): 77

ХРИСТОСЪ, *Христїос*: 115, в. разлѣчнтн се; 183, в. от[ъ]вѣрѣци се

ОБЕСЧАСТ'КОВАТИ (арх. -чѣст-), *обешчатиїи*: 40

ОБНТЕЛЬ, [монашка] *обиїель*: 115×2, в. оствантн

ОБЛЧНТИ: 1. *разоїкрїиїи, раскринкаїи* ◊ *облчѣн(ъ) быти*: 46, 185; 2. *їребацїиїи, їриїо-ворїиїи*, овде *їрекорїиїи* ◊ *облчѣнъ быти*: 168

ОБРАЗЪ, *образ*, затим [монашка] *схима* ◊ *малын образъ, мала схима* – сын малаго образа, *маласхимник*: 87.2, малаго образа сын: 91 ◊ *великын образъ, велика схима*: 78, в. монахъ

ОБРЪЧНТИ, *верїиїи* ◊ *обрѣченъ быти*: 183

ОБРЪЧ'НИЦА, *вереница*: 54, 55, 183

ОБЫЧ'НО, *убичајено*: 64, в. свон

ОБЩЕНІЕ (арх. *оубѣщенїе*), *заједница*: 77, в. бракъ

ОГНЕНЬНЪ (обично *огньнъ*), *оїњени, ваїїрени*: 125 (Мт 5.22), в. геен'на

ОГНЬ, *оїањ, ваїїра* ◊ *вѣчнын огнь, вечни оїањ* – *аг*: 183

ОДЕЖДА, *одежда*: 183, в. оукрастн

ОЖЕНТИ СЕ, *ожениїи се*: 77, в. бракъ

ОЛОВО, *олово*: 183, в. лнати

ОЛТАРЬ, *олиїар* ◊ *с(вѣ)тын олтарь*: 66

ОПАСЕНІЕ, *їажња*: 183н, в. вѣннматн; 193, в. истѣзатн

ОСВЕТНТИ, *їосвѣїиїи, увестиїи у свѣїиїени чин*: 186, в. свѣщенств'во

ОСВЕЩАТИ, *освѣїивайи, їримайи свѣїиїи*: 387 (тј. 191)

ОСКВЪРЪНТИ СЕ, *оскврнуїи се, оскрна-виїи се*: 29,

ОСТАВТИ, *наїуїїиїи, оїїавиїи*: 52, в. бракъ; 94, в. ложе; 115, в. обнтель; 179, в. грѣхъ; 192, в. свѣщенств'во

ОСВЪДЕНІЕ, *осуда – казна* ◊ *освѣденїе нз[ъ]-вѣр[ъ]женїа, казна сврїнуїем*: 194.2

ОТНТИ, *оїиїи*: 98, в. бракъ

ОТРОКЪ, *сїїарије мушко геїе, младиї*: 183×2, в. растлѣтн

ОТРОЧА (обично *отроче*), *мало геїе* 68, в. здретн; 72, в. чрево; 101, в. локзатн; 183, в. растлѣтн; 186, в. истнцанїе

ОТ[ъ]ВѢРѢЦИ СЕ (обично *отвѣрѣци се*), *огрѣїи се* ◊ *от[ъ]вѣрѣци се христа*: 183

ОТ[ъ]ЛЪЧАТИ, *одваїїи*, тј. *ускраїивайи (коме шїїо)*: *194.2н; 194.2, в. причѣстїе

ОТ[ъ]ЛЪЧНТИ, *одвоїїи*: а. *на їосебне мере, казниїи*: 100; 125, в. свхотастн ◊ *бытн от[ъ]лѣченъ*: 124, в. причѣстїе; б. *исклѣучиїи* [из Цркве]: 77, 144

ОТ[ъ]ПВСТНТИ, *оїїуїїиїи*, данас обичније *оїїавиїи* (за развод): 192, в. жена

ОТ[Ъ]РЕЦИ, *одбиѣи*, овде *забраниѣи*: 194.2, в. *страсть* | *от[Ъ]речен'нага* супст.-прид. оно *шѣо* је *забрањено*: нѣтто съг'ворити *от[Ъ]от[Ъ]речен'ных[Ъ]* 183

ОТ[Ъ]СЕЦИ (арх. *отъсѣци*), *огсеѣи*: 128

ОТ[Ъ]ХОДНИ, *одлазиѣи*, *ѣоходиѣи* – *ѣосеѣиваѣи*: 127, в. *гробъ*

ОТ(Ъ)ЦЬ, *отѣац*: 1. *рођени*: 128, в. *досадни* ◊ *самын* *от(ъ)ць*, *от(ъ)ць* *тъжде*, *истѣи*, тј. *заједнички отѣац*: а *ниже* *от[Ъ]* *самого* *от(ъ)ца* ... *єсть* 29, в. *сестра*; н *съ* *сестроу* *от[Ъ]* *от(ъ)ца* *тогожде* 38, в. *сестра*; 2. *духовни* – *духовник*: 115×2, в. *нгъмень* | *с(в)ѣтти* *отъци*: 68н, в. [*правило*]

ОЧИСТИТИ СЕ, *очистиѣи* *се* (од *течења* *крви*): 64×2, в. *жена*

ЦАРЕГРАДСКЫН, **ЦАРИГРАДСКЫН** (ук. ×3/1), *цариградски*: 66, 67, 112н, 166, в. *никифоръ*

ЦЬР(Ъ)ЖЫ (?), **ЦР(Ъ)КВА**, *црква* (угл. акуз. јд. ѣ-основа (въ) *цър(ъ)ковъ* и сл. *скраћено* ×5, без ном. јд.; лок. јд. *нове* *промене* ×1): 50, в. *оукрасти*; 64, 77, в. *въходити*; 179, 180, 181, в. *принимати* ◊ *цр(ъ)ква* *ос(в)ещен'нага*: 273 (тј. 173), в. *погребати*

ЦЬРЬКОВ'НЫН, *црквени*: 183, в. *съсѣдъ*

ЦАРОДЕН, *чаралац*: 183

ЧАСЬ, *час*: 1. *саѣи* (уобичајен *временски* *одсек*): 87.1³, в. *молитва* ◊ *всакаѣи* *час(ъ)*, *сваки* *час*: 87.1^{1,2}, в. *поклонъ*, [*молитва*]; 2. *часак* (*кратак* *временски* *одсек*): 115; 3. *спец.* (*врста* *богослужења*): *аще* *с(в)ещен'никъ* *или* *монахъ*, *не* *чтеть* *часа* *ѣ* *ѣ* *ѣ* *ѣ*, 86, в. *чисти*; 87.2¹, в. *вървница* ◊ *деветын* *час(ъ)*: 87.2², в. [*вървница*]

ЧАТЬЦЬ (арх. *чьтъць*), *чѣец*: 54

ЧЕСТЬ, *сѣрана* [*у сѣору*]: 127

ЧЕТВЕРОЖЕНСТВО, *чѣтврѣи* *брак* *мушкарца* – *чѣтвороженсѣво*: 181

ЧЕТ'ВЕРОЖЕНАЦЪ (арх. *чѣтвороженьць*), *човек* *ожењен* *ѣо* *чѣтврѣи* *ѣуѣи*, *чѣтвороженац*: 181

ЧИСТИ, *чиѣѣи*: 86, в. *часъ*; 87.2, в. *молитва*; 144, в. *ѣаломъ*

ЧИСТЬ, *чистѣи*, *нейорочан*: 67, в. *житѣе*

ЧЛОВѢКЪ, *човек*: 52, 166

ЧРЕВО (арх. *чрѣво*), *чѣтврѣи* ◊ *отроча* *въ* *чрѣвъ*, *гѣше* *у* *чѣтврѣи*, 72, в. *оубити*

ЧРЕВОШЕНІЕ (арх. *чрѣво-*), *ѣлог* *у* *чѣтврѣи*: 70

ЧЪЖДЪ, -ни: 1. *шѣѣ*, *који* *ѣриѣага* *грукѣме*: 42, в. *жена*; 2. *сѣран*, *различѣи*, *несродан* ◊ *чъждъ* *быти*: 77, в. *христѣанни*

ЧЪТЬЦЬ, в. *чатьць*

ЧАКТИ СЕ, *ѣоказѣи* *се*: 67

ЧАБЛЕН'НЫН, *јавни*, *ѣоказани*: 179, в. *блѣдникъ*

ЧАБЪ, *јавно*: 78, в. *прѣити*

ЧАСТИ, *јестѣи*: 65, в. *масло*; 86, в. *достоннѣ*; 96, в. *танно*, *съблѣднѣ*; 105, в. *повѣтерѣе*; 166, в. *прчестити* *се* | -*чѣсти*: 59×2, 60, в. *сѣхо*

ЧАЗВА, *ѣовреда*, *рана*, *потом* [*нанѣѣа*] *ѣовреда*, овде *баѣине*: 115

ѣ-, в. ѣ-

ѣАЛОМЪ, *ѣсалам* (грч. *ψαλμός*): *ѣаломъ* *ѣи*, *помянѣи* *ме* *в(о)же* 144

ѣЕОДОРЪ, *Теодор* (грч. *Θεόδωρος*), овде *Теодор* *Валсамон* (око 1140 – после 1199), *византијски* *канониста*, *хартофилак* *Цариградске* *патријаршије*, *потом* *патријарх* *антиохијски* – *ѣеодоръ* *валсамонъ* *патријарх* *антиохијски* 387н (тј. 191н)

VIII
REZUMATE / SUMMARIES

TRADUCEREA ROMÂNEASCĂ A PRAVILEI ÎMPĂRATULUI STEFAN DUȘAN ȘI A EXTRASULUI DIN NOMOCANONUL EPITIMIAN

Rezumat

Cu volumul de față, al cincilea din seria dedicată *Pravilei împăratului Stefan Dușan*, se încheie publicarea tuturor celor douăzeci și șase de copii ale *Pravilei* lui Dușan cunoscute nouă.

Manuscrisul care conține traducerea românească a *Pravilei* lui Dușan de redacție mai recentă se păstrează la București, în Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de manuscrise – Carte rară, Fondul românesc, nr. 3093, unde a ajuns după ce a fost cumpărat, în 24 octombrie 1905, de la Liviu Tempea. Manuscrisul, cuprinzând 157 de file, e scris de un singur scrib, cu litere chirilice cursive, cu cerneală neagră. Manuscrisul e alcătuit din texte diverse – cuprinde, printre altele, texte juridice, tratate filozofice, *Povestirea împăratului Alecsandru de Machedonia* etc. Pe baza însemnării copistului, știm că transcrierea cărții s-a încheiat la 10 octombrie 1776. Nu se știe însă dacă antologia de texte a fost creată abia în acel moment sau dacă e vorba de o copiere textuală a unui exemplar mai vechi. De asemenea, nu se știe dacă scribul a fost în același timp și traducătorul textului sârbesc sau dacă a copiat de pe o schiță a traducerii făcută de altcineva imediat înaintea copierii sau mai devreme.

După conținutul însemnărilor neînălțuite cronologic de pe marginea manuscrisului, s-ar zice că manuscrisul a fost utilizat în zona Eparhiei Timișoarei a Mitropoliei de la Carloviț, care avea o populație proporțional numeroasă de credincioși vorbitori de limba română. Mai mult, e posibil ca acolo să fi și apărut, pe vremea episcopului Moise Putnic de Timișoara (1774-1781). Deoarece textul de redacție mai recentă a *Pravilei* lui Dușan a fost copiat în zona Mitropoliei de la Carloviț în secolul al XVIII-lea, fapt dovedit de cele zece copii sârbești păstrate, mitopoliții de la Carloviț, precum și conducătorii eparhiilor cu populație majoritar românească s-au străduit să le pună la dispoziție și românilor această antologie istorico-juridică. În jurul episcopului Timișoarei, Moise Putnic, existau cu siguranță persoane care știau foarte bine atât sârba, cât și româna, indiferent dacă limba română era sau nu limba lor maternă. S-ar părea că limba maternă a traducătorului *Pravilei* lui Dușan a fost româna. Acest lucru e sugerat de greșelile pe care le-a făcut, de neînțelegerea anumitor cuvinte sau structuri sârbești. Studiul lingvistic arată că în text predomină varianta literară muntenească. În text sunt prezente și unele elemente de factură nordică, ce trimit spre o zonă lingvistică aparte, Oltenia, care, deși geografic se află în sud, se asociază din punct de vedere lingvistic arealului nordic. Originea și / sau educația traducătorului este dovedită și de materialul lexical: pe lângă cuvintele de uz general în limba română în epoca veche, pe lângă cele specifice Țării Românești sau cele cunoscute și utilizate atât în Țara Românească, cât și Moldova, există elemente caracteristice pentru întreaga zonă lingvistică nordică, inclusiv Oltenia, sau doar pentru o parte a acestei zone (Banat-Hunedoara și sud-vestul Transilvaniei).

Prin compararea traducerii românești a *Pravilei* lui Dușan de redacție mai recentă cu copiile sârbești din secolul al XVIII-lea, am stabilit că modelul său sârbesc aparține grupei de copii pe care o reprezintă copiile de la Kovilj și Sofia. Textele traduse din sârbă – Legea lui Constantin Justinian, *Pravila* lui Dușan, extrasul din *Nomocanonul* epitimian mai recent sau pavlovian și începutul *Cronicii* sârbești – au fost transcrise în manuscrisul românesc în aceeași ordine ca în manuscrisul de la Kovilj și Sofia. Sistematizarea și conținutul reglementărilor din *Pravila* lui Dușan sunt aceleași în manuscrisul românesc și în modelul sârbesc. Mai mult, numai în manuscrisele de la Kovilj, Sofia și în cel românesc *Nomocanonul* epitimian se găsește într-o redacție specială, adică într-un extras care conține 94 din cele 230 de legi.

Copia românească nu este o traducere literală a modelului sârbesc. Aceasta omite unele reglementări, nu preia numerotarea și nici majoritatea titlurilor din *Pravila* lui Dușan, iar din *Nomocanonul* epitimian nu preia niciunul. Diferențele dintre cele două texte nu se datorează doar neînțelegerii sporadice a semnificației unor cuvinte, expresii sau a logicii sintactice, ci și intenției conștiente a traducătorului de a apropia unele reglementări de circumstanțele politice, sociale și economice ale populației române care trăia în estul Imperiului Habsburgic, precum și de obiceiurile acestei populații, pentru a face textul mai ușor de înțeles. O caracteristică a textului românesc este ponderea mare a cuvintelor de origine slavă. În cele mai multe cazuri, traducătorul a avut la dispoziție slavisme vechi din fondul lexical al limbii române, cu care a transpus cuvintele corespunzătoare din textul sârbesc.

Faptul că copia publicată în acest volum a fost scrisă în limba română și că a fost posibilă identificarea modelului sârbesc din care a fost tradusă a necesitat aplicarea unor soluții speciale de editare. De aceea, ediția a fost organizată în așa fel încât textul copiei românești și cel al copiei de la Kovilj (cu variantele copiei de la Sofia) sunt date în paralel, pe pagini opuse, cu traducerile lor în limba sârbă contemporană. Copia de la Kovilj a *Pravilei* lui Dușan și traducerea sa sunt preluate din volumul anterior, volumul IV al seriei. Traducerea românească a Legii lui Constantin Justinian din acest manuscris a fost deja publicată, în transcriere latină și traducere în limba franceză, și având studii însoțitoare (M. Andréev, G. Cronț, *Loi de jugement. Compilation attribuée aux empereurs Constantin et Justinien, versions slave et roumaine*, Bucarest 1971). Din acest motiv, publicăm aici doar *Pravila* lui Dușan și extrasul din *Nomocanonul* epitimian, care atât în modelul sârbesc, cât și în traducerea românească formează un întreg textual.

Tradus de *Monica Huțanu*

ROMANIAN MANUSCRIPT COPY OF THE CODE OF EMPEROR DUŠAN AND A DIGEST OF THE PENITENTIAL NOMOKANON (1776)

S u m m a r y

By releasing the fifth book in the series “The Code of Emperor Dušan”, we have completed the publishing of all twenty-six known manuscript copies of Emperor Dušan’s Code.

The manuscript containing a Romanian translation of Emperor Dušan’s legislative compendium of a later recension is held by the Library of the Romanian Academy of Sciences in Bucharest, Department of Manuscripts and Rare Books, Collection of Romanian Manuscripts (Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de manuscrise – Carte rară, Fondul românesc) № 3093. It became accessible to scholars after the Library of the Romanian Academy had purchased it from Liviu Tempea, on 24 October 1905. The manuscript, containing 157 pages, was written out by a scribe in cursive Cyrillic, in brown ink. This is a compendium of various compositions: it contains, among other things, legal texts, philosophical treatises, a romance about Alexander the Great, etc. According to a scribe’s note, we learn that the copying of the book was completed on 10 October 1776. However, it is not known whether the composition of the miscellany was defined at that time, or the book was merely copied from an earlier prototype. Furthermore, it remains unknown whether the scribe was at the same time the translator of the Serbian texts included in the manuscript or the copy relies on a draft made by someone else immediately before copying, or in an earlier period.

Judging by the content of temporally unrelated notes in the margins of the manuscript, it seems that it was used in the territory of the Orthodox Diocese of Timisoara, which was part of the Metropolitanate of Sremski Karlovci (Karlowitz) and had a relatively dense Romanian-speaking population. Moreover, it is highly probable that it originated in this very area, under Mojsije Putnik, Bishop of Timisoara (1774–1781). The fact that the text of the later recension of Emperor Dušan’s legislative compendium was copied in the territory of the Metropolitanate of Sremski Karlovci in the 18th century, evidenced by as many as ten preserved Serbian manuscript copies, indicates that the Metropolitans of Sremski Karlovci, as well as the bishops of dioceses with a predominantly Romanian population, sought to make this historical and legal compendium available to Romanians as well. In the circle of the Bishop of Timisoara, Mojsije Putnik, it was certainly possible to find individuals with an excellent knowledge of both Serbian and Romanian, irrespective of whether Romanian was their mother tongue. It seems that the mother tongue of the translator of Dušan’s legislative compendium was Romanian. This is indicated by errors and some misconceived Serbian words or the syntax. A linguistic study indicates that we are dealing with a text in which the Muntenian literary variant predominates. The text also contains some elements typical of northern areas, indicating a different linguistic area – Oltenia. In linguistic terms, it belongs to the northern linguistic areal, although it is geographically located in the south. The origin and/or education of the translator are also evidenced by the lexical material: in

addition to words that were in general use in Romanian in an earlier period, and apart from those specific to Wallachia, or those known and used both in Wallachia and Moldavia, there are elements typical either of the entire northern Romanian linguistic area, including Oltenia, or one part of it (Banat-Hunedoara and southwestern Transylvania).

Based on a comparison of the Romanian translation of Emperor Dušan's legislative compendium of a later recension with Serbian 18th-century manuscript copies, we have determined that the Serbian prototype of the Romanian translation belonged to the group of copies represented by the Kovilj and Sofia manuscripts of the Code of Emperor Dušan. The texts translated from Serbian – the Code of Constantine Justinian, the Code of Emperor Dušan, a digest of a later, the so-called Pavlov's Penitential Nomokanon and the introductory section of the Serbian Annals – were copied in the Romanian manuscript in the same order as in the Kovilj and Sofia manuscripts. The systematization and content of the regulations of Emperor Dušan's Code are the same in the Romanian manuscript and the Serbian prototype. Furthermore, only the Kovilj, Sofia and Romanian manuscripts contain a special recension of the Pavlov's Penitential Nomokanon, i.e. an excerpt containing 94 out of 230 chapters.

The Romanian copy is not a literal translation of the Serbian prototype. Some regulations are omitted, and the numbering and most of the titles from the Code of Emperor Dušan, as well as all titles from the Penitential Nomokanon, do not appear in the translation. The differences between the two texts are not limited to the sporadic misunderstanding of the meaning of particular words, expressions or the syntactic logic, but are also a result of the translator's intention to bring some regulations closer to the political, social and economic circumstances in which the Romanian population in the east of the Habsburg Empire lived at that time, seeking to make the text easily understandable to them. An impressive feature of the Romanian text is a large share of words of Slavic origin. In most cases, the lexical corpus of the Romanian language offered to the translator long-established Slavic loan words, which were used to transmit the corresponding terms from the Serbian text.

The fact that the manuscript copy published in this book was written in Romanian and that it was possible to identify a Serbian prototype for the translation required a special editorial approach. Accordingly, this edition presents the texts of the Romanian and Kovilj copies (with variants from the Sofia copy) juxtaposed on facing pages with their translation into modern Serbian. The Kovilj copy of the Code of Emperor Dušan and its translation are taken from the previous, fourth book in this series. The Romanian translation of the Code of Constantine Justinian from this manuscript has already been published, transcribed in the Latin alphabet, translated into French and accompanied with critical studies (M. Andreev, G. Cronț, *Loi de jugement. Compilation attribuée aux empereurs Constantin et Justinien, versions slave et roumaine*, Bucarest 1971). This is the reason why this book contains only the Code of Emperor Dušan and a digest of the Penitential Nomokanon, which form a textual whole in both the Serbian prototype and the Romanian translation.

Translated by *Milica Ševkušić*

ЗАКОНИК ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА

Књига V

Румунски превод Законика цара Стефана Душана
и Епитимијног номоканона
(1776)

*

Издаје

Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

*

Техничка редакција

Виктор Савић, Ђорђе Бубало

*

Слог, прелом и ликовна обрада фотографија
Александар Илчић

*

Ликовна дорада представâ металног новчића (предња корица)
и слике (нулти табак и предња страна омота)
Никола Сивановић

*

Тираж 500 примерака

*

Штампа и повез

Службени гласник, Београд

*

© Српска академија наука и уметности, 2021

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

091(=163.41)"13"(082)
34(497.11)(091)(082)

ЗАКОНИК цара Стефана Душана. Књ. 5, Румунски превод Законика цара Стефана Душана и Епитимијног номоканона (1776) / уредници Коста Чавошки, Ђорђе Бубало. – Београд : САНУ, 2021 (Београд : Службени гласник). – XIII, 450 стр., [64] стр. с факс. ; 29 см. – (Извори српског права / Српска академија наука и уметности, Одељење друштвених наука ; бр. 4)

На спор. насл. стр: Codex Imperatoris Stephani Dušan. – Тираж 500. – Стр. VII–VIII: Уз пету књигу преписа Душанова законика / Коста Чавошки. – Rezumat: Traducerea românească a Pravilei împăratului Stefan Dušan și a extrasului din Nomocanonul epitimian = Summary: Romanian manuscript copy of the Code of Emperor Dušan and a digest of the Penitential nomokanon (1776).

ISBN 978-86-7025-921-8

1. Чавошки, Коста, 1941– [уредник] [аутор додатног текста]
2. Бубало, Ђорђе, 1969– [уредник]
 - а) Душанов законик. Румунски препис – Зборници
 - б) Српски рукописи – Зборници

COBISS.SR-ID 51738121

